

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT
„ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU**

LARISA CUZNEȚOV

**TRATAT
DE EDUCAȚIE PENTRU FAMILIE.
PEDAGOGIA FAMILIEI**

**CHIȘINĂU
2008**

CZU 37.018

C 97

Aprobat pentru editare de Senatul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

Recenzenți:

Mândâcanu Virgil, dr. hab. în pedagogie, prof. univ. UPS „I. Creangă” din Chișinău

Guțu Vladimir, dr. hab. în pedagogie, prof. univ., USM

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Cuznețov Larisa Leonid. *Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei.* Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă” din Chișinău.

Chișinău, CEP USM, 2008 – p. 624

Bibliografie p. 607-624 (285 tit.)

ISBN 978-9975-70-717-6

500 ex.

© Autor: Cuznețov Larisa, 2008

© Coperta: Zavtur Eudochia, 2008

CUPRINS

Prefață	8
Argument	12
Filă autobiografică	15

VOLUMUL I

FUNDAMENTE TEORETICE ȘI METODOLOGICE ALE EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

Capitolul 1. REPERE FILOSOFICE, PEDAGOGICE ȘI ANTROPOLOGICE CU PRIVIRE LA EVOLUȚIA FAMILIEI ȘI A EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

1.1. Epistemologia și filosofia educației pentru familie.....	18
1.2. Excurs istoric în educația pentru familie și geneza conceptului.....	26
1.3. Evoluția familiei și a educației pentru familie din perspectiva antropologiei pedagogice.....	40
1.4. Demersul politic și religios al educației pentru familie.....	49
1.5. Teoria și practica educației pentru familie și familia în Republica Moldova la etapa actuală.....	60
<i>Idei și sugestii pentru meditație</i>	77

Capitolul 2. EDUCAȚIA FAMILIALĂ CA DEMERS PEDAGOGIC ȘI CULTURAL DE FORMARE A FAMILISTULUI

2.1. Familia ca unitate educativă și pregătirea pentru viața de familie.....	80
2.2. Ethosul pedagogic al familiei: cultură și educație pentru familie.....	98

2.3. Educația pentru familie în planul educativ formal – nonformal – informal.....	113
2.4. Abordarea educației pentru familie în contextul <i>noilor educații</i>	120
<i>Idei și sugestii pentru meditație</i>	140

Capitolul 3. TENDINȚE DE RECONFIGURARE A MODELELOR DE EDUCAȚIE ÎN FAMILIE ȘI PENTRU FAMILIE

3.1. Educația pentru familie prin prisma parteneriatului educațional.....	142
3.2. Familia în calitate de actor și agent al educației pentru familie.....	155
3.3. Educația pentru democrație în cadrul familiei.....	162
3.4. Cultura toleranței în familie și educația pentru familie.....	171
<i>Idei și sugestii pentru meditație</i>	186

Capitolul 4. SISTEMUL EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE: PERSPECTIVE CURRICULARE ȘI METODOLOGICE

4.1. Curriculumul educației pentru familie în contextul învățămîntului formativ.....	188
4.2. Sistemul educației pentru familie: dimensiune metodologică	195
4.3. Dimensiunea tehnologică a educației pentru familie.....	202
4.4. Procesualitatea evaluării educației pentru familie: repere teoretice și praxiologice.....	217
<i>Idei și sugestii pentru meditație</i>	242

VOLUMUL II

PEDAGOGIA FAMILIEI

Capitolul 5. FAMILIA ÎN SECȚIUNE SOCIOPSIHOPEDAGOGICĂ ȘI AUTOCUNOAȘTEREA

5.1. Familia, educația și dezvoltarea personalității.....	244
5.2. Autocunoașterea, proiectarea perspectivelor vieții și fericirea.....	253
5.3. Dragostea conjugală și viața de familie.....	260
5.4. Sentimentalizarea relațiilor părinți – copii și diferențierea rolurilor parentale.....	269
5.5. Idealul educațional și familia.....	278
5.6. Stilul educativ familial, intercomunicarea și tipul familiei.....	282

Capitolul 6. CULTURĂ ȘI OPTIM FAMILIAL

6.1. Etapele vieții de familie, crizele și conflictele intrafamiliale....	292
6.2. Cultura relației bunici-nepoți.....	301
6.3. Arta înțelegerii și educației copilului de la naștere pînă la școală.....	309
6.4. Comunicare și educație familială.....	323
6.5. Profilul moral al educației familiale.....	329
6.6. Profilul intelectual al comunicării părinți – copii.....	333
6.7. Specificul educației elevului, crizele de vîrstă și conflictele.....	338
6.8. Optimul familial, formarea personalității copilului și conduita parentală.....	347
6.9. Familia temporar dezintegrată: educația copiilor și conduita părinților.....	353

Capitolul 7. ETICA RELAȚIILOR ADOLESCENȚI-PĂRINȚI

7.1. Știința psihopedagogică despre relația adolescenți – părinți...	362
7.2. Conținutul relațiilor adolescenți – părinți.....	372
7.3. Conflictele adolescenți-părinți.....	379
7.4. Optimizarea comunicării adolescenți – părinți.....	389
7.5. Strategii de dirijare a conflictelor adolescenți – părinți.....	393
7.6. Suport aplicativ de autoeducație și reflecție.....	410

VOLUMUL III

CONȚINUTUL EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE. CURRICULUM INTEGRAT

Capitolul 8. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL PREȘCOLAR

8.1. Cadru conceptual.....	418
8.2. Educația pentru familie a copiilor de 3-4 ani.....	420
8.3. Educația pentru familie a copiilor de 4-5 ani.....	423
8.4. Educația pentru familie a copiilor de 5-6 ani.....	428
8.5. Educația pentru familie a copiilor de 6-7 ani.....	435
8.6. Educația pentru familie a părinților în cadrul instituției preșcolare.....	442

Capitolul 9. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE LA TREAPTA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI PRIMAR

9.1. Cadru conceptual.....	458
9.2. Educația pentru familie a elevilor de vîrstă școlară mică.....	461
9.3. Educația pentru familie a elevilor din clasele a III-IV-a.....	471
9.4. Activități privind educația pentru familie cu părinții elevilor din învățămîntul primar.....	481

Capitolul 10. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE A ELEVILOR ȘI PĂRINȚILOR ÎN GIMNAZIU ȘI LICEU

10.1. Cadru conceptual.....	489
10.2. Educația pentru familie a elevilor din clasele a V-VI-a.....	490
10.3. Educația pentru familie a elevilor din clasele a VII-a.....	498
10.4. Educația pentru familie a elevilor din clasele a VIII-IX-a..	504
10.5. Educația pentru familie în clasele de liceu/clasele a X-XII-a...	511
10.6. Activitățile cu părinții privind educația pentru familie.....	519

Capitolul 11. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE ÎN CADRUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI UNIVERSITAR

11.1. Preliminarii.....	528
11.2. Curriculumul cursului <i>Educația pentru familie</i>	530
11.3. Curriculumul cursului <i>Etica relațiilor familiale</i>	542
11.4. Curriculumul cursului <i>Psihopedagogia familiei</i>	551

Capitolul 12. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE: EVALUAREA COMPETENȚELOR DE FAMILIST

12.1. Personalitatea profesorului specializat în domeniul educației pentru familie.....	561
12.2. Codul deontologic al parteneriatului educativ. Comunicarea și comportamentul agenților educativi.....	572
12.3. Unele blocaje în educația pentru familie.....	576
12.4. Probe de studiere a familiei, competențelor de familist și părinte.....	578
12.5. Probe-aplicații de evaluare a educației pentru familie.....	583
12.6. Lecturi alese pentru discuții în familie.....	586

Glosar	600
Adnotare (în engleză)	605
Bibliografie	607

PREFAȚĂ

Familia ca valoare, fenomen antropologic, instituție socială evocă ideea unui spațiu uman important. În interiorul familiei se produc interacțiuni și procese complexe de intercunoaștere, formare și devenire a personalității, se proiectează și se dezvoltă individul ca ființă socială, se impun norme și reguli de conduită, se naște sentimentul de apartenență la un neam și la comunitatea umană. Familia își creează imaginea prin eforturi conștiente de tip moral, spiritual, intelectual, economic, civic; prin asumarea aceluiași destin, prin personalizarea și nuanțarea relațiilor familiale în funcție de valorile etern-umane, virtuțile membrilor săi, anturajul și istoria comună, care se cer cunoscute, cercetate și promovate.

Anume aceste aspecte într-o abordare sistemică, perspectivă sunt elucidate de către autoare în lucrarea de față, realizată cu multă dăruire, la un nivel înalt de competență profesionistă și spirit civic.

De ce am orientat colega noastră spre definirea lucrării ca tratat?

Ne-a determinat faptul că lucrarea are un caracter special, de sinteză în care metodic sunt expuse problemele fundamentale ale educației pentru familie, ceea ce reprezintă caracteristicile esențiale ale tratatului.

Problematika abordată este amplă, variată cu un bogat conținut axiologic, filosofic și metodologic. Ea se întrepătrunde organic cu teleologia educației, antropologia pedagogică, etica, conținuturile generale ale educației și dezideratele *noilor educații*, încât determină conduita, orientează spre autoperfecționare continuă, spre interiorizarea și individualizarea experienței expuse pentru a ne autoeduca și a cizela propriile relații familiale.

Primul volum ***Fundamente teoretice și metodologice ale educației pentru familie*** conține analiza abordărilor filosofice, pedagogice și antropologice privind educația pentru familie; redefinirea conceptelor *familie, educație familială și definirea conceptelor*

educație pentru familie, ethos pedagogic familial, cultura toleranței, abordate în cadrul problematicii lumii contemporane. Educația pentru familie este redată prin prisma demersului politic și religios în contextul particularităților familiei autohtone, educației familiale, a tendințelor de reconfigurare a modelelor educației pentru familie prin prisma democratizării relațiilor familiale. Considerăm actuală și binevenită examinarea familiei și instituției de învățământ în tripla ipostază de actor, agent și partener educativ. Chintesența acestui volum este reprezentată de structurarea și fundamentarea *Sistemului educației pentru familie*.

Volumul al doilea ***Pedagogia familiei*** redă familia în secțiune sociopsihopedagogică, aspectele creării optimului familial în corelație cu autocunoașterea și autoeducația.

Problematica educației familiale, arta înțelegerii și educației copilului și a adolescentului plasează în centrul atenției devenirea personalității individului prin strategii și tehnologii moderne, originale și coerente, accesibile pentru a fi aplicate în cadrul familiei și în educația pentru familie.

Ultimul volum reflectă conținutul educației pentru familie într-o abordare axată pe integralitate. ***Curriculumul educației pentru familie*** este prevăzut pentru educația copiilor și părinților în cadrul învățământului preșcolar, învățământului primar, elevilor și părinților din gimnaziu și liceu și a studenților din învățământul universitar.

Pe tot parcursul lucrării autoarea îmbină reușit tonalitatea teoretică, filosofică cu cea praxiologică a acțiunilor educative, care pot fi proiectate și realizate în cadrul familiei, instituției de învățământ și a comunității. Originalitatea lucrării este susținută și de structurarea specifică a textului, care poate fi lecturat în întregime și separat, pe volume, capitole și chiar subcapitole. În acest context fiecare subcapitol reprezintă un studiu teoretico-aplicativ finalizat.

Apreciem înalt faptul că lucrarea are o triplă destinație: pentru cercetători, familie și cadrele didactice.

Investigată minuțios și redată explicit, natura complexă a educației pentru familie, abordată în baza valorificării caracterului

prospectiv și permanent al educației, axată pe principiul integralității, a educației pentru toți, va asigura actualitatea de durată a lucrării.

Lecturarea tratatului ne incită spre acțiuni concrete, fie de tip investigativ, corecțional, educativ sau de autoperfecționare, principalul, constă în faptul că ne face să gândim și să inițiem o schimbare, armonizare a propriei persoane și o armonizare a relațiilor familiale.

Meditînd asupra lucrării ne întrebăm: *Într-o societate de oameni care sunt orientați spre o viață demnă oare pot deveni inutile s-au învechite așa aspecte și valori ca:*

- epistemologia educației pentru familie;
- axiologia educației pentru familie ;
- metodologia educației pentru familie;
- conținutul și praxiologia educației familiale și a educației pentru familie;
- tabloul psihocomportamental al adulților / părinților, bunicilor și caracteristica etapelor de vîrstă;
- etica relațiilor familiale și cultura dirjării conflictului;
- sugestii pentru meditație; modele, strategii, tehnologii educative, axate pe crearea optimului familial și educația pentru familie.

Prezentarea logică, potențialul reperelor teoretice și metodologice, originalitatea expunerii mesajului asigură perceperea și conștientizarea acțiunilor omului în cadrul familiei și societății. Lucrarea poate fi lecturată de la început spre sfîrșit sau invers, dar recomandabil este totuși să fie începută prin a citi geneza conceptului, fenomenului și excursul istoric în educația pentru familie.

Suntem convinși că conținutul acestei lucrări nu poate lăsa indiferent nici o persoană, care dorește să trăiască în armonie cu sine, cu apropiații săi și cu întreaga lume. Vă îndemnăm să faceți comparații, analize, sinteze și comentarii proprii, să aplicați în practica vieții cotidiene strategiile și tehnicile propuse de comunicare, educație, autoperfecționare, corecție și optimizare a relațiilor familiale.

Pentru fiecare persoană, familia și procesul de autoperfecționare, reechilibrarea modului de viață, spiritualizarea educației, reprezintă o realitate practică, o activitate într-un context factic și factorial important și complex.

De aici apar o mulțime de întrebări, contradicții, conflicte, situații distorsionate, care deseori au urmări grave pentru copiii și adulții.

Valoarea acestei lucrări constă în faptul că ea ne învață să medităm, să încercăm variate strategii de educație și autoeducație. Conținutul tratatului este accesibil pentru adolescenți, tineri părinți, specialiști în domeniul științelor educației.

Vă invităm la o lectură participativă, de dezvoltare a unui continuum pedagogic, axat pe acțiuni creative de observare, cercetare și elaborare a noilor strategii și tehnologii educative.

***V. Mândăcanu, dr. hab., prof. univ.,
UPS „I. Creangă” din Chișinău***

***V. Guțu, dr. hab., prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova***

***T. Callo, dr. hab., prof. univ.,
Institutul de Științe ale Educației***

ARGUMENT

Cultura umană este de neconceput fără de cele două instituții sociale: familia și învățămîntul.

Ambele formațiuni sociale, familia și învățămîntul, reflectă și reproduc particularitățile dezvoltării societății, ale statului și ale etniei. Ambele se află într-o relație de feed-back continuu și ambele traversează o perioadă de criză, dar se deosebesc radical prin posibilitățile și specificul de reacționare la intervențiile sociale. Dacă învățămîntul poate fi reformat conform anumitor strategii elaborate la nivel macrostructural, apoi familia nu poate fi restructurată la comandă prin directive.

Cercetările în domeniul științelor educației, studiile sociologice, cele din domeniul antropologiei și istoriei civilizației demonstrează elocvent faptul că familia reprezintă *cea mai importantă calea de transmisie a valorilor și a normelor culturale din generație în generație* (Merton R., Segalen M.), *ea este într-adevăr o realitate persistentă și structurală de o importanță majoră* (Telleri F.), care plăsmuiește și stabilizează din punct de vedere psihosocial personalitatea umană.

Familia reprezintă agentul acțiunii educative care fixează în individ *habitusul primar* (Bourdieu P.), schemele inițiale de percepție, gândire, imaginație, creativitate, acțiune, ce vor funcționa ca un mecanism de selecție și consolidare a conduitei în procesul interiorizării experienței ulterioare, formînd temelia viitoarei personalități.

Dacă în anii '70 ai secolului trecut rolul *familiei era diminuat, familia fiind privită ca o sferă de reproducere socială, capabilă să reziste la schimbare, în anii '80 a devenit mai acută conștientizarea faptului că familia este și va rămîne un grup și o instituție socială de bază. Ea devine tot mai mult o instituție de stabilitate, de evoluție a societății cu o funcție educativă relevantă* (Telleri F.).

Familia a avut întotdeauna o influență decisivă asupra educației, *ea este capabilă să reacționeze și să contribuie la dezvoltarea societății* (Donati P.), anume ei *îi datorăm virtuțile neamului*

(C. Narly), în familie se consolidează relațiile între generații, care sunt de o importanță deosebită pentru societatea umană.

Procesele globalizării, ce afectează practic toate domeniile vieții, provoacă schimbări esențiale în structura și funcționalitatea instituțiilor sociale, inclusiv în învățământ și familie. Astăzi familiei i se solicită răspunsuri concrete și adecvate provocărilor timpului la nivel de adaptabilitate, coeziune, creativitate, competență, eficiență în organizarea vieții familiale și educația copiilor.

Proporțiile catastrofale ale fenomenelor negative: scăderea natalității, infidelitatea conjugală, maladia incurabilă SIDA, abandonul copiilor, proliferarea vagabondajului infantil / *copiii străzii*, creșterea ratei divorțurilor, a procentului de familii dezintegrate și a celor ce nu se isprăvesc cu educația copiilor generează numeroase interogații pentru cercetare în vederea elaborării unor soluții concludente și mecanisme redresante. Acțiunea de preîntâmpinare a aprofundării acestora poate fi bazată pe abordarea unui cadru complex de probleme ce vizează educația pentru familie, prin familie, eficientizarea posibilităților familiei ca factor social și educativ, prin intermediul sistemului de învățământ.

Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova revendică o educație cu caracter prospectiv, sistemic, formativ și dinamic, centrat pe valorile general-umane și cele naționale. În acest context, educația pentru familie, redescoperirea și redefinirea rolului familiei în viața omului, a calității de familist și părinte competent și eficient cer o tratare responsabilă, ca o *adevărată profesie ce trebuie învățată*. Pentru ca o familie să-și exercite eficient funcția educativă, ea trebuie să dispună de o anumită cultură, de un nivel intelectual adecvat, valori morale, etice și un cadru economic decent de viață.

Calitățile de familist și părinte solicită același efort ca și pregătirea de specialitate, perfecționare și autoperfecționare continuă și se bazează pe *știință – competență – măiestrie, presupunând o anumită vocație, și orientare socială* umanistă.

Monografia a fost concepută ca o lucrare de sinteză, însă colegii de la catedra *Științe ale Educației*, laboratorul *Bazele teh-*

nologiei și măiestriei pedagogice și Senatul UPS „I. Creangă” din Chișinău, care au examinat, aprobat și recomandat cele trei volume pentru editare, au propus integrarea lor într-un tratat.

Sperăm că „*Tratatul de educație pentru familie. Pedagogia familiei*”, accesibil în plan teoretic, metodologic și praxiologic tuturor categoriilor de cercetători, educatori, inclusiv părinților, reprezintă o ofertă adecvată necesităților educației, învățămîntului și cercetării.

Transformările pozitive ce au loc la nivel macrosocial și microsocal demonstrează un fapt îmbucurător: terenul pentru valorificarea educației pentru familie la noi în țară este de fapt pregătit. Rămîne să corelăm și să consolidăm eforturile actorilor sociali privind crearea condițiilor eficiente pentru formarea *cultului și culturii familiei*, să promovăm modelele pozitive de conduită familială, să formăm la cetățenii noștri responsabilitatea de părinte și familist demn.

Principiile propuse de educație pentru familie vor asigura orientarea și funcționalitatea procesului vizat.

29 iunie, 2008
Larisa Cuznețov

FILĂ AUTOBIOGRAFICĂ

Sunt descendentă dintr-o familie de pedagogi cu tradiții frumoase de cultivare a demnității, onestității, gustului pentru carte, frumos și educația omului.

Bunicii și părinții au activat câte jumătate de secol în învățămînt.

Sunt ferm convinsă că am venit și eu pe lume pentru a continua opera lor. Consider că cel mai frumos și cel mai responsabil lucru este procesul de formare a personalității individului.

M-am născut la 29 iunie 1951 în orașul Bălți. Am fost un copil dorit, multășteptat, ocrotit de trei frați, părinți și bunici. Familia Secieru a trecut prin multe greutăți, dar a fost unită și prietenoasă. Comunicarea și jocurile cu frații m-au făcut activă, curajoasă, modestă, perseverentă și volitivă. Cred că înțelegerea și respectul pe care îl manifest pentru bărbați își au originea în copilărie. Consider că noi, femeile, cunoaștem puțin bărbații și nu valorificăm eficient potențialul lor nativ de apărător și ocrotitor înțelept.

Din copilărie mi-au rămas în memorie plimbările de seară în natură cu întreaga familie și *șezătorile de creație* (așa la numeau scumpii mei părinți), unde noi, cei patru copii în colaborare cu părinții, iar deseori și cu bunicii, cîntam, dansam, înscenam momente interesante din viața noastră, lecturam fragmente din operele care ne-au impresionat, declamam, compuneam versuri...

La școală am învățat cu plăcere și asiduitate, am făcut sport, pictură, am cîntat în corul școlii.

Deși părinții au dorit să devin medic și am absolvit cu mențiune Școala de Medicină din or. Soroca, am lucrat cîțiva ani pe specialitate, totuși doream mult să mă aflu în școală, să mă ocup de educația copiilor, să-i învăț ceva util, interesant.

Trăiam mereu acut o senzație deosebită care persistă pînă astăzi: dacă cunosc ceva nou mă grăbesc să transmit aceste cunoștințe discipolilor mei. Mă bucură mult faptul cînd sugestiile, sfaturile mele

în calitate de psiholog le ajută oamenilor în soluționarea unor dificultăți.

Cred că anume această tendință a fost decisivă în orientarea mea spre pedagogie și psihologie.

În 1978 am absolvit *Institutul Pedagogic de Stat „A. Russo” din Bălți, facultatea de pedagogie și psihologie.*

Activitatea didactică am început-o în calitate de educator la grădinița de copii, apoi am profesat ca psiholog. Am predat pedagogia și psihologia viitorilor pedagogi și artiști plastici. După 1983 am început a cerceta variate aspecte ale procesului educațional, punctul de pornire fiind stagiul de perfecționare în Moscova.

Problema educației familiale, etica relației părinți-copii, rolul și funcția părinților în transmiterea valorilor etern-umane m-a preocupat permanent. Cercetările realizate în domeniul educației familiale mi-au permis să obțin gradul științific de doctor în pedagogie.

În 2004 am finalizat postdoctoratul la UPS „I. Creangă” din Chișinău, iar în 2005 am susținut teza de doctor habilitat cu tema: *Fundamente teoretice și metodologice ale educației pentru familie.* Am avut multe stagii peste hotare: în România, Danemarca, Marea Britanie, Germania, Rusia, Ucraina etc.

Sigur că particip activ la variate conferințe naționale, internaționale, proiecte educaționale și întruniri științifico-metodice cu cadrele didactice. Am inițiat și dirijat mulți ani o asociație non-guvernamentală *Universul familiei*, și am organizat școli pentru părinți, cluburi pentru adolescenți și tineri privind cultura relațiilor familiale.

Mă consider realizată nu numai ca pedagog / 35 de ani în învățământ; cercetător științific / 30 de ani, dar și ca partener familial, soție / 30 de ani, pe care îi consider fericiți; ca mamă / am o fiică cuminte și talentată, care continuă opera educației; ca bunică / am un nepot de 15 ani care manifestă un comportament onest și demn, posedă aptitudini în domeniul științelor reale.

Astăzi continuu investigațiile cu caracter teoretico-aplicativ în domeniul educației pentru familie.

Cele mai importante publicații ale mele sunt:

- **Relațiile adolescenți – părinți**, Chișinău, CEP ASEM, 1995 (ghid metodologic).
- **Intercomunicarea familială. Modalități de soluționare a conflictelor adolescenți – părinți**, Chișinău, CEP ASEM, 1997 (monografie).
- **Adolescentul preocupat de artă**, Chișinău, CEP ASEM, 1997 (ghid pentru cadrele didactice).
- **Etica educației familiale**, Chișinău, CEP ASEM, 2000 (monografie).
- **Dimensiuni psihopedagogice și etice ale parteneriatului educațional**, Chișinău, CEP UPS „I. Creangă”, 2002 (ghid metodologic).
- **Filosofia educației**, Chișinău, CEP UPS „I. Creangă”, 2004, manual în colaborare cu N. Banuh.
- **Curriculumul Educația pentru familie**, Chișinău, Museum, 2004.
- **Educația pentru familie în preșcolaritate**, Chișinău, Stel Part, 2005 (ghid metodologic).
- **Jocul copilului și cultura educației familiale**, Chișinău, CEP USM, 2007 (monografie).

În încheiere țin să menționez că armonia și înțelegerea în familie amplifică potențialul creativ al omului. Educația de calitate în familie, pentru familie, prin intermediul familiei și a învățămîntului, constituie un credo al vieții, activității mele științifice și didactice.

Larisa Cuznețov (Secrieru)

„ ... Părinții care au primit ei înșiși o educație sunt deja niște modele după care se îndreaptă copiii. Dar pentru a-i face pe aceștia mai buni este necesar să facem din pedagogie un studiu; altfel nu este nimic de sperat de la dînsa, iar educația este încredințată unor oameni cu pregătire rea...”

Immanuel Kant

VOLUMUL I

FUNDAMENTE TEORETICE ȘI METODOLOGICE
ALE EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

CAPITOLUL I

REPERE FILOSOFICE, PEDAGOGICE ȘI ANTROPOLOGICE CU PRIVIRE LA EVOLUȚIA FAMILIEI ȘI A EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

1.1. EPISTEMOLOGIA ȘI FILOSOFIA EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

Apariția conceptului de *educație pentru familie* constituie o etapă calitativ nouă în evoluția conceptelor din domeniul științelor educației, a reprezentărilor și judecăților cu privire la demersul educațional ce vizează formarea și dezvoltarea personalității în vederea realizării rolurilor familiale, deschiderea acestuia spre imperativele lumii contemporane.

Geneza conceptului *educația pentru familie* include următoarele fenomene:

- în ultimele decenii ale secolului XX politicienii și savanții din diverse domenii au identificat noi tipuri de probleme sociale, printre care și problema deteriorării familiei, care se impun atât prin caracterul lor complex și grav cât și printr-un proces rapid de globalizare;
- imperativul dezvoltării adecvate a familiei este formulat în programele și recomandările UNESCO, definit în anul 1978 și promovat de această organizație internațională după 1990, în formula *educația pentru valori* [2], abordată cu referire la om și *problematika lumii contemporane privind domeniul moral și civic, natura și mediul înconjurător cultural și tehnologic. În această categorie sunt incluse: educația pentru cetățenia democratică, educația pentru munca de calitate, educația pentru viața privată* [49, p.153];
- implementarea cursului de *Etică și psihologie a vieții de familie* în clasele superioare ale școlii medii de cultură generală în fosta

URSS începînd cu anul 1984, în pofida unor carențe ideologice ale acestuia, a demonstrat interesul adolescenților pentru studierea diverselor aspecte ale vieții de familie;

- desemnarea unui domeniu separat al educației – *educația pentru viața de familie și economia modernă*, pe care **G. Văideanu** îl consideră prioritar pentru deceniile 2001-2020 [105, p.17];
- cercetările psihopedagogice din domeniul educației sexuale [16; 36; 52; 79; 114; 117; 222; 223; 284] reflectă ideea conform căreia revoluția sexuală n-a soluționat problema fericirii umane și n-a contribuit la consolidarea familiei, iar abundența de informații privind viața sexuală reprezintă o condiție importantă și necesară, dar nu și una suficientă pentru crearea unei familii armonioase;
- din studiile de antropologie pedagogică și etnologie [156; 207; 251; 252; 266] desprindem ideea esențială conform căreia o lume în perpetuă schimbare cere o adaptare rapidă și responsabilă a personalității umane la condițiile inovațiilor și ale reformelor sociale, însă necesită și o ancorare echilibrată în astfel de valori eterne precum este familia.

În acest context apare necesitatea redefinirii și eficientizării influenței familiei, celei mai vechi instituții sociale, în plan antropologic, pedagogic și sociologic, și a uneia dintre cele mai importante valori socio-umane, în plan filosofic și moral, care conferă sens profund vieții omului, îi asigură fericirea, sănătatea fizică și echilibrul psihologic; construcția sinelui și integrarea lui în societate.

În scopul definirii conceptului *educația pentru familie* din perspectiva științelor educației am stabilit că sunt concludente ideile din filosofia educației, în special cele din filosofia analitică, ce vizează *analiza adecvării limbajului pedagogic*, la fenomenul cercetat.

Analiza lingvistică ne demonstrează că sintagma *educația pentru familie* (în continuare abreviat EF) are o reală semnificație, iar *analiza conceptuală* ne permite să înțelegem că termenii aplicați reprezintă o idee clară, formulată precis și concis.

Pentru a raporta în mod corect și adecvat termenul *educație* la partea a doua a sintagmei *pentru familie* am recurs la o analiză filosofică a perspectivelor de aplicare a acestuia. Filosofia educației scoate în evidență trei perspective de aplicare a termenului *educație*: *sociologică, instituțională și de iluminare generală* [29; 30].

Științele educației aplică sintagma *educația pentru familie* în scopul descrierii practicilor de creștere și educare a copiilor aplicate de indivizi și societate în corelație cu pregătirea acestora pentru viața de familie. Perspectiva instituțională este și una sociologică, deoarece se referă la dezvoltarea persoanei ca rezultat al influențelor din partea școlii sau a altor instituții sociale. Perspectiva *iluminării generale*, include ambele caractere, este una filosofică, definită de **R. S. Peters** [138] prin termenul de *achiziție*, care determină existența omului, denotă un succes, o eficiență a moralei umane, a rezultatelor educației și se poate rezuma prin afirmația distinctă *om educat*.

În virtutea faptului că activitățile educative se preconizează a fi realizate de comunitate în cadrul acesteia, de instituțiile formale în cadrul procesului de învățământ, și, opțional, în limitele *iluminării generale*, care va implica elevii și părinții în planul de acțiuni formale, nonformale și informale, termenul *educație* din sintagma *educația pentru familie*, se referă la toate trei perspective.

În acest sens, trebuie să privim educația din perspectiva *intenționalității și eficienței rezultatelor ce ar presupune a ridica lucrurile la un nou nivel* și ar asigura realizarea în mod practic a *poziției principale a educației ca fenomen pedagogic, psihologic și social prin valoare și cunoaștere* [29; 30; 72; 138].

A primi o educație înseamnă *ca și cum ai primit ceva care merită să fie cunoscut și este dezirabil* [138]. În lucrarea sa *Etică și educație* **R. S. Peters** scrie: *Ar fi o contradicție logică să spui că un om a fost educat, dar la el nu s-au constatat în nici un mod schimbări* [138, p.20]. Trăsătura logică a acestui concept o menționează și cercetătorul român **Călin Marin C.**, elucidând faptul că o persoană educată este *reformată*, deoarece ea a devenit prin definiție mai bună [29].

Este deosebit de importantă dezvoltarea și îmbunătățirea, desăvârșirea, perfecționarea oamenilor și a lucrurilor, menționează **VI. Pîslaru**, această posibilitate *nu este doar una implicată adaptării individului la valorile naturale, sociale, spirituale, ci reprezintă posibilitatea producerii educației, confirmată de producerea, prin educație, a omului* [136, p.51].

Prin logica acestor afirmații, considerăm că atât educația cît și reformarea personalității se regăsesc plenar în sintagma *educație pentru familie*.

Este evident faptul că nici conceptul de *educație* și nici cel de *reformă* nu determină prin sine însuși care anume calități sau performanțe sunt de valoare. De aici partea a doua a sintagmei *pentru familie* este absolut necesară, întrucît precizează orientarea, conținutul și finalitatea demersului educativ.

În contextul analizei realizate, au fost identificate problemele lumii contemporane, respectiv, analiza *noilor educații* care se înscriu ca răspunsuri concrete ale sistemelor educaționale, inițial definite și adoptate de UNESCO ca *probleme, care de la început aveau un caracter local sau regional și în timp scurt au devenit universale, iar civilizația a intrat într-o criză dură, ce are la bază o mulțime de factori cu caracter ecologic, social, politic, economic, moral, demografic și educațional* [49].

Astfel, s-a conturat pe deplin ideea că viața *socială* și dezvoltarea umană nu pot evolua și prospera fără un mediu natural și social adecvat, fără cultură, fără o școală care pregătește individul pentru viață [72], fără cadrul stabilizator al familiei, fără pace și cooperare. Pacea nu poate fi autentică în afara valorilor; binelui, toleranței și responsabilității, în afara respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

În sensul dat, *noile educații* reflectă amplu problematica vizată *prin obiectivele propuse care oferă și denumirea fiecărei structuri de conținut specific, realizabile ca modul sau disciplină de studiu, concepută strategic în plan disciplinar, dar mai ales interdisciplinar, pluridisciplinar și chiar transdisciplinar* [49; p.152].

Dacă am acceptat faptul că *educația pentru viața privată* reprezintă un deziderat al *noilor educații* în formă de tendință-răspuns, ce are ca obiectiv general formarea / dezvoltarea personalității în vederea realizării rolurilor pe care fiecare individ și le asumă în viața de adult, apoi acesta va determina proiectarea și realizarea continuă a unor conținuturi specifice, ca de exemplu: *educația pentru sănătate, educația pentru compasiune și respect reciproc, și, desigur educația pentru familie* [49].

Abordarea **educației pentru familie** din perspectiva filosofiei educației este relevantă și prin optica concepției lui **John Dewey**, care considera educația *mijloc remarcabil prin care este realizată unirea dintre cunoaștere și valorile ce acționează realmente în conduita concretă*. Diferența dintre practicile educaționale orientate spre un anumit scop și *o educație care este condusă orbește de obiceiurile și tradițiile ce nu au fost cercetate se poate echivala cu diferența dintre drumul parcurs spre un anumit scop și unul parcurs la întâmplare* [61, p.87].

Plecînd de la premisa că educația reprezintă un ansamblu de influențe socioculturale parvenite din planul formal – nonformal – informal, *sensul educației poate fi sinonim cu enculturația*, deci reprezintă *un proces de introducere a educatului, fie el copil sau adult, în cultura în care există și care îi oferă acestuia experiența, metodele și mijloacele general acceptate pentru a trăi și a munci în societate* [29, p.20].

Apelînd la concepția filosofică privind cultura ecologică a personalității umane [251, p.241], a formării personalității în baza teoriei educației sistemice de rol [276, p.17], la analiza comparativă a acestora în contextul enculturației care ne orientează spre formarea integră a personalității prin cultura neamului și cea general-umană, ajungem la asumțiile etnopedagogiei ce plasează individul în perspicacitatea tradițiilor populare [160, p.189].

De aici putem conchide că educația pentru familie poate fi considerată drept un fenomen social și un proces amplu de pregătire a copilului pentru existența lui prezentă și viitoare în familia și cul-

tura neamului său. Educația adultului în direcția respectivă este, în plus, și o modalitate de autoperfecționare și instruire continuă.

Prin urmare, educația pentru familie din perspectivă filosofică antrenează mai multe aspecte: epistemologic, deoarece presupune o cunoaștere profundă a fenomenului vizat; teleologic, fiind orientat spre anumite finalități; comprehensiv, fiindcă denotă aspirația la integralitate; axiologic, deoarece presupune promovarea valorilor și etic, incluzând formarea și valorizarea virtuților moral-etice.

Chintesența fenomenului educație pentru familie în context filosofic se poate exprima prin cuvintele lui **Im. Kant**: *Părinții care au primit ei înșiși o educație sunt deja niște modele după care se îndreaptă copiii. Dar pentru a-i face pe aceștia mai buni, este necesar să facem din pedagogie un studiu; altfel nu este nimic de sperat de la dînsa, iar educația este încredințată unor oameni cu pregătire rea* [97].

Paradigma EF nu a fost și nu este una limitată nici teoretic, nici metodologic și nici praxiologic, fiind mai curînd una poli-aspectuală. Cercetînd din punct de vedere al metodologiei pedagogice conceptul EF nu putem trece cu vederea examinarea acestuia din perspectiva antropologică și sociologică a corelației dintre *construcția sinelui, educația familială, cultură și educația pentru familie* [3; 29; 54; 172].

Construcția sinelui reprezintă în linii generale scopul educației. Educația sau *intervenția educativă ale cărei principale note de conținut se referă la formele, metodele și mijloacele organizate, sistematice, mai mult sau mai puțin instituționalizate, prin care societatea / statul intervine în evoluția psihosocială a individului devine o esență particulară a conceptului de construcție a sinelui* [174, p.20], dar reprezintă totodată și o perspectivă metodologică.

Construcția sinelui se desfășoară într-un cadru social prin intermediul transmiterii intergeneraționale și *interiorizării cvasi-mecaniciste* a unui sistem de valori – norme – reguli sau prin identificarea individului cu un model de personalitate adecvat societății. În precizarea acestui proces aplicăm noțiunea de socializare a lui **E. Durkheim**, ceea ce înseamnă *a intra în legătură socială* în afara

căreia nu poate fi construit sinele; familia deținând aici un loc prioritar [72].

Recunoașterea existenței a cinci niveluri de realitate, în care se va afla individul pe parcursul vieții și pentru care urmează a fi educat, ne-a orientat spre filosofia practică, parte componentă a filosofiei, consacrată *acțiunii umane*. Ea înglobează filosofia morală a cărei problemă fundamentală este aceea a menirii omului în lume [67, p.127]. Astfel, filosofia practică polemizează cu filosofia teoretică și filosofia morală. **J. Didier** consideră că *filosofia practică* poate fi formulată chiar în termenii lui **Im. Kant** ca un răspuns la întrebarea: *Ce trebuie să fac?*, pe când *filosofia teoretică* răspunde întrebării *Ce pot cunoaște?* Scopul *filosofiei practice* este să le arate oamenilor condițiile sociale, economice, politice, iar *filosofia morală* ghidează etica comportamentului, care le-ar permite să dobândească fericirea. În consens cu aceste exigențe ale filosofiei practice este *teoria formării personalității copilului prin educația sistemică de rol în cadrul a cinci niveluri de realitate*, elaborată de savantul rus **M. H. Таланчук** (1991) și *concepția formării personalității umane prin promovarea modului de viață demn de Om* (H. E. Щуркова, 2003). Ne-am propus să realizăm *educația pentru familie* prin valorizarea *celor cinci tipuri de socium*, accentul fiind pus pe familie și instituția de învățământ, abordarea cărora în tripla ipostază de actor – agent – partener educativ va asigura construcția sinelui în corelație cu rolurile sociale de familist, părinte, fiu / fiică, profesionist, cetățean al țării și lumii, apt de autoperfecționare, autoactualizare și creare a unui mod de viață demn de Om [281].

Rămânând în aria acelorași delimitări conceptuale, semnalăm faptul că și cercetătoarea română **E. Stănculescu**, în studiul său *Sociologia educației familiale* (2002), menționează în mod deosebit că *educația / construcția sinelui este înțeleasă ca un ansamblu dinamic al legăturilor sociale, instituționale, morale, față în față etc., prin care sunt modelate și remodelate progresiv structurile subiective care îl fac pe individ capabil să se inițieze și să se cultive la rîndul său în calitate de personalitate autonomă* [173, p.21].

Construcția sinelui implică numaidecît învățarea. *Aparent, sferele acestor două noțiuni se suprapun*, în realitate, însă se observă *deo-sebiri de perspectivă și accent*. Construcția sinelui exprimă evoluțiile raportului dintre individ și colectivitate ce se manifestă în perspectiva sociologică. Învățarea *trimite prioritar* la transformările care au loc în subiect dintr-o perspectivă psihologică. Condițiile ce se cer organizate pentru realizarea și eficientizarea învățării scot în evidență perspectiva pedagogică și socială. Interferența acestor perspective face *ca orice proces de construcție a sinelui să fie unul de construcție a identității psihosociale* a membrilor societății [179, p.11]. Sinteza concepțiilor reliefate asigură conștientizarea faptului că filosofia practică corelaționează cu *teoria explicativă a socialului*, iar cea pedagogică studiază acțiunea educativă, care se desfășoară în cadrul familiei, denumită și educație familială ce participă activ la formarea sinelui și promovarea valorilor familiale.

Din multiplele accepțiuni pe care le-a dobândit în știința contemporană conceptul *educație familială* reținem *accepțiunea restrânsă, ce desemnează influențele educative din cadrul familiei și pe cea principală, care vizează ansamblul dinamic al legăturilor sociale pe care le experimentează copilul în și prin familia sa de origine* [173, p.53].

Influența familiilor se exercită în interiorul unei rețele complexe de actori educativi care se află în colaborare strânsă unul cu altul. Prin urmare, putem conchide că *educația contemporană nu este monopolizată, nici de școală, nici de familie, însă, în același timp rolul familiilor contemporane în construcția sinelui rămîne important și nu se reduce la socializarea primară, așa cum consideră unii teoreticieni* [173, p.23], ci este mult mai amplu și rezidă în transmiterea intergenerațională a unui sistem cultural de valori.

Lucrurile se clarifică și din perspectiva *metodologiei procesului de învățămînt*, în care conceptul EF presupune orientarea și ajustarea demersului educativ la activitatea pedagogică de formare – dezvoltare permanentă a personalității în cadrul familiei, pentru familie în colaborare și interdependentă continuă a acțiunilor din partea tuturor instituțiilor în plan formal – nonformal – informal, abordate

ca ansamblu structural luat în deplina lui unitate [10; 19; 25; 29; 43; 49; 54; 55; 56].

În acest context, este necesară precizarea conceptului de *metodologie a procesului de învățămînt*. Conform viziunii lui **V. De Landsheere** [64, p.120], metodologia procesului de învățămînt reprezintă *ansamblul de principii normative, de reguli și procedee aplicabile diverselor discipline și forme de instruire și comportă două sensuri. Sensul larg, ce se extinde pînă la problematica globală a procesului și tehnologiei instruirii* [47; 64; 86; 87; 264; 268], și cel îngust care vizează modalitățile practice de valorificare a procedeeelor și a mijloacelor didactice, orientate spre eficientizarea activității de predare – învățare – evaluare.

Astfel, perspectiva abordării pedagogice a problemei ce ține de educația pentru familie presupune depășirea celor două tendințe descrise anterior și rezidă în racordarea construcției teoretice ce orientează modalitățile, procedeele și mijloacele de studiere a educației familiale cu teoria și practica valorificării metodelor – procedeeelor – mijloacelor de educație în vederea pregătirii tinerei generații pentru viața de familie, optimizarea relațiilor familiale copii-părinți și a educației continue a adulților privind eficientizarea competențelor sale de familist și părinte.

1.2. EXCURS ISTORIC ÎN EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE ȘI GENEZA CONCEPTULUI

Ideea educației și pregătirii tinerei generații pentru viața de familie, în esență, își are originea în ritualurile străvechi ce se numeau inițiații, prin care se controla maturitatea tinerilor și pregătirea lor de muncă, viață și continuarea genului uman. Istoria culturii civilizației și antropologia ne demonstrează că la toate popoarele și în toate timpurile au existat anumite cerințe la care trebuiau să corespundă tinerii pentru a fi incluși în viața generațiilor mature.

Problema rolului educativ al familiei și al părinților vizînd pregătirea pentru viața de familie este o descoperire a omenirii, fiind un fenomen socio-uman psihologic și pedagogic, legat de apariția și evoluția *sentimentului copilăriei* și a *sentimentului familiei* [6; 172; 173; 174; 181]. Pentru a stabili legitățile evoluției fenomenului studiat am apelat la istoria pedagogiei, sociologia educației familiale și antropologia pedagogică. Conform aprecierilor savanților **Ph. Ariès** (1973), **De Mause** (1974), **Ed. Shorter** (1975), **J. L. Flandrin** (1976), **I. C. Коh** (1979), **E. Stănculescu** (1997), sentimentul familiei și cel al copilăriei s-au constituit treptat și simultan, unul în corelație cu celălalt și au contribuit la conștientizarea necesității de pregătire a omului pentru viața de familie.

Sentimentul copilăriei, din punct de vedere istoric, apare, potrivit opiniei sociologului francez **Ph. Ariès** (1973) în două etape: în secolul al XVI-lea se naște un prim sentiment al copilăriei (*mignotage*), iar în secolul al XVII-lea apare cel de-al doilea sentiment al copilăriei, care se consideră mai matur, mai conștient și se corelează cu un șir de modificări survenite în funcția educativă a familiei, devenind o miză importantă pentru părinți. În lucrările sale **Ph. Ariès** (1968; 1973) afirma că apariția sentimentului copilăriei și a interesului părinților pentru educația copiilor sunt istoric simultane cu dezvoltarea educației școlare [5; 6; 7; 157; 172].

Lui **De Mause** îi aparține meritul de a constata și a stabili modificarea semnificației exercitate de către părinți asupra copiilor, menționînd că din acte care exprimă și impun puterea *agresorului* ele au devenit mijloace educative, *administrative* în interesul copilului; *cu scop de a-l pregăti pe acesta pentru viața de familie și viața în cadrul societății* [104, p.18].

Mulți savanți din domeniul pedagogiei au contribuit prin cercetări valoroase la definirea conceptelor ce țin de pregătirea tinerei generații pentru viața de familie, la elaborarea unor strategii și tehnologii educaționale adecvate timpului.

Ideea educației pentru familie interrelaționează cu ideea despre formarea deprinderilor de viață și *instruirea tuturilor*, avînd originea

în opera fundamentală a lui **Ian Amos Comenins** *Didactica magnă* (1657). În capitolul IX, subcapitolul 1, savantul ceh scrie despre *școala pentru toți*, care trebuie să fie frecventată *de toți copiii, băieți și fete, atît a celor bogați, cît și a celor săraci, aceștia să fie învățați de toate pentru a-i pregăti de viața cotidiană, de treburile vieții de timpuriu* [239, p.80].

I. A. Comeuins evidențiază faptul că *femeile trebuiesc învățate nu în virtutea curiozității lor, ci pentru o comportare bună, onestă și fericire. E necesar de învățat femeile acele lucruri care le vor servi pentru a-și organiza cu demnitate propria viață și viața domestică, pentru a avea grijă de sine și bunăstarea soțului, copiilor și a familiei* [239, p.81].

Tot **I. A. Comenins** emite ideea unei educații și autoperfecționări pe parcursul întregii vieți umane: *Tota vita schola est*, scria el [239], anticipînd cu patru secole *principiul educației permanente*. O contribuție remarcabilă privind ideea pregătirii fetelor pentru viața familială a adus opera lui **Fr. Fenelon** *Tratat despre educația fetelor* (1687), în care autorul analizează calitățile acestora și menționează că *ele pot avea o influență benefică asupra moravurilor societății în general, asupra bărbatului și copiilor în special. O educație greșită dată fetelor, poate provoca mult rău, întrucît neorînduiele bărbatilor rezultă adesea dintr-o carență a educației primite de la mamele lor* [168].

Pedagogul francez promovează educația fetelor într-un secol cînd femeia era considerată ființă inferioară bărbatului. Orizontul cultural pe care **Fenelon** îl rezervă fetelor include pregătirea pentru îndatoririle de soție, mamă și gospodină, dar care conține și elemente de cultură generală. Planul de învățămînt propus de el conține următoarele discipline: *religie, economie casnică, igienă, citit, scris, gramatică, calcul elementar, contabilitate, drept civil, istoria veche, istoria patriei cu riguroase selecții în domeniul poeziei, muzicii și picturii* [168]. La prima vedere, educația fetelor propusă de **Fenelon** pare a fi dezechilibrată, însă pentru perioada istorică respectivă (sf. sec. XVII) atît finalitățile, conținutul cît și tehnologiile propuse sunt progresiste și adecvate sociumului. Multe din ideile privind

pregătirea tinerilor pentru viață ale lui **Comeuins** și **Fenelon** au fost preluate și continuate de **J.-J. Rousseau** în opera sa *Emil ou de l'éducation* (1762), în care savantul descrie procesul educațional al băiatului Emil și al fetei Sofia, de la naștere pînă la majorat.

J.-J. Rousseau abordează problema educației sexuale ca parte componentă a educației pentru familie. *Viața simplă de țară, excursiile, vînătoarea, munca fizică vor orienta spiritul spre alte preocupări și vor domoli simțurile ... La vârsta de 20 de ani Emil o întâlnește pe Sofia cu care se va căsători ... Emil și Sofia vor putea să ducă o viață senină și plină de bucurii, la țară într-o atmosferă de afecțiune familială* [153].

J.-J. Rousseau, îi rezervă femeii, aceeași educație pe care i-au atribuit-o predecesorii săi, ce ar asigura formarea ei în calitate de soție, gospodină și mamă bună, onestă. Spre deosebire de aceștia, la el, și bărbatul, în calitate de soț, e dator să fie model de conduită morală și un bun familist [153].

Concomitent cu ideile expuse, în spațiul occidental se conturează pe deplin un nou sistem de educație a tinerei generații, propus de filosoful englez **H. Spencer**. Acesta pornește de la activitățile dominante ale omului, printre care un loc important îl ocupă familia [167]. Astfel, pregătirea tinerilor trebuie să asigure: garantarea sănătății și a forțelor fizice, câștigarea mijloacelor de trai, întreținerea familiei și educația copiilor, menținerea ordinii sociale și politice, activitatea ce se desfășoară în timpul liber pentru satisfacerea sentimentelor și a gustului pentru frumos. Evidențiind activitățile de bază ale omului, **Spencer** stabilește cinci ipostaze ale ființei umane în care aceasta se află pe parcursul vieții: *cea de individ biologic, profesionist, în calitate de părinte, cetățean și membru al unei societăți cu un nivel înalt de cultură, care îi oferă timp liber și posibilități de a se cultiva*. Băzîndu-se pe principiul evoluționismului și al filosofiei procesului de creștere și educație al omului, *pentru a-l pregăti de viață*, **H. Spencer** propune o instruire a tinerilor axată pe conținuturi adecvate celor cinci activități sociale esențiale:

- 1) fiziologie și igienă;

- 2) citit, scris, calcul, științele: mecanica, fizica, chimia, astronomia, geologia, biologia, sociologia;
- 3) psihologia și pedagogia;
- 4) istoria, predată dint-o perspectivă sociologică pentru a asigura cunoașterea legilor pe care se bazează fenomenele sociale;
- 5) studiul artelor, naturii și științelor [167; 168].

Aceste considerații ne permit să conchidem ca **H. Spencer** este, de fapt, nu numai predecesorul teoretic, ci și cel practic al lui **Andre Berge**, care scrie despre *profesiunea de părinte* și necesitatea pregătirii pentru *exercitarea acesteia* în opera sa cu același titlu, apărută în 1956.

Se pare relevant faptul că în sprijinul analizei realizate putem semnală și un șir întreg de cercetători în domeniul psihologiei, pe care îi interesează în mod special, particularitățile psihologice de formare a personalității copilului și familia (G. Allport, 1981; M. Debesse, 1962; U. Șchiopu, 1997); relațiile interpersonale dintre membrii familiei și influența acestora asupra comportamentului copiilor și al adulților (H. Remschmidt, 1994; I. Mitrofan 1998; C. Кратохвил, 2002; Д. Я. Райгородский, 2002 etc.); motivația comportamentelor familiale, și, desigur, posibilitățile de diagnostic, pronostic și corectare a acestora (С. В. Ковалев, 1991; E. Berne, 1994; H. Y. Eysenck, 2002; Vl. Levi, 2003; Barbara de Angelis, 1998 etc.).

Aportul investigațional al savanților din domeniul sociologiei și antropologiei este desemnat de studierea evoluției societății în raport cu familia și educația copilului, pregătirii acestuia pentru realizarea rolurilor sociale de părinte și familist (К. Д. Ушинский, 1948; Ph. Ariès, 1963; R. Ballion, 1982; E. Durkheim, 1980; B. Zani, 2003; A. Palmonari, 2003; E. Stănculescu, 1997; 2002 etc.).

În ceea ce privește aspectul educației pentru familie în medicină, putem menționa abordările teoretice și practice în vederea formării abilităților și competențelor parentale privind ocrotirea sănătății mamei și a copilului în procesul educației familiale, igiena vieții de familie și a relațiilor sexuale (П. Ф. Лесрафт, 1890; П. Ф. Каптерев;

B. Spoc); educația pentru sănătate în cadrul familiei, diagnosticarea și corecția relațiilor de gen și interpersonale copii – părinți, soț – soție (E. Berne, 1994; Э. Г. Эйдемиллер, 1998; V. Iustițkas, 1991; A. Курпатов, 2003; M. Miroiu, 2001; C. Enăchescu, 2000 ș.a.).

Întrucât familia reprezintă o formațiune socială creată de om în zorii umanității, ce continuă și astăzi să se impună prin faptul că generează și perpetuează valori, ea este studiată de antropologi pentru semnificația sa formativă. Antropologul britanic **D. Unwin** a realizat un studiu minuțios a 80 de civilizații dispărute pe parcursul a patru mii de ani și a stabilit următoarea legitate: *civilizația debuta cu un set de reguli și norme morale conservatoare a unor comportamente familiale etice stricte, în formarea și promovarea cărora familia avea un loc central. În măsura în care familia devenea afectată de poluarea valorilor, statutul acesteia se dezechilibra, iar civilizația intra într-un declin ce accelera dispariția ei* [18; 188].

În Țările Române prima cercetare sistematizată în domeniul pedagogiei privind educația în familie și orientarea acesteia spre formarea virtuților morale necesare tinerei generații pentru a se integra în societate și în viața de familie poate fi considerat studiul monografic al lui **Iosif Moiesiodax** *Tratat despre educația copiilor* (1779). Lucrarea conține două secțiuni. Prima secțiune elucidează educația în cadrul familiei, iar a doua – aspectele educației școlare. Intenția pedagogului a fost să pună la dispoziția familiilor de boieri din Moldova o serie de idei călăuzitoare în munca educativă: *echilibrarea atitudinilor de severitate și dragoste ale părinților față de copii, grija pentru moralitatea acestora și comportarea exemplară a părinților* [26; 28; 169].

În această lucrare **Iosif Moiesiodax** dezvoltă ideile lui **D. Cantemir** despre formarea la copii a unor *virtuți deosebite ce rezidă în credință, cuget curat, purtare aleasă* în cadrul propriei familii pînă la 14 ani. Evaluarea comportării se realiza în procesul plasamentului în familii ce aparțineau boierilor din stările superioare [26, p.167].

Din cele menționate anterior putem conchide că abordarea educației pentru familie nu poate fi realizată în afara examinării

conceptului și fenomenului *educație familială* și a celui de *sentiment al familiei și copilăriei*.

În această ordine de idei, cu mult înaintea includerii în circuitul științific al conceptului *sentiment / sentimentalizare a relațiilor familiale*, pedagogul român **Ioan Slavici** scria despre dreptul și responsabilitatea părinților de a îngriji și educa copilul (1909). *Priceperea de a educa are un caracter natural, ca și datoria de a educa, deoarece dacă e firesc ca orice om să poată deveni părinte, e tot atât de firesc ca el să poată să-și educe copilul în mod empiric, ascultând glasul firii omenești și stăpînîndu-și slăbiciunile* [164]. Același pedagog abordează nu numai problema *educației familiale*, ci și a educației părinților și pregătirii tinerilor pentru viața de familie, menționînd că educația copiilor *se poate face cu mult mai bine, cu adevărat, dacă se știe ce este educația și cum se procedează în mod rațional, adică dacă se acționează după datele științei. Știința educației face activitatea educativă mai ușoară, mai sigură și mai plăcută* [164, p.66]. Prin urmare, **I. Slavici** diferențiază educația rațională ce se realizează dintr-o pornire naturală, din iubire față de copil și cea *călăuzită de știință. Procesul de desăvîrșire a ființelor printr-o preocupare continuă, sistematică și perseverentă se numește cultură* [164, p.67]. Observăm încă o tangentă importantă a educației familiale privind construcția sinelui și educația pentru familie cu fenomenul sentimentalizării relațiilor familiale și cultura umană în următoarea idee a pedagogului **I. Slavici** considera ca *lucrul fundamental în educație este deprinderea copilului de a purta grijă de sine însuși; a se supraveghea în toate împrejurările și a se stăpîni, acționînd cînd și cum știe el că e bine* [164, p.70].

Așadar, în concepția lui **I. Slavici** educația este *un proces de îndrumare a copiilor pentru ca ei înșiși să-și poarte de grijă, să fie preocupați de desăvîrșirea morală care nu trebuie să se sfîrșească odată cu crearea familiei, ci din contra – să devină mai amplă pe parcursul vieții*. Din teza potrivit căreia *educația este o operă de autoeducație ce se desfășoară toată viața, iar orice om poate și trebuie*

să se corecteze singur [164, p.67], decurge că fiecare individ este responsabil personal de includerea sa în procesul educației permanente și de efortul depus pentru a-și eficientiza competențele sale de familist, părinte și cetățean.

Corelația educației familiale cu educația pentru familie constituie obiectul de cercetare al pedagogului român **Gh. Lazăr**, în viziunea căruia *autoritatea parentală reprezintă mijlocul dat de Dumnezeu pentru îndeplinirea datoriei de a crește copiii* [168].

Educația familială este apreciată ca *foarte importantă* și de cercetătorul român **C. Dumitrescu-Iași** (1982), care susținea că *forța educativă a părinților decurge din împrejurarea că aceștia sunt educatori naturali*, reprezentând cea mai influentă categorie de *Alții Semnificativi*, care trebuie să-și educe copiii în conformitate cu *știința morală pentru ca în viitor ei să fie la fel niște părinți demni, ce vor perpetua progresul social* [168].

Dincolo de explicația fenomenului socio-uman ce ține de importanța *educației familiale*, mulți teoreticieni din domeniul pedagogiei subliniază faptul că numai *cultura și civilizația, școala, fac posibilă* [120] pregătirea pentru viață a copiilor în cadrul familiei, menționând necesitatea îmbinării eforturilor ambelor instituții sociale. *Învățământul obligatoriu*, scria reprezentantul pedagogiei personalitare **C. Narly** (1938), *vine să completeze lipsurile educației familiale. De aici o problemă nouă pentru politica școlară. Nu numai pentru virtuțile ei trecute și în mare măsură încă prezente, familia are un cuvânt de spus în educație, ci și pentru faptul că este pe de o parte creatorul copilului, iar pe de altă – pentru că ea mai mult decât oricine altul e în măsură să cunoască și să apere punctul de vedere special al copilului* [120, p.485].

Astfel, ținând cont de necesitățile societății și particularitățile procesului educațional *cel mai cuminte lucru este să se păstreze familiei dreptul pe care în mod natural îl are*, axînd politicile educaționale pe colaborare și parteneriat, școala, însă, *lucrînd la educația părinților, așa încît statul să ajungă a avea în ei un bun sfătuitor și chiar o opoziție puternică, dar luminată* [120, p.486].

Cercetările aspectelor psihopedagogice, etice și morale ale educației, în cadrul realității statului nostru, au fost peneclitate de evenimentele istorice și sociale, care s-au produs în regiune, mai cu seamă, de evenimentele legate de cel de-al II-lea Război Mondial.

O cale controversată și anevoioasă a parcurs fenomenul educației pentru familie în regimul totalitar. De la proclamarea *iubirii libere* și elaborarea unor documente oficiale de tipul *Decret despre anularea proprietății private asupra femeilor* (*Декрет об отмене частного владения женщинами*), emis în guberniile Saratov și Viatca; apariția în 1918 la Vladimir a unui Decret care cerea: *Fiecare femeie necăsătorită de la 18 ani se declară proprietate a statului și este obligată să se înregistreze la Biroul Iubirii Libere, unde bărbații de la 19 pînă la 50 de ani pot să-și aleagă o femeie indiferent de dorința acesteia* [222, p.343-344]; lucrarea profesorului **A. Zalkind** *12 precepte sexuale ale proletariatului revoluționar*, în care se menționa în mod deosebit: *Atracția sexuală față de un obiect dintr-o clasă socială antagonistă, moral-opusă se prezintă drept o perversie ca și atracția față de un crocodil sau orangutang ... Selectarea sexuală trebuie să se bazeze pe linia utilității revoluționar-proletare de clasă* [222, p.344], pînă la hotărîrile umane cu privire la familie ale Congresului XXVII al PCUS (1981) și a Plenarei din iunie 1983 a CC al PCUS care *prevedeau un amplu complex de măsuri pentru intensificarea ajutorului acordat de stat familiilor cu copii, asigurarea unei îmbinări raționale a educației sociale cu cea familială, îmbunătățirea educației copiilor, pregătirii tineretului pentru viața de familie* [85, p.3]. În literatura de specialitate se menționează [85; 199; 208; 220; 221; 222; 223] că pînă la lucrările Congresului al XXVII al PCUS poporul sovietic a trăit și s-a format sub egida următorului postulat: *Viața sexuală este destinată pentru a crea o generație sănătoasă din punctul de vedere al clasei revoluționar-proletare, pentru folosirea corectă a întregului tezaur energetic al omului, pentru organizarea revoluționar-rațională a bucuriilor acestuia, pentru formarea militantă a relațiilor de clasă* [222, p.346].

Revoluția sexuală din Occident (mijlocul anilor '60) și ideile reformiste ale savantului neofroidist **V. Reih**, au avut un anumit

impact și asupra abordării educației sexuale în URSS. Aspectul respectiv se numea *igienico-fiziologic* și includea *cunoașterea deosebirilor fiziologice dintre organismul femeii și cel al bărbatului, chestiunilor ce țin de igiena personală* [85]. Evenimentele din lume, cercetările științifice realizate și problemele demografice cu care se confrunta statul sovietic după cel de-al doilea Război Mondial au constituit premisele socio-culturale de abordare a problemei pregătirii tinerilor pentru viața de familie, fapt care a determinat locul noului curs **Etica și psihologia vieții de familie** inclus în planul de învățământ al școlii medii de cultură generală.

În societatea sovietică socialistă din acea perioadă, căsătoria se considera o alianță benevolă, bazată pe drepturi egale dintre femeie și bărbat, iar *familia se afla sub ocrotirea statului* (articolul 53, Constituția URSS). Pregătirea tinerilor pentru viața de familie a încetat a fi o prerogativă a părinților și a devenit o problemă de stat.

În lucrarea sa *Etica și psihologia vieții de familie* (1986) I. B. Гребенников, elucidează următoarele aspecte ce vizează pregătirea tinerei generații pentru viața de familie: aspectul general-social, etic, juridic, psihologic, igienico-fiziologic, pedagogic, estetic și economic. Pedagogia sovietică abordează educația și pregătirea tinerei generații pentru viața de familie ca *pe o latură componentă a procesului general de formare a personalității multilateral dezvoltate* [85, p.4-5].

Cursul *Etica și psihologia vieții de familie* a fost inclus în planurile de învățământ în limita de 34 de ore: câte 17 ore pentru clasele a IX-a și 17 ore pentru clasele a X-a. Scopul de bază al cursului preconiza *formarea la tineri și tinere a necesității de întemeiere a familiei, pregătirea lor pentru căsătorie, formarea priceperii de constituire corectă a relațiilor din sânul familiei și de educare a viitorilor copii, educarea unei atitudini intransigente față de concepțiile burgheze referitoare la familie* [85, p.5].

Pregătirea elevilor din clasele superioare pentru viața de familie se desfășura conform programului vizat, se completa și se aprofunda în cadrul activităților extradidactice. O mare atenție se acorda selectării cadrelor didactice implicate în predarea *Eticii și psihologiei*

vieții de familie. И. В. Гребенников a reliefat o idee foarte importantă, menționând că *predarea lecțiilor de Etică și psihologie a vieții de familie e o chestiune extraordinară de fină, complexă și neobișnuită* [85]. Această idee a fost preluată de la В. А. Сухомлинский, care a abordat problema pregătirii tinerilor pentru viața de familie încă în anii '60 ai secolului trecut [269; 271].

Lucrările lui И. В. Гребенников, И. В. Дубровина, Г. П. Разумихина, Т. М. Афанасьева, care au pus bazele educației și pregătirii tinerilor pentru viața de familie în URSS, au drept suport concepțiile progresiste ale lui П. Ф. Каптерев, П. Ф. Лесгафт, А. С. Макаренко și В. А. Сухомлинский cu privire la educația părinților și copiilor în vederea realizării sale în calitate de cetățean, familist și părinte.

Răscrucea de milenii s-a înscris destul de dramatic în toate domeniile vieții sociale: ecologie, economie, politică, religie, educație, cultură, dar savanții și experiența empirică au demonstrat că numai omul este în stare să-și regândească și reconstruiască viața după o nouă logică, o logică ce îmbină armonios localul cu globalul, personalul cu socialul, natura cu tehnologiile avansate [49; 251], *credința cu valorile fundamentale ale umanității* [105; 136]. Un criteriu important al conștientizării PLC și tendinței insistente de schimbare a realității este declararea anului 2004 de către ONU drept An Internațional al Familiei.

Sinteza realizată privind geneza conceptelor și abordările teoretice, ne-a determinat să revenim asupra acestora cu unele precizări:

Educația pentru familie este definită ca un concept din domeniul științelor educației, care reunește practicile, reprezentările, judecățile și strategiile educative cu privire la formarea și dezvoltarea personalității în vederea realizării eficiente a rolurilor familiale. Ca fenomen pedagogic, EF include ansamblul practicilor educaționale și poate avea următoarele sensuri:

- element constitutiv al educației pentru viața privată;
- formă de intervenție pedagogică sau socio-educativă la nivel formal – nonformal – informal, ce vizează educația copiilor și a adulților privind realizarea rolurilor familiale;

- un nou conținut specific al *noilor educații*, care poate fi angajat la diferite niveluri strategice și poate fi raportat la conținuturile generale ale educației: educația morală, intelectuală, tehnologică, estetică, psihofizică a personalității umane.

Educația familială, în interpretarea noastră, reprezintă demersul educativ al familiei, orientat spre formarea-dezvoltarea personalității copilului ce include ansamblul de relații, influențe și acțiuni în vederea realizării rolurilor sociale.

Sentiment al familiei este un concept aplicat în sociologia educației familiale, introdus în circuitul științific de **Ph. Ariès** (1973) și desemnează o atitudine nouă față de raportul familie-comunitate, apărută în societățile moderne simultan cu *sentimentul copilăriei*. Sentimentul familiei se caracterizează prin definirea acesteia ca grup distinct ce are o viață intimă și implică modificarea psihologică a relațiilor între membrii familiei. Anticipînd, putem menționa că în afara sentimentelor vizate educația pentru familie își pierde esența.

Sentiment al copilăriei, concept ce desemnează atitudinea cu privire la copii și se caracterizează prin interesul, atașamentul și respectul pe care îl manifestă părinții pentru copiii lor privind sănătatea și educația acestora. Conceptul a fost inclus în circuitul științific de **Ph. Ariès** (1973).

Problematica lumii contemporane (în continuare PLC), probleme de anvergură planetară ale prezentului, ca de exemplu: subminarea echilibrului ecologic, diminuarea resurselor naturale; conflictele armate și terorismul, criza valorilor și a moralei, deteriorarea familiei, încălcarea drepturilor omului etc., definite astfel de UNESCO.

Noile educații, noi conținuturi educaționale, constituite ca răspunsuri mobilizatoare, definite la 1978 în programele și recomandările UNESCO, confirmate în Carta Terrei (1992) [4; 49; 105; 123; 136].

Problema cercetării noastre rezidă în reconsiderarea etico-filosofică și socio-pedagogică a educației pentru familie, în studierea

aspectului formativ al EF, a impactului pozitiv asupra tinerei generații și a adulților cu privire la crearea familiilor durabile, la armonizarea relațiilor familiale, eficientizarea competențelor parentale și consolidarea familiei. Analiza întreprinsă ne permite să conchidem că educația pentru familie este strâns legată de educația familială și educația realizată în cadrul formal – nonformal –informal.

În pedagogia modernă și știința pedagogică formată în spațiul ex-sovietic, educația și pregătirea tinerilor pentru viața de familie nu și-a găsit o reflectare amplă și sistemică, aceasta nefiind abordată prin prisma PLC în contextul noilor educații și teoriei educației cognitive.

În ceea ce privește efortul Republicii Moldova în procesul complex de racordare la standardele educaționale europene și mondiale este important să stabilim prioritățile educației pentru familie, să elaborăm sistemul EF, fundamentele teoretice și metodologice ale acesteia, raportându-le la conținuturile și formele generale ale educației.

Sinteza realizată ne-a condus la definirea și redefinirea conceptelor esențiale din domeniul pedagogiei familiei. Conceptul *educația pentru familie* reprezintă suportul de bază al reprezentărilor contemporane privind formarea-dezvoltarea personalității în vederea realizării rolurilor familiale. Caracteristicile esențiale ale conceptului **Educația pentru familie** rezidă în identificarea celor două niveluri de referință: a) **nivelul intern, funcțional-structural**, care fixează dimensiunea profundă, stabilă a educației, orientată spre construcția sinelui; b) **nivelul extern, contextual**, care delimitează cadrul și conținutul educației, ca sistem și proces în continuă schimbare în raport cu *variabilele* ce țin de problematica lumii contemporane, funcționalitatea și cultura familiei [2; 5, 7; 10; 20; 29; 49; 172; 184].

EF abordată în lucrare, reprezintă ansamblul acțiunilor și al influențelor proiectate și realizate prin structuri formale organizate sistemic / plan formal; prin structuri flexibile extradidactice și extrașcolare / plan nonformal și influențe informale, exercitate spontan la nivelul mediului social (familie, comunitate locală, teritorială; mass-media etc.).

O problemă de ordin principal al procesului de educație pentru familie rezidă în faptul că acest fenomen socio-uman nu poate fi delimitat de particularitățile dezvoltării familiei și societății, evoluției culturii și civilizației, problematicii lumii contemporane.

Fiecare formațiune social-economică și-a lăsat amprenta asupra acestei forme de comunitate umană ce reglementează relațiile sociale dintre oameni. Familia include ansamblul proceselor naturale și spirituale, se constituie la nivelul societății ca sistem ce echilibrează cultura generațiilor. Ea reprezintă, în fond, mecanismul sociogenetic, care include, incontestabil, și pregătirea tinerei generații pentru viața de familie.

Educația în cadrul familiei reprezintă un fenomen ontic, o funcție prioritară și un element constitutiv al acesteia, care-și poate modela atât forma, conținutul, strategiile cât și finalitățile. Aceasta nu înseamnă că EF *se dizolvă* în conținutul celorlalte elemente ale acestui sistem, ci se implică în transformarea și evoluția lor [29]. *Concepută într-o accepțiune mai largă, putem spune că familia este acel micromediu social care organizează și ghidează întâlnirea între individ și societate, pentru a-l cultiva și a-i orienta construcția sinelui prin schimbul permanent de informații și valori* [30; 156; 172; 181; 212].

În procesul cercetărilor am stabilit că geneza conceptului are la bază mai multe constatări, însă expresia concisă și exactă *educația pentru familie* este explicită și rezidă în imperativele abordate de UNESCO cu referire la om și problematica lumii contemporane.

Studiul științific sistematic al educației și pregătirii tinerei generații pentru viața de familie apare relativ târziu atât în istoria cercetărilor pedagogice cât și a celor din domeniul antropologiei pedagogice, sociologiei educației familiale, fiind simultan cu apariția sentimentului familiei și copilăriei, care reprezintă achiziții sociale și psihopedagogice importante ale epocii moderne. Familia modernă, începînd cu secolul al XVI-lea, se caracterizează prin constituirea treptată a sentimentului copilăriei și a sentimentului familiei, prin asumarea treptată a unei funcții afective, raporturi emoționale dintre soți, dintre părinți și copii, în special, în relația mamă – copil, mani-

festîndu-se prin grija pentru copil, investiția afectivă și materială în el, și, desigur, prin educația și pregătirea copilului pentru viața adultă, inclusiv cea de familie.

Educația pentru familie de rînd cu educația în cadrul familiei și educația realizată în instituțiile de învățămînt, are un rol hotărîtor în formarea-dezvoltarea personalității umane, deoarece îl pregătește pe individ pentru integrarea socială și crearea micromediului social care îi conferă vieții un sens profund, iar relațiilor de gen un sentiment de securizare afectivă și vitalitate.

În științele educației conceptul de educație pentru familie dezvăluie o nouă ipostază a educației, a deschiderii acesteia spre optimizarea relațiilor familiale, formarea culturii acesteia, reechilibrarea modului de viață în contextul transformărilor lumii contemporane.

În acest sens, se distinge atît necesitatea perfecționării demersului educativ vizat cît și perfecționarea raportării și ajustării acestuia la caracterul prospectiv al întregului proces educațional.

1.3. EVOLUȚIA FAMILIEI ȘI A EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE DIN PERSPECTIVA ANTROPOLOGIEI PEDAGOGICE

Cuvîntul **familie** este de origine latină și înseamnă un grup de persoane unite prin relații de filiație naturală. Dicționarul enciclopedic ne oferă următoarea definiție: *familia este o formă de comunitate umană întemeiată prin căsătorie, care este formată din soți și din copiii acestora* [37].

Societatea în ansamblul ei exercită o puternică influență educativă asupra individului, iar familia reprezintă mediul social primar care canalizează, organizează și realizează acest proces.

Sociologii și juriștii consideră familia drept o instituție socială, o formă de relații sociale dintre oamenii legați între ei prin căsătorie sau filiație naturală. Din familie fac parte soții, părinții și copiii, uneori și alte persoane între care există relații de rudenie. Familia ia

naștere, de regulă, prin căsătorie. În mod obișnuit, familia este creată din părinți și copii între care se stabilesc următoarele tipuri de relații: a) de căsătorie: dintre soți; b) dintre părinți și copii; c) dintre alte persoane care mai fac parte din familie [41].

Antropologii și sociologii consideră familia drept o formă specifică de conviețuire dintre bărbat și femeie care reprezintă și o realitate biologică, ce are ca scop procrearea și perpetuarea genului uman. Familia și căsătoria sunt două fenomene diferite. Dilema priorității căsătoriei și a familiei se discută în știință pînă în prezent, însă concluzii tranșante vizavi de aceasta nu s-au realizat nici în domeniul teoriei și nici în domeniul empiric [5; 41; 44; 157; 158; 173; 252; 260].

Fiecare recensămînt al populației, scrie **В. И. Зацепин** (1991), demonstrează un fenomen social foarte interesant: *numărul femeilor căsătorite prevalează asupra numărului bărbaților căsătoriți*. Aceasta se întîmplă din cauza că unul și același fenomen, căsătoria, este, de facto, apreciat diferit de bărbați și de către femei [232].

Cercetările realizate au demonstrat că *viața în comun femeile o consideră căsătorie, adică o declară egală cu căsătoria juridică, iar bărbații o consideră concubinaj, apreciindu-se ca persoane libere* [232, p.12-13].

Din perspectivă sociologică și juridică, *căsătoria reprezintă o instituție socială deosebită, care sancționează și reglementează relațiile dintre genuri, bărbat și femeie*. Aceste raporturi, fiind reglementate de lege, capătă un caracter social, juridic, dar totodată și educativ, foarte important. După esența lor, relațiile familiale cuprind diverse aspecte: personal (intimitate, simpatie, atașament etc.), patrimonial (ce se referă la bunurile materiale, în raport cu care membrii familiei posedă drepturi și obligații) și nepatrimonial (lipsite de conținut economic). Cu alte cuvinte, căsătoria reprezintă un mijloc tradițional de întemeiere și control al familiei, un factor și, în același rînd, instrument de protecție și dezvoltare a societății umane [41; 44].

Căsătoria și familia sunt fenomene și concepte absolut diferite, dar care interrelaționează și interferează permanent. Ca fenomene sociale, căsătoria și familia sunt strîns legate, însă pot fi și

separate: familia poate exista în afara căsătoriei, iar căsătoria poate exista fără familie. Prin urmare, căsătoria legitimează crearea familiei, dar nu determină procesul complex de formare a acesteia.

Căsătoria reprezintă mecanismul prin care statul fixează raportul soț – soție, însă crearea, menținerea, existența, sau, dimpotrivă, destrămarea familiei depinde numai de dorința, competența și conduitele ambilor indivizi.

Din perspectivă juridică, familia are 3 caracteristici esențiale: a) relații de căsătorie și de filiație; b) traiul în comun; c) bugetul comun [41].

Din perspectivă sociologică se insistă asupra caracterului contextual-istoric al definiției. Singularul *familie* se evită, deoarece realitatea extrem de variată impune utilizarea pluralului *familii* [172].

Din punct de vedere pedagogic ne interesează în primul rând raportul familie – educație. Acest fapt ne orientează spre *definiția uzuală*, acceptată de autorii mai multor teorii sociologice (P. Durning, 1995; M. Segalen, 1996; E. Stănculescu, 1997 etc.), care este redată, în opinia lui E. Stănculescu, printr-o formulă concisă, dar explicită și precisă: **Familia reprezintă o unitate socială constituită din adulți și copii, între care există relații de filiație naturală sau socială** [172, p.227].

În conformitate cu aprecierile savanților din domeniul psihologiei și pedagogiei la care aderăm, **familia reprezintă un microgrup social, o celulă elementară a societății, a neamului, care realizează un ansamblu de funcții biologice, psihologice, educative, economice, sociale, culturale, conturând habitusul primar al individului. Familia este mediul natural, firesc, cel mai apropiat și necesar pentru dezvoltarea și formarea personalității umane** (H. Aysenck, 2002; И. В. Гребенников, 1986; C. Narly, 1996; VI. Pâslaru, 2003; N. Silistraru, 2003; I. Slavici, 1967; Э. Г. Эйдемиллер, 1999; I. Nicola, 1993 etc.).

De aici și specificul, dar și diversitatea tipurilor de familii, a relațiilor interpersonale ce se stabilesc între membrii acestui grup social. Este incontestabil faptul că familia reprezintă un produs al dezvoltării istorice.

Fiecărei formațiuni social-economice îi corespunde un anumit tip de relații conjugal-familiale. Analiza retrospectivă a acestora ne va permite să înțelegem fenomenele negative care însoțesc familia chiar de la începuturile ei.

Pe măsură ce crește numărul de comunități sociale în care puteau fi incluși oamenii (de vîrstă, profesie, producere, cluburi pe interese, școală etc.), familia cedează o parte din funcții acestora, însă, de la apariția ei pînă astăzi, familia deține un rol prioritar în viața societății ca mijlocitor al inserției sociale.

Antropologii consideră familia drept unitate socială fundamentală, care a trecut o cale lungă și controversată de la forma relațiilor de promiscuitate, *relații de tip endogamic*, o formă genetică de conviețuire a bărbaților și femeilor, care erau reglate numai de instinct și trebuințele biologice ale individului, pînă la cele contemporane, bazate pe sentimente de dragoste, stimă și responsabilitate [259]. *Fenomenul promiscuității* provoca conflicte profunde care subminau existența tribului și societatea a introdus anumite restricții – *tabu-uri* pentru a regla relațiile sexuale dintre genuri [232; 260].

Indivizii care încălcau aceste interdicții erau aspru pedepsiți, iar în societatea umană apare un element de cultură, dar și o contradicție dintre biologic și social, ce s-a înrădăcinat puternic în psihicul uman și a stabilit conduitele omului primitiv la limitele hotarului moral-etic: *nu se admite*. Acest fenomen a provocat apariția unor relații noi de tip exogamic: bărbații, privați de dreptul de a întreține relații sexuale cu femeile din tribul său, intrau în relații intime cu femeile din alte triburi [232].

Exogamia, numită adulter primitiv, a fost, de fapt, o primă formă de revoltă a naturii biologice umane împotriva instalării dictatului din partea socialului. Treptat, relațiile exogame au demonstrat prioritățile sale biologice: urmașii de la aceste raporturi erau mult mai viguroși, rezistenți și viabili. În felul acesta, relațiile endogame au fost treptat absolut interzise, iar cele exogame au evoluat, s-au stabilit și s-au fixat prin obiceiuri, dînd naștere la o formă inițială de reglare

socială a relațiilor între genuri, care astăzi se numește *căsătorie*. *Prima formă a căsătoriei a fost cea duală – gentilică de grup*, în care toți bărbații unui trib aveau dreptul să întrețină relații sexuale cu toate femeile altui trib, și, invers. Această formă de conviețuire a existat pînă la sfîrșitul epocii de piatră. În interiorul acestei forme de conviețuire apar, la un anumit moment, niște relații selective de atitudine și atașament deosebit față de un bărbat sau o femeie, ceea ce a dat naștere unor raporturi prioritare, care prin intermediul obiceiurilor s-au consolidat și au trecut într-o nouă formă – *căsătoria pară*. În cazul dat se uneau doar o femeie și un bărbat, de la început o formă de conviețuire instabilă, în care indivizii trăiau împreună, dar munceau separat în triburile sale și puteau constitui concomitent cîteva perechi deosebite de căsătorie [5; 38; 232; 245; 259; 265].

Paternitatea în acest caz nu se putea stabili, relațiile de filiație fiind stabilite pe linia maternă. Copiii născuți de o femeie anumită aparțineau aceluiași neam, la care aparținea femeia. Bărbații și femeile aveau gospodării separate. Dacă bărbatul aducea o parte de bunuri, mai cu seamă hrană femeii și copiilor ei, aceasta știrbea avuția tribului său, la care aparținea. Cu alte cuvinte, bărbatul crea condiții mai favorabile altui trib și nu celui la care aparținea. Ca rezultat, chiar de la începuturile sale, familia primitivă provoacă anumite dificultăți, intra în contradicție cu întreaga comunitate gentilică [221; 222; 232; 243; 244].

În epoca de bronz și cea de fier, odată cu apariția agriculturii și a dezvoltării meșteșugurilor, se creează condiții favorabile pentru ca perechea ce conviețuia împreună și avea copii să se separe și să-și întrețină copiii singură. Familia de acest tip se desparte treptat de gintă și-și mobilizează eforturile în organizarea gospodăriei și creșterea copiilor săi. Relațiile între genuri se consolidează, acum fiind posibilă stabilirea paternității, iar responsabilitatea pentru protecția familiei și a copiilor – trece la bărbat [232; 243; 244; 260].

Acesta a fost modul de transfer al relațiilor matriarhale în relații patriarhale, iar relația de rudenie a început să se considere pe linia bărbatului. În schimbul familiei gentilice de grup se instau-

rează un tip superior de familie, *familia monogamă*, ce se caracterizează prin relația unui singur bărbat cu o singură femeie [78; 103; 117; 232].

Istoric, monogamia se consolidează în același timp cu apariția proprietății private asupra mijloacelor de producere și a dispersării societății pe clase. Femeia trecea cu traiul la bărbat, în familia lui, și împreună cu copiii se supunea autorității acestuia. Astfel, egalitatea soților a luat sfârșit. Concomitent cu trecerea la societatea feudală a fost stabilită căsătoria obligatorie bisericească / religioasă. Este necesar să facem în acest context o remarcă: familia patriarhală a existat și există nu numai sub forma monogamiei, ci și sub forma poligamiei, când un singur bărbat poate avea câteva femei în calitate de soții (harem). *Poligamia* există în unele țări musulmane, însă la păturile civilizate ale populației se observă anihilarea ei treptată [232; 245; 259; 283].

Istoria cunoaște și o altă formă de căsătorie – *poliandria*, când o femeie poate avea câțiva bărbați. Ea se poate întâlni la unele triburi din India, Tibet, America de Sud. Astfel, de exemplu, în India soția fratelui mai mare devenea soție a tuturor fraților, creînd familia fraternă. Femeia în astfel de condiții ocupă o poziție socială înaltă, iar relațiile dintre rude sunt destul de binevoitoare [232].

La etapa istorică de dezvoltare când apare proprietatea privată se schimbă și relațiile familiale între soț și soție, bărbatul devenind întreținătorul principal, mai cu seamă în cazul când mijloacele de producere îi aparțineau. Drept consecință, în societate situația femeii în general, și, în familie, în particular, s-a înrăutățit considerabil. Instaurarea raporturilor de moștenire a avuției a plasat în centrul atenției problema paternității biologice. Bărbații devin cointeresați ca urmașii din cuplul format să fie neapărat ai lor, iar femeile s-au ales încă cu o interdicție strictă ce viza păstrarea virginității pînă la căsătorie și a fidelității în cadrul acesteia. Infidelitatea soției era considerată și de religie drept păcat mare. Biserica catolică, foarte exigentă față de relațiile familiale, permitea divorțul în caz de infidelitate a soției [259].

În marea majoritate a țărilor din Europa, statul apăra interesele bărbaților. Astfel în Franța, la mijlocul sec. al XIX-lea, infidelitatea soției era sancționată cu înțemnițarea acesteia pe un termen de 2 ani [232].

În principiu, teoretic, forma monogamiei patriarhale instaura egalitatea genurilor: bărbatul putea avea numai o soție, iar femeia – numai un soț. În realitate însă această egalitate avea un caracter formal: opțiunii femeii nu i se acorda atenție chiar nici în momentul alegerii partenerului de viață.

Analiza retrospectivă ne demonstrează că în afara familiei monogame, în epoca sclavagistă bărbatul / stăpînul de sclavi avea drept să întrețină relații sexuale cu sclavele sale, chiar în detrimentul dorinței acestora. Copiii născuți din aceste relații se considerau proprietate a stăpînului [74].

Anume *existența sclaviei alături de familia monogamă*, menționa **Fr. Engels**, *prezența sclavelor tinere, frumoase, aflate în proprietatea și la dispoziția bărbatului, au imprimat monogamiei, chiar de la început, caracterul ei specific: transformînd-o într-o monogamie pentru femei, dar nu și pentru bărbați*. Trebuie să menționăm că și instituția socială a heterelor a condiționat cu o mai mare forță încălcarea monogamiei din partea bărbaților. Desigur că acest fenomen negativ a provocat un alt fenomen negativ, care, la fel, a fost elucidat de **Fr. Engels**: *în pofida faptului că bărbații au obținut victorie asupra femeilor, laurii de biruitori bărbaților s-au apucat să le încunune femeile. Alături de monogamie și heterism apare fenomenul social de preacurvie, interzis strict, aspru pedepsit, dar de nedează-dăcinat* [74].

Băzîndu-ne pe ideea promovată de cei mai mulți dintre pedagogii moderni (O. Ghibu, 1995; I. Slavici, 1967; C. Narly, 1997; I. Gh. Stanciu, 1990; V. Mândăcanu, 2006 etc.), care rezidă în faptul că educația reprezintă un fenomen social, deci specific uman și din necesitatea percepută de omul adult pentru a transmite experiența de viața generațiilor tinere, ținem să precizăm că la etapa dezvoltării unei societăți umane, educația era aceeași pentru toți copiii. Cu

timpul, apare practica inițierii, ca o formă mai organizată a educației, ce se reducea la pregătirea tinerilor pentru trecerea la viața de adult.

Apariția statului, religiei, muncii de producere, proprietății private și a mecanismului schimbului de mărfuri influențează evoluția educației, conținutul și strategiile de formare a personalității umane.

În virtutea unei analize pluridisciplinare, în baza investigațiilor pedagogice, antropologice, istorice, sociologice și dintr-o perspectivă logică, conchidem că educația pentru familie, în sensul atribuit de noi, este marcată social doar de apariția și promovarea familiei monogame, deoarece fenomenul în cauză cerea de la individ eforturi mari la nivel de comportament, voință, morală, ceea ce necesită o anumită cultură, deci și o educație adecvată. Credem că un indice important al educației pentru familie poate fi coeziunea și stabilitatea familiei, însă nu și calitatea relațiilor familiale.

În această ordine de idei, nu putem să nu semnalăm evenimentele esențiale ale secolului XX și impactul negativ al acestora asupra căsătoriei și familiei: primul Război Mondial, Revoluția Rusă din 1917, întemeierea dictaturii proletariatului și a Statului Sovietic, al doilea Război Mondial, mișcarea feministă din Europa și America, revoluția sexuală din anii '60 – '70, promovarea unor politici educaționale și de gen distorsionate.

Sintetizând putem conchide că consecințele acestor evenimente diferă de la un popor la altul, de la o țară la alta, dar prin esența sa au avut și un rol de catalizator în dezvoltarea culturii, educației, identificarea problemelor lumii contemporane, ce s-au soldat cu apariția *noilor educații*, în calitate de răspunsuri concrete ale sistemelor educaționale, care au ca scop formarea unei personalități armonioase, libere, creative tolerante, apte pentru a respecta drepturile omului și democrația, a trăi în pace și a realiza protecția mediului și a omului, a deveni și a fi un eficient familist și un bun părinte.

În baza celor expuse anterior și a concluziilor antropologilor ce studiază experiența de viață a oamenilor organizați social ca în preistorie, cum sînt comunitățile ce locuiesc în junglele Americii Latine, savanele africane și unele insule din Oceania [156; 157; 172;

206; 232; 259; 284], putem conchide că familia în evoluția sa a trecut prin două mari etape de dezvoltare: *poligamia și monogamia*.

Relațiile dintre genuri au cunoscut următoarea evoluție: ***promiscuitatea***, formă genetică de conviețuire a bărbaților și femeilor, caracterizată prin ***relații de tip endogamic***, reglate de instinct și trebuințele biologice ale individului; ***relațiile de tip exogamic***, proprii într-o formă mai simplă grupului primitiv, ginții și tribului, cizelându-se mai întâi sub influența interdicțiilor de tipul *tabu-urilor*, apoi a obiceiurilor și culturii.

Căsătoria apare sub forma sa inițială *dual-gentilică de grup*, transformându-se treptat în căsătorie pară / monogamă, care a condiționat transferul *relațiilor matriarhale în relații patriarhale* [5; 38; 74; 91; 173; 221; 232; 277].

Simultan cu apariția proprietății private se schimbă și relațiile familiale între soți, bărbatul devine întreținătorul principal al familiei, mai cu seamă în cazul când mijloacele de producere îi aparțineau. Instaurarea raporturilor de moștenire a bunurilor materiale a plasat în centrul atenției problema paternității, iar situația femeii devine subordonată și strict controlată pentru ca soțul să fie sigur că copiii sunt ai lui.

Teoretic, forma monogamei patriarhale instaura egalitatea genurilor: bărbatul putea avea numai o soție, iar femeia, numai un soț. În realitate însă această egalitate era aparentă, avea întotdeauna un caracter formal, existînd din timpurile cele mai vechi instituția socială a heterelor, care în modernitate a fost înlocuită cu casele de toleranță.

Educația, apărută ca fenomen social odată cu dezvoltarea umanității, evoluează în procesul vieții cotidiene, cu timpul transformându-se într-o practică de inițiere, o formă mai organizată a educației privind pregătirea tinerei generații pentru viața de adult, pe care o putem considera o prima modalitate de a pregăti tinerii pentru viața de familie în cadrul și prin intermediul familiei și comunității.

Dintr-o perspectivă antropologică și în virtutea evenimentelor cronologice analizate putem conchide că educația într-un sens mai

apropiat de cel ce înseamnă *pentru familie* se observă în comunitatea umană concomitent cu apariția și promovarea familiei monogame.

1.4. DEMERSUL POLITIC ȘI RELIGIOS AL EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

Pentru a dezvălui plenar evoluția educației pentru familie cu toate aspectele ce le implică, este necesar să ne direcționăm atenția spre comportamentul individual al omului. În acest sens, este oportun să analizăm modelele comportamentale oferite individului de către stat și de către religie / biserică.

Într-o accepțiune generală, funcțiile statului se înscriu prioritar în domeniul ideologic și material al vieții: politică, economie, pe când religia îl domină pe cel spiritual, axat pe credință și sentimentul sacralului. Dat fiind faptul că viața îmbină organic ambele domenii, trebuie să menționăm că subordonarea individului este de neconceput și de nerealizat fără componenta spirituală. Pornind de la această teză, precizăm fenomenul colaborării dintre stat și biserică, ce se manifestă printr-o alianță de durată care a rezistat, cu anumite disensiuni și modificări de-a lungul timpului [3; 12; 18; 38; 54; 79; 123; 172; 232, 280].

Studiile sociologice și cele de demografie istorică consacrate familiei demonstrează interferența intereselor statului și bisericii cu privire la evenimentele fundamentale ale vieții omului, ce se desfășoară prioritar anume în cadrul familiei: nașterea, căsătoria, relațiile familiale, decesul [5; 15; 24; 51; 156; 157; 165; 172; 188]. În acest context, analizăm foarte succint procesul de apariție a statului și legătura acestuia cu familia.

Condițiile apariției organizării statale a societății au fost foarte complexe și s-au constituit treptat. Unele premise apar în perioada destrămării comunei primitive și țin de evoluția forțelor și relațiilor de producere, care au contribuit la modificarea structurii și a organizării acesteia.

Schimbările în domeniul preocupărilor omului, orientate spre supraviețuire: dezvoltarea agriculturii, păstoritului, meșteșugăritului, schimbului de mărfuri etc., constituie un pas enorm atât pentru societate în ansamblul ei cât și pentru fiecare individ, deoarece are loc trecerea la economia de producere și apare familia.

Filosoful german **G. W. Fr. Hegel**, menționa, în acest context, că începutul adevărat și prima fundație a statului consistă în introducerea agriculturii alături de introducerea căsătoriei. Primul din aceste principii aduce cu sine prelucrarea solului și odată cu aceasta proprietatea privată exclusivă, limitînd viața rătăcită a sălbaticului, ceea ce a contribuit la stabilirea dreptului privat și la asigurarea satisfacerii trebuințelor vitale. Această situație transformă căsătoria într-o alianță durabilă, universală în sine, dezvoltând grija de familie și averea acesteia [38; 41; 44; 51].

Analiza realizată asupra cercetărilor sociologice, istorice și antropologice cu privire la evoluția culturii umane în comunitățile aflate la nivelul treptei primitive de dezvoltare ne-au permis să evidențiem un ansamblu de idei pe care le-am formulat în următoarele teze:

- relațiile între membrii acestor comunități au fost reflectate într-un set de norme sociale, devenite *tabu-uri*, iar mai apoi în fenomenul numit *totemism de clan*, ce reglementa toate tipurile de relații în cadrul comunității;
- apariția fenomenului egalității / *lege a talionului*, care de la început presupunea stabilirea modalității de răzbunare conform cunoscutei formule *ochi pentru ochi, dinte pentru dinte*, mai târziu capătă o altă formă, deoarece cea amintită slăbește simțitor forțele comunității. Noua formă, *despăgubirea, fie conform unor tarife determinate sau judecării unui arbitru ales de ambele părți* dintre cei mai bătrîni și experimentați, cerea de la membrii comunității o anumită disciplină de comportare, s-a dovedit a fi mai eficientă [44, p.12].

Sub influența acestor premise, unitățile gentilice întemeiază o nouă reuniune de grupuri, care nu aveau la bază *legăturile de sânge*. În felul acesta, se conturează elementele statului ce țin de: distribuirea activităților și a funcțiilor sociale, asigurarea raportului constant de stăpânire asupra unui teritoriu determinat și organizarea juridică, formată de obiceiuri și consolidată de autoritatea conducătorului [44].

Un proces analog se înregistrează și în domeniul dreptului.

Normele juridice apar pe două căi:

- a) în baza normelor vechi de conduită, consolidate în obiceiuri, morală, norme religioase, ce sunt preluate și îmbinate cu elementul sancționării treptat, fiind transformate în norme de drept;
- b) se creează reguli de drept noi, introduse de noua putere.

Anticipând analiza aspectului politic și a celui religios, trebuie să scoatem în evidență faptul că *menirea familiei e să conserve o anumită tradiție spirituală, deopotrivă națională și religioasă* [18; 51], ceea ce contribuie la fortificarea relațiilor umane și a statului.

Sinteza concepțiilor privind problema originii statului și a dreptului indică legăturile statului cu familia și religia ca fiind foarte vechi, dacă nu chiar generatoare ale acestuia. Astfel, **teoria teologică** susține originea divină a puterii, iar **teoria patriarhală** susține ideea originii statului în familie. Încă **Aristotel** în lucrarea sa *Politica* menționa că omul ca ființă socială se organizează în familie, iar statul reprezintă o formă continuă a acesteia. În epoca medievală teoria patriarhală este dezvoltată de **Robert Filmer** (1653). În lucrarea sa *Patriarhatul*, bazându-se pe argumentele Bibliei, acest cercetător afirmă *că monarhul deține puterea de stat în calitate de moștenitor al lui Adam, care a fost investit de Dumnezeu atît cu puterea părintească precum și cu cea legală* [44, p.14-15].

Teoria patrimonială, apărută în epoca medievală, susține că statul a luat naștere din dreptul de proprietate asupra pămîntului, iar **teoria violenței, psihologică și contractualistă**, ne sugerează o idee clară ce rezidă în necesitatea de a reglementa relațiile dintre oameni,

familia comportînd un rol crucial nu numai prin funcția sa de integrare a individului în societate, ci și prin influența hotărîtoare a acesteia în construcția sinelui și formării personalității umane [18; 38; 41; 44].

În această ordine de idei, elucidăm rolul important al bisericii creștine în promovarea religiei, care a fost și este implicată în evenimentele fundamentale ale vieții omului ce se desfășoară preponderent în familie (nașterea, căsătoria, relațiile familiale, educația copiilor, moartea etc.).

De la începuturile sale, religia și-a extins autoritatea asupra vieții omului, educației și formării acestuia, asupra evoluției lui moral-spirituale și comportamentale.

Religia creștină ierarhizează valorile moral-spirituale și orientează educația individului, plecînd de la păcatul originar. Primul cuplu, Adam și Eva, descris în Vechiul Testament, este cauza tuturor suferințelor umane, și, de aici, orientarea spre perfecțiunea morală și spirituală, dar și o disensiune de gen, care este destul de viabilă pînă-n zilele noastre: *vina bărbatului este mai mică decît cea a femeii, care l-a ademenit* [12].

Totodată, *familia pămînteană era privită ca o reproducere a Sfîntei Familii*. Biserica, proiectîndu-se ca un factor intermediar dintre om și puterea divină, s-a străduit să armonizeze acțiunile sale cu cele ale statului în privința evenimentelor fundamentale din viața omului ce se desfășoară în cadrul familiei și cer de la individ respectarea anumitor canoane [12; 44; 172]. Canoanele religioase, fără a-și părăsi *fundamentul creștin*, au fost corelate cu rigorile puterii civile, înaintate de stat.

Astfel, statul a reglementat din punct de vedere legislativ raporturile dintre căsătoria civilă și cea religioasă, ce datează din prima jumătate a sec. al VI-lea, fiind confirmată prin legislația de la sfîrșitul sec. al IX-lea. În acest sens, între stat și biserică a existat o colaborare strînsă și permanentă, bisericii revenindu-i dreptul de a exercita jurisdicția spirituală, iar statului – controlul civil și militar al individului; moștenirea, întreținerea copiilor și soților [44; 51; 172].

Mulți cercetători din domeniul sociologiei și pedagogiei (Ph. Ariès, 1973; D. I. Lemieux, 1985; E. Stănciulescu, 1997; A. Berge, 1977; N. Bujor, 1996; V. Mândâcanu, 2000 etc.) consideră că orientarea spre educația copiilor și grija pentru ei din partea părinților vine, la fel, din religie, fiind asociată cu sentimentul inocenței infantile, *modelul copilului Isus / sau al celui angelic*, grija părinților, sacrificiile lor pentru creșterea și educația acestui copil deosebit. În contextul discursului religios, inocența înseamnă lipsa păcatelor lumesti, care se acumulează concomitent cu experiența de viață; însă, lipsa ei, îl face pe copil, neputincios și dependent de adulți. Adulții / părinții sunt datori să-l protejeze și să-l îndrumeze pe copil, ca acesta să devină un om demn, să-și creeze o familie, să-și crească și educe copiii în conformitate cu sugestiva idee biblică: *copiii copiilor sunt cununa bătrânilor, și părinții sunt slava copiilor lor* (Solomon, pr.17:6, pag.655).

Autoritatea parentală și părinții apar ca un model firesc al unei ierarhii, care perpetuă valori, iar familia apare ca un mediu social deosebit, ce îmbină organic afecțiunea, grija și exigența, în care se respectă reguli de conduită ce cultivă disciplina și autodisciplina, iubirea aproapelui și responsabilitatea. Mulți cercetători din domeniul științelor educației consideră eronată opinia conform căreia preceptele biblice reflectă doar superioritatea bărbatului, autoritatea acestuia, considerându-le incompatibile cu principiile democratice ale contemporanietății [15; 16; 17].

În acest context, un rol important îl are hermeneutica și optica prin care analizăm și interpretăm sfaturile și prescripțiile **Bibliei**. Deși scrierea Bibliei s-a încheiat cu aproape două mii de ani în urmă, povețele ei sunt actuale și astăzi [18; 24; 51; 105; 108; 120 etc.].

Sfaturile de felul: *Dacă ești bărbat, învață să tratezi femeile într-un mod binevoitor și plin de respect; Bărbăților, iubiți pe femeile voastre după cum și Hristos a iubit biserica* [Epistola către Efeseni, 5:25, p.1141]; *Nu vă înjugați la un jug nepotrivit* [2. Corinteni, 6:14, p.1132]; *Soțul și soția trebuie să-și ia un angajament unul față de celălalt și ... se va lipi de nevastă sa, și se vor face un singur trup*

[Geneza 2:24]; *Cine își iubește nevasta, se iubește pe sine însuși* [Epistola către Efeseni 5:28; p.1149], reprezintă doar câteva strategii și modele comportamentale privind căsnicia și relațiile familiale cu caracter educativ din tezaurul acumulat de **Cartea Cărților**. În viziune religioasă, familia este considerată *biserica mică*, iar căsătoria, cununia, botezul sunt considerate ritualuri sacre, binecuvântate de harul divin, care cimentează credința omului și consolidează familia [12; 24].

Cercetătorul român **C. Cucos** consideră familia un important mediu și factor de desăvârșire morală în cazul când aceasta se bazează pe credință, iar *educația religioasă poate fi un prilej de fortificare interioară, de identificare a sinelui, credința servind drept pilon de care are nevoie omul în complicata cale de reconvertire a persoanei sale spre lumea valorilor absolute* [51].

Complexitatea relațiilor de gen și etica acestora ce se desprind din Biblie trec ca o idee tranșantă prin conținuturile educației pentru familie și necesită o deosebită atenție, erudiție și experiență de interpretare, de promovare, de ținere a unui discurs religios și filosofic din partea actorilor sociali, care îndeplinesc funcții educative [54; 56].

Concepția religioasă promovează ideea de colaborare și ocrotire reciprocă, armonizare a relațiilor dintre genuri, ceea ce este foarte important în contextul educației pentru familie. Interesantă și sugestivă din punct de vedere educativ este și concepția teologică conform căreia *Dumnezeu a creat femeia din coasta bărbatului cu un scop. Nu din capul lui, pentru ca să-l stăpânească și nici din picioarele sale pentru a nu fi călcată în picioare, ci dintr-o parte de sub brațul său protector, încît să meargă alături pe drumul vieții* [18].

O altă condiție care a favorizat apariția și evoluția educației pentru familie a fost ideologia statului providență, care, la fel, a stimulat interesul pentru protecția familiei, creșterea, îngrijirea și educația copilului. În pofida faptului că la o anumită etapă statul a promovat ideea transferului funcției educative de la familie spre școală, biserică sau alte instituții sociale, prin intermediul cărora

acțiunile părinților au fost sistematic controlate, eșecul acestei concepții a asigurat trecerea treptată la o altă abordare, care a reorientat politicile educaționale în direcție opusă, de la școală spre familie. Astfel statul, de la funcția de *poliție a familiilor* (expresie introdusă în sociologia educației familiale de **J. Donzelot** *police des familles* (1977)), a trecut la susținerea și sprijinirea familiei în vederea creșterii și educației copilului. Rolul familiei în formarea personalității copilului nu numai că a fost absolut recunoscut de stat, dar a fost și consolidat prin ajutorul acordat acesteia pentru a-și eficientiza funcțiile sale și competențele parentale [69].

În cercetările sale din domeniul sociologiei educației familiale **E. Stănculescu** elucidează amplitudinea acestui fenomen, menționând că *ideologia statului providențial și poliția familiilor s-au manifestat cu o forță deosebită în societățile cu regim totalitar și au cultivat consecvent ideea transferului de funcție și controlul raporturilor părinți-copii* [69; 103; 172].

Cercetătorii din domeniul științelor educației consideră că sentimentalizarea raporturilor intrafamiliale, care conține și elementul autorității, forței celui mai mare, pare a fi, cel puțin într-o primă fază, o producție ideologică, iar religia creștină și tradiția au contribuit din plin la această legitimare ideologică a raporturilor de putere adult-copil [38; 69; 98; 120; 156; 173].

Sentimentul copilăriei și sentimentul familiei presupun nu numai obligația morală a părinților de a proteja și educa copilul, a avea grijă de bunăstarea familiei, ci implică și din partea copilului o anumită atitudine, ceea ce reprezintă niște resurse importante ale distribuției puterii în interiorul grupului familial [172].

Concluziile pe marginea vieții și a relațiilor familiale în spațiul vest-european, realizate de cercetătorii în domeniul istoriei și a sociologiei educației familiale (Ph. Ariès, 1973; Ed. Shorter, 1975; J.-L. Flandrin, 1976; E. Stănculescu, 1977; 2002 etc.) reflectă modificarea continuă a naturii sentimentelor familiale, ceea ce explică procesul de construire a educației familiale. Începând cu epoca medievală, aceasta se caracterizează prin indiferența față de parti-

cularitățile și nevoile copiilor, absența sentimentului copilăriei, creșterea și educația copilului în exteriorul familiei de origine prin experimentarea directă a vieții sociale. Pe măsura anihilării societății comunitare începe următoarea perioadă, ce se caracterizează prin constituirea treptată a sentimentului copilăriei și a sentimentului familiei, prin apariția și intensificarea raporturilor emoționale dintre soți, părinți și copii [5; 6].

În evoluția acestor raporturi **Ph. Ariès** distinge trei etape:

- a) *etapa medievală*, în care copilul părăsește familia;
- b) *etapa tranzitorie*, cuprinsă între sec. al XV-lea și al XVI-lea, în care copiii rămân în familie, devenind elemente importante ale vieții cotidiene a acesteia, o preocupare a părinților, fără a fi totuși nucleul vieții familiale;
- c) *etapa familiei nucleare moderne* ce se constituie din grupul izolat al părinților și copiilor, în care copilul reprezintă *pivotul întregii vieți familiale* (nucleul ei). Anume la această etapă *sănătatea și educația copiilor devin cele două griji principale ale părinților de acum încolo* [5; 6].

E. Stănciulescu face o precizare importantă privind corelarea acestor etape cu *impunerea progresivă a particularităților societății și dimensiunea educativă școlară*. În virtutea deschiderii accesului la educația școlară, fenomenul sentimentalizării relațiilor familiale părinți – copii, în cadrul familiilor din clasele superioare ale societății, a început mai timpuriu, pe când în familiile sărace modelul tradițional medieval a persistat, prelungându-se pînă în sec. al XX-lea.

Cercetătorul american **Ed. Shorter** (1975) și-a extins investigațiile privind relațiile intrafamiliale asupra claselor populare. El promovează aceste viziuni, completîndu-le cu o ipoteză explicativă de ordin economic în conformitate cu care *economia de piață, producția capitalistă și începuturile proletarizării forței de muncă au fost factorii care au determinat mai mult decît oricare alții evoluția progresivă a sentimentului domestic* [159; 172].

În afară de acesta, cele *două revoluții sentimentale* au condus la consolidarea sentimentului domestic, caracteristic familiilor nucleare

moderne, una vizează relația de dragoste dintre soți, iar alta – relația de atașare afectivă dintre mamă și copil [5; 7; 38; 163; 172].

Perioada cuprinsă între sfârșitul sec. al XVI-lea și începutul celui de-al XVIII-lea se caracterizează prin dominarea unei noi morale familiale, centrată pe datoria părinților față de copiii lor, în care autoritatea parentală, pînă atunci necondiționată, era legitimată în baza ideii de organizare și dirijare a bunăstării copilului și asigurare a viitorului lui.

Considerăm că opera lui **J.-J. Rousseau** *Emil ou l'éducation*, promovînd educația liberă, armonioasă și pregătirea copiilor de ambele sexe pentru viața de familie, a marcat începutul unui discurs educativ, moral și politic privind conținutul și cultura educației în cadrul familiei și pentru familie.

În istoria pedagogiei și sociologia educației, secolul al XVIII-lea este considerat secol al triumfului copilului. Noi ne-am asumat responsabilitatea să-l numim și secol al abordării celei mai delicate și dificile probleme privind relațiile familiale: educația sexuală a copiilor, care de fapt vizează în mod direct viața de familie.

Analiza realizată ne permite să afirmăm ca demersul politic și cel social au consolidat poziția copilului în cadrul familiei, transformînd-o într-un interes familial, național, cu atît mai mult că și demersul științific și prescripțiile religioase consolidau această ideologie.

Astfel, către secolul XX, sistemul juridic, instrumentul principal al politicii de stat, a descoperit și lansat **principiul dreptului copilului**, care vine într-un consens cu educația pentru democrație. Dreptul copilului devine o categorie fundamentală a sistemului juridic din 1924, an în care **Declarația Drepturilor copilului**, ce susține drepturile specifice ale copilului în fața legii și viața cotidiană, elaborată de o organizație nonguvernamentală franceză l'Union Internationale de Secours aux Enfants, a fost adoptată de Convenția de la Geneva ca document oficial al Societății Națiunilor. Multe dintre ideile acestei declarații au fost reluate de **Declarația Drepturilor copilului adoptată de ONU în 1959 și de Convenția Inter-**

națională cu privire la drepturile copilului ratificată în 1989. În pofida faptului că textele juridice au fost supuse unor critici și cercetătorii din domeniul științelor educației au remarcat caracterul lor contradictoriu, ambiguu [15; 16; 172; 173], noile reglementări juridice exprimă și stimulează evoluția pozitivă a percepției sociale cu privire la locul copilului în familie, societate, lumea contemporană [6; 11; 19; 38; 54; 70; 104; 172], umanizând procesul educației și formării.

În baza celor expuse anterior, **putem conchide** că statul, chiar de la începuturile sale, prin intermediul tuturor instrumentelor posibile (ideologie, știință, școală, jurisprudență), sub diverse forme și modalități, se străduie să colaboreze cu biserica și școala pentru a influența și a controla familia privind pregătirea tinerei generații pentru viața în cadrul familiei și societății.

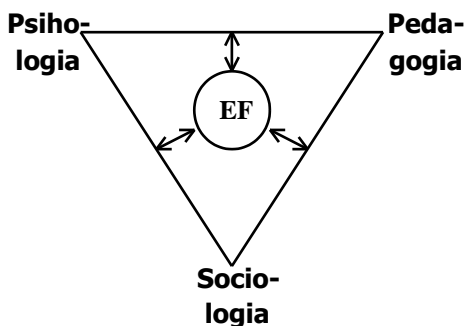

Figura 1. Triada științelor ce ghidează educația pentru familie

Potrivit demersului politic din perioada modernă și postmodernă, familia se consideră instrumentul statului în vederea educației și culturalizării națiunii.

Din perspectiva funcționalismului normativ-politic, influența familiilor ar trebui să fie coerentă cu idealul so-

cial reformator. Dacă această coerență nu există, înseamnă ca familia nu este capabilă să exercite o funcție educativă, iar statul trebuie să preia asupra sa cea mai mare parte a acestei funcții, transferînd-o școlii pentru ca aceasta să întreprindă acțiuni în direcția educației parentale [69; 72; 172; 173; 174].

Pe această bază este posibilă reconsiderarea raportului dintre științele educației și politicile educaționale, care ar trebui să plaseze la baza colaborării stat – familie – biserică tezaurul teoretic și practic al teologiei, antropologiei, sociologiei, pedagogiei și

psihologiei. În acest context, **E. Durkheim** (1922) menționa că *pedagogia, în calitate de teorie practică, situată undeva pe un continuum știință – artă, trebuie să facă din sociologie principalul său suport* [72].

În contextul dat, precizăm că definirea educației pentru familie ca interiorizare – individualizare – socializare – umanizare, relație complexă cu caracter formativ, care *începe în familie și se desfășoară între societate și individ pentru a-l pregăti pe acesta de realizarea rolurilor familiale, plasează procesul educațional în centrul preocupărilor sociologiei educației familiale, iar cunoașterea particularităților acestui proces și a procesului de dezvoltare și formare a personalității omului ne orientează spre pedagogie și psihologie.* În concluzie, triada științelor nominalizate o putem reprezenta grafic sub forma unui triunghi răsturnat, care are la vârful său sociologia, iar la celelalte două – psihologia și pedagogia, centrul căruia reprezintă educația pentru familie ca scop, conținut și strategie educativă, realizate într-o corelare și interdependență continuă (Figura 1).

Analiza concepțiilor privind educația familială și educația pentru familie prin prisma demersului politic și religios ne permite să scoatem în evidența importanța colaborării tuturor instituțiilor sociale, mai cu seamă a familiei, școlii și bisericii.

Familia reprezintă instituția socială în care se plăsmuiesc valorile și virtuțile umane, dragostea, credința variatele experiențe sociale, ce evoluează pe verticală și orizontală, implicând practicile formale promovate de stat și cele religioase, creînd un mediu eficient de construcție a personalității și ordinii sociale. Cu cât ne apropiem de sociologia actuală și de pedagogia umanistă, modul de conștientizare a raportului familie – școală – biserică, evoluează *de la apologia educației școlare și celei religioase, postularea diminuării funcției educative a familiei, la redescoperirea rolului de fundament și de călăuză a educației individului, la relevarea faptului că familia este implicată fundamental în însuși procesul de plăsmuire a ființei umane, constituire a sinelui, lumii sociale* [5; 173] *și identității de neam și personalitate* [136, p.53].

Fenomenul similar de redescoperire a rolului religiei în educația pentru familie va contribui la armonizarea relațiilor interumane, la echilibrarea pragmatismului cu spiritualul și moralul. În virtutea faptului că demersul politic și cel religios au același scop: educația omului, iar colaborarea stat – familie – biserică în domeniul vizat a trecut proba timpului, ar fi o mare greșeală dacă acestea nu ar colabora și coordona eforturile lor spre consolidarea familiei prin eficientizarea educației pentru familie.

1.5. TEORIA ȘI PRACTICA EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE ȘI FAMILIA ÎN REPUBLICA MOLDOVA LA ETAPA ACTUALĂ

Sintetizând ideile cu privire la educația și pregătirea tinerei generații pentru viața de familie și pornind de la faptul că în literatura pedagogică din republică nu au fost elaborate fundamentele teoretice și metodologice ale educației pentru familie în condițiile contemporanității, considerăm oportun să realizăm o analiză detaliată a dreptului familiei, particularităților generale ale acesteia și a procesului existent de educație pentru familie.

După cum am menționat anterior, familia în Republica Moldova reprezintă o realitate socială, o instituție / unitate socială fundamentală, constituită din adulți și copii, uniți prin relații de filiație naturală și socială, care îndeplinește funcții importante de ordin economic, biologic, cultural, social, spiritual și moral-etic.

Ca instituție socială cu anumite drepturi, familia constituie obiectul de studiu al jurisprudenței ce se reflectă în Dreptul familiei, ramură principală de drept a sistemului de drept din Republica Moldova, care are menirea de a reglementa relațiile de căsătorie și familie între soți și alți membri ai familiei ce apar în urma încheierii căsătoriei, a relațiilor de rudenie, de înfiere [41; 44, p.247].

Legislația familială a fost modificată în 2001. **Codul familiei al Republicii Moldova** conține 167 de articole care sunt structurate în

VII titluri și 20 de capitole. Principiile fundamentale pe care se bazează codul familiei rezidă în: ocrotirea căsătoriei și a familiei de către stat, egalitatea femeii și a bărbatului în relațiile familiale, consimțământul liber și benevol de încheiere a căsătoriei monogame, asigurarea educației și îngrijirii copiilor, regimul contractual al bunurilor materiale ale partenerilor conjugali, respectarea drepturilor și obligațiilor reciproce ale părinților și copiilor, libertatea divorțului sub controlul statului, secretul adopției [41].

Codul familiei al Republicii Moldova se bazează pe legea fundamentală a statului: Constituția Republicii Moldova, în care sunt consfințite drepturile, libertățile și obligațiile cetățenești.

Pornind de la logica cercetării, am evaluat schimbările intervenite în institutul social al familiei autohtone.

În Moldova medievală și cea din epoca modernă, familia tradițională era patriarhală, avînd o structură ierarhică bine determinată. *Aici dominau bărbații asupra femeilor, cei mai în vîrstă asupra celor mai tineri, cei căsătoriți asupra celor necăsătoriți* [84, p.5]. Relațiile între membrii familiei, în marea majoritate a cazurilor, erau de subordonare tradițional – rigoristă, avînd la bază axa relațională autoritate – atașament – tradiție. Prin esența sa, mediul familial era destul de protector pe cît permitea, desigur, ambianța socială și particularitățile de cultură și clasă. Mediul cultural rural, fiind mai conservator, perpetua activ valorile populare, conservînd obiceiurile și tradițiile strămoșești, iar cel urban, fiind mai permisiv și lax, promova tendințe mai libertine în ceea ce privește relațiile de gen, obligațiunile și comportamentele membrilor familiei [84; 161; 165; 172; 260]. *Căsătoria era considerată un eveniment de cea mai mare valoare. Acel ce nu era căsătorit, nu era considerat membru al societății cu drepturi depline* [84, p.4-5].

Postmodernitatea n-a schimbat radical tabloul relațiilor familiale soț – soție, influențînd puternic însă relația dintre soț și părinți-copii, care treptat se umanizează și se democratizează.

În perioada sovietică, pe lîngă evenimentele pozitive ce au derulat, mai cu seamă, după cel de-al doilea Război Mondial, orien-

tate spre consolidarea și protecția familiei, s-au manifestat și un șir de fenomene negative. Astfel, goana după cantitate, formă, realizarea rapidă a sarcinilor de tipul *formării poporului sovietic, apropierii satului de oraș*, au diminuat simțitor din conținutul și calitatea relațiilor familiale, iar politica statului a constituit un mecanism eficient de reprimare și distrugere a bogatei culturi spirituale, acumulate de poporul nostru în procesul îndelungatei dezvoltări istorice [84; 85; 136]. Așa au fost uitate și pierdute multe ritualuri și obiceiuri populare și religioase ce țineau de căsătorie și contribuiau la consolidarea familiei.

Educația familială a fost substituită într-o mare măsură de instituțiile sociale. Pe prim plan se plasau interesele obștești, colectiviste, comuniste, ceea ce a lipsit unele funcții ale familiei de forța lor mobilizatoare, a redus responsabilitatea membrilor ei față de educația copiilor și a subminat intimitatea acestui microgrup social. Diminuarea funcției educative, psihologice și a celei gospodărești a contribuit la deteriorarea valorilor moral-spirituale și a marcat *criza de identitate, criza de proprietate* [136, p.53] și *criza valorilor familiale, care sunt resimțite și astăzi de poporul nostru și traversate de familie cu mari dificultăți* [84, p.4].

În perioada sovietică relațiile familiale, conflictele dintre soți, părinți și copii deseori erau calmate și armonizate prin intermediul organizațiilor de partid, celor comsomoliste și sindicale și nu în baza sentimentului, normelor, valorilor, tradițiilor moral-culturale.

De aici rezultă că nu numai procesele demografice nefaste sau eoul revoluției sexuale din Occident și SUA, ci și starea lamentabilă a culturii familiale, mărirea ratei divorțurilor, prezența standardului dublu de existență și relații ale soților, au servit drept motiv destul de consistent pentru ca problema vizată să devină una prioritar discutată în cadrul activității Congresului al XXVII al PCUS. Atît hotărîrea CC al PCUS și Sovietului Miniștrilor din URSS *Cu privire la măsurile pentru intensificarea ajutorului acordat de stat familiilor cu copii* (1981), cît și Plenara din iunie 1983 a CC al PCUS prevedeau un ansamblu de acțiuni, orientate spre asigurarea unei îmbinări

raționale a educației sociale cu cea familială, precum și ridicarea nivelului de trai, formarea conștiinței și culturii oamenilor, inclusiv cultura relațiilor familiale. Aceste hotărâri urmau să fie realizate în viață și de toate republicile unionale. Astfel, reforma învățământului din 1984 prevedea studierea unei discipline noi cu privire la pregătirea elevilor pentru viața de familie din clasele mari ale școlii medii de cultură generală [85; 148].

Ministerul învățământului al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești a aprobat Programa pentru Școala medie a cursului de *etică și psihologie a vieții de familie*, care a fost elaborată de *Institutul de cercetări științifice în domeniul problemelor generale ale educației și Institutul de cercetări științifice în domeniul psihologiei generale și pedagogice ale AȘP* a URSS. Programa a fost coordonată și apreciată pozitiv de Prezidiumul Academiei de Științe Pedagogice a URSS [148].

Drept bază metodologică a cursului a servit învățătura marxist-leninistă despre natura personalității, despre morala comunistă, despre căsătorie și familie [85, p.3-4]. Cursul prevedea 34 de ore. Programa cursului conținea următoarele componente: personalitatea, societatea, familia; specificul relațiilor interpersonale la vârsta adolescenței, căsătoria și familia; bazele relațiilor de familie; familia și educația copiilor.

În republicile unionale și autonome se permitea a introduce material suplimentar, legat de particularitățile naționale, de cultură și de trai, făcându-se remarcă *se va urmări să nu fie încălcate principiile de bază ale programei, să nu fie admise exagerări ale vreunui aspect al relațiilor conjugale și de familie, să zicem, aspectul gospodăriei casnice, aspectul sexual ș.a.* [148, p.3].

Programa în cauză era însoțită de o scrisoare metodică *Cu privire la studierea în clasele superioare ale Școlii medii de cultură generală a cursului Etica și psihologia vieții de familie*, care începea cu un citat din Raportul politic al CC al PCUS, prezentat Congresului al PCUS de către M. C. Горбачев: *tineretul trebuie să fie pregătit pentru viața de familie* [148, p.3].

Într-un timp foarte scurt au fost elaborate un șir de lucrări ce elucidau pregătirea tinerei generații pentru viața de familie, destinate cadrelor didactice și elevilor, printre care:

- lucrarea *Etica și psihologia vieții de familie*, sub redacția lui I. V. Гребенников, Chișinău, Lumina, 1986;
- *Crestomația la cursul Etica și psihologia vieții de familie*; autori: I. V. Гребенников, Л. В. Ковинко; Москва, Просвещение, 1986;
- *Familia* – manual pentru elevi; Т. М. Афанасьева, Chișinău, Lumina, 1986;
- *Lumea familiei*, Г. Р. Разумихина, Москва, Просвещение, 1986.

În revista *Воспитание школьников* a fost inaugurată rubrica în ajutorul învățătorului care predă cursul *Etica și psihologia vieții de familie*.

Programa-tip a cursului a fost publicată în Culegerea de directive și materiale metodice ale Ministerului URSS (1984, № 32), în revistele *Воспитание школьников* (1984 № 4) și *Семья и школа* (1984, № 1, № 9 și 10).

După dezmembrarea URSS, ex-republicile unionale, inclusiv Republica Moldova, au început să fie preocupate de reorganizarea și democratizarea învățământului, educația pentru familie, fiind realizată în esență prin posibilitățile modeste ale disciplinelor de studiu: *Bazele statului și dreptului, Educația civică, Etica și psihologia vieții de familie*. Investigațiile științifice privind problema EF sunt fragmentare, problema fiind studiată tangențial din perspectiva planificării familiei și a relațiilor între sexe (V. Bodrug, A. Călugăru, 1993), eticii creștine (V. Mândăcanu, 1997), a etnopedagogiei (N. Silistraru, 1998), dezvoltării educației preșcolare și colaborării grădiniță – familie (S. Cemortan, 1997-2000), conflictologiei și eticii relațiilor familiale copii-părinți (L. Cuznețov, 1998; 2000), promovării principiului pozitiv al educației și a familiei ca celulă a neamului (VI. Pâslaru, 2003), promovării valorilor familiale (L. Cuznețov, 2000; O. Stamatina, L. Granaci, 2003), a educației de gen și educației sexuale

(V. Bodrug, 2000-2003), educației pentru maternitate (H. Овчаренко, 2004).

Institutul de Științe Pedagogice și Psihologice, în perioada anilor 1993/94, aprobă pentru laboratorul *Școlarizarea diferențiată a copiilor de excepție* (șef-laborator S. Gonciaruc) o nouă direcție de cercetare privind Etica și conflictologia familială, în cadrul căreia a fost realizată tema de cercetare *Fundamentele psihopedagogice de profilaxie și soluționare a conflictelor adolescenței – părinți* (L. Cuznețov, 1998).

Republica Moldova a participat la proiectul lansat de Consiliul de Cooperare Culturală al Consiliului Europei cu privire la educația părinților, care conținea și un aspect de armonizare a relațiilor familiale. Echipa de cercetare condusă de cercetătorul român Gh. Bunescu, în componența căreia intra D. Rogojina, cercetător științific din Republica Moldova, a realizat un studiu amplu referitor la *Democratizarea educației și educația părinților*, publicat în revista de Pedagogie (№ 3, 1993) și într-o lucrare separată *Educația părinților – strategii și programe* (1995). Aici se analizează aspectul colaborării școlii cu familia și se abordează la general problema *socializării copilului în familie și școală* [25].

În perioada 1999-2000 au demarat mai multe proiecte susținute de Fundația SOROS Moldova și UNICEF care aveau tangențe cu educația pentru viața de familie, însă acestea vizau educația copiilor de vîrstă fragedă, preșcolari, violența în cadrul familiei, educația sexuală și de gen.

De un real folos pentru sănătatea și cultura vieții de familie, educația adolescenților este *Manualul de educație pentru viața de familie*, elaborat de Universitatea „J. Hopkins”, SUA, adaptat de un grup de specialiști din domeniul medicinei și psihopedagogiei în persoana cercetătorilor V. Bodrug, L. Gorceac și alții [82].

Cercetările realizate în cadrul laboratorului *Bazele tehnologiei și măiestriei pedagogice* (V. Mândăcanu) UPS „Ion Creangă” din Chișinău sunt axate pe două probleme ce interferează: pregătirea cadrelor didactice în domeniul eticii profesionale, a com-

portamentului civilizată, educația pentru familie și etica relațiilor familiale.

Investigațiile în domeniul eticii relațiilor familiale, culturii și a educației în familie și pentru familie ne-au permis să observăm anumite particularități ale familiei autohtone; să stabilim stilul relațional și cel educativ, orientările valorice ale adolescenților și părinților acestora.

În această ordine de idei, elucidăm orientările valorice referitoare la familie ale adolescenților din clasele superioare, obținute în cadrul unui studiu realizat în 1984-1986. Din 18 valori propuse pentru apreciere, familia a fost plasată pe locurile 13-14 [84].

Comparând rezultatele acestui sondaj cu cel realizat peste 10 ani, observăm o schimbare a viziunii adolescenților, astfel în 1994-1995, familia a fost plasată de aceștia pe locurile 6-5-4, iar rezultatele studiului din 2004 ne-au demonstrat următoarele poziții:

- familia a fost plasată pe locul I de 47% de adolescenți;
- 34% de subiecți au plasat familia pe locul II, după sănătate;
- 19% de subiecți au plasat familia pe locul III, după sănătate și profesie;
- 92% de subiecți au menționat că consideră foarte importantă viața de familie și sunt deschiși pentru a învăța modalități eficiente de organizare a acesteia.

Părinții adolescenților consideră că școala nu acordă în esență atenție acestei probleme (74%). Ar dori ca elevii, copiii lor să studieze o disciplină referitoare la educația pentru familie 83% de părinți, iar 70% de părinți sunt gata să frecventeze sistematic ședințe / seminare / școli cu privire la problematica familiei și pregătirii copiilor pentru viața de familie.

În acest sens, considerăm de o mare importanță în realizarea educației pentru familie, relația familie – școală și deschiderea acestora spre colaborare reciprocă.

În contextul cercetării, am stabilit *prezența unor adaptări ale școlii și familiei autohtone la condițiile social-economice* de astăzi, care

permit conștientizarea și optimizarea colaborării școală-familie în direcția EF, ceea ce am dimensionat schematic în următorul tabel:

Tabelul 1

Tipul relațiilor în colaborarea școală – familie

Nr. d/r.	Tipul relațiilor	Tipuri de		Strategii comportamentale
		familiei	instituții de	
1	2	3	4	5
1	<ul style="list-style-type: none"> - Poziție activ-participativă - Orientare spre dialog și colaborare - Luarea deciziilor împreună; feedback-ul acțiunilor 	Axate pe parteneriat	Axate pe participare și colaborare	<ul style="list-style-type: none"> - De colaborare și cooperare - Activ-participative - De valorizare a copiilor și adulților
2	<ul style="list-style-type: none"> - Cerințe exagerate din partea părinților - Autoritare - De control și verificare - De confruntare 	Axate pe control și presiune	Axate pe administrare strictă	<ul style="list-style-type: none"> - De administrare strictă, riguroasă - Atribuie cadrului didactic monopolul cunoașterii pedagogice - Coercitive, de disciplinare
3	<ul style="list-style-type: none"> - Poziție pasivă (școala datoare să educe copilul) - De eschivare de la participare în viața școlii - Exigente exagerate față de aspectele organizaționale 	Pasive	Autonomă	<ul style="list-style-type: none"> - Exclue orice intervenție - Valorifică la maximum potențialul elevilor

Nr. d/r.	Tipul relațiilor	Tipuri de		Strategii comportamentale
		familiei	instituții de	
1	2	3	4	5
1	- Poziție activ-participativă - Orientare spre dialog și colaborare	Axate	Axate pe	- De colaborare și cooperare - Activ-participative De valorizare

Datele structurate în tabel relevă că familiile de un anumit tip aleg pentru copii și un anumit tip de școală, stabilind cu aceasta diverse relații, mai exact relații de care sunt apte și pe care le doresc. Familiile care de la bun început manifestă strategii comportamentale de tipul parteneriatului sau de control și presiune; de *lăsare* a copilului pe seama școlii sau de tip structurant, orientate spre o stabilitate normativă își aleg o școală pe care o consideră mai adecvată cerințelor lor.

Din perspectiva democratizării societății și în conformitate cu cerințele reformei învățământului, considerăm mai eficientă poziția mobilizatoare activ-participativă a unității de învățământ, ce ar îmbina cele mai rezultative strategii: de colaborare și cooperare, valorizare a copiilor și adulților în cadrul activităților extradidactice, mai cu seamă în domeniul educației pentru familie atât de necesară și așteptată de copii (83%) și adulți (92%).

În baza investigațiilor efectuate, a experienței empirice și sintezei ideilor teoretice furnizate de cercetători cu privire la particularitățile familiei autohtone [18; 41; 43; 54; 68; 84; 85; 90; 160; 173 etc.], realizăm o **clasificare a familiei dintr-o perspectivă pedagogică**. Această clasificare în variantă funcțională include următoarele elemente de bază:

I. În funcție de structură / componentă:

- a) **familie conjugală restrânsă / completă**, care constă din doi adulți căsătoriți și copiii acestora. În științele educației aceste familii se mai numesc *familii nucleare*;

- b) **familie extinsă**, constă dintr-o familie conjugală și alte rude (bunici, unchi, mătușă, străbunici etc.). Se observă frecvent în regiunile rurale, când în aceeași casă sau curte locuiesc copiii adulți și părinții cu familiile lor;
- c) **familie reconstituită**, alcătuită din doi adulți, dintre care cel puțin unul s-a recăsătorit și copiii acestora (sau/și 1-2 copii din cuplul precedent);
- d) **familie monoparentală / incompletă**, care constă dintr-un părinte și unul sau câțiva copii.

II. În corelație cu calitatea realizării funcțiilor familiale:

- a) **familie armonioasă / funcțională**, ce se caracterizează prin realizarea destul de eficientă a tuturor funcțiilor. Ambii parteneri participă activ în viața familiei, prin diferite modalități: de realizare, suplinire, completare a obligațiilor și responsabilităților;
- b) **familie dezarmonioasă / disfuncțională**, în care predomină relațiile de tip autoritar, conflictuos, uneori permisiv, alteori coercitiv sau anomic. Funcțiile nu se realizează eficient. Printre familiile dezarmonioase delimităm familia în dificultate sau cea dezintegrată (părinți plecați la câștig, alcoolism etc.).

III. În funcție de sistemul reprezentărilor privind relația soț – soție:

- a) **familie de tip autoritar**, relațiile între soți sunt construite în conformitate cu reprezentările egocentrice, sunt de tip ierarhic și au la baza interacțiunilor subiectul „eu”. În familie este prezent neapărat un *cap al familiei*; în familia autohtonă mai des acesta este bărbatul. Familia respectivă constituie 25% din lotul investigat;
- b) **familie de tip egalitar**, se construiește și funcționează conform reprezentărilor sociocentrice, care au la bază subiectul „noi”; aici se tinde spre o armonizare a relațiilor de gen și a celor intrafamiliale. Acest tip de familie constituie 20% din lotul investigat;

- c) **familie de tip complementar**, se construiește în baza reprezentărilor alterocentrice și presupune niște relații structurante, de completare reciprocă și cooperare. Am constatat 27% de familii de acest tip;
- d) **familie de tip mixt / intermediar**, în care se îmbină diverse tipuri de relații. Familia aceasta funcționează în baza celor trei tipuri de reprezentări: egocentrice, socio-centrice și alterocentrice, ce interferează în funcție de caz și situație. Se întâlnesc relativ frecvent în arealul moldovenesc – 28%.

IV. În funcție de modelul relațional:

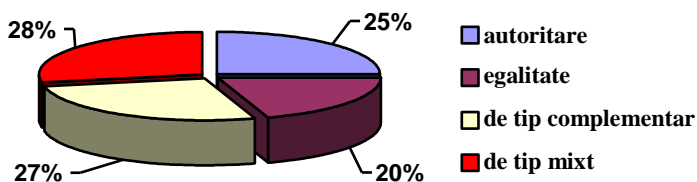

Diagrama 1. Tipuri de familii în funcție de sistemul reprezentărilor privind relația soț – soție

- a) **familie tradiționalist-rigoristă** în cadrul căreia se respectă strict tradițiile și obiceiurile populare. Conducerea și dirijarea familiei este concentrată în mâinile *capului* familiei. Relațiile sunt bazate pe axa autoritate – atașament – control sistematic; aici predomină autoritatea coercitivă; comportament previzibil, copiii se supun necondiționat părinților, în familie predomină cultura postfigurativă;
- b) **familie tradiționalist-persuasivă**, axată pe relații ierarhice tradiționale, însă *partenerii își lasă sie și copiilor spațiu pentru diverse acțiuni*, predomină relațiile negociatoare; motivarea și explicarea unor decizii. Comportamentele sunt previzibile, în conformitate cu normele și valorile

tradiționale, unele acțiuni și conduite se negociază. *Aici se îmbină organic cultura postfigurativă, cofigurativă cu cea prefigurativă;*

- c) **familie modernist-rigoristă**, axată pe relații și comportamente moderne, orientate spre valorificarea maximală a adulților și copiilor. Copiii sunt implicați activ în viața familiei, participă la luarea deciziilor, dar structura ierarhică a familiei persistă. *Aici predomină cultura postfigurativă, însă ea se dizolvă cu cea cofigurativă și implicația celei prefigurative;*
- d) **familie modernist-persuasivă**, axată pe relații și comportamente negociatoare, mai liberale, adecvat înțelese de adulți și copii, susținute de ambele părți în situațiile dificile de viață. Relațiile sunt structurante, afectuoase, calde; conduitele copiilor corespund normelor etice, sunt legitime, uneori înclină spre o permisivitate excesivă. *Sunt evidente elementele culturilor cofigurativă și prefigurativă.*

V. În funcție de stilul și climatul educativ:

- a) **familie de tip empatic** în care predomină un climat afectuos, cald; copiii sunt înțeleși și susținuți de părinți. Familie deschisă spre colaborare. Strategiile aplicate în educația copilului sunt de tip charismatic: eficient se îmbină relația cu controlul și valorizarea copiilor. Familia este cointerесată în pregătirea copilului pentru viața de familie;
- b) **familie de tip coercitiv** unde predomină controlul, disciplina absolută, tehnicile de moralizare și constrângere; sunt prezente pedepsele fizice. Părinții consideră că ei au fost așa educați și că *dictatul* și disciplina hotărăsc totul;
- c) **familie de tip vulcanic / conflictuos** ce posedă un stil dificil de rezolvare a conflictelor prin agresivitate, certuri, scene spectaculoase de căutare a vinovatului etc. Membrii familiei posedă un comportament dezechilibrat, relații tensionate, conflicte frecvente;

- d) **familie de tip echilibrat / pașnică**, se caracterizează printr-un stil educativ calm, axat pe un regim de viață stabil ce se respectă de toți membrii familiei; uneori se observă excese sau conflicte, dar ele se rezolvă foarte constructiv și echilibrat. Adulții și copiii colaborează; în majoritatea cazurilor recurg la consiliere, negocieri și conciliere.

VI. În funcție de vârsta soților și stagiul de conviețuire:

- a) **familii tinere** (24/25 – 34/35 ani) pînă la 10 ani de conviețuire;
- b) **familii de vîrsta medie** (34/35 – 44/45 ani) conviețuiesc 10-20 de ani;
- c) **familii mature** (44/45 – 60 ani) conviețuiesc circa 20 de ani;
- d) **familii în etate** (după vîrsta de 60 ani) conviețuiesc circa 35 de ani.

Toate tipurile de familii prezentate în clasificarea dată le-am asociat la **trei modele educative generale**:

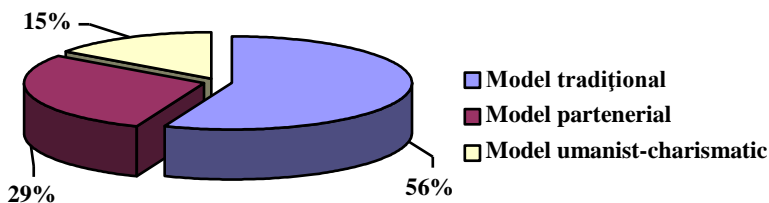

Diagrama 2. Modelele educative comportamentale

1. **Modelul tradițional**, care a fost depistat în 56% de familii. Se caracterizează printr-o ierarhie clar pronunțată, stabilitate normativă, părinții deținînd o poziție tradițională, autoritară în toate aspectele vieții de familie.
2. **Modelul partenerial** corespunde unei colaborări, cooperări, dar include și unele elemente de rigorism adecvat. Relația părinți – copii este bazată pe respect reciproc, empatie, schimb de opinii, persuasivitate și valorificare complementară. Acest model a fost depistat în 29% din familiile investigate.

3. **Modelul umanist-charismatic** plasează copilul în centrul atenției, iar părinții se află în poziția de ghid. Comportamentul adulților este orientat spre respectarea personalității copilului, drepturilor acestuia și valorizarea lui maximă în baza acordării ajutorului material și moral în îmbinare cu valorizarea autonomiei vizavi de organizarea propriului comportament. Relații echilibrate, constructive și structurante care au la bază exemplul pozitiv al părinților. Familiile depistate au demonstrat un grad înalt de inteligență și cultură (15%).

În acest context, merită a fi consemnate câteva lucrări și publicații relevante pentru cercetarea ulterioară și elaborarea fundamentelor metodologice ale EF.

În 2000 a fost publicată monografia *Etica educației familiale* (Larisa Cuznețov), ce conține o caracteristică detaliată a familiei autohtone (capitolul: Familia în secțiune sociopsihopedagogică), analiza relațiilor familiale, a autocunoașterii și conflictului familial, aspectele psihopedagogice ale relației copii – părinți și programe de formare și educație a copiilor și părinților pentru cadrele didactice.

În același an a apărut ghidul pentru profesori *Dragostea. Viața. Familia* (L. Granaci, M. Granaci, L. Cuznețov et. al.), care a fost axat pe problemele educației sexuale și de gen a elevilor.

În 2002 *Revista de teorie și practică educațională Didactica Pro* a Centrului Educațional „Pro Didactica” a dedicat un număr (Nr. 2/12) educației în familie, pentru familie și activităților extrașcolare. Astfel, publicațiile: *Educația pentru familie* [18]; *Educația între societate și familie* (I. Mărgineanu, p.25-27); *Dimensiunea psihopedagogică a relațiilor adolescenți-părinți* (L. Cuznețov, p.40-44); *Cum abordăm problemele ce țin de relațiile în familie* (S. Nicifor, p.50-54), reflectă problemele reale cu care se confruntă familia și școala în educația copiilor la noi în țară. În contextul dat merită a fi consemnat studiul lui Dan Bogdea, care reprezintă un sondaj sociologic amplu privind familia și EF cu comentarii realizate prin prisma activității unităților de învățământ în domeniul vizat și a perspectivelor educaționale ce reclamă valorificarea continuă a acestora. Autorul

consideră că educația pentru familie se realizează ocazional, astfel 70% de elevi din clasele superioare nu studiază disciplina *Etica și psihologia vieții de familie*. În viziunea autorului, se resimte necesitatea acută a unui *Curriculum de educație pentru familie, ce ar uni într-o formulă integrativă toate aspectele vieții de familie* [14, 18; p.145], care au impact asupra formării familistului.

O continuare logică și un rezultat intermediar al cercetărilor în domeniul vizat a fost ghidul metodologic *Dimensiuni psihopedagogice și etice ale parteneriatului educațional* (L. Cuznețov, 2003), care a elucidat cadrul metodologic și praxiologic al parteneriatului familie-grădiniță de copii – școală – comunitate în direcția EF.

În contextul investigației date și a eforturilor depuse pentru optimizarea EF în 2003 apare *Curriculumul educației pentru familie destinat instituțiilor preșcolare, iar în 2004 este publicat Curriculumul educației pentru familie integral pentru toate treptele învățământului preuniversitar și pentru învățământul universitar* (L. Cuznețov). Elementul de noutate și specificitate rezidă în abordarea sistemică a educației pentru familie a copiilor și adulților / părinților din perspectiva problematicii lumii contemporane prin prisma *noilor educații*.

În baza celor expuse, putem conchide că în Republica Moldova familia reprezintă o unitate socială fundamentală care are anumite drepturi, realizează o multitudine de funcții, printre care și cea educativă și constituie obiectul de studiu al jurisprudenței, sociologiei, pedagogiei, psihologiei, economiei. Important este faptul că legislația familială a fost modificată în 2001 în corespundere cu Drepturile omului și ale copilului. Principiile pe care reperează conținutul celor 167 de articole au un caracter democratic și profund umanist, fiind echilibrate din perspectivă axiologică și a culturii de gen.

Transformările social-economice, care au început concomitent cu obținerea independenței republicii, au implicat mari schimbări în toate domeniile, inclusiv domeniul învățământului și, desigur, cel al familiei.

Dacă la început reforma învățămîntului a demarat *fără definitivarea demersurilor normative, strategice, operaționale, administrative, fără fondarea științifică a orientărilor moral-spirituale* [23], pe parcursul ultimilor 5-6 ani situația se schimbă radical. Se realizează investigații serioase de pronosticare a căilor de optimizare și reformare a învățămîntului, se lucrează asupra elaborării standardelor educaționale și a reformării conținuturilor de pregătire și perfecționare a cadrelor didactice, se întreprind acțiuni eficiente de reevaluare și optimizare a parteneriatului familie – școală și a educației / pregătirii copiilor pentru deprinderile de viață și viața în cadrul familiei.

Amplioarea pe care o iau fenomenele negative condiționate de scăderea natalității, infidelitatea conjugală, destrămarea familiilor, abandonul copiilor, proliferarea vagabondajului infantil / *copiii străzii*, creșterea procentului de familii ce nu se isprăvesc cu educația copiilor, agresivitatea și violența, atât în cadrul familiei cît și în societate, generează noi abordări ale problemei educației pentru familie prin intermediul învățămîntului și activizării cadrului informal.

Resemnificarea raporturilor familie – școală au provocat o implicare activă a părinților în activitățile școlare, ceea ce ar permite și ar asigura o valorificare eficientă a adulților în domeniul EF.

Analiza raporturilor familie – școală ne-au permis să stabilim că, în principiu, ambele părți sunt înclinate spre colaborare, prioritatea însă în stabilirea formelor și conținutului acesteia îi aparține școlii. De inițiativa instituției de învățămînt, competența și orientarea cadrelor didactice depinde eficiența strategiei și tehnologiei de organizare și realizare a includerii părinților în educația pentru familie.

Istoria civilizației, antropologia și pedagogia ne demonstrează elocvent că învățămîntul trebuie și poate fi reformat conform anumitor strategii elaborate la nivel macrostrutural, iar familia nu poate fi reformată sau restructurată la comandă prin directive.

Consolidarea familiei, ocrotirea ei, formarea familiilor armonioase și durabile este posibilă doar pe o singură cale: ridicarea

nivelului de cultură al populației în îmbinare organică cu dezvoltarea cadrului economic.

Întro-o societate democratică, politicile educaționale de dezvoltare și ocrotire, de educație, asistență socială a familiei se pot realiza printr-o colaborare complexă în baza principiului abordării sistemice prin unirea eforturilor și îmbinarea acțiunilor ce parvin din partea tuturor instituțiilor sociale: familie, școală, biserică, justiție, comunitate; prioritatea, aparținând însă școlii.

Această stare a lucrurilor ne-a servit drept temei pentru elaborarea **conceptului diadic al EF, care presupune educația elevilor și optimizarea educației familiale în direcția valorizării culturii acestuia și culturalizării părinților / adulților prin intermediul instituției de învățământ. S-a stabilit că procesul educației și pregătirii pentru viața de familie include trei aspecte: educația familială, educația prin intermediul familiei și educația pentru familie.**

Primul aspect rezidă în acțiunile și influențele din cadrul familiei cu caracter educativ ce parvin de la adulți, orientate spre formarea personalității copilului, *al doilea aspect* depinde de cultura generală a familiei, educația desfășurându-se prin intermediul modului de viață al acesteia, ambele aflându-se într-un feed-back permanent. *Cel de-al treilea aspect* rezidă în direcționarea specială a procesului educațional ce presupune pregătirea copiilor pentru realizarea eficientă a rolurilor sociale de familist și părinte. Perceperea – analiza – interiorizarea – exteriorizarea fenomenelor vieții familiale se desfășoară în cadrul familiei prin prisma modelelor comportamentale oferite de membrii acesteia.

Prin urmare, în scopul realizării eficiente a educației pentru familie este necesar să analizăm familia ca o unitate educativă [130] din perspectiva posibilităților ei ca actor al propriei armonizări și valorificări în calitate de mediu social firesc și natural al copilului, ca purtător al unei culturi definite ca *ethos educațional* [19; 20] și ca *agent educativ social, apt de a realiza educația în contextul problematicii lumii contemporane.*

IDEI ȘI SUGESTII PENTRU MEDITAȚIE

Fericirea pentru orice ființă rezidă în realizarea naturii sale prin exersarea virtuții ...

Virtutea presupune voință și responsabilitate ...

Aristotel

Tota vita scola est.

Ian Amos Comenius

Prima educație este cea mai importantă și această primă educație, fără îndoială, aparține familiei ...

J.-J. Rousseau

Actul uman și actul moral sunt identice.

Im. Kant

Filosofia ne sesizează existența ca om și ființă creativă

K. Jaspers

Cel mai cuminte lucru este să se păstreze familiei dreptul pe care în mod natural îl are, lucrînd la educația părinților, așa încît statul să ajungă a avea în ei un bun sfătuitor și chiar o opoziție puternică, dar luminată. ...

C. Narly

Din momentul în care știința a devenit într-adevăr o realitate, autenticitatea omului este condiționată de științificitate. Aceasta a devenit o componentă a demnității umane și are forța miraculoasă a iluminării lumii ...

K. Jaspers

Educația, fiind o activitate vitală pentru omenire, pretinde la o strategie globală, flexibilă, anticipativă și cere din partea statului o politică adecvată ...

V. Mândăcanu

Epistemologia / teoria cunoașterii este acel segment al cercetării filosofice care caută să identifice temeiul și natura adevărului și cunoașterii, fiind poate cea mai importantă parte a filosofiei, pentru educator...

Marin C. Călin

Școala este un loc central al schimbării, de aceea educația pentru schimbare ar trebui să fie pilonul în jurul căruia să se înfăptuiască schimbarea educației.

L. Antonesei

Procesul de desăvârșire a ființelor printr-o preocupare continuă, sistematică și perseverentă se numește cultură.

I. Slavici

În fenomenul educațional este important să ținem cont de faptul că aura energetică informațională a omului poate să se dezvolte sau se distrugă, în dependență de mulți factori individuali, sociali, biologici, universali – factori de care noi nu ținem cont în măsura cuvenită în educația contemporană.

C. Rădulescu-Motru

Deși toate meseriile pretind o învățare, există una care face excepție de la regulă: tocmai cea care pune în joc cele mai grave responsabilități, profesiunea de părinte .

A. Berge

Educația pentru populație și viața familială se află printre tendințele educative mondiale.

I. Negreț

Oamenii nefericiți nu au dreptul de a avea copii.

W. Stekel

Consolidarea familiei, ocrotirea ei, formarea familiilor armonioase și durabile este posibilă prin educația părinților, ridicarea nivelului de cultură a populației în îmbinare cu dezvoltarea economiei.

L. Cuznețov

Nu se poate ajunge la democrație fără educație temeinică și nu există democrație în afara eticii.

G. Văideanu

Statul trebuie să fie direcționat de un fundament filosofic al educației pentru libertate în baza valorilor general-umane, naționale, interculturale, și, bineînțeles, autentice, deoarece ele integrează, unifică, constituie într-un tot solitar și coerent toate valorile cuprinse în conștiința omului.

T. Vianu

Educația pentru familie de rînd cu educația în cadrul familiei și educația realizată în instituțiile de învățămînt, are un rol decisiv în formarea-dezvoltarea personalității umane, deoarece îl pregătește pe individ pentru integrarea și crearea micromediului social, care îi conferă vieții un sens profund, iar relațiilor de gen un sentiment de securizare afectivă și vitalitate.

L. Cuznețov

CAPITOLUL II

EDUCAȚIA FAMILIALĂ CA DEMERS PEDAGOGIC ȘI CULTURAL DE FORMARE A FAMILISTULUI

2.1. FAMILIA CA UNITATE EDUCATIVĂ ȘI PREGĂTIREA PENTRU VIAȚA DE FAMILIE

În baza analizei s-a stabilit că evoluția familiei se desfășoară în două direcții opuse, dar care interferează și se presupun reciproc: pe de o parte, familia își conturează și definește tot mai clar limitele în raport cu mediul social, pe de altă parte, deschiderea familiei către acest mediu crește, volumul și diversitatea schimburilor informaționale și materiale fiind tot mai mari și necesare familiei.

În aceste condiții educația familială nu poate fi redusă numai la procesele intrafamiliale, deoarece ea include intense legături cu factorii externi.

Din perspectiva filosofiei educației și a sociologiei constructiviste *educația familială îndeplinește nu numai o funcție de integrare în societate sau una reproductivă, ci și o funcție constitutivă, de schimbare, reechilibrare a modului de viață ce asigură procesul de construcție a sinelui și a lumii sociale* [1; 3; 5; 11; 13; 18; 19; 20; 25; 29; 43; 54; 71; 79; 98; 122; 173; 180].

Aceste funcții poartă un caracter educativ pronunțat. Dat fiind faptul că *EF include elemente de cogniție – reproducere – aplicare – integrare – construire și schimbare*, orientate spre formarea personalității umane, vom aplica formularea *funcție educativă* acceptată și vehiculată în științele educației [10; 11; 13; 29; 173].

Din punct de vedere pedagogic ne interesează funcția educativă a familiei, particularitățile influențelor și acțiunilor cu caracter educativ exercitate de ea în contextul EF.

Pentru a reliefa această funcție este necesar să analizăm familia ca unitate educativă din perspectiva dezvoltării sistemice, adică să

efectuăm o analiză a familiei ca subsistem educativ social, ce posedă o anumită structură și funcționalitate (R. Bales; T. Parsons, 1955; A. Berge, 1977; I. Dolean, 2002; F. Telleri, 2003), apelînd la idei din pedagogie, sociologie și psihologie.

Din aceleași surse am desprins ideea că relațiile familiale se construiesc în două direcții: pe verticală, relații intergeneraționale și pe orizontală, relații intrageneraționale, între membrii aceleași generații.

Dacă facem o paralelă cu comunicarea socială, observăm că întreaga viață a omului în societate nu este altceva decît o includere permanentă a acestuia în diverse grupuri sociale și relații de tip intergenerațional și intragenerațional.

Anume de aceea savanții consideră familia ca cel mai important sistem educativ al societății, fără de care integrarea socială a individului ar fi foarte dificilă și complicată (R. Bales; T. Parsons, 1955; E. Stănciulescu, 1997; H. E. Щыркова, 1995; A. Barkan, 2000 etc.).

Înainte de a analiza familia ca unitate educativă vom face distincție între influențele și acțiunile educative și vom preciza conceptul *mediul familial*.

Multitudinea relațiilor ce se stabilesc între membrii familiei și valorile culturale, care se transmit prin intermediul lor, constituie împreună *mediul familial*.

Influențele educative parvin de la fiecare membru al familiei ca agent al educației familiale, reprezentînd o expresie directă a relațiilor ce se stabilesc în interiorul familiei și a modelelor comportamentale pe care le oferă agenții educației familiale.

Acțiunea educativă este exercitată direct de către agenții educației familiale în mod intenționat, conform unui scop, prin intermediul unui instrumentar special în funcție de situația reală.

Privită prin optica acestor elemente constitutive, familia reprezintă cel mai eficient și ideal micromediu de inserție socială, de modelare și formare a personalității copilului.

După ce în știință s-a demonstrat că interacțiunea mamei și a copilului este puternic influențată, chiar dependentă de natura relațiilor dintre soți (K. Clarke-Stewart, 1978), o întregă orientare a

sociologiei interacționiste atrage atenția asupra necesității depășirii nivelului particular: mamă – copil, tată – copil, copil – copil, reliefind necesitatea luării în considerare a complexității interacțiunilor familiale, ceea ce ar permite analiza familiei ca sistem deschis către exterior, dar și ca unul deschis în interior, respectiv ca sistem adaptiv complex (U. Bronfenbrenner, 1979; J. Garbarino, 1982; M. Lewis, 1978 etc.).

Prin interacțiunile multiple ale membrilor săi, familia îmbină și sintetizează influențele pe care instituțiile din exterior: grădiniță de copii, școală, grupul de egali, mediul profesional le exercită asupra fiecăruia în parte. În arhitectura acestor interacțiuni familia se manifestă ca un spațiu relativ autonom de *construcție socială a realității*, implicând resursele instrumentale și expresive ale membrilor săi (J. Kellerhals, L. Roussel, 1987).

Experiențele cotidiene comune conduc spre elaborarea unui ansamblu de *reprezentări trăite* și împărtășite de membrii familiei, care orientează activitatea acestora, pregătind tînăra generație pentru viața de familie. Anume aici, în sistemul reprezentărilor, format în cadrul familiei de origine, rezidă multe conflicte și discrepanțe ce pot apărea și se pot consolida în viitoarea familie.

Cercetările efectuate cu privire la armonizarea relațiilor familiale evidențiază importanța a două variabile familiale: *coeziunea și adaptabilitatea grupului familial*, ceea ce ne-a condus spre acceptarea și analiza *modelului circumplex al sistemelor maritale și familiale* [130], elaborat de **D. H. Olson** (1979), ca punct de reper al cercetării și includerii familiei în procesul de pregătire și educație pentru familie. Conform acestui model, *coeziunea familială este definită ca o legătură emoțională între membrii ei, fiind măsurată prin intermediul a nouă variabile / indicatori: angajare emoțională; independență; frontiere; coaliții; timp; spațiu; prieteni; luarea deciziilor; interese* [130, p.91].

Coeziunea familială se poate încadra în unul din următoarele patru tipuri de legături: dezangajare / dezangaged; separare / separated; conexiune / connected; împletire / nediferențiere / enmeshed [130].

Adaptabilitatea familiei se măsoară prin intermediul a șapte variabile / indicatori: disciplină; control; posibilități de afirmare a sinelui; stil al negocierii; complementaritatea rolurilor; reguli relaționale; mecanisme de autoreglare [130] și se caracterizează prin capacitatea sistemului familial de a-și schimba structurile de putere, rolurile și regulile ca răspuns la un stres situațional sau de dezvoltare.

Din acest punct de vedere **D. H. Olson** consideră că familiile pot fi: rigide / rigid; structurate / structured; flexibile / flexibile; haotice / haotic (Figura 2).

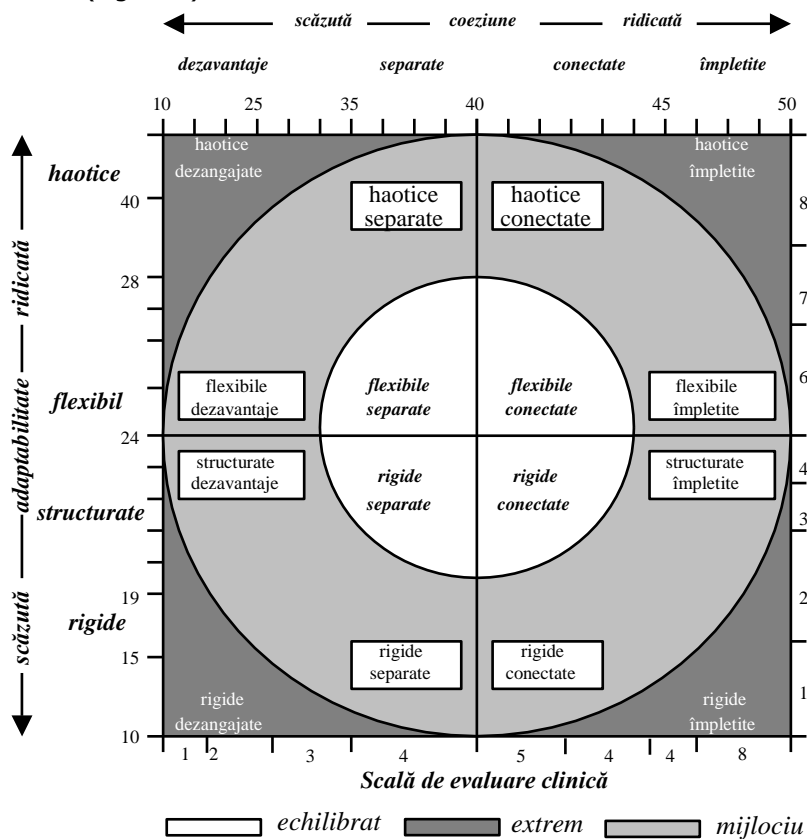

Figura 2. Modelul circumplex al sistemelor maritate și familiale elaborat de D. H. Olson

Famiiliile care obțin un scor situat în zonele marginale sunt disfuncționale din punct de vedere al coeziunii familiale, iar famiiliile al căror scor se situează în cele două zone centrale sunt funcționale și reprezintă modele de relații familiale eficiente și armonioase.

Din punct de vedere al adaptabilității sunt disfuncționale famiiliile al căror scor se plasează la extreme, iar funcționale sunt acele famiilii, al căror scor se plasează în centru.

Pornind de la acest model, **M. V. G. Morval** și **G. Biron** (1994) pledează pentru ideea conform căreia dezvoltarea psihosocială a copilului, tipul de interacțiune familială și comportamentul fiecăruia dintre membrii acesteia contează mai mult decât prezența sau absența unuia dintre părinți sau frați. Un rol important îl are flexibilitatea familiei [116], deoarece asigură durabilitatea ei.

Flexibilitatea familiei se poate diagnostica după coeziunea și gradul ei de adaptabilitate la condițiile schimbătoare ale mediului ambiant. *În această ordine de idei, putem considera EF ca factor stabilizator ce influențează coeziunea, adaptabilitatea și flexibilitatea familiei, cu condiția realizării ei sistematice și competente.* Cu cât mai repede se adaptează familia la mediu, cu atât se consideră ea mai flexibilă.

Sinteza literaturii de specialitate și cercetările realizate cu privire la particularitățile familiei și impactul ei asupra formării calităților necesare viitorului familist ne-a determinat să completăm șirul de subvariabile ale estimării coeziunii familiale cu încă una: *stilul comunicării* pe care îl considerăm generator al celorlalte nouă descrise de **D. H. Olson** [130].

Reflecțiile realizate în baza observării comportării părinților după frecventarea programelor formative ne-au permis să stabilim că adaptabilitatea familiei nu va fi eficientă, dacă îi va lipsi capacitatea de a recepționa – prelucra – transforma informația și a reechilibra modul de viață. În consecință am propus *două subvariabile, care completează șirul celor șapte*, estimarea cărora va asigura diagnosti-carea gradului de adaptabilitate a familiei.

Rezultatele chestionării și a observațiilor au demonstrat că atât părinții (81%) cât și elevii (74%) percep coeziunea și adaptabilitatea

familiei ca trăsături esențiale ce influențează substanțial viața în cadrul ei, asigurându-le stabilitate, funcționalitate, eficiență, ca unitate educativă cu posibilități de formare la generația tânără a orientărilor valorice și a competențelor de familist. Părinții au optat pentru dezvoltarea și perfecționarea capacității de receptare – prelucrare și transformare a informației pentru a-și reechilibra modul de viață în cadrul familiei (92%), iar elevii din liceu (83%) au evidențiat faptul că părinții sunt deschiși și doresc să optimizeze educația, comunicarea și climatul familial.

În cadrul problematicii date nu putem trece cu vederea nici **rolul educativ al fratriei**. Savanții susțin că fratria este primul microsystem social, organizat pe baze egalitare, interiorizat de către copil după perioada de 4 ani post-oedipiană (R. Bales, T. Parsons, 1995), ce asigură integrarea socială a acestuia.

Identificarea cu grupul fraților contribuie la diminuarea dependenței față de adult și la dezvoltarea autonomiei copilului. Unii cercetători consideră că fratria este un sistem social organizat atît pe o axă instrumental-expresivă cît și pe o axă a puterii (R. Bales, T. Parsons, 1990). Dacă analizăm fratria din punct de vedere relațional, atunci observăm că ea reprezintă numai în aparență un grup de similitudine, deoarece în majoritatea cazurilor fratria se bazează pe o structură verticală, iar influența ei se situează mai aproape de aceea a părinților, decît de cea a grupului de egali.

Studiile efectuate denotă că, în general, frații mai mari joacă un rol important educativ în comparație cu ceilalți copii. Etnologii vorbesc despre implicarea copiilor mai mari în calitate de suplinitori sau ajutoare ale adulților în activitatea de supraveghere și de îngrijire a fraților mai mici, sarcină realizată mai frecvent de fetițe [9; 19; 68; 71; 131; 173]. Psihologii, pedagogii și sociologii menționează că frații mai mari pot reprezenta modele de identificare uneori mai influente chiar decît părinții, ceea ce mediază intrarea fraților mai mici în diferite grupuri de similitudine (R. Bell, 1979; P. Durning, 1995; V. Isambert-Jamati, 1995; B. A. Сухомлинский, 1975; A. Berge, 1977 etc.). Cercetătoarea franceză V. Isambert-Jamati (1995) în lucrările

sale elucidează rolul solidarității și intraajutorării fraterne în reușita școlară și cea socială. La nivelul populației investigate, identificăm o viziune particulară asupra fratriei, transmisă de către părinți prin educația familială, ce constă în valorizarea unei anumite securități sociale, unui comportament ocrotitor în baza intraajutorării fraterne și a coeziunii familiale [92].

Viziunea dată ne sugerează o reconsiderare a fratriei, care poate furniza în contextul strategiilor EF și a educației familiale un instrumentar mai eficient în soluționarea anumitor situații din viață.

Cercetările efectuate pe un eșantion autohton în cele trei zone ale republicii (nord – centru – sud) și studiile empirice ne-au convins că la etapa actuală:

- solidaritatea fratriei este poluată, în primul rând, din cauza condițiilor social-economice extrem de dificile, în al doilea rând, din cauza influențelor *moderne de propagare a unui mod nou de viață*, ce înclină mai mult spre coabitare, fără prea mari responsabilități ale unei persoane față de cealaltă și spre o izolare de rude;
- solidaritatea fratriei se manifestă eficient mai frecvent în familiile numeroase din mediul rural (71%), decât din cel urban (32%), cauza o sesizăm în însăși structura și coeziunea comunității rurale, particularitățile familiei de la țară, plus tradițiile poporului de veacuri privind relațiile cu rudele de sînge [54; 158; 160];
- solidaritatea și intraajutorarea fraternă am identificat-o mai frecvent în familiile numeroase, condiția esențială aici pare a fi conținutul educației familiale, axat pe strategia de păstrare a solidarității fraterne și ajutorul reciproc, impus de părinți;
- solidaritatea fratriei se manifestă mult mai evident la o vîrstă mai tînră.

Rezultatele cercetărilor sociologice confirmă că timpul, slăbirea influențelor parentale și spațiul care desparte frații, mai frecvent este în defavoarea fratriei [54; 155; 172; 173] decât în favoarea acesteia.

Se observă un atașament afectiv de durată, grijă și solidaritate fraternă frecvent la frații mai mari față de cei mai mici, mai cu seamă la indivizii de gen feminin / surori.

În cazul dat putem vorbi despre influențele educative parentale, care orientează conduita copiilor mai mari față de frații mai mici și de particularitățile individual-tipologice ale genului feminin, căruia îi sunt proprii așa calități ca: empatia, sensibilitatea, receptivitatea, delicatețea. Condiția esențială a influenței fratricide pare a fi transformarea acesteia într-o strategie cu caracter formativ a educației familiale și a educației pentru familie.

Din perspectiva EF devine important exemplul fraților / surorilor mai mari cu privire la organizarea vieții familiale și relațiile familiale. Astfel, o mare parte dintre adolescenții investigați au răspuns că ei vor ține cont de erorile comise în întemeierea viitoarei familiei de către frații / surorile mai mari (81%), iar 53% de adolescenți susțin că ar dori să-și creeze familii asemănătoare cu cele ale fraților mai mari.

Examinarea rolurilor parentale din perspectiva educației pentru familie a arătat că stereotipul conform căruia se consideră că mamei îi este sortit în mod natural să-și crească și să-și educe copiii, pe când tatălui i se asumă un rol de autoritate distantă este foarte viabil, fiind perpetuat din generație în generație, la etapa actuală suferă și el unele schimbări.

Atât studiile teoretice cât și cele empirice cultivă și susțin reprezentarea universală despre rolurile parentale, unde bărbatul / tatăl exercită o activitate extrafamilială, profesională, aflându-se mai mult în afara familiei, iar femeia / mamă exercită o activitate intrafamilială de creștere și educație a copiilor.

Analizând problema actorilor educației familiale, **E. Stănculescu** menționează că încă în 1968 **L. Benson** constată faptul că numărul studiilor consacrate relației mamă – copil în SUA depășesc de 15 ori studiile consacrate relației tată – copil. Maternitatea a fost transformată într-un cult în marea majoritate a statelor din lume [172].

Literatura de specialitate europeană a urmat același exemplu. Sinteza acesteia denotă faptul că mediul educativ familial a fost și continuă să fie definit, în cele mai multe studii, ca unul al influenței prioritare materne.

Relația mamă – copil a fost transformată de către cercetători într-o *cheie* a înțelegerii procesului de umanizare și socializare a copilului.

Multe din studiile în cauză își construiesc argumentele pe postulatul conform căruia sentimentul matern are, spre deosebire de cel patern, un fundament natural-biologic. Unele dintre cercetările recente susțin teza unei construcții sociale a maternității [76; 92; 157; 172; 173].

Atașamentul mamă – copil poate avea premise biologice, încă nedescoperite și neelucidate, dar are, cu certitudine, o istorie care s-a dezvoltat progresiv și diferențiat în funcție de condițiile apariției și înaintării sarcinii (atașamentul prenatal), al nașterii (atașamentul neo-natal), al alăptării și îngrijirii copilului (atașamentul post-natal) (O. Espinoza, Le Camus J., 1991).

În funcție de condițiile social-istorice și de pozițiile teoretice și ideologice, autorii gîndesc și reflectă maternitatea ca *maternitate-feminitate*, respectiv ca expresie a capacității naturale și general-feminine de a iubi, de a manifesta disponibilitate, sollicitudine, generozitate și dăruire de sine ori ca maternitate-creație, expresie a unor însușiri naturale deosebite și a unei relații privilegiate cu divinitatea [76].

Nu putem trece cu vederea și viziunea unor reprezentanți ai teoriilor feministe din perioada anilor 1960-1970, care insistă asupra existenței unei *concepții nerecunoscute a maternității-sclavaj*, produs al unor raporturi inegale între sexe și ale unei etici asimetrice a datoriei familiale, care fac ca maternitatea să reprezinte o formă de alienare a femeii, consolidînd atitudinile ce mențin femeia pe o poziție inferioară, neputincioasă în comparație cu bărbatul [172].

Viziunile expuse pot fi completate cu una de orientare psihopedagogică actuală. Cultul maternității ar trebui corelat cu o altă educație a băieților **din perspectiva genurilor** și în direcția

formării la aceștia a sentimentului paternității, începînd cu cea mai fragedă vîrstă. În contextul EF băieții / bărbații urmează a fi pregătiți multiaspectual, exact ca și fetele / femeile.

Literatura de specialitate susține că *descoperirea paternității* de către cunoașterea științifică a avut loc de abia în anii 1960 [70;71]. Problema a fost formulată mai întîi în termenii absenței tatălui. Explozia ratei divorțialității și prioritatea maternă în îngrijirea copilului, creșterea numărului copiilor născuți în afara instituției căsătoriei, ca și numărul mare al femeilor recăsătorie sau varianta coabitării cu un bărbat, care nu este tatăl natural al copiilor, i-au orientat pe psihologi, pedagogi și sociologi spre cercetarea aspectelor ce țin de fenomenele *deprivării paterne* în familiile monoparentale, și cele ale *inflației* de tați în familiile reconstituite (G. Dulac, 1993; P. Durning, 1995; P. Erny, 1991; S. Ricks, 1985; E. Stănciulescu, 1997; A. Barkan, 2000, et al).

Cercetătorii din domeniul antropologiei [71; 207; 251] și istoriei educației leagă această *descoperire a paternității* de apariția exogamiei și a familiei conjugale. Dezvoltarea sentimentului copilăriei și al familiei pare a fi determinant pentru valorizarea și definiția paternității. Modelul tatălui autoritar, impus de tradiția funcționalistă ca universal, a avut o durată istorică relativ scurtă și este departe de a prezenta o imagine integră al tatălui care ar corespunde realității zilelor noastre.

Analiza studiilor științifice europene și a celor realizate în Republica Moldova [16; 17; 54; 55; 84] ne-a condus *la evidențierea unui șir de tendințe în dezvoltarea sentimentului paternității de astăzi:*

- observăm o investire emoțională mai mare a bărbatului în sarcina partenerei sale, cu un interes activ pentru copil și susținerea mamei pe parcursul procesului de graviditate și naștere: familia pînă la 35 ani – 65%; familia matură – 38%;
- se observă o consolidare a relațiilor soț – soție și copil – părinte prin intermediul participării mai active al tatălui la îngrijirea copilului și la treburile casnice în perioada post-natală: familia tînără – 56%; familia matură – 41%;

- autoritatea coercitivă paternă se destabilizează progresiv, adică diferențierea rolurilor feminin-masculin nu mai urmează axa afectivitate / autoritate, ci are loc o *revoluție* [16; 17; 70; 144] în raporturile tatălui cu copilul, dezvoltându-se acestea în direcția unei logici relațional-afective în defavoarea logicii statutare: familia tânără – 74%; familia matură – 61%.

Societatea contemporană repune în discuție nu autoritatea paternă sau parentală, ci resursele și criteriile ei de legitimare, făcând din afecțiunea, altruismul, sacrificiul părinților resurse importante de influență educativă și unul din principalele criterii de stabilire a funcționalității familiei.

În concluzie am putea accentua cu siguranță faptul elucidat în literatura de specialitate și observat de noi, potrivit căruia astăzi are loc *nașterea unei autorități paternale noi, afectuoase sau a afecțiunii autoritare* [172, p.130-131].

Sinteza literaturii în domeniul vizat și cercetările realizate au contribuit la stabilirea unui fenomen important – comportamentul familial, inclusiv cel parental reprezintă *un ansamblu de îmbinări complexe ale acțiunilor membrilor familiei dependente de situațiile concrete, plasate între două extreme: între o ordine relațională cu caracter ierarhic și una statutară / normativă.*

În contextul dat, evidențiem faptul că etapa distribuirii rolurilor educative *tradiționale* exclusiv sau predominant *normative*, a fost cu certitudine depășită de către familia contemporană. *Trăsăturile definitorii ale distribuirii rolurilor și responsabilităților educative în familiile contemporane sunt: funcționalitatea și eficiența.*

O calitate pozitivă, depistată în familiile tinere, este tendința de a negocia rolurile (71%). Sondajele efectuate ne-au convins că aceasta se face sub formă de convenții, tratative, discuții de tip constructiv în funcție de resursele disponibile ale partenerilor, de profesie, postul ocupat la serviciu, rezerva de timp liber, starea sănătății, abilitățile și capacitățile de gestionare etc.

În pofida acestui fapt, trebuie să menționăm că în domeniul comunicării părinți – copii nu s-au produs mari schimbări, ca și în toate timpurile copiii comunică mai mult cu mama. În activitățile comune și comunicarea familială părinți – copii tatăl la fel este mai puțin prezent decît mama.

Actualii tați sunt mai afectuoși, mai deschiși spre comunicare cu copiii, decît cei din secolul al XIX-lea și chiar din prima jumătate a secolului al XX-lea.

Unii cercetători continuă să accentueze *rolul instrumental slab al tatălui și rolul complex: simultan instrumental și expresiv al mamei* (M. Segalen, 1996; E. Stănciulescu, 1997; A. Barkan, 2000; V. Bodrug, 2001).

Considerăm că această diferențiere începe încă în copilărie și are rădăcini viguroase în natura și caracterul educației familiale, chiar în educația pe care o oferă copiilor săi însăși femeile-mame, ce susțin că fetele trebuie să fie pregătite pentru viața de familie mai mult ca băieții (74%).

Conform tipologiei formelor de diferențiere a rolurilor feminin și masculin în cadrul familiei putem proiecta și realiza programul de EF. Astfel, deosebim *modelul diferențierii duble*, ce presupune diferențierea rolurilor atît din punct de vedere al sarcinilor pe care și le asumă părinții cît și din perspectiva resurselor oferite de acestea a copiilor. *Modelul diferențierii simple* implică deosebiri, fie în distribuția sarcinilor, fie în distribuirea resurselor. *Modelul nediferențiat* îi plasează pe părinți în situația de egalitate și complementaritate în ceea ce privește realizarea sarcinilor și oferirea resurselor [157; 172; 190; 203; 209].

Deosebirile între rolul masculin și cel feminin vizează modul, natura, timpul și spațiul implicării, dar nu și gradul, mai mic sau mai mare, care, de fapt, nici nu poate fi comparat, deoarece calitatea acestora diferă esențial.

Rolul matern și cel patern reflectă două raporturi diferite în funcție de timpul și spațiul oferit familiei, două viziuni asupra lumii, două tipuri de morală, care necesită o ajustare reciprocă, fiind ambele necesare copilului [5; 7; 17; 18; 22; 36; 59; 68; 117; 162].

În timp ce *rolul matern* în spațiu și timp este indistinct, multifuncțional și multirelațional, *cel patern* este delimitat în spațiu și timp în funcție de activitatea desfășurată și de tipul relațiilor întrafamiliale [5; 7; 11; 54; 172]. Ambele roluri contribuie însă la formarea și multiplicarea stereotipurilor comportamentale și reprezintă elemente constitutive ale educației pentru familie.

În cazul bărbaților căsătoriți, timpul lor profesional este considerat ca timp parental indirect. Tata muncește pentru copii, pentru familie, fiindcă anume el este responsabil de bunăstarea materială a acesteia, pe când mama rămîne disponibilă, atentă la problemele copiilor chiar și în timpul activității profesionale. În cercetarea realizată 83% de adolescenți și 92% de părinți constată acest fapt și-l consideră normal.

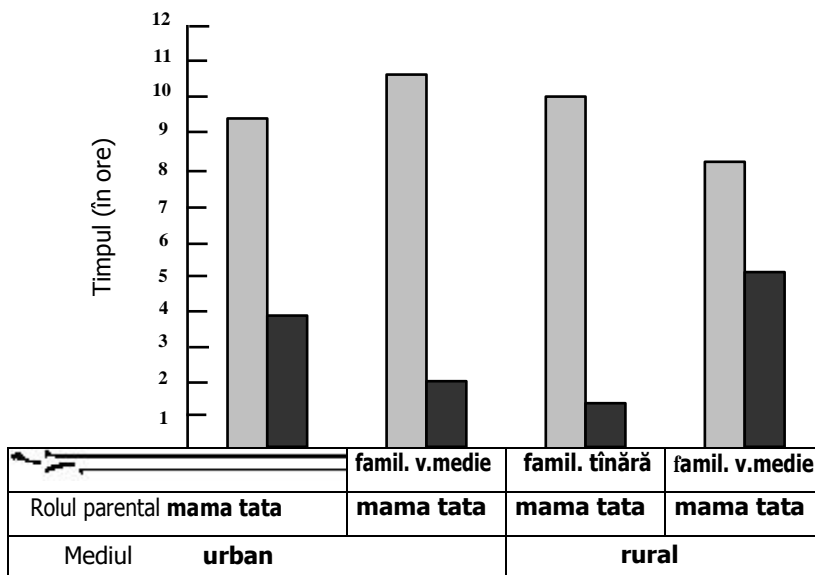
Desigur, aceasta nu înseamnă că acțiunile mamei sunt întotdeauna eficiente, însă ne permite să conștientizăm un lucru foarte important: timpul matern este o alternanță între momentele de intervenție și momentele de simplă prezență sau control, uneori chiar de la distanță prin telefon, epistole, iar al tatălui se prezintă ca un *dar* oferit familiei și copiilor.

Ca să obținem un tablou real al exercitării rolurilor parentale, am efectuat un șir de sondaje ale familiilor tinere în comparație cu cele de vîrstă medie din mediul urban și cel rural după cîteva criterii care le considerăm esențiale.

Bugetul de timp acordat educației copiilor l-am cercetat prin metoda anchetelor longitudinale *panel*. Analiza unei zile, unei săptămîni și a unei luni calendaristice ne-a demonstrat aproximativ același rezultat, cu unele mici variații în funcție de situațiile cotidiene concrete. Timpul analizat l-am stabilit în limitele de 12 ore (8⁰⁰ – 20⁰⁰).

Vizavi de bugetul timpului acordat educației copiilor, putem menționa următoarele (Histograma nr.1): tinerii tați din mediul urban se află cu copiii lor 3 ore (din 12), cei din mediul rural – 1,5 ore; în familiile de vîrstă medie, în spațiul urban, situația se schimbă: tații din mediul urban se află cu copiii 1,7 ore, iar cei din mediul rural – 4 ore.

Observațiile și comunicarea cu subiecții investigați ne-a permis să constatăm următoarele: chiar dacă tații se ocupă cu copiii – se plimbă, îi supraveghează sau se implică în jocurile acestora, în pregătirea lecțiilor sau în alte activități, mama oferă acel *timp liber* , cu precădere tot pentru copil și pentru familie.

Histograma 1. Bugetul de timp acordat educației copiilor

Tații din familiile de vîrstă medie din mediul rural deseori implică copiii în activitatea de muncă, cei din mediul urban, invers, s-au dovedit a fi mai pasivi concomitent cu creșterea copilului, acordîndu-i mai puțină atenție.

Rezultatele acestui sondaj reflectă situația doar în linii generale, deoarece viața cotidiană a fiecărui cuplu familial diferă în funcție de mulți factori și condiții concrete: profesie, vîrsta copilului, a părinților, starea sănătății, însă relevă clar faptul că timpul matern acordat educației copiilor este continuu, indistinct, iar timpul patern este delimitat și are mai frecvent o destinație specială.

Domeniul în care se implică tatăl a fost stabilit prin intermediul unui chestionar pregătit special.

Tații se implică cu precădere în următoarele domenii: activități tehnice / calculatorul, plimbarea, jocul, activități sportive, lectura, munca fizică în activitățile agricole etc. (Histograma 1 și Tabelul 2).

Tipul resurselor parentale oferite copiilor a fost investigat prin intermediul următorului experiment: părinților li s-a propus să selecteze dintr-un inventar de resurse instrumentale și expresive numai pe acelea pe care aceștia le oferă copiilor lor interacționând cu ei.

Tabelul 2

Domeniul de implicare al taților în funcție de mediul de reședință

Domeniul de activitate	Tații tineri (în %)		Tații de vîrstă medie (în %)	
	Mediul urban	Mediul rural	Mediul urban	Mediul rural
Plimbarea	51	43	51	–
Vizionarea em. televiz./calculator	16	11	38	36
Jocul	11	14	35	31
Activitățile sportive	8	–	12	4
Citirea cărților (lectura)	10	11	–	–
Confecționarea jucăriilor	–	8	–	–
Muzica	4	13	20	17
Activități agricole	12	34	11	43

Rezultatele ne-au demonstrat că tații și aici se *specializează*, indiferent de vîrstă și mediul de reședință. Ei sunt acei care interzic, controlează, comentează, impun, dezaprobă, aprobă, informează, cer. Mamele mai frecvent: mîngîie, îndeamnă, ajută, ascultă, protejează, explică, susțin, înțeleg copiii.

Observațiile de durată și analiza literaturii de specialitate [54; 91; 92; 104; 117; 156; 162; 206; 211; 212] ne-au condus spre concluzia conform căreia *intervențiile taților au un caracter mai instrumental: normativ direct, mai strict, chiar dur; intervențiile mamelor sunt mai prompte, expresive*, uneori sunt contradictorii, dar au un caracter mult mai sistematic și empatic. Considerăm că *specializarea* observată la nivelul tată – copil și mamă – copil, caracterul acesteia, depinde de particularitățile de gen și cele individual-tipologice ale bărbatului și femeii, experiența obținută în familiile de origine, cultura, tradiția, inteligența individului.

În ultimii 5-6 ani se observă un fenomen ce are urmări negative atât asupra educației în general cât și a pregătirii copiilor pentru viața de familie, în special. *Dezmembrarea familiei în legătură cu plecarea unui părinte sau a ambilor părinți peste hotare, copiii fiind lăsați în grija bunicilor, cunoscuților și a altor persoane, care preclitează stabilitatea și coeziunea familiei și contribuie la diminuarea adaptabilității, dereglarea funcțiilor și a relațiilor familiale.* Strategiile comportamentale și strategiile educative în familiile dezintegrate se cer revăzute și remodelate în funcție de vârsta copilului, faptul cine a rămas cu el și domeniile vieții afectate de lipsa părinților.

Analiza literaturii de specialitate, a studiilor empirice și a investigațiilor efectuate (Tabelul 2) ne permite să facem următoarea concluzie:

- timpul în care părinții se află lângă copiii lor este canalizat pentru îndeplinirea a trei funcții de bază:
 - a) *de întreținere și îngrijire*, ce corespunde activităților menajere: pregătirea mesei, spălarea, repararea vestimentației, curățenia etc.;
 - b) *de educație și dezvoltare*, corespunde realizării unor obiective educative;
 - c) *de relaxare și distracții*, care include plimbările, jocurile, convorbirile etc.

Mamele asigură toate cele trei funcții, indiferent de prezența sau absența taților; pe când aceștia se specializează mai frecvent în

întreținerea familiei, funcția de relaxare și distracții. În educație și dezvoltare tații se implică mai puțin activ, în spațiul urban în limita de 37%, în cel rural – 29%. Acești indici cresc odată cu vârsta copiilor. Tații și copiii de vârstă pubertară și adolescentină în spațiul rural muncesc împreună în limita de 47%, ceea ce contribuie la progresul comunicativ în relația tată-copil și inițierea acestuia în tehnologiile agricole.

În spațiul urban sunt implicați în ajutarea părinților 20% de puberi și adolescenți.

Specificul relației mamă – copil se manifestă în tendința acesteia de a orienta copilul spre interiorul familiei și a cultiva cultura relațională, iar specificul paternității se manifestă în tendința de a forma la copil interesul, deschiderea către lumea exterioară. Atitudinea tatălui îi arată copilului că nu este el *centrul universului* [173; 222; 223; 225; 230, 231].

Cel mai important este faptul că rolul educativ al tatălui nu este înțeles ca unul secundar nici de bărbați (79%) și nici de femei (68%). Paternitatea astăzi se caracterizează prin două aspecte:

- a) asigurarea securității materiale, trasarea direcțiilor generale și restabilirea ordinii în administrarea gospodăriei, în caz de necesitate;
- b) suplinirea soției în activitatea cotidiană.

Cercetătorii din domeniul științelor educației [7; 9;16; 54; 68; 70; 76; 104; 141; 147; 172; 209; 212] menționează că morală maternă se bazează pe *altruismul proximității*, iar morală paternă pe *altruismul de la distanță*. Noi avem certitudinea că ambele tipuri de altruism se îmbină organic și se pot valorifica eficient în procesul educației pentru familie.

Chiar și atunci când chestionarele arată că la nivelul opiniilor subiecții au atitudini axate pe egalitate, considerînd că mama și tatăl trebuie să fie preocupați în egală măsură de problemele copiilor lor, în practicile cotidiene apar mari diferențe între conținuturile rolului masculin și ale celui feminin [16; 17; 114; 173]. Acest fapt ne face să conștientizăm importanța enormă a ambelor influențe parentale

pentru formarea personalității copilului și a educației, pregătirii acestuia pentru viața de familie, indiferent de gen.

Prin urmare, putem considera că *astăzi în familie nu există un refuz al rolurilor, pozițiilor, reperelor valorice; se observă doar tendința de a egala responsabilitățile și a evita situația când acestea constituie unicul fundament al relațiilor familiale*. Logica structurantă și relațională a schimbărilor familiale se completează cu logica statutară, mai clasică. Funcționarea societății face ca schimbările ce au loc în familie să se manifeste în comportarea tinerilor, viitorilor soți și părinți. Mama și tata se completează sau se suplinesc. Modelul dat se bazează pe anihilarea atitudinilor coercitive, autoritare. Această *anihilare a autoritarismului* nu face să dispară nevoia unei autorități, ci permite aplicarea, adecvată și rezonabilă a acesteia.

Tatăl astăzi continuă să manifeste autoritate, dar totodată este apropiat copilului, continuă să se investească profesional, împărțind acest rol cu mama, fiind în același timp disponibil, învățând a alterna mai eficient în relații poziția verticală de autoritate cu cea de colaborare, fără a face privilegii uneia.

Sintetizând influențele din exterior, corelându-le și îmbinându-le cu cele interne, susținem că *familia se manifestă ca o unitate educativă integră și un spațiu relativ autonom de construcție socială a realității și personalității, că EF trebuie să susțină și să perfecționeze funcția educativă a familiei, a tuturor membrilor acesteia*.

În această turnură reflexivă putem conchide că diminuarea rolului și a funcției educative a familiei contemporane este *contrazisă de însăși evoluția cunoașterii și evoluția relațiilor familie – școală – comunitate* [29; 54; 73; 78; 79; 172; 276; 285]. Acest fapt l-am vizualizat la nivelul discursurilor: politic, juridic, religios, științific și praxiologic, reliefând particularitățile educației copilului, relațiile acestuia cu părinții, care sunt orientate spre formarea personalității lui, formarea și educația pentru familie.

Politicile și practicile educaționale promovate de instituțiile de învățământ pot fi întemeiate și eficiente doar bazându-se pe un suport științific adecvat.

Astăzi unitatea de învățămînt nu se mai află în situația cînd așteaptă anumite *directive de la organele superioare*. Încă de la sfîrșitul anilor '60, *perspectiva funcționalistă macro-sociologică, pînă atunci dominantă, pierde teren în favoarea celor interpretative micro-sociologice de tip interacționist, fenomenologic și etnometodologic sau, mai exact, a celor ce încearcă o sinteză micro- și macrosociologică*, axată pe teoria cognitivă, structuralismul constructivist, teoria structurării [49; 65; 277]. Caracteristicile comune ale tuturor acestor noi orientări rezidă în centralitatea actorului și constructivismul acestuia. Ca consecință obiectivă a acestui proces trebuie să fie excluderea din EF a caracterului episodic, accidental sau ocazional și, desigur, incompetența.

În condițiile actualei dezvoltări a societății moderne și în corespundere cu problematica lumii contemporane, importanță tot mai mare capătă cultura familiei, care se cere analizată din perspectiva ethosului pedagogic familial și al noilor educații.

Pentru a stabili componentele ethosului pedagogic familial și a elabora din această perspectivă Curriculumul EF am realizat analiza familiei ca unitate educativă pe baza modelului circumplex al sistemelor maritale și familiale ale lui D. H. Olson

Astfel, am precizat, stabilit și completat indicatorii coeziunii și adaptabilității familiei, care vor asigura cunoașterea posibilităților educative ale familiei pentru implicarea ei mai eficientă în educația copiilor, pregătirea lor pentru viața familială și valorificarea resurselor ei în perfecționarea propriului climat familial.

2.2. ETHOSUL PEDAGOGIC AL FAMILIEI: CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE PENTRU FAMILIE

Elucidarea fenomenului transmiterii familiale a valorilor și formării atitudinilor vizavi de organizarea vieții de familie a necesitat

verificarea și precizarea unor aspecte teoretice privind cultura familiei și valorile acesteia.

Cultura familiei reprezintă totalitatea valorilor materiale și spirituale pe care le posedă și promovează aceasta ca instituție socială. Valorile spirituale rezidă în cunoștințele variate pe care le posedă membrii familiei, virtuțile, convingerile, tradițiile, modelele comportamentale ale părinților, copiilor, bunicilor și atitudinile valorice ale acestora.

Pornind de la definiția lui **M. Rokeach** (1973) conform căreia *valoarea este o credință durabilă asupra unui mod de existență, care ar fi preferabil din punct de vedere personal și social* și de la clasificarea acestora în *valori-scopuri* și în *valori instrumentale* [29; 151], care se referă la mijloacele utilizate în atingerea înălțimilor date. Modul de a acționa, de a fi, reprezintă această *credință durabilă*, ce reflectă raporturile care exprimă concordanța dintre idei, fapte, lucruri, sprijinind acțiunea umană. Atunci când valorile orientează sau sprijină acțiunea educativă, care este și ea o acțiune umană, ele se transformă în valori educative și din acest moment devin funcționale, adică se aplică activ în practica educațională [151].

Potrivit sociologilor **B. Terrisse, S. Trottier** (1994), **P. Durning** (1995), *valorile educative sunt tridimensionale*, comportând *dimensiunea cognitivă*, întrucât presupun un ansamblu de cunoștințe cu caracter normativ, incluzând și evaluarea, *dimensiunea afectivă*, deoarece presupun un atașament diferențiat pentru un mod sau altul de viață și cea *conotivă*, deoarece valoarea orientează și ghidează acțiunea.

În acest context devine important să stabilim prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc aceste concepte: *valori educative* și *atitudine educativă*.

Cercetătorul francez **P. Durning** ne convinge că conceptul *atitudine educativă* este utilizat de numeroși autori într-o accepțiune foarte apropiată de cea a termenului *valoare*, întrucât posedă aceleași trei dimensiuni. El explică acest concept în baza definiției lui Allport menționând că *atitudinea este o stare mentală și neurofiziologică, inclusă în experiență, care exercită o influență dinamică asupra*

individului pregătindu-l să reacționeze într-un mod particular la un anumit număr de obiecte și situații [1].

Elementele comune, evidențiate de sociologi și pedagogi ne permit să situăm atât valorile cât și atitudinile, din punct de vedere pedagogic, pe poziții de finalități, de conținuturi, dar și de principii sau mijloace ale acțiunii educative, ceea ce este foarte important pentru realizarea procesului educativ [1; 210; 217; 220; 229; 230].

Unii sociologi înglobează elementele enumerate într-un concept generalizator *ethos pedagogic* (P. Bourdieu, 1964; J. C. Passeron, 1970). Acceptăm acest concept și completăm sintagma respectivă cu termenul *familial*, pentru a orienta și localiza elementele acestuia.

Analizînd cultura influențelor relaționale și acțiunile educative ale familiei, putem stabili elementele *ethosului pedagogic familial*, care desigur că variază de la o familie la alta în funcție de foarte mulți factori: vîrsta părinților, studiile și nivelul de inteligență al acestora, componența familiei, coeziunea și adaptabilitatea ei, condițiile de trai, tradițiile familiale, particularitățile individual-psihologice ale membrilor familiei, concepția despre lume și cea pedagogică a acestora.

Reținînd momentul elucidat, urmează să determinăm în ce măsură reprezintă astăzi familia cea principală *curea de transmisie* (R. Merton) a valorilor și atitudinilor necesare pentru integrarea în viața de familie și comunitate [111].

În această ordine de idei, am putea pune în discuție doar conținutul valorilor, procesul de transmitere și asimilare a acestora și importanța lor pentru un viitor familist.

Literatura de specialitate, studiile empirice și investigațiile noastre denotă faptul că în majoritatea lor familiile contemporane, în principiu, orientează copiii spre valorile general-umane și cele naționale, formînd un ansamblu de atitudini valorice, însă acest proces complicat scoate în evidență o anumită variabilitate a fenomenului educațional, care, conform cercetătoarei **E. Stănculescu** (1997), este reflectată de *întreaga tradiție etnografică și antropologică*. Savanții au ajuns la concluzia, scrie cercetătoarea, că *există o*

variabilitate socioculturală: fiecare grup investigat, fiecare cultură se caracterizează printr-un sistem specific al educației care corespunde de fapt structurilor sociale și culturale [172].

Analiza mai multor cercetări în domeniu și cercetările noastre au permis să observăm un șir de diferențe, mai cu seamă în direcția transmiterii valorilor instrumentale și cea de formare a trăsăturilor de personalitate, pe care părinții contemporani le consideră ca cele mai importante și necesare pentru integrarea socială a copiilor lor, la general, și, integrarea acestora în familie, în special.

Sondajele efectuate ne-au demonstrat că în familiile din *mediul urban sunt valorizate următoarele trăsături de personalitate*: raționalism / pragmatism (83%); bunătate (82%); creativitate / a fi inventiv (79%); independență (68%); spirit de inițiativă (67%); perseverență (65%); responsabilitate (64,5%); tact (61%); onestitate (59%).

Famiiliile din mediul rural valorizează: bunătatea (92%); hărnicia (91%); acuratețea (77%); bărbăția (75%); chibzuința (65%); onestitatea / *om cumsecade* (64%); stăpînirea de sine (54%).

Pentru etapa actuală foarte complicată, cînd țara face primii pași pentru a ieși din criza dură social-economică, iar familia este insuficient protejată, aceasta desigur că reacționează prin mecanismul propriu de adaptare a membrilor săi la schimbarea condițiilor vieții. Sondajul realizat ne-a demonstrat că 74% din părinți și 83% din adolescenți pledează pentru o educație în conformitate cu principiile eticii creștine, dar, totodată, foarte puțini au ales astfel de calități precum sunt: delicatețea (11%), modestia (13%), patriotismul (27%), receptivitatea (9%) etc.

La întrebarea: *De ce?* au răspuns că n-au nimic împotriva acestor calități, însă astăzi, cînd societatea trece la economia și relațiile de piață, delicatețea, modestia, receptivitatea, patriotismul, nu asigură integrarea socială a tînărului. Aceeași opinie o împărtășesc și adolescenții de ambele sexe.

Important este faptul că *bunătatea*, ca trăsătura de personalitate pe care părinții și adolescenții o consideră *de o mare valoare*, este prioritară.

Familia ca valoare o consideră foarte importantă 83% de tineri și adolescenți, prioritară se consideră și calitatea de *bun familist* (77%).

Diversitatea opiniilor formulate rezultă și din structura socială, apartenența profesională, nivelul de instruire al părinților și, desigur, mediul de trai, condițiile concrete de viață. Nu putem trece cu vederea faptul că sunt anumite diferențe între familiile din mediul urban și cel rural, între familiile ce locuiesc în zona de nord, de sud sau cea centrală a Moldovei; între familiile ce locuiesc într-o rază apropiată sau îndepărtată de oraș; între familiile tinere și cele ce au o anumită experiență de viață, între familiile ce aparțin diferitelor categorii socio-economice.

Cercetările efectuate au avut drept scop să reliefeze *importanța familiei în transmiterea valorilor și formarea atitudinilor, să scoată în evidență interdependența ethosului familial de cel social și să demonstreze că variabilitatea procesului educațional este un fenomen inevitabil și obiectiv în orice societate, iar cultura post-figurativă, cofigurativă și prefigurativă vin să se completeze reciproc, formînd fundamentul culturii familiale, pe care trebuie să-l orientăm în direcția formării unui familist eficient.*

Conținutul ethosului pedagogic familial este puternic influențat de instituția de învățămînt, mai întîi de grădinița de copii, apoi de școală. Odată cu plecarea copilului la grădiniță apoi la școală, aceste instituții devin o componentă reală a vieții de familie, ce contribuie nu numai la valorizarea copilului, dar și a părinților.

La etapa actuală, societatea a conștientizat faptul responsabilității duale vizavi de educația copilului: a familiei și a instituției de învățămînt, accentul fiind pus pe colaborare și parteneriat.

Observațiile empirice, investigațiile privind colaborarea școală – familie și literatura de specialitate [25; 43; 54; 115; 116; 170; 171] susțin teza potrivit căreia evoluția sistemului de învățămînt nu a condus la o demisie parentală, ci, dimpotrivă, a stimulat o redefinire a rolului părinților și familiei în educația copiilor. Dacă analizăm domeniile vieții de familie, influențate de grădiniță și școală [54] și cele trei tipuri de cultură ce funcționează în societate [110], apoi putem stabili inter-

dependența acestora și rolul lor în formarea și completarea ethosului pedagogic familial, care reprezintă fundamentul cultural al acesteia și factorul hotărâtor al educației pentru familie a tinerei generații.

În lucrarea sa *Le Fosse des generations* (1970), **M. Mead** analizează deosebirile esențiale existente între mecanismele învățării specifice unor culturi ce diferă prin complexitatea lor, dar care interrelaționează și interferează, asigurând transmiterea valorilor și formarea personalității prin fixarea *habitusului primar* [19] în individ. Astfel, autoarea distinge trei tipuri de culturi:

- *tipul postfigurativ*, în care cultura se transmite în direcția de la părinți spre copii;
- *tipul cofigurativ*, în care învățarea culturală se realizează în grupurile de egali; copiii și adulții învață de la membrii generației din care fac parte;
- *tipul prefigurativ*, în care părinții învață de la copiii lor.

Analiza culturii / ethosului pedagogic familial prin prisma concepției respective ne permite să observăm un *aliaj de elemente ce aparțin celor trei culturi*. În virtutea faptului că societatea umană îmbină trei generații, acestea sunt prezente și în familie la nivel microstructural. În formarea ethosului pedagogic familial participă toate cele trei culturi.

Cultura postfigurativă aparține generației de vîrsta a treia – bunicilor. Ea conservă și perpetuează valorile și tradițiile, în cazul nostru, obiceiurile și tradițiile legate de căsătorie, familie, educația copiilor, educația și pregătirea tinerei generații pentru viața de familie. Savanții consideră că cultura postfigurativă conferă culturii umane *o mare stabilitate* [110].

Cultura cofigurativă este orientată spre prezent, model predominant în procesul de socializare a membrilor familiei și care rezidă în preluarea comportamentelor și viziunilor din grupul de similitudine. Aceasta nu înseamnă că societatea și familia se dezic de modelul postfigurativ. În toate culturile cofigurative, adulții păstrează o poziție dominantă, în sensul că ei fixează cadrul și limitele în care cofigurația poate avea loc și acceptă sau resping comportamentele

inovatoare. Cultura cofigurativă în cadrul familiei întreține sentimentul schimbării continue, dar, uneori, creează situații de frustrație, incertitudine și insecuritate membrilor familiei. Aceste fenomene le putem observa deseori în familiile restrânse de tip nuclear, unde lipsesc bunicii [110].

Cultura prefigurativă, centrată pe copil, vine să le completeze pe cele două, mai cu seamă în perioada când copilul începe a frecventa grădinița și școală, aducînd cu sine noi cunoștințe, abilități și reguli de viață, comportare, valori [19; 20; 49; 110; 217].

În examinarea procesului de pregătire pentru viața de familie noi ne-am axat pe *ideea coexistenței echilibrate a tuturor generațiilor, bazate pe simetrie, complementaritate și reciprocitate, pe principiul schimbului și al completării, chiar dacă uneori acestea nu sunt echivalente; idee susținută de mai mulți cercetători din domeniul științelor educației.*

Dacă apelăm la aspectul psihopedagogic al formării personalității, care indică faptul că fundamentul acesteia se plămuește în primii 7 ani de viață a copilului, înțelegem cît de importantă este familia pentru copil, și anume ethosul pedagogic familial în acțiune. Completarea lui se efectuează de toți membrii familiei și colaboratorii instituțiilor de învățămînt, care realizează pregătirea specială a viitorilor familisti și părinți sau organizează educația continuă a acestora.

Pentru a ghida procesul de completare a *ethosului pedagogic familial* destinat formării familistului eficient, am stabilit că este necesar să cunoaștem și să analizăm componentele acestuia prin prisma *perspectivelor culturii organizaționale* [189, p.300], deoarece grupul familial, de asemenea se constituie și funcționează ca o instituție organizată de oameni, necesitînd o dirijare eficientă din partea adulților, pe care am definit-o ca *management familial*.

În evoluția sa cultura organizațională a fost examinată din diverse perspective: raționalistă, funcționalistă, simbolistă, conceptualistă, comportamentalistă, individualistă și colectivistă. Cercetătoarea **S. Sackmann** (1992) efectuează o sinteză a concepțiilor cu

privire la cultura organizațională [190] și evidențiază trei mari perspective: *holistă, cognitivă și perspectiva variabilei*. Conform *perspectivei holiste*, cultura organizațională are un *miez* redus la tradiții, idei derivate și selectate istoric, precum și la valorile atașate acestor idei. Perspectiva în cauză integrează atât patternurile cognitive cât și pe cele comportamentale.

Perspectiva variabilei se regăsește la reprezentanții antropologiei simbolice și rezidă în forma comportamentelor și practicilor în relație cu unele înțelegeri subiacente [83; 188; 190].

Conform *perspectivei cognitive*, cultura organizațională este un sistem de cunoștințe sau standarde învățate, care sunt utilizate pentru a percepe și evalua mediul organizațional [190, p.316-317].

În concluzie, cultura organizațională se referă la convingerile omului, accentul fiind pus pe valori, credințe, idei și norme.

Clasificarea componentelor culturii în *materiale și spirituale* a fost depășită prin introducerea altui construct diferențiator, și anume dimensiunea „obiectiv – subiectiv” [189; p.320].

Există o mulțime de aspecte ale vieții familiale, cel *material / economic, statutar, comportamental și spiritual*. *Dimensiunea obiectivă* a culturii familiale se manifestă la nivelul comportamental și la nivelul produselor acestuia, iar *dimensiunea subiectivă* se constituie din elemente ideatice, ambele, însă, avînd o mare importanță în viața de familie și educația pentru familie.

Reieșind din aceste considerente și avînd la bază un material experimental substanțial, selectat în localitățile urbane și rurale ale Republicii Moldova, s-a elaborat *Schema duală a ethosului pedagogic familial destinată formării familistului eficient (Figura 3)*. Ea reflectă caracterul dual structurat pe două axe, *subiectivă și obiectivă* ale culturii familiale, ceea ce a asigurat analiza fiecărui element constitutiv al dimensiunilor nominalizate, și a contribuit la perceperea integră și conștientă a procesului de interiorizare și exteriorizare a cunoștințelor și competențelor în domeniul organizării și armonizării vieții de familie.

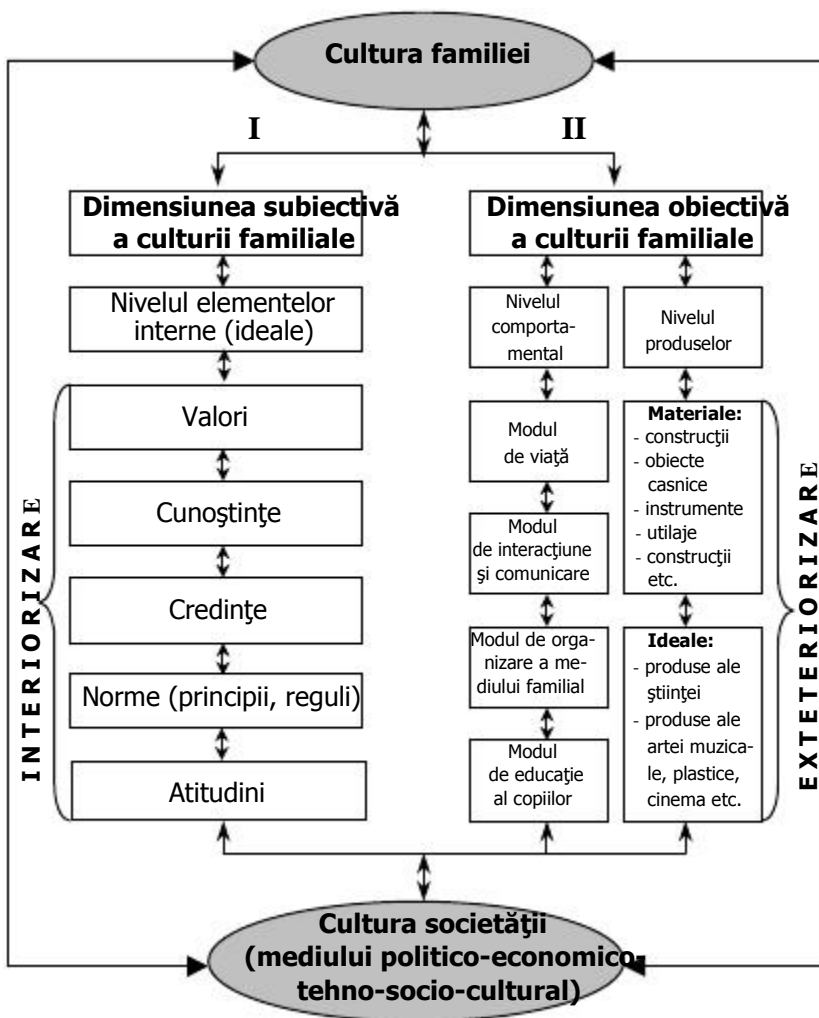

Figura 3. Schema duală a ethosului pedagogic familial destinată formării familistului eficient

Această dualitate permite să cunoaștem și să dirijăm fenomenul cultural de formare a familistului în cele două aspecte ale dimensiunii subiective și obiective, care de fapt asigură formarea conștiinței și conduitei, unității lor.

În continuare va fi supus analizei fiecare element constitutiv, pentru a-i dezvălui conținutul, posibilitățile și a elucida subordona-rea și funcționalitatea lor în procesul complex de educație pentru familie. În această ordine de idei, *s-a recurs la reprezentarea grafică pe niveluri a culturii familiale pentru a scoate în evidență atât calitatea sa de sistem organizat ierarhic, cât și gradul de coeziune, interrelaționare și profunzime a elementelor constitutive.*

Considerăm foarte importante elementele dimensiunii subiec- tive ale culturii familiale, deoarece, pe de o parte, ele subordonează elementele dimensiunii obiective, prin care acestea se exprimă, iar pe de altă parte, conținuturile lor spirituale sunt cele care conferă valoare materiei.

Astfel, credințele reprezintă, în sensul curent, gradul de adeziu- ne pe care-l putem acorda unei idei, unui cuvânt, unui comportament sau unui om. În teologie se vehiculează mai frecvent cu forma religioasă a credinței [189].

În cadrul ethosului pedagogic familial, orientat spre formarea familistului eficient, este foarte important ca *credința* să se îmbine organic cu dragostea, să aibă drept obiect nu numai religia, în cazul nostru, creștină ortodoxă, ci și stima, iubirea încrederea în persoana de gen opus, cu care, de fapt, individul trebuie să creeze împreună o familie durabilă, armonioasă; conturând și consolidând „cuvântul”, onoarea acesteia, dar și propria onoare și onestitate.

Din punct de vedere psihopedagogic, o deosebită importanță are și credința în forțele proprii, ceea ce îi conferă personalității umane încredere în sine, în capacitățile sale. În această ipostază ese în evidență sarcina de a orienta educația copilului și autoeducația adultului spre *cunoașterea de sine*, cunoașterea particularităților de gen, de conviețuire în familie și *cunoașterea lui Dumnezeu* [26; 27; 51].

Valorile reprezintă un element foarte important al ethosului pedagogic familial, deoarece ele condiționează și dinamizează acțiunile omului. Sensul curent al valorii rezidă într-o *calitate a lucrurilor, a persoanelor, a conduitelor, pe care conformitatea lor cu o*

normă sau proximitatea unui ideal le face în mod particular demne de stimă. Aici prezintă o deosebită importanță relația dintre valoare și educație, deoarece *valorizarea valorilor* (P. Andrei, 1973) reprezintă unul dintre reperele fundamentale ale umanizării copilului și ale dezvoltării potențialului său creativ psihologic și social.

Dincolo de interpretările cultural-antropologică (M. Măciu, 1995; Л. М. Лузина, 2000), cultural-filosofică (L. Antonesei, 1966) și cultural-psihologică (L. Rusu, 1968), este necesar de reținut că *în structura valorii distingem o componentă obiectivă care se referă la proprietățile obiectului, relațiile dintre oameni, situațiile de viață, creațiile materiale și spirituale din punctul de vedere al utilității și o componentă subiectivă care vizează capacitatea omului de cunoaștere și transformare a realității*, pe care trebuie să axăm educația familială și cea pentru familie.

Vorbind de un *sistem de valori în cultura poporului nostru* [2; 29; 54; 57] *important pentru formarea personalității familistului*, am putea menționa:

- *valorile general-umane, considerate valori-scopuri:*
Adevărul, Binele, Sacrul, Frumosul, Democrația [29];
- *valorile democratice, înțelese ca valori-mijloace, specifice diferitor componente ale vieții și existenței umane, acestea fiind: libertatea, drepturile și obligațiile omului, toleranța, solidaritatea, responsabilitatea.*

Evident că această clasificare poate fi completată nuanțată în funcție de mai multe criterii. Astfel, pentru formarea familistului sau autoperfecționarea competențelor și conduitelor unui membru al familiei importante ar fi următoarele categorii de valori:

- a) *vitale*, necesare pentru securizarea vieții și formării unui mod sănătos de viață în cadrul familiei: sănătatea fizică și psihică, tonusul și forța fizică, frumusețea și armonia fizicului și psihicului etc.;
- b) *ecologice*, necesare omului pentru ocrotirea mediului ambiant: aerul curat, apă potabilă, peisaj plăcut etc.);

- c) *morale, politice, juridice, istorice*, necesare existenței unui stat, națiunii, familiei, precum: binele, onestitatea, suveranitatea, demnitatea, patriotismul, curajul, înțelepciunea etc.;
- d) *estetice și religioase* ce vizează dragostea, fidelitatea, spiritualizarea comportamentului, contemplarea lumii, formarea concepțiilor, credința omului, frumosul din natură, comportare, artă etc.;
- e) *teoretice*, necesare cunoașterii și creației umane [29, p.218].

Într-o corelație permanentă cu sistemul de valori trebuie să fie realizată educația în cadrul familiei, pentru familie, începînd cu nașterea copilului. În acest sens, o importanță mare are exemplul adulților: a bunicilor, părinților, fraților / surorilor mai mari și a altor rude. Persoana care este *purător al valorii*, promovează activ valorile, este în stare să formeze, *să contamineze*, în sensul pozitiv al acestui cuvînt, o altă persoană din punct de vedere axiologic, formîndu-i anumite orientări valorice. În această ordine de idei, reliefăm importanța respectării și valorizării tradițiilor, virtuților sănătoase naționale, familiale, ce rezidă în modele, obiceiuri, tradiții legate de diverse fenomene, ca de exemplu: comportarea ocrotitoare a bărbatului, sărbătorile naționale, familiale; tradiții de amenajare a casei, odăilor, obiceiuri și tradiții legate de primirea oaspeților, cultura vestimentației etc. Cercetătorii în domeniul etnopedagogiei și sociologiei [26; 27; 29; 131; 160; 171; 172; 173; 206; 207], experiența vieții de familie demonstrează că valorile naționale și cele familiale contribuie la consolidarea coeziunii și adaptabilității familiei și reprezintă instrumente eficiente de educație pentru familie.

Cunoștințele sunt un element central, de bază, în formarea personalității familistului, care reprezintă de fapt *valorile adevărului științific*, ce pot fi cultivate în cadrul educației intelectuale. Ele reprezintă dimensiunea cognitivă a activității de formare – dezvoltare a personalității umane.

*În temeiul celor relatate și din perspectiva educației cognitive, care cere **a învăța să știi, a învăța să faci, a învăța să trăiești împreună cu alții și a învăța să fii** [65; 95], cunoștințele ce țin de domeniul organizării și armonizării vieții de familie le putem structura și consolida astfel ca să formăm ansamblul de competențe cognitive, acțional-practice, socio-afective și comportamentale privind viața familială și EF, atât de necesare fiecărui individ, indiferent de gen, profesie, vîrstă și credință.*

Normele / principiile și regulile reprezintă o stare obișnuită sau medie a unui lucru, iar în sens filosofic norma este un criteriu sau principiu care reglementează conduita sau la care se face referință pentru a realiza o judecată de valoare. Termenii învecinați sunt: lege, principiu, regulă, iar termenii corelați: etică; morală; regulă; valoare [40].

*În ceea ce privește *ethosul pedagogic familial și implicarea lui în EF ar fi important și adecvat ca familia să cunoască și să respecte normele moral-etice, care astăzi sunt corelate, în primul rând, cu drepturile omului și ale copilului, să se țină cont de normele și regulile prevăzute în Codul familiei al Republicii Moldova [41] și, desigur, de normele și principiile, axate pe dragoste și respect reciproc ce se stabilesc în familia concretă.* Un ansamblu de norme moral-etice parvin de la cultura postfigurativă, mai cu seamă, cele cu caracter religios și tradițional, cofigurativă și cea prefigurativă.*

Aceste elemente intrinseci, subiective, nu pot fi separate sau dispersate de cele obiective și de factorii sociali.

Dimensiunea obiectivă este concretizată la nivelul comportamental și cel al produselor culturii, de aceea fenomenele respective pot fi ușor observate, măsurate și comparate.

*Modul de organizare și monitorizare al mediului familial l-am numit **management familial**, deoarece el însumează: organizarea, dirijarea, administrarea, corectarea funcționării familiei ca un tot întreg.* În această ipostază este foarte important de repartizat clar obligațiile și responsabilitățile între membrii adulți ai familiei și copii în funcție de: vîrstă, aptitudini, competențe și posibilități, fără a

impune poziția de lider / *cap al familiei* bărbatului sau femeii. Aceștia trebuie să negocieze și să se înțeleagă singuri privind realizarea funcțiilor și rolurilor în conformitate cu situațiile concrete.

Aici *rețete gata* nu pot fi. Unii indivizi de gen masculin conduc, o pot face bine și se complac în această funcție; alții preferă să se subordoneze, ceilalți suplinesc sau completează partenerul, iar o bună parte tind spre poziția de egalitate. Principalul este modul în care se desfășoară conviețuirea, monitorizarea eficienței realizării rolurilor și funcțiilor familiale. Important este ca adulții să *ofere spațiu* tuturor membrilor familiei pentru decizii și acțiuni independente.

Modul de interacțiune și comunicare al familiei se cere axat pe dragoste, respect, empatie, toleranță și relații de tip constructiv, structurant, deschise spre colaborare și parteneriat.

Modul de viață al familiei se manifestă prin stilul relațional și comportamental al membrilor acesteia, valorile obiectivate în norme, tradiții, obiceiuri; respectarea unui regim rațional de viață și funcționalitatea familiei. Un mod de viață axat pe un stil umanist, echilibrat din punct de vedere moral, spiritual, intelectual, estetic, religios, tehnologic, psihofizic, economic și ecologic ar corespunde actualelor tendințe promovate de UNESCO prin intermediul centrului Educațional „Pro Didactica” și politicilor educaționale promovate de sistemul învățământului din Republica Moldova.

Modul de educație a copiilor va repera, de fapt, pe toate cele trei elemente analizate anterior. Este evident faptul că într-o familie ce respectă un mod sănătos și rațional de viață va fi o comunicare eficientă și o conducere adecvată, și, invers, acolo unde modul de viață este anomic, negândit, coercitiv sau prea liberal, vom observa dificultăți grave la toate nivelurile: în comunicare, interacțiune, managementul familial și în educația copiilor.

Nivelul produselor materiale și ideale / spirituale se cer echilibrate. Ca să nu formăm la copii trebuințe și așteptări exagerate, ei trebuie să fie convingși că banii / bunurile materiale nu soluționează problema fericirii umane. În această ordine de idei devine necesar să

învățăm copiii a stabili prioritățile în viață, a pune valoare pe virtuțile moral-spirituale și pe valorile autentice: dragoste, credință, adevăr, bine, frumos, sănătate, familie etc.

Sinteza literaturii de specialitate [2; 9; 10; 11; 12; 29; 38; 101; 110; 117; 130 etc.] și experiența analitică a contribuit la conturarea *ethosului pedagogic familial*, care capătă un anumit specific și sens în funcție de tradiție, mediul socio-cultural, vârsta părinților, profesia acestora, tipul familiei, componența ei, climatul moral, cultura și valorile ce orientează și menține modul de conviețuire.

Fenomenul cultură apare *ca o proprietate rezultantă a unui sistem social și evoluează ca o proprietate emergentă* [189;190] al acestuia, care își poate stratifica experiențele și a le consolida prin intermediul fortificării celor două instituții sociale: familia și sistemul de învățământ.

Referindu-ne la concepția potrivit căreia un sistem bun de educație ar fi în stare să contribuie la schimbarea pozitivă a societății, ținem să reliefăm viziunea conform căreia sistemul de educație într-o societate democratică ce tinde spre o dezvoltare durabilă este obligat să-și revitalizeze conținutul și practicile educative.

În această ordine de idei, putem menționa că reformele care se produc în Republica Moldova creează condiții favorabile atât pentru restructurarea învățământului cât și pentru educația și consolidarea familiei. Cercetările realizate au demonstrat faptul ca familia este în stare să-și exercite eficient funcția educativă, deoarece dispune de o anumită cultură, de un nivel intelectual adecvat, valori morale, etice și un cadru economic decent de viață.

Noul demers educațional, lansat de Concepția dezvoltării învățământului, Concepția educației și Legea învățământului în Republica Moldova revendică o educație cu caracter prospectiv, sistemic, formativ și dinamic, centrat pe valorile general-umane și cele naționale.

Redescoperirea și redefinirea rolului familiei în viața omului, a calității de familist și părinte competent și eficient cer o tratare a acestora responsabilă, ca o adevărată profesie ce trebuie învățată [10; 43; 54; 18; 56; 168] și realizată prin valorificarea *ethosului pedagogic*

familial, care va fi completat și îmbogățit prin explorarea și dezvoltarea curriculumului EF, a conținuturilor specifice ale noilor educații.

Strategia de formare a competențelor și de modificare a comportamentelor cadrelor didactice și a părinților ce vor participa în programul de educație pentru familie, implică nu doar constatarea faptelor explicabile cauzal, ci și *înțelegerea mecanismelor lor interne în raport cu finalitățile proiectate, abordarea filosofică în îmbinare cu perspectiva vieții cotidiene.*

Abordarea filosofică din perspectiva metodologiei hermeneutice ne orientează spre reflexivitate, analiza complexității obiectului de cercetare prin modele conceptuale, analiza și interpretarea permanentă a realității sociale, pedagogice și familiale.

2.3. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE ÎN PLANUL EDUCATIV FORMAL – NONFORMAL – INFORMAL

Planul educativ formal – nonformal – informal vizează delimitarea cadrului și a modalităților de realizare a activității de formare și dezvoltare a personalității prin intermediul acțiunilor / influențelor pedagogice diferențiate în timp, spațiu și formă. În literatura de specialitate acesta este definit prin conceptul pedagogic de *formă generală* a educației [49, p.155].

În subcapitolul respectiv vom analiza educația pentru familie prin prisma posibilităților celor trei forme / planuri generale ale educației: formal – nonformal – informal.

Din optica filosofiei educației, *forma generală a educației reprezintă* nu numai *învelișul exterior* al ansamblului de acțiuni și influențe educative, ci și modalitățile de structurare internă a elementelor constitutive în raport cu poziția exigențelor normative, în cazul educației formale; cu flexibilitatea și adaptabilitatea cerințelor opționale și facultative, în cazul educației nonformale, și în raport cu spontaneitatea și extinderea influențelor, în cazul educației informale.

Pedagogia modernă evidențiază posibilitatea preluării unor priorități din planul educației nonformale, care oferă un câmp motivațional mai larg, accesibil și mai deschis *procesului de formare-dezvoltare a personalității avînd o capacitate rapidă de receptare a tuturor influențelor pedagogice informale* [48].

Pedagogia postmodernă promovează modelul de proiectare curriculară și cel de integrare a educației informale în structura de organizare a conținutului de tip formal și nonformal în scopul valorificării educației permanente.

Important este să înțelegem că *pedagogia clasică* de-a lungul istoriei promovează rolul prioritar al educației formale [49], care și în accepțiunea noastră este unul fundamental, deoarece servește drept suport intelectual și organizațional, ce orientează, completează, corectează, monitorizează și structurează achizițiile care parvin din cadrul nonformal și informal.

Savanții din domeniul științelor educației consideră că educația formală îndeplinește o funcție foarte importantă de integrare și sinteză a variatelor experiențe trăite de elevi [14; 35; 47; 55; 58; 61; 122; 126].

Astăzi teoria generală a educației plasează problematica formelor generale ale educației în centrul atenției practicienilor din mai multe considerente, principalele fiind:

- a) *formele generale ale educației se raportează la întreg sistemul de educație, care include ansamblul de instituții sociale și comunitățile umane angajate în mod explicit sau implicit, direct sau indirect, deliberat sau spontan în realizarea funcțiilor pedagogice;*
- b) *valorizarea eficientă a acestora asigură crearea rețelelor de cunoaștere [90; 180];*
- c) *susținerea elevilor și a adulților în cea ce privește autoperfecționarea și perfecționarea continuă;*
- d) *asigură articularea resurselor proprii educației formale – nonformale – informale la nivelul unor proiecte de tip curricular, ceea ce contribuie la optimizarea potențialului*

pedagogic al activităților cu finalități formative (indiferent de cadrul social sau individual, didactic sau extra-didactic, școlar sau extrașcolar).

Logica procesului și a activității educaționale ne-a orientat spre studierea posibilităților celor trei forme generale ale educației din perspectiva educației pentru familie.

Această investigație teoretico-aplicativă s-a soldat cu elaborarea unei *Scheme pedagogice de realizare a EF în planul formal – nonformal – informal*, care ne-a servit drept instrument de analiză – precizare – proiectare – realizare a conținuturilor respective, cunoaștere și consolidare a conexiunilor și interdependenței dintre planurile formal – nonformal – informal (Figura 4), la studierea opiniei actorilor implicați în procesul EF.

Ca punct de reper în elaborarea acestei scheme ne-au servit concepțiile mai multor savanți privind cele trei forme ale educației și interdependența lor. Astfel, modelul concentric și schema grafică a interdependenței dintre educația / instruirea formală – nonformală – informală [183, p.235] ne-a sugerat ideea echilibrării raporturilor de interdependență a celor trei planuri, iar modelul pedagogic de analiză a formelor generale ale educației [49, p.163] ne-a dat posibilitate să stabilim resursele pedagogice ce pot fi implicate în educația pentru familie.

Foarte sugestiv în ceea ce privește EF este modelul tridimensional elaborat de I. Cerghit (1988), ce repherează pe o abordare holistică și asigură evidențierea posibilităților de instituționalizare la nivelul intersecției dintre: formele generale de educație – caracteristicile lor generale – procesele și instituțiile implicate.

În cadrul acestui model, fenomenele semnificative sunt plasate pe două coordonate: pe *orizontală*, ce ne permite să observăm conținutul celor trei forme de educație și pe *verticală*, care asigură observarea interdependenței formelor educației la cele trei niveluri de referință.

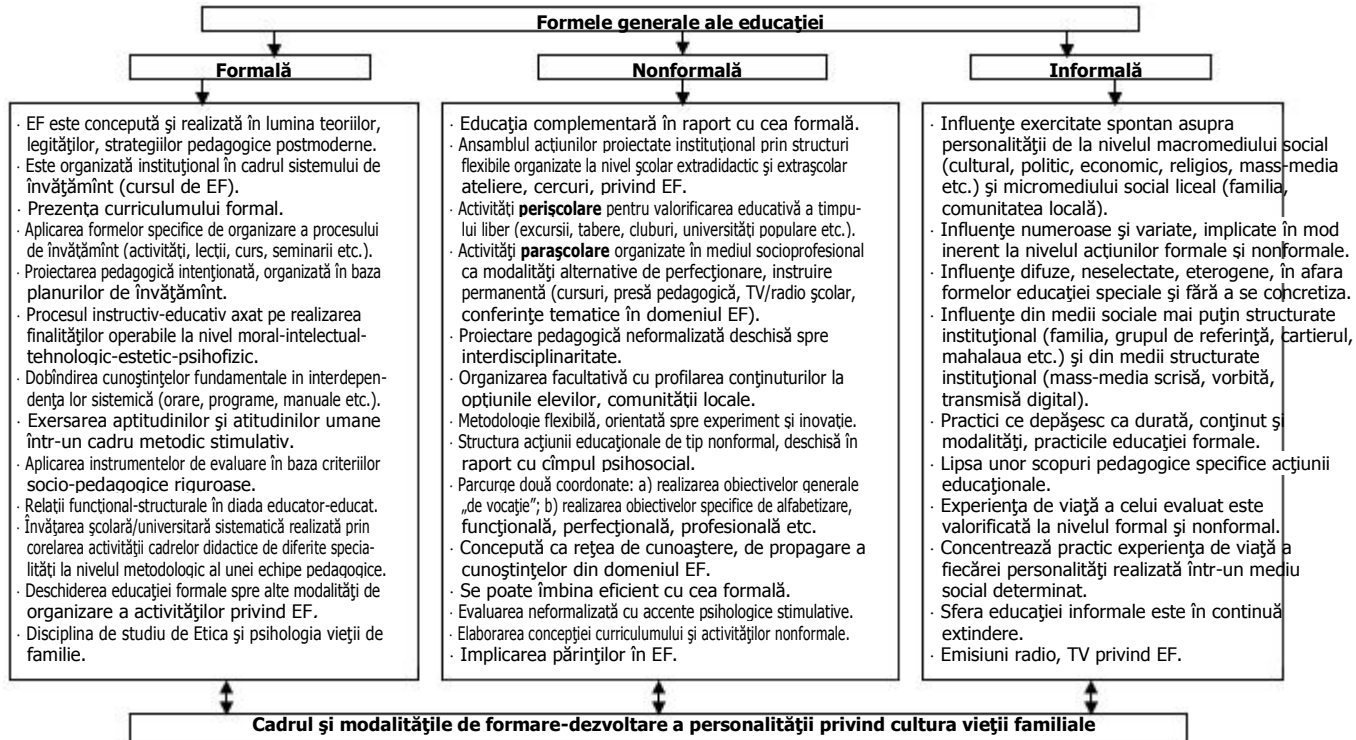

Figura 4. Schema pedagogică de realizare a EF în planul formal – nonformal – informal

Reforma învățămîntului în Republica Moldova, fiind axată pe principiul umanizării și democratizării procesului educațional, oferă posibilitate școlii de a acționa în conformitate cu Legea învățămîntului, cerințele Curriculumului de bază, dar și cu opțiunile elevilor și părinților, elaborînd curriculumuri la decizia școlii (părinților, elevilor).

Dat fiind faptul că nu susținem pozițiile radicale în domeniul educației, am plecat în cercetarea noastră de la studierea și valorificarea celor trei forme generale ale educației cu privire la pregătirea tinerei generații pentru viața de familie, axîndu-ne pe principiul completării și explorării tuturor factorilor educativi.

Condițiile școlii de astăzi nu ne permit să depășim acele limite inerente care țin de numărul mare de elevi în clase, insuficiența spațiului, lipsa de manuale în domeniul vizat sau predispoziția prea formalizată a organizației școlare, tendința didacticistă de aplicare a metodelor și de orientare predominantă a pedagogilor spre educația intelectuală, axată pe informare și evaluare cumulativă [49]. Această situație am perceput-o chiar în primul an de predare a cursului de *Etica și psihologia vieții de familie*. Studierea acestui curs necesită organizarea activităților în echipe de cîte 5-7 persoane, un anturaj și materiale didactice, care ar predispuce elevul la analize, comparații, reflecții și meditații, ceea ce este imposibil de realizat în cadrul unei ore academice într-o clasă cu 35-40 de elevi.

În activitatea educației pentru familie am recurs la organizarea cursurilor opționale și la desfășurarea ședințelor, atelierelor practice, mai întîi în cadrul așa-numitor laboratoare. Mai tîrziu, în baza opțiunii elevilor am creat școli pentru elevi și părinți, ateliere cu program formativ-creativ, axate pe studierea problemelor culturii și vieții de familie și grupuri de susținere / lucru ce făceau schimb de experiență vizavi de reechilibrarea vieții familiale.

Activitățile extradidactice și extrașcolare au fost proiectate și organizate astfel încît cunoștințele și priceperile obținute în cadrul formal, la disciplinele prevăzute de planurile de învățămînt: *Educația moral-spirituală /treapta învățămîntului primar/; Educația civică,*

Biologie, Noi și Legea [cl-X-XII]; Bazele statului și dreptului, Etica și psihologia vieții de familie / Psihologie (școala medie de cultură generală), să fie consolidate și aprofundate la nivelul nonformal, de pe poziții filosofice și axiologice prin prisma problematicei lumii contemporane, din perspectiva educației cognitive. Această cunoaștere este orientată nu numai spre informare și acumulare a cunoștințelor, dezvoltarea erudiției, ci presupune o analiză și structurare logică a achizițiilor morale, intelectuale, dobândirea instrumentelor cunoașterii, formarea orientărilor valorice și a competențelor privind integrarea individului în mediul familial și social.

În concluzie, schema pedagogică elaborată în procesul investițiilor a permis a scoate în evidență interdependența formelor de educație și necesitatea activizării familiei în calitate de agent și actor al propriei educații și perfecționări, oferindu-ne posibilitatea să elucidăm mecanismul vizat în *Structura piramidală a interdependenței planului formal – nonformal – informal în EF* [Figura 5].

Structura, prezentată la finele acestui subcapitol, oferă viziunea de sinteză a principalelor informații teoretice și metodologice aplicabile la nivelurile formal – nonformal – informal, concentrează atenția asupra căilor / modalităților de EF într-un cadru de complementaritate, deschidere și colaborare reciprocă, accentuând importanța valorilor fundamentale, celor naționale și familiale în procesul de formare a viitorului familist, părinte, cetățean și membru al comunității umane; a consolidării eforturilor ce parvin din sistemul de învățământ, familie și socium, care sunt puse la baza structurii piramidale, în vârful acesteia fiind plasat individul, în planul intermediar, mijlocitor sunt plasate familia, unitatea de învățământ și comunitatea.

Valorile universale, cele naționale și cele familiale interacționează în cadrul formal – nonformal – informal al societății prin intermediul oamenilor, care, de fapt sunt reprezentanți și promotori activi ai culturii umane. Calitatea relației copil – adult determină calitatea integrării acestuia în societate și calitatea vieții individului.

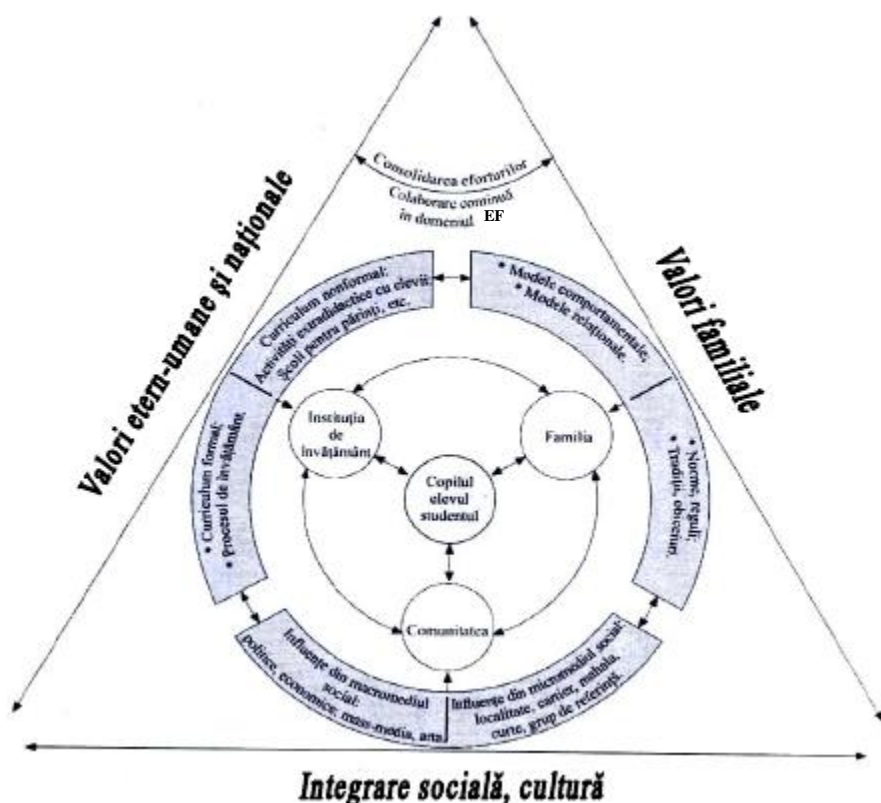

Figura 5. Structura piramidală a interdependenței planurilor formal – nonformal – informal în EF

Investigația realizată a scos în evidență rolul de nucleu al educației formale, care este aptă să asigure valorificarea optimă a resurselor de educație nonformală și informală, aflate actualmente într-o stare de expansiune cantitativă și calitativă [4; 11; 39; 49; 136; 159; 180].

Valorizarea planului educativ formal – nonformal – informal răspunde astăzi unei noi realități pedagogice și sociale, ce consemnează

creșterea cantității resurselor și posibilităților educației nonformale și informale ca urmare a fenomenelor cunoscute de majorare a timpului liber, în baza progresului tehnologic și a reducerii săptămânii de studii / muncă și expansiunii vertiginose a rețelelor mass-media, Internetului [180].

În acest context se reliefează cu certitudine necesitatea eficientizării planului nonformal și informal al educației și formării deprinderilor de viață, a educației pentru familie în special, realizate într-o interconexiune cu *noile educații*.

Cercetările realizate confirmă necesitatea *responsabilizării pedagogice mai mari a familiei în societatea modernă și postmodernă* [43; 181], a eficientizării culturii acesteia și deschiderii ei în direcția unei colaborări și autoperfecționări continue.

Studierea opiniilor actorilor educativi, a posibilităților realizării mecanismului structurii piramidale pedagogice, susținută de schema interdependenței planului formal – nonformal – informal în EF, ne-a orientat spre abordarea sistemico-holistică a problemei în cauză și elaborarea curriculumului *Educația pentru familie din perspectiva pedagogiei comprehensive ce aspiră la integralitate* [14, p.68], axată pe o metodă cu un *caracter structurant și unificator* [129, p.158].

2.4. ABORDAREA EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE ÎN CONTEXTUL *NOILOR EDUCAȚII*

Noile educații, definite ca răspunsuri ale sistemelor educaționale la imperativele lumii contemporane [49; 136], pot și trebuie să fie integrate la toate nivelurile, conținuturile generale și formele educației. Aceasta este concluzia tranșantă a teoreticienilor și practicienilor din domeniul științelor educației (G. Văideanu, 1988; A. Neculau, 1996; P. Andrei, 1997; V. Mândăcanu, 1997; S. Cristea, 2000; Vl. Pâslaru, 2003 etc.), care ne-a orientat spre abordarea educației pentru familie în contextul *noilor educații*. Ideea respectivă s-a

consolidat în procesul activității noastre, obținînd o formă concretă în Curriculumul EF (Volumul III).

Activitatea vizată o putem delimita în cîteva etape:

- I. Determinarea dezideratelor și conținuturilor *noilor educații*;
- II. Studierea metodologiei valorificării *noilor educații*;
- III. Elaborarea strategiilor și programului de realizare a EF în contextul *noilor educații*;
- IV. Experimentarea și validarea Programului formativ *Educația pentru familie în contextul noilor educații*.
- V. Elaborarea Curriculumului EF în baza *noilor educații* la nivelul obiectivelor și conținuturilor.

Literatura de specialitate scoate în evidență faptul că *noile educații* sunt prezentate în termenii unor obiective pedagogice prioritare care vizează: *educația relativă la mediu, educația pentru buna înțelegere și pace, educația moral-civică, pentru participare și democrație, educația în materie de populație, educația pentru o nouă ordine economică internațională, educația pentru comunicare și pentru mass-media, educația pentru schimbare și dezvoltare, educația pentru o nouă ordine internațională, educația pentru timpul liber, educația economică și casnică* [4; 49; 105; 136; 184].

Cercetătorii din domeniul vizat continuă să studieze conținutul valorificării și evoluția *noilor educații* relevînd faptul că în categoria acestora pot fi încadrate și tendințele promovate de UNESCO după 1990 sub genericul *educația pentru valori*, abordate cu referire la problematica lumii contemporane. Astfel, în categoria *noilor educații* sunt incluse *educația pentru cetățenia democratică, educația pentru munca de calitate, educația pentru viața privată* [49, p.153], *educația pentru tehnologie și progres, educația intelectuală și pentru înțelegerea problematicii lumii contemporane, educația religioasă, educația estetică și pentru tradițiile naționale, educația pentru sănătate* [105, p.17] și *educația pentru familie*.

După cum am menționat anterior *noile educații* pot fi adaptate atît la formele generale ale educației cît și la conținuturile generale ale acesteia.

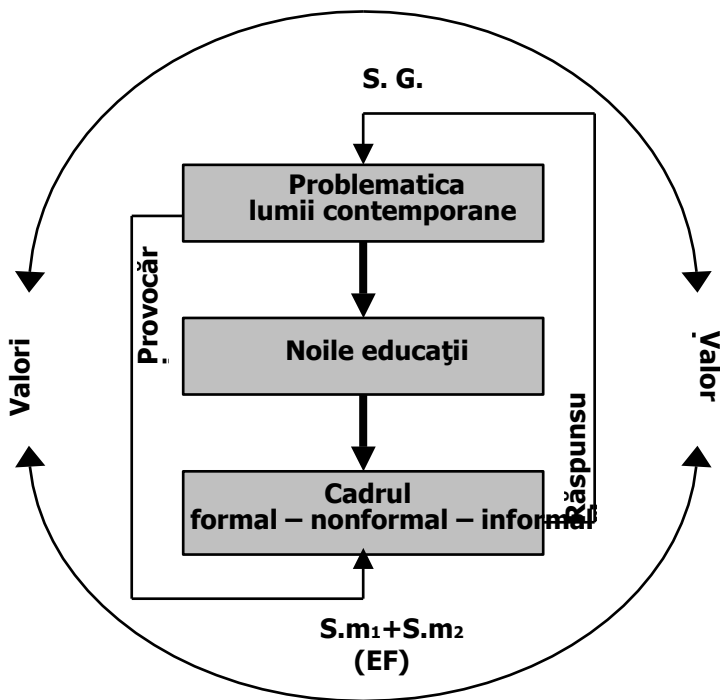
Literatura de specialitate [4; 105; 49, p.154] elucidează patru demersuri de proiectare și integrare a *noilor educații* în activitatea instructiv-educativă:

- a) *demersul infuzional*, ce presupune abordarea problematicii *noilor educații* în cadrul temelor la diverse discipline școlare;
- b) *demersul modular*, care poate fi realizat în cadrul disciplinelor de studiu prin intermediul modulului respectiv, integrat la nivelul unor trepte școlare și la nivelul conținuturilor generale ale educației, reflectându-se în diverse activități extradidactice sau extrașcolare;
- c) *demersul disciplinar*, ce se realizează în cadrul disciplinelor de studiu, prevăzute în planul de învățământ;
- d) *demersul transdisciplinar*, ce asigură abordarea *noilor educații* la nivelul unor sinteze științifice care se realizează trimestrial, semestrial sau anual, de către echipele de profesori-formatori pregătite în domeniul vizat prin intermediul unor lecții de sinteză, seminarii, dezbateri tematice, conferințe, mese rotunde, concursuri etc.

Realizând educația pentru familie în contextul *noilor educații*, am observat că fiecare deziderat poate fi valorificat la fel, adică se poate plasa în ipostaza inițială ca punct de reper, oferind conținutul său specific pentru a incita funcționarea propriilor valori, în relație sau instrumentare cu valorile ce țin de conținutul celorlalte deziderate.

Dacă analizăm atent conținutul *noilor educații*, observăm că fiecare deziderat își are începutul în familie. Prin urmare educația realizată în cadrul familiei are o importanță decisivă exact ca și modelul comportamental al părinților, deoarece ambele stau la baza plăsmuirii personalității. Sistemul global include oamenii și cultura lor, noile educații, fiind astăzi un element important al acesteia, Problematika lumii contemporane / PLC într-o mare măsură este un rezultat al relației distorsionate om – natură – societate – univers.

Din punct de vedere structural, abordarea dată are următoarea configurație:

{ S.G. – sistem global;
 S.M₁ – sistem macrostructural;
 S.M₂ – sistem microstructural;
 EF – educația pentru familie

Figura 6. Schema EF în contextul noilor educații

Formalizat, categoria de PLC reprezintă un ansamblu de probleme, *provocări emergente grave de anvergură planetară* [49, p.152], definite la nivel global, care parvin în socium, fiind receptate și prelucrate de ambele sisteme, cel macrostructural și cel microstructural, și anume de cadrul formal – nonformal – informal

al acestora, din care desigur că face parte învățămîntul și familia, ce le transformă în răspunsuri adecvate cu conținuturi specifice de natură politică, economică, tehnologică, demografică, sanitară etc., care interferează reciproc și devin aplicabile la diferite niveluri strategice.

Metodologia valorificării programului EF în contextul *noilor educații* am realizat-o prin intermediul următoarelor *strategii*:

- elaborarea unui set de recomandări pentru diriginți, psihologii școlari și profesorii care predau cursul *Etica și psihologia vieții de familie*;
- elaborarea modulelor de instruire complementară: activități extradidactice cu program formativ pentru elevi, studenți și părinți;
- elaborarea curriculumurilor disciplinare pentru învățămîntul universitar prin prisma noilor educații: abordare infuzională;
- elaborarea unor module transdisciplinare pentru profesorii ce predau disciplinele: Biologie, Educație moral-spirituală, Educația civică, Bazele statului, Noi și legea etc.;
- elaborarea Curriculumului EF de tip integrativ în contextul *noilor educații*, pentru instruirea copiilor de vîrstă preșcolară, a elevilor / studenților și părinților;
- emisiuni radiofonice: *Universul familiei*, săptămînal;
- organizarea activităților la nivel nonformal în cadrul școlilor / atelierilor pentru părinți și elevi.

În toate aplicațiile realizate privind EF la nivel formal și nonformal am urmărit ca strategiile aplicate să contribuie la ridicarea statutului pedagogic al domeniului vizat și eficientizarea procesului educațional. Cu acest scop am elaborat un ***Model sintetic operațional de realizare a educației pentru familie în contextul noilor educații pentru părinți și adolescenți*** (Tabelul 3).

Tabelul 3

**Modelul sintetic operațional de realizare a educației pentru familie
în contextul *noilor educații* pentru părinți și adolescenți**

	Dezideratul și obiectivul major	Obiectivul de referință	Conținuturi	Valori-scopuri și valori- miiloace	Metodologia specifică recomandabilă
1	2	3	4	5	6
1.	<p>Educația ecologică / educația relativă la mediu</p> <ul style="list-style-type: none"> • formarea și cultivarea capacităților de ocrotire a naturii, preîntâmpinarea și soluționarea efectelor negative legate de tehnologiile industriale, viața și 	<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască regulile de comportare în natură, față de natură • să identifice acțiunile pe care le poate întreprinde familia pentru ocrotirea naturii și educația ecologică a copiilor • să elaboreze strategii de educație ecologică a copiilor în familie 	<p>1. Ocrotirea naturii și familia</p> <p>Natura și sănătatea omului.</p> <p>Reguli de comportare în natură: Munca în cadrul naturii.</p> <p>Familia la odihnă în mijlocul naturii.</p> <p>Natura Moldovei – parte componentă a naturii planetei Pământ.</p> <p>Învățăm copiii a ocroti natura.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Binele • Sănătatea • Familia • Natura • Normele morale-etice • Dragostea față de natură • Ocrotirea naturii 	<ul style="list-style-type: none"> - Explicația - Povestirea - Exemplul adultului - Crearea situațiilor educative - Jocul - Excursia - Observații în natură - Lectura - Acțiuni practice de ocrotire a mediului

1	2	3	4	5	6
2.	<p>Educația pentru schimbare și dezvoltare</p> <ul style="list-style-type: none"> • formarea și cultivarea capacităților de adaptare adecvată și responsabilă la condițiile inovațiilor și reformelor sociale 	<ul style="list-style-type: none"> • Să conștientizeze necesitatea inovațiilor și reformelor sociale • să determine acțiunile pe care le poate întreprinde familia pentru a-și păstra coeziunea și adaptabilitatea în condițiile schimbărilor sociale • să elaboreze strategii de comportare responsabilă pentru fiecare membru al familiei în condițiile de tranziție spre economia de piață 	<p>2. Adaptarea responsabilă a familiei la reformele sociale</p> <p>Familia și reforma învățămîntului. Familia în condițiile economiei de piață. Comportarea responsabilă în noile condiții de viață. Părinții – model eficient de conduită pentru copii. Familia, copiii și lumea în permanentă schimbare.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Binele • Adevărul • Familia • Știința • Cultura • Responsabilitatea • Solidaritatea familială • Educația • Imaginarul științific 	<ul style="list-style-type: none"> - Lectura - Studiul de caz - Exercițiul - Prelegerea - Discuția - Brainstorming-ul - Sinectica - Proiectul - Modelarea - Instruirea programată
3.	<p>Educația pentru tehnologie și progres</p> <p>formarea aptitudi-</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască realizările progresului tehnico-științific, cultural 	<p>3. Familia în calitate de promotor al progresului</p> <p>Aptitudinile generale și speciale încep a se dez-</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Adevăr • Progres • Știință 	<p><i>Metodele bazate prioritar pe observație și cercetare:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Problematizarea - Descoperirea

1	2	3	4	5	6
	<ul style="list-style-type: none"> • atitudinilor afective și motivaționale privind aplicarea cuceririlor științifice în condițiile societății post-industriale de tip informațional 	<ul style="list-style-type: none"> • să învețe a aplica calculatorul pentru a optimiza viața familiei • să elaboreze un program de acțiuni a familiei ce ar presupune o trecere în revistă a fenomenului progresist de implementare a lui în viața familiei 	<p>Cultura promovării progresului în familie. Rezolvarea situațiilor familiale dificile. Familia deschisă spre progresul științei și culturii.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Cultură • Informație • Intelect • Valori materiale • Deschidere spre cunoaștere • Obiectivitate 	<ul style="list-style-type: none"> - Experimentul - Lectură - Instruirea programată - Modelarea - Demonstrația - Algoritmizarea
4.	<p>Educația pentru comunicare și pentru mass-media</p> <ul style="list-style-type: none"> • formarea și cultivarea capacităților de valorificare a comunicării și a informa- 	<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice posibilitățile comunicării eficiente • să stabilească criteriile de selectare și receptare a emisiunilor TV, radio, informațiilor din diverse tipuri de presă 	<p>4. Cultura comunicării și a valorificării mass-media în cadrul familiei</p> <p>Comunicarea eficientă în cadrul familiei – deschidere spre integrare socială optimă, emisiunilor TV, radio.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Binele • Frumosul • Toleranța • Familia • Empatie • Blîndețe • Tact 	<ul style="list-style-type: none"> - Explicația - Demonstrația - Analiza - Dialogul - Aprobarea - Exercițiul - Observarea

1	2	3	4	5	6
	radio, presă	<ul style="list-style-type: none"> • să elaboreze un cod de reguli pentru optimizarea comunicării în familie 	<p>Cultura valorificării Internetului. Mass-media ca factor educativ familial. Cultura receptării.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Onestitate • Cultură • Valori materiale 	<ul style="list-style-type: none"> - Experimentul - Discuția
5.	<p>Educația demografică / educația în materie de populație</p> <ul style="list-style-type: none"> • cultivarea atitudinii responsabile în raport cu problemele specifice ale populației și fenomenele demografice 	<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice problemele demografice cu care se confruntă populația la nivel global, regional, local • problemele demografice din cadrul familiei cu cele din societate • să elaboreze strategii de depășire a problemelor demografice pentru familia sa 	<p>5. Familia și educația demografică</p> <p>Structura familiei și armonizarea relațiilor familiale. Cultura relațiilor bunicipărinți – copii. Cultura relațiilor de gen în cadrul familiei. Egalitate și complementaritate. Atitudinea familiei față de problemele demografice din lume, regiune, republică.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Binele • Familia • Cultură • Norme morale • Egalitatea • Complementaritatea • Armonia familială • Obiectivitatea • Înțelepciunea 	<ul style="list-style-type: none"> - Observarea - Analiza - Compărea - Descoperirea - Lectura - Referatul - Dezbateri - Cercetarea documentelor

1	2	3	4	5	6
6	<p>Educația pentru pace și cooperare</p> <ul style="list-style-type: none"> • cultivarea atitudinilor civice de abordare a problemelor sociale prin dialog, participare activă și eficientă; formarea conduitei 	<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice regulile de comportare cooperantă și tolerantă a unei persoane în familie și societate • să determine particularitățile unui comportament în cadrul familiei • să elaboreze un plan de acțiuni pentru preîntâmpinarea conflictelor familiale 	<p>6. Cultura toleranței și cooperarea în familie</p> <p>Pacea și cooperarea începe în familie. Conflictul constructiv și cel distructiv în cadrul familiei. Abordarea problemelor sociale și familiale prin intermediul dialogului. Toleranță, empatie și cooperare.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Binele • Pacea • Toleranța • Cooperare • Prietenie • Colaborare • Norme morale etice • Ajutor reciproc • Educația • Suveranitatea • Independența 	<ul style="list-style-type: none"> - Exercițiul - Experimentul - Lectură - Activități în echipe - Dialogul - Convorbirea - Comentariul - Aprobarea - Metoda exemplului
7.	<p>Educația pentru democrație</p> <ul style="list-style-type: none"> • formarea și cultivarea capacităților de înțelegere și aplicare a democrației la nivelul familiei și a comunității 	<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice drepturile omului, copilului • să analizeze situațiile familiale în care se încalcă drepturile omului, copilului • să elaboreze un program de democratizare a familiei sale 	<p>7. Familia și democrația</p> <p>Drepturile omului și drepturile copilului. De la o familie de tip democratic – la o comunitate și societate democratică.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Binele • Democrația • Civilizația • Familia • Dreptatea • Drepturile omului • Drepturile copilului 	<ul style="list-style-type: none"> - Analiza și comentariul - Cercetarea documentelor - Exercițiul - Modelarea - Discursul - Jocul - Proiectul

1	2	3	4	5	6
				<ul style="list-style-type: none"> • Patriotism • Noblețe • Curajul • Demnitatea • Egalitatea 	
8.	<p>Educația sanitară modernă</p> <ul style="list-style-type: none"> • formarea și cultivarea capacităților de proiectare-organizare a unui mod rațional și sănătos de viață 	<ul style="list-style-type: none"> • Să caracterizeze elementele constitutive ale modului sănătos de viață (a unei persoane; a unei familiei) • să stabilească factorii, condițiile nocive ce pot fi lichidate sau anihilate • să elaboreze un program de fortificare a sănătății pentru familie 	<p>8. Familia armonioasă – factor important de menținere a sănătății</p> <p>Modul sănătos de viață îl învățăm de la părinți. Rezervele organismului uman.</p> <p>Cultura fizică și odihna activă în cadrul familiei. Alimentația rațională în familie.</p> <p>Profilaxia maladiilor infecțioase în familie. Educația sexuală în</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sănătatea • Familia • Armonia • Educația • Modelul / exemplul • Regimul de viață • Odihna familiei • Vivacitatea • Optimismul • Onoarea personală • Onoarea familiei 	<ul style="list-style-type: none"> - Explicația - Lectura - Exercițiul - Competiția - Jocul - Acțiuni practice - Modelarea - Exemplul - Crearea situațiilor educative - Observația

1	2	3	4	5	6
9.	Educația pentru cetățenia democratică <ul style="list-style-type: none"> • formarea și cultivarea capacităților de • valorizare a normelor democratice; a libertății și responsabilității sociale 	<ul style="list-style-type: none"> • Să analizeze calitățile moral-civice care asigură funcționalitatea familiei ca instituție socială • să determine conexiunile morale între libertate – responsabilitate – toleranță • să elaboreze un cod deontologic de comportare în cadrul familiei 	9. Cultura familiei – fundamentul moral-civic al societății Valorile morale, familia și responsabilitatea umană. Libertate și responsabilitate. Normele democratice se învață în familie.	<ul style="list-style-type: none"> • Binele • Democrația • Libertatea • Familia • Cultura • Responsabilitatea • Norme democratice • Disciplina • Obiectivitatea • Dreptatea 	<ul style="list-style-type: none"> - Explicația - Demonstrația - Lectura - Analiza - Brainstorming-ul de tip moral - Jocul - Simularea - Cercetarea
10.	Educația pentru munca de calitate <ul style="list-style-type: none"> • dezvoltarea și consolidarea capacităților de proiectare- 	<ul style="list-style-type: none"> • Să definească noțiunea <i>munca de calitate</i> • să descrie munca în cadrul familiei (toate formele de muncă); 	10. Familia ca o școală a muncii de calitate Calitatea vieții. Munca calitativă în familie, profesie și statutul social. Cultura familiei și munca social-utilă.	<ul style="list-style-type: none"> • Binele • Familia • Munca • Hărnicia • Inițiativa • Creativitatea • Statutul social 	<ul style="list-style-type: none"> - Activități practice - Modelarea - Proiectul - Discuția - Observația - Jocul - Lectura

1	2	3	4	5	6
	realizare a muncii casnice, profesionale și social-utile	<ul style="list-style-type: none"> • să stabilească criteriile muncii de calitate • să elaboreze un plan de optimizare a muncii în cadrul familiei 	Învățăm copiii a munci.	<ul style="list-style-type: none"> • Cultură • Educația • Dibăcia • Entuziasmul 	- Exercițiul
11.	Educația pentru viața privată <ul style="list-style-type: none"> • formarea și cultivarea capacităților de a realiza roluri sociale în cadrul familiei și a comunității 	<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice funcțiile familiei și a membrilor acesteia • să analizeze rolul familiei în cadrul comunității (la nivel local și global) • să identifice funcțiile familiei și a membrilor ei • să analizeze rolul familiei • să caracterizeze cultura economică 	11. Viața privată ca element al culturii omului Adultul în cele trei ipostaze: familist – profesionist – membru al societății. Dragostea, căsnicia. Familia și educația copilului. Cultura relațiilor de gen. Sexualitatea și comportarea morală. Familia reconstituită. Conflictelor familiale.	<ul style="list-style-type: none"> • Binele • Familia • Adevărul • Sacrul • Frumosul • Onestitatea • Familist eficient • Profesionist • Dragostea • Cultura • Sexualitatea • Bărbăția • Voința • Feminitatea 	<ul style="list-style-type: none"> - Dialogul - Lectura - Povestirea - Explicația - Exercițiul - Brainstormingu-ul - Sinectica - Portofoliul familiei

1	2	3	4	5	6
		<p>a unui adult, a unui copil, a familiei</p> <ul style="list-style-type: none"> • să estimeze formarea bugetului familial și cheltuielile din cadrul familiei 	<p>Divorțul. Etica comportării în divorț.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Egalitatea • Frumusețea • Tandreța 	
12.	<p>Educația intelectuală și pentru înțelegerea problematicii lumii contemporane</p> <ul style="list-style-type: none"> • dezvoltarea aptitudinilor intelectuale în corelație cu problematica lumii contemporane 	<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice elementele constitutive ale educației intelectuale • să caracterizeze imperativele/problemele stringente ale lumii contemporane • să elaboreze un program de acțiuni pentru educația familială a copiilor din perspectiva educației cognitive 	<p>12. Educația intelectuală în familie</p> <p>Dezvoltarea intereselor cognitive la copii. Părinții – model de comportare, cultură și inteligentă. Învățăm: a ști; a face, a trăi împreună și a fi. Lectura în cadrul familiei.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Adevărul • Familia • Inteligență • Cultura • Cunoașterea • Interesele • Personalitatea umană • Idealul intelectual 	<ul style="list-style-type: none"> - Experimentul - Cercetarea - Problematizarea - Euristică - Combinatorică - Instruirea programată - Lectura - Analiza comparată - Lectura - Brainstorming-ul

1	2	3	4	5	6
13.	Educația religioasă <ul style="list-style-type: none"> • consolidarea calităților moral-spirituale și formarea capacităților de autodesăvârșire spirituală 	<ul style="list-style-type: none"> • Să interpreteze însemnătatea respectării preceptelor biblice în cadrul familiei și societății • să estimeze valorile familiale din perspectiva eticii creștine • să elaboreze un program de educație moral-spirituală în cadrul familiei 	13. Credința și etica creștină în familie Credința în Dumnezeu – pilon al spiritualității și al comportării familiale. Respectarea preceptelor biblice – element al culturii familiale. Dragostea și căminul familial la creștini. Familia și dragostea în alte religii.	<ul style="list-style-type: none"> • Sacrul • Binele • Frumosul • Credința • Bunăvoință • Empatie • Spiritualitatea • Pietate • Precepte religioase Idealul religios • Idealul etic	<ul style="list-style-type: none"> - Lectura - Rugăciunea - Narațiunea - Introspecția - Observarea - Lectura dirijată - Explicația
14.	Educația estetică și pentru înțelegerea tradițiilor naționale <ul style="list-style-type: none"> • formarea și cultivarea gustului estetic, a sentimentelor estetice și a capacității de 	<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice valorile estetice (personale, familiale, sociale) • să caracterizeze mijloacele educației estetice • să elaboreze un set de criterii, aplicarea cărora ne va permite să stabilim cultura 	14. Frumosul și dragostea de neam le învățăm în familie Natura și familia. Arta și familia. Valorile poporului meu sunt și valorice mele. Frumosul și tradițiile neamului cizelează	<ul style="list-style-type: none"> • Frumosul • Patria • Familia • Binele • Artă • Tradiții • Obiceiuri • Limbă maternă • Istorie • 	<ul style="list-style-type: none"> - Metode necesare pentru receptarea, trăirea și crearea frumosului - Vizionarea expozițiilor - Lectura - Dramatizarea - Jocul - Exercițiul

1	2	3	4	5	6
	a crea și promova frumosul în viața de familie	estetică a familiei • să interpreteze obiceiurile, datinile și tradițiile poporului nostru care se respectă în familie	Sărbătorile naționale și istoria neamului sunt onorate în familia mea Idealul moral și idealul estetic.	<ul style="list-style-type: none"> • Sărbătorile naționale • Idealul moral • Idealul estetic • Port • Cultură 	<ul style="list-style-type: none"> - Demonstrația - Studiul de caz - Activități practice
15.	Educația pentru timpul liber <ul style="list-style-type: none"> • formarea priceperilor și deprinderilor privind cultura organizării timpului liber 	<ul style="list-style-type: none"> • Să analizeze modalitățile de petrecere a timpului liber în cadrul familiei și în afara acesteia • să descrie tradițiile familiei privind organizarea odihnei • să elaboreze un program complex de organizare a odihnei în familie (pentru vară, iarnă, toamnă; pentru toți membrii familiei) 	15. Cultura odihnei în familie Educația familiei pentru organizarea odihnei eficiente. Odihna activă. Plimbarea și excursia. Odihna: în pădure, la mare, la munte, la bunici. Emisiunile TV și odihna. O seară în familie. Sărbătorile în cadrul familiei. Lectura în familie. Discuții în familie. Cultura fizică și odihna.	<ul style="list-style-type: none"> • Sănătatea • Frumosul • Binele • Cultură • Cunoașterea • Interesele • Hobby • Idealul • Convingeri • Tradiții • Sport • Odihna 	<ul style="list-style-type: none"> - Observație - Studiul de caz - Brainstorming-ul - Problematizarea - Introspecția - Exercițiul - Demonstrația - Sinectica

Noile educații, integrate în procesul educației pentru familie, au fost ajustate la conținuturile generale ale educației și au contribuit la consolidarea și aprofundarea competențelor în domeniul culturii relațiilor familiale. Am desfășurat un experiment secvențial în mediul urban și cel rural (Liceul Teoretic *Iulia Hașdeu* din or. Chișinău, Liceul Republican Internat de Muzică *C. Porumbescu*, Școala medie de cultură generală și grădinița de copii *Prietenie* s. Pîrlița, raionul Ungheni).

Activitățile derulate conțineau aplicații cognitiv-formative, ce specificau, aprofundau și consolidau cunoștințele cu privire la dezideratele reflectate în tabelul nr.3, pe care le-au selectat însuși părinții, obiectivele conținutul acestora mai dificil de realizat.

Experimentul vizat a demonstrat că părinții sunt conștienți de problemele societății contemporane și depun efort în măsura culturii lor pentru a le soluționa, dar unirea eforturilor familiei, școlii și comunității le-ar amplifica acțiunile de achiziționare a competențelor de reechilibrare a vieții familiale.

Conversațiile cu elevii, părinții și diriginții, rezultatele chestionării realizate, ne-au convins că subiecții au asimilat competențe noi, care au fost interiorizate, structurate și ajustate la realitatea cotidiană pentru a-și reechilibra modul de viață.

Analiza comparativă a rezultatelor chestionării inițiale a părinților cu cea postformativă, după un an de activități în cadrul programului formativ, realizat în contextul *noilor educații*, ne permite să stabilim schimbarea unor atitudini și comportamente privind aspectele cele mai importante ale vieții la general și a vieții de familie, în special.

Astfel, observăm un șir de schimbări la nivel atitudinal și comportamental care, în unele poziții, nu sunt tranșante, dar sunt destul de stabile. Întrebările au fost formulate și structurate astfel încât să permită precizarea celor mai importante aspecte din domeniul educației pentru familie.

Activitățile cu părinții au arătat că aceștia astăzi sunt deschiși spre colaborare, se interesează de noutățile din domeniul pedagogiei,

psihologiei, înțeleg necesitatea autoperfecționării și a educației continue și doresc să-și cizeleze nivelul competențelor în calitate de familist și părinte.

Diriginții și cadrele didactice, implicate în experiment, au confirmat faptul că adolescenții și părinții și-au schimbat atitudinea unii față de alții, au devenit mai conștienți, răbdători; dau dovadă de creativitate, inițiativă, comportament empatic și relații axate pe un respect reciproc.

Cele mai evidente schimbări sînt următoarele:

- au revăzut și optimizat îndeplinirea funcțiilor sale 21% de familie din localitățile urbane și 33,4% de familie din localitățile rurale;
- climatul familial a devenit mai *cald, pașnic*, tolerant în 23,8% de familie urbane și 21,3% de familie rurale;
- și-au elaborat un cod etic de comportare și-l urmează 33,7% de familie din localitățile urbane și 22,4% de familie din localitățile rurale;
- 48,7% de familie din localitățile urbane și 46,6% de familie din localitățile rurale consideră că femeia și bărbatul în societate și familie trebuie să fie egali;
- 49,2% de familie din localitățile urbane și 45,7% de familie din localitățile rurale cred că bărbatul și femeia trebuie să se completeze reciproc;
- 53,5% de familie din localitățile urbane și 36,3% de familie din localitățile rurale au conștientizat însemnătatea comunicării constructive, discutării tuturor evenimentelor, situațiilor complicate și a luării deciziilor de comun acord;
- 37,8% de familie din localitățile urbane și 42,4% de familie din localitățile rurale tind conștient spre un comportament cooperant, de colaborare;
- se orientează spre un comportament responsabil 53,4% de familie din localitățile urbane și 50,8% de familie din localitățile rurale;

- 31,3% de familii din localitățile urbane și 32% de familii din localitățile rurale și-au schimbat modul de viață și se străduie să ducă o viață mai sănătoasă.

Concomitent cu opțiunile postmoderniste privind multiple aspecte ale vieții sociale și de familie, se simte o tendință destul de puternică spre îmbinarea modului sănătos de viață, cu cel al conduitelor tradiționale, complementare și cel orientat spre tipul egalitar al relațiilor de gen.

Astfel, 31,4% de familii din localitățile urbane și 39% de familii din localitățile rurale își doresc un mod tradițional de viață, în care bărbatul ar ocupa un loc dominant; 27,1% de familii din localitățile urbane și 30,2% de familii din localitățile rurale optează pentru un mod tradițional de viață cu rolul bărbatului în calitate de *cap* al familiei, însă cu un stil mai lax, permisiv și complementar sau egalitar al relațiilor familiale.

Pentru modul democratic al relațiilor familiale au optat 37,6% de familii din mediul urban și 24,4% de familii din mediul rural, aceasta fiind situația după frecventarea programului formativ de către părinți.

Constatăm și faptul că există familii ce posedă un stil coercitiv, axat pe diverse tipuri de constrângere, diminuarea căruia a derulat în limite foarte modeste: 1,3% – pentru familiile din mediul urban și 6,5% pentru familiile din mediul rural.

Tendința părinților de a depune efort pentru a se autoperfecționa, a-și ghida propriul comportament și a educa copiii în conformitate cu valorile autentice o observăm la 77,2% de familii din localitățile urbane și 62,3% de familii din localitățile rurale.

Se străduie să respecte drepturile omului și ale copilului părinții în 46,6 la sută de familii din mediul urban și 36,3 la sută de familii din mediul rural, pe când pînă la frecventarea programului formativ, adulții au consemnat faptul că au avut numai idee despre acestea.

Pozitiv și extrem de important pentru cultura familiei și spiritualizarea educației considerăm faptul că familia are o poziție

fermă față de educația religioasă, considerînd-o de bază în formarea morală a familistului și factor important de formare a personalității umane: 79% de familii din mediul urban și 90,5% de familii din mediul rural.

Educația pentru familie în contextul *noilor educații* are ca obiectiv major formarea-dezvoltarea personalității în vederea pregătirii pentru viața de familie și a eficientizării îndeplinirii rolurilor sociale de familist și părinte în conformitate cu schimbările ce au loc în lumea contemporană.

Elaborarea modelului sintetic operațional de realizare a EF în contextul *noilor educații* a permis să precizăm eficiența metodologiei valorificării demersului educativ pentru a ajusta fiecare deziderat și conținutul specific al acestuia la conținuturile educației familiale, raportîndu-le adecvat la cerințele educației adulților / părinților și preadulților / elevilor.

Metodologia valorificării modelului și a programului respectiv este cu atît mai eficientă cu cît mai multe strategii de realizare a acesteia aplicăm.

Activitatea paralelă cu elevii și părinții în domeniul vizat deschide noi perspective în ceea ce privește realizarea paradigmei postmoderne a educației permanente, care îmbină organic formarea personalității cu dezvoltarea continuă a acesteia, asigurînd formarea și consolidarea deprinderilor de viață.

IDEI ȘI SUGESTII PENTRU MEDITAȚIE

Viața e lungă, dacă e plină ... s-o mărturisești prin fapte, nu prin timp.

Seneca

Educația este arta de a forma bunele deprinderi sau de a dezvolta aptitudinile native.

Platon

Educația trebuie să dezvolte în om înțelepciunea, adică cele trei daruri: a gândi bine, a vorbi bine, a face bine

Democrit

Omul s-a născut pentru societate.

Diderot

Dumnezeu celor ce nevoiesc, nu celor leneși, va ajuta.

D. Cantemir

Educația este perpetuarea societății.

P. Barth

Familia reprezintă cea mai importantă cale de transmisie a valorilor culturale din generație în generație.

R. Merton

Arta educației are particularitatea de a părea pentru toți cunoscută. Pentru unii pare a fi un lucru chiar ușor, și, cu atât pare mai accesibil și ușor, cu cât omul mai puțin îl cunoaște atât teoretic cât și practic.

К. Д. Ушинский

Omul este măsura tuturor lucrurilor.

Protagoras

Gîndesc, deci exist.

Descartes

Dragostea mișcă soarele și stelele.

D. Alighieri

Prin om, filosofia gîndește umanul dincolo de el ...

C. Noica

Cea mai frumoasă aplicare a vieții noastre este de a spori conformitatea dintre inteligența noastră și realitate.

M. Maeterlinck

Armonia și înțelegerea în familie amplifică potențialul creativ al omului.

Larisa Cuznețov

Omul care nu se iubește pe sine este cumplit. Numai acel om ce se iubește pe sine, este capabil să iubească pe alții. Oamenii onești se iubesc firesc, calm și cu demnitate, ceea ce n-are nimic comun cu orgoliul și egoismul.

V. L. Levi

Principiul pozitiv al educației reprezintă și ideea de bază a creștinismului, doctrina căruia afirmă că rostul vieții umane este în mîntuirea sufletului purificarea, desăvîrșirea.

VI. Pâslaru

CAPITOLUL III

TENDINȚE DE RECONFIGURARE A MODELELOR DE EDUCAȚIE ÎN FAMILIE ȘI PENTRU FAMILIE

3.1. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE PRIN PRISMA PARTENERIATULUI EDUCAȚIONAL

Complexitatea funcțiilor, a relațiilor familiale și a procesului educativ ne orientează spre analiza EF dintr-o perspectivă socio-psihopedagogică, abordînd familia și unitatea de învățămînt în tripla sa ipostază: de actor, agent și partener educațional.

Sinteza literaturii în domeniul științelor educației și cercetările noastre ne-au determinat să evidențiem o tendință importantă a evoluției sistemului familial ce derulează în două direcții opuse, dar care se presupun reciproc. *Pe de o parte, familia își poate defini cu tot mai multă claritate limitele în raport cu mediul social, pe de altă parte, deschiderea sa către acest mediu crește* [56], volumul și diversitatea schimbărilor economice și informaționale fiind tot mai intensive.

Educația familială, în aceste condiții, nu poate fi redusă numai la acțiunile și procesele intrafamiliale, ci necesită acumulări noi din exterior pentru îmbogățirea ethosului său pedagogic. În acest context menționăm faptul că la sfîrșitul anilor '70 dezvoltarea personalității copilului este înțeleasă de cercetători ca rezultat al interconexiunii unui ansamblu de factori familiali, școlari și comunitari.

Savantul belgian **J. P. Pourtois** situează acești factori pe o axă *proximal-distală* în funcție de influența directă sau mijlocită asupra dezvoltării copilului. Factorii familiali sunt atestați și evaluați de el ca factori *proximali de o importanță majoră* [146].

Modelele conceptuale ce articulează influențele pe care le exercită diferiți factori asupra copilului sunt numeroase, noi însă

plecăm de la *modelul ecologic al dezvoltării umane*, elaborat de **U. Bronfenbrenner** (1979) din perspectiva teoriei sistemelor. În cadrul acestui model *copilul este plasat în centrul ecosistemului structurat în patru niveluri*:

- *nivelul microsistemic*, alcătuit din instituțiile cu influență educativă directă, fiecare, la rîndul său, formînd și un microsistem educativ integrator al copilului: familia, grădinița de copii, grupul de similitudine, școala etc.;
- *nivelul mezosistemic*, constituit din variatele și multiplele interacțiuni ce parvin de la instituțiile microsistemului;
- *nivelul exosistemic*, ce integrează într-un tot întreg microsistemele, mezosistemul și grupurile de apartenență a părinților: rude, grupuri profesionale, pe interese, rețele de sociabilitate etc.;
- *nivelul macrosistemic*, constituit din modelele culturale care structurează rolurile parentale și infantile și care conferă sens, coerență și continuitate mediului educativ în care crește copilul [20].

Modelul vizat a fost comparat cu teoria sistemică de rol privind formarea personalității copilului, elaborată de cercetătorul rus **H. M. Таланчук** (1991), conform căreia individul este plasat în cinci tipuri de socium, unde acesta învață a realiza rolurile sociale.

Astfel, în familie individul învață rolurile fraterne, de familist, soț, părinte; *în colectivul de studii și în cel de muncă* învață rolul de elev, student, profesionist; *în mediul comunitar*, învață a se ocupa de activitățile social-utile; *în mediul geosocial* învață a fi cetățean al lumii și în *egosferă*, învață a se cunoaște pe sine, a se autoperfectiona, auto-actualiza și autoeduca [276].

Modelul ecologic al dezvoltării umane [20] și teoria sistemică de rol [276] în educația pentru familie ne orientează spre abordarea calității interacțiunilor parteneriale familie – instituție de învățămînt.

Această perspectivă se conturează tot mai clar în ultimii ani, cînd *schimbarea a devenit o caracteristică obișnuită a vieții școlare* [39] și a vieții familiale.

Principala direcție de abordare a schimbării este calitatea [11; 13; 39; 175; 189; 190; 281], indiferent de tipul, domeniul și contextul în care derulează aceasta.

Stabilind prin cercetările de sinteză a literaturii de specialitate și a cadrului experimental faptul că *cercul calității folosit pentru perfecționare* [39] ne poate servi drept punct de reper în redimensionarea calității parteneriatului educațional, elaborării conținuturilor curriculare și realizării tehnologiilor privind educația pentru familie, am constituit un mecanism pe care l-am numit *Cercul calității interacțiunilor familie – instituție de învățământ – comunitate*:

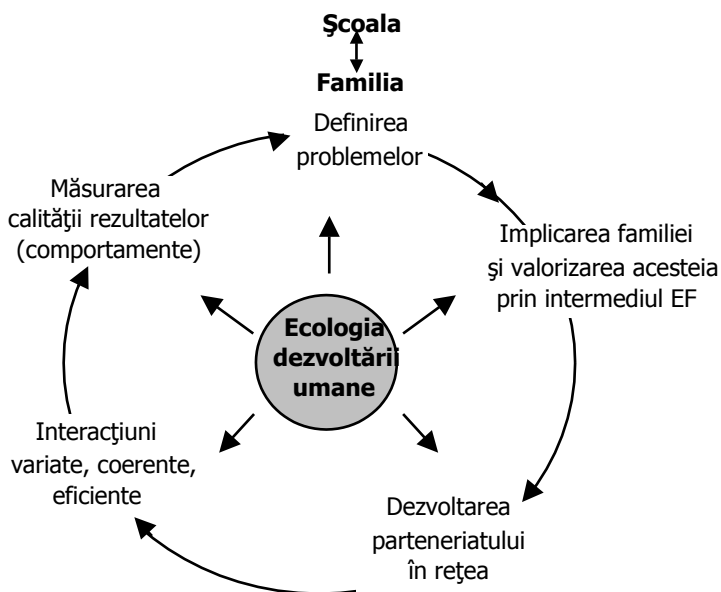

Figura 7. Cercul calității interacțiunilor familie-instituție de învățământ-comunitate

Nucleul cercului include de fapt modelul ecologic al dezvoltării umane [20], elaborat din perspectiva teoriei sistemelor. Curriculumul EF a fost proiectat din perspectiva celor patru niveluri ecosistemice,

care, realmente, sunt identice cu cele patru tipuri de socium nominalizate, în corelație cu al cincilea, responsabil de formarea sinelui [20; 276].

Activitatea procesului de EF a fost realizată din perspectiva celor cinci niveluri. *Principiul integrativ* fundamentează totalmente curriculumul și tehnologia EF.

În studiul său *Ecology of the Family as a context for Human Development: Research Perspective*, publicat în revista *Developmental Psychology*, nr.22/6, 1986, **U. Bronfenbrenner** face o analiză a mecanismelor prin care argumentează faptul că procesele intra-familiale sunt influențate de condițiile extrafamiliale, printre care rolul școlii îl consideră decisiv în ameliorarea acestora. *Cercetătoarea demonstrează că ecologia familiei depinde foarte mult de acțiunile pe care le întreprinde școala pentru informarea și educația părinților.*

Literatura de specialitate în domeniul pedagogiei (Gh. Bunescu, 1995; T. Cosma, 2001; Н. М. Таланчук, 1991; Л. М. Лузина, 2000 etc.) și psihologiei (Н. Aysenck, 2002; G. Piaget, 1984; И. В. Гребенников, 1994) elucidează aceleași idei.

Analiza cadrului experiențial, celui conceptual și rezultatele experimentului pedagogic ne permit să confirmăm că ecologia familiei, ethosul ei pedagogic și eficiența parentală, depind nu numai de optimizarea raporturilor parteneriale școală – familie, dar și de conferirea unui sens concret acțiunilor orientate spre obținerea performanțelor moral-etice și intelectuale ale copilului și ale familiei, de eforturile ce vor forma și consolida atitudinile și comportamentele acestora, asigurând optimizarea competențelor respective.

În cadrul cercetării familia a fost abordată ca *actor social*, aptă de comportamente sistematice, coerente, relativ stabile, previzibile; ca subiect al cunoașterii de *simț comun* și capabil de a-și acomoda continuu conduita la situațiile reale, reconstruind permanent rolurile sale. Ca *agent social*, abordăm familia drept subiect al practicii, experienței cotidiene și *partener educațional* în calitate de participant la activitățile comune, organizate și realizate din propria inițiativă sau inițiativa instituției de învățământ [173].

Mizînd pe faptul că comunitatea socială constă dintr-un ansamblu de colectivități, ce exercită influențe asupra generației în creștere, care se cer corelate, cercetătorii în domeniu au inclus în circuitul științific conceptul de *parteneriat educațional* [90; 110; 172]. Conceptul nominalizat tinde să devină unul central în pedagogia contemporană și denotă *abordarea de tip curricular, flexibilă și deschisă a problemelor educative*, reliefind interrelațiile agenților educaționali în ansamblul complexității lor [49]. În accepțiunea mai multor cercetători, la care aderăm, *parteneriatul educațional îl definim ca o formă de comunicare, cooperare și colaborare în sprijinul copilului la nivelul procesului educațional*.

Parteneriatul educațional reflectă o atitudine și o relație calitativă a agenților sociali care devin parteneri în câmpul educației. Din această perspectivă **S. Cristea** [47] menționează că parteneriatul educațional constituie:

- un angajament într-o acțiune comună negociată;
- un aport de resurse, de schimbări, de contacte, de rețele asociate în termeni constructivi;
- o prestare de servicii realizate de agenții sociali;
- un acord de colaborare mutuală între partenerii egali care lucrează împreună pentru realizarea scopului;
- un cadru instituțional de rezolvare a unor probleme comune, prin acțiuni coerente, plecînd de la definirea obiectivelor-cadru cu repartizarea clară a responsabilităților și a procedurilor de evaluare (într-un spațiu și timp delimitat).

În această ordine de idei, parteneriatul educațional devine un factor sociopsihopedagogic important de optimizare a relațiilor – grădiniță – școală – comunitate în vederea realizării EF numai atunci cînd ținem cont de calitatea interacțiunilor și calitatea rezultatelor.

În esență, toți agenții sociali / educativi enumerați sunt cointeresați și au posibilități de pregătire a tinerei generații pentru viața de adult în calitate de familist eficient și de perfecționare continuă a actorilor sociali, rolul prioritar deținîndu-l familia și școala.

Această situație am prezentat-o schematic în felul următor:

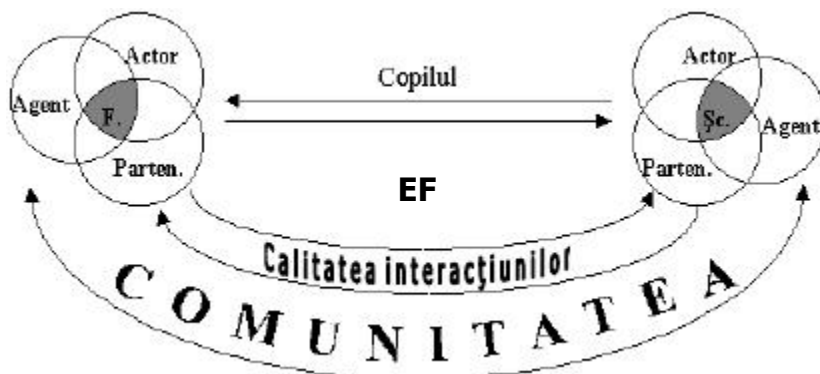

Figura 8. Acțiunile sinergetice în parteneriatul educațional

Familia și școala reprezintă cele mai importante instituții privind realizarea educației pentru familie în cazul când acestea valorifică potențialul lor în calitate de actor, în calitate de agent educativ și în calitate de partener, axându-se pe *funcția de deschidere și orientare spre formarea personalității copilului și cea de acțiune sinergetică*, desfășurată și susținută în și prin comunitate.

În contextul vizat, considerăm de o importanță majoră analiza educației pentru familie prin prisma parteneriatului grădiniță – familie – școală.

Coordonatele parteneriatului grădiniță – familie – școală

Parteneriatul dintre grădinița de copii și familie reprezintă o primă experiență relațională și de colaborare a părinților cu persoanele profesioniste în domeniul educației. Faptul respectiv se cere monitorizat din ambele părți, pentru că instituția preșcolară va crea o primă impresie despre întregul sistem educațional și o primă experiență de colaborare a familiei cu o instituție instructiv-educativă. Cercetările efectuate pe un lot reprezentativ ne-au demonstrat că grădinița de copii este o instituție foarte importantă de educație a

copilului și a familiei. Părinții susțin că grădinița de copii i-a familiarizat cu:

- metodele de educație (65%);
- etica comportamentală și arta comunicării părinți-copii (83%);
- profilaxia devierilor de comportament la copiii de vîrstă preșcolară (92%);
- convenția privind Drepturile copilului și necesitatea respectării acestora (87%);
- particularitățile de vîrstă și cele individuale (74%);
- particularitățile și modalitățile unui mod sănătos de viață și respectării unui regim al zilei (57%).

Părinții susțin că colaboratorii grădiniței de copii au fost acei care i-au făcut să conștientizeze mai profund însemnătatea familiei, rolul mamei și al tatălui în creșterea și educația generației tinere, necesitatea educației pentru familie. Această afirmație are la bază rezultatele chestionării care a permis să conchidem următoarele:

- majoritatea tinerilor părinți încep să conștientizeze pe deplin responsabilitatea personală față de copil și semenii lor numai atunci cînd devin părinți, și, mai cu seamă, atunci cînd plasează copilul într-o instituție educațională;
- familia și școala pregătesc insuficient tînăra generație pentru viața de familie și îndeplinirea rolurilor și funcțiilor parentale [55].

Colaborarea familiei cu grădinița de copii începe simultan cu vizita inițială a părinților, pentru a identifica condițiile în care va fi plasat copilul în vederea dezvoltării lui ulterioare. Colaboratorii grădiniței trebuie să-și axeze activitatea relațională pe axioma cunoscută și vehiculată activ de pedagogia familială:

- părinții sunt și cele mai importante persoane pentru copil și cei mai consecvenți și fideli adepți și parteneri de educație, care-și cunosc și iubesc copilul, dorindu-i binele.*

Specialiștii în domeniu au observat că colaborarea părinților cu grădinița de copii are un impact benefic nu numai asupra dezvoltării copilului, ci și asupra armonizării relațiilor intrafamiliale și ameliorării climatului familial.

Părinții sunt receptivi și deschiși spre colaborare, iar grădinița de copii este prima instituție din sistemul de învățământ care are posibilitate *de a realiza educația pentru familie în baza principiului influențelor paralele: se educă copiii și părinții, și a axării pe valorile naționale, fundamentale și a eticii creștine.*

Atelierul pentru părinți cu program formativ de educație pentru familie desfășurat în mai multe instituții preșcolare din republică a contribuit la consolidarea competențelor parentale și de familist.

Ca educația pentru familie să se desfășoare eficient, partenerii trebuie să se cunoască bine reciproc. În baza tezelor reflectate în capitolul al doilea al lucrării, legităților și dimensiunilor psiho-pedagogice și etice ale parteneriatului educațional familie – grădiniță – școală [55] am elaborat condițiile care s-au dovedit a fi decisive în stabilirea și eficientizarea interacțiunilor partenoriale. Acestea sunt: a) cunoașterea de către familie a particularităților activității grădiniței; b) cunoașterea de către colaboratorii grădiniței particularitățile copilului și a familiei.

Familia este obligată să cunoască particularitățile activității grădiniței:

- regimul și programul de activitate al grădiniței;
- baza tehnico-materială și condițiile de amenajare a grupei respective și a întregii instituții;
- nivelul pregătirii cadrelor didactice;
- performanțele atinse de grădiniță în ceea ce privește educația și îngrijirea copilului;
- particularitățile procesului instructiv-educativ (dacă se studiază limbile moderne, dansul, pictura ș.a.);
- cerințele grădiniței față de colaborarea cu familia;
- planul și conținutul activității în cadrul formațiunii *Școala pentru părinți;*

- planul microconsiliilor anuale privind analiza și evaluarea dezvoltării copilului în fiecare grupă de vîrstă;
- cerințele față de activitatea consiliului de părinți;
- așteptările și aspirațiile colaboratorilor instituției vizavi de comportamentul copilului și al familiei.

Colaboratorii grădiniței de copii ar trebui să cunoască despre copil și familie următoarele:

- structura și componența familiei;
- tipul familiei (după structură și stilul relațional);
- stilul educativ al familiei;
- nivelul de inteligență și cultură al părinților;
- locul de trai și de muncă al părinților;
- experiența părinților privind creșterea și educația copiilor;
- atitudinea părinților față de copil;
- particularitățile gravidității, a nașterii și dezvoltării copilului pînă la frecventarea instituției preșcolare;
- particularitățile comportamentale ale copilului (deprinderi, obișnuințe) și ale familiei;
- așteptările și aspirațiile părinților față de relația și colaborarea cu grădiniță de copii.

În cea ce privește EF, realizată în cadrul școlii, aici evidențiem acțiunile învățătorului din treapta învățămîntului primar, a psihologului școlar, profesorilor și managerilor, care necesită o direcționare și reechilibrare a eforturilor pentru a facilita formarea și, respectiv, consolidarea calităților de părinte și familist.

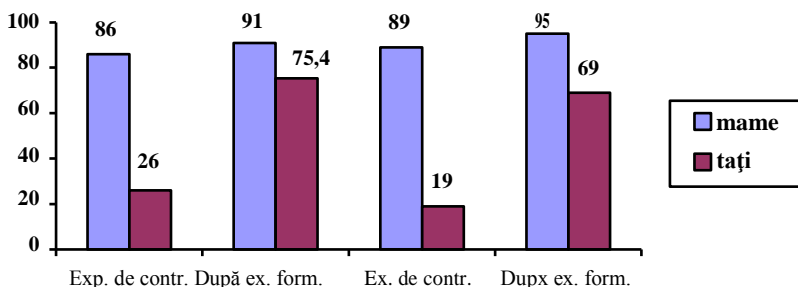
În această ipostază învățătorul claselor primare conștient de rolul său de educator al copiilor și îndrumător al părinților își proiectează activitatea în baza următoarelor reguli:

- studiază copiii și familiile acestora: începe activitatea respectivă de la studierea documentației de tipul dosarelor personale, fișelor de caracterizare psihopedagogică, realizate în instituțiile preșcolare; formează bănci de date despre copii, părinți etc.;

- organizează colectivul de părinți: selectează părinții disponibili de a participa la viața clasei, alege un consiliu de părinți, repartizează responsabilitățile în conformitate cu doleanțele și posibilitățile părinților etc.;
- stabilește un program de activități cu familia: proiectează întâlnirile individuale și colective, consultațiile, adunările de părinți, lectoratele, mesele rotunde etc.;
- propune și discută tematica adunărilor colective cu părinții și a școlii pentru părinți;
- pregătește și conduce adunările și ședințele din cadrul școlii pentru părinți: antrenează părinții, invită diferiți specialiști, învață părinții cum să-și creeze și să-și completeze un portofoliu al familiei, care le-ar fi de un real folos în educația copilului etc.;
- menține permanent relații cu toți părinții (prin intermediul asistărilor la domiciliu, comunicărilor telefonice, invitațiilor la școală etc.);
- realizează consilierea copiilor și părinților în situații dificile;
- inițiază și conduce programul de EF al copiilor și părinților clasei sale (elaborează comunicări, selectează informații și materiale pentru portofoliul familiei, mapa transmisibilă și ungherașul EF, întocmește orarul ședințelor cu părinții etc.);
- ține la evidență specială și lucrează cu copiii din familiile temporar dezintegrate, monoparentale sau cele în dificultate.

Examinînd calitatea relațiilor partenoriale în diadele familie – grădiniță și familie – școală, înainte și după frecventarea programului EF, am stabilit un șir de schimbări pozitive vizavi de comportamentul adulților și atitudinea taților privind relația cu familia, copilul și instituția de învățămînt.

În esență, raporturile familiei cu instituția preșcolară, școala și alte tipuri de instituții și specialiști în domeniile: ocrotirii sănătății, consilierii psihopedagogice, de creație, biserică, poliție etc., nu reprezintă o noutate pedagogică și socială, ci atestă o istorie relativ îndelungată, marcată de diverse perioade de colaborare activă sau mai puțin activă, atât din partea familiei cât și din partea celorlalți agenți educativi.

Histograma 2. Comportamentul parental axat pe colaborare / valorizare a copiilor

Literatura de specialitate [33; 43; 55; 70; 71; 83; 90; 172] și cadrul experiențial ne-a permis să stabilim că intervențiile și influențele din partea comunității pot fi orientate în patru direcții: a) *spre părinți*, b) *spre copii*, c) *spre părinți și copii*, d) *spre instituția de învățământ*.

Cercetătorul francez **P. Durning** (1995) consideră *intervenția socio-educativă, definită ca ansamblu de acțiuni profesionale ale specialiștilor pentru a ajuta, susține și consilia părinții în funcția lor educativă de o mare importanță* [71]. Cercetările noastre au demonstrat că parteneriatul educațional se prezintă ca o formă eficientă a acțiunilor profesionale pedagogice, care orientează spre auto-perfecționare familia, părinții, pedagogii, devin valoroase în situația când sunt stabilite clar finalitățile, se lucrează în domeniul EF concomitent cu copiii și părinții, se discută și se negociază contribuția fiecărui actor și partener educativ.

Plecînd de la faptul că la etapa actuală comunitatea se implică tot mai mult în procesul de educație, specialiștii din domeniul pedagogiei au preluat sintagma *comunitate educativă din sociologia educației familiale*, care poate fi definită ca *un ansamblu de instituții și relații sociale din mediul apropiat familiei sau copilului* ce participă în educația acestuia [90; 180], colaborînd la formarea *rețelelor de cunoaștere, formare*. În legătură cu faptul că aceste rețele participă la formarea și educarea continuă a actorilor educativi, le-am definit că *rețele educative de cunoaștere și formare*.

Dat fiind faptul că EF este partea firească a educației, propunem ca instituțiile de învățămînt să-și elaboreze *rețeaua și Harta rețelei educative de cunoaștere și formare în domeniul educației pentru familie* (Figura 9) din comunitatea respectivă, proiectînd activități de comun acord, la care pot participa instituțiile sociale cu diferite inițiative, ca de exemplu: biblioteca organizează „Lecturi pentru familie”, clubul sportiv, competiții și expoziții a lucrărilor ce reflectă tematica vizată sau lucrări comune ale părinților și copiilor.

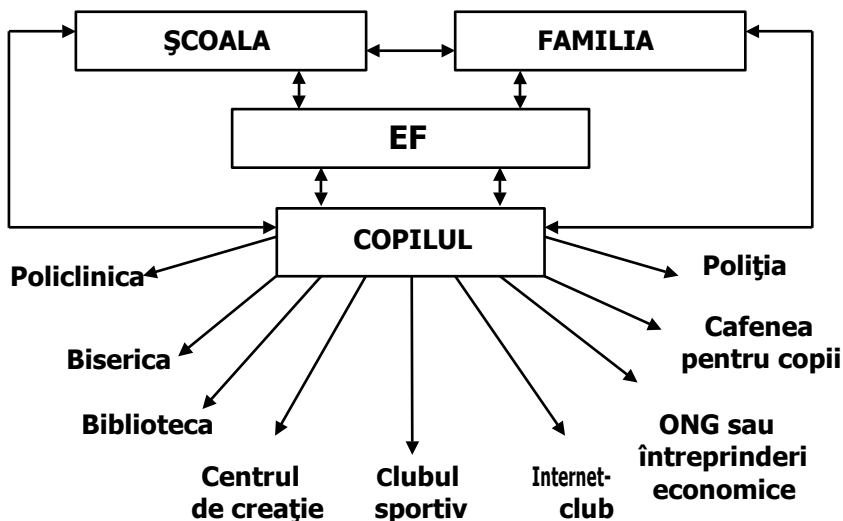

Figura 9. Harta rețelei educative de cunoaștere și formare în domeniul educației pentru familie

Schema în cauză poate fi aplicată ca un punct de reper pentru instituțiile de învățământ în realizarea programelor formative de parteneriat pentru agenții implicați în procesul de educație a familiei și elevilor.

Corelând rezultatele demersului investigativ cu studiul literaturii de specialitate am scos în evidență blocajele în realizarea EF, educația familială și cele ce parvin în comunicarea / colaborarea agenților educativ. În baza unor legități de ordin sociopsihopedagogic și a celor șase principii esențiale, elaborate de UNESCO [106] cu privire la conceperea, organizarea și desfășurarea colaborării instituțiilor sociale în scopul soluționării problemelor de tip moral ce apar la nivel local cu tendințe de amplificare și transformare în conflicte acute sau latente, am elaborat **Codul deontologic al parteneriatului educațional**, care a fost experimentat, validat și reflectat în monografia *Dimensiuni psihopedagogice și etice ale parteneriatului educațional* [55].

Efectuând o sinteză a celor expuse, putem face următoarele constatări de esență. Fiind fenomen complex și multiaspectual, educația pentru familie se constituie din două dimensiuni de bază: **EF în cadrul familiei și EF în cadrul instituției de învățământ**. Acestea interrelaționează și o generează pe a treia: **educația pentru familie prin prisma parteneriatului educațional**.

Cercetarea dimensiunii nominalizate ne-a determinat să stabilim modelul conceptual care ar articula și ar asigura eficientizarea influențelor pe care le exercită diferiți factori asupra individului într-o epocă și societate a schimbării și să elaborăm *cercul calității interacțiunilor familie-instituție de învățământ-comunitate*. Nucleul cercului reprezintă chintesența modelului conceptual (Figura 7), care ne-a ghidat în procesul de elaborare a conținuturilor curriculumului, a tehnologiilor aplicate în educația pentru familie și proiectarea rețelei educative de cunoaștere și formare în domeniul EF.

Abordarea problemei fundamentelor teoretice și metodologice ale educației pentru familie prin prisma teoriei sistemice de rol, din

perspectiva pedagogiei integrative, ne orientează spre definirea acestor instrumente conceptuale ca subcomponente ale sistemului ce urmează a fi elaborat.

3.2. FAMILIA ÎN CALITATE DE ACTOR ȘI AGENT AL EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

Capacitatea familiei de a recepta, prelucra, transforma și transmite semnificațiile evenimentelor și a fenomenelor actualizate în experiența cotidiană a membrilor săi o plasează într-o situație deosebită de subiect al cunoașterii și practicii și, totodată, de obiect, supus acțiunilor și intervențiilor din exterior, inclusiv celor cu caracter educativ.

În această ordine de idei, familia reprezintă un actor și un agent al educației pentru familie, deoarece ea posedă o anumită cultură / ethos, este capabilă de comportamente stabile, receptează și se conformează valorilor – normelor – regulilor acceptate în societate; este deschisă spre informare și cunoaștere, întreprinde acțiuni de perfecționare și educație a membrilor săi, perpetuează modele comportamentale. Este evident faptul că actorul / subiectul, în orice moment al interacțiunii sale cu un alt actor, devine și *obiect pentru un alter*, sau, dacă apare necesitatea de colaborare, devine partener [90; 116; 118; 172; 173; 180; 183; 184].

Cercetarea familiei din perspectiva realizării EF ne-a orientat spre evidențierea, analiza condițiilor și factorilor care influențează funcționarea acesteia în calitate de actor și agent. Cu acest scop am elaborat **Schema dihotomică a condițiilor de funcționare a familiei ca actor și agent al EF** (Figura 10).

Schema poate fi aplicată ca punct de reper, suport teoretic ce orientează estimarea și monitorizarea condițiilor și factorilor de funcționare a familiei ca actor și agent al educației pentru familie.

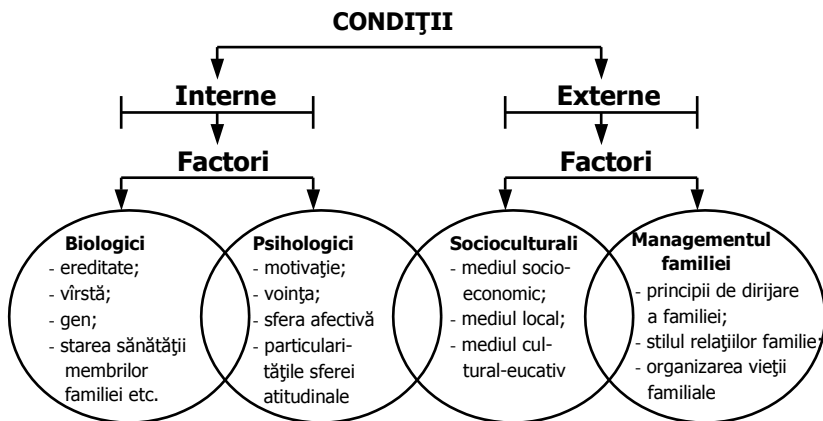

Figura 10. Schema dihotomică a condițiilor de funcționare a familiei ca actor și agent al EF

Eficiența familiei în calitate de actor și agent al EF se datorează realizării funcțiilor ei și influenței combinate a ambelor categorii de condiții ce *însurează factorii biologici*: ereditatea biologică, vîrsta, genul, dezvoltarea psihofizică, starea sănătății membrilor acestora etc., *factorii psihologici*: motivația, voința, potențialul genetic intelectual, nivelul dezvoltării intelectuale, particularitățile dezvoltării proceselor psihice cognitive, trăsăturile de personalitate etc.; *factorii socioculturali*: mediul socio-economic, mediul local: urban / rural; mediul cultural-educativ etc. și *factorii ce țin de managementul familiei*: aspectele organizării vieții familiale, sistemul de principii de dirijare a familiei, norme – valori – reguli de comportare în cadrul familiei, stilul relațiilor familiale, strategiile de educație a copiilor etc. Analiza factorilor și a elementelor constitutive a lor ne determină să conștientizăm mecanismul de interrelaționare și interacțiune continuă a acestora, să depistăm influențele care facilitează sau complică realizarea funcțiilor familiei în calitate de actor și agent al EF. Identificarea condițiilor și factorilor ne-a condus spre reliefaarea criteriilor de apreciere a abilităților, competențelor și posibilităților familiei de a realiza EF. Este

evident că cunoașterea factorilor descriși este importantă și pentru eficientizarea parteneriatului educațional.

Luându-se în considerație particularitățile familiei în calitate de actor, agent și partener educativ, ***a fost elaborat ansamblul de criterii în baza cărora s-au analizat competențele membrilor acesteia și posibilitățile lor de realizare în procesul educației pentru familie.*** Astfel distingem:

a) competențe familiale de cunoaștere și receptare a informației privind cultura și problematica familiei.

Membrii familiei, orientați spre cunoaștere și receptare sunt activi, frecventează activitățile organizate de alți agenți sociali, posedă un nivel înalt de cunoștințe, abilități și priceperi în domeniul psihologiei și pedagogiei, sunt cointeresați în completarea bibliotecii familiale cu ediții interesante pentru adulți și copii. În cadrul școlii pentru părinți aceștia sunt activi, participă în dezbateri, sunt înclinați spre selectarea informațiilor și la sfârșitul programului devin deținătorii unui poster sau portofoliu foarte bogat destinat EF;

b) competențe familiale de prelucrare a informației privind cultura și problematica familiei, care se reflectă mai apoi în deciziile ei, în comportarea membrilor acesteia.

În unele familii se discută, se analizează informația și se iau decizii în comun la *sfatul familiei* (39%), în altele, acest lucru are loc în diadele soț – soție sau părinte-copil (38%). Sunt familii în care informația este prelucrată univoc (23%) de adulți și se aduce la cunoștința celorlalți membri sub formă de decizie, reguli, cerințe etc. Unele familii prelucrează informația îndată, altele treptat, iar altele sunt inerte;

c) competențele de transformare a informației selectate presupun abilitatea și priceperea membrilor familiei de a adapta, actualiza informația primită, de a o schimba în conformitate cu necesitățile și condițiile sale. Astfel, *în procesul experimentului formativ, s-a observat că conținut-*

turile studiate de părinți privind comunicarea cu copiii au fost actualizate și în comunicarea soț – soție. Studiarea conținuturilor privind modul sănătos de viață și regimul familiei a provocat un șir de schimbări în comportamentul multor familii (65%) și în managementul vieții acestora;

d) competențele de creare, producere, promovare a ideilor și conduitelor presupun acțiuni concrete de producere, reechilibrare a modului de viață; realizare, implementare a noilor modele sau remodelare a celor acceptate de familie și promovarea lor pe parcursul vieții.

În procesul de colaborare cu familia privind formarea și perfecționarea calităților de actor și agent educativ am observat familii cu un grad înalt de creativitate (71%) și unul mai scăzut (39%), însă ambele tipuri de familii sunt predispuse spre realizarea sa în calitate de partener, actor și agent al EF.

În scopul diagnosticării competențelor de familist și părinte am elaborat un chestionar, ce include trei blocuri de itemi care au fost corelate cu obiectivele curriculumului EF la nivel de cunoaștere, aplicare și integrare (elucidat în volumul III, subcapitolul). Părinții trebuiau să realizeze 15 poziții (cîte 5 la cunoaștere, aplicare și integrare), după care le comparau cu modelele standard elaborate și se autoapreciau cu 4 puncte: 0; 1; 2; 3. Această probă am realizat-o la etapa de constatare și după experimentul formativ.

Rezultatele obținute confirmă faptul că *familia trebuie să fie abordată și valorificată în societate ca actor, agent și partener educativ*, altfel influențele la care e supus copilul pot deveni ineficiente, distorsionate, chiar dăunătoare.

Activitatea de implementare a curriculumului, valorizarea rețelei educative de cunoaștere și formare în domeniul EF ne-a demonstrat că colaborarea instituției de învățămînt cu familia se consideră pozitivă dacă prima o implică pe cea de-a doua în activități comune, care presupun pregătirea psihopedagogică, orientarea spre eficientizarea competențelor parentale, mobilizarea resurselor intelectuale și moral-etice ale membrilor acesteia.

Pedagogia postmodernă promovează ideea pregătirii pentru profesiunea de părinte, valorizarea la maximum a părinților, pledează pentru o educație continuă și realizarea caracterului prospectiv al acesteia [7; 10; 11; 13; 18; 39; 43; 54; 68; 117].

Derularea programului formativ, comunicarea și relațiile de durată cu elevii și părinții în cadrul consilierii familiei ne-au oferit posibilitatea de a observă punctele vulnerabile ale familiei și a selecta enunțuri din limbajul adulților care subminează prestigiul vieții familiale, devenind cu timpul opinii preconceptuate și blocaje de comunicare la nivelul familial intragenerațional și intergenerațional. Blocajele nominalizate vor fi abordate într-un subcapitol separat.

Eșantionul de părinți, implicat în experimentul pedagogic, constituit din 220 de subiecți, dintre care 110 părinți au făcut parte din eşantionul experimental și 110 din cel de control. În eşantionul de control totul s-a desfășurat în mod obișnuit. Ambele eşantioane au fost chestionate la începutul anului de studii și la sfârșitul acestuia, cel experimental a fost evaluat tematic la fiecare 2 luni.

Eșantionul experimental a fost implicat într-un program de activități privind cizelarea și perfecționarea familiei în calitate de actor, agent și partener în domeniul EF. Pe parcursul a 10 luni părinții au frecventat 20 de activități (2 ori pe lună) în cadrul *Școlii-atelierului de EF* și au participat la trei conferințe practice, organizate pentru părinți și elevi. Programul formativ pentru părinți a fost corelat cu programul elevilor, tematica activităților fiind afișată din timp.

Tehnologia activităților pentru adulți am elaborat-o dintr-o perspectivă comparată prin prisma particularităților de vîrstă și teoria anragogică a lui **M. Knowles** [99].

Astfel, am diferențiat particularitățile prin care învață adulții și am conturat caracteristicile comportamentale de bază ale copilului și ale adultului.

Pentru a argumenta importanța implicării părinților în EF și impactul pozitiv al instruirii acestora cu privire la optimizarea calităților de actor și agent ale familiei, prezentăm următoarele date:

- 84% de părinți au frecventat sistematic Școala / atelierul EF (practic au lipsit o singură dată sau n-au lipsit);
- 73,6% de părinți susțin că observă schimbări pozitive în atitudinile și comportamentul semenilor;
- 71% de părinți lucrează asupra reechilibrării *stilului de viață al familiei*;
- 65% de părinți au soluționat un șir de conflicte cu partenerul de viață, părinții săi sau copiii;
- 47% de părinți menționează că programul formativ EF a fost un imbold de autoactualizare și autoperfecționare cu privire la axarea pe un mod relațional și comportamental pozitiv (educația copiilor, relația soților, alimentația corectă etc.).

Am analizat factorii și criteriile după care vom stabili funcționalitatea familiei ca actor și agent al EF, comparând nivelul competențelor de familist al părinților la etapa inițială / experiment de constatare și după experimentul formativ.

Histogramele 3-4-5 reprezintă ilustrarea grafică a rezultatelor după zece luni de activități formative cu părinții. Datele obținute denotă sporirea calității competențelor de familist și părinte al adulților eșantionului experimental în comparație cu cel de control.

La nivel *de cunoaștere* în eșantionul experimental avem o creștere a calității competențelor cu 48,7% în comparație cu eșantionul de control, care indică o creștere cu 0,6%.

La nivel *de aplicare* situația reflectă o creștere a calității competențelor parentale în eșantionul experimental cu 35,7%, pe când în eșantionul de control, această creștere este numai de 3%.

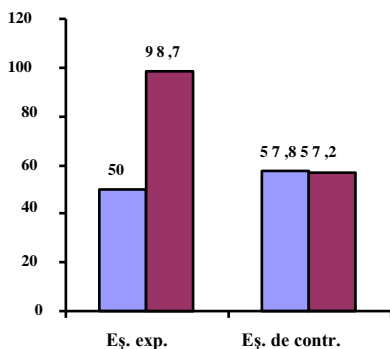
La nivel *de integrare*, adulții au dat dovadă că calitatea competențelor în eșantionul experimental a crescut cu 35,7% în comparație cu 1% din eșantionul de control.

Aprecierile înalte date de părinți la finele experimentului formativ demonstrează interesul mare și stabil pentru optimizarea relațiilor familiale și EF, deschiderea și orientarea spre colaborare și parteneriat cu ceilalți actori ai câmpului educațional. Această stare a

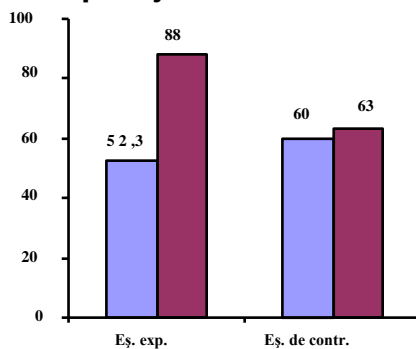
lucrurilor ne vorbește despre faptul că familia astăzi posedă în esență acel ethos pedagogic familial care i-ar permite să ocupe o poziție centrală în formarea familistului, cu condiția că părinții depun sistematic efort în vederea autoperfecționării sale și dezvoltarea relațiilor cu semenii, iar instituția de învățământ îi ghidează în această direcție.

Comportamentul vizat al adulților reprezintă modele reale convingătoare, care vor fi imitate, interiorizate și exteriorizate de copii în cadrul familiei de origine și în construcția și crearea propriei familii.

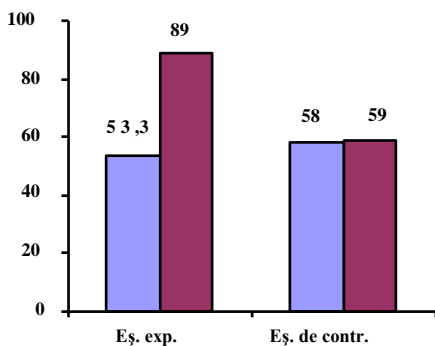
Rezultatele chestionării părinților

Histograma 3. Competențe parentale de cunoaștere

Histograma 4. Competențe parentale de aplicare

Histograma 5. Competențe parentale de integrare

Dincolo de reproducere și transmitere, care rămân incontestabile pentru familie în calitate de actor, educația familială valorizează conținuturile sale culturale pe care le-am precizat anterior și care astăzi se cer corelate cu problematica lumii con-

temporane și strategiile educative ce parvin de la cadrul formal, nonformal, informal. În acest context, literatura de specialitate [7; 8; 9; 13; 18; 20; 54; 55; 65; 94; 173] consideră familia ca *producătoare nu numai de ființe sociale, ci și de elemente culturale noi*; fără ca acestea să se considere absolut noi. *În schimburile educative*, familiile își pot apropia comportamentele culturale propuse de școală, mass-media și alte instituții sociale, fiind în stare sub influența acestora să-și nuanțeze, corecteze, verifice, echilibreze comportamentele proprii, ceea ce exclude transferul mecanic al competențelor, presupunând o interiorizare profundă, mai cu seamă în situația unei pregătiri speciale în școlile pentru părinți. Prin repetarea și consolidarea noilor comportamente în practicile cotidiene ale familiei, acestea se stabilizează, se normalizează și se obiectivizează în anumite acțiuni, devenind mecanisme eficiente de *schimbare microstructurală*. **În felul acesta, familia poate fi abordată nu numai ca actor al propriei educații, ci și ca agent al reproducției culturale, iar în calitate de partener, ca factor al schimbării culturale** [43; 68; 70; 90; 115; 172; 180].

Experimentul formativ realizat cu părinții a demonstrat că eficiența familiei în calitate de actor – agent – partener educativ crește atunci când aceasta se prezintă în calitate *de obiect activ* ce percepe și transformă informațiile; *subiect* competent, apt de acțiuni concrete, orientate spre autoperfecționare și formarea personalității copilului și în calitate *de partener* înclinat spre colaborare, deschis la o conlucrare continuă cu instituțiile sociale, axate pe educația pentru familie.

3.3. EDUCAȚIA PENTRU DEMOCRAȚIE ÎN CADRUL FAMILIEI

Analiza aspectelor constitutive ale educației pentru democrație ne-a permis să precizăm cultivarea capacităților de înțelegere și

aplicare a democrației la nivelul principiilor valorice de autoconducere și conducere socială, respectarea și promovarea drepturilor omului, îmbinarea optimă a libertății personale cu responsabilitatea socială. Acestea nu pot fi realizate separat de valorile familiale, morale și valorile civice, care se cer abordate prin prisma normelor umaniste ale statului de drept și ale societății democratice. Conceperea și realizarea practică a educației moral-civice se înscrie în limita a două coordonate definitorii, în afara cărora nu ne putem imagina educația pentru democrație [29; 30].

În acest sens, prima coordonată, *integrarea socială a individului*, vizează relația om-societate și se află într-un feed-back permanent cu cea de a doua, *cultivarea și formarea respectului pentru drepturile civice ale omului în societate*. Ambele reglementează relațiile sociale dintr-o comunitate și ambele solicită formarea capacității individului de a se respecta, de a respecta pe alții și de a se face respectat, ceea ce este imposibil fără o cultură moral-civică, baza căreia se pune în familie. Deci, pentru ca societatea democratică să se dezvolte și să prospere îi este necesară o cultură civică, care este susținută, în primul rând, de educația civică realizată în școală și familie ce ghidează formarea abilităților de rezolvare nonviolentă și constructivă a conflictelor umane, dezvoltarea capacității de a reflecta critic, de a nu se lăsa atras și manipulat de informațiile tendențioase sau extremiste, de a fi tolerant față de diferite puncte de vedere [9; 13; 29; 30; 105; 122; 183].

Conceptul de *educație pentru democrație*, avînd un conținut preponderent social, include și unul individual, care permite raportarea omului la sine, exprimîndu-se la nivel de conduită într-un ansamblu de trăsături personale precum: modestia, demnitatea, onestitatea, patriotismul, spiritul de inițiativă, independența, creativitatea, curajul. Conținutul social al conceptului vizează valorile ce definesc societatea democratică, cum ar fi: toleranța, echitatea, solidaritatea, egalitatea în drepturi și libertățile politice.

În accepțiunea noastră *educația pentru democrație* are un sens concret ce rezidă în interiorizarea valorilor democratice și constituie

chintesența educației civice doar într-o societate democratică. Dimensiunea fundamentală a acesteia o constituie educația morală, baza căreia se pune în familie și se realizează în contextul practicii sociale. Gîndul expus vine să ne confirme teza lui **G. Văideanu**, care susține că *nu se poate ajunge la democrație fără o educație temeinică și nu există democrație în afara eticii* [105], după cum nu există nici educație în afara societății și nici în afara culturii și a moralei familiale, aceasta deținînd un loc central în plăsmuirea personalității umane. Experiența avansată a altor state, logica procesului educațional arată că numai înglobînd într-un tot unitar efortul actorilor sociali la nivel de macro și microstructură vom obține ceea ce ne dorim – o societate civilizată cu adevărat democratică, umană, deschisă spre inovații, a cărei educație și cultură vor fi axate pe valorile fundamentale ale omenirii: *Adevărul, Binele, Frumosul, Dreptatea, Libertatea Semnul Sacrului* [136, p.108].

În contextul formării societății civile și a unui stat democratic, sistemul valoric care a trecut *proba timpului* [2], trebuie să constituie patrimoniul cultural al întregii comunități, deci și al fiecărei familii, al fiecărui individ în parte.

În plan analitic putem reprezenta evoluția posibilă a educației pentru democrație în raportul familie-societate, acceptînd ca elemente de referință *componentele identității comportamentului moral*, care se plăsmuiesc în familie, dar se consolidează în societate [30, p.64-65].

Din acest punct de vedere, în cadrul democratizării societății se creează condiții favorabile pentru *o educație morală activă* [29; 30; 136], ce se poate realiza în toate mediile sociale, inclusiv familia, prin intermediul valorilor socio-umane într-o interconexiune cu promovarea drepturilor omului, comportamentul moral-civic devenind de o maximă importanță.

Prin urmare, pentru a realiza cu succes educația pentru democrație în cadrul familiei, trebuie să cunoaștem procesul complex de interrelaționare a componentelor identității comportamentului moral al personalității cu exigențele societății democratice (Figura 11).

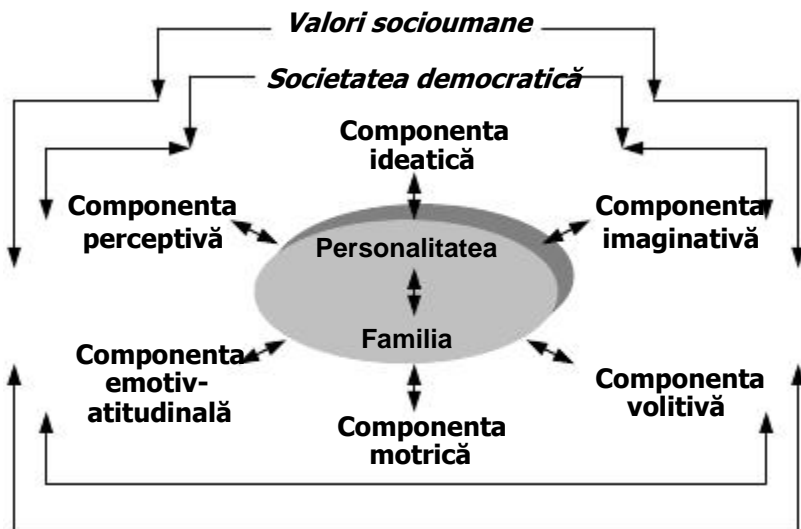

Figura 11. Mecanismul de interrelaționare a componentelor identității comportamentului moral cu exigențele societății democratice în EF

În consecință, toate componentele interferează și participă activ la formarea culturii moral-civice și democratice a individului. Este clar că *componenta perceptivă* asigură cunoașterea, adică perceperea și înțelegerea formelor de exprimare comportamentală, a sensurilor și opțiunilor acestora; *componenta emoțional-atitudinală* reflectă sentimentele, convingerile și atitudinile morale pozitive sau negative, cea *motrică* – se referă la acțiunile, deprinderile și obișnuințele morale ale individului. În contextul dat considerăm foarte importantă *componenta volitivă*, care reflectă capacitatea de autocontrol și autoreglare a individului. Cea *imaginativă* ne servește drept indice al aspirațiilor morale pentru anumite însușiri de comportament și în sfârșit, cea *ideatică*, denotă judecata și discernământul moral-civic, reflecția morală privind valorile socio-umane, spiritul democratic și critic asupra propriului comportament și asupra conștiinței și existenței sociale [30].

Un climat mai aproape de cel democratic, care are ca scop valorizarea copilului în spiritul educației pentru democrație presupune: dialog, dreptul la opinie, libertatea adecvată în îmbinarea cu anumite responsabilități și obligațiuni, încrederea în copil, participarea activă în viața familiei, aprecierea realizărilor obținute, stimulare. Particularitățile relaționale și comportamentale descrise le observăm doar în 37% de familii.

Referitor la opinia copiilor, preadolescenților și adolescenților, 38% de subiecți consideră că sunt stimați, valorizați și li se respectă drepturile; 21% susțin că sunt sistematic marginalizați și înjosiți de părinții lor, 37% și-ar dori ca părinții să le acorde mai multă atenție și încredere, iar 4% cred că părinții lor, pur și simplu, nu știu cum să se comporte cu ei, sunt incompetenți.

Investigațiile realizate și experiența acumulată pe parcursul a mai multor ani de colaborare cu familia și a educației acesteia în cadrul școlilor pentru părinți, întemeiate în diverse instituții de învățământ și analiza detaliată a mecanismului de interrelaționare a identității comportamentului moral cu exigențele societății democratice, ne-au orientat spre elaborarea unui model de strategie a educației pentru democrație în cadrul familiei.

Conturăm elementul de bază al acestei strategii pe care l-am concretizat într-un ansamblu de *condiții de democratizare a relațiilor părinți – copii*:

- stabilitatea normativă: existența normelor, a unui regim / a unei discipline conștiente de viață;
- exemplul pozitiv al adulților privind comunicarea, relația, comportamentul etc.;
- libertatea adecvată și disciplinată în corespundere cu normele moral-etice și particularitățile de vîrstă;
- stimularea și susținerea inițiativelor copilului;
- dezvoltarea respectului de sine în îmbinare cu respectul pentru alte persoane;

- dezvoltarea responsabilității și a capacității de a reflecta critic și obiectiv;
- eliminarea consecventă a metodelor de constrângere / supunere necondiționată prin înlocuirea acestora cu metodele de convingere, motivație, explicație, aprobare și stimulare a conduitelor pozitive cu caracter democratic;
- discuțiile familiale privind valorizarea copilului, autonomia și libertatea rezonabilă a acestuia;
- promovarea modelelor relaționale părinți – copii, bărbat – femeie bazate pe consens, egalitate, complementaritate și parteneriat;
- organizarea unui portofoliu al familiei privind cultura și democratizarea relațiilor familiale și educația copiilor;
- stimularea autoeducației: autodeterminării, autoaprecierii, autoperfecționării în baza evidenței obiective a acțiunilor și faptelor copiilor;
- cunoașterea și respectarea drepturilor omului și a copilului în condițiile vieții cotidiene;
- comunicarea empatică, deschisă, sinceră între toți membrii familiei;
- relații bazate pe încredere, toleranță, prietenie, dragoste, stimă și securizare afectivă;
- promovarea unui mod sănătos de viață axat pe valorile moral-spirituale, intelectuale, psihofizice și estetice ale umanității și neamului.

Activitățile cu elevii și părinții ne-au oferit posibilități de a ne convinge că aceste condiții au caracter multifuncțional, ele pot fi aplicate ca obiective, strategii și criterii de evaluare a educației pentru o conduită democratică în cadrul familiei.

Următorul element constitutiv al strategiei nominalizate este *profilul moral al părinților ce tind spre o familie democratică*. Acesta include următoarele calități: optimism; creativitate; cultura moral-

spirituală; cultura civică; caracter integru; echilibru moral-psihologic; spirit de observație; toleranță; empatie și receptivitate; respect față de sine; respect; dragoste / atașament față de ceilalți membri ai familiei; spirit autocritic; asumare de responsabilități și obligațiuni moral-etice; abilități și competențe privind armonizarea și democratizarea relațiilor familiale.

Formarea și perfecționarea acestor calități în procesul educației familiale vor asigura preîntâmpinarea distorsiunilor și erorilor posibile în procesul democratizării relațiilor familiale copii-părinți. Analiza cadrului experiențial ne-a permis să stabilim următoarele distorsiuni:

- exagerarea sau abuzul privind libertatea copilului (oferirea unei libertăți totale fără a orienta și ghida copilul în situațiile complicate sau dificile);
- filtrul mental care presupune selectarea unui singur detaliu și insistarea exclusivă asupra acestuia, ceea ce diminuează reflectarea obiectivă și de ansamblu a realității;
- afirmațiile categorice sau pripite privind unele aspecte din viața copiilor / adulților;
- promovarea modelului parental autoritar;
- promovarea modelului matern supus, maleabil, permisiv;
- efortul univoc, depus din partea unui membru pentru a democratiza și armoniza relațiile familiale;
- alunecarea spre permisivism și libertinism;
- exacerbarea / desconsiderarea *eu*-lui sau stimularea ego-centrismului.

Acesta reprezintă al treilea element constitutiv al strategiei. Într-o familie democratică se va apela mai frecvent la următoarele metode de educație a copiilor: convingerea, explicația, conversația, aprobarea, crearea situațiilor speciale, opinia publică formată atent și obiectiv, lectura, jocul, poava, povestirea morală, discuția pe marginea diferitor fapte și evenimente cu caracter moral, civic, politic

etc. În cazul aplicării dezaprobării trebuie să fim corecți, expliciti și obiectivi.

Metodele nominalizate se pot selecta și îmbina în funcție de vârsta copiilor, nivelul dezvoltării lor și situația concretă din cadrul familiei.

Mijloacele la care vom recurge pot fi variate: conduitele familiale, arta, natura, mass-media, principalul moment rezidă în adecvanța și eficiența aplicării lor.

Pentru a întregi și a face funcțional modelul respectiv, s-au propus un ansamblu de principii ce vor contribui la umanizarea și democratizarea relațiilor în interiorul familiei și vor servi drept model eficient de EF prin democratizarea relațiilor familiale. La baza educației și a formării morale a personalității în cadrul familiei stau diverse mecanisme neuropsihice, sociocomportamentale etice și pedagogice [1; 2; 3; 20; 29; 54; 59; 65; 136]. Aceste mecanisme interrelaționează cu legitățile complexe de ordin natural, social, psihologic: legi ale cunoașterii, legi ale dezvoltării neuropsihice și individuale, legi ale comunicării și informației, legi ale educației și învățării, legi etice ale comportamentului uman, ale activității eficiente, ale formării și consolidării familiei etc. [29; 30; 56].

Pentru ca acțiunea acestor legi să contribuie la obținerea efectului scontat în conformitate cu obiectivele educației pentru familie prin prisma democratizării relațiilor interpersonale în cadrul acesteia, trebuie să se respecte anumite cerințe, norme, reguli, care cu timpul sunt sintetizate în exigențe cu caracter generalizat, devenind esențiale pentru diverse laturi ale procesului educațional.

Principiile elaborate servesc drept *fundament teoretic* pentru umanizarea și democratizarea relațiilor familiale. Ele reprezintă nucleul modelului elaborat.

Cunoscute, conștientizate și aplicate de către părinți în mod sistematic asigură limitarea și chiar anihilarea intervențiilor coercitive, tratarea ostilă sau prea liberală a copiilor. ***Principiile de umanizare și democratizare a relațiilor familiale pe care le propunem ca linii strategice educaționale sunt:***

1. **Principiul unității și al continuității axiologice între educația pentru democrație a familiei, educația morală și civică**, care realizează interdependența acestora, avînd ca puncte de reper valorile fundamentale și valorile democratice;
2. **Principiul cunoașterii și promovării consecvente a drepturilor omului și a copilului**, asigura stabilitatea normativă și cea relațională a familiei;
3. presupune formarea culturii de gen și educația **Principiul promovării modelului de respectare a egalității de gen**, privind egalitatea în drepturi a bărbaților și femeilor;
4. **Principiul participării active și responsabile la viața familiei și a societății**, constă în susținerea și stimularea creativității și inițiativelor atît în cadrul familiei, cît și în cadrul comunității;
5. **Principiul formării unei atitudini pozitive față de viață și democratizarea societății**, presupune echilibrarea intereselor personale cu cele familiale și civice, deschiderea spre inovații;
6. **Principiul orientării educației familiale spre formarea unei personalități oneste, libere și creative**, asigura armonizarea calităților moral-volitive intelectuale cu spiritul democratic al personalității umane.

Principiile elucidate au fost deduse în baza analizei literaturii de specialitate și a mecanismului de interrelaționale a componentelor identității comportamentului moral cu exigențele societății democratice.

Principiile în cauză expuse în conținutul subcapitolului vizat exprimă un șir de legități ce vizează educația, comunicarea și comportamentul familial din perspectiva cultivării competențelor de înțelegere și apreciere a democrației. Evident că ele reflectă legăturile esențiale dintre diverse aspecte ale educației morale, educației civice și valorile democratice: respectarea particularităților individuale și

valorizarea personalității umane, respectarea dreptului omului și a copilului, cunoașterea drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale, susținerea educației multi- și interculturale ca mijloc de valorizare pozitivă a diferențelor de vîrstă, cultură și gen.

Dacă realizăm o corelație a educației pentru democrație în cadrul familiei cu modelele educative generale pe care le-am descris în subcapitolul 1.3, putem conchide că *modelul educativ umanist-charismatic* (15%) și *modelul educativ partenerial* (29%) se înscriu în obiectivele dezideratului *educația pentru democrație, iar cel tradițional mai necesită o perfecționare relațională din perspectiva lichidării conduitelor coercitive din partea adulților*.

Cercetarea tendințelor de reconfigurare a modelelor de educație în familie a facilitat interpretarea pedagogică a educației pentru democrație în cadrul acesteia și a servit drept punct de reper pentru elaborarea Curriculumului EF.

Activitățile formative realizate în contextul implementării Curriculumului EF au fost axate pe modelul strategic al educației pentru democrație în cadrul familiei, ce include: condițiile de democratizare a relațiilor părinți-copii, profilul moral al părinților ce tind spre o familie democratică, distorsiuni și erori posibile în procesul democratizării relațiilor familiale.

În conformitate cu rigorile teoretice au fost conturate coordonatele definitorii ale educației pentru democrație, componentele identității comportamentului moral, mecanismul de interrelaționare a acestora care se plăsmuiesc în familie și se consolidează în societate.

3.4. CULTURA TOLERANȚEI ÎN FAMILIE ȘI EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE

Reperetele teoretice expuse în acest subcapitol se referă la unul dintre cele mai complexe domenii de interes ale familiei și comunității.

În comunicarea și viața socială a personalității, toleranța se poate aborda ca fenomen, principiu și calitate / trăsătură de caracter [285]. Analiza reperelor experiențiale ne permite să afirmăm că în viața familială toleranța reprezintă un factor stabilizator, mai cu seamă în situațiile când partenerii / soții sunt de diferite vârste, naționalități, posedă diferite orientări valorice și atitudinale.

În istoria culturii și civilizației toleranța se consideră drept un mecanism unic ce a evoluat în procesul dezvoltării sociumului uman pentru a echilibra conviețuirea grupurilor sociale ce diferă prin posibilitățile și formele sale de evoluție. Acest fapt ne face să conștientizăm că toleranța reprezintă *norma stabilității psihologice* a individului ce îi permite acestuia să supraviețuiască în condițiile complexe și variate ale comunității căreia îi aparține și celei mondiale [284; 285].

Filosoful rus **Л.В. Скворцов** susține că toleranța *se prezintă ca un mecanism eficient de securizare valorică a alterității, de recunoaștere a pluralismului social și identității spirituale a oamenilor, ce necesită o consolidare sistematică în viața cotidiană* [269].

Aceste reflecții sînt justificate și de abordările Conferinței Inter-naționale Științifice *Procesele etnopsihologice și socioculturale în societatea contemporană* (Rusia, Балашов, 2003), la care s-a elucidat problema toleranței dintr-o perspectivă inter- și transdisciplinară psihologică. Au fost analizate minuțios: aspectul cognitiv, afectiv, motivațional, volitiv; aspectul social al relațiilor interculturale; abordarea pedagogică: aspectul educațional, metodologic și praxiologic; abordarea filosofică: aspectul axiologic, etic și teleologic.

Una din concluziile semnificative ale acestei conferințe reprezintă faptul că toleranța se cere abordată ca fenomen psihosocial complex, ce vizează colaborarea ca o capacitate de a înțelege oamenii, respectarea drepturilor și demnității altor persoane, acceptarea alterității, recunoașterea drepturilor egale privind studierea și practicarea comportamentului tolerant. Individul tolerant se deosebește printr-o gândire de tip pozitiv, constructiv și o comportare binevoitoare, deschisă spre colaborare, axată pe empatie. În

acceptiunea noastră toleranța mai este și un fenomen educativ. Formarea acestei calități trebuie începută din familie de la o vîrstă fragedă.

Înțelegerea lumii ca unitate și a omului ca entitate integralizată în lume reprezintă principiul fundamental al educației moderne [42, p.3].

Cercetătorul VI. Pâslaru menționează că toleranța culturală, etică și religioasă reprezintă manifestări definitorii ale conștiinței identității și proprietății în raport cu alteritatea.

Conștiința identității este definitorie pentru principiul toleranței, căci fiecare individ, grup social sau popor este tolerant față de alți indivizi, grupuri sociale și popoare în măsura în care își conștientizează propria valoare, propria identitate [42, p.3].

Pornind de la această teză și acceptiunea conform căreia toleranța se poate cultiva la o persoană ce se autoactualizează și că ea trebuie de deosebit, totuși, de îngăduință și răbdare [42; 136; 141; 184; 285], vom defini în continuare elementele ei constitutive pe care le-am elaborat în baza materialelor conferinței nominalizate și vom analiza strategiile de formare a acestei calități în procesul EF.

Dat fiind faptul că cercetătorii din domeniul științelor educației plasează problema formării unei personalități tolerante în arealul obiectivelor educației morale, această dimensiune implică valoarea de maximă generalitate a binelui moral, asumat în plan individual și social, ce se află la baza procesului de formare-dezvoltare permanentă a conștiinței morale ce include multitudinea valorilor etice.

Toleranța ca valoare etică reperează pe umanism și ar putea fi convențional disociată într-un ansamblu de elemente / trăsături caracteriale ce se manifestă în structura personalității:

- sensibilitatea care reprezintă capacitatea individului de a reacționa la diverși excitanți;
- receptivitatea, ce se manifestă în capacitatea de a primi ușor și cu interes diverse informații din mediul ambiant;
- empatia care este o formă de intuire a relației prin identificarea afectivă a individului;

- stabilitatea / cumpătarea, ce-i oferă individului echilibru psiho-emoțional, fermitate, capacitatea de a-și echilibra și controla emoțiile;
- bunăvoința, ce se reflectă într-o purtare binevoitoare, cu tragere de inimă, îngăduință, comunicare empatică;
- delicatețea, ce se manifestă prin finețe, gingășie, discreție, comportament atent;
- optimismul care rezidă în tendința de a vedea latura pozitivă a lucrurilor;
- încrederea în sine ce presupune un sentimentul de siguranță privind propria persoană;
- autocontrolul, axat pe capacitatea de a te controla;
- comunicabilitatea, ce se reflectă în aptitudinea de-a stabili ușor relații cu alte persoane;
- deschiderea spre colaborare înseamnă a fi înclinat spre participare alături de cineva;
- răbdarea se manifestă în capacitatea de a suporta, a fi rezistent la dificultăți;
- dragostea de oameni ce se manifestă printr-o atitudine pozitivă față de ființa umană;
- onestitatea ce include un ansamblu de trăsături; ea înseamnă a fi cinstit, *cum se cade*, corect etc.;
- responsabilitatea ce se manifestă prin atitudinea conștientă față de un lucru;
- altruismul ce reprezintă capacitatea unei persoane de a acționa dezinteresat;
- sentimentul umorului care rezidă în capacitatea de a înțelege și a accepta situații comice;
- acceptarea alterității ce înseamnă a accepta o altă persoană, viziunea altei persoane;
- acceptarea diversității ce presupune a accepta diversitatea în diferitele ei forme și ipostaze;
- fermitatea ce se manifestă prin hotărâre, curaj;

- tactul care se reflectă la capacitatea de a simți măsura în comportare;
- corectitudinea ce se manifestă printr-o comportare etică conform normelor morale;
- maturitatea care se reflectă într-un comportament matur, adecvat;
- cordialitatea ce se manifestă într-o atitudine afectuoasă, empatică;
- generozitatea care înseamnă mărinimie; însuflețit de idei sau sentimente alese;
- capacitățile de autoactualizare, care se manifestă în capacitatea persoanei de autoanaliză, autoapreciere adecvată, tendință spre autoperfecționare.

Prin înțelegerea într-o asemenea accepțiune a conceptului de toleranță, devine foarte important să conștientizăm că formarea acestor trăsături depinde de mai mulți factori: biologic, mediul socio-cultural, educație, condiții economice și, numaidecât, tendința spre autoperfecționare a omului. Ansamblul nominalizat de trăsături l-am definit ca o *cultură a toleranței* (sintagma ne aparține). Conceptul exprimă acțiunile individului ce se bazează pe umanism, se formează și se consolidează în cadrul familiei.

Experiența vieții și cercetările privind toleranța / intoleranța indivizilor ne demonstrează un moment important: personalitatea umană ce se autoactualizează, adică se realizează din punct de vedere social în ipostazele ce și le-a proiectat în calitate de familist, părinte profesionist, cetățean, este tolerantă practic în toate manifestările sale, deoarece se simte împlinită. În acest context am definit conceptele constitutive ale toleranței ce se manifestă în cadrul familiei. Astfel deosebim:

- ***toleranță familială***, concept ce denotă norma stabilității psihosociale a membrilor familiei, care asigură funcționalitatea familiei și echilibrul relațional în cadrul acesteia;
- ***toleranță parentală***, concept ce denotă norma stabilității psihosociale a părinților, care asigură echilibrul relației părinții-copii, avînd ca reper respectarea drepturilor copilului;

- **toleranță fraternală**, concept ce denotă norma stabilității psihosociale în relațiile dintre frați și surori;
- **toleranță maternă sau paternă**, concept ce va fi utilizat în situația când vom analiza relația mamă – copil sau tată – copil în sensul dezvoltării conținutului acesteia prin prisma trăsăturilor personalității tolerante;
- **cultura toleranței**, concept ce va fi utilizat când analizăm toleranța ca valoare etică ce reperează pe umanism și tindem să evidențiem ansamblul de trăsături, incluse în comportamentul tolerant, care se formează și se consolidează în cadrul familiei în procesul educației și a conduitelor cotidiene.

Astfel, conform teoriilor umaniste ale personalității, principala năzuință a omului o reprezintă *autoactualizarea*, care presupune scopul final al dezvoltării personalității, obținerea unității ei integrale pe baza diferențierii, valorificării depline a potențialului biopsihologic și a integrării optime în familie și socium. Autoactualizarea presupune sprijinul pe sine, forțele proprii, prezența opiniei proprii, independente în principalele probleme vitale. După **A. Maslow**, autoactualizarea reprezintă procesul dezvoltării continue și a realizării practice a posibilităților psihofizice [109].

Dacă analizăm condițiile realizării autoactualizării și mijloacele de comportare ce o asigură, conștiința identității [42] apoi ne convingem că aceasta e imposibilă fără o autocunoaștere și fără tendința de autoperfecționare continuă, baza cărora se pune în familie.

Referindu-ne la necesitatea autocunoașterii și cultivării toleranței în cadrul familiei, nu putem trece cu vederea **trăsăturile principale proprii personalității ce se autoactualizează**, *evidențiate de mai mulți cercetători și adaptate de noi în procesul realizării educației pentru familie în cadrul experimentului formativ* [1; 54; 109; 145; 275; 279; 285]. Acestea sunt:

- Perceperea adecvată și conștientă a realității, a particularităților familiei și capacitatea de a se orienta în dirijarea acestora. Libertatea de prejudecăți, interesul față de ceea ce e nou, interesant.

- Acceptarea propriei persoane, a semenilor și a altora așa cum sunt.
- Spontanietatea manifestărilor, simplitatea și naturalețea acestora în îmbinare cu respectarea rezonabilă a tradițiilor și ceremoniilor familiale, stabilite cu o doză de conformism conștientizat.
- Orientarea constructivă. Personalitățile ce se autoactualizează își concentrează atenția nu numai la interesele strict individuale, ci și la scopurile familiale și sociale mai ample.
- Majoritatea persoanelor ce se autoactualizează sunt buni familiști, părinți, își consacră viața unei vocații etc.
- Capacitatea de a privi viața cu *ochi deschiși*, de a o estima în mod obiectiv, constructiv, nepărtinitor, tolerant.
- Autonomia și independența, stabilitatea la factorii perturbatorii ce exercită diverse influențe.
- Trăirea – limită, ce se caracterizează prin senzația de catharsis.
- Prospețimea percepției, priceperea de a găsi de fiecare dată ceva nou în ceea ce e deja cunoscut.
- Sentimentul de solidaritate, coeziune cu familia, comunitatea și omenirea, conștientizarea propriei persoane ca cetățean al Omenirii.
- Lipsa manifestărilor de dușmănie în relațiile interpersonale. Prietenia cu alte personalități ce se autoactualizează; cerc larg al relațiilor interumane, deschidere spre colaborare.
- Spiritul democratic în interacțiuni. Disponibilitatea de a învăța de la alții; acceptarea altor viziuni.
- Simțul *filosofic* al umorului. Privesc la viață în general și la sine, în particular, cu o suficientă doză de umor.
- Convingeri morale, etice, atitudini valorice stabile. Personalitățile ce se autoactualizează se comportă tacticos, etic; percep și valorizează binele, frumosul; evită comportamentele negative; sunt orientate spre un anumit scop, iar mijloacele le subordonează acestui scop.

- Posedă creativitate, indiferent de faptul cu ce fel de activitate se ocupă; este creativ și în calitate de familist, părinte, bunic, profesionist, cetățean etc.;
- Nonconformismul, dar și lipsa predispoziției pentru spiritul de revoltă nesăbuit. Individul nu acceptă necondiționat acea cultură la care aparține după origine, ci are o atitudine critică, năzuind să aleagă din ea totul ce e mai bun și prosper, fiind tolerant față de alte culturi [109].

Putem conchide că autoactualizarea nu se poate desfășura eficient fără cunoașterea de sine, care presupune capacitatea de a ține un dialog interior – *dialogul cu tine însuși* și, în esență, include un comportament tolerant.

Dialogul cu propria persoană se desfășoară în timpul când nu purtăm conversații directe cu alte persoane. Acest lucru trebuie să-l cunoască și să-l conștientizeze părinții, pentru a învăța copiii să-și analizeze faptele și acțiunile pentru a facilita procesul de autoactualizare și formare a unui comportament tolerant. Autoactualizarea este un proces de dezvoltare permanentă și de realizare practică a propriilor posibilități.

Ea reprezintă potențele actuale ale individului, ajutându-i acestuia să renunțe la iluzii, la unele viziuni greșite despre sine și alții, să se autocunoască mai profund, ceea ce asigură aplanarea și soluționarea multor conflicte interioare, inclusiv, și interpersonale.

În sprijinul acestor supoziții, găsim similitudini cu teoria elaborată de **Л. И. Божович** despre formarea capacităților de autocunoaștere, ce cuprinde perioada de dezvoltare a personalității, începînd cu copilăria preșcolară timpurie și finalizînd cu vîrsta adolescentină, vîrstă cînd se formează la individ concepția despre lume, numită *poziție interioară*. Anume această poziție constituie una din principalele caracteristici ale personalității, premisa dezvoltării ei, ce este interpretată ca o totalitate a motivelor principale privind activitatea umană (Л. И. Божович, 1968; А. Н. Леонтьев, 1983; С. Л. Рубинштейн, 1926).

Așadar, formarea *poziției interioare* a individului presupune prezența structurilor conștiinței de sine și a structurilor opozițional-evaluative / sovestea [54; 109], care asigură procesul comparării, identificării, evaluării și reevaluării trăsăturilor personalității, realizării posibilităților acesteia, ceea ce creează un șir de condiții favorabile pentru formarea și consolidarea trăsăturilor de personalitate ce presupun toleranța. Este ușor de observat că trăsăturile proprii personalității ce se autoactualizează, descrise de **A. Maslow**, nu rezervă timp și spațiu intoleranței, deoarece aceasta îl *macină* pe om din interior, îl sustrage de la autoperfecționare. Cunoșcând trăsăturile principale proprii personalității ce se autoactualizează, devin clare obiectivele, conținutul și metodele de educație care pot fi aplicate în familie pentru a pune baza fundamentului autoactualizării și formării personalității tolerante.

Comportamentul tolerant al individului poate fi obținut în baza educației morale a acestuia și, anume, în baza formării unității dintre conștiință și conduita morală ce presupune o atitudine tolerantă.

Din punct de vedere pedagogic cultura toleranței, ca și morala familială, reprezintă fundalul etic și psihosocial pe care se desfășoară acțiunea educativă.

Profilul moral al familiei depinde de sistemul moral al societății cu care familia interacționează permanent. Morala, ca fenomen social, reflectă relațiile ce se stabilesc între oameni. Ca formă a conștiinței sociale, morala include într-un tot întreg următoarele componente: idealul, valorile, normele, regulile comportamentale, care împreună constituie structura sistemului moral. Esența idealului moral se manifestă prin valorile, normele și regulile morale. Acesta apare ca un model, o imagine a perfecțiunii umane spre care trebuie să tindă fiecare om.

Una dintre cele mai importante valori, *Binele*, de fapt nu s-ar putea obține și realiza în afara toleranței, empatiei, tactului, bunăvoinței. Normele și regulile moralei includ și regulile ce țin de cultura toleranței.

Societatea moldovenească ar fi în stare să atingă un grad avansat de toleranță în cazul în care cetățenii săi ar avea o conștiință a identității dezvoltată, susține **VI. Pâslaru** [42].

Noi putem completa această afirmație cu o teză elaborată în procesul realizării EF, conform căreia *locul central în formarea culturii toleranței, sinelui și conștiinței identității îl ocupă familia.*

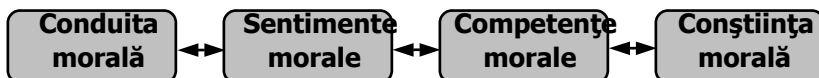
Cultura toleranței, pe care trebuie s-o posede fiecare membru al familiei, în viziunea noastră, presupune respectarea normelor morale, incluse într-un cod familial special.

Codul a fost elaborat în baza fundamentelor teoretice de ordin teleologic și axiologic ale educației morale; în baza exigențelor etno-pedagogiei, a normelor eticii și moralei creștine (G. Văideanu, 1988; V. Mândăcanu, 2000; VI. Pâslaru, 2003; N. Silistraru, 2003). În elaborarea și experimentarea lui au participat cadrele didactice, mai cu seamă, managerii, diriginții, psihologii, profesorii de *Educație civică* din Liceul Teoretic „Julia Hașdeu”, or. Chișinău (E. Gonciar E. Ostaf, E. Slavenschi L Captari, T. Stănilă), Liceul Teoretic „M. Eminescu” din Ungheni (E. Civriga), Liceul Teoretic A. C. Пушкин Т. И. Карнаухова, Л. В. Мининкова, В. П. Гонцова) și Școala medie de cultură generală, s. Pîrlița (L. Uscatu).

În această ordine de idei apare necesitatea cunoașterii și dirijării procesului de formare morală a individului sau, mai bine zis, procesul de *umanizare* a copilului în familie.

Pentru ca individul să accepte și să respecte normele și regulile morale, trebuie să realizăm consecvent educația morală a acestuia în direcția formării competențelor, sentimentelor, conștiinței și a conduitei morale.

Acest proces complex, multidimensional, contradictoriu și interdependent începe în familie de la cea mai fragedă vîrstă și continuă în grădinița de copii, școală și alte instituții sociale. Prioritară însă rămînînd familia ca un prim și firesc mediu de socializare și umanizare a copilului.

Dacă plecăm de la teza conform căreia psihologii consideră vârsta preșcolară drept perioadă sensibilă, deosebit de eficientă în vederea interiorizării experienței comportamentale, apoi devine evident faptul că nu în zadar pedagogia populară evidențiază insistent *cei șapte ani de acasă*.

Se știe că este foarte important pentru EF ca toți membrii familiei să respecte normele și regulile moral-etice. Aceasta este, de fapt, o axiomă pe care am întemeiat formarea culturii toleranței.

În sens psihopedagogic, *asimilarea* nu este altceva decât *interiorizarea normelor și regulilor morale*, care presupune imitarea, identificarea și un transfer în reprezentări morale prin antrenarea factorilor subiectivi: vârstă, experiență de viață, capacitate de înțelegere, interese, trebuințe, stări subiective, ce se manifestă în acțiuni, fapte, comportament. În mediul familial individul se exersează în acțiuni și fapte moral-etice, ce includ elementele constitutive ale culturii toleranței față de membrii familiei, rude, care mai apoi vor fi transferate și asupra altor persoane.

Familia reprezintă agentul unei acțiuni pedagogice, care *fixează în individ habitusul primar* [19; 172; 173], primele scheme de percepție, de gândire și de acțiune, care vor funcționa ca fundament și principiu de selecție în procesul interiorizării experiențelor ulterioare, formînd temelia viitoarei personalități. Făcînd apel la fapte, putem afirma că *toleranța sau atitudinea intolerantă a individului începe a se proiecta de acum din familia lui de origine, se consolidează în procesul maturizării și se manifestă clar în familia creată de acesta*.

În procesul cercetării am specificat modalitățile acestui proces complicat, adică, am analizat cum îl realizează părinții, ce stiluri și metode aplică ei, deoarece copiii preiau stilul comportamental și relațional al părinților.

Conceptul *stil educativ* este utilizat într-un sens relațional: el vizează natura și caracteristicile raporturilor familiale în cadrul cărora se realizează procesul educativ, fiind adesea înlocuit în literatura de specialitate cu așa termeni ca *atmosferă familială* sau *climat educativ* familial, *tehnică de influență*.

Efectuînd o sinteză a studiilor consacrate problemei stilurilor educative familiale, evidențiem următoarele particularități ce sunt importante pentru formarea unei personalități tolerante. Analiza stilurilor educative familiale depistate în literatura de specialitate [116; 117; 118; 172; 280; 281; 283] ne oferă o diversitate mare a modalităților de acționare parentală – un pluralism al stilurilor educative familiale.

Pluralismul stilurilor educative familiale se organizează în jurul următoarelor variabile: autoritate / constrîngere; liberalism / permisivitate; dragoste / atașament; ostilitate / respingere.

Cercetarea realizată ne-a permis să scoatem în evidență încă o variabilă *dragoste / valorizare*, care presupune cultura toleranței.

Majoritatea stilurilor educative denotă îmbinarea a două tipuri de comportament parental: control și suport / susținere.

Esențialele principii educative la care apelează părinții pe care le-am depistat sunt:

- a) *securizarea afectivă*: înțelegere familială, mediu familial cald și protector (43%);
- b) *dialog*: schimbul de mesaje între părinți și copil, ascultarea copilului (27%);
- c) *dragoste*: tandrețe, înțelegere, manifestarea afecțiunii (89%);
- d) *stabilitate normativă*: existența și respectarea normelor, a unei discipline de viață (38%);
- e) *valorizare*: încredere în copil, posibilități de acțiune / creație aprecierea realizărilor obținute de copil (29%).

Sinteza literaturii de specialitate [10; 11; 42; 43; 54; 80; 81; 173; 202] și analiza relațiilor copiii-părinți ne-a permis să stabilim că exercitarea autorității parentale se manifestă mai frecvent sub formă de:

- *autoritate coercitivă*, bazată pe convingerea părinților că vârsta mai mare implică o competență mai mare; se pune accent pe necesitatea supunerii imediate și necondiționate a copilului (64%);
- *autoritatea persuasivă* (negociatoare), accentul se pune pe necesitatea de a oferi explicații privind motivația

deciziei parentale, lăsându-i copilului un *spațiu pentru acțiuni* (17%);

- *autoritatea structurantă* (parteneriatul), părinții lasă copilul să acționeze independent, oferindu-i numai repere pentru a-l orienta pe copil în capacitatea de a-și elabora scopul și construi o autonomie personală (14%).

Acțiunile părinților sunt orientate:

- a) direct asupra personalității copilului (83%);
- b) asupra mediului de viață al acestuia (74%);
- c) asupra altor persoane ce contactează cu copilul (38%), mai cu seamă, începând cu vârsta pubertară.

În procesul acțiunilor părinții aplică diferite mijloace, metode, procedee.

Pornind de la faptul că unii părinți preferă să acționeze asupra personalității copilului, în timp ce alții acționează în primul rând asupra mediului de viață al acestuia sau asupra altor persoane din preajma lui, putem evidenția patru tehnici de influență: *control, relație, motivație și moralizare* [54; 172; 272; 273]. Eficiente în EF s-au dovedit a fi primele trei, deoarece asigură îmbinarea echilibrată a exigenței, cordialității, empatiei cu modificarea și susținerea conduitei eficiente.

Finalmente, stilul educativ familial depinde de comportamentul părinților și strategiile aplicate de ei, atât în comunicare, relații cât și în educația copiilor și trebuie analizat ca un produs și proces nemijlocit al interrelației și conexiunii inverse dintre trei variabile: *principii, autoritate, acțiuni parentale*, ce includ metodele și mijloacele aplicate în educația copiilor.

Astfel, ***Modelul familiei ce posedă cultura toleranței*** în reprezentare grafică denotă elementul tranzacțional [205], din care rezultă că *acțiunile și autoritatea parentală* interferează și sunt susținute de un ansamblu de *principii parentale*, ce contribuie la eficientizarea educației pentru familie, reprezentând atât un component al stilului și modului de viață cât și fundamentul acestuia (Figura 12).

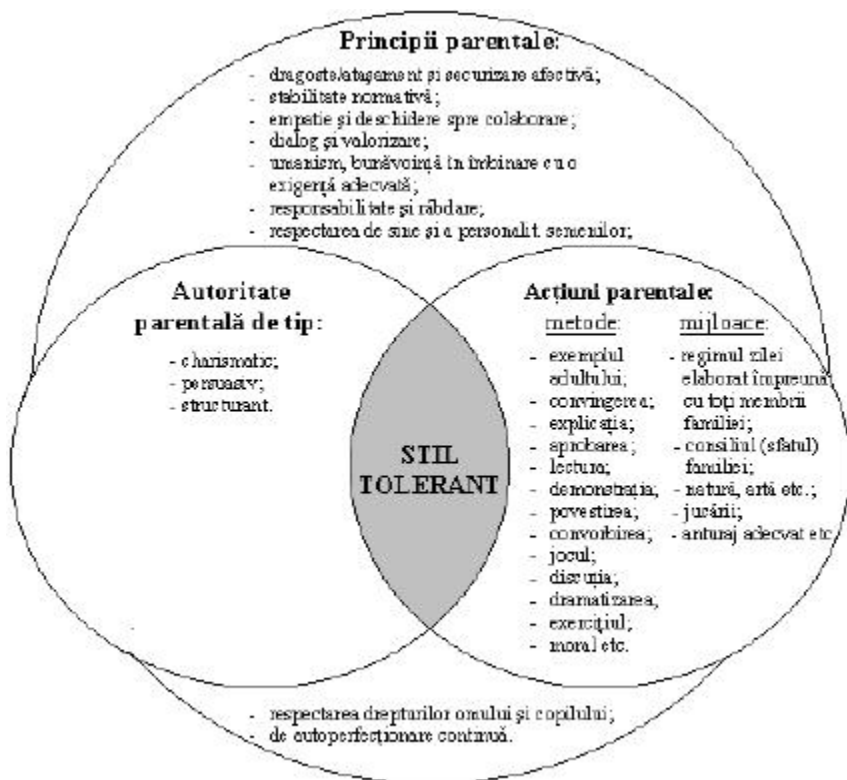

Figura 12. Modelul familiei ce posedă cultura toleranței

Stilul educativ al familiei depinde într-o foarte mare măsură de principiile acceptate pe care se axează părinții în viața de familie, autoritatea și acțiunile lor, orientate, mai cu seamă, în direcția educației copiilor și a interacțiunii lor cu semenii, reprezentând un proces de schimb democratic, relațional la nivel intrafamiliar, ceea ce contribuie la crearea unui mediu favorabil pentru intercomunicarea familială și educația toleranței.

Sintetizând putem afirma că formarea, corectarea și armonizarea stilului familial și eficientizarea educației pentru familie, experiența empirică și cercetările realizate ne-au demonstrat clar că

În arealul respectiv și condițiile noastre *sunt apte pentru a se orienta spre un model funcțional în care ar predomina toleranța, empatia și buna înțelegere, familiile de tip egalitar, complementar, și o mare parte din familiile tradiționale în care prevalează stilul relațional calm, echilibrat (29%); stilul afectuos, cordial, binevoitor (18%)*. Mult mai dificilă a fost colaborarea în această direcție cu familiile axate pe un stil distant, *rece*, coercitiv (34%) și cele în care domină un stil anomic sau relații *vulcanice*, conflictuoase, imprevizibile (19%). Particularitatea esențială care ne-a permis să optimizăm activitatea de inițiere și formare a părinților și adolescenților privind cultivarea comportamentului tolerant, ca parte componentă a culturii familiale, rezidă în tipul reprezentărilor pe care îl posedă personalitatea și care formează nucleul comunicării intrafamiliale.

Important a fost să stabilim sistemul de reprezentări al individului, pentru a cunoaște și determina strategia conform căreia vom acționa în cadrul programului formativ, orientat spre restructurarea conduitelor membrilor acestuia pentru a le face mai tolerante. Astfel, indivizii ce posedă sistemul de reprezentări sociocentrice, axați în comunicare și comportament pe subiectul *noi* și reprezentări altero-centrice, axați pe subiectul *alter-ego* sunt, de regulă, mai deschiși și receptivi, iar cei ce posedă reprezentări egocentrice, fiind orientați spre sine, fac abuz în comunicare de subiectul *eu* și sunt înclinați spre supraapreciere, negativism și intoleranță.

Cultura toleranței ca fenomen etico-pedagogic, cultivat în cadrul familiei, va servi drept reper funcțional al educației pentru familie, deoarece calitățile de personalitate ce urmează a fi formate în procesul educativ constituie de fapt fundamentul moral-etic al familiei. Au fost precizate și definite elementele constitutive ale culturii toleranței în contextul autoactualizării personalității.

Modelul familiei ce posedă cultura toleranței a fost promovat prin intermediul implementării Curriculumului EF, dat fiind faptul că obiectivele și conținuturile acestuia au fost elaborate prin prisma *noilor educații*, care includ educația pentru democrație și toleranță.

IDEI ȘI SUGESTII PENTRU MEDITAȚIE

Tînărul privește la fel ca și bătrînul în ochii morții. Anume deațit fiecare zi trebuie s-o trăiești ca pe ultima, ce va finaliza viața.

Platon

Educația reprezintă introducerea orientată a copilului în cultura sociumului contemporan, axată pe formarea capacității de a crea și trăi o viață demnă de Om.

H. B. Щуркова

Încetează a te mai văicăra și începe a trăi.

R. Kypling

Realizați educația copilului, bazîndu-vă pe forța lui și nu pe lupta cu slăbiciunile lui.

E.A. Аркин

Educația copilului nu este o distracție plăcută, ci o misiune care cere investiții de capital intelectual, emoții și retrări grele, nopți nedormite și multe gînduri ...

I. Korceak

Autoeducația este consecința educației de calitate, proiectată în sensul realizării și dezvoltării unor activități de formare-dezvoltare permanentă ...

S. Cristea

Dorința cea mai mare a omului este de a-și găsi o persoană în care ar putea avea încredere și căruia i-ar consacra viața.

A. Курпатов

Genul nu se poate identifica cu anatomia, nici cu fiziologia și nici cu educația. Genul reprezintă o construcție specifică a unui sistem organizat al psihicii noastre.

A. Курпатов

Iertarea reprezintă cea mai măreață și profundă manifestare a sufletului uman și a bărbăției.

R. Sharma

Înțelepciunea presupune cunoașterea următorului tău pas, măiestria – abilitatea de a-l face, acțiunea pentru a-l realiza – reprezintă virtutea.

D. S. Djordan

Lucruri mărețe nu sunt. Există lucruri mici, dar realizate cu o enormă dragoste.

Maica Teresa

Pentru a fi fericit trebuie să iubești.

Л. Н. Толстой

Scopul vieții presupune a trăi viață călăuzită de un scop.

R. Sharma

Tinerețea nu reprezintă o perioadă a vieții; ea este o stare a minții/rațiunii. Oamenii îmbătrânesc din cauza că se dezic de idealurile sale și depășesc senzațiile tinereții. Anii acoperă pielea cu riduri, dar refuzul entuziasmului acoperă sufletul cu riduri ...

Tu ești bătrîn într-atît, încît constai din fobii, îndoieli și disperare ...

L. F. Felan

Separarea genurilor în procesul evoluției nu poate fi o simplă întâmplare. Acest fapt nu rezidă în repartizarea rolurilor, funcțiilor, sarcinilor, ci reprezintă două posibilități diferite de explorare a vieții. Nici o strategie nu poate fi considerată mai eficientă, ele asigură dobîndirea variatelor rezultate, iar îmbinarea acestora creează un volum substanțial de cunoștințe și experiență de viață.

A. Курпатов

CAPITOLUL IV

SISTEMUL EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE: PERSPECTIVE CURRICULARE ȘI METODOLOGICE

4.1. CURRICULUMUL EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE ÎN CONTEXTUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI FORMATIV

Curriculumul de bază care funcționează în Republica Moldova constituie documentul normativ și instrumentul reglatoriu al activității educaționale de o primă importanță și utilitate [23], reprezentînd semnificația definitorie a integrării învățămîntului în modernitate [23; 46; 53; 86; 87]. Fundamentele curriculumului evidențiază originile acestuia, care sînt de natură sociologică, psihologică, pedagogică și epistemologică [18; 23; 47; 64]. Fundamentele sociologice concentrează comanda, cererile socio-culturale cu privire la sistemul educativ, cele psihologice concentrează relațiile existente la nivelul procesului de formare-dezvoltare a elevului, cele pedagogice, concentrează relațiile existente între finalitățile educației, practica și tehnologia acesteia la nivel de sistem și proces, iar cele epistemologice reflectă chintesența metodologiei, nivelului atins în domeniul științelor particulare, structura internă a acestora și relațiile interdisciplinare decisive pentru configurația curriculumului în condițiile planului formal – nonformal – informal [47; 64]. Plecînd de la aceste teze și accepțiunea potrivit căreia familia reprezintă instituția socială de bază ce realizează reproducerea sistemului cultural și mecanismul conservării structurii și ordinii sociale, Curriculumul *Educația pentru familie* a fost conceput și abordat sistemic în baza metodei integrative [14;129] ca un ansamblu de acțiuni, care orientează activitatea cadrelor didactice în domeniul vizat, pregătirea elevilor pentru integrarea în societate și viitoarea familie și ar contribui la eficientizarea și consolidarea experiențelor

parentale privind armonizarea relațiilor familiale, educația copiilor formarea deprinderilor de viață și reechilibrarea modului de viață în cadrul familiei.

Curriculumul EF reperează pe Concepția dezvoltării învățămîntului în Republica Moldova; Legea învățămîntului; Programul Național de dezvoltare a învățămîntului în Republica Moldova; Codul familiei Republicii Moldova. În procesul elaborării s-au luat în considerare și prevederile, cerințele documentelor, actelor ce vizează problematica familiei, elaborate de forurile și organisme internaționale.

Raportat la educația copilului și implicit al adultului, drept suport metodologic al Curriculumului EF l-au constituit nu numai particularitățile psihologice ale personalității copilului la diferite vârste, ale educației și instruirii formale, ci și modelul andragogic de educație / instruire al adulților, care reperează pe asumțiile filosofiei educației, psihologiei evoluționiste, teoriile instruirii adulților, particularitățile educației nonformale și a celei informale (Volumul III).

În elaborarea curriculumului din perspectiva învățămîntului centrat pe elev și dezvoltarea cadrului formal – nonformal – informal, au fost integrate toate componentele procesului educațional. Prin urmare, întrebările pe care și le-ar formula un manager în legătură cu implementarea Curriculumului EF (diriginte, psiholog, consilier școlar sau un părinte interesat de procesul vizat) au fost prevăzute, după cum urmează:

- **Pe cine o să învățăm ?** □ *caracteristicile obiectului (copil de vîrstă preșcolară, vîrstă școlară mică, preadolescent, adolescent, adult);*
- **Cine îi va învăța ?** □ *caracteristicile subiectului (în ipostaza concretă: psiholog, diriginte, profesor etc.);*
- **Ce o să învățăm ?** □ *Conținuturi proiectate în contextul PLC;*
- **În ce condiții ?** □ *resurse umane și materiale (climat moral, condiții și mediu estetic, igienic, situații concrete educative, mijloace etc.);*

- **Cînd ?** □ *stabilirea timpului prin elaborarea unui orar comod;*
- **Cum să învățăm ?** □ *strategii și tehnologii de formare / învățare (forme, metode, procedee, tehnici, etape etc.);*
- **Pentru ce o să învățăm ?** □ *finalități: integrare socială, comportament civilizat, formarea competențelor relaționale, de familist, parentale etc.*

Configurînd dinamica *devenirii personale prin formare / învățare, precizăm că fenomenul pedagogic de curriculum în-globează, un sens larg procesual, ce include ansamblul contextelor și al experiențelor de formare / învățare, inclusiv al mijloacelor, strategiilor de organizare a acestora, pe care elevul le parcurge în cadrul școlii și care au rolul de a-l sprijini în procesul autoafirmării sale conștiente și un sens restrîns, proiectiv, ce cuprinde ansamblul acelor documente școlare de tip orientativ în cadrul cărora se consemnează datele esențiale privind procesele educative, experiențele de învățare, dar și modelele de organizare specifică a acestora, pe care școala le oferă elevului* [31; 32; 43; 45; 63; 86; 87].

Faptul respectiv ne-a determinat la un studiu comparativ în domeniul vizat, care s-a soldat cu analiza mai multor curriculumuri [32; 43; 45; 46; 53; 112; 126]. Efectuarea unor cercetări extinse în timp și spațiu cu caracter formativ privind necesitatea și tehnologia educației pentru familie pe eșantioane stratificate, diferite ca vîrstă, profesie, cultură, mediu socio-cultural, în contextul celor trei forme generale ale educației, ne-a orientat spre o abordare integrativă, bidimensională (pentru elevi și părinți), prospectivă, ce ar asigura funcționalitatea de lungă durată a acesteia.

În procesul selectării și organizării conținuturilor ne-am orientat după un **sistem de principii** și criterii de natură axiologică, logică, psihologică, pedagogică și ergonomică [21; 23; 91; 93]. Printre aceste principii menționăm următoarele:

Realizarea disciplinarității care presupune asigurarea *intra-disciplinarității* (respectarea unei structuri logice și ierarhice a cunoștințelor, corelarea și consolidarea acestora); *interdisciplinarității* (coordonarea la nivel superior a două discipline), *pluridisciplinarității* (cooperarea mai multor discipline) și *transdisciplinarității* (coordonarea multilaterală a unor discipline pentru realizarea unor obiective și a idealului educativ) [21].

Perspectiva axiologică exprimă necesitatea axării întregului proces educațional pe *valorizarea valorilor* general-umane, naționale, familiale etc. și formarea atitudinilor valorice.

Realizarea conținuturilor prin prisma problematicii lumii contemporane ne orientează spre valorificarea *noilor educații*, care vor fi raportate la conținuturile generale ale activității de formare – dezvoltare morală, intelectuală, tehnologică, estetică și psihofizică [49].

Abordarea sistemică și integrativă presupune prelucrarea cunoștințelor cu ajutorul metodei integrative, care constă în includerea informației într-un ansamblu construit, ceea ce îl va completa sau transforma. *Sintetică, teoretică, discursivă, rațională, comprehensivă în sensul de holistică, metoda integrativă este toate acestea la un loc* [14, p.146]. Fiecare problemă va fi abordată în baza cunoștințelor asimilate și mai mult sau mai puțin sistematizate, astfel încât informațiile noi să fie integrate în acest sistem. Asimilarea cunoștințelor nu va însemna o simplă adăugare, ci restructurarea sistemului inițial sub forma unui nou sistem. Dezvoltarea noului sistem privind cultura relațiilor și a vieții în familie nu se va face prin straturi succesive, ci prin perfecționarea conținutului și transformarea structurilor [129].

Perspectiva valorificării cadrului formal – nonformal – informal în procesul EF asigură deschiderea educației formale spre modalitățile educației nonformale și a celei informale, ceea ce va contribui la depășirea limitelor ce țin de tendințele negative ale programării și normativității didactice excesive.

Proiectarea Curriculumului EF din perspectiva *pedagogiei integrative* este condiționată de tendințele actuale ale dezvoltării siste-

melor educaționale, axate pe principiul educației permanente și a formării la om a unei viziuni globale asupra lumii și vieții lui. Am abordat familia amplu, ca actor, agent și partener educativ, iar educația pentru familie din perspectiva PLC, orientându-ne spre formarea competențelor necesare pentru organizarea / reechilibrarea vieții familiale și consolidarea culturii acesteia (Figura 13).

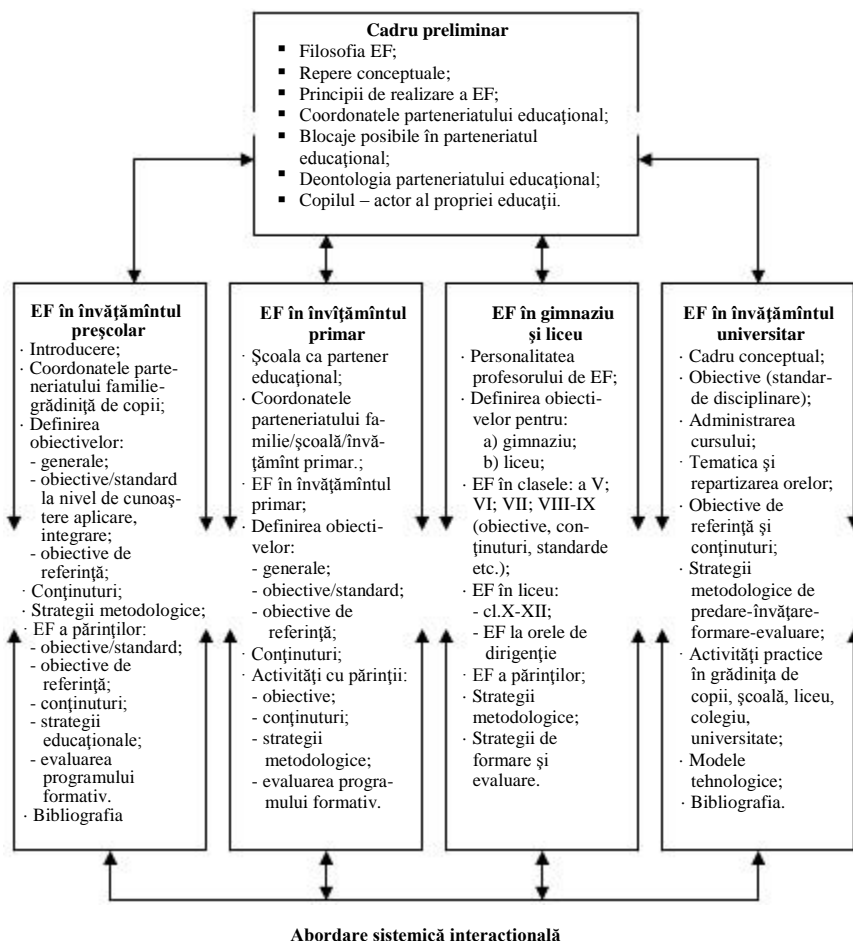

Figura 13. Schema structurii Curriculumului EF

Curriculumul elaborat conține elemente de specificitate: posedă un caracter integrativ, este prevăzut pentru educația copilului – elevului – studentului, sincronic cu educația adultului (părinților), este destinat activităților de tip formal – nonformal – informal, conține obiectivele generale, ce îndeplinesc funcția standardului educațional pentru fiecare vîrstă, obiective de referință, conținuturi, sugestii și strategii metodologice de realizare și evaluare a conținuturilor.

Dat fiind faptul că Curriculumul EF este axat pe valorizarea parteneriatului educațional, acesta include și astfel de subcomponente ca: coordonatele parteneriatului educațional, blocajele posibile în parteneriatul educațional, deontologia parteneriatului educațional, strategii de formare a cadrelor didactice din perspectiva EF, tehnologii pedagogice, condiții de eficientizare a activității cu părinții privind EF, agenda bibliografică pentru cadrele didactice și părinți [56].

Cadrele didactice apreciază mult faptul că obiectivele și conținuturile proiectate în curriculum ghidează pedagogul spre tehnologiile euristice, interactive (65%).

Semnificativ este faptul că 94,2% din actorii experimentului consideră că procesul EF în baza sistemului propus trebuie promovat și dezvoltat.

Analiza rezultatelor obținute și sinteza realizată ne permite să afirmăm că implementarea eficientă a Curriculumului EF se datorează nu numai particularităților acestuia, ci și experienței cadrelor didactice implicate în proces, situației favorabile care s-a creat în sistemul educațional al republicii ca rezultat al reformei curriculare și formării continue a cadrelor didactice, a valorizării parteneriatului educațional familie – școală – comunitate.

În conformitate cu rigorile teoretice elucidate au fost elaborate fundamentele Curriculumului EF și structura acestuia după cum urmează:

- centrarea pe obiective și formularea obiectivelor-standard la nivel de cunoaștere, aplicare și integrare pentru fiecare vîrstă, inclusiv părinți;

- axarea pe copilul de vîrstă preșcolară, elev, student în îmbinare cu culturalizarea paralelă a părinților;
- elaborarea și corelarea conținuturilor pentru preadulți și adulți;
- elaborarea conținuturilor curriculare prin prisma PLC din perspectiva *noilor educații*;
- prezența sugestiilor metodologice pentru fiecare vîrstă care includ strategiile de desfășurare a activităților educative și de evaluare a acestora;
- abordarea deontologiei parteneriatului educațional;
- descrierea blocajelor posibile în parteneriatul educațional și a posibilităților de soluționare;
- caracteristica succintă a copilului, abordat în calitate de actor al educației pentru familie;
- abordarea teoretico-aplicativă a cadrului formal – non-formal – informal.

Implementarea curriculumului prin intermediul Sistemului EF ne-a permis să conturăm și să precizăm următoarele probleme ce necesită investigații suplimentare:

- reintegrarea socială a familiilor dezintegrate;
- rolul bunicilor / culturii postfigurative în formarea familiei și reechilibrarea modului de viață al familiei;
- educația pentru familie în cadrul procesului de învățămînt la disciplinele socio-umanistice.

Totodată, procesul desfășurat de educație pentru familie și realizat, mai întîi prin rețeaua educativă, apoi prin sistemul creat, ne-a permis să conștientizăm trei momente importante:

- curriculumul reprezintă o subcomponentă importantă, reglatorie a fundamentelor teoretice din Sistemul EF ce interferează cu fundamentele metodologice, orientînd evoluția acesteia;
- curriculumul are caracter integrativ și este un document menit să realizeze integralitatea și inter-, pluri- și trans-disciplinaritatea [13; 46; 64];

- Curriculumul EF trebuie să fie într-o permanentă modificare și dezvoltare, urmărind formarea deprinderilor și competențelor de viață la elevi și părinți.

4.2. SISTEMUL EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE: DIMENSIUNE METODOLOGICĂ

În capitolele precedente am consemnat două direcții de cercetare, două modalități de a concepe EF, două episteme: educația familială ca demers pedagogic și cultural de formare a familistului și contribuția instituției de învățământ la acest proces. Ideile au fost prezentate din perspectiva evoluției familiei și a educației pentru familie prin prisma pedagogiei postmoderniste. *Cercetările în domeniul educației pentru familie se orientează spre o abordare triunitară: sistemică de rol [39; 49; 159; 277], ecologică [20; 39] și calitativ-axiologică [2; 3; 24; 51; 108; 183].*

Fiind în proces de dezvoltare, suportul teoretic vizat, poate fi privit ca un ansamblu de perspective ce urmează a fi cercetate în corelație cu originile educației pentru familie și cercul calității interacțiunilor educative descris anterior.

Practicile educative și procesul EF repune problema funcționării acestora ca *sistem viu, real de perfecționare și autoperfecționare*.

Repererele conceptuale de fondare a Sistemului EF se constituie din *concepția Sistemelor vii*, în conformitate cu care în lumea naturală, grupările umane interacționează, se autoreglează devenind emergente [27; 39; 159] și concepțiile pedagogiei postmoderniste, esența cărora rezidă în abordarea educației la nivel formal – nonformal – informal prin prisma calității și a filosofiei axiologice [2; 29; 30; 80; 123; 141; 251], teoriilor: sistemică de rol [216; 276], curriculară [46; 64; 86], dezvoltării educației permanente [23; 64; 65; 122; 184; 188; 240] axării pe metoda integrativă [13; 14], dezvoltării

rețelelor de cunoaștere, creării *societăților / cetăților* educative [49; 65], *noilor educații* [4; 49], educației cognitive [80; 180] și educației adulților [10; 25; 68; 99; 187].

Sistemul educației pentru familie a fost definit drept ansamblu de elemente interdependente, ce include dimensiunea teoretică și metodologică a intervențiilor educaționale, realizabile prin conținuturi morale, intelectuale, tehnologice, estetice, psiho-fizice, concentrate în Curriculumul EF, valorizate prin diverse strategii la nivelul planurilor formal – nonformal – informal. Elementele constitutive interacționează fiind orientate spre formarea – perfecționarea individului privind cultura relațiilor familiale.

Funcțiile Sistemului EF conturează destinația acestuia, scoțînd în evidență raporturile existente între procesul educației pentru familie, realizat în cadrul familiei, instituției de învățămînt, rețelei de cunoaștere-formare și comunitate.

Determinarea funcțiilor Sistemului EF reflectă logica procesului de formare a individului în vederea realizării rolurilor sociale de familist și părinte:

- ***funcția culturală și de orientare valorică a procesului EF*** orientează activitatea fiecărui component și a sistemului în ansamblul său, orientat spre culturalizarea individului prin intermediul valorilor și modelelor culturale;
- ***funcția socială*** interferează cu funcția culturală și de orientare valorică, ghidînd activitatea educativă spre formarea comportamentelor sociale eficiente în ipostaza de familist și părinte;
- ***funcția ecologică și de reglare / echilibrare a modului de viață*** rezidă în orientarea activității procesului EF spre promovarea, formarea unui mod sănătos de viață, începînd cu ocrotirea mediului și finalizînd cu spiritualizarea educației, ecologia mediului și a relațiilor inter-personale.

Intervențiile educaționale parvin de la planurile formal – nonformal – informal, cel formal (instituția de învățămînt), asumîndu-și responsabilitatea de organizare – desfășurare – monitorizare a procesului EF.

Dimensiunea teoretică a Sistemului EF include epistemologia și axiologia, concretizate în reperele conceptuale și Curriculumul educației pentru familie. **Dimensiunea metodologică include modelele, strategiile și tehnologiile**, cuprinzând instrumentele concrete de cercetare, formare și evaluare aplicate în procesul educației pentru familie (Figura 14). Fundamentele Sistemului EF preiau aceleași origini ca și fundamentele curriculumului vizat: *sociologică, psihologică, pedagogică și epistemologică* (subcapitolul 4.1), adăugînd la acestea și una de natură antropologică, care concretizează posibilitățile de comparare a modalităților, sistemelor de educație aplicate în colectivitățile umane. Anume antropologia pedagogică asigură realizarea nivelului doi de sinteză a realității educative, delimitînd strategiile și principiile comune și constante [20; 129; 251; 276], care pot fi structurate în sistem (Figura 14).

Sintetizînd cele expuse în subcapitolele precedente putem menționa că *fundamentele teoretice* sunt stabilite, structurate logic și interpretate în contextul PLC. *Fundamentele metodologice* includ modelele, strategiile și tehnologiile procesului EF, *privite ca ansamblu structural luat în deplina lui unitate* [34; 35; 47; 49], elaborate în conformitate cu fundamentele teoretice.

Pornind de la perspectiva pedagogică în procesul de interpretare metodologică a EF, trebuie să precizăm că metodologia EF implică definirea ansamblului de principii, care vor asigura eficiența acesteia, clasificarea metodelor / procedeelelor în îmbinare cu strategiile de valorificare concretă a formelor – metodelor – procedeelelor – mijloacelor educaționale în concordanță cu intervenția teleologică a finalităților preconizate.

Înainte de a elucida dimensiunea metodologică și tehnologică a EF a fost necesar să precizăm pozițiile-cheie vizavi de realizarea procesului educațional.

Eficiența metodologiei EF este condiționată de obiectivele pedagogice proiectate, care asigură funcționalitatea sistemului, determinînd, concomitent și infrastructura metodelor selectate pentru realizarea educației pentru familie.

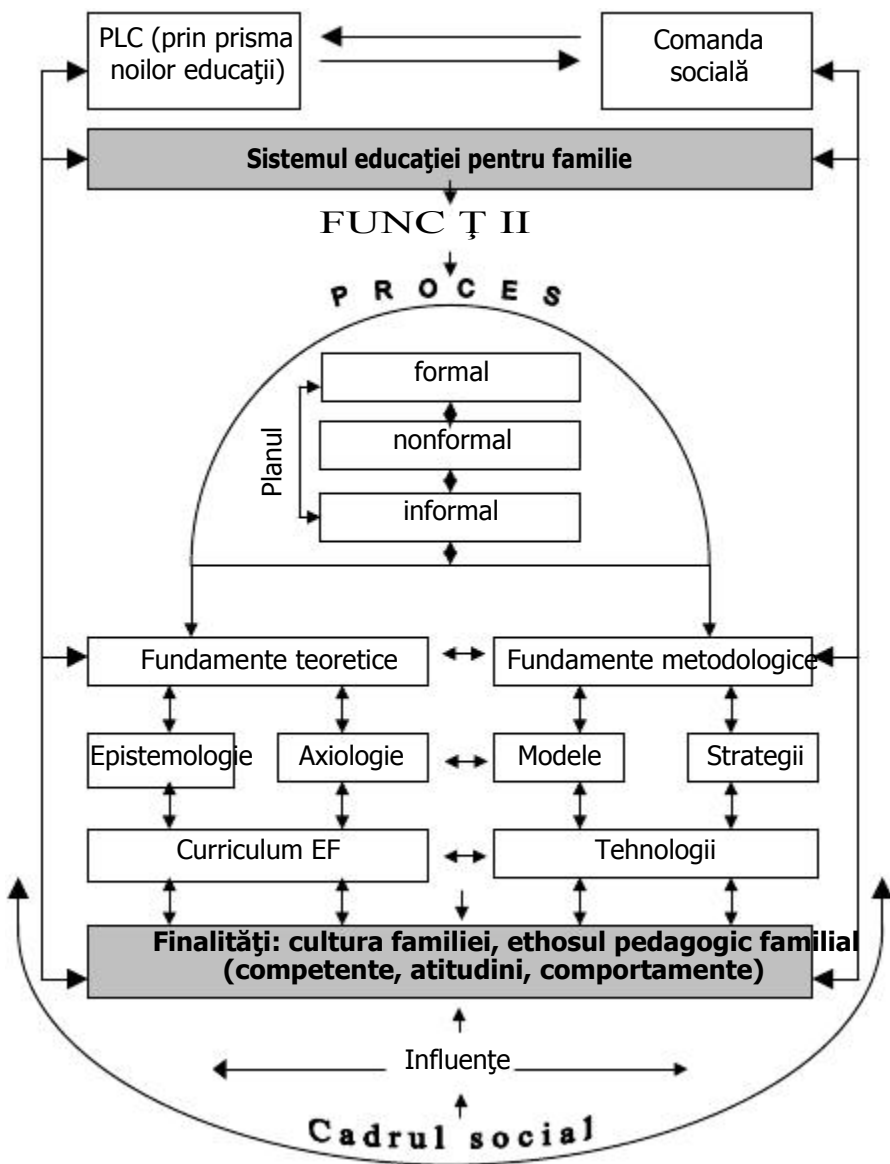

Figura 14. Sistemul educației pentru familie

În procesul de racordare analitică trebuie să evidențiem faptul că proiectarea curriculară a educației pentru familie ne-a asigurat:

- corelarea permanentă a metodologiei alese cu obiectivele și conținuturile planificate, realizabile în baza principiilor elaborate în limitele raportului dintre starea inițială a copiilor – elevilor – studenților – părinților și situația copiilor – elevilor – studenților – părinților la finele activităților EF;
- crearea și susținerea mediului contextual adecvat pentru realizarea activităților de educare – formare – studiere – evaluare;
- secvenționarea conținutului EF, ce urmează a fi studiat – asimilat – evaluat în funcție de *reacțiile formative* (cognitiv – afectiv – motivațional – acționale), declanșate în cadrul activităților educative [47];
- implicarea resurselor de educare / formare, deplasând accentul pe planul nonformal și informal.

Prin urmare, structura metodologiei procesului EF include principiile de realizare a educației pentru familie și obiectivele acesteia, tehnicile de eficientizare a activității educative: metodele, procedeele, mijloacele și formele de activitate.

Tehnologia educativă se prezintă ca un subsistem teoretico-acțional executiv de realizare a EF prin intermediul metodelor-mijloacelor și formelor de activitate educativă concentrat într-un proiect concret, ajustat la realitatea imediată. Metodele aplicate reprezintă acțiunile subordonate realizării scopurilor activității educative prin avansarea unor noi căi și modalități de studiere – formare – evaluare eficientă din perspectiva elevului. Procedeele au fost abordate ca operații care sprijină eficientizarea metodelor selectate de pedagog pentru situația concretă. Mijloacele de învățămînt au fost aplicate ca instrumente tehnico-materiale și informaționale. Rețelele de cunoaștere – formare în domeniul EF, formele de activitate educativă se prezintă ca micro sisteme de organizare și realizare a acțiunilor de predare – studiere – formare – asimilare – evaluare în cadrul cărora am valorizat conținuturile pentru a atinge obiectivele proiectate [47; 46; 86; 87; 151].

Principiile educației pentru familie reprezintă un ansamblu de norme sau teze generale care orientează și imprimă un sens funcțional *sistemului și procesului de educație vizat*. Știința pedagogică, fiind o știință cu caracter prospectiv și aplicativ, are în permanență ca scop elaborarea unor norme care reflectă anumite legități, obiective și strategii educative și comportamentale pentru perfecționarea relației obiect-subiect. Fiind validate și confirmate practic, aceste legități capătă valoarea unor linii orientative în activitatea educațională.

La baza EF ca și la baza educației în general, stau diferite mecanisme neuropsihice, sociale și pedagogice. Aceste mecanisme sunt supuse acțiunii unor legități de natură socială și științifică complexă: legi ale cunoașterii și structurării informației, ale educației și influențelor, legi ale comportamentului uman, ale dezvoltării individuale, ale activității etc.

Pentru ca acțiunea acestor legi să contribuie la obținerea efectului scontat în conformitate cu obiectivele educației, trebuie să se respecte anumite cerințe, norme, care cu timpul sunt sintetizate în exigențe cu caracter generalizat, devenind esențiale pentru diverse dimensiuni ale procesului educațional.

Reperete teoretice pentru deducerea principiilor de realizare a procesului de educație pentru familie prin intermediul Sistemului EF sunt: caracteristicile generale ale educației (S. Cristea, 2003), teoria autoactualizării personalității (A. Maslow), paradigma educației cognitive (J. Delors, 2000), teoria sistemică de rol (H. M. Таланчук), principiile generale ale educației (И. П. Подласый, 2002; Л. Д. Столяренко, 2000), concepția formării personalității capabile de creare a modului de viață demn de Om (H. E. Щуркова), principiile educației moral-etice și spirituale (V. Mândăcanu, 2000; D. Fărcaș, I. Nicola, 1993), principiile de organizare a activității educaționale (N. Bucun, V. Guțu, S. Cemortan, et. al. 1997), principiul pozitiv al educației (Vi. Pâslaru, 2003) tezele cu privire la normele și principiile pedagogiei populare (N. Silistraru, 2003).

Reperete practice care ne-au ghidat spre elaborarea principiilor de realizare a procesului EF se constituie dintr-un bloc de elemente

importante: problematica lumii contemporane și deschiderea spre *noile educații*, particularitățile familiei autohtone, particularitățile psiho-individuale ale copiilor și adulților, particularitățile educației / instruirii copiilor de vîrsta preșcolară și școlară și particularitățile de educație / instruire a adulților, tendințele de reconfigurare ale relațiilor familiale.

Sinteza informațiilor obținute la nivelul cadrului teoretic, celui experimental și celui experiențial ne-au confirmat necesitatea racordării acțiunilor întreprinse cu privire la educația pentru familie a copiilor de diferită vîrstă și a părinților prin respectarea următoarelor **principii**:

Abordării individuale, umaniste și raționale a familiei și a EF, care implică o atitudine competentă, echilibrată, axată pe principiile individualizării educației, umanizării și democratizării cadrului familial și a celui instituțional.

Realizării educației prin prisma influențelor paralele. Se valorizează și se educă copiii și părinții sincron, pentru a consolida abilitățile și competențele simultan, creînd posibilități de reechilibrare a mediului familial cu eforturile ambelor părți.

Axării educației pe valorile eticii creștine, valorile universale și cele naționale, care indică acțiunea de promovare activă și continuă a valorilor în cadrul formal – nonformal – informal.

Organizării educației în baza reperelor cognitive fundamentale. Orientează procesul EF spre cele patru semne ale cunoașterii: a învăța să știi, a învăța să faci; a învăța să trăiești împreună cu alții; a învăța să fii.

Abordării sistemice, interacționale de rol, ce vizează corelarea, interrelaționarea, coerența tuturor componentelor procesului educațional în îmbinare cu posibilitățile mediului familial, socio-cultural, accentul fiind pus pe valorizarea rolurilor familiale.

Abordării EF în contextul noilor educații. Presupune o anticipare concretă a imperativelor lumii contemporane, dirijînd organizarea și realizarea conținuturilor specifice de natură morală, ecologică, socială, tehnologică, interculturală, religioasă, estetică, psihofizică în procesul educației și pregătirii tinerei generații pentru viața de familie.

Abordării filosofice a EF. Rezidă în axarea pe analiza ontologică a educației și cea analitică: epistemologie, axiologie, teleologie, hermeneutică, ceea ce facilitează cunoașterea profundă a semnificației existenței omului, familiei și va contribui la dezvoltarea ethosului pedagogic familial.

Îmbinării diferitelor forme, metode și mijloace în cadrul rețelei educative. Presupune valorificarea rețelelor educative prin intermediul cadrului formal – nonformal – informal și îmbinarea optimă a diferitor tipuri de activități cu metodele clasice, euristice, interactive etc.

Abordării prospective a EF. Orientează valorificarea tuturor posibilităților de dirijare, anticipare, profilaxie a eventualelor dificultăți în proiectarea umană și rațională a vieții de familie, adaptare la schimbare.

Principiile vizate au fost validate și precizate în procesul experimentării Curriculumului EF. Respectarea lor a asigurat conceperea, orientarea, organizarea și desfășurarea eficientă a acțiunilor și activităților în cadrul procesului de educație pentru familie.

Valorificarea principiilor implică continuitatea și consecvența în acțiunii, racordare la nou și schimbare, permite formarea unității dintre conștiința și conduita moral-etică a individului.

S-a observat că atunci când actorii educaționali își organizează activitatea în baza principiilor nominalizate, acestea conferă dinamism, flexibilitate, creativitate, logică acțională întregului proces.

4.3. DIMENSIUNEA TEHNOLOGICĂ A EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

I. Tehnologia procesului EF la vârsta preșcolară

Implicații și strategii formative în educația pentru familie a preșcolarului mic / 3-4 ani

Cultivarea sentimentelor și atitudinii pozitive față de toți membrii familiei, formarea reprezentărilor elementare despre familie, casa

părintească rolurile familiale se vor realiza preponderent în cadrul jocurilor, plimbărilor, timpului liber, seara și în cadrul activităților, pe parcursul tuturor momentelor de regim.

Modalități de realizare:

- *Jocuri didactice* ce vor avea ca scop imitarea diferitor acțiuni ale mamei, tatălui, bunicilor; de exemplu: „Servim masa”, „Familia îl așteaptă pe tătucu”, „Mama culcă copilășii”, „Îmbrăcăm frățiorul mai mic”, „Deșteptarea”, „Plecăm la grădiniță”, „Eu sunt ajutorul mamei” etc.
- *Jocuri cu subiect* ce vor avea ca scop repetarea și consolidarea acțiunilor demonstrate și verbalizate în procesul jocurilor didactice.
- *Vizionarea spectacolelor, scenetelor*, înscenarea unor mici spectacole și scenete de către adulți sau copiii din grupa mare și pregătitoare despre viața și relațiile din familie, organizarea sărbătorilor în familie.
- *Serate și sărbători* la care participă părinții și copiii.

Metode de realizare:

- exercițiul și formarea deprinderilor;
- demonstrarea acțiunilor cu păpușa: păpușa – mamă, păpușa – tată, păpușa – fetiță, păpușa – băiețel;
- explicația;
- exemplul adultului;
- lectura / citirea operelor literare și demonstrarea imaginilor, ilustratelor.

Evaluarea:

Forme: observarea (comportamentelor), convorbirea, jocuri cu subiect (vezi volumul III; 8.2).

Implicații și strategii formative în educația pentru familie a preșcolarului de 4-5 ani

Prevăd completarea și aprofundarea cunoștințelor despre familie, formarea abilităților privind comportarea în familie și educația pentru familie, ce se poate realiza atît în cadrul activităților prevăzute de

curriculum, cât și în cadrul jocurilor, plimbărilor, organizării timpului liber, seara, după cină, în procesul tuturor momentelor de regim.

În camera în care este plasată grupa respectivă recomandăm să fie creată o ambianță de stimulare a jocurilor cu subiect privind viața și relațiile de familie.

Modalități de realizare:

Jocuri didactice: „Masa de sărbătoare în familie”, „Facem curat în casă”, „În ospeție la bunici”, „Noi primim oaspeți”, „Mama și tata se joacă cu copiii”, „Tata pleacă la serviciu”, „La plimbare cu familia” etc.

Jocuri cu subiect: „De-a familia”, „Cu mama și tata acasă”, „Cu mama la medic”, „Cu tata la plimbare”, „La bunici în ospeție”, „O ajutor pe mama”, „Îl ajutor pe tata” etc.

Vizionarea spectacolelor. Înscenări / spectacole ale teatrului de păpuși, ale teatrului de umbre, montarea variatelor scenete cu copii despre viața de familie, relațiile și comportarea în familie.

Concursuri. Concursul desenelor „Familia mea”, „O ajutor pe mama”, „Eu sunt bărbat”, „Portretul mamei”, „Portretul tatălui”. Concursul „Buchetul de toamnă pentru părinții mei”.

Sezători la care vor participa părinții și bunicii (confectionarea jucăriilor de brad, cadourilor de Revelion etc.).

Serate, sărbători la care participă părinții și serate dedicate familiei, copiilor.

Metode de realizare:

- convorbirea (temele propuse);
- lectura îmbinată cu contemplarea și comentariul imaginilor, ilustratelor;
- explicația și explicația morală (dezvăluim sensul și necesitatea respectării unei norme sau reguli morale);
- povestirea, povestirea morală;
- povățu;
- exemplul adultului;
- demonstrarea acțiunilor ce țin de conduita civilizată în familie; a diferitor imagini ilustrate, desene, fotografii etc.
- filmul / diafilmul;

- exercițiul și exercițiul moral.

Evaluarea:

Forme: Observarea (comportamentului), convorbirea, jocuri cu subiect (vezi volumul III; 8.3).

Implicații și strategii formative în educația pentru familie a preșcolarului de 5-7 ani

Aprofundarea și consolidarea cunoștințelor despre familie și educația pentru familie se realizează atât în cadrul jocurilor, activităților cât și în procesul tuturor momentelor de regim (plimbare, mese etc.).

În camera în care este plasată grupa se recomandă a crea o ambianță de stimulare a jocurilor de rol, creative, cu subiect, privind viața de familie și relațiile părinți – copii și o bibliotecă specială.

Modalități de realizare a educației pentru familie:

Lecturi. Lectura creațiilor literare prin alternare cu comentarii, convorbiri, demonstrarea / analiza ilustrațiilor, imaginilor.

Jocuri creative cu subiect propus de educatoare și copii (de asigurat schimbarea subiectelor).

Activități (tematica propusă).

Înscenări / spectacole: teatrul de păpuși, de umbre, montarea scenetelor privind evenimentele din viața de familie.

Concursuri: de desene, picturi, colaje cu tematica:

„Familia mea”; „Casa noastră”; „Anul nou în familie”, „Sf. Paști în familie; ”Mama, ființa cea mai dragă”; „Vreau să fiu ca tata”; „Familia mea este cea mai prietenoasă”; „Cel mai frumos buchet pentru mama”; „Cel mai gingaș buchet pentru bunica”.

Sezători (vor participa copiii, părinții, bunicii).

Sărbători și serate tematice „Ziua familiei”, „Ziua mamei”, „Ziua copilului” etc.

Metode de realizare: convorbiri; lectura ghidată; analiza și comentarea ilustrațiilor și imaginilor; explicația, explicația morală; povestirea, povestirea morală; exercițiul, exercițiul moral; exemplul; dis-

cuția; brainstorming-ul; povăța; jocul de rol; modelarea, desenul etc.

Evaluarea:

Putem utiliza: observarea comportamentelor, convorbirea, probe / jocuri pentru copii; chestionarele pentru părinți, metoda interviului (un mic interviu pentru copii) – 5-7 întrebări (întrebările se selectează din obiectivele standard de evaluare). Schimbările de comportament ale copiilor denotă interiorizarea cunoștințelor, abilităților și priceperilor privind cultura relațiilor familiale.

Este important ca planificarea să fie flexibilă, să îmbine proiectarea pe activități cu cea pe arii curriculare. Pot fi organizate zile sau săptămâni tematice: „Familia mea”, „Casa noastră”, „În ospeție la bunici” etc. (vezi volumul III; 8.4; 8.5).

Modalități de inițiere și valorizare a părinților în grădinița de copii

Adunările de părinți școala pentru părinți se organizează conform tematicii curriculare.

Laboratorul de valorizare a familiei (o modalitate de lucru cu părinții pentru a-i exersa în situații concrete și a asigura completarea portofoliului familiei cu materiale necesare pentru educația copiilor și armonizarea relațiilor familiale.

Ateliere de educație pentru familie în cadrul cărora se organizează training-uri pentru părinți pe diverse teme din curriculumul propus.

Ungherașul familiei. În fiecare grupă se amenajează un stand special, de obicei, în vestiar, într-un loc accesibil pentru părinți cu diverse rubrici / compartimente; de exemplu: *Sfaturi pentru părinți privind călirea copilului; Conduita mamei și a tatălui; Strategii de educație pentru sănătate; Rețete de bucate pentru copii; Regulile de igienă pe care trebuie să le cunoască copilul de 6-7 ani;* o lădiță pentru obiecții, sugestii, doleanțe din partea părinților.

În ungherașul familiei se pot propune materiale din tematica școlii pentru părinți.

Portofoliul familiei este completat cu materiale care au fost propuse atenției părinților în cadrul adunărilor sau atelierului, școlii pentru părinți.

Conferințele metodico-practice pe diverse teme îmbinate cu expoziții ale proiectelor elaborate de părinți, pedagogi și copii pe tema familiei.

Mesele rotunde / conferințe cu tematica ce reflectă schimbul de experiență al părinților și colaboratorilor grădiniței de copii.

Șezătorile, unde se poate îmbina lucrul manual cu lectura selectată în domeniul EF.

Dezbaterea, pe marginea oricărei probleme ce ține de conduita părinților, copilului, educație etc.

Se pot aplica foarte eficient și următoarele metode: *discuția liberă, lectura, prelegerea, referatul, observarea, discuțiile individuale, proiecțiile video / filme, diafilme, studiul de caz* (vezi volumul III; 8.6).

Implicații și strategii formative în educația pentru familie a școlarului mic

- În comunicarea și relațiile cu școlarul mic este necesar de evitat atitudinile extreme cum ar fi: hipertutelarea și neangajarea sau dirijarea excesivă și amestecul brutal, agresivitatea, violența sau comportamentul prea *dulceag* etc.
- Demersurile educaționale trebuie să pornească de la cauzele reale ale comportamentului micului școlar și să fie axate pe orientarea spre autoactualizarea treptată a copilului.
- Aplicarea variatelor metode și tehnici de stimulare și consolidare a comportamentelor pozitive, *crearea situațiilor de succes, încurajarea, evidențierea faptelor pozitive, frumoase; încuviințarea, aprobarea etc.*
- Educația pentru familie se poate efectua în cadrul orelor de dirigjență, activităților din cadrul orelor de meditație, lectură, jocuri, matineuri, dramatizări, conversații individuale; prin intermediul procesului de studiu la

toate disciplinele, prin amenajarea unor ungherașe speciale: „Familia mea”, organizarea și completarea unui portofoliu special „Ce știu eu despre familie”, concursuri, sărbători, șezători etc.

Organizarea activităților / ședințelor cu părinții se realizează conform unui scenariu special, elaborat de învățătorul diriginte în cadrul școlilor pentru părinți, adunărilor de clasă, consultațiilor colective, de grup sau individuale etc.

Programul și tematica școlilor pentru părinți sunt elaborate în colaborare cu părinții.

Tematica și conținuturile propuse în Curriculumul EF pot fi luate ca bază metodologică sau ca repere, idei-suport, modele.

Strategiile, metodele și formele propuse se pot selecta, îmbina și completa în funcție de condițiile reale, concrete: contingentul elevilor, părinților, nivelul lor de inteligență și cultură, interese, doleanțe etc.

Evaluarea programului de educare a părinților se poate realiza prin:

- constatarea schimbărilor privind comunicarea și relația cu copiii, partenerii conjugali și cei familiari;
- efectele observate la nivelul atitudinilor și al conduitelor elevului ca rezultat al optimizării relațiilor familiale și al procesului educativ familial;
- testarea / chestionarea cu ajutorul scalelor speciale, anchetelor, chestionarelor de opinii și evaluare a capacităților, competențelor respective;
- concursuri de proiecte, modele de armonizare a relațiilor de familie, optimizare a educației copiilor etc.

Metodele aplicate în cadrul educației părinților pot fi aplicate și pentru a evalua schimbările survenite în conduita acestora. Mai frecvent aplicăm: observarea; convorbirea; probe / jocuri pentru copii; concursuri pentru părinți; interviuarea; studiul de caz; studierea portofoliului elevului și portofoliului familiei; elaborarea posterelor EF (vezi volumul III; 9.2; 9.3).

II. Tehnologia procesului de educație pentru familie la nivelul elevilor din gimnaziu și liceu

Conținuturile recomandate se pot restructura conform obiectivelor proiectate, intereselor, necesităților grupului de elevi.

Implicații și strategii formative

Activitățile și metodele educaționale propuse se pot utiliza în cadrul formal, în procesul studierii disciplinei „*Etica și psihologia vieții de familie*”, și în cadrul nonformal de studiere a unui curs opțional, al școlii pentru adolescenți, lectoratelor, atelierelor de formare personală. Am stabilit că ***Atelierul de formare personală*** este foarte eficient după frecventarea unui curs opțional de EF din cadrul școlii sau clubului pentru adolescenți.

Regulile esențiale pe care le-am conturat se reflectă într-un ***Cod etic al membrilor școlii și Atelierului de formare personală, care rezidă în:***

- atitudine binevoitoare și empatică;
- onestitate și sinceritate la toate nivelurile relaționale;
- nu se admite o atitudine moralizatoare sau una superioară;
- nu se critică și nu se judecă, nu se blamează;
- comunicare liberă, discretă și discuție constructivă;
- respectarea confidențialității și a anonimatului;
- dreptul de a nu participa la unele discuții și activități.

Pe parcursul experimentului pedagogic am determinat modalitățile de selectare a conținuturilor.

În procesul educației pentru familie s-au dovedit a fi eficiente:

- a) întocmirea unei liste cu subiectele pe care ar dori să le studieze adolescenții (în grup, individual, colectiv);
- b) tehnica *scriere liberă*;
- c) brainstorming-ul;
- d) expunerea orală;
- e) convorbirea și discuția;
- f) chestionare pre-curs și post-curs.

Chestionar EF aplicat pre-curs în cadrul experimentului:

1. Ce subiecte ai dori să studiezi?
2. Ce modalități de educație pentru familie alegi: cursul opțional, școala pentru adolescenți, atelierul formării personale în EF, lectoratul etc.
3. Vei discuta cu părinții subiectele studiate /cercetate ?
4. Ce vreau:
 - să mă cunosc mai bine;
 - să-mi clarific valorile și virtuțile;
 - să mă stimez mai mult;
 - să mă apreciez și să mă perfecționez;
 - să-mi cunosc propria sexualitate;
 - să știu avantajele vieții de familie;
 - să conștientizeze capacitatea și forța luării deciziilor;
 - să înțeleg esența dragostei adevărate;
 - să iau decizii adevărate privind relația cu sexul opus;
 - să comunic eficient;
 - să mă simt firesc în relațiile cu persoanele de sex opus;
 - să cunosc mai multe despre sexualitate și dragoste;
 - să cunosc mai multe despre contracepție;
 - să cunosc metode de profilaxie a maladiilor transmisibile sexual HIV/SIDA;
 - să fiu pregătit pentru viața de familie.
5. Care-ți sunt așteptările privind EF?

Metode, tehnici și strategii aplicate ce au asigurat eficiența procesului EF.

Strategiile prin care conținutul Curriculumului EF capătă funcționalitate, sens și valoare sunt variate. Pot fi aplicate *strategii inductive și deductive, expozitiv-euristice, stimulativ-evaluative, de dezvoltare a gândirii critice, de învățare prin colaborare, de modelare etc.*

Ansamblul de metode care s-au dovedit a fi mai eficiente în activitățile realizate cu elevii din gimnaziu și liceu se structurează pe axa participării active, implicațiilor tactice. Acestea sînt următoarele:

Studiul de caz – o modalitate de analiză a unei situații specifice, particulare (reale sau modelate) care există sau poate apărea în

viața privată a persoanei. În educația pentru familie vom aplica metoda vizată în vederea: studierii, diagnosticării, soluționării sau transformării unei anumite situații. Trebuie să ținem cont că cazurile pot fi pozitive și negative. Utilizarea metodei se finalizează cu o informație de elucidare detaliată a cazului și încheiere (concluzie).

Expunerea – o metodă complexă de comunicare sistemică și continuă a cunoștințelor pe cale verbală, nonverbală și demonstrativ – intuitivă.

În educația pentru familie aplicăm mai frecvent următoarele forme de expunere: descrierea, comentariul, explicația, povestirea; uneori prelegerea.

Conversația euristică oferă posibilitate elevului de a descoperi, înțelege și a argumenta cunoștințele dobândite întrebările se pregătesc din timp și au caracter problematizat.

Dezbaterea – se caracterizează printr-un schimb de opinii în baza analizei profunde a unei probleme.

Brainstorming-ul (asaltul de idei), o modalitate complexă de a elabora un flux continuu de idei în mod spontan, privind o anumită problemă. Se lucrează în grup la o masă rotundă, atmosferă deschisă, echilibrată, respectând următoarele etape: anunțarea problemei, emiterea ideilor fără nici o interdicție, încheierea și evaluarea ideilor, formularea concluziilor.

Aceleași posibilități le comportă variantele de brainstorming: brainstorming-ul scris și brainsketching (brainstorming cu schițe).

Sinectica, o modalitate de creație în grup asemănătoare cu brainstorming-ul, dar care permite evaluarea critică imediată a ideilor, admite continuarea, asocierea, optimizarea ideilor. Sinectica oferă posibilități de elaborare a modelului, experimentare și aplicare în practică a ideilor.

Jocul de rol, metodă ce permite interpretarea unor roluri sau efectuarea acțiunilor simulate. Ea asigură participanților încercarea anumitor comportamente, exprimarea unor emoții și sentimente, experimentarea unor puncte de vedere, acțiuni etc. Mai eficient va fi jocul de rol utilizat în grupuri mici.

Sociodrama, o modalitate eficientă pentru studierea și psihoterapia grupului familial, care constă dintr-o improvizare a unui scenariu în care fiecare subiect are un anumit rol. Trăirea acestuia contribuie la conștientizarea cauzelor unor conflicte, tensiuni, astfel ajutând persoanelor implicate la elaborarea strategiilor de soluționare a lor.

Organigrama, modalitatea de prezentare grafică, schematică a organizării, subordonării relațiilor ce se manifestă în grupul familial, în care se evidențiază statutele, rolurile membrilor acestuia, obiectivele, corelațiile inter- și intranivelare.

Exercițiul structurat – o modalitate complexă de exersare prin:

- a) alegerea obligatorie a unei soluții / posibilități;
- b) finalizarea cazului / situației;
- c) finalizarea frazelor de tipul: am studiat..., am aflat..., am înțeles..., etc.;
- d) finalizarea opiniilor sau construirea controverselor;
- e) stabilirea asemănarilor / deosebirilor; avantajelor / dezavantajelor etc. prin completarea „graficului T”;
- f) elaborarea concluziei.

Mai pot fi aplicate pe larg: *masa rotundă, discuția Panel, lectura ghidată, eseul, chestionarul, interviul în trei etape* etc.

Activitățile cu părinții ne-au convins că putem aplica tehnologia descrisă, elucidând în continuare ansamblul de condiții privind eficiențizarea activităților cu părinții în procesul respectiv.

Astfel, am stabilit că extrem de importantă este *imaginea specialiștilor* care vor lucra cu părinții (diriginți, psihologi, medici etc.). Aceasta trebuie să fie impecabilă din punct de vedere moral-etic, fiind completată de cea a unor profesioniști competenți și familisti eficienți.

Selectarea temelor și elaborarea proiectului se recomandă a fi realizate împreună cu părinții. Se stabilește un orar comod și funcțional al activităților; exemplu: adunările de părinți se organizează una la 2 luni, iar ședințele Universității / școlii pentru părinți o dată la 1-2 săptămâni.

Activitățile în cadrul Universității / Școlii pentru părinți se desfășoară într-o atmosferă liberă, cordială și într-o succesiune logică,

asigurând informarea și clarificarea situațiilor de problemă sau exersarea anumitor priceperi.

Se ia în considerare că învățarea / formarea adulților este axată pe două aspecte intrinseci: motivație și proces.

Motivația diferă de la un părinte la altul în funcție de nivelul culturii acestuia, nivelul aspirațiilor, capacităților intelectuale și parentale, aptitudini, caracterul și particularitățile însușitei copilului, atitudinii lui față de școală, profesori, nivelului de educabilitate al acestuia și al părintelui.

Este necesar ca dirigințele să desfășoare activitățile cu părinții astfel ca să nu colaboreze nici la nivelul minim al acestor particularități și nici să nu depășească pe cel maxim, deoarece ambele extreme au efecte negative; în primul caz, indiferență sau atitudinile formale ale părinților, cel de-al doilea poate produce anxiozitate, frustrație și descurajare.

*Comunicarea și relațiile axate pe empatie, tact, dinamism, receptivitate, trebuie să fie orientate spre poziția sociocentrică, în centrul căreia se plasează reprezentările de tipul: „noi facem”; „noi decidem”, „noi acționăm astfel” etc. Poziția vizată permite să formăm / perfecționăm deprinderile de colaborare (parteneriat) la părinți și să anihilăm reprezentările egocentrice de tipul: *eu am hotărît, facem ce spun eu, eu vreau* etc. sau cele alterocentrice (*tu ești vinovat, tu ești obligat* etc.), care produc foarte multe conflicte familiale, mai cu seamă la vârsta pubertară și adolescentină a copiilor.*

Locul desfășurării activităților trebuie să fie bine gândit și pregătit, fiind o sală spațioasă, comodă, amenajată cu toate mijloacele necesare: proiector, postere, planșe etc. Părinții vor fi tratați cu amabilitate, atenție, simpatie, respect și răbdare. Nu se admit învinuirile, reproșurile, tonul moralizator de mentor sau o atitudine superioară, arogantă.

Poate fi organizat un stand special pentru părinți unde se vor afișa posterele executate la tema studiată, o mapă transmisibilă cu materiale adăugătoare (sfaturi, recomandări, modele, exerciții etc.) și se propune ca părinții să-și elaboreze un *Portofoliu al familiei*, care va fi completat la fiecare activitate cu diverse materiale: sugestii,

informații / recomandări, remedii și aplicații pentru optimizarea relațiilor și a educației familiale.

În caz dacă unii părinți au lipsit de la o activitate, se propune ca să se studieze la domiciliu mapa transmisibilă ce conține materiale de la ședința în cauză.

Evaluarea programului din cadrul Universității / Școlii pentru părinți poate fi realizat prin: sondajele de opinii, prin scalele de evaluare a satisfacției / insatisfacției, urmărirea rezultatelor ce țin de comportamentul copiilor și al părinților.

Forme și metode recomandate în organizarea activităților cu adulții:

- adunări / ședințe cu părinții;
- consultații în grup;
- conferințe / mese rotunde;
- universități / școli pentru părinți;
- ateliere de formare parentală;
- vizite la domiciliu;
- training-uri;
- discuții cu participarea părinților și elevilor;
- expunere și discuții cu invitarea specialiștilor (medic, psiholog, psihiatru etc.);
- prelegere / dezbateri;
- demonstrarea filmelor, diapozitivelor etc.;
- studiul de caz;
- portofoliul familiei;
- conversații euristice;
- chestionare de opinii;
- problematizarea;
- lectura etc.

Pentru a conștientiza și monitoriza procesul complex al educației pentru familie s-a elaborat organigrama **Modelului pedagogic interacțional al EF**, care redă grafic structura acestuia la nivelul activităților organizate cu actorii educaționali.

Modelul pedagogic interacțional al EF permite precizarea și coordonarea acțiunilor în procesul organizării-realizării educației

pentru familie și asigură dirijarea, corelarea și îmbinarea sinergetică a activităților, iar organigrama reflectă grafic structura organizatorică acțională a procesului în integritatea lui (Figura 15).

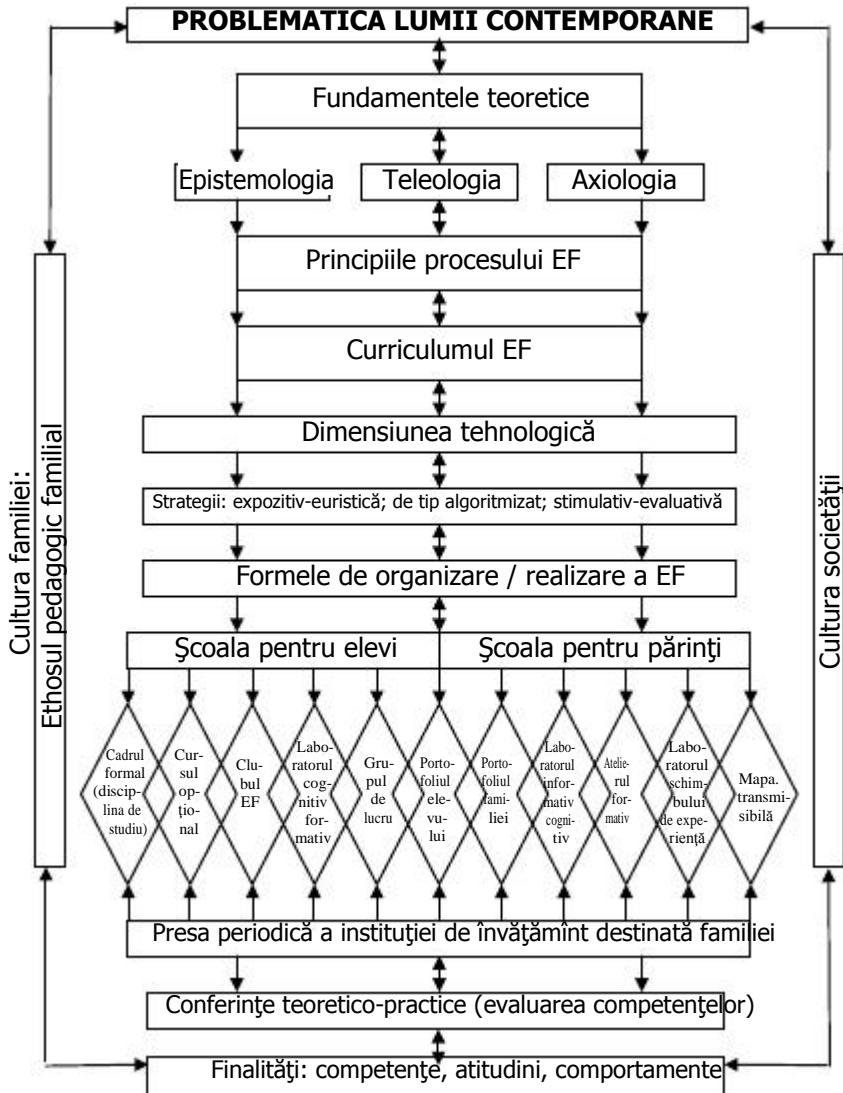

Figura 15 . Modelul pedagogic interacțional al educației pentru familie

*Activitatea de implementare a EF a demonstrat eficiența tehnologiei acțiunilor sinergetice de organizare – realizare – evaluare a activităților cu părinții, pedagogii, copiii, elevii și a mecanismului hexagonal de formare a competențelor în domeniul EF ce se constituie din șase elemente: **analiză / introspecție diagnostic / studiere proiectare / pronosticare activitate / creativitate formare / consolidare estimare / concluzie.***

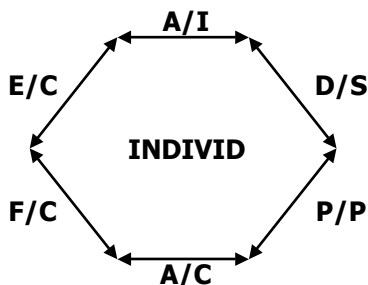

Figura 16. Mecanismul hexagonal de formare a culturii familiale

Acest mecanism de formare a competențelor la nivel de individ în procesul EF, l-am aplicat în cadrul tuturor formelor de lucru cu elevii, părinții, pedagogii în laboratoarele, atelierele, grupul de susținere și cursurile opționale, ce necesitau elemente de consiliere, corectare, indicații de reechilibrare a modului de viață familial.

Scopul acestui subcapitol a fost de a elucida structura *Sistemului educației pentru familie*, reperle conceptuale de fondare, interconexiunea componentelor și subcomponentelor acestuia. Schema *Sistemului EF* asigură conștientizarea interrelațiilor dintre ansamblul elementelor, reflectând perspectiva educației permanente în contextul PLC pentru realizarea cerințelor societății într-o perpetuă schimbare.

Au fost determinate și formulate funcțiile, legitățile sistemului și principiile procesului EF, s-a prezentat sintetic dimensiunea metodică în cele trei aspecte: modele, strategii, tehnologii, realizând precizările de rigoare.

În conformitate cu rigorile teoretice și implicațiile parvenite din cadrul experiențial și cel experimental am elaborat și validat mecanismul hexagonal de formare a competențelor în domeniul EF, *Modelul pedagogic interacțional* al EF și organigrama acestuia, ce reflectă structura organizatorico-acțională a procesului de educație pentru familie.

Un rol deosebit am acordat tehnologiilor aplicate în procesul EF în învățământul preșcolar, primar, gimnazial, liceal și pentru părinți, precum sunt: strategiile formative și instrumentele de studiere – formare – evaluare.

4.4. PROCESUALITATEA EVALUĂRII EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE: REPERE TEORETICE ȘI PRAXIOLOGICE

Evaluarea pedagogică reprezintă o acțiune complexă ce se desfășoară în cadrul instituției de învățământ și constă în raportarea sistematică a rezultatelor obținute într-o anumită activitate la un ansamblu de criterii specifice unui domeniu în scopul luării deciziilor pentru facilitarea performanțelor succesului școlar, care mai apoi vor contribui la construcția succesului social al individului [8; 21; 5; 47].

Evaluarea procesului EF s-a desfășurat în trei etape convenționale: apropiată, medie și îndepărtată. *Etapa apropiată* include o perioadă relativ scurtă de timp: de la câteva luni până la 1 an și se caracterizează prin modificarea comportamentului cu privire la stilul, comunicarea, interacțiunile și relațiile familiale, la reechilibrarea modului de viață, bazate pe noile achiziții / competențe.

Etapa medie include o perioadă de timp de la 1 până la 2 ani și se caracterizează printr-o stabilitate evidentă a comportamentului familial. Membrii familiei au perceput-o ca pe o perioadă de atenuare a unor conflicte interpersonale, armonizare a relațiilor, ameliorare a climatului moral, optimizarea adaptabilității și coeziunii familiale.

Etapa îndepărtată în timp rezidă în crearea unei familii armonioase și durabile.

Experimentul realizat ne-a convins că suntem în stare să evaluăm prima și a doua etapă prin aplicarea următoarelor metode: observații, conversații, testare / aplicații practice, chestionare și analize comparative a comportamentelor.

Rezultatele chestionării postformative, reflectă un ansamblu de schimbări calitative în pozițiile nominalizate anterior, iar părinții și elevii dau o apreciere înaltă tehnologiei și conținutului EF.

Evaluarea are o influență deosebită asupra climatului educațional al familiei, clasei și instituției de învățământ, asupra formării și consolidării atitudinilor valorice, competențelor care contribuie la dezvoltarea comportamentelor sociale. *Ea vizează situația instituțiilor, dar și a actorilor educației implicați în proiectarea și realizarea procesului de învățământ, care reflectă calitatea sistemului sau a unei părți a sistemului educațional* [47].

Literatura de specialitate elucidează o distincție metodologică importantă a teoriei și practicii evaluării ce ține de delimitarea acțiunilor de măsurare și apreciere, proiectate și realizate la nivel de sistem și de proces [47].

Dat fiind faptul că evaluarea de sistem *urmărește gradul de realizare a finalităților macrostructurale și corelarea calității învățământului cu contribuția sa la dezvoltarea socială* [47; 49] am considerat oportun să realizăm o evaluare și analiză pedagogică a componentelor funcționale, structurale și ulterior a celor operaționale ce țin de procesul EF. Determinarea situației reale a acestuia, a acțiunilor ce e necesar să fie întreprinse pentru eficientizarea EF și prognozarea, anticiparea dificultăților posibile vor asigura valorizarea caracterului prospectiv și permanent al educației pentru familie.

Prin prisma acestor considerații, am elaborat un **Model poli-aspectual de evaluare a EF** ce conține două coordonate metodologice, elucidate de cercetătorii din domeniul evaluării: *coordonata modelelor convenționale și coordonata modelelor nonconvenționale de evaluare* (I. Neacșu, A. Stoica, 1996; S. Cristea, 2000; R. W. Tyler, 1950, J. M. De Ketele, H. Roegiers, 1991; M. Scriven, 1967 etc.). În virtutea faptului că pedagogia postmodernă axată pe teoria curriculară, permite corelarea celor două *perspective: evaluarea de sistem și de proces, ne-am orientat spre elaborarea unui construct mixt, care ar asigura **colectarea, organizarea și interpretarea datelor*** [63] *privind gradul de realizare a obiectivelor microstructurale în raport cu cele macrostructurale.*

În felul acesta, am îmbinat abordarea evaluării clasice, bazată pe obiective, cu modelul evaluării centrate pe decizia instituției de

învățământ, modelele evaluării strategice (R. E. Stake, 1970), *evaluării cvalimetrice / calitative*.

Modelul poliaspectual de evaluare a EF (FIPSAMP), precizat ca subcomponent al componentului fundamentale metodologice din Sistemul EF, aplicat în cercetare include următoarele criterii:

F. 1. Finalitățile care urmează a fi atinse la nivelul instituției de învățământ (grădiniță, școală, liceu etc.):

- determinarea scopurilor educaționale ce vor fi atinse la nivelul instituției de învățământ;
- experiențele educative aplicate pentru realizarea scopurilor-obiectivelor proiectate;
- nivelul realizării scopurilor-obiectivelor.

I. 2. Intrarea / includerea în sistem a individului care vizează contextul pedagogic în care este inclus acesta:

- analiza resurselor pedagogice;
- spațiul și timpul rezervat activităților;
- conținutul și calitatea materialelor didactice (programe, manuale, ghiduri, planșe etc.);
- relația profesor – elev/respectarea deontologiei pedagogice.

P. 3. Procesul de formare:

- calitatea operaționalizării obiectivelor;
- valorizarea conținuturilor și abordarea acestora din perspectiva problematicii lumii contemporane;
- corelația intra-, inter- și transdisciplinară a EF cu alte discipline de studiu;
- modalitățile de integare a conținuturilor aplicate în EF (liniare, modulare, concentrice, infuzionale etc.);
- valorificarea resurselor colectivității de elevi.

S. 4. Satisfacerea aspirațiilor – intereselor concrete ale elevilor, familiei, comunității locale:

- valorificarea alternativelor educative;
- analiza activităților EF din perspectiva necesităților sociopsihopedagogice ale copiilor – elevilor – studenților – părinților.

A. 5. Analiza implicării actorilor educativi sociali în EF:

- funcționalitatea colaborării și parteneriatului actorilor implicați în EF;
- poziția și funcțiile școlii în parteneriatul educativ al actorilor sociali.

M. 6. Mecanismul dirijării / managementul EF:

- organizarea și dirijarea activităților educative pentru elevi și părinți;
- strategii de dirijare și realizare a EF la toate nivelurile;
- calitatea acțiunilor manageriale din punct de vedere metodologic și praxiologic.

P. 7. Produsul final al procesului de EF reprezintă etapa ieșirii din sistem care asigură formarea *imaginii globale a ciclului* [47] educativ proiectat și realizat:

- stabilirea raportului dintre resursele aplicate și calitatea produsului obținut (performanțele și competențele elevului);
- calitatea și eficiența achizițiilor obținute de elev în raport cu sine și obiectivele-standard;
- diagnosticarea și prognosticarea evoluției procesului educativ, competențelor și comportamentelor elevilor și părinților.

Modelul aplicat ne-a permis să evaluăm poliaspectual educația pentru familie a elevilor, studenților și părinților, să realizăm o analiză detaliată a situației și să elaborăm recomandări privind reperele teoretice și metodologice ale acesteia.

Pentru a eficientiza evaluarea de proces, am elaborat strategii și instrumente de evaluare a EF pentru fiecare vîrstă.

I. Evaluarea programului de educație a părinților și copiilor

Evaluarea programului de educație a părinților se realizează treptat prin diverse strategii și metode. Lipsa unor rezultate imediate nu trebuie să provoace reacții negative.

În cazul în care suntem convingși că activitățile EF au fost bine concepute și organizate, dacă participarea părinților a fost activă, interesantă, creativă, iar reacțiile ambilor părți au fost pozitive, putem conchide că scopul a fost atins.

Literatura de specialitate propune un set de instrumente necesare pentru evaluarea activităților cu părinții [10; 25; 43; 82] la un mod general. Noi propunem câteva strategii de evaluare care au contribuit la determinarea schimbărilor ce țin de comportament, orientările valorice și calitatea competențelor.

Evaluarea se poate realiza prin intermediul următoarelor **strategii**:

- **evaluarea periodică** ce presupune o testare periodică prin *scale de evaluare a satisfacției / insatisfacției părinților*, chestionare de opinii probe-aplicații de testare a competențelor etc.;
- **diagnosticarea și observarea conduitelor, reechilibrarea modului de viață**, axată pe observarea schimbărilor produse în relația de cuplu, relația cu copilul, în stilul, regimul de viață, climatul familial.
- **comunicarea deschisă și eficientă** permite să aflăm în conversații și discuții cu copiii și părinții ce anume s-a schimbat cu privire la atitudinile și competențele elevilor, părinților vizavi de cultura comportării în cadrul familiei, în baza opiniilor expuse;
- **construirea conflictului moral**; prin intermediul acestei strategii creăm situații speciale de conflict vizînd comportarea în cadrul familiei, relația copil – părinte; relația cu semenii și ulterior realizăm analize comparative;
- **crearea situației de succes în relațiile familiale**, presupune aplicarea metodelor de stimulare, exersare și aprobare pentru a consolida și, totodată, a evalua comportamentul copilului.

Validarea tehnologiei de evaluare a EF a contribuit la precizarea conținutului chestionarelor, probelor pentru fiecare vîrstă și conturarea strategiilor de evaluare eficientă în domeniul vizat.

Propunem aceste instrumente în ordinea în care le putem aplica în concordanță cu particularitățile de vîrstă și desfășurarea procesului educației pentru familie.

Chestionar pentru părinți ECSAC
(Evaluarea comportamentului socio-afectiv
al copilului de 6/7 ani)

1. Considerați că copilul dvs. are o comportare civilizată?
2. Copilul dvs. se comportă adecvat în societate (în ospetie, la teatru, muzeu, pe stradă, în curte etc.)?
3. Considerați că copilul dvs. are o atitudine respectuoasă față de adulți?
4. Cum își manifestă copilul dvs. atitudinea față de faptele negative ale unor persoane sau personaje din filme, povești ș.a.?
5. Posedă copilul priceperea de a anticipa sau evita unele acțiuni negative? În ce măsură (comentați).
6. Care este atitudinea copilului față de munca dvs.?
7. Ce atitudine manifestă copilul dvs. față de oamenii în etate, cei bolnavi etc.? Comentați.
8. Manifestă copilul înțelegere și compasiune cînd cineva a nimerit în situații dificile sau confuze?
9. Manifestă interes și deschidere spre comunicare; poate întreține o conversație sau discuție? Comentați.
10. Cunoaște și înțelege semnificația valorilor morale; cum apreciază: Adevărul, Binele, Frumosul; munca, cinstea, hărnicia, familia? (Vă rugăm să ierarhizați aceste valori după criteriul cum le apreciază copilul dvs.) Comentați.
11. Considerați că copilul dvs. manifestă receptivitate?
12. Citiți atent trăsăturile de caracter date și repartizați-le în următoarele colonite:
 - a) sunt stabile;

- b) se manifestă uneori;
- c) nu sunt formate;
- d) consider că trebuie să educ / formez.

Trăsăturile: răbdare, bunătate, curaj, bunăvoință, cordialitate, independentă, spirit de inițiativă, de disciplină (ordine), onestitate, responsabilitate, hărnicie, creativitate, asiduitate.

13. Ce trăsături negative de caracter ați observat la copilul dvs.?
14. Ce înțelege copilul dvs. prin sentimentul datoriei?
15. Care este atitudinea copilului față de semenii săi (colegii de la grădiniță etc.)?
16. Ce comportament are copilul acasă? Cum se comportă cu ceilalți membri ai familiei? Comentați.
17. Care este atitudinea față de rude, bunici? Comentați.
18. Considerați că copilul dvs. depune efort volitiv pentru a ajuta pe alte persoane? Comentați pe cine anume.
19. Cum se manifestă sentimentul colectivismului la copilul dvs.?
20. Puteți spune că copilul dvs. este un copil bine educat? Comentați.
21. Ce atitudine are copilul dvs. față de plaiul natal, orașul / satul în care locuiește? Comentați.
22. Respectă copilul dvs. regulile de conviețuire în familie? În ce măsură? Comentați.
23. Îi amintiți copilului deseori sau în permanență cum trebuie să se comporte cu semenii, rudele, colegii din grădiniță sau curte? Comentați.
24. Care sunt temele preferate de discuție ale copilului cu tata, mama, bunicii (alte rude)? Comentați.
25. Ce trăsături de caracter ale copilului dvs. se manifestă în situațiile de criză? (în familie, în propria lui viață etc.)
26. Cum reacționează copilul dvs. la durerea aproapelui?
27. Ce atitudine are copilul dvs. față de natură, animale?
28. Îl puteți considera pe copil bun, mărinimos, fricos, răutăcios? Comentați.

29. Considerați că copilul dvs. iubește frumosul? Comentați.
30. De care trăsături de caracter / comportament ați dori să se debaraseze copilul dvs.?

Notă: Acest chestionar vă poate asigura nu numai diagnosticarea comportamentului socio-afectiv al copilului, ci și evaluarea atitudinii părinților față de educația copiilor, poate elucida nivelul culturii familiei.

Răspunsurile nu pot fi corecte sau incorecte; răspunsurile trebuie să fie sincere, obiective, să reflecte situația reală, adică comportamentul copilului în diverse situații de viață.

II. Probe pentru aprecierea conduitei copilului

I. Relația copil – adult:

- este sensibil și receptiv față de atitudinea adultului;
- manifestă atitudine de încredere și deschidere spre comunicare;
- manifestă inițiativă în raport cu adultul, tinde să atragă atenția asupra sa;
- își modifică comportamentul în funcție de cerințele și conduita adultului;
- reacționează adecvat la aprecierile adultului; diferențiază aprobarea și dezaprobarea;
- manifestă interes și atașament față de adulții apropiați, preferă colaborarea cu ei, dorește să fie stimat;
- încearcă a mîngîia, a susține adultul dacă observă că acesta este trist, indispus sau bolnav;
- are nevoie de susținerea adultului în activitățile inițiate, aplică corect adresările.

II. Relația cu semenii

- percepe colegii ca parteneri egali de activitate;
- poate fi inițiatorul cunoștinței cu un alt copil și poate întreține o discuție;
- își modifică comportamentul în dependență de conduita celui de o seamă;

- manifestă interes și deschidere spre comunicare, joc și alte forme de colaborare;
- este capabil să respecte cerințele sau regulile unei activități propuse de un alt coleg;
- manifestă înțelegere și compasiune în situațiile dificile sau confuze în care au nimerit colegii, este receptiv față de durerea sau disconfortul altui copil.

III. Conduita morală

- posedă deprinderi de conduită civilizată și asemenea calități ca răbdarea, curajul, responsabilitatea, spiritul de ordine, disciplină, independență;
- posedă sentimentul colectivismului și al disciplinei conștiente, fiind în stare să coordoneze cu adulții sau cu acțiunile lor, să se subordoneze anumitor exigențe;
- posedă priceperea de a anticipa sau a evita unele acțiuni pentru a ameliora starea lucrurilor;
- depune efort volitiv pentru a îndeplini o însărcinare și este în stare să-și planifice o activitate nu prea complicată (ordine și curățenie în odaia sa, acordă ajutor bunicii etc.);
- cunoaște și înțelege semnificația valorilor: Sacru, Bine, Adevăr, Frumos, și a virtuților umane: onestitate, cinste, hărnicie, muncă etc.;
- respectă munca adultului;
- are o atitudine grijulie față de cei bolnavi, față de cei mai mici decât el sau față de cei în etate.

Notă: *Aplicăm observarea sistematică sau putem crea situații speciale ca să observăm reacția și comportarea copilului.*

II. Evaluarea eficienței programului de EF a elevilor la treapta învățământului primar se poate realiza prin:

- observarea directă și indirectă (prin intermediul părinților);

- chestionare / interviuare;
- testarea; de exemplu, testul celor 20 de propoziții privind diferite aspecte ale vieții de familie;
- eseul, rezumatul, schița; de propus teme cu caracter creativ, de exemplu:

Lîngă mama, lîngă tata;

Casa părintească – un început de Patrie;

Eu și familia mea;

Familia, armonia și fericirea omului;

Frumosul și familia;

Natura și familia;

Credința și armonia în familie;

Familia și sănătatea omului etc.

Strategiile descrise la treapta învățămîntului preșcolar se aplică și la acest nivel, completîndu-se cu **strategia interpretării personale a valorilor familiale**, care poate îmbina diverse metode și procedee: eseul, rezumatul, schița etc.

III. Evaluarea ca componentă a Modelului pedagogic interacțional al educației pentru familie

Propunem cîteva probe de evaluare a unor aspecte privind pregătirea pentru viața de familie a elevilor din clasele a X-XII-a pregătiți în baza Curriculumului EF.

1. Chestionar de opinii privind căutarea identității

1. Cine sunt eu?
2. Ce doresc eu în viață?
3. Ce calități posed?
4. Care sunt slăbiciunile mele?
5. Care calități ale mele îmi plac?
6. Ce trăsături ași dori să-mi dezvolt?
7. Care sunt activitățile mele preferate în cadrul familiei?
8. Identifică cîteva (3-4) calități de ale mamei care-ți plac.

9. Identifică câteva (3-4) calități de ale tatălui care-ți plac.
10. Identifică câteva trăsături de ale mamei de care ai dori să se debaraseze ea.
11. Identifică câteva trăsături de ale tatălui de care ai dori să se debaraseze el.
12. Care sunt valorile pe care le vei urma în viață?

2. Cunoaște-te pe tine însuși

Gînduri și fapte ce mă caracterizează

II. Faptele mele	
<p>Consider că sunt: bun/ă receptiv/ă, sensibil/ă; altruist/ă, modest/ă, onest/ă; atent/ă; dur/ă; sincer/ă; credul/ă; încăpățînat/ă; optimist/ă; arogant/ă; insistent/ă, intelegent/ă; reținut/ă; pașnic/ă; timid/ă; anxios/oasă; răzbunător/oare; intelegent/ă; reținut/ă; creativ/ă; pedant/ă; hotărît/ă; nehotărît/ă; frumos/oasă, mobil/ă; prietenos/oasă; principial/ă; mîndru/ă, etc.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ajut frecvent părinții; • sunt preocupat de sport; • îmi pregătesc sistematic lecțiile; • citesc foarte mult; • comunic normal cu colegii de clasă; • prietenesc onest cu o fată / un băiat; • timpul liber îl petrec la computer, discotecă, bar, bibliotecă, turism etc.
II. Eu aș vrea să fiu:	IV. Plan de acțiuni pentru formarea personală

3. Chestionar *Analizează-ți sentimentele*

1. Este mai bine să te căsătorești cu oricine decît să rămîi singur întreaga viață?
2. Poți iubi pe cineva pe care nu-l cunoști bine?
3. Prima întâlnire dintre două persoane poate naște un sentiment puternic?
4. Pasiunile *fulgerătoare* dintre două persoane durează mult?
5. Un cuplu care se iubește cu adevărat, pe parcursul vieții rămîne la vîrfurile intensității emoționale de la început?

6. De ce dragostea bazată numai pe pasiune se consideră egoistă și temporară?
7. De ce singura posibilitate de a distinge între pasiune și dragostea adevărată este timpul?
8. Te poți aștepta la conflicte în căsnicie chiar dacă aceasta este întemeiată pe o dragoste adevărată?
9. Consideri că dragostea adevărată învinge totul?
10. Trebuie să depui efort sistematic pentru a întreține și proteja dragostea?
11. Cine se include într-o relație caută mai mult să-și satisfacă nevoile emoționale de siguranță?
12. Cine se confruntă mai frecvent cu dorința fizică, băieții sau fetele?
13. Poți accepta o căsătorie *de probă*?

Notă: Chestionarul Nr.3 se poate aplica pre-curs și după studierea unui curs opțional de EF post-curs, la elevii din clasele a XI-XII, studenți, dar poate fi aplicat și la persoanele adulte. Chestionarul poate fi completat.

4. Chestionar – aplicație

Valorile și virtuțile personalității

1. Care valori le considerați importante?
2. Care sunt valorile familiei dvs.?
3. Asupra căror valori se pune accentul în educația dvs.?
4. Coincid valorile dvs. cu sistemul de valori al colegilor?
5. Ce valori ați vrea să transmiteți în viitor copiilor dvs.?
6. Ce valori ați moștenit de la părinți?
7. Ce valori ați moștenit de la bunici?
8. Ați observat diferențe între propriul sistem de valori și cel al părinților?
9. Care sunt virtuțile dvs.?
10. Ce virtuți posedă mama?
11. Ce virtuți posedă tata?
12. Nominalizați virtuțile bunicii.
13. Elaborați o listă a valorilor și a virtuților familiale.

14. Elaborați o listă a trăsăturilor care nu vă plac la persoanele apropiate.
15. Elaborați o listă a trăsăturilor negative de care ați vrea să vă debarași.
16. Elaborați un plan de acțiuni care v-ar permite să vă debarași (să neutralizați) de trăsăturile negative.

Notă: se poate aplica cu scopul evaluării valorilor personale și a celor familiale la adolescenți și părinți.

5. Proba de opinie

Poți deosebi dragostea adevărată de cea pripită ?

1. Persoana este mistuită de sentimente *fierbinți*; tulbure, orientate spre sine.
2. Intensitatea sentimentului crește accelerat în câteva ore, zile.
3. Sentimentul crește și se intensifică pe măsura cunoașterii persoanei.
4. Accentul se pune pe trăsăturile de personalitate (cele interioare).
5. Accentul se pune pe trăsăturile exterioare (frumusețea chipului, siluetă, avere etc.).
6. Acordă o mare atenție intereselor personale, are o orientare egocentrică, chiar și în limbaj utilizează foarte frecvent expresiile: *eu doresc, eu am hotărât, mie îmi trebuie* etc.
7. Sentimente echilibrate, consecvente, orientate spre partener; utilizarea frecventă în limbaj a expresiilor *noi dorim, noi am decis, noi vom face* etc.
8. În relații apar conflicte ce se aplanează foarte greu.
9. Conflicte sunt puține sau dacă apar, se aplanează fără prea mari eforturi.
10. Încredere reciprocă, sentimentul stimei față de sine și partener.
11. O atitudine posesivă, geloasă, o comportare obsedantă.
12. O atitudine înțelegătoare, orientată spre binele altuia, colaborare spre compromis, cedare.
13. Comunicarea sinceră, adecvată, devotament, fidelitate.

14. Putem spune că dragostea are la baza sa trei surse: sufletul, rațiunea și corpul.
15. Dragostea adevărată se manifestă prin faptă.

Notă: În baza acestei probe se pot realiza diverse aplicații prin variate metode, ca de exemplu: "graficul T", de diferențiat caracteristicile iubirii pripite (îndrăgostirii) și a dragostei mature.

6. Matricea deciziei

1. Clarificarea problemei (se face o descriere concisă).
2. Selectarea și colectarea informației privind problema expusă.
3. Determinarea deciziilor alternative (se formulează concis).
4. Analiza fiecărei decizii (rezultatul și consecințele posibile).
5. Analiza opiniilor din partea altor persoane. Uneori putem cere sfatul persoanelor cu o experiență de viață mai mare (părinți, frați, prieteni).
6. Luarea deciziei (la această etapă se alege posibilitatea optimă).
7. Evaluarea deciziei. (Controlăm dacă decizia luată soluționează problema. Dacă nu, revenim la lista deciziilor posibile și încercăm o altă variantă).

Notă: Matricea reprezintă algoritmul luării deciziei (procesul luării deciziei). Este mai comod și eficient să se lucreze în scris la fiecare etapă – pas. Se poate aplica atât în procesul evaluării inițiale, cât și în cadrul activităților aplicative și /sau post-curs.

7. Chestionar – aplicație privind sexualitatea umană

1. Care este diferența dintre sex și sexualitate?
2. Ce poți spune despre instinctul sexual la om și la animale?
3. Dorința sexuală este dovada unei iubiri adevărate?
4. Care sunt capcanele relațiilor sexuale de pînă la căsătorie?
5. Ce ar însemna o perversie sexuală?
6. Trebuie să posede omul priceperea de a se stăpîni?

7. Decodifică înțelesul sintagmei *sexualitate responsabilă*.
8. Ce plasezi pe primul loc, corpul sau sufletul?
9. Ce înseamnă autodisciplina sexuală?
10. Propune un program concret de acțiuni care ar avea ca scop formarea sexualității responsabile.

8. Chestionar *Sunt pregătit pentru a începe viața sexuală?*

1. Considerați că sunteți compatibili unul cu altul?
2. Cum percepeți compatibilitatea cu prietenul / prietena?
3. Aveți interese și scopuri comune ?
4. V-ați simțit uneori umilit în timpul întâlnirilor cu prietenul / prietena dvs.?
5. Cum petreceți timpul liber împreună?
6. Vă simțiți în siguranță lângă partenerul dvs.?
7. Vă mândriți cu această prietenie? De ce?
8. Vă veți simți foarte incomod dacă cineva află că ați avut sex cu el / ea?
9. Sunteți în situația că doriți să vă demonstrați sie sau altcuiva ceva?
10. Sunteți impus/ă de prieteni, societatea dvs. să procedați așa cum nu doriți de fapt?
11. Sunteți gata ambii să vă asumați responsabilitatea dacă va surveni o sarcină neplanificată?
12. Ați putea spune cinstit partenerului dacă ați fi infectat de vreo boală?
13. Considerați că castitatea (abținerea de la relații sexuale) pînă la căsătorie este ceva ridicol?
14. Considerați că prietenul / prietena dvs. este onest/ă? De ce?
15. Care sunt valorile prietenului / prietenei dvs.?
16. Puteți spune că așteptările dvs. și cele ale prietnului / prietenei dvs. coincid? În ce măsură?

Notă: *Studiați-vă reciproc și consultați literatura de specialitate privind relațiile de gen/sex și viața de familie.*

9. Chestionar *Adolescentul și sexualitatea*

Vârsta:

Sexul:

Activitatea:

1. *De la cine ați primit informații privind sexualitatea?*

- a) familia;
- b) școală;
- c) prieteni;
- d) parteneri;
- e) mass-media,
- f) consultația medicului;
- g) porno-video filme și literatură;
- h) alte surse.

2. *Cum credeți, de la ce vârstă sunt posibile relațiile sexuale?*

Comentați.

3. *La școală vi s-au ținut lecții despre sexualitate?*

- a) da;
- b) nu.

De către cine?

- a) medic;
- b) profesor;
- c) psiholog.

4. *Credeți că în școală este necesar un obiect de:*

- a) educație sexuală;
- b) educație pentru familie (care ar include și problema sexualității).

5. *Preferați să vă adresați după informații privind sexualitatea?*

- a) părinților;
- b) psihologului;
- c) profesorului de biologie;
- d) medicului din școală;
- e) prietenilor;
- f) altor persoane.

6. *Coincid opiniile dvs. despre relațiile sexuale cu opiniile:*
- a) prietenilor Da, Nu, Nu știu;
 - b) părinților Da, Nu, Nu știu;
7. *Atitudinea dvs. față de relațiile sexuale înainte de căsătorie?*
- a) pozitivă;
 - b) negativă;
 - c) neutră.
- Comentați.
8. *Aveți informație suficientă referitor la:*
- a) metodele contraceptive Da, Nu;
 - b) maladiile sexual-transmisibile Da, Nu.
9. *În cazul survenirii sarcinii nedorite cum ați proceda?*
- a) nașterea copilului;
 - b) avort;
 - c) altele.
10. *Ați avut contacte sexuale?*
- Da Nu
11. *Folosiți contraceptive:*
- a) pastile anticoncepționale;
 - b) altele.
12. *Ați întreținut relații sexuale ?*
- a) din dragoste;
 - b) la insistența partenerului;
 - c) din curiozitate;
 - d) fiind violat(ă);
 - e) alte cauze.
13. *Ce emoții ați trăit după aceasta?*
- a) satisfacție;
 - b) dezamăgire;
 - c) dezgust;
 - d) pe măsura așteptărilor.
14. *După relațiile sexuale ați avut (sau aveți) probleme în viața familială?*
- Da Nu
15. *Cui vă destăinuți secretele legate de intimitatea dvs.?*

IV. Strategii de evaluare aplicate în învățământul universitar

Realizarea obiectivelor stabilite și a conținutului cursului este posibilă prin aplicarea strategiilor de tip expozitiv-euristic, algoritmi-zat, evaluativ-stimulativ [4; 86; 87; 122; 126]. Accentul se va pune pe îmbinarea adecvată a metodelor clasice cu cele moderne.

Modalitățile de realizare a interacțiunii profesor-student vor fi: prelegerile, dialogul, prelegerile clasice, prelegerile cu oponenți, prelegerile-dezbateri și aplicațiile practice. Aplicațiile practice vor fi desfășurate în grădinițele de copii, școlile și liceele municipiului.

Pentru evaluare sînt proiectate următoarele **obiective**:

- să cunoască teoriile, concepțiile, problemele teoretice și metodologice ale eticii familiale;
- să elaboreze modelul moral al familiei și părinților;
- să prezinte proiectul de studiere și cercetare a familiei contemporane;
- să prezinte un cod deontologic al familistului eficient;
- să prezinte un cod deontologic al părintelui eficient;
- să elaboreze un program de colaborare a școlii cu familia privind EF.

Forme: evaluare sistematică / formativă; evaluare sumativă-colocviu.

Metode și tehnici: chestionarele orale, lucrările scrise, lucrările practice, scările de opinii, testele docimologice și sociometrice.

Dat fiind faptul că în primul capitol am reflectat detaliat situația privind evaluarea la nivel de sistem, ținem să menționăm că planurile de învățămînt după 2001-2002 au devenit mai flexibile, deoarece includ un ansamblu de discipline opționale, iar manualele din ciclul socio-umanistic conțin 1-2 module / teme privind problematica familiei. Unele subiecte privind cultura relațiilor familiale au fost incluse și în curriculumul la dirigenție [112].

Observațiile noastre și analiza comparativă a rezultatelor obținute ne-a demonstrat că metodologia și tehnologia învățămîntului

preșcolar și a celui universitar cu profil pedagogic sunt mai adecvate pentru implementarea curriculumului vizat. Curriculumul EF în instituțiile preșcolare și curriculumul disciplinar al cursurilor de EF în universitățile pedagogice au fost implementate fără dificultăți. Chestionarul de opinii realizat pre-curs și post-curs în cadrul instituțiilor superioare de învățământ a permis să observăm următoarele:

- 92% de studenți consideră necesară pregătirea pentru viața de familie începând cu anul II;
- 95% de studenți pledează pentru o disciplină integră *Pedagogia familiei*;
- 83% de studenți și-au format o viziune clară privind întemeierea și menținerea relațiilor armonioase în cadrul familiei și în procesul curțării persoanei de gen opus. Inițial se considerau versați în această problemă doar 25% de studenți;
- 61% de studenți consideră că vor fi în stare să mențină un climat moral pozitiv în cadrul familiei, pe când experimentul de constatare atestase numai 20% de persoane ce se considerau apte de acest lucru;
- 56% de studenți optează pentru o familie de tip democratic (respectarea drepturilor omului, copilului și egalitatea în relațiile de gen). Inițial adepți acestui tip de familie au fost 21% de studenți;
- 38% de studenți optează pentru familia cu relații de tip complementar, dar în calitate de *cap* al familiei percep bărbatul. 26% de studenți au optat pentru familia tradițională.

Cadrele didactice din instituțiile preșcolare și licee n-au avut obiecții consistente pe marginea evaluării implementării Curriculumului EF, solicitând manualul și suportul metodic în domeniul dat.

În concluzie funcționalitatea evaluării pedagogice ale educației pentru familie rezidă în aplicarea coerentă și consecventă a strategiilor și instrumentarului reflectat în subcapitol. În discuțiile, convorbirile, observațiile realizate sistematic privind cultura comportării copiilor – elevilor – părinților în diverse situații de familie și în

cadrul comunității, după experimentul formativ, adulții menționează că atât strategiile cât și instrumentarul utilizat au nu numai impact de verificare și evaluare, ci și unul formativ. Pentru a urmări gradul de realizare a finalităților proiectate la nivelul instituției de învățământ și procesului EF am elaborat și aplicat **Modelul poliaspectual de evaluare a educației pentru familie (FIPSAMP), ce conține șapte poziții: finalitățile ce urmează a fi atinse (F), intrarea / includerea în sistem (I), procesul de formare (P), satisfacerea aspirațiilor, intereselor elevilor, familiei (S), analiza implicării actorilor sociali (A), mecanismul dirijării / managementul EF (M) și produsul final al procesului EF (P)**. Modelul vizat asigură evaluarea la nivel de sistem și de proces.

Evaluarea pedagogică a EF a fost realizată de cadrele didactice implicate în experimentul pedagogic. Au fost aplicate diferite tehnici de evaluare: chestionarele de opinii, evaluarea prin lucrări scrise: aplicații de competență, eseuri, rezumate, schițe etc.; prin lucrări practice; elaborarea portofoliului familiei, regimului de viață al familiei, codului de norme etice, programe de sănătate, de odihnă, de educație a copiilor etc.; prin scări de opinii și apreciere, teste de evaluare a competențelor; completarea fișelor (fișa mamei, tatălui, soției, soțului, bunicilor, fiului, fiicei eficiente). Diriginții și părinții susțin că elevii, care au frecventat Școlile EF, sunt mai siguri pe sine, au o atitudine pozitivă față de semenii lor de gen opus, se străduie să fie corecți în comportare cu adulții și colegii.

Rezultatele obținute în cercetare ne permit să conchidem că elaborarea fundamentelor teoretice și metodologice ale Sistemului EF s-au dovedit a fi elemente de acțiune eficientă în aspectul dezvoltării substanțiale a procesului de educație pentru familie prin valorizarea planului formal – nonformal – informal și stimularea interesului pentru armonizarea relațiilor familiale prin unirea eforturilor comunității, școlii și familiei. Este evident faptul că activitățile cu copiii – elevii – studenții – părinții asigură formarea / consolidarea competențelor de familist – părinte echilibrarea sau reechilibrarea modului de viață al acestora, formînd o viziune sănătoasă, atitudini

valorice prețioase privind cultura relațiilor familiale, o poziție creativă și activă de autoperfecționare continuă la subiecții investigați.

Cercetarea realizată vizează una din cele mai actuale și complexe probleme – educația pentru familie. Prin fundamentarea teoretico-metodologică cercetarea a relevat importanța valorizării familiei și a instituției de învățământ în procesul formării competențelor și atitudinilor familistului-părintelui și a condus la un șir de concluzii și recomandări:

□ **Analiza genezei conceptului educația pentru familie a contribuit la stabilirea unei etape calitativ noi în evoluția conceptelor pedagogice, ce includ reprezentările și judecățile cu privire la demersul educațional care vizează formarea și dezvoltarea personalității în vederea realizării rolurilor familiale și deschiderea acestuia spre imperativele lumii contemporane.** Practica educației și pregătirii tinerei generații pentru viața de familie a demonstrat ineficiența abordării acesteia numai ca disciplină de studiu, axată pe formarea la elevi a unui volum de cunoștințe și capacități privind organizarea vieții de familie la general. Caracteristicile esențiale ale conceptului pedagogic de educație pentru familie rezidă în identificarea practicilor educaționale, realizate în familie și instituția de învățământ, prin valorizarea celor două niveluri de referință, cel extern, contextual, care delimitează cadrul și conținutul educației și cel *intern*, funcțional-structural, care fixează dimensiunea profundă, stabilă, orientată spre construcția sinelui.

□ **Concepția educației pentru familie rezidă în orientarea, pregătirea și valorificarea instituțiilor de învățământ și a familiei în calitate de actor orientat spre studiere și acțiuni de autoperfecționare, agent axat pe reechilibrarea modului de viață și a stilului educativ și partener educațional, deschis spre colaborare.**

Concepția EF elaborată pe parcursul cercetării este întemeiată pe accepțiunile contemporane ale *filosofiei educației* și ale epistemologiei moderne privind dezvoltarea personalității umane și a societății: *teoria funcționalismului sistemic*, ce asigură abordarea micro- și macrosociologică, interacționistă, fenomenologică și etnometodo-

logică, *teoria constructivismului structurant; teoria valorilor și tezele cu privire la educația axiologică; teoriile sociologice privind educația familială; teoria factorilor și a rețelelor educative de cunoaștere.*

□ Ca educația pentru familie să răspundă demersului epistemologic modern, conceputului învățământului formativ și practicii educaționale contemporane, s-a recurs la elaborarea unui ***Sistem ce include fundamentele teoretice și metodologice ale educației pentru familie***, elaborate prin prisma *noilor educații*. În elaborarea sistemului s-a ținut cont de exigențele *pedagogiei postmoderne de tip integrativ*, tendințele de reconfigurare a modelelor comportamentale familiale și a stilurilor educative ale acestora.

□ ***Fundamentele teoretice*** reflectă reperele conceptuale: aspectul istorico-antropologic privind evoluția familiei și cel pedagogic cu privire la pregătirea tinerei generații pentru viața de familie, educația pentru familie prin prisma demersului politic și religios; teoria și practica educației pentru familie și familia în Republica Moldova la etapa actuală; educația familială ca demers pedagogic și cultural în contextul EF și concepția educației pentru familie.

□ ***Fundamentele metodologice*** sunt reflectate la nivelul *Modelului pedagogic interacțional al EF*, care include un ansamblu de subcomponente ce interacționează, dintre care fac parte: principiile procesului EF, curriculumul de tip integrativ, dimensiunea tehnologică ce se obiectivează în strategiile de diagnosticare, formare, evaluare, aplicate la nivelul familiei și instituției de învățământ.

Monitorizarea eficienței procesului de implementare a Curriculumului EF s-a efectuat prin intermediul *Modelului poliaspectual de evaluare a EF/FIPSAMP*, elaborat în cadrul cercetării, ceea ce a asigurat estimarea și aprecierea activității în cauză la nivel de sistem și de proces.

□ ***Schema duală a ethosului pedagogic familial destinată formării familistului eficient*** poate fi aplicată ca instrument de monitorizare a formării – evaluării culturii familiale, ce necesită o canalizare a acțiunilor în direcția corelării dimensiunii subiective (valori, cunoștințe, credințe, norme, atitudine) cu cea obiectivă (nive-

lul comportamental: modul de viață, modul de interacțiune și comunicare, modul de educație a copiilor, managementul familiei și nivelul produselor materiale și ideale).

Conturînd cadrul și modalitățile de formare-dezvoltare a personalității privind cultura vieții familiale s-a propus și s-a experimentat *Modelul pedagogic de realizare a EF în cadrul formal – nonformal – informal, cel operațional de educație pentru familie în contextul noilor educații, curriculumului și Modelul pedagogic interacțional al EF.*

Modelele vizate pot servi drept suport metodologic și tehnologic în organizarea – realizarea – evaluarea educației pentru familie.

Rezultatele obținute în cercetare au demonstrat că procesul EF este eficient atunci cînd conținuturile vizate pot fi implementate în baza demersurilor de tip:

- a) *infuzional*, care permit o abordare sistematică în cadrul diverselor discipline școlare;
- b) *modular*, care poate fi realizat eficient în cadrul învățămîntului preșcolar și a disciplinelor de studiu (ciclul socio-umanist);
- c) *disciplinar*, realizat în cadrul disciplinei de studiu "Etica și psihologia vieții de familie" (în școli) sau alte discipline similare în colegii și universități;
- d) *opțional*, realizat în cadrul activităților la decizia școlii sau în baza alegerii elevilor, părinților (cadrul non-formal);
- e) *transdisciplinar*, axat pe abordarea EF la nivelul unor sinteze științifico-practice care se realizează săptămînal – lunar – trimestrial etc.

În scopul optimizării dirijării procesului EF s-au dovedit a fi necesare: *Harta rețelei educative de cunoaștere și formare în domeniul educației pentru familie, conținutul și coordonatele parteneriatului familie – grădiniță – școală, Codul deontologic al parteneriatului educațional, Modelul personalității profesorului specializat în domeniul EF.*

Clasificarea familiei și *Schema dihotomică a condițiilor de funcționare a familiei în calitate de actor și agent al EF* a permis estimarea și valorificarea condițiilor și factorilor interni, cît și a celor

externi pentru a eficientiza abordarea sistemică a procesului și consilierii în domeniul vizat.

În condițiile actuale, ce denotă tendințe democratice de reconfigurare a modelelor comportamentale și educative familiale, s-a demonstrat necesitatea cunoașterii, implementării și experimentării *Modelul familiei ce posedă cultura toleranței, Codul normelor morale privind cultura toleranței, s-au fundamentat principiile și s-au stabilit condițiile ce ar trebui create în familie pentru a democratiza relațiile interpersonale în cadrul acesteia.*

Depistarea și descrierea distorsiunilor și erorilor posibile în procesul democratizării educației familiale și a relațiilor părinți – copii acordă posibilitate de implementare și valorizare a cerințelor prevăzute în Convenția privind drepturile omului și a copilului, corelându-le cu perspectivele educației de gen.

Investigația realizată, prin confirmarea ipotezei demonstrează validitatea abordării sistemice de rol a educației pentru familie, a eficienței Sistemului EF, relevanța fundamentelor teoretice și metodologice ale EF ca domeniu distinct al pedagogiei familiei. Rezultatele cercetării, prin valoarea lor teoretică și practică, constituie o direcție reală în elaborarea unei politici educaționale consistente de formare a familiei.

În consens cu rezultatele obținute în cadrul investigației realizate, **propunem la nivel macrostructural:**

- întemeierea unui Institut Național al Familiei, care ar asigura coordonarea acțiunilor tuturor instituțiilor sociale în domeniul ocrotirii sănătății, planificării familiei, asistenței juridice și sociale, cercetării științifice și educației pentru familie;
- elaborarea unei doctrine cu privire la dezvoltarea durabilă a societății în baza consolidării familiei autohtone;
- orientarea politicilor educaționale spre valorizarea cadrului formal – nonformal – informal privind educația pentru familie ca punct de reper în dezvoltarea societății civile.

La nivel microstructural propunem:

- implementarea Sistemului EF în corespundere cu cerințele teoretico-metodologice expuse pentru fiecare treaptă a învățământului;
- urmarea liniei strategice de realizare a educației pentru familie prin implicarea sistematică a părinților și copiilor în cadrul școlilor / atelierilor pentru părinți și elevi cu caracter formativ, orientate spre completarea și valorizarea ethosului pedagogic familial;
- promovarea coerentă a activităților nonformale, cursurilor opționale la decizia școlii / părinților, studenților în cadrul tuturor treptelor învățământului cu privire la problematica familiei, educației pentru familie.

Abordarea sistemică de rol a EF din perspectivă filosofică ne orientează spre reflexivitate, analiză amplă și permanentă a realității sociale în îmbinare cu acțiunile ce vor consolida și forma atitudinile valorice privind cultura relațiilor familiale și eficientizarea competențelor de familist și părinte.

Interpretarea permanentă a realității ne plasează în filosofia schimbării, a unei schimbări privite ca experiență individuală de profunzime, astfel încât procesul educației pentru familie să fie orientat spre valorificarea tezaurului culturii universale, tezaurului culturii naționale și spre experimentarea de noi modele, determinate și interpretate în raport cu finalitățile preconizate ca valori psihosociale majore, angajate nu numai în realitatea imediată, ci și în cea de perspectivă, care ar deschide posibilități de cercetare a formării personalității copilului în familia axată pe democratizarea relațiilor intrafamiliale.

Din rezultatele obținute în procesul investigației se desprinde o altă direcție importantă de cercetare, ce rezidă în studierea familiilor în dificultate, impactul dezintegrării familiei asupra formării personalității copilului și necesitatea elaborării strategiilor de corecție a relațiilor familiale, de reintegrare a copiilor și adulților în familie și comunitate.

IDEI ȘI SUGESTII PENTRU MEDITAȚIE

*Nu vorbi și nu face nimic rău nici chiar atunci când ești singur.
Învață să te rușinezi mai mult de tine decât de alții.*

Democrit

Valorile educative sunt tridimensionale, comportînd dimensiunea cognitivă, afectivă și cea conotivă.

P. Durning

Valorile naționale reprezintă proiecții ale conștiinței naționale și ale valorilor etern-umane ...

L. Antonesei

*Educația este o categorie a existenței și nu a cunoașterii ...
Educația nu este o pregătire numai pentru viață, ci viața însăși în integritatea și multidimensionalitatea ei.*

M. Șeler

Referentul existenței umane este viața, adică existența omului în armonie și unitate cu sociumul, Lumea, Cosmosul și Universul.

K. Rodjers

Toleranța se prezintă ca un mecanism eficient de securizare a alterității și recunoaștere a pluralismului social, a identității spirituale a oamenilor.

Л. И. Скворцов

Pedagogul trebuie să aspire spre scopuri mărețe, incompatibile cu eforturile sale. Numai astfel va fi în stare să mobilizeze discipolii săi și pe sine. Scopurile înalte îl vor face optimist, cercetător romantic și numai atunci el va crea și va face imposibilul. El trebuie să abordeze scopuri mari deațit că este muritor și trebuie să consolideze Binele pe planeta noastră.

Ș. A. Amonașvili

Valoarea este o credință durabilă asupra unui mod de existență demn ...

M. Rokeach

Dragostea se manifestă numai prin faptă, iar fapta este expresia dragostei.

M. M. Пришвин

Există trei posibilități de a te cunoaște pe tine însuși: munca, iubirea și cumpăna.

Grigore Vieru

Puternic și durabil este ceea ce-i firesc, iar lucrul cel mai firesc este familia. Familia trebuie să fie punctul de plecare al tuturor instituțiilor sociale.

Famiiliile în care toată lumea are de lucru sunt cele mai încântătoare.

Honore de Balzac

Poetul afirmă ironic, iar filosoful în serios: iubirea față de sine este prima necesitate. Cei mai minunați oameni suferă mult din cauza nemulțumirii de sine. Omul care nu se iubește pe sine este cumplit. Numai acel care se iubește pe sine este capabil să iubească pe alții. Să privim la oamenii cei mai cumsecade, buni – aceștia se iubesc pe sine liniștit și cu demnitate. Ei nu au nevoie de acceptarea autoafirmării, de a camufla neajunsurile, a avea frică de invidie, critică neadecvată. Iubirea de sine a acestor persoane este firească, echilibrată, ea nu are nimic comun cu orgoliul și egoismul.

V. L. Levi

Cultura toleranței ca fenomen etico-pedagogic, cultivat în cadrul familiei va servi drept reper funcțional al educației pentru familie.

Larisa Cuznețov

„ ... Familiei îi datorăm virtuțile neamului...”

Constantin Narby

VOLUMUL II

PEDAGOGIA FAMILIEI

CAPITOLUL V

FAMILIA ÎN SECȚIUNE SOCIOPSIHOPEDAGOGICĂ ȘI AUTOCUNOAȘTEREA

5.1. FAMILIA, EDUCAȚIA ȘI DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII

Cînd abordăm problema educației în diverse discuții, de fiecare dată, găsim o mulțime de interlocutori.

Într-adevăr, fiecare om se consideră versat în materia respectivă, deoarece fenomenul educației este unul universal cu rădăcini adînci în cultura umană.

Spre regret, în majoritatea cazurilor, ne împotmolim în acest substrat de informație sub aspect de opinii, viziuni, constatări și definiții.

În virtutea necesității de a preciza conceptul *educație familială*, am hotărît să începem de la o scurtă analiză a fenomenelor sociale: *educație* și *familie*, care la rîndul lor tot sunt niște concepte.

Etimologic termenul *educație* înseamnă *a crește, a scoate din..., a hrăni, a duce, a forma, a cultiva* și provine de la verbul de origine latină „*educo-are*”.

Termenul de *educație*, în loc de *instituție*, a început a fi utilizat în Epoca Renașterii. Cel care a constituit primul un substantiv din verbul *educare*, pare a fi Michel de Montaigne (1553-1592), în *Essais (J'accuse tant violence en l'éducation...)*.

Chiar acest scurt excurs etimologic ne permite să conștientizăm faptul că educația este o cultivare, o formare a ființei umane, care înseamnă *a scoate individul din starea de natură și a-l introduce în starea de cultură* (Nicola I., 1996).

Categorie fundamentală a pedagogiei, educația, a fost definită în diverse moduri.

Analizînd definițiile selectate observăm anumite diferențe. Cauza acestor diferențe o sesizăm în cele două perspective principale

din care este interpretată educația: cea a societății definită ca socio-centrică și cea a individului / omului numită antropocentrică.

Adeptii concepției **sociocentrice** interpretează educația prin prisma pregătirii treptate a omului pentru viața în societate, pentru evoluarea lui în diverse roluri sociale.

În concepția **antropocentrică** accentul se pune pe educația ce stimulează natura individului, dezvoltând potențialul biopsihic, premisele native ale acestuia, calitățile generale ale speciei umane.

Din perspectiva interacțiunii acestora și din ipostaza desfășurării sale în timp, a obiectivării valorilor în acțiuni și fapte, educația reprezintă un proces complex, o *expresie a două laturi complementare – socializarea și individualizarea, care înscriu ființa umană pe traiectoria ascendentă a umanizării sale* (I. Nicola 1996).

Dacă comparăm aceste două perspective, observăm că socializarea presupune un ansamblu de influențe din exterior orientate spre interior, acestea fiind concentrate și exprimate într-un ideal social, din care rezultă idealul educațional.

Individualizarea, însă, presupune dezvoltarea acelor forțe ce aparțin eredității, adică o *coacere*, o dezvoltare din interior spre exterior.

Socializarea constă într-o adaptare la mediu, într-o modelare socială a personalității umane în corespundere cu cerințele acestuia. Individualizarea stimulează potențialul biopsihic individual, face o diferențiere a ființei umane, iar socializarea asigură asimilarea culturii prin mijloacele și valorile sociumului.

După opinia mai multor pedagogi, în cadrul socializării copilul se prezintă ca obiect al educației, iar în cadrul individualizării copilul se constituie ca un subiect al educației. Cercetările teoretice și empirice ne conving ca individualizarea și socializarea reprezintă aspectele de esență a procesului educațional, care interrelaționează permanent, fiind orientate spre devenirea personalității umane.

În aspect psihologic se consideră că socializarea pornește de la copilul abstract, în timp ce individualizarea are în vedere copilul concret [19; 54; 122; 171].

Efectuînd o sinteză a celor expuse, conchidem că educația reprezintă un proces complex, în cadrul căruia socializarea și individualizarea se completează și interacționează imanent.

Reținînd acest important moment, vom afirma că educația, prin esența sa, este un fenomen social și unul individual, care apare și evoluează odată cu societatea, se dezvoltă de la o etapă istorică la alta, în funcție de transformările structurale ce se produc în cadrul acesteia, și, în același timp, includ un șir de metamorfoze cantitative și calitative la nivel de individ.

Pentru a ne crea o imagine mai certă și a consolida cele analizate anterior privind esența educației, îl cităm pe reputatul pedagog român **C. Narly**, care scria că *educația este un fapt social și individual în același timp. Este ceva care se întîmplă în jurul nostru și în același timp se întîmplă și cu noi. De la naștere și pînă la moarte, fiecare dintre noi este spectatorul și actorul acestui fapt* (C. Narly, 1996).

Între societate și educație există o corelație și interdependentă strînsă. După cum am mai menționat societatea în ansamblul ei exercită o puternică influență educativă asupra individului, iar schimbările survenite în personalitatea acestuia se răsfrîng în mod firesc asupra grupului social din care face parte acest individ – familia.

Cuvîntul *familie* este de origine latină și înseamnă un grup de persoane unite prin relații de filiație, de sînge.

Psihologii consideră că familia este mediul natural firesc, cel mai apropiat și necesar pentru dezvoltarea și formarea personalității copilului.

Conform aprecierilor mai multor savanți din domeniul pedagogiei, familia reprezintă un mic grup social, o celulă elementară a societății, care are funcții biologice, psihologice, sociale, economice, culturale și educative [8; 21, 37; 68, 120; 159 etc.]. De aici și specificul, dar și diversitatea relațiilor interpersonale ce se stabilesc între membrii acestui grup social. Familia este un produs al dezvoltării istorice. Fiecărei formațiuni social-economice îi corespunde un anumit tip de relații conjugale – familiale. Familia se deosebește de

alte grupuri sociale prin forma de organizare, tipul relațiilor dintre membrii săi, scopurile, bunurile materiale, cultura și valorile pe care le posedă, și, desigur, că le perpetuează.

Principalele funcții ale familiei:

- I. *Funcția biologică*** a familiei constă în reproducerea vieții, adică în continuarea neamului omenesc, sau mai simplu, în nașterea și creșterea copiilor.
Majoritatea savanților consideră că aceasta este o funcție esențială a familiei, ea include elemente din toate celelalte funcții, deoarece familia efectuează nu numai reproducerea cantitativă, ci și reproducerea calitativă a populației.
- II. *Funcția psihologică*** constă în asigurarea securității afective, a caracterului confidențial și apropiat al relațiilor familiale, a împărtășirii trăirilor legate de performanțele sau eșecurile obținute. În conformitate cu această funcție vine și sugestia de a cultiva la membrii familiei arta de comunicare, de a anticipa și soluționa conflictele, de a emana tact, bunăvoință și compasiune.
- III. *Funcția socială*** a familiei constă în asigurarea integrării sociale a copiilor, și, în general, a tuturor membrilor săi.
- IV. *Funcția economică*** include aspectul economico-gospodăresc al relațiilor familiale, care presupune asigurarea condițiilor materiale de trai și existență a familiei, dirijarea gospodăriei, formarea și respectarea bugetului familial.
- V. *Funcția culturală*** efectuează perpetuarea culturii: limbii, obiceiurilor, tradițiilor, experienței de viață, selectarea și transmiterea valorilor general-umane, naționale, familiale și personale.
- VI. *Funcția educativă*** este una dintre cele mai importante, deoarece prin ea lucrează și interacționează toate celelalte funcții: atât cea psihologică, socială, culturală, cât și cea economică.

Anume funcția educativă este responsabilă de formarea personalității copilului, ea îl mobilizează pe acesta să-și formeze anumite atitudini comportamentale, *Eu-I* propriu și poziția sa în viață.

Toate aceste funcții se completează reciproc, aflându-se într-o relație de conexiune inversă.

După cum am observat, familia îndeplinește o mulțime de funcții, care interacționează și depind de condițiile concrete ale sociumului.

În viziunea sociologilor familia desemnează o unitate socială constituită din adulți și copii între care există relații de filiație naturală și socială.

Această definiție are un caracter uzual, pentru că este necesară și aplicabilă în cercetările ce vizează raporturile familiei cu educația.

Educație familială se numește acțiunea de a crește și a educa unul sau mai mulți copii, desfășurată în grupurile familiale de către adulți, părinții copiilor respectivi (P. Durning, 1995).

Studierea literaturii de specialitate ne-a permis să conchidem că majoritatea teoriilor sociologice ale secolului al XX-lea, privind educația familială, rămân axate pe definiția durkheimiană a educației ca acțiune exercitată de generațiile adulte asupra celor tinere în vederea creării în acestea a ființei sociale (E. Durkheim 1922).

Reputatul savant francez **R. K. Merton**, considera că ***familia reprezintă cea mai importantă curea de transmisie a normelor culturale din generație în generație*** [111].

Astăzi cercetătorii continuă să definească educația familială ca producere a personalității și ca o *transmitere intergenerațională a valorilor pe o direcție unică, de la părinți la copii* (E. Stănciulescu, 1997).

Majoritatea studiilor sociologice, cât și cele psihopedagogice, conțin explicit sau implicit presupuziția definiției durkheimiene a educației familiale, precum și pe cea a unei definiții universale și invariabile a părintelui și a copilului.

A fi părinte înseamnă a transmite, a acționa ca intermediar între societate și copii; a fi copil înseamnă a primi / a recepta mesajul pe care îl transmit părinții. (E. Stănciulescu, 1997)

Desigur, alte științe, în deosebi psihologia și pedagogia, se ocupă de cercetarea, organizarea, formularea sau corecția mesajelor transmise și a acțiunilor exercitate de către părinți, deoarece acestea urmează a fi nu numai receptate de către copii, ci și interiorizate

într-un astfel de mod, încît să devină trăsături de personalitate, atitudini comportamentale, finalizîndu-se cu determinarea **Eu**-lui propriu și integrarea socială.

Chiar și autorii marilor teorii sociologice H. Kellner, P. Berger, vorbind despre familie, au în vedere, în primul rînd, dimensiunea educației copiilor și anume importanța familiei în producerea sinelui / **Eu**-lui. (P. Berger, H. Kellner, 1971).

Cu timpul conținutul și sfera conceptului *educație familială* s-au lărgit, fără ca să fie afectată prioritatea raporturilor părinți – copii, și astăzi el presupune ansamblul funcționării familiei în raport cu educația.

Analizat și înțeles în sens larg, ca practică socială și cîmp al cunoașterii, conceptul *educație familială* se referă la trei tipuri de activitate socială:

- activitatea desfășurată de părinți în vederea educării copiilor lor;
- activitate de intervenție socială realizată în scopul pregătirii, sprijinirii sau suplinirii părinților în activitatea lor de educare a copiilor;
- activitate de cercetare științifică și de învățămînt, avînd ca obiect de studiu educația familială.

În sens îngust, ca practică pedagogică, conceptul *educație familială* se referă la precizarea aplicării variatelor forme, metode, mijloace de educație în familie, a determinării principiilor și conținuturilor ansamblului de acțiuni și influențe educative, ce vin de la părinți spre copii. Acest concept este utilizat mai frecvent de psihologi și pedagogi.

Sociologii preferă astăzi să vorbească despre *strategiile educative ale familiei*.

Reputatul sociolog român **E. Stănculescu**, menționează ca *acest concept este un instrument teoretic, un concept pe hîrtie, utilizat ex-post de cercetători pentru a pune în evidență caracterul sistematic, coerent, orientat al acțiunii, care are toate aparențele unui demers rațional și conștient al membrilor familiei* [171].

Nouă ne rămîne să completăm că acest demers urmează a fi numai decît și unul relațional.

Analizând strategiile educative ale familiilor, savanții evidențiază un pluralism al modelelor familiale și al modelelor educative. Conceptul *strategii educative ale familiei* în viziunea noastră, asigură dezvoltarea finalităților, conținuturilor, proceselor educative, care îi au ca actori pe membrii familiei.

Pentru ca familia să fie creată conștient, iar educația familială să fie axată pe valorificarea potențialului biopsihic al omului, considerăm oportună cunoașterea stadiilor de dezvoltare a personalității, a liniei normale de evoluție a acesteia (Tabelul 4).

Tabelul 4

**Stadiile dezvoltării personalității
(după E. Erickson)**

	Linia normală de dezvoltare	Linia anormală de dezvoltare
1	2	3
1. Pruncia / de la naștere pînă la 1 an	<i>Încrederea în oameni.</i> Dragostea reciprocă, atașamentul, aprecierea reciprocă a părinților și a copilului, satisfacerea cerințelor în domeniul comunicării și al altor cerințe de importanță vitală.	<i>Neîncrederea în oameni</i> ca rezultat al comportării negative a mamei față de copil, ignorarea, desconsiderarea copilului, lipsirea lui de dragoste; înțărcarea prea timpurie sau bruscă a copilului; izolarea lui emoțională.
2. Pruncia tîrzie / de la 1 pînă la 3 ani	<i>Spiritul de independență, încredere în sine.</i> Copilul se vede pe sine ca pe un om aparte, de sine stătător, dar care încă depinde de părinți.	<i>Neîncredere în sine și sentimentul hipertrofiat de rușine.</i> Copilul simte inaptitudinea sa, se îndoiește în privința capacităților sale, îndură lipsuri, neajunsuri în dezvoltarea deprinderilor elementare de mișcare (de exemplu, mersul). Este slab dezvoltată vorbirea, e puternică dorința de a ascunde de cei din jur declinul său

Stadiile dezvoltări	Linia normală de dezvoltare	Linia anormală de dezvoltare
1	2	3
1. Pruncia / de la naștere pînă la 1 an	Încrederea în oameni. Dragostea reciprocă, atașamentul, aprecierea reciprocă a părinților și a copilului, satisfacerea cerințelor în domeniul comunicării și al altor cerințe de importanță vitală.	Neîncrederea în oameni ca rezultat al comportării negative a mamei față de copil, ignorarea, desconsiderarea copilului, lipsirea lui de dragoste; înțărarea prea timpurie sau bruscă a copilului; izolarea lui emoțională.
2. Pruncia tîrzie / de la 1 pînă la 3 ani	Spiritul de independență, încredere în sine. Copilul se vede pe sine ca pe un om aparte, de sine stătător, dar care încă depinde de părinți.	Neîncredere în sine și sentimentul hipertrofiat de rușine. Copilul simte inaptitudinea sa, se îndoiește în privința capacităților sale, îndură lipsuri, neajunsuri în dezvoltarea deprinderilor elementare de mișcare (de exemplu, mersul). Este slab dezvoltată vorbirea, e puternică dorința de a ascunde de cei din jur declinul său
1	2	3
3. Copilăria timpurie / 3-5 ani	Activismul. Imaginație vie, studierea activă a lumii din jur, imitarea celor mai în vîrstă, apariția identității de gen / copilul începe a se comporta conform genului.	Pasivitatea. Lipsa de inițiativă, sentimentul infantil de invidie față de alți copii și oameni, deprimarea, atitudinea evazivă, lipsa semnelor de comportare conform genului.
4. Copilăria mijlocie / de la 5 pînă la 11 ani.	Hărnicia. Sentimentul pregnant al datoriei și năzuința spre realizări; dezvoltarea priceperilor și deprinderilor cognitive și comunicative. Formularea obiectivelor simple și re-	Sentimentul propriei deprecieri. Deprinderi de muncă slab dezvoltate, evitarea însărcinărilor complexe, situațiilor competitive cu alți oameni; sentimentul acut al propriei deficiente. al

Stadiile dezvoltări	Linia normală de dezvoltare	Linia anormală de dezvoltare
1	2	3
1. Pruncia / de la naștere pînă la 1 an	Încrederea în oameni. Dragostea reciprocă, atașamentul, aprecierea reciprocă a părinților și a copilului, satisfacerea cerințelor în domeniul comunicării și al altor cerințe de importanță vitală.	Neîncrederea în oameni ca rezultat al comportării negative a mamei față de copil, ignorarea, desconsiderarea copilului, lipsirea lui de dragoste; înțărcarea prea timpurie sau bruscă a copilului; izolarea lui emoțională.
2. Pruncia tîrzie / de la 1 pînă la 3 ani	Spiritul de independență, încredere în sine. Copilul se vede pe sine ca pe un om aparte, de sine stătător, dar care încă depinde de părinți.	Neîncredere în sine și sentimentul hipertrofiat de rușine. Copilul simte inaptitudinea sa, se îndoiește în privința capacităților sale, îndură lipsuri, neajunsuri în dezvoltarea deprinderilor elementare de mișcare (de exemplu, mersul). Este slab dezvoltată vorbirea, e puternică dorința de a ascunde de cei din jur declinul său
1	2	3
3. Copilăria timpurie / 3-5 ani	Activismul. Imaginație vie, studierea activă a lumii din jur, imitarea celor mai în vîrstă, apariția identității de gen / copilul începe a se comporta conform genului.	Pasivitatea. Lipsa de inițiativă, sentimentul infantil de invidie față de alți copii și oameni, deprimarea, atitudinea evazivă, lipsa semnelor de comportare conform genului.
4. Copilăria mijlocie / de la 5 pînă la 11 ani.	Hărnicia. Sentimentul pregnant al datoriei și năzuința spre realizări; dezvoltarea priceperilor și deprinderilor cognitive și	Sentimentul propriei deprecieri. Deprinderi de muncă slab dezvoltate, evitarea însărcinărilor complexe, situațiilor compe-

5.2. AUTOCUNOAȘTEREA, PROIECTAREA PERSPECTIVELOR VIEȚII ȘI SENTIMENTUL FERICIRII

Cultura familiei este de neconceput fără de cunoașterea și aplicarea strategiilor de autoperfecționare, dirijare și soluționare a conflictelor interioare și interpersonale. În acest context, pentru individ devine necesară dezvoltarea capacității de autocunoaștere. Autocunoașterea se consideră foarte importantă, fiindcă anume ea ne permite să realizăm introspecția, să proiectăm perspectivele vieții și să înțelegem trăsăturile esențiale și de fond ale propriei personalități.

Ca să conștientizăm rolul și însemnătatea autocunoașterii în abordarea conflictului interior și să ne putem orienta în multitudinea calităților umane este necesar să apelăm la principalele teorii ale psihologiei personalității. În contextul dat ținem să menționăm că aceste teorii se pot delimita în:

- **psihodinamice**, ce descriu și explică personalitatea, comportarea ei, pornind de la caracteristicile ei psihologice.
- **sociodinamice**, în care rolul principal în determinarea comportării i se atribuie situației sociale, exterioare;
- **interacționiste**, bazate pe principiul acțiunilor reciproce ale factorilor exteriori și interiori în dirijarea comportamentului uman;
- **experimentale**, ce au la bază analiză și generalizarea faptelor acumulate pe cale empirică;
- **observaționale/neexperimentale**, ce se bazează pe impresiile, observațiile și experiența acumulată pe parcursul vieții.
- **structurale**, ce elucidează structura personalității și sistemul de noțiuni prin intermediul cărora ea se descrie;
- **dinamice**, care reflectă transformarea, schimbarea și dezvoltarea personalității, adică dinamica evoluției acesteia [54; 171].

Cunoașterea clasificării date permite să înțelegem complexitatea personalității și să conștientizăm, estimându-ne, atât trăsăturile, cât și dificultățile, conflictele interioare, cele interpersonale, interrelația dintre acestea, exprimată în comportament și fapte.

Literatura de specialitate, în cadrul teoriei trăsăturilor, elucidează circa 200 de trăsături [apud. 54], care conform opiniei lui R Mally, redau din plin personalitatea:

- încredere în sine – ezitare;
- caracter intelectual /analitic – mediocritate
- inteligență matură – inconsecvență, predispunere la influențe;
- chibzuință, cumpătare, statornicie – vanitate, instabilitate;
- blîndețe – insensibilitate, cinism;
- bunățate, răbdare – egoism, impertinență;
- calm / stăpînire de sine – impulsivitate, nervozitate;
- atitudine prietenoasă, fire îngăduitoare, tolerantă;
- caracter flexibil – rigiditate, spirit răzbunător;
- cordialitate – răutate, aroganță;
- realism – autism;
- voință puternică – abulie;
- conștiinciozitate – indiferență;
- consecvență / disciplina gîndirii – inconsecvență, dezordonare;
- fermitate – șovăire;
- maturitate – infantilitate;
- atitudine plină de tact – lipsă de tact;
- fire deschisă – caracter închis;
- jovial, hipertimic – hipotimic, ursuz;
- tip fascinant, charismatic – neinteresant, repulsiv;
- sociabilitate – tendință spre izolare;
- spirit activ – spirit pasiv:
- independentă / nonconformizm – conformism;
- tip expresiv – neexpresiv;
- diversitatea intereselor – limitarea intereselor;
- empatie / compasiune – răceală;

- comunicabilitate – rețineră;
- seriozitate – superficialitate / comportament ușuratic;
- cinste – falsitate;
- agresivitate – cumpătare / echilibru psihologic;
- tărie de caracter, dârzenie – caracter maleabil;
- optimism – pesimism;
- îndrăzneală, curaj – timiditate, lașitate;
- generozitate – zgârcenie;
- corectitudine – incorectitudine;
- onestitate – josnicie, ipocrizie.

Teoria psihanalitică a personalității, elaborată de **S. Freud**, fiind una de tipul celor psihodinamice, observaționale, structural-dinamice, asigură analiza în detalii a vieții omului, perceperea proprietăților psihologice interioare ale individului, mai cu seamă, contribuie la înțelegerea motivelor și așteptărilor acestuia, deci permite aprecierea orientării personalității.

Conform viziunii lui Freud structura personalității se constituie din trei componente: **Eu, El și Supra-Eu**. **Eu**-l – reprezintă conștiința. **Supra-Eu** este reprezentat atât la nivelul conștiinței cât și la cel al subconștiinței. **El**-ul reprezintă inconștientul propriu-zis, care include pasiunile, motivele și aspirațiile profunde.

Dacă componentul **El** acționează, în corespundere cu așa-numitul principiu al satisfacției, **Eu**-l se orientează după principiul realității, iar **Supra-Eu**-l se orientează după reprezentările ideale (normele morale și valorile acceptate în societate), atunci, desigur că personalitatea este implicată într-un conflict interior.

Sistemul aspirațiilor ce au o însemnătate vitală pentru om dirijează activismul psihic al acestuia, reglând procesele și stările lui psihice.

Pasiunile inconștiente, provenite de la **El**, de cele mai multe ori se află în stare de conflict cu ceea ce se conține în **Supra-Eu**, adică cu estimările sociale și morale ale comportamentului uman. Din această

cauză între **EI** și **Supra-Eu** apar contradicții permanente și inevitabile, care se pot soluționa numai cu ajutorul lui **Eu**, adică a conștiinței, ce acționează conform principiului realității și caută să împace în mod rațional ambele părți aflate în conflict în așa mod, încât pasiunile lui **EI** să fie satisfăcute la maximum și, totodată, să nu fie încălcate normele morale.

Starea de neliniște a individului și nemulțumirea de sine, după **Freud** și concepțiile neofreudiștilor, este o reflectare subiectivă în conștiința omului a luptei dintre **EI** și **Supra-Eu**. Contradicții nerezolvabile sau nerezolvate se observă între ceea ce servește ca imbold al comportării individului în realitate / **EI** și ceea ce trebuie să dirijeze această comportare / **Supra-Eu**.

Căutând să se izbăvească de stările emoționale neplăcute, omul prin intermediul lui **Eu** elaborează niște **mecanisme de protecție**. Mecanismele la care individul recurge mai frecvent sunt:

1. **Negarea**. Dacă realitatea este neplăcută omului, el apelează la negarea acesteia sau se străduie să reducă seriozitatea pericolului apărut pentru **Supra-Eu**. Cea mai frecventă modalitate de negare reprezintă ignorarea criticii.
2. **Reprimarea** se manifestă prin blocarea de către **Eu** a impulsurilor și a amenințărilor interioare parvenite în **Supra-Eu**. În acest caz gândurile, frământările neplăcute sunt *eliminate* din sfera conștiinței, nu au influență asupra comportării reale. Mai frecvent sunt reprimare acele gânduri și dorințe ce vin în contradicție cu valorile și normele morale acceptate de către individ.
3. **Raționalizarea** este o modalitate de justificare rațională a unor fapte / acțiuni, ce vin în contradicție cu normele etice, care provoacă tensionări, neliniște, frustrații, conflicte interioare. Cele mai tipice modalități de raționalizare sunt următoarele:
 - a) justificarea propriei incapacități de a face ceva prin nedorința de a săvârși acest act;
 - b) justificarea săvârșirii unei acțiuni nedorite prin împrejurări neadecvate, nefavorabile.

4. **Intelectualizarea** reprezintă mecanismul de soluționare a unei situații dificile, o modalitate de a ieși dintr-o stare emoțională negativă pe calea examinării *de la o parte, cu ochii altuia*.
5. **Proiecția**. Mecanismul proiecției își manifestă acțiunea sa prin faptul că omul atribuie în mod inconștient propriile calități altei persoane, deseori, exagerându-le.
6. **Substituirea reacției**. Uneori oamenii ascund de sine motivul propriei comportări, reprimându-1 prin intermediul unui motiv de tip opus, foarte pronunțat și susținut în mod conștient [54].

Dacă aceste și alte mecanisme de protecție nu acționează, apoi impulsurile, generate de **EI** se resimt de către individ într-o formă codificată, simbolică, de exemplu, în visuri, erori de exprimare, glume, comportament bizar, inclusiv patologic (S. Freud, 1924; C. Horny, 1945 etc.).

În sensul susținerii formării culturii familiale și a necesității de autocunoaștere a individului putem apela și la teoria lui **K. Rogers**, reprezentant al *psihologiei umaniste*, conform căreia fiecare om posedă aspirații de cizelare și dispune de capacitatea de auto-perfecționare. Conceptul central al teoriei lui **K. Rogers** a devenit unul din componentele structurale ale personalității, a **Eu**-lui, ce include reprezentările, ideile, scopurile și valorile, prin intermediul cărora omul se autocaracterizează și își planifică perspectivele propriei dezvoltări.

Principalele probleme pe care le conștientizează și trebuie să le rezolve fiecare om sunt următoarele:

- **Cine sunt eu?**
- **Pentru ce trăiesc?**
- **Ce să fac ca să devin cel ce vreau să fiu?**

Prin urmare, imaginea **Eu-lui**, ce se formează ca rezultat al propriei experiențe de viață, exercită o influență puternică asupra percepției altor persoane, a lumii acestora, și, desigur, asupra estimărilor pe care le face individul vizavi de propriul comportament.

Conform teoriilor umaniste ale personalității, principala năzuință a omului o reprezintă **autoactualizarea**, care presupune scopul final al dezvoltării personalității, obținerea integrității ei în baza conștientizării și diferențierii depline a calităților sale și a corelării lor cu situația reală de viață. Autoactualizarea presupune sprijinul pe forțele proprii, activizarea lor, prezența opiniei proprii, independente privind soluționarea principalelor probleme vitale.

A. Maslow susține că *autoactualizarea reprezintă procesul dezvoltării continue a personalității și capacitatea individului de a realiza practic propriile posibilități* [109].

Dacă analizăm condițiile autoactualizării și particularitățile de comportare în cadrul familiei, apoi ne convingem că autoactualizarea e imposibilă în lipsa cunoașterii reciproce a partenerilor familiari, autocunoașterii individului și autoperfecționării continue.

Investigațiile psihologilor demonstrează că marea majoritate a oamenilor conștientizează sensul vieții lor cam târziu, unii chiar înainte de plecarea lor în lumea celor drepte [1; 109]. În tinerețe mult timp și forțe irosim pentru a dobândi și menține o anumită imagine și statut social. Suntem preocupați de goana după bucuriile și plăcerile mari ale vieții, uitând de cele mici, dar atât de importante pentru a ne simți fericiți și a ferici semenii noștri.

*Pentru a ne convinge că fericirea poate fi creată și dirijată de fiecare din noi, realizăm un mic experiment. **Medităm asupra evenimentelor din viața noastră, le analizăm, ne străduim să le vizualizăm, apreciem și urmărim realizarea perspectivelor vieții.** Ne întrebăm când ultima dată am savurat un răsărit sau asfințit frumos de soare, am privit cerul înstelat, am observat îmbobocirea unei flori, trezirea naturii primăvara, primenirea ei în costumul auriu de toamnă; când ne-am zbuguit, am dansat cu copiii sub ploaie, ne-am jucat cu ei, am discutat, lecturat o carte etc. Cred că răspunsurile vor fi diferite, însă cert este faptul că vor predomina cele negative, urmate de un șir de justificări și motive.*

Suntem mândri de realizările noastre în știință, tehnologii informaționale, posedăm cunoștințe și inteligență, dar foarte rar și

superficial comunicăm cu părinții noștri, ne interesăm de sentimentele și grijile copiilor; considerăm normele morale drept principii învechite, substituim cunoașterea prin informare; avem multe posibilități și competențe, dar puțină fericire și un suflet firav, sărac.

*Nu mai facem planuri de durată, nu aspirăm spre idealuri înalte, ne-am dezvățat a întreține un dialog cu propriul **Eu**.*

Foarte frecvent oamenii pun semnul egalității între fericire și bunurile materiale, reducând-o la acapararea unui post prestigios, a unui obiect și uită sau chiar nu știu că fericirea reprezintă o stare deosebită a sufletului, pe care o poți atinge atunci când trăiești în conformitate cu scopul vieții, ești orientat spre realizarea potențialului tău, spre autocunoaștere, autoactualizare și perfecționare continuă.

Poți deveni cu adevărat fericit dacă îți vei salva propria viață de haos, invidie, impertinență, rutina unei existențe axate numai pe explorarea valorilor materiale în detrimentul virtuților moral-spirituale.

Cultura civilizației ne convinge că fericirea înseamnă a trăi în armonie cu Natura, Universul, Sociumul și cu sine, a te autorealiza în tripla ipostază: de familist, profesionist și cetățean.

Experiența vieții ne învață: fericirea o poți trăi atunci când depui efort pentru a te realiza în și prin a schimba spre bine existența ta și a celor din jur.

Străduința ta de a-ți proiecta și realiza calitativ perspectivele vieții va constitui una din strategiile esențiale ale fericirii.

În acest context ne va ajuta o tehnică pe care am numit-o **proiectarea perspectivelor vieții:**

- 1. Realizarea calitativă a funcției de fiu / fiică**, ce presupune valorificarea conștientă și armonioasă a relațiilor familiale copii – părinți.
- 2. Autocunoașterea, autoperfecționarea continuă și auto-dirijarea / autoactualizarea**, care solicită de la individ efort și acțiuni sistematice de studiere și optimizare a propriei condiții, a calităților de personalitate.

3. **Realizarea vocației în profesie: devenirea, menținerea și perfecționarea permanentă**, ce va stimula creativitatea și va asigura valorificarea potențialului moral, intelectual, tehnologic, psihofizic, estetic și profesional.
4. **Realizarea calitativă a funcției de familist**, ce presupune crearea unei familii durabile, materializarea idealurilor și aspirațiilor privind dragostea, nașterea și educația copiilor, armonizarea relațiilor conjugale și familiale.
5. **Autorealizarea și existența demnă în calitate de cetățean al unui stat concret și al Lumii / Comunității umane** ne va orienta spre respectarea drepturilor și obligațiilor omului, valorificarea normelor și principiilor moral-etice.

5.3. DRAGOSTEA CONJUGALĂ ȘI VIAȚA DE FAMILIE

Este cunoscut faptul că dragostea, relațiile intime bărbat – femeie reprezintă o temă veșnică abordată în discuțiile cotidiene ale oamenilor, în artă, filosofie, religie, știință.

Astăzi tot mai mulți savanți din domeniul sociologiei, antropologiei, psihologiei, medicinei, biologiei și psihologiei sunt preocupați de această problemă.

Fiecare om vrea să fie iubit și să iubească. Toți visează la o dragoste adevărată, profundă, eternă, care ne-ar copleși în întregime, ne-ar face buni, tandri, generoși și creativi, însă puțini meditează asupra acestui miraculos sentiment din perspectiva cultivării moral-spirituale, pregătirii speciale pentru a iubi și a fi iubit.

Visăm la dragoste, atașament, familie armonioasă, dar promovăm mai frecvent sexul, plăcerile, momentane ale vieții, separându-le de iubire, responsabilitate, credință, moralitate.

În toate timpurile au existat și există un amalgam controversat de reprezentări și opinii vizavi de iubire. Cert rămîne un lucru, axa esențială a *iubirii umane nu are la bază numai instinctul biologic, ci se*

manifestă ca sentiment superior la trei niveluri: moral-spiritual, fizic / sexual și intelectual, ce se înnobilează sub influența culturii umane.

Apariția noastră pe lume este urmata de moștenirea unui tezaur imens de valori materiale și spirituale create de omenire. Generațiile adulte familiarizează copiii lor cu acest patrimoniu prin intermediul educației, *adică a enculturației* [30], care are ca scop asimilarea variatelor cunoștințe și competențe ce vor asigura inserția socială a acestora.

Știința și experiența de viață demonstrează că dragostea față de oameni, natură, univers profesie, artă, constituie o condiție fundamentală a existenței umane. Noi prosperăm ca ființă biopsihosocială doar când iubim. În caz contrar, sistemul reticular, baza energetică a creierului uman, nu poate funcționa normal. În consecință, sistemul nervos și celelalte sisteme și organe încep a se dereglă, omul simte un disconfort psihologic, scade productivitatea muncii, dispoziția și forța lui vitală. Omul tratat se autodistruge.

Prin urmare, ca ființă socială suntem obligați să ne culturalizăm și în privința iubirii. În acest context devine oportun să cunoaștem și să conștientizăm particularitățile psihofizice ale omului, cele de vîrstă, componentele atracției și compatibilității psihofizice; specificul, elementele constitutive și caracteristicile iubirii conjugale ca sentiment uman și valoare supremă.

Clar și evident este faptul că un subcapitol și chiar o lucrare întregă nu sunt în stare să ne cultive într-un domeniu atît de complicat și delicat. Noi mergem pe ideea de a vă suscita interesul pentru lecturi consacrate și a vă convinge în faptul că tendința spre autoperfecțiune moral-spirituală și intelectuală va aduce la înțelegerea și aprecierea unei iubiri adevărate, axate pe altruism, dăruire, responsabilitate, stimă, empatie, complementaritate și fidelitate.

Există o mulțime de teorii, definiții, descrieri a iubirii. Interesante și captivante sunt caracteristicile și polemica în știință și artă, purtată pe marginea acestui mare sentiment uman generator al vieții pe pămînt.

Nu pretindem la originalitate, ci dorim să punctăm câteva aspecte ale dragostei și pregătirii copilului – adolescentului – tînărului pentru această mare artă, care se învață și se cizelează întreaga viață.

Dacă e să evidențiem forța dragostei apelăm la **E. Fromm**, care consideră că *o singură pasiune, dragostea, este capabilă să răspundă la nevoia umană de comuniune cu Lumea, respectînd întru totul integritatea și individualitatea ființei* [79].

Sigur că vom analiza situația în care omul se stimează, se iubește pe sine, iubește oamenii și iubește cu adevărat pe celălalt.

Literatura consacrată elucidează variate forme și tipuri de iubire, există și multe clasificări a acestui uimitor sentiment. Cercetătorii delimitează mai multe etape / perioade ale iubirii umane [79; 197; 203, 219; 221, 222, 232, 245, 246; 259 etc.].

Lecturarea surselor, analiza logică, experiența de viață și cea de consiliere psihopedagogică, ne orientează spre anumite concluzii vizavi de problema în cauză.

*Astfel, suntem ferm convinși că iubirea este sentimentul care ne învață a oferi, și a primi atenție, atașament, stimă, comportament empatic și responsabilitate. În funcție de faptul, dăruiește iubirea sau numai primește, putem determina esența ei și a o defini ca **sentiment matur sau imatur / pripit**.*

Iubirea matură este înțeleaptă, adevărată, iar **iubirea pripită** reprezintă reversul ei. Ea este proprie în special tinerilor, este posesivă, se poate asemăna cu obsesia, se manifestă ca o pasiune puternică, dificil de dirijat, deseori este, *de la prima vedere*.

Dicționarele ne oferă o mulțime de sinonime a cuvîntului iubire: amor, dragoste, pasiune, afecțiune, patimă, simpatie...

Sperăm că cititorul va medita și va determina care sentiment este mai aproape de natura instinctului și care a fost înnobilit de umanitate, cultură, atracția spirituală și demnitatea omului civilizat.

Acum urmează să analizăm **iubirea conjugală**.

Dacă cei doi sunt convinși că se iubesc și au decis să creeze o familie, trebuie să conștientizeze că *viața conjugală o construiesc pe un sentiment durabil și profund, care ar lega două ființe umane de sex*

opus, fiind expresia pură și absolută a comunicării, prin care Sinele își împlinește făptura printr-un Altul, care trebuie să fie în cele din urmă un alt eu însumi [117].

Este important să înțelegem că **iubirea conjugală poate fi aparentă și reală**. Sigur că vom opta pentru una reală, care este creația comună a două personalități, una prin intermediul celeilalte, în situația specifică a parteneriatului marital al cărui cadru constant este recunoscut și respectat în căsătorie.

Iubirea conjugală reală poate fi exprimată prin familia în care modul autentic de a fi unul cu celălalt, unul prin celălalt și unul pentru celălalt reprezintă o normă morală pentru ambii parteneri [117].

Condiția principală a păstrării acesteia ar fi următoarea: a conviețui prin intercomunicare, intercunoaștere, intermodelare mutuală, orientată spre autoperfecțiune, în sensul dezvoltării continue și împlinirii celor două persoane angajate în completa lor ființare biopsihosocială.

Interacțiunea conjugală proiectată și realizată adecvat, naște și renaște iubirea dintre soți, care are forță de a metamorfoza conduita, atitudinile, motivația, cizelînd disponibilitățile de rol, aspirațiile și ideile, îmbogățînd, variînd și maturizînd continui profilul moral, psihosocial și afectiv-spiritual al bărbatului și femeii. Însă tot interacțiunea conjugală, în cazul cînd aceasta se structurează distorsionat în baza unor modele negative și stereotipuri preconcepute, care frînează dezvoltarea și *creația mutuală* a personalității soților, este acel factor care omoară iubirea sau nu-i permite să se constituie.

Tinerii care sunt pe calea căsătoriei trebuie să înțeleagă bine că *dragostea adevărată este drumul în doi spre lumina unui ideal comun* (J. D2Hormoy).

Noi am mai putea veni cu completarea: pe parcursul căruia obstacolele apărute vor fi învinse prin eforturile comune ale ambilor parteneri.

Cercetătorii din domeniul dat ne învață că dragostea adevărată este începutul unei creații noi – dragostea conjugală, care va pune fundamentul și va edifica familia armonioasă.

Dacă iubirea este o experiență de comunicare și cunoaștere între sexe, esențială pentru dezvoltarea ființei umane, numai iubirea conjugală este o experiență fundamentală de transformare creatoare a unei personalități prin intermediul altei personalități, presupunând raporturi de necesitate mutuală, simetrie, echivalentă, complementaritate, încredere și autonomie între parteneri.

Dragostea conjugală, spre deosebire de dragostea în afara căsătoriei este mai puțin romantică, spectaculoasă și entuziastă, dar în mai mare măsură lucidă, profundă, completă și stabilă.

Ea este mai puțin vibrantă, posesivă și imprevizibilă, dar mult mai calmă, echilibrată și generoasă [117]. Desigur, că iubirea matură câștigă în profunzime și necesitate mutuală, tinde să se transforme într-o iubire conjugală.

Trebuie să conștientizăm încă un moment important. Căsătoria este necesară, dar nu și suficientă pentru ca iubirea conjugală să devină una reală, adică să se dezvolte. Aici punctul de reper ar fi calitatea relațiilor ce ar putea fi ghidate de atracția și compatibilitatea sufletelor, rațiunii și fizicului partenerilor. Acest lucru foarte frumos este elucidat în tratatul antic oriental *Ramuri de piersic*:

- **Atracția sufletelor naște prietenia.**
- **Atracția rațiunilor naște respectul.**
- **Atracția fizică / sexuală naște pasiunea.**
- **Îmbinarea acestor trei tipuri de atracții naște dragostea.**

Multe persoane sunt preocupate de o întrebare: *poate oare dragostea conjugală să fie durabilă?*

Răspunsul este pozitiv, dacă sentimentul este real, adevărat, iar ambii soți muncesc, depun eforturi morale, intelectuale, spirituale, volitive în menținerea lui, deoarece căsătoria reprezintă un *act de creație duală*, completă, profundă, responsabilă. Ca orice act de creație și creația interpersonală maritală, trebuie să excludă monotonia, rutina, inflexibilitatea, egoismul.

Designul dimensiunilor iubirii reale, autentice ne ajută să depistăm și să descriem capcanele iubirii aparente, pe care le vom analiza prin abordările cercetătorilor **N. Mitrofan și I. Mitrofan**.

Astfel deosebim:

– **iubirile tranzitorii sau sindromul lui Don Juan**; există unele persoane cu o mare sensibilitate la stimulii erotici din mediu, mereu în căutare de inedit și de schimbare, de diversitate și nevoie de experimentare, adesea insașiabili afectiv sau doar hipoafectivi dublați de o curiozitate erotică vie. Sensibilitatea lor afectivă vibrează în sfera trăirilor și emoțiilor, dar diminuează în planul stabilității, constanței și profunzimii sentimentelor, conturând un stil instabil și superficial de a fi în raporturile de dragoste;

– **iubirile egoiste** constituie o altă fațetă posibilă a aparenței și inautenticității acestui sentiment și mod de intercomunicare. Partenerul care iubește egoist manifestă o remarcabilă tendință la dominare, subordonare, autoritarism, orgoliu excesiv în raport cu celălalt, iubindu-l pe acesta doar în măsura în care el devine *plastilină*, modelabilă după bunul plac al *partenerului-tiran*. El încearcă să *absoarbă și să dilueze psihologic personalitatea celuilalt în conformitate cu propriile proiecții și expectații*, încălcând flagrant principiul simetriei și homeostaziei în cuplu;

– **iubirea-compromis** este mai frecventă, în unele cupluri, în special după consumarea unei vieți conjugale relativ îndelungate; aceste cupluri, deși prezintă o aparentă armonie interpersonală, în realitate duc o viață conjugală subminată de frustrații reciproce, de insatisfacții latente acumulate, de ostilități mai mult sau mai puțin manifeste. Ele încearcă să salveze aparența iubirii pentru și de dragul copiilor, în ideea menținerii și exercitării rolurilor parentale. Concesia afectivă și relațională pe care, de obicei, unul dintre soți o face celuilalt în raport cu cuplul, exprimă adesea un compromis psihomoral;

– **iubirea incompletă** apare adesea ca o formulă parțială amputată a iubirii reale, amplificând sau diminuând nepermis unele dintre formele de comunicare și interacțiune în cuplu, ca, de exemplu, cele biosexuale, afectiv-cognitive, decizional-acționale, social-relaționale, atitudinal-morale. Această formă de iubire face loc rapid disfuncțiilor conjugale, contribuind la devitalizarea căsniciei, fie prin dezerozitare, fie prin exces și saturație erotică. În asemenea

condiții se naște *cel mai mare dușman* al căsniciei – plictiseala (Th. H. Van de Velde, 1946, apud. 117).

În consens cu cele elucidate, vom reda **esența familiei armonioase și a celei dezarmonioase.**

Familia armonioasă

Familia armonioasă se caracterizează printr-un înalt grad de coeziune a membrilor săi, disciplină, control, comunicare, posibilități de afirmare a fiecăruia, caracterul complementar al rolurilor, flexibilitate, etică relațională și comportamentală, adaptabilitate eficientă la socium.

Familia armonioasă își îndeplinește adecvat toate funcțiile, asigurând satisfacerea necesităților vitale ale membrilor săi.

Adulții din acest tip de familie posedă și promovează așa calități ca: dragostea, toleranța, compasiunea, altruismul, onestitatea, bunăvoința, răbdarea, perseverența și creativitatea, interacțiunea și colaborarea soților, denotă responsabilitate, conduită matură; compatibilitatea intereselor, convingerilor și a viziunilor. Este evidentă tendința și aspirația spre aceleași valori moral-spirituale.

Dacă analizăm familia armonioasă după tipul relațiilor, observăm predominarea relațiilor de colaborare, de tutelare și neamestec, în îmbinare cu relații de control rezonabil și rațional.

Trăsătura cea mai importantă a membrilor acestui tip de familie este responsabilitatea.

Familia armonioasă începe de la un cuplu, de la dragostea și înțelegerea ambilor soți, de la compatibilitatea intelectuală, fizică și morală, de la dorința fiecăruia de a se integra în familie.

Integrarea ambilor soți în viața și activitatea familiei este cel mai important indice de coeziune și rezistență a familiei la factorii destabilizatori (carențe economice, probleme la serviciu etc.).

Condițiile creării și păstrării familiei armonioase:

- a te cunoaște pe tine însuși;
- a cunoaște și a înțelege ce aștepți de la partener;

- a respecta autonomia relativă a partenerului;
 - a iubi, ocroti și respecta partenerul;
 - a fi înțelegător și tolerant;
 - a comunica în permanență;
 - a stima părinții partenerului și rudele lui apropiate;
 - a învăța să fii responsabil;
 - a te perfecționa permanent;
 - a analiza, negocia și argumenta propriile acțiuni și fapte.
- Aceste condiții se cer respectate de ambii parteneri.

Familia dezarmonioasă

Familia dezarmonioasă se mai numește și disfuncțională, deoarece nu este în stare să asigure realizarea funcțiilor sale. Disfuncțiile pot apărea în orice domeniu al vieții de familie: relațional, economic, cultural, afectiv; nașterea, creșterea și educația copiilor.

Cauzele disfuncțiilor sunt foarte diferite și vorbesc, de fapt, despre neajunsurile partenerilor:

- infantilitatea partenerilor;
- lipsa responsabilității;
- incompatibilitatea morală, intelectuală, fizică;
- lipsa sau insuficiența resurselor materiale;
- starea precară a sănătății;
- nivelul scăzut al culturii partenerilor;
- îngustarea sferei de comunicare;
- gelozia, rivalitatea etc.
- lipsa copiilor;
- atitudinea negativă față de rudele partenerului;
- despărțirea de lungă durată a soților / înstrăinarea lor etc.
- lipsa dragostei sau incapacitatea de a iubi.

Disfuncțiile pot apărea chiar din primele zile ale căsniciei, mai cu seamă în cazul căsătoriilor pripite sau ale celor premature (parteneri prea tineri). Anume din acest motiv persoanele cu experiență de

viață și savanții din domeniul respectiv recomandă ca căsătoria să fie anticipată de o perioadă de cunoaștere. Multe popoare, inclusiv românii, recurg la o modalitate foarte eficientă și binevenită – **logodna**, care oferă posibilități reale pentru cunoașterea reciprocă a viitorilor soți, de apropiere a familiilor ce se vor înrudi.

Cele mai disfuncționale familii se dovedesc cele care și-au pus drept scop obținerea bunăstării materiale sau a prestigiului prin căsătoria cu o anumită persoană. Deseori tendința de protest împotriva autoritarismului și a stilului coercitiv al părinților îi face pe tineri să se grăbească și să-și creeze o familie lipsită de armonie de la bun început.

Important în acest caz devine analiza condițiilor și a factorilor ce favorizează crearea unei familii armonioase.

Aici ne-ar ajuta metoda analizei răspunsurilor cu **DA** și **Nu** la următoarele întrebări:

- *Într-adevăr îl (o) iubesc?*
- *Într-adevăr mă iubește?*
- *Vreau să trăiesc alături de acest om toată viața?*
- *Sunt capabil(ă), luînd în considerație vîrsta pe care o am, să-mi asum responsabilitatea creării unei familii?*
- *Statutul social îmi permite să creez o familie?*
- *Am o bază materială decentă?*
- *Sunt pregătit(ă) intelectual și moral pentru viața familială?*
- *Ce atitudine au părinții mei față de viitoarea soție (viitorul soț)?*
- *Îmi doresc un copil?*
- *Sunt capabil să cresc și să educ un copil?*
- *Îmi permite starea sănătății să fiu soț / soție; mamă / tată?*
- *Sunt pregătit din punct de vedere psihopedagogic pentru viața în cuplu?*
- *Pot trăi sentimente de compasiune; dăruire?*
- *Sunt responsabil(ă)?*
- *Sunt capabil să comunic la egal?*

- *Sunt apt de a depune efort morai-volitiv pentru a depăși variate dificultăți de ordin social psihologic relațional etc.?*

Notă: această listă de întrebări ar putea fi continuată, important este să răspundeți sincer și obiectiv.

5.4. SENTIMENTALIZAREA RELAȚIILOR PĂRINȚI – COPII ȘI DIFERENȚIEREA ROLURILOR PARENTALE

Problema rolului educativ al părinților nu este o descoperire a societății moderne, ci este un fenomen social, psihologic și pedagogic, legat de apariția și evoluția *sentimentului copilăriei* și a *sentimentului familiei*.

Noi suntem atât de atașați de părinții, copiii noștri, bunici, alte rude, încît avem impresia că aceste sentimente au existat veșnic, dar, studiind literatura de specialitate, ne-am convins că istoria apariției și evoluției acestora este destul de anevoioasă și contradictorie.

Pentru a stabili cronologia și legitatea fenomenului studiat apelăm la sociologia educației familiale și la istoria pedagogiei.

Conform aprecierilor efectuate de savanții **Ph. Aries, De Mause, Ed. Shorter, J. L. Flandrin, I. S. Kon, E. Stănculescu** ș.a., sentimentul familiei și sentimentul copilăriei s-au constituit treptat și simultan, unul în corelație cu celălalt.

Sentimentul copilăriei apare, potrivit opiniei sociologului francez **Ph. Aries** (1973), în două etape. În secolul al XVI-lea se naște un prim sentiment al copilăriei, numit **mignotage**.

Dacă în secolul al XVI-lea părinții de abia *descoperă* în copiii lor așa calități ca: inocența, naivitatea, drăgălășenia, ceea ce îi obligă a-i proteja, apoi în secolul al XVII-lea părinții devin mai atașați de aceștia și recunosc particularitățile de vîrstă ale copilului. Secolul al XVII-lea este considerat de mai mulți savanți ca *secol al triumfului copilului*, datorită capodoperei pedagogice a lui **J.-J. Rousseau** *Emil sau despre educație* (1972) și apelului său patetic: *Oameni, fiți*

umani, iată prima voastră datorie. Iubiți copilăria, ocrotiți-i jocurile, plăcerile, drăgostoasele ei porniri.

Analizând literatura de specialitate putem menționa că *al doilea sentiment al copilăriei*, apărut în secolul al XVII-lea, este mai matur, mai conștient și se corelează cu un șir de modificări survenite în funcția educativă a familiei, devenind o miză importantă pentru părinți.

În lucrările sale **Ph. Aries** (1968) afirmă că apariția sentimentului copilăriei și interesului părinților pentru educația acestora sunt istoric simultane cu dezvoltarea educației școlare. *Poate că astăzi școala răpește copilul familiei sale, dar la vremea aceea, dimpotrivă, ea l-a dăruit familiei care nu se ocupase deloc de el mai înainte. Comunicarea între copil și restul lumii este făcută, începînd cu acest moment, prin intermediul familiei, scria Ph. Aries* [5].

În așa mod copilul treptat este plasat în centrul familiei, iar familia patrimonială este înlocuită de cea centrată pe copil.

De Mause consideră că întreaga istorie a raporturilor părinți-copii a fost, pînă la începutul secolului nostru, un neîntrerupt șir de violențe, un lung martiriu care a parcurs mai multe stadii:

- **pruncuciderea**, pînă în secolul al VI-lea;
- **abandonul** (*plasarea* copilului în alte familii sau instituții);
- **ambivalența** (din secolul al XVI-lea, se poate constata o creștere a violenței exagerate asupra copilului din considerente pedagogice; în secolul al XVIII-lea copiii intrau în universul emoțional al părinților, fără a avea un loc central);
- **intruziunea** (părinții tind să domine spiritul și voința copiilor);
- **socializarea** (către sf. secol. al XIX-lea părinții sunt preocupați de adaptarea economică și socială a copiilor);
- **susținerea** (*helping mode*, în societatea contemporană părinții caută să satisfacă nevoile particulare ale copilului).

Aceluiași savant îi aparține meritul de a constata și a stabili modificarea semnificației exercitate de către părinți asupra copiilor, menționînd că din acte care exprimă și impun puterea *agresorului*, ele au devenit mijloace educative, *administrative* în interesul copilului [5; 6; 17].

Acest mic excurs în tainele sentimentalizării relațiilor familiale ne-a permis să observăm următoarele legități:

- sentimentul copilăriei și sentimentul familiei au apărut treptat și simultan;
- sentimentalizarea raporturilor familiale este un fenomen psihosocial care a apărut relativ tîrziu, de abia în secolul al XVII-lea;
- asupra apariției sentimentului copilăriei și a sentimentului familiei a influențat nu numai dezvoltarea culturii, științei, ci și factorul economic (înlocuirea economiei tradiționale cu economia modernă, de piață).
- fenomenul sentimentalizării nu se limitează la societățile moderne, ci continuă și se dezvoltă în cele contemporane, fiind influențat de variate fenomene sociale cu impact pozitiv și negativ.

O serie de studii pun în evidență un șir de schimbări importante la nivelul reprezentărilor sociale cu privire la copil și familie.

Reprezentările parentale au un caracter ambivalent. Pe de o parte copiii reprezintă pentru familiile contemporane un ansamblu de costuri, atît economice, cît și psihologice, interacționale și sociale. Pe de altă parte, conform logicii schimbărilor reciproce intra-familiale, copiii sunt priviți ca sursă de profituri materiale și simbolice pentru părinții acestora, reprezentînd o forță intelectuală de muncă suplimentară, un suport în situații critice (boală, bătrînețe), o continuitate personală și familială, o posibilitate de manifestare a calităților morale și de trăire a sentimentului împlinirii personale (G. Houle, R. Hurtubise, 1991, E. Stănculescu, 2002).

Analizînd caracterul relațiilor actuale dintre părinți și copii, sociologii conchid că este vorba mai degrabă despre o psihologizare a acestora, decît despre o sentimentalizare, deoarece părinții contemporani, în special, cei ce aparțin categoriilor mijlocii și superioare, se

implică nu numai emoțional, ci și intelectual, moral, practic, material în creșterea și educația copiilor, mai mult decât au făcut-o predecesorii lor.

În opinia lui **C. Montandon** (1987), copilul continuă să răspundă unor interese pragmatice ale părinților și își conservă poziția centrală în sistemul familial. Evoluția contemporană a raporturilor intrafamiliale se definește prin *sentimentalizarea instrumentalului și instrumentalizarea afectivului* [115].

Încheiem cu opinia **E. Stănculescu** (2002), care contestă și scrie că *marea majoritate a cercetătorilor demonstrează că pe măsura evoluției societății, raporturile părinți-copii sunt tot mai mult definite printr-o dimensiune tot mai afectivă și că interesul părinților pentru educația copiilor crește* [172].

Această teză o confirmă și rezultatele sondajelor efectuate recent. A fost investigat un lot de 290 de familii (145 din mediul urban și 145 din mediul rural), separat au fost chestionați tații și mamele. Astfel am stabilit că:

- 98,6% de tați din mediul urban și 95,8% de tați din mediul rural consideră *relația copil – părinte ca una esențială în viața de familie;*
- 100% de mame, atât din oraș, cât și din sat, consideră că în viața de familie este important *să-și iubească copiii;*
- 100% – întregul eșantion de tați și de mame (290) consideră că *copiii trebuie iubiți și protejați;*
- 99,3% de tați din mediul urban 98,6% de tați din mediul rural și întregul eșantion de mame consideră că *trebuie să-și facă copiii fericiți.*

Desigur, suntem departe de a absolutiza aceste rezultate, de a idealiza relațiile copii – părinți, dar, dacă le comparăm cu rezultatele altui sondaj efectuat cu 4 ani în urmă, conchidem că diferențe esențiale în relațiile date nu se observă, ceea ce ne poate insufla încredere în viabilitatea familiei autohtone și păstrarea sacrelor sentimente familiale.

Nici un stereotip nu este atît de viabil, decît acel conform căruia se consideră că mamei îi este sortit în mod natural să-și crească și să-și educe copiii, pe cînd tatălui i se asumă un rol de autoritate distantă.

Atît studiile științifice, cît și cele empirice au cultivat și au susținut reprezentarea universală despre rolurile parentale, unde bărbatul / tatăl exercită o activitate extrafamilială, profesională, aflîndu-se mai mult înafara familiei, iar femeia / mamă exercită o activitate intrafamilială de creștere și educație a copiilor (chiar dacă este implicată și într-un serviciu).

Analizînd problema actorilor educației familiale, cercetătoarea română **E. Stănciulescu**, menționează că încă în 1968 **L. Benson** constată că numărul studiilor consacrate relației mamă – copil în SUA depășesc de 15 ori studiile consacrate relației tată – copil. Maternitatea a fost transformată într-un cult.

Literatura de specialitate europeană a urmat același exemplu. Sinteza acesteia denotă că mediul educativ familial a fost și continuă să fie definit, în cele mai multe studii, ca unul al influenței prioritare materne.

Relația mamă – copil a fost transformată de către cercetători într-o *cheie* a înțelegerii procesului de umanizare și socializare a copilului.

Multe din studiile în cauză își construiesc argumentele pe postulatul conform căruia sentimentul matern are, spre deosebire de cel patern, un fundament ereditar, natural-biologic.

Unele din cercetările recente susțin teza unei construcții sociale a maternității.

Atașamentul mamă – copil poate avea premise biologice, încă nedescoperite și neelucidate, dar are, cu certitudine, o istorie care s-a dezvoltat progresiv și diferențiat în funcție de condițiile apariției și evoluției sarcinii / atașament pre-natal), al nașterii / atașament neo-natal, al adaptării și îngrijirii / atașament post-natal față de copil (O. Espinoza, Le Camus J., 1991).

În funcție de condițiile social-istorice și de pozițiile teoretice și ideologice, autorii gîndesc și reflectă maternitatea ca maternitate-

feminitate, respectiv ca expresie a capacității naturale și general-feminine de a iubi, de a manifesta disponibilitate, sollicitudine, generozitate și dăruire de sine ori ca maternitate-creație, expresie a unor însușiri naturale deosebite sau/și a unei relații privilegiate cu divinitatea (E. Stănciulescu 1997).

Nu putem trece cu vederea nici viziunea unor reprezentanți ai teoriilor feministe din perioada anilor 1960-1970 (de Briere P., 1987; Fr. Descarries, Ch. Corbeil, 1991), care insistă asupra existenței unei concepții nerecunoscute a maternității-sclavaj, produs al unor raporturi inegale între sexe și a unei etici asimetrice a datoriei familiale, care fac ca maternitatea să reprezinte o formă de alienare a femeii, consolidând atitudinile ce mențin femeia pe o poziție mai inferioară, neputincioasă în comparație cu bărbatul.

Credem că este necesar să completăm aceste viziuni încă cu una de orientare psihopedagogică.

Oare educația, în general, și, cea familială în particular, nu contribuie la reproducerea continuă a stereotipului amintit anterior?

Nu avem nimic împotriva cultului maternității, doar că ar trebui corelat cu o altă educație a băieților din punct de vedere al genurilor și în direcția formării la aceștia a sentimentului paternității de la cea mai fragedă vîrstă.

Evoluția istorică a paternității este foarte interesantă.

Descoperirea paternității da către cunoașterea științifică a avut loc de abia în anii 1960. Problema a fost formulată mai întîi în termenii absenței tatălui. Explozia ratei divorțialității și prioritatea maternă în încredințarea copilului, creșterea numărului copiilor născuți înafara instituției căsătoriei, ca și numărul mare al femeilor recăsătorite sau varianta coabitării cu un bărbat care nu este tatăl natural al copiilor, i-au orientat pe psihologi, pedagogi, sociologi și juriști spre noi piste de cercetare, cum sunt fenomenele *deprivării paterne* în familiile monoparentale și cele ale inflației de tați în familiile reconstruite (G. Dulac, 1993; P. Durning, 1995; P. Erny, 1991; S. Ricks, 1985; E. Stănciulescu, 1997).

Istoricii din domeniul științelor educației (Ph. Aries, 1968; G. Duby, 1981) leagă această *descoperire a paternității*, cum o numește **P. Durning** (1995), de apariția exogamiei și a familiei conjugale.

Dezvoltarea sentimentului copilăriei și al familiei pare a fi determinant în valorizarea și definiția paternității.

Modelul tatălui autoritar, impus de tradiția funcționalistă ca universal, a avut o durată istorică relativ scurtă și este departe de a prezenta o imagine integră a tatălui care ar corespunde realității zilelor noastre, menționează **E. Stănculescu**.

Analiza studiilor științifice și a celor empirice ne-a permis să evidențiem un șir de tendințe în dezvoltarea sentimentului paternității de astăzi:

- observăm o investire emoțională mai mare a bărbatului în sarcina partenerei sale, cu un interes activ pentru copil și susținerea mamei pe parcursul procesului de graviditate și naștere;
- se observă o consolidare a relațiilor tatălui cu mama și copilul prin intermediul participării mai active a acestuia la îngrijirea copilului și la treburile de menaj casnic în perioada post-natală;
- autoritatea paternă se destabilizează progresiv, adică diferențierea rolurilor feminin-masculin nu mai urmează axa afectivitate / autoritate, ci are loc o *revoluție* în raporturile tatălui cu copilul, acestea dezvoltându-se în direcția unei logici relațional-afective în defavoarea logicii statutare;
- societatea postmodernă abordează resursele și criteriile de legitimare a sentimentalizării relațiilor părinți – copii, făcând din afecțiunea, altruismul, sacrificiul părinților factori importanți de educație familială, care formează personalitatea copilului.

În concluzie am putea accentua cu siguranță faptul că astăzi se observă *nașterea unei autorități paterne noi, afectuoase sau a afec-*

Ținii autoritare (R. Bell, 1979; Fr. De Singly, 1996; M. Segalen, 1996; E. Stănciulescu, 2002; L. Cuznețov, 2004).

Literatura de specialitate și cercetările empirice ne permit să menționăm că comportamentul familial, inclusiv cel parental reprezintă o sinteză de îmbinări complexe a acțiunilor dependente de situațiile concrete, plasate între două extreme: între o ordine relațională și una statutară /normativă.

Nu putem să nu evidențiem faptul că etapa distribuirii rolurilor educative *tradiționale* (exclusiv sau predominant normative) a fost cu certitudine depășită de către familia contemporană.

Trăsăturile definitorii ale distribuției rolurilor educative în familiile contemporane par a fi: competența, funcționalitatea și eficiența.

O calitate îmbucurătoare, depistată la familiile tinere (23/25-33/35 de ani), este tendința de a negocia rolurile. Sondajele efectuate ne-au convins că aceasta se face sub formă de convenții, tratative, discuții de tip constructiv, în funcție de resursele disponibile ale partenerilor, de profesie, postul ocupat la serviciu, rezerva de timp liber, starea sănătății, abilitățile și capacitățile de gestionare etc.

În pofida acestui fapt, ținem să menționăm că în domeniul comunicării familiale nu s-au produs mari schimbări, ca și adineaori ,copiii comunică mai mult cu mama, dar și tata a devenit mult mai accesibil și implicat actor. În activitățile comune, părinți – copii, tatăl continuă să fie mai puțin prezent decât mama.

Actualii tați sunt mai afectuoși, mai deschiși spre comunicare cu copiii, decât cei din secolul trecut și chiar din prima jumătate a secolului al XX-lea. Însă unii cercetători continuă să accentueze *rolul instrumental slab al tatălui și rolul complex, simultan instrumental și expresiv al mamei* (M. Segalen, 1996; E. Stănciulescu, 2002).

Ne face impresia că această diferențiere începe încă în copilărie, își are rădăcini viguroase în natura și caracterul educației familiale, chiar în educația pe care o dau copiilor săi însăși femeile – mame.

Rolul matern și cel patern reflectă două raporturi cu timpul și cu spațiul, două viziuni asupra lumii, două morale.

În timp ce rolul matern în spațiu și timp este indistinct, multifuncțional și multirelațional, cel patern este delimitat în spațiu și timp în funcție de activitatea desfășurată și de tipul relațiilor familiale.

În cazul bărbaților căsătoriți, timpul lor profesional este considerat ca timp parental indirect (tata muncește pentru copii, pentru familie, fiindcă anume el este responsabil de bunăstarea materială a acesteia), pe cînd mama rămîne disponibilă, atentă la problemele copiilor chiar și în timpul activității profesionale.

Desigur, aceasta nu înseamnă că acțiunile mamei sunt întotdeauna eficiente, însă ne permit să conștientizăm un lucru foarte important: timpul matern este o alternanță între momentele de intervenție și momentele de simplă prezență sau control (uneori chiar de la distanță prin telefon, epistole etc.).

Recapitulînd, evidențiem faptul că astăzi în familie nu există un refuz al rolurilor, pozițiilor, reperelor relaționale, ci se observă doar tendința de a evita ca acestea să constituie unicul fundament al coeziunii relațiilor familiale. Logica relațională se combină cu logica statutară, mai clasică. Funcționarea societății face ca schimbările ce au loc în cadrul familiei să se realizeze treptat, prin retușuri, acțiuni lente. Tatăl nu-și părăsește locul, el nu este un amic intim. El rămîne tată, interpretînd totodată o compoziție de tipul *petite musique*, o partitură personală. Modelul dat se bazează pe condamnarea atitudinilor autoritare. Această ștergere a autoritarismului nu face să dispară nevoia unei autorități legitime (de F. Singly, 1996). Moment care a devenit foarte evident odată cu fenomenul dezintegrării temporare a familiei, fenomen apărut la noi în țară și alte state, odată cu mărirea mobilității adulților cu privire la plecarea de acasă pentru a-și soluționa dificultățile de tip economic. Observațiile asupra familiei ne permit să afirmăm că tatăl astăzi continuă să manifeste autoritate, dar totodată rămîne apropiat copilului, continuă să se investească profesional, împărțind acest rol cu mama, fiind în același timp disponibil, învățînd a alterna în relații mai eficiente poziția, de comunicare verticală cu cea orizontală, fără a face privilegii uneia.

5.5. IDEALUL EDUCAȚIONAL ȘI FAMILIA

Dacă pornim de la teza lui **George Văideanu** conform căreia *nu se poate ajunge la democrație fără o educație temeinică și nu există democrație în afara eticii* [182], apoi ne dăm seama de importanța idealului moral educațional și a realizării caracterului permanent al educației. Condițiile enunțate se cer transformate într-o realitate sociopedagogică în scopul corelării educației școlare și a celei familiale de orientare a acestora spre armonizarea biopsihosociouniversală a individului, care presupune o autoinstruire și o desăvârșire de sine continuă [182].

Umanizarea învățămîntului și a educației, elaborarea și promovarea Concepției și a Legii Învățămîntului ne permit nu numai a medita asupra politicilor educaționale, ci ne îndeamnă să ocupăm o poziție activ-participativă pentru a face tot posibilul de a reveni la valorile fundamentale și la izvoarele spiritualității popoului nostru.

În lumina concepției *noilor educații* lansată de UNESCO în 1978, susținută și dezvoltată de savanții contemporani, tot mai mult se prefigurează și se determină idealul educațional modern, care presupune o sinteză a cunoștințelor integre despre om, natură, lume, viață, societate, educație și univers (L. Antonesei, 1996; N. Bucun, 1992; V. Guțu, 1992; B. T. Лихачев, 1995; L. Lorrído, 1995; V. Mîndăcanu, 1998; V. Pâslaru, 1998; C. Rădulescu-Motru, 1984; G. Văideanu, 1997 etc.).

Reieșind din problematica lumii contemporane, **G. Văideanu** în lucrarea sa, *Educația la frontiera dintre milenii*, elucidează noile tipuri de conținut, ce vin să imprime educației un caracter deschis, centrat pe cultivarea valorilor cultural-spirituale, asociindu-se cu orientarea pragmatică a acesteia. Autorul menționează următoarele tipuri de conținut:

- educație pentru pace;
- educație ecologică;
- educație pentru participare și democrație;

- educație demografică;
- educație pentru schimbare și dezvoltare;
- educație economică și casnică modernă;
- educație pentru timpul liber;
- educație pentru deprinderile fundamentale ale omului;
- educație pentru o nouă ordine internațională;
- educație interculturală.

Aceste noi conținuturi încep să pătrundă în învățămîntul preuniversitar fie sub forma de noi discipline sau noi module, fie sub formă de *conținuturi difuze* sau distribuite în cadrul mai multor activități practice sau extrașcolare.

Aici mai putem face o completare: noile conținuturi treptat, cu anumite dificultăți, dar sigur pătrund în viața, educația și relațiile de familie.

Evident că procesul în cauză se desfășoară anevoios, contradictoriu, însă majoritatea oamenilor a înțeles că o altă cale în direcția formării personalității umane, astăzi, este doar în detrimentul ei sau, pur și simplu, nu există.

Acest fapt se conturează clar în studiile empirice, l-am depistat și în sondajele de opinie efectuate la tema: *Ce înțelegi prin conținutul educației familiale?* Cercetarea ne-a demonstrat că 74% din indivizii investigați își dau bine seama de rolul și funcțiile familiei, pledează pentru o educație familială axată pe valorile fundamentale, principiile eticii creștine și problemele lumii contemporane.

În viziunea noastră, pare foarte interesantă aprecierea domeniilor educației familiale, efectuată de părinți și tineri. Tabela de mai jos permite să observăm axele educației propuse de **G. Văideanu** în comparație cu domeniile educației familiale expuse de subiecții lotului investigat. Credem că opiniile înregistrate exprimă esența rațională, cultura și inteligența persoanelor care au participat la experiment. Experiența pedagogică, consilierea familiei și conversațiile pe marginea educației cu părinții și adolescenții ne-au permis să înțelegem necesitățile acestora. **Să comparăm:**

Stadiile dezvoltări	Linia normală de dezvoltare	Linia anormală de dezvoltare
1	2	3
1. Pruncia / de la naștere pînă la 1 an	Încrederea în oameni. Dragostea reciprocă, atașamentul, aprecierea reciprocă a părinților și a copilului, satisfacerea cerințelor în domeniul comunicării și al altor cerințe de importanță vitală.	Neîncrederea în oameni ca rezultat al comportării negative a mamei față de copil, ignorarea, desconsiderarea copilului, lipsirea lui de dragoste; înțărarea prea timpurie sau bruscă a copilului; izolarea lui emoțională.
2. Pruncia tîrzie / de la 1 pînă la 3 ani	Spiritul de independență, încredere în sine. Copilul se vede pe sine ca pe un om aparte, de sine stătător, dar care încă depinde de părinți.	Neîncredere în sine și sentimentul hipertrofiat de rușine. Copilul simte inaptitudinea sa, se îndoiește în privința capacităților sale, îndură lipsuri, neajunsuri în dezvoltarea deprinderilor elementare de mișcare (de exemplu, mersul). Este slab dezvoltată vorbirea, e puternică dorința de a ascunde de cei din jur declinul său
1	2	3
3. Copilăria timpurie / 3-5 ani	Activismul. Imaginație vie, studierea activă a lumii din jur, imitarea celor mai în vîrstă, apariția identității de gen / copilul	Pasivitatea. Lipsa de inițiativă, sentimentul infantil de invidie față de alți copii și oameni, deprimarea, atitudinea evazivă, lipsa semnelor de comportare

Cercetările efectuate și dezbaterile pe marginea problemelor educației familiale (în cadrul diverselor eșantioane: de adolescenți, tineri, familii) ne însuflă încredere și speranță. Suntem convinși că situația reliefată corespunde realității și nu contează dacă recunoaștem, acceptăm sau nu – acest fapt, dar generația ce vine după noi se arată a fi în marea sa majoritate mult mai competentă, creativă, pragmatică și, totodată, mai deschisă și orientată spre colaborare,

inovație, idealuri sacre, fiind mai puțin influențată de educația autoritară și ateistă. Prin urmare, statul ar trebui să facă tot posibilul de a susține aceste tendințe sănătoase, elaborînd și promovînd o politică consecventă de ocrotire a familiei și a copilului, creînd și stimulînd un cult al familiei; formînd o mentalitate nouă, bazată pe idealul educațional axiologic – educație prin și pentru valori.

A schimba mentalitatea umană înseamnă a schimba educația, a metamorfoza întregul sistem educațional în raport cu necesitățile schimbării (L. Antonesei, 1996) și, desigur, a forma conștiința socială.

Numai în acest mod va fi distrus *cercul vicios*, care contribuie la apariția familiilor defavorizate, cu toate consecințele negative posibile: criminalitate, desfrîu sexual, abandonul copiilor, etc.

Chiar dacă astăzi savanții mai polemizează încă privind problema idealului educațional, apoi ținem să amintim că viață nu încetează și nu așteaptă rezultatul debatelor științifice, ci declanșează un alt mecanism – conștiința socială, care contribuie la apariția și cristalizarea acestui ideal ce vine, desigur, și din tumulturile pedagogiei populare.

Iată încă un motiv demn de atenția statului pentru a se îngriji de formarea conștiinței sociale.

Înainte de a încheia acest subcapitol cred că este necesar să sensibilizăm opinia educatorului și a celui educat vizavi de *ecologia personalității* umane, concept ce elucidează un aspect important al fenomenului educațional, la care se referă cercetătorul român

C. Rădulescu-Motru, sugerîndu-ne că *cîmpul informațional exercită o influență bioenergetică considerabilă asupra fundamentului ecologic, spiritual al personalității. Iată de ce este atît de importantă educația ecologică, artistică, etică, morală, religioasă, culturală, etc. Fără conștientizarea esenței și importanței cîmpului bioenergetic în educație, atît omul, cît și societatea pot pierde posibilitatea însănătoșirii spirituale și ecologice. Această concepție devine din ce în ce mai actuală în pedagogie. Susține și continuă acest gînd V. Mândăcanu, menționînd că *în fenomenul educațional este important să se țină cont de faptul că aura energetic-informațională a omului se poate**

dezvolta sau anihila, în dependență de factorii individuali, sociali, biologici, universal, factori pe care îi neglijăm în educația contemporană.

Efectuînd o analiză minuțioasă a idealurilor educaționale din perspectiva antropologiei filosofice, **C. Rădulescu-Motru** subliniază că idealul uman spre care se tinde astăzi *conține o parte pur biologică, dependentă de întregul mediu universal, și una spirituală, dependentă de istoria întregii culturi a omenirii.*

Concepția strînsei legături dintre personalitate și valorile culturii și civilizației umane, pusă în evidență de filosofii români **C. Rădulescu-Motru, Petre Andrei, Tudor Vianu**, permite înțelegerea obiectivelor educației axiologice într-un context intercultural și contribuie la mobilizarea școlii și a familiei în direcția formării profilului moral al personalității îmbinate cu o înaltă cultură, creativitate și voință.

5.6. STILUL EDUCATIV FAMILIAL, INTERCOMUNICAREA ȘI TIPUL FAMILIEI

În viața cotidiană a familiei, părinții și copiii se plasează în diverse situații: de comunicare, de colaborare, de conviețuire, de conflict. Ei permanent interacționează: trebuie să obțină ceva, să cedeze, să ofere, să asculte, să dirijeze, să solicite, etc.

Stilul educativ familial se manifestă ca un produs nemijlocit al interrelației și conexiunii inverse dintre trei variabile ce țin de conduita și competența parentală: principii, autoritate și acțiuni.

Cercetările efectuate demonstrează că mai mult de jumătate de părinți din lotul investigat (65%) consideră că nu este necesar să-și schimbe stilul educativ și se compară cu copiii săi ca propriii părinți, menționînd *că aceștia erau mult mai drastici în acțiunile lor, dar au făcut din ei oameni.* Unii părinți (32%,) nu sunt satisfăcuți de stilul educativ familial, de raporturile lor cu copiii și recunosc că necesită

un ajutor calificat în acest domeniu din partea specialiștilor și numai 3% din părinți nu sunt preocupați de problema în cauză, avînd o viziune confuză asupra stilului educativ utilizat.

În ceea ce privește stilul / climatul educativ am identificat la părinți **patru tipuri de reprezentări esențiale:**

- 1) *stil / climat afectuos, cordial:*** membrii familiei sunt convinși că pot conta unul pe altul, se respectă și se înțeleg reciproc, sunt atașați unul de altul, se ajută etc.;
- 2) *stil distanțat, rece:*** relații intrafamiliale distanțate, reci; fiecare membru al familiei este preocupat de sine, de problemele sale, uneori se observă chiar o izolare a copiilor sau părinților, etc.;
- 3) *stil vulcanic, dificil:*** relații intrafamiliale foarte tensionate, conflicte și certuri frecvente cu caracter distructiv; agresivitate, nerăbdare, comportament dezechilibrat atît din partea părinților cît și a copiilor;
- 4) *stil calm, echilibrat:*** relații interpersonale echilibrate, *pașnice*, chiar cu o nuanță de rigiditate și de monotonie, respectarea unui regim stabil de viață.

Mamele și tații denotă un șir de diferențe, atît în materie de reprezentări, cît și în materie de aplicare a modalităților de evaluare a stilului educativ familial.

Ne face impresia că stilul educativ familial diferă nu numai din cauza particularităților individual-tipologice ale părinților / vîrstă, gen, temperament, caracter, aptitudini, cultură, ci și din motivul diferențierii statutelor socio-economice, profesionale.

Evaluarea stilului educativ parental de către copii variază în funcție de poziția evaluatorului, de vîrsta acestuia, de gen și de situația lui în cadrul fratriei (fiul / fiică mai mare, mai mic / mică). Literatura de specialitate (Ph. Aries, 1968; I. Dumitrescu, 1980; H. Renschmidt, 1994; E. Stănculescu, 1997 etc.) și studiile empirice ne conving că:

- evaluarea climatului familial în termenii înțelegerii și sprijinirii parentale este mai frecventă printre băieți și printre copiii de vîrstă mai mică;

- fetele se simt mai puțin înțelese și susținute în manifestarea personalității lor;
- sentimentul satisfacției de relațiile lor cu părinții se diminuează odată cu maturizarea copilului;
- imaginea globală a părinților este mai mult pozitivă decât negativă;
- evaluarea pozitivă a mamei este mai frecventă (63%), dar mai instabilă decât cea a tatălui; evaluarea pozitivă a tatălui este mai frecventă printre băieți și variază în funcție de statutul socio-economic al acestuia;
- reprezentarea familiei ca un refugiu al individului (mediu primitor, afectuos, în care copilul este înțeles, acceptat) este mai frecvent printre adolescenții ai căror tați au un statut socio-economic mai superior.

Deoarece evaluarea pozitivă a tatălui se corelează cu evaluarea familiei ca refugiu al individului, iar evaluarea pozitivă a mamei cu reprezentarea climatului familial, axat pe înțelegere și suport parental, majoritatea cercetătorilor sunt tentați să recunoască, în reprezentările adolescenților, stereotipul cu privire la rolul instrumental al tatălui și cel expresiv, ocrotitor al mamei.

Percepțiile și reprezentările infantile par a se modifica în ultimele decenii. Dacă în anii 1970 tatăl era descris cu regularitate ca *mai generator de teamă, mai punitiv, mai restrictiv, mai rece și mai puțin înțelegător decât mama* (J. Walters J., N. Stinnett, 1971; E. Stănculescu, 1996), apoi cercetările recente demonstrează o atenuare a situației în favoarea evaluării pozitive a tatălui. Sinteza realizată în baza studierii literaturii consacrate, a cercetărilor cadrului experiențial și a celui experimental ne-a permis să stabilim mai multe tipuri de familie și relații familiale.

Tipul familiei și stilul intercomunicării familiale. Cercetarea familiei din perspectiva manifestării sistemului de reprezentări în comportamentul și relațiile partenerilor a permis să identificăm mai multe tipuri de familie.

Am stabilit următoarele tipuri de familii:

1. Familie de tip despotic. Aici stabilitatea relațiilor se câștigă datorită exteriorizării emoțiilor negative, despotice; prevalează stilul comunicării distante, de prescripție. Mai frecvent domină tatăl, cerînd de la toți ceilalți o supunere necondiționată. În relații observăm conflictele de disperare care trec în plan interior, latent și pot fi urmate de reacții frustrante sau de izolare din partea adolescenților. Scopurile familiei sunt realizate numai după exigențele și prescripția liderului care domină absolut. Acest tip de familie constituie 14,9% din lotul investigat.

2. Familia *Bastion*. La baza acestei familii stau reprezentările negative despre agresivitatea și intențiile periculoase ale tuturor, sau a majorității oamenilor din afara ei. Aici emoțiile negative se revarsă asupra persoanelor din exterior, chiar și atunci cînd membrii familiei nu sunt satisfăcuți de sine.

Ambii soți denotă un comportament egocentric față de ambianța din afara familiei, acționînd foarte unit și coordonat împotriva mediului social exterior. Se întîlnesc familii de acest tip în care un părinte se comportă autoritar, iar altul din contra, este prea indulgent sau tutelează copiii prea mult.

Microclimatul familiei și educația prea strictă a unui părinte în îmbinare cu tutela altuia, provoacă la copil neîncredere în puterile sale, lipsă de inițiativă, reacții neurotice, de protest; încăpățînarea și negativismul. În relații predomină conflictul de atracție-frică și de disperare. Acest tip de familie constituie 8,5% din lotul investigat.

3. Familia de tip vulcanic. Relațiile în acest tip de familie sunt deschise și foarte instabile: de la cele permissive, de tutelare, de alienare – la cele cu un înalt nivel de exigență, predominînd spontanietatea și afectivitatea.

La prima vedere acest tip de familie pare pozitiv, însă *izbucnirile* de răutate, ură, slăbind încordarea situativă, complică din ce în ce mai mult starea generală a climatului familial.

Copiii suportă mari încărcături emoționale, devin vulnerabili, fricoși, anxioși și nervoși. În relații se observă toate tipurile de conflicte, dar intensitatea și forța ciocnirilor oscilează de la mici, neînsemnate, pînă la izbucniri cu adevărat vulcanice.

Familia respectivă constituie 7,3% din lotul investigat.

4. Familia *Al treilea e de prisos*. În acest tip atașamentul reciproc al soților și stilul comunicării lor au o însemnătate deosebită pentru ei, rolurile parentale sunt percepute ca o piedică în fericirea lor personală.

Relațiile dintre părinți și copii sunt reci, distante, discrete; părinții tot timpul observă și subliniază greșelile și neajunsurile copiilor. Desconsiderarea personalității lor provoacă complexul inferiorității la copii, care mai apoi, în adolescență, creează dificultăți în autodeterminarea și inserția socială a adolescentului.

Uneori poate fi *de prisos* mama, iar tata și fiica formează o coaliție; alteori este *de prisos* tata, iar mama formează o coaliție cu copiii; în relații predomină conflictele de disperare și atracție-frică.

Adolescenții din așa familii, de regulă, sunt timizi, anxioși, fricoși, izolați, pasivi sau dimpotrivă – prea agresivi, răzbunători, încăpățânați.

Familia constituie 1,2% din lotul investigat.

5. Familia cu *idol*. Aici copilul este persoana centrală. Ambii părinți manifestă un comportament alterocentric exagerat. Se observă o ocrotire exagerată a copilului, predomină relațiile de tutelare și cele permissive; un stil de sacrificiu din partea părinților. Copilul se dezvoltă într-o atmosferă de *seră*, devine egoist, nu poate fi independent, autocritic și activ. În relații predomină conflictele de disperare. Acest tip de familie constituie 4,3 din lotul investigat.

6. Familia *Azil*. Aici domină un stil deschis, permisiv. Raporturile sunt neuniforme; relațiile de colaborare se îmbină cu cele de tutelare, neamestec, dominare și confruntare.

Influențele educative sunt diverse după intensitate, durată, modalitate, formă și conținutul lor, deoarece ele vin de la o mulțime de persoane de diferite vârste și competență (de la părinți, bunici, rude mai îndepărtate sau cunoscuți), care se află în familia dată un anumit timp.

Aici întâlnim toate tipurile de conflicte. Copiii lipsiți de consecvența cerințelor devin contradictorii, se învață a manevra, a minți sau dimpotrivă devin infantili.

Acest tip de familie constituie 2,4% din lotul investigat.

7. Familia Teatru. Așa familii își păstrează stabilitatea prin intermediul modului teatralizat de viață. Membrii familiei joacă anumite roluri sau *montează* un spectacol în ansamblu, ceea ce le permite *însenarea* bunăstării relațiilor familiale.

În realitate însă educația copiilor este lăsată numai pe seama instituțiilor respective – grădiniță, școală. Contactul cu copiii este înlocuit prin procurarea excesivă a bunurilor materiale / jucării, haine etc. Obligațiunile unul față de altul, membrii familiei le îndeplinesc formal, relațiile interpersonale la fel oscilează de la cele mai cordiale, la cele mai indiferente și de la cele de dominare, la cele de neamestec. În relațiile cu copiii aprobările și dezaprobările se declară rapid și tot atât de rapid se uită; cerințele unice lipsesc, de aceea copiii se dezvoltă, de obicei, cu diverse accentuări de caracter (instabil, labil, hipotimic, senzitiv etc.).

Acest tip de familie constituie 8% din lotul investigat.

8. Familia liberală se întâlnește extrem de rar. Aici predomină relațiile de neamestec; stilul distant liberal. Între membrii familiei se observă o lipsă de cordialitate, atașament; deciziile se iau în dezacord, predomină egocentrismul. Acțiunile familiei sunt distorsionate, necoordonate. Fiecare membru al familiei are o viața a lui, nu-l interesează ambianța familială.

În relații se observă predominarea conflictelor de incertitudine. Copiii devin *închiși*, izolați, deseori egoiști, indiferenți față de ceilalți membri ai familiei.

Acest tip de familie constituie 1,2% din lotul investigat.

9. Familie *Egalitate*. Se caracterizează printr-un echilibru psihologic, moral și material.

Soții au aproximativ același nivel intelectual, obligațiile și funcțiile lor sunt echilibrate: ambii participă la educația copiilor și la conducerea gospodăriei.

Deciziile sunt luate la *sfatul* familiei, predomină relațiile armonioase, de colaborare, un stil centrat pe angajarea tuturor membrilor în chestiunile familiei. Climatul este cordial, binevoitor. Conflictele mai frecvent au un caracter constructiv. Copiii se dezvoltă normal, posedă independență, spirit creativ, voință.

Copiii din acest tip de familii, în genere, sunt pregătiți pentru viața de familie, nu au dificultăți în autodeterminarea profesională și socială. Familia *Egalitate* constituie 20,8% din lotul investigat.

10. Familia de tip complementar. Aici mai frecvent domină tatăl (91%), se întâlnește mai ales în localitățile rurale, un tip tradițional de familie pentru Moldova, unde capul familiei este bărbatul care domină, dar nu este agresiv, despot, ci rațional, practic. Deciziile se iau unipersonal, nu se discută, dar sunt explicate și argumentate, soția și soțul se completează reușit.

Relațiile sunt stabile, calme, de dominare; prevalează un stil de dirijare riguroasă. Comportamentul, ordinea și strictetea, odată stabilite în familie, se respectă de către toți membrii ei.

Soțul și soția reprezintă un tot întreg, manifestând un comportament sociocentric, axat pe subiectul psihologic *noi*, care vine de la *capul* familiei, însă nu vine în contradicție cu opinia partenerului.

În așa familii, soții se înțeleg din *jumătate* de cuvânt sau fără cuvinte, denotă compatibilitate psihofiziologică și morală.

Principiile stricte și unice de educație a copiilor contribuie la formarea unei personalități volitive, echilibrate și valoroase din punct de vedere social.

Acest tip de familie constituie 33,8 % din lotul investigat.

11. Familia romantică. Este tipul de familie în care membrii ei păstrează relațiile de dragoste și atașament tandru pînă la adînci bătrînețe. Relații de colaborare și tutelare îmbinate armonios, stil romantic, centrat pe activitatea comună a membrilor familiei. Conflictele au un caracter constructiv, comportamentul este bazat pe reprezentările sociocentrice. Copiii se dezvoltă armonios.

Familia dată constituie 1,8% din lotul investigat.

12. Familia temporar dezintegrată. Acest tip de familie apare tot mai frecvent în ultimii 10-15 ani. Dezintegrarea temporară este un fenomen frecvent în societatea postmodernă, însă nu toate familiile sunt apte de a supraviețui. În Republica Moldova 45% de familii au fost sau sunt dezintegrate temporar. Una din trei familii care sunt dezintegrate timp de 1-2 ani se destramă.

13. Familia spirituală. Acest tip de familie e axat pe orientarea membrilor ei spre valorile spirituale, etica creștină, au nivel înalt de exigențe față de sine, predomină relațiile de colaborare bazate pe stimă reciprocă și înțelegere. Uneori se observă la membrii familiei o doză de fanatism în acțiuni. Copiii se dezvoltă armonios, sunt orientați spre valorile spirituale, posedă independență, creativitate, inteligență, dar pot fi fragili din punct de vedere fizic.

Familia constituie 10,7% din lotul investigat.

Analiza acestor tipuri de familii ne-a permis să observăm anumite tipuri de relații și diverse tipuri de conflicte între membrii familiei, ceea ce a creat posibilitatea să determinăm stilul intercomunicării familiale și să stabilim sistemul reprezentărilor interiorizate și utilizate de parteneri.

Din tabel putem observa că stilul intercomunicării familiale, tipul relațiilor și caracterul conflictelor depind de sistemul reprezentărilor interiorizate deseori în familia de origine perpetuate în propria familie. Elementele constitutive enumerate, determină tipul familiei.

Tabelul 5

Sistemul de reprezentări și tipul familiei

Stadiile dezvoltări	Linia normală de dezvoltare	Linia anormală de dezvoltare
1	2	3
1. Pruncia / de la naștere pînă la 1 an	<i>Încrederea în oameni.</i> Dragostea reciprocă, atașamentul, aprecierea reciprocă a părinților și a copilului, satisfacerea cerințelor în domeniul comunicării și al altor cerințe de importanță vitală.	<i>Neîncrederea în oameni</i> ca rezultat al comportării negative a mamei față de copil, ignorarea, desconsiderarea copilului, lipsirea lui de dragoste; întărcarea prea timpurie sau bruscă a copilului; izolarea lui emoțională.
2. Pruncia tîrzie / de la 1 pînă la 3 ani	<i>Spiritul de independență, încredere în sine.</i> Copilul se vede pe sine ca pe un om aparte, de sine stătător, dar care încă depinde de părinți.	<i>Neîncredere în sine și sentimentul hipertrofiat de rușine.</i> Copilul simte inaptitudinea sa, se îndoiește în privința capacităților sale, îndură lipsuri, neajunsuri în dezvoltarea deprinderilor ele-

1	2	3	4	5	6	7	8
II	Alterocentrice	deschis; permisiv	de tutelare	de disperare (caracter distructiv)'	6	„Azil”	2,4
		teatralizat; instabil	de tutelare; de confruntare; de neamestec; de dictat; de colaborare	de incertitudine; de disperare (caracter distructiv)	7	„Teatru”	8
		distant; liberal	de neamestec	de incertitudine (caracter distructiv)	8	liberală	1,2
III	Sociocentrice	echilibrat; stabil; cordial	de colaborare	conflictele au un caracter constructiv	9	„Egalitate”	20,8
		strict; prescriptiv; rațional; cordial	parteneriale; de colaborare	conflictele au un caracter constructiv	10	De tip complementar	33,8
		romantic; cordial; permisiv	de tutelare; de colaborare	conflictele au caracter constructiv	11	romantică	1,8
		orientate spre valorile spirituale; cordial	de tutelare; de colaborare.	conflictele sunt foarte rare cu caracter constructiv	12	spirituală	10,7

CAPITOLUL VI

CULTURĂ ȘI OPTIM FAMILIAL

6.1. ETAPELE VIEȚII DE FAMILIE, CRIZELE ȘI CONFLICTELE INTRAFAMILIALE

Pornind de la un solid fundament teoretic (G. Allport, 1981; E. Berne, 1994; W. Grant, 1997; S. Kartășev, 1996; C. Lickson, 1997; Э. Эйдемиллер, 1999; А. Баркан, 2000; А Курпатов, 2003 etc.) am efectuat precizările conceptuale la care o să apelăm analizând conflictele intrafamiliale.

Este important să diferențiem **situația de conflict** și **conflictul propriu-zis**.

Situația de conflict în cadrul familiei se manifestă doar prin apariția și sesizarea unor necoincidențe, necoordonări ale motivelor, intereselor, urmate de tensionarea relațiilor familiale. Situațiile de conflict pot apărea brusc și lent, ele pot avea un caracter evident și voalat (ascuns).

Conflictele intrafamiliale reprezintă o ciocnire între membrii familiei, generată de atitudinea și pozițiile lor sociale controversate sau interesele divergente.

Conflictul mai poate fi determinat și ca proces de înăsprire a contradicțiilor, o confruntare dintre două sau mai multe persoane implicate în rezolvarea unei probleme înțelese și abordate diferit.

Conflictele interpersonale în diada părinți – copii sau între alți membri ai familiei, ca și orice fenomen psihosocial complex, încorporează un ansamblu de elemente. Unele din ele se pot manifesta și ca niște forme autonome de conflict, ca de exemplu:

- cearta;
- selectarea și manipularea cu fapte și evenimente negative;
- aprecierile negative;
- acuuzările;

- reproșul;
- desconsiderarea;
- înjosirea / violență morală sau fizică;
- etichetarea eronată;
- amenințarea;
- contrazicerea neargumentată;
- generalizările;
- reactualizarea trecutului etc.

Conflictele interpersonale familiale pot fi:

- a) *din unghiul de vedere al celor două categorii de relații existente în orice familie:*
- **intrageneraționale**, conflictele în interiorul unei generații, de exemplu: între părinți, între copii etc.;
 - **intergeneraționale**, conflictele între diverse generații: copii-părinți; bunici – nepoți ș.a.;
- b) *după poziția partenerilor conflictul poate fi:*
- **activ** (a inițiat conflictul);
 - **pasiv** (participă în conflictul inițiat de altă persoană);
- c) *după gradul de implicare:*
- **direct orientat** spre individ;
 - **indirect** – atinge tangențial individul;
- d) *după durata și caracterul derulării deosebit conflictelor:*
- conflictele de scurtă durată deseori decurg **acut**;
 - de lungă durată deseori care pot deveni **cronice**;
- e) *după caracterul general și scopul final, conflictele le putem diviza în:*
- **pozitive** / constructive;
 - **negative** / distructive.

Incidentul reprezintă o acțiune sau un sistem de acțiuni ce provoacă o înăsprire a contradicțiilor și denotă începutul conflictului.

Comportarea oponentilor în conflict diferă și depinde de un șir de trăsături individual-tipologice (vîrstă, gen, starea sănătății, temperament, caracter, inteligență etc.).

În baza unei mari experiențe de comunicare cu oamenii care erau implicați sau nimereau în situații dificile **C. Lickson** a stabilit 5 tipuri comportamentale ale personalității: **maximalist, pacificator, neutru, luptător și realist.**

Tipurile comportamentale ale personalității în situații dificile

	Tendința esențială	Specificul comportamentului
1. Maxi- malistul	Consideră că are dreptate în toate	<ul style="list-style-type: none"> - Se conduce numai de propria poziție - Practic nu poate fi convins în faptul că n-are dreptate - Dacă merge la compromis, rămîne nemulțumit - Oricare ar fi rezultatul, consideră că el are dreptate
2. Pacifica- torul	Merge la compromis ca să micșoreze tensiunea	<ul style="list-style-type: none"> - Consideră că totul va fi bine - Face tot posibilul să împace părțile, chiar dacă conflictul nu se soluționează - Nu exteriorizează nici odată poziția sa.
3. Neutralul	Nici odată nu apără careva poziții	<ul style="list-style-type: none"> - Nu apără nici o poziție - Evită confruntările (chiar mai activ decât un pacificator) - Poziția și atitudinea sa nu sunt exteriorizate
4. Luptă- torul	Îi provoacă pe ceilalți, savurează procesul	<ul style="list-style-type: none"> - Poziția poate fi neargumentată, dar o apără ferm, utilizînd chiar și amenințările - Deseori învinge datorită tenacității sale - Primește satisfacție de la însuși procesul de luptă
5. Realistul	Privește viața ca o posibilitate de a colabora, de a o trăi din plin	<ul style="list-style-type: none"> - Este orientat spre colaborare - Insuccesul îl consideră drept o nouă posibilitate de a proba ceva - Îi conștient de faptul că relația și poziția sunt fenomene diferite

Dacă analizăm atent stilul comunicării intrafamiliale putem lesne depista aceleași tipuri comportamentale. Desigur, această clasificare este convențională, ea poate fi completată, iar stilurile comportamentale se pot îmbina, dar oricum ne ajută să înțelegem unele trăsături de personalitate, să le corelăm cu ale noastre și să stabilim căile de corecție și optimizare a acestora.

Cauzele conflictelor intrafamiliale sunt variate și diferă de la familie la familie.

Tinerilor care își întemeiază familie, le revine să afle din propria experiență problemele vieții în comun, dar totuși, să facem o încercare de a-i ajuta prin evidențierea și caracterizarea **etapelor căsniciei**.

Viața de familie începe cu o etapă deosebit de frumoasă, dar și responsabilă – **etapa inițială a căsniciei**. Familia abia s-a născut și este foarte fragilă, ea necesită atenție și efort din partea ambilor soți.

Principalele dificultăți și cauza majorității conflictelor din această perioadă rezidă în fenomenul numit **rodaj** al conduitelor, caracterelor, o ajustare reciprocă a celor două **Eu**-uri și elaborarea unui **Noi** comun.

Tinerii se conving că întâlnirile episodice diferă mult de viața cotidiană, care încorporează o multitudine de responsabilități și obligațiuni ce necesită înțelegere, dăruire, altruism, stăpânire de sine, îngăduință, tact și compasiune.

A doua zonă mare conflictuală ține de problema **dominării în familie**. Oricât n-am vorbi despre faptul că noțiunea de **cap al familiei** s-a învechit, în conștiința cotidiană ea persistă [171; 188; 189; 245; 246; 247, 283]. În majoritatea familiilor contemporane problema se rezolvă simplu: *cap al familiei* devine acel care o întreține, posedă capacități organizatorice, mai multă experiență de viață, tact, aptitudini comunicative și aptitudini de lider.

Deseori rolul de lider tinde să și-l asume soția. Concentrând în mâinile sale funcțiile reglatorii de bază ea devine conducătorul neformal al familiei, deși soțul continuă să se considere *capul* acesteia. Problema dominării determină în mare măsură caracterul relațiilor intrafamiliale.

Potrivit investigațiilor efectuate recent, sunt satisfăcuți de căsnicie mai des soții din familiile în care relațiile dintre aceștia sunt de tipul *complementar*, 44% și de tipul *egalitate* / 27%.

Dacă familia tânără trăiește separat de părinți și este cu adevărat independentă, în primul an de viață, mai rapid se formează stilul propriu de relații, tradiții strategii comportamentale, se încep a contura valorile prioritare.

Mare însemnătate în consolidarea relațiilor soț – soție au și relațiile dintre tineri și părinții lor. Cît n-ar sublinia tinerii că principalul este ca ei să se înțeleagă și să se împace bine, viața deseori demonstrează că nu este chiar așa. Planul doi, relațiile lor cu părinții, creează un fundal adăugător, care influențează indirect familia tânără.

Multe din dificultățile ce au loc în relațiile reciproce dintre tânăra familie și părinți încep încă în perioada premaritală.

Tinerii trebuie să fie capabili *a-și pregăti* în prealabil părinții pentru acest eveniment important, deoarece și aceștia au nevoie de un anumit timp pentru a se pregăti moral și psihologic de noul rol social, de socri , bunici.

Anume din aceste considerente și din motivul necesității unei intercunoașteri mai profunde a tinerilor sunt binevenite logodnele și curtarea mai îndelungată.

Așadar, **am putea evidenția câteva reguli de conduită a tinerilor soți**, respectarea cărora ar asigura eficiența adaptării la viața de familie și formarea unei culturi familiale de tip partenerial:

1. Repartizarea obligațiunilor în baza particularităților individual-tipologice (vîrstă, gen, starea sănătății, ocupații: învățatură / muncă etc.);
2. Comunicarea suficientă, empatică și discutarea tuturor evenimentelor, dificultăților;
3. Planificarea și organizarea vieții, odihnei, vizitelor la rude etc.;
4. Autoeducația continuă în scopul păstrării interesului, sentimentelor de dragoste, stimă, atașament;
5. Formarea unei atitudini diplomatice binevoitoare, cordiale față de părinții soțului / soției;

6. Apelarea la consiliere ca la o formă de ajutor psihologic, psihoterapie ce urmărește scopul de a armoniza linia de conduită a partenerilor familiari;
7. Cizelarea calităților de comunicare și comportare empatică (compasiune, de a te plasa în locul partenerului);
8. Evitarea încercărilor de reeducare a partenerului;
9. Elaborarea și respectarea unui cod de norme, principii strategii de comportare pentru adulți și copii. Discutarea și revizuirea sau completarea lui pe parcursul vieții familiale în funcție de apariția / schimbarea unor situații;
10. Completarea permanentă a cunoștințelor / competentelor privind cultura vieții de familie / stilul sănătos de viață; etica relațiilor intime; psihologia și pedagogia vîrstelor; igiena vieții de familie.

Următoarea etapă a căsniciei – familia în așteptarea copilului este deosebit de frumoasă, interesantă, dar și responsabilă.

Odată cu nașterea primului copil căsnicia se transformă în familie, în adevăratul sens al acestui cuvînt. Se modifică structura familiei, apar obligațiuni noi, cresc cheltuielile materiale, ritmul vieții familiale este subordonat regimului de îngrijire a copilului.

În această perioadă tinerii soți trebuie să înțeleagă și să conștientizeze diferența dintre sentimentul maternității și sentimentul paternității.

Sentimentul maternității se formează în procesul gravidității: mama sesizează legătura fizică și psihică cu fătul, iar sentimentul paternității se formează treptat, după apariția copilului și-i de altă natură. De la început unii soți tineri trăiesc un sentiment de umilință, mirare și curiozitate, mai apoi apare un sentiment ambivalent de atașament și gelozie, deoarece soția acordă mai multă atenție pruncului. Anume aici, comportarea soției trebuie să fie orientată spre formarea atașamentului și a interesului stabil al tatălui față de copil, stimulîndu-l cu diverse fraze de tipul: *Îți seamănă ție; Este frumușel ca tine; Uite-te, te caută cu privirea* etc., și implicîndu-l pe acesta în îngrijirea copilului.

În familiile unde soții își onorează obligațiunile, se ajută reciproc, tînărul tată însușește mai repede noul său rol social și devine mai eficient în calitate de ajutor al soției și tată.

La aceasta etapa conflictele apar mai frecvent din cauza divergențelor privind alegerea numelui pentru copil, metodele de îngrijire, educație și alimentare a pruncului.

Se mai observă controverse din cauza diferitor posibilități de comunicare a soților. Cercul și aria comunicării soției s-a limitat din cauza apariției copilului, iar a soțului – a rămas aceeași. Dacă adăugăm la situația respectivă încărcăturile fizice și emoționale ale tinerei mame, atunci devin clare situațiile de disconfort spiritual pe care-l trăiește tînăra femeie.

În perioada vârstei medii de căsnicie se prefigurează două probleme centrale: educația copiilor și rutina vieții de familie, ce contribuie la apariția variatelor conflicte.

Prima problemă va fi rezolvată eficient în cazul dacă părinții înțeleg că nu educă numai cuvintele, ci faptele, regimul stabil și rațional, modul de viață al familiei.

Soluționînd problemele pedagogice, părinții se controlează și se autoeducă, deoarece înțeleg că nu poți oferi copilului ceea ce nu posezi însuși tu. Pe parcursul existenței sale în familie se constituie anumite relații, tradiții, deprinderi. Soții se cunosc mai bine, se obișnuiesc cu particularitățile de temperament și caracter. Aceasta le ușurează viața, le face relațiile mai cordiale, comode, dar totodată le imprimă o doză de uniformitate. Soții se cunosc într-atît de bine, încît pot anticipa acțiunile, dorințele partenerului.

Uneori uniformitatea produce niște conduite distorsionate, care provoacă distanțare, *conflicte de saturație*, diminuează interesul reciproc al soților, ceea ce poate duce la o stare de plictiseala, izolare spirituală și fizică.

Anume în această perioadă se observă acutizarea conflictelor din cauza incompatibilității psihofizice, intelectuale, morale (ceea ce își iertau soții unul altuia în tinerețe, acum nu–și iartă, ba chiar îi face mai rigizi, mai intoleranți, duri).

Situația descrisă se mai complică, fiindcă unul sau ambii soți traversează cea mai complicată perioadă – **criza de trăire a sentimentului de mijloc al vieții (37-40 de ani)**, când are loc reevaluarea vieții și a valorilor, performanțelor sau insucceselor.

În legătură cu metamorfozele provocate de sistemul endocrin, se produc schimbări de comportament; bărbații devin mai gingași, mai sentimentali, iar femeile – mai hotărâte, active, autoritare [59; 73, 79; 143; 188; 190 etc.]. Acest disonans fiziologic cu consecințe psihologice, plus izolarea spirituală și uniformitatea vieții de familie, provoacă mari dificultăți de înțelegere, conflicte, care deseori se soldează cu destrămarea familiei.

Cele mai importante remedii pentru a anticipa fenomenele negative ni se par: conștientizarea acestor dificultăți și sporirea posibilităților de a-și varia sau a schimba imaginea și conduita vestimentară; modul de odihnă, respectarea unei autonomii relative a partenerului, comunicarea sinceră etc.

Se poate recurge la o introspecție, la consultarea unui specialist în domeniul dat, se poate aplica o pauză în relații, se poate remodela ceea ce ne irită sau invers ne face indiferenți. Literatura de specialitate ne orientează spre numeroase strategii. Acestea se aplică individual, diferențiat, în funcție de vârsta partenerilor, durata vieții în comun, cultura de gen, sentimentele ce le trăiesc unul față de altul, trăsăturile de personalitate / temperament, caracter, inteligență, voință, responsabilitate etc.

Perioada căsniciei de vârstă matură începe odată cu detașarea completă a copiilor de părinți și crearea propriilor familii.

Căsnicia la vârsta maturității poate fi fericită și interesantă pentru ambii soți, deoarece ei încep a însuși și a realiza noi roluri sociale: mai întâi de socri, apoi și de bunici. Partenerii savurează propria valoare la vârsta matură, pot să-și permită, *reîntoarcerea* la activitățile preferate pentru care mai înainte nu le ajungea timp.

Comunicarea și relațiile soț – soție în perioada maturității devin mai echilibrate, calme, înțelepte, ceea ce oferă partenerilor un mediu cordial, plăcut, dar nu trebuie să ignorăm nici la această vârstă

atitudinea filosofică față de viață, grija pentru sine, partener și axarea pe creativitate.

Dacă părinții anevoios comunică cu copiii lor maturi, nu găsesc limbă comună cu nepoții, nu au grijă de propria sănătate, nu-și pot găsi ocupații utile și interesante, observăm unele devieri de comportament, indispoziție, depresie, izolare de oameni, etc.

Referindu-ne la conflictul intrafamiliar, este necesar să reținem elementele constitutive ale **artei de a dirija conflictul**. Acestea sunt:

- **evitarea conflictului** ce presupune un șir de acțiuni de ocolire a acestuia;
- **anticiparea conflictului** care se manifestă prin acțiuni de preîntâmpinare. În pofida faptului că aceste două concepte se aseamănă, noi, totuși, le diferențiem, considerând că evitarea presupune o poziție mai pasivă, iar anticiparea include o atitudine activă, hotărâtă de încercări și probe ale diferitor strategii comportamentale privind situația de conflict;
- **aplanarea conflictului** ce reprezintă un proces de încetare a ciocnirilor, controverselor, însoțit de o diminuare a tensionării în relații, calmare a spiritelor care treptat poate duce și la o armonizare a interacțiunilor familiale;
- **transformarea conflictului** este un proces de schimbare a caracterului distructiv al conflictului în unul constructiv;
- **soluționarea conflictului** ce reprezintă procesul de utilizare a unor modalități de rezolvare a controverselor, acceptate de ambele părți.

Experiența de consiliere a familiei demonstrează că cele mai eficiente strategii de dirijare a conflictelor intrafamiliale sunt axate pe respectarea a două poziții, pe care trebuie să le conștientizeze și urmeze partenerii:

- 1. Trăiește fiecare zi astfel de parcă ziua următoare va fi ultima;**
- 2. Acționează prin prisma iubirii și stimei.**

6.2. CULTURA RELAȚIEI BUNICI – NEPOȚI

Figurile centrale ale pedagogiei familiale sunt părinții. Literatura de specialitate reflectă funcțiile, rolul și însemnătatea acestora în creșterea și educația copiilor, pe când rolul bunicilor, influența lor asupra educației nepoților, esența și conținutul relațiilor bunici-nepoți, ocupă un loc foarte modest.

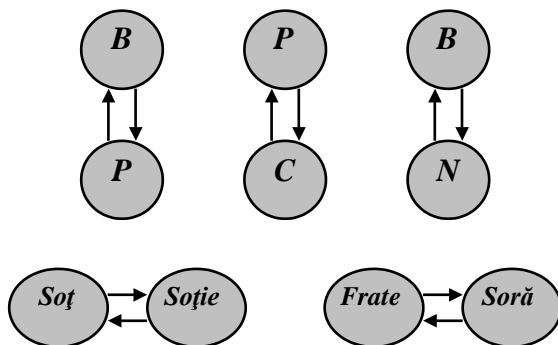
Promovarea bunicilor pe avanscena pedagogiei familiale este extrem de actuală și are la bază nu numai un fundament veritabil etic, ci și un ansamblu de premise social-economice (se reduce numărul instituțiilor preșcolare, se mărește plata pentru întreținerea copiilor, tinerii părinți pleacă peste hotarele țării etc.).

Investigațiile efectuate recent ne-au demonstrat că la ajutorul și serviciile bunicilor privind îngrijirea și educația copiilor apelează permanent 47% și episodic 20% din familiile lotului cercetat.

Dacă luăm în considerație că bunicii posedă o experiență mai mare de viață și deseori sunt mai abili decât tinerii părinți în activitățile de menaj casnic, îngrijirea și educația copiilor, atunci credem că influența lor asupra nepoților are un caracter benefic.

Din capitolele precedente știm că familia reprezintă un organism social complex, care formează și personalități unice o multitudine de configurații relaționale, deosebite ca formă și conținut.

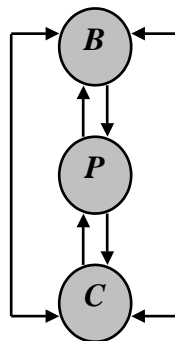
Deosebim relații familiale **intergeneraționale** construite pe

verticală (bunici – părinți; părinți – copii; bunici – nepoți etc.) și relații familiale **intra-generaționale**, plasate pe orizontală, între membrii aceleiași generații (între bunici, părinți, frați ș.a.).

În cazul familiei compuse interacțiunea dintre membrii acesteia se poate grafic reflecta pe verticală.

Influențele educative ale familiei sunt o expresie directă a relațiilor ce se stabilesc în interiorul familiei și a modelelor comportamentale oferite de membrii acesteia. Structura familiei pe verticală este compusă din cel puțin două generații, însă întâlnim familii în care coabitează trei (29%) și chiar patru generații (11%), mai cu seama în localitățile rurale. Familiile de acest tip se numesc compuse. Influențele educative ale familiei sunt o expresie directă a relațiilor ce se stabilesc în interiorul familiei și a modelelor comportamentale oferite de membrii acesteia.

În situația familiilor reconstituite (persoane ce se recăsătoresc), relațiile intrafamiliale sunt complicate.

De la început, relațiile pot fi tensionate, dificile, strategia esențială a conduitei constă în faptul ca partenerii familiali să analizeze și să conștientizeze problemele apărute pentru a le soluționa treptat, calm și cu demnitate.

Din cursul general de psihologie știm că oamenii sunt foarte asemănători, dar nu vom găsi nici când două persoane identice. Prin urmare, nu vom întâlni două personalități la fel, însă asemănătoare putem detecta, ceea ce justifică pe deplin existența clasificărilor elaborate în știință.

Considerăm că o clasificare a bunicilor nu poate fi cuprinzătoare, însă, dacă o facem în baza anumitor criterii, ea devine funcțională, adică va asigura înțelegerea și conștientizarea acestui fenomen complex. Evident că experiența de viață ne oferă o mulțime de tipuri de personalitate, care îmbină variate trăsături și particularități de voință, inteligență, afectivitate, temperament, percepție a mediului înconjurător și capacități de comunicare și relaționare cu cei apropiați. În tabelul ce va urma, propunem o clasificare și o viziune a noastră cu privire la tipul bunicilor.

Tabelul 6**Tipul bunicilor**

Tipul comportam.	Tendința esențială	Specificul comportamentului
1. Maxi- malistul	Consideră că are dreptate în toate	- Se conduce numai de propria poziție - Practic nu poate fi convins în faptul că n-are dreptate - Dacă merge la compromis, rămîne nemulțumit - Oricare ar fi rezultatul, consideră că el are dreptate
2. Pacifica- torul	Merge la compromis ca să micșoreze tensiunea	- Consideră că totul va fi bine - Face tot posibilul să împace părțile, chiar dacă conflictul nu se soluționează - Nu exteriorizează nici odată poziția sa.
3. Neutralul	Nici odată nu apără careva poziții	- Nu apără nici o poziție - Evită confruntările (chiar mai activ decât un pacificator) - Poziția și atitudinea sa nu sunt exteriorizate
4. Luptă- torul	Îi provoacă pe ceilalți, savurează procesul	- Poziția poate fi neargumentată, dar o apară ferm, utilizînd chiar și amenințările - Deseori învinge datorită tenacității sale - Primește satisfacție de la însuși procesul de luptă
5. Realistul	Privește viața ca o posibilitate de a colabora, de a o trăi din plin	- Este orientat spre colaborare - Insuccesul îl consideră drept o nouă posibilitate de a proba ceva - Îi conștient de faptul că relația și poziția sunt fenomene diferite

Nr.	Criteriul	Tipuri de bunici	Caracteristica modelului comportamental
1	2	3	4
I	Vîrstă	a) relativ	- Bunicii sunt activi, energici; viață ma-

Tipul comportam.	Tendința esențială	Specificul comportamentului
1. Maxi-malistul	Consideră că are dreptate în toate	<ul style="list-style-type: none"> - Se conduce numai de propria poziție - Practic nu poate fi convins în faptul că n-are dreptate - Dacă merge la compromis, rămîne nemulțumit - Oricare ar fi rezultatul, consideră că el are dreptate
2. Pacificatorul	Merge la compromis ca să micșoreze tensiunea	<ul style="list-style-type: none"> - Consideră că totul va fi bine - Face tot posibilul să împace părțile, chiar dacă conflictul nu se soluționează - Nu exteriorizează nici odată poziția sa.
3. Neutralul	Nici odată nu apără careva	<ul style="list-style-type: none"> - Nu apără nici o poziție - Evită confruntările (chiar mai activ decît

Această clasificare poate fi continuată, dacă stabilim apartenența bunicilor la categoriile de populație: urbană sau rurală; la categoriile de profesii (pedagogi, tehnicieni, medici, agricultori, actori etc.), gradul de cultură etc.

În conformitate cu deosebirile de gen, am observat că mai frecvent sunt solicitate de familiile tinere bunicile, deoarece sunt mai atente, îndemînatice, mobile, blînde, comunicative, fiind mai sări-toare și discursărețe, mai cointeresate în susținerea și ajutorarea copiilor și nepoților decît bunicii.

Bunicile îmbină eficient îngrijirea și educația nepoților cu activitatea de menaj casnic. Bunicii, însă, se *specializează*, rezervîndu-și mai des un rol prioritar în domeniile de secundare a buniciei; sunt foarte abili și inventivi în domeniul organizării distracțiilor, jocurilor, plimbărilor, excursiilor.

Dacă urmărim evoluția rolurilor parentale, apoi nu constatăm nimic ieșit din comun: rolurile parentale, odată distribuite în propria familie, rămîn aceleași și în ipostaza de bunici (cu unele mici excepții, ce țin de starea sănătății bunicilor sau a activității acestora etc.).

Studiile empirice demonstrează faptul că mai frecvent și fără rezerve se apelează la bunicii din partea mamei (74%), dar acest moment deseori depinde nu numai de atașamentul emoțional în diada mama – fiică, care evident că se transmite și nepoților, ci și de posibilitățile bunicii.

O mare însemnătate pentru cultivarea calităților morale la copii o au sistematicitatea, durata și, mai cu seamă, eficiența relațiilor cu bunicii. **Din acest punct de vedere deosebim familii:**

- a) care locuiesc cu bunicii;
- b) care întrețin relații sistematice;
- c) care întrețin relații episodice;
- d) ce nu întrețin nici un fel de relații.

Cauzele ignorării bunicii sunt variate, se deosebesc de la caz la caz. Ignorarea bunicii, indiferent de motivele acesteia, are urmări grave pentru educația copiilor și servește drept mecanism ce declanșează o mulțime de probleme de sănătate a indivizilor respectivi și subminează formarea culturii morale la tînăra generație. Dacă analizăm relațiile intergeneraționale bunici – părinți – nepoți, atunci observăm că durata interacțiunilor diferă și nu este atît de importantă ca conținutul acestora și coloratura afectivă.

Prin urmare, membrii mai tineri ai familiei / părinții, nepoții, ar face bine dacă ar menționa mai frecvent importanța bunicii, contribuția adusă de ei în creșterea și educația copiilor și nepoților.

În comunicare și conduită cu persoanele în etate, trebuie permanent să dăm dovadă de altruism, blîndețe, răbdare, compasiune, dragoste, stimă și tact.

Să insuflăm copiilor noștri un comportament cordial, plin de grijă față de bunici, în conformitate cu principiul eticii creștine care ne îndeamnă: *Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să ți se lungească zilele în țara, pe care ți-o dă Domnul, Dumnezeul tău* (Moise, Exodul 20; 12, p. 81).

Este necesar să formăm la copii o atitudine de pietate față de persoanele de vîrsta a treia și aici putem cu succes utiliza montajul psihologic, sugestia, convingerea și exemplul propriu.

Să fim conștienți de faptul că **convingerea** și **sugestia** reprezintă două modalități de influențare asupra omului prin intermediul limbajului. Convingerea are un caracter logic, conține un șir de argumente, explicații, iar sugestia este mai subtilă, voalată, pătrunderea ei în structura psihică nu întotdeauna poate fi controlată de individ.

Analiza atentă a interacțiunilor familiale intergeneraționale ne-a permis să evidențiem mai multe tipuri de relații între bunici și nepoți.

De la bun început vom menționa că în relațiile bunici-nepoți predomină un echilibru între **relațiile de comunicare** (de transmitere, structurare, solicitare, răspuns etc.), cele **socio-afective** (simpatie, empatie, atracție etc.), și cele **de dirijare** (tutelă, colaborare, dictat, neamestec). Acestea mai frecvent depind de cultura, vârsta bunicii și a nepoților. S-a observat că dacă gradul de coeziune a familiei este înalt, relațiile părinți – copii și bunici – nepoți sunt mult mai cordiale, armonioase.

Cît de optimiști n-am fi și cît de mult n-am opta pentru o armonie între generații, trebuie să ne dăm seama că anumite dificultăți, situații de disconfort, conflicte apar, și noi, părinții, suntem datori să le dirijăm, ocupînd o poziție de mediator între bunici și nepoți.

O să-mi asum riscul să evidențiez **un șir de principii simple, dar eficiente de comunicare cu bunicii:**

- ascultați atent sfaturile lor;**
- nu criticați opinia bunicii;**
- nu încercați să reeducați bunicii;**
- nu fiți duri în discuții și comportament;**
- acordați-le atenție, semne de respect;**
- manifestați atașament și dragoste față de ei;**
- fiți amabili și răbdători;**
- dați dovadă de compasiune / empatie;**
- rețineți și promovați în relațiile intrafamiliale ceea ce este pozitiv și bun;**
- fiți realiști; nu așteptați prea multe de la bunici.**

Studiile empirice denotă un moment foarte interesant, la prima vedere paradoxal: mama severă și strictă se transformă într-o bunică blândă, sentimentală. Deseori foștii copii, actualii părinți, nu înțeleg această metamorfoză. Este cunoscut faptul că bunicii adesea ocupă o poziție *de complice, avocați* în anumite situații, sunt confidențele nepoților.

Acest subiect este frecvent discutat în familie și creează situații confuze, controversate.

Părinții susțin că bunicii îi alintă pe nepoți, iar aceștia, la rândul lor, spun că părinții sunt prea duri cu copiii.

Este evident faptul că generația actuală de bunici este competentă în educația copiilor, însă înclinarea acestora spre permisivitate și cordialitate excesivă în relațiile cu nepoții, practic, nu se poate evita.

Desigur că aici pot fi mai multe și variate explicații, însă cea mai adecvată ne pare să fie a lui **A. B. Петровский**, psiholog rus, care consideră că generația în etate își dă seama că atitudinea dură și acțiunile drastice față de copil nu rezolvă nimic, ci invers *cu răbdarea treci și marea*. Aici alipindu-se și faptul conștientizării greșelilor proprii și, mai cu seamă, sesizarea și trăirea mai acută a prezentului decît a viitorului.

Psihologii consideră că bunătatea tandră a bunicilor echilibrează exigența și perseverența părinților, armonizînd relațiile familiale [38; 54; 68; 171; 201, 249 etc.]. **În caz dacă familia discută o greșală comisă de copil, acesta are dreptul civic la avocat, și, dacă părinții ocupă poziția de procuror, atunci bunica / bunelul are tot dreptul să ocupe poziția avocatului, susține A. B. Петровский.**

Această situație delicată cere atenție, obiectivitate, tact și o cultură a polemicii din partea adulților.

Dacă pornim de la stadiile dezvoltării personalității după **E. Erickson**, apoi trebuie să menționăm că am reflectat în acest subcapitol relațiile bunici – nepoți în aspectul *liniei normale de dezvoltare a personalității* bunicilor.

Uneori, însă, putem observa un șir de manifestări negative, reflectată de **E. Erickson** în *linia anormală a dezvoltării* personalității

bunicilor: disperare, egoism, izolare de oameni, pierderea încrederii în puterile sale și în alți oameni, frica de finalul vieții ce se apropie etc.

Cauzele și manifestările conduitelor distorsionate diferă de la caz la caz, dar mai frecvent rezidă în condițiile complicate de viață, factorii sociali și economici, neatenția din partea copiilor sau carențele de sănătate.

Rezumînd, putem menționa că relațiile familiale, în sens îngust, reprezintă un sistem de cerințe și așteptări pe care trebuie să le armonizăm prin tact, răbdare și atitudinea noastră empatică.

Este foarte important ca familia tînă să țină minte că părinții și-au realizat obligațiunile din plin față de ei. În majoritatea cazurilor bunicii sunt gata să le ajute copiilor, dar nu sunt obligați și nici n-au forțe să le crească și să le educe copiii.

Responsabilitatea creșterii și educației copiilor (nepoților acestora) le revine numai și numai părinților, ceea ce nu înseamnă că aceștia vor cădea în alte extreme, izolînd nepoții de bunici.

Totodată părinții sunt în drept să insiste ca toți membrii familiei, inclusiv bunicii, să respecte unitatea cerințelor, regulilor stabilite în familie.

Indiferent de viziunea și atitudinea unor persoane privind relațiile bunici – nepoți sau bunici – părinți, viața demonstrează insistent viabilitatea unuia și aceluiași model comportamental: chiar dacă familia tînă de la început nu se împacă și nu-i agreează pe părinți sau invers (din anumite motive), cu timpul ambele părți se acceptă reciproc, devin mai maleabile, indulgente și înțelepte.

Nu trebuie să lipsim copiii, nici într-un caz, de intercomunicarea cu bunicii. Este foarte fin, aproape imperceptibil firul ce leagă bunicii și nepoții. Există o poezie, un farmec al vîrstei a treia, pe care o percep deosebit copiii.

Este un sens enorm în faptul că oamenii în etate devin mai blînzi, mai sentimentali, mai răbdători, mult mai înțelepți și, să-i lipsim pe copii de această influență senină, poetică, mirifică, ar fi irațional, greșit, de neiertat și antiuman, nemaivorbind de însuși bunicii, pentru care nepoții devin un sens al vieții. Cu adevărat, *copiii*

copiilor sunt cununa bătrânilor, și părinții sunt slava copiilor lor
(Solomon, pr.17: 6; p. 655).

Investigațiile realizate pe loturi de copii care comunică frecvent cu bunicii demonstrează că aceștia sunt mai echilibrați, afecțuoși, empatici în comparație cu părinții lor, care sunt lipsiți de această experiență benefică.

În concluzie, adulții trebuie să rețină esența fenomenului relațional bunici – nepoți: necesitatea creării și promovării unui *cult al buniciiilor*, care promovează valorile tradiționale ce armonizează și asigură stabilitatea relațiilor familiale.

6.3. ARTA ÎNȚELEGERII ȘI EDUCAȚIEI COPILULUI DE LA NAȘTERE PÎNĂ LA ȘCOALĂ

Apariția copilului pe lume este o minune. Cu adevărat fericită devine familia în care se naște un copil. Viața de familie se corelează cu acest fenomen frumos, multășteptat de ambii soți. Fenomenul dat pune la încercare maturitatea tinerilor, dragostea lor, responsabilitatea, competența, disponibilitatea pentru dăruire, altruism, stăpînire de sine, tact și compasiune.

Părinții trebuie să conștientizeze faptul că nașterea este un proces complicat nu numai pentru mamă, ci și pentru copil. Nașterea, ca act fiziologic, reprezintă un șoc pentru copil, o pereclitare totală a echilibrului anterior, ce presupune o trecere bruscă dintr-un mediu în altul, de la o temperatură constantă la una variabilă, de la un mediu lichid, cald, comod, la altul gazos, rece, expus la o mulțime de stimulări externe [83; p.57].

Din primele zile copilul are nevoie de aer, hrană, somn, căldură, apă. Treptat apare și se manifestă nevoia de apărare, orientare, investigare, de mișcare, relaxare, vocalizare, comunicare și relaționare, de semnale informaționale, care apoi vor fi recepționate și prelucrate de copil, contribuind la dezvoltarea personalității lui.

Toate acestea de fapt reprezintă trebuințele copilului, stările de necesitate și de sensibilizare a organismului la condițiile mediului extern. Trebuințele sunt impulsurile ce provoacă crearea condițiilor esențiale pentru supraviețuiera noului-născut. Ele reprezintă fenomenele biopsihologice fundamentale, ce pun în mișcare întreaga viață psihică și socială a acestuia, determinând începuturile organizării ei, pentru ca mai târziu să contribuie la apariția și dezvoltarea unor noi structuri sociopsihocomportamentale.

Trebuințele și satisfacerea lor asigură formarea complexelor polisenzoriale, ce vor sta la baza apariției percepțiilor și reprezentărilor, memoriei, gândirii, limbajului și imaginației. Crescând și dezvoltându-se copilul necesită o anumită educație și multă atenție din partea adulților. Părinții trebuie să cunoască foarte bine particularitățile dezvoltării copilului, caracteristicile de vîrstă, crizele, dificultățile posibile ce apar în procesul creșterii, îngrijirii și educației acestuia.

Dificultățile sesizate de părinți în procesul educației familiale le putem diviza în două grupuri mari conform criteriului de înțelegere și influențare a copilului. Astfel deosebim:

- a) **dificultăți de înțelegere a copilului;**
- b) **dificultăți de influență / educație a copilului.**

Dificultățile de înțelegere și cele de influență / educație, la rîndul lor se pot diviza în:

1. Dificultăți parțiale ce reflectă necesitatea înțelegerii unor particularități psihologice, de vîrstă ale copilului sau a importanței corectării unor comportamente eronate, greșite.

Părinții deseori formulează aceste dificultăți astfel: *Nu înțeleg de ce copilul se încăpățînează..., Copilul meu se joacă] prea mult..., Copilul nu ascultă..., Totul e bine la copilul meu, dar uneori el este foarte leneș...* etc.

2. Dificultăți generale, acestea pot fi *reale* și *imaginare*, manifestându-se prin expresii de tipul: *Copilul nostru este de nedirijat..., Copilul nu ascultă de nimeni..., Copilul este obraznic total... Nu înțeleg ce se întîmplă cu copilul..., Numai jocul îi este în cap...* etc.

Dacă reflectăm pe marginea problemelor educației și analizăm situația concretă familială, apoi ușor depistăm cauzele apariției acestor dificultăți, observăm influența sau / și interferența a doi factori, pe care convențional i-am numit:

- **părinte-factor**, ce reflectă particularitățile individuale și cele atitudinale ale părinților; competența, cultura și eficiența lor parentală.
- **copil-factor**, vizează particularitățile individuale ale copilului, profilul psihic al acestuia, care în anumite perioade de timp este dependent de dezvoltarea biologică.

Cunoașterea și conștientizarea fiecărui factor în context cu detaliile lor specifice permite adulților să se cunoască și să se înțeleagă mult mai bine pe sine, pe copilul lor, să-și perfecționeze și să-și completeze permanent competențele privind cultura educației copilului în familie, a dirijării propriei personalități, a organizării și respectării unui stil sănătos de viață.

Dezvoltarea psihică a copilului se sprijină pe ereditate, își extrage conținutul din sursele furnizate de mediul sociocultural și este dirijată de educație

Părinții trebuie să știe că *dezvoltarea psihică nu este liniară, uniformă, continuă, ci este polimorfă și discontinuă* [83; 201]. Ca urmare a faptului că dezvoltarea psihică depinde de variabila *timp*, aceasta decurge ca o succesiune de faze, etape, stadii în care echilibrul alternează cu dezechilibrul, iar perioadele de transformare psihică, sub formă de explozie sau criză, sunt urmate de perioade calme, relativ liniștite.

Pe acest fundal de metamorfoze neconținute putem detecta un anumit tablou psihocomportamental asemănător la toți copiii, care se încadrează în anumite limite de vîrstă.

Perioadele de vîrstă, în care tabloul psihocomportamental este relativ asemănător la toți copiii, au fost denumite **stadii de dezvoltare psihică** [83; 139; 201].

Trecerea de la o etapă de vîrstă la alta este legată de schimbarea activităților dominante (L. Bojovici, D. Elkonin, A. Leontiev, M. Zlate).

Pentru a reactualiza unele aspecte ale culturii familiale analizăm foarte concludent stadiile dezvoltării psihice a copilului:

Pruncia. Cele mai importante achiziții ale acestei perioade sunt: poziția verticală, pronunțarea primelor cuvinte, apucarea și manipularea obiectelor.

Acțiunile directe cu obiectele contribuie la formarea mecanismelor senzoriomotorii, care vor sta la baza formării operațiilor mintale. Are loc socializarea generală a comportamentului copilului, se constituie și se consolidează unele conduite. O caracteristică esențială este dependența profundă, multidimensională a copilului de mamă.

Vîrsta fragedă se caracterizează prin trei mari achiziții:

- a) **mersul**, care îmbogățește și aprofundează experiența copilului, varietatea contactelor sale senzoriomotorii și afective cu mediul ambiant;
- b) **reprezentarea**, capacitatea de a înlocui acțiunea concretă, directă cu imaginea ei, ceea ce are repercursiuni asupra jocului, manipulării cu obiectele și asupra dezvoltării gândirii;
- c) **limbajul** ca mijloc de comunicare interumană, care folosește ca simbol cuvintele.

Vîrsta preșcolară care se mai consideră ca o perioadă a descoperirii realității și a relației umane. Această perioadă începe cu autodescoperirea **Eu-lui personal**. Savanții delimitează câteva sub-stadii ale preșcolarității:

- preșcolarul mic (3-4 ani);
- preșcolarul mijlociu (4-5 ani);
- preșcolarul mare (5-6/7 ani).

Preșcolarul mic este investigativ, curios, memorează relativ ușor, gândirea îi este subordonată acțiunii cu obiectele, procesele de gândire sunt incluse nemijlocit în activitatea practică, limbajul își păstrează caracterul situativ. În plan afectiv copilul este instabil. Trăiește intens emoțiile, se observă ambivalența acestora. Copilul nu

înțelege încă prea bine indicațiile verbale care i se dau; se observă nesiguranță și coordonare insuficientă la nivelul motricității. La această vîrstă copiii manifestă interes pentru adulți, preferă să fie plimbați, adresează părinților multe întrebări *în lanț (deceluși)*.

La preșcolarul mijlociu se conturează caracterul voluntar al proceselor psihice, apar unele modalități psihocomportamentale noi de tip etic, apare limbajul intern, se observă lărgirea intereselor, încep a se forma primele atitudini, *se instalează* unele trăsături de caracter.

Copilul manifestă interes pentru jocurile colective, este în stare să-și controleze unele reacții afective, își coordonează acțiunile la cerințele adultului; se observă un început de organizare a voinței.

Preșcolarul mare se adaptează mai repede la mediu, limbajul devine mai coerent, se manifestă primele forme ale gîndirii logice, orientate spre sistematizare și observare a particularităților obiectelor, atenția voluntară își prelungește durata.

Preșcolarul mare dispune de mai multă forță și abilitate în acțiuni, atitudinea față de adult oscilează, predominînd tendința de reconciliere cu acesta.

Organizarea structurilor psihocomportamentale, integrarea mai eficientă în mediul social constituie premise importante pentru începutul școlarității. Activitatea dominantă rămîne jocul pe roluri și tendința spre activitățile sociale cu caracter etic și cognitiv.

Achizițiile, pe care conștiința de sine a copilului le-a înregistrat pe parcursul primului an de vîrstă, vor genera mai apoi un salt calitativ, ce se va manifesta în conduita acestuia la vîrsta preșcolară.

Eu-I copilului dobîndește forme de exprimare pentru toate cele trei aspecte ale sale:

- ***eu-I corporal*** (copilul își cunoaște diferite părți ale corpului, dobîndește controlul sfincterian etc.);
- ***eu-I spiritual*** (se schițează primele dorințe, interese; antepreșcolarul consideră că experiența sa cognitivă este singura adevărată);
- ***eu-I social*** (copilul antepreșcolar dobîndește unele reguli elementare de conduită civilizată).

Dacă analizăm minuțios relațiile noastre cu copilul de această vîrstă, înțelegem că rădăcinile multor conflicte le aflăm aici. În acest context prezentăm cele mai caracteristice greșeli ale părinților ce se comit în comunicarea cu copilul de vîrstă preșcolară:

- nu luam în seamă **Eu-I** copilului;
- nu întotdeauna răspundem la întrebările copilului;
- îl certăm pentru curiozitatea lui;
- nu ne jucăm cu copilul;
- nu-l includem la timp în colectivul de copii;
- nu-i susținem interesul pentru lectură (mai întîi privirea ilustratelor, apoi citirea de către adult etc.).

Pe fondul dezvoltării generale psihice, viața afectivă a copilului se diversifică și se nuanțează. Cînd copilul este certat de adulți, trăiește un sentiment de abandon, anxietate și tristețe, plînge, face capricii.

Anxietatea este prezentă în gama de stări afective ale micuțului. Sursele ei sînt dintre cele mai diverse: separarea de părinți (mai ales, de mamă), teama de pedeapsă, prezența unei persoane străine, sau situații necunoscute. Datorită reprezentărilor pe care deseori părinții le explorează greșit apare teama de personaje imaginare: Baba-Cloanța, Zmeul rău, piticii răzbunători etc. Prezența persoanelor străine este anxioasă, declanșîndu-i timiditatea copilului, reacții de agresivitate. Dacă inițial copilul are o atitudine negativă față de străini, după ce perioada de familiarizare cu acesta trece, el devine posesiv, copleșind cu atenție persoana respectivă. O serie de cercetări interculturale au evidențiat că *teama față de străini are un caracter universal la copilul mic, indiferent de coordonatele spațio-temporale din care provine acesta* [54; 139; 145; 201; 206]. Fenomenul apare încă de la vîrstă de 6 luni, apoi înregistrează un puseu între 8-12 luni, dar se conservă uneori pînă la 4-5ani.

Familia, ca factor educațional, își lasă amprenta decisivă în fazele de început ale ontogenezei. De modul în care familia influențează dezvoltarea copilului în primii ani de viață depinde comportamentul socio-relațional al viitorului adult. De aici și necesitatea

acut sesizată astăzi în societate de educație a părinților, eficientizare a relațiilor familiale, valorizare a parteneriatului educativ. Părinții și ceilalți actori care contribuie la educarea copiilor în primii ani de viață trebuie să mediteze asupra responsabilității pe care o au în formarea personalității acestora, *familia fiind cea dinții școlă* în care copiii învață să se comporte în viață și societate.

Formula educativă eficientă pentru oricare vîrstă este familia nucleară formată din mamă, tată, copil, la care se adaugă necesitatea unui climat armonios, deoarece, așa cum sesizează Stekel W., oamenii nefericiți nu au dreptul de avea copii [58].

Nuanțînd ideea, conchidem că părinții nu trebuie să trăiască *prin procură*, adică prin viața copiilor, ci să aibă dreptul la o viață și o profesie de sine stătătoare, care să le asigure realizarea personală, împlinirea și fericirea umană.

Optimul familial pentru micuț nu poate fi creat în afara jocului. Jocul pentru copilul de vîrstă fragedă este ca o poveste sau o povestire mică cu demonstrarea acțiunilor, a jucăriilor. Copilul se autoexprima mai bine în joc decît în limbaj. Cei mai buni parteneri de joc sunt părinții sau o persoană care cunoaște bine copilul.

Vîrstă preșcolară reprezintă următoarea etapă foarte importantă de valorizare a jocului în viața copilului. Ea aduce cu sine o avalanșă de schimbări în planul dezvoltării anatomofiziologice, dezvoltării psihice, intelectuale și morale ale copilului, în cadrul relațional, asigurînd eficiența consolidării experienței comportamentale. Cu toate că foarte mulți copii încep a frecventa grădinița după 3 ani, părinții continuă să rămînă responsabili de formarea habitusului primar al copilului său. Anume în aceste condiții părinții care doresc a fi eficienți, își completează și perfecționează cunoștințele și competențele sale cu privire la educația copiilor și armonizarea relațiilor familiale. Astfel, conduita părinților trebuie să corespundă normelor moral-etice, să contribuie la stimularea acțiunilor și faptelor pozitive ale copilului. Părinții eficienți aplică strategiile și metodele de influențare adecvate vîrstei, genului, particularităților de personalitate, situației concrete.

Jocul continuă să rămână activitatea dominantă a preșcolarului, dar treptat spre 6-7 ani, acesta se corelează tot mai mult cu obiectivele de ordin instructiv. Fenomenul dat influențează adulții, care își diversifică conduitele, realizând eficient rolurile sale: ei conversează, dirijează, îndrumă, controlează, exersează, aprobă sau dezaprobă copilul.

În scopul precizării elementelor constitutive ale culturii familiale am decis să concretizăm funcțiile părinților, să analizăm acțiunile și influențele acestora în corelație cu esența, posibilitățile înțelegerii copilului și lumea lui interioară. În această ordine de idei ținem să menționăm că în cadrul familiei părinții realizează următoarele funcții:

- **crează condiții optimale pentru creșterea și educația copilului;**
- **asigură satisfacerea necesităților copilului;**
- **educă copilul, orientându-l spre un stil sănătos și demn de viață;**
- **asigură respectarea drepturilor copilului, securitatea lui și integrarea lui socială.**

Este cunoscut faptul că educația se realizează de către părinți prin intermediul *acțiunilor și influențelor*. Pentru a înțelege procesul educativ precizăm conceptele nominalizate.

Acțiunile părinților orientate spre formarea copilului ce au un scop, un instrumentar și plan special pot fi definite ca *acțiuni educative*. Ele, de regulă, sunt gândite și conștientizate de agenții educației familiale.

Acțiunile educative reprezintă un element important, conștient al educației, pe când influențele reflectă mai frecvent tradiția, cultura relațiilor interpersonale familiale, inteligența, competența părinților într-un mod subtil. Influențele sunt cele mai numeroase și deseori adulții nu le conștientizează dacă nu-și propun să analizeze special conduita lor și starea lucrurilor privind educația copiilor săi. În literatura de specialitate *influențele educative* sunt asociate cu o *mulțime de săgeți*, pe care le aplică părinții diferit, uneori reușit, alteori mai puțin reușit sau nereușit [58; 201].

Analizând natura și esența jocului în contextul educației familiale, am stabilit că acțiunile și influențele părinților în procesul acestei activități devin mult mai eficiente. Organizarea și desfășurarea jo-

cului în cadrul familiei obligă părinții să gîndească bine acțiunile și influențele preconizate, corelîndu-le cu așteptările și lumea interioară a copilului.

Prezentăm două *instrumente teoretice care vor ajuta părinții în selectarea jocului, crearea optimului familial* pentru dezvoltarea copilului prin joc și asimilarea culturii desfășurării acestuia.

Astfel, ***Scala așteptărilor copilului*** care am mai numit-o și ***Scărița dispoziției*** (Figura 17) **conține un ansamblu de nuanțe afective și etice după care adulții pot aprecia dispoziția micuțului, dorințele și așteptările acestuia.**

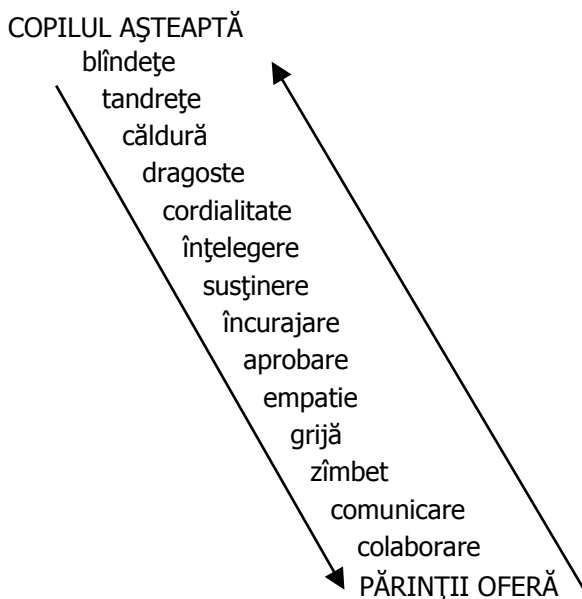

Figura 17. Scala așteptărilor copilului

Lumea interioară a copilului este foarte bogată, ea denotă o mulțime de nuanțe socioafective, calități și trăsături de temperament. Comunicarea empatică și jocul cu posibilitățile sale formative contribuie la satisfacerea așteptărilor copilului, oferind condiții eficiente de valorificare a aptitudinilor, calităților pozitive și neutralizarea, corec-

tare a neajunsurilor, greșelilor micuțului. Analiza așteptărilor copilului reflectate în scala propusă asigură conștientizarea influențelor ce parvin din partea părinților [58].

Pentru sensibilizarea părinților propunem **Schema lumii interioare a copilului** (Figura 18).

Studiind această schemă părinții conștientizează faptul că copiii manifestă diverse emoții, sentimente și, desigur că au nevoie de variate situații în care își vor exterioriza cunoștințele, abilitățile, vor consolida noi priceperi, dar își vor *descărca* și emoțiile negative acumulate.

În schema dată arătăm special *partea luminoasă* a personalității copilului ce se reflectă prin calitățile, emoțiile și sentimentele pozitive opuse trăsăturilor, emoțiilor și sentimentelor negative, asupra cărora trebuie de lucrat, pentru a le anihila, diminua, transforma sau chiar a le lichida treptat. În calitate de psiholog am lucrat cu un număr mare de părinți în baza acestor două instrumente pentru a-i învăța să înțeleagă mai bine copilul său și a le forma competențele parentale privind educația familială. În continuare, pentru a consolida calitățile pozitive și a anihila pe cele negative propunem atenției părinților următoarea **activitate de joc**.

Scopul: Formarea personalității integre, a stilului sănătos și demn de viață al copilului.

Obiective-cadru:

- Determinarea și fixarea calităților pozitive de temperament și caracter, a emoțiilor pozitive.
- Stabilirea și observarea trăsăturilor și stărilor emoționale negative.
- Transformarea, anihilarea emoțiilor negative și lichidarea trăsăturilor caracteriale negative.

Acțiuni:

1. Analizează atent Scala așteptărilor copilului (Figura 17) și Schema lumii interioare a copilului (Figura 18).
2. Elaborează aceste două instrumente cu privire la propriul copil.
3. Trăsăturile și stările emoționale negative le hașurează cu roșu (ceea ce înseamnă atenție), cele pozitive cu un verde sau albastru.

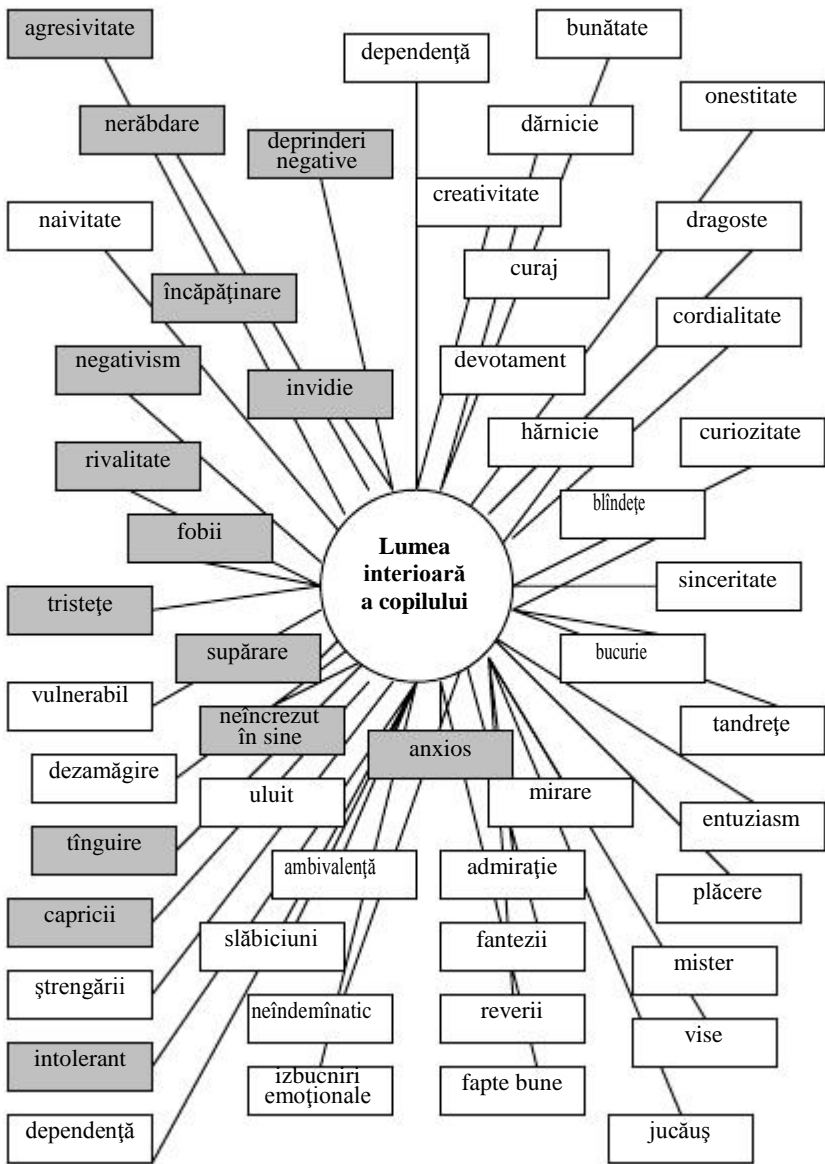

Figura 18. Schema lumii interioare a copilului

4. Elementele hașurate cu roșu cer nu numai atenție, dar și un plan de acțiuni sistematice, pe care trebuie să-l elaboreze părinții vizavi de corectarea, transformarea sau diminuarea acestora.
5. Dacă s-a obținut rezultatul scontat trăsătura sau emoția negativă se hașurează în culoarea ce denotă aspectul pozitiv (albastru sau verde).
6. Părinții trebuie să fie conștienți de faptul că planul de acțiuni educative este de durată, necesită efort moral, intelectual, volitiv, consecvență și abordare sistemică.
7. Sărbătorirea victoriei obținute de copil în corectarea / lichidarea trăsăturilor negative după ceea ce părinții s-au convins că în conduita copilului nu se mai observă acel neajuns.
8. Demonstrați și explicați copilului accesibil în baza exemplelor concrete că formarea virtuților necesită o muncă asiduă, sistematică, iar cea mai importantă biruință, o obține omul în viață atunci când se cultivă (devine bun, deștept, onest).
9. Către 6-7 ani învățați copilul să-și facă propriul portret. Acest autoportret desenat sau pictat trebuie să conțină o povestioară despre sine.
10. Comunicând cu copilul în situațiile potrivite, numiți, calitățile lui pozitive și trăsăturile negative. Urmăriți împreună cu el cum acestea dispar. Lăudați-l pentru efortul depus.
11. Puneți în mișcare imaginația, creativitatea copilului și încurajați imitarea modelului demn de urmat.

Această activitate-joc s-a dovedit a fi eficientă, interesantă și atrăgătoare pentru copii și părinți. Ea asigură observarea succesului și înregistrarea lui pe fișa ce reflectă lumea interioară a copilului, elaborată de către părinți. Sub influența părinților, cu efortul ambelor părți, lumea interioară a copilului devine tot mai bogată în calități caracteriale pozitive. Această activitate-joc am numit-o **11 pași spre perfecțiunea personalității copilului.**

Experiența de consiliere, formare a familiei și cizelare a competențelor parentale a demonstrat eficiența acestei activități și pentru autoeducația adulților.

Acum analizăm **influențele părinților** pe care le-am scos în evidență pentru a le conștientiza, a le gândi, dirija, corecta și modela când este necesar.

**Influențele parentale (unele au deseori caracter distructiv)
În procesul educației părinții:**

- îi impun copilului în mod coercitiv regulile de comportare;
- îi insuflă variate comportamente;
- îi apreciază acțiunile;
- fac judecăți și reproșuri;
- îi controlează și dirijează acțiunile;
- decid pentru copil, și în locul lui;
- ignorează opinia copilului;
- dictează sau tutelează excesiv copilul;
- aprobă sau dezaproabă fără a argumenta;
- provoacă emoții pozitive;
- provoacă emoții negative;
- manipulează cu copilul;
- deseori resping brutal copilul;
- curmă inițiativele copilului;
- alintă copilul, răsfățându-l;
- interzic, constrâng activitatea;
- sunt duri sau prea permisivi;
- țipă, lovesc copilul;
- înjosesc copilul, curmându-i încrederea în forțele proprii.

Acțiuni educative cu caracter formativ:

- caută compromisuri;
- susțin și încurajează copilul;
- se joacă, discută cu copilul;
- comunică, răspund calm și explicit la întrebările micuțului;
- îl ajută, îl învață, îi demonstrează o acțiune; întocmesc și urmează un regim adecvat de viață;

- se plimbă, frecventează spectacole pentru copii;
- organizează sărbători etc.

În concluzie, menționăm că acțiunile părinților sunt mai complexe, eficiente și sunt gândite mai bine, pe când influențele sunt prompte și în mare măsură au caracter coercitiv (de constrângere, de interdicere). Nu în zădar unii cercetători numesc influențele – *săgeți ale educației*, asociindu-le cu o lance aruncată [201], care provoacă durere, traume. Pentru a evita traumatizarea copilului, părinții trebuie să analizeze permanent influențele și propria conduita.

În mod evident, cunoscând particularitățile de vîrstă ale copilului, lumea lui interioară, așteptările, conținutul, caracterul influențelor și acțiunilor sale, părinții necesită cunoștințe și competențe cu privire la esența, importanța, acțiunilor și activităților – jocuri de durată, ce pot fi aplicate cu succes în educația familială.

Studiul respectiv de specialitate îl finalizăm cu un ansamblu de argumente în favoarea aplicării în educația familială a acțiunilor gândite și a activităților de joc:

- un cadru eficient de manifestare a copilului și prin care acesta își exteriorizează și consolidează cunoștințele, capacitățile, satisfăcîndu-și dorințele și interesele;
- principalul instrument de dezvoltare a capacităților psihice și fizice la vîrsta preșcolară;
- un factor ce satisface la gradul superlativ nevoia de acțiune, mișcare, cercetare a copilului;
- un mijloc bun de optimizare a relațiilor cu semenii și adulții;
- o activitate ce oferă posibilitate copilului de a învăța viața, de a apropia realitatea de sine;
- un exercițiu ce familiarizează copilul cu esența activităților realizate de adulți;
- o metodă eficientă de formare, corecție, dezvoltare și restructuringare a întregii vieți psihice a copilului, ce contribuie la consolidarea deprinderilor comportamentale ale copilului;

- o modalitate prin care copilul își formează capacitatea de observare, își amplifică posibilitățile percepției, memoriei, gândirii, imaginației, limbajului și a creativității;
- un instrument regulator, deoarece conformându-se regulilor de joc, copiii se dezvoltă în plan volitiv (își formează-consolidează răbdarea, curajul, perseverența, stăpânirea de sine etc.);
- o strategie complexă de promovare și cultivare a valorilor, fiindcă în joc și prin elementele jocului modelăm trăsăturile pozitive de personalitate: bunătatea, onestitatea, responsabilitatea, voința, respectul față de alte persoane sau invers, formăm unele trăsături negative.

6.4. COMUNICARE ȘI EDUCAȚIE FAMILIALĂ

Comunicarea umană este definită și înțeleasă ca relație interpersonală în care oamenii dau sens și valoare mesajelor primite. Mesajele facilitează schimbul de semnificații cu ajutorul cărora se asigură procesul formării, dezvoltării și umanizării individului.

Cea mai simplă schemă de comunicare între două persoane include următoarele componente:

1. Emițătorul
2. Codul
3. Canalul de comunicare
4. Mesajul
5. Receptorul sau destinatarul
6. Conexiunea inversă de la destinatar la emițător

Într-un dialog rolurile de emițător și de destinatar – receptor se schimbă alternativ. Dialogul presupune un schimb de mesaje și deseori cooperarea în tratarea unei teme sau precizarea unor informații.

În procesul comunicațional se recurge la coduri de diferite tipuri. Codul este un sistem de semne prin care se semnifică ceva,

adică se receptează sau se transmite un mesaj informațional. Se face o distincție între semnalizarea senzorială și semnalizarea intelectuală (semantică). Aceasta din urmă presupune semnificații de nivel conceptual, ce se realizează numai la om, prin intermediul limbii, și prezintă un vast și complicat sistem de coduri.

Limba se naște în zona sensibilității, dar mai apoi trece în zona intelectului, de aceea limba nu rămîne ca o expresie a unei operații logice, ci devine rezultat al unor operații psihologice, participînd activ la formarea personalității (P. Popescu-Neveanu, 1994).

Prin urmare, limba vie în aplicarea ei concretă și fenomenele psihice, de care limba este indisolubil legată sunt studiate de psiholingvistică.

Pe noi, însă, ne interesează limbajul ca activitate de comunicare interumană, realizat prin intermediul limbii și al tuturor resurselor ei. Forma de bază, naturală a limbajului este vorbirea /limbajul oral, care se însușește treptat, se învață și se sistematizează prin multiple exersări, experiențe ce debutează în copilărie și se extind de-a lungul vieții, altfel spus, vorbirea se formează prin educație.

După cum am menționat anterior, comunicarea este un proces de transmitere a unor informații, însă ea nu se limitează la acestea, ci posedă și un evident caracter educativ, pe care foarte clar îl evidențiază **L. Șoitu** în lucrarea sa *Comunicare și educație*.

Analizînd esența comunicării umane, autorul conchide: *dacă învățarea după Jean Piaget este asimilarea informațională succedată de acomodare sau restructurare operațională, atunci comunicarea este premisă, sursă, mijloc și efect al educației*.

Aici se are în vedere că comunicarea nu reflectă numai relațiile, îngrijirea acordată copiilor de către părinți și instituțiile specializate, ea înglobează ansamblul de acțiuni și climatul creat de alte persoane adulte.

Oamenii meditează, sunt preocupați de modul în care gîndesc și se manifestă cei din jur, pregătindu-se concomitent pentru rolul de educator, care este unul dintre cele mai importante.

Cine, dacă nu educatorul este responsabil pentru atitudinea față de lume, *pentru alegerea cuvîntului care zidește sau dărîmă, pentru concluziile care le afirmă sau le sugerează, pentru măsura logicului și afectivului, pentru apelul la cunoașterea de sine și de celălalt, pentru valoarea care o dă aceluia ce i se adresează? Măsura educatorului structurează, dimensionează și dinamizează* (Șoitu L. 1996).

Adulții trebuie să-și dea seama că atît intenția, influențele, cît și realizarea omului, poartă amprenta propriei experiențe și a mediului în care a fost încurajat sau, invers, nu a fost încurajat și susținut individul.

Tendința de realizare se observă la om de la cea mai fragedă vîrstă, de la primele încercări de a face ceva, de a acționa asupra cuiva, de a lăsa o anumită impresie asupra altor persoane.

Tendința de realizare a individului crește odată cu vîrsta. În adolescență acțiunile de autoidentificare se manifestă deosebit de mult, și dacă dialogul părinți-copii este dificil sau incoerent, atunci remarcăm pericolul apariției indiferenței față de om, față de aspirațiile lui, ceea ce provoacă neîncredere în propriile forțe, anxiozitate, contribuind la apariția complexului inferiorității. Dacă relațiile dintre părinți și copii sunt cordiale, inteligente, aceasta favorizează apariția unor așa calități ca: autonomia, inițiativa, perseverența, creativitatea. Trăsăturile pozitive susținute și cultivate consecvent de părinți contribuie la amplificarea esenței semnificative a identității **Eu**-lui, ceea ce asigură inserția socială a adolescentului. Prin urmare, în copilărie, dimensiunea relației dintre oameni, în primul rînd, comunicarea cu părinții și sămașii, îl pregătește pe copil pentru următoarea etapă – adolescența, perioadă de autodescoperire, autovalorificare și autoimplicare în viața socială, perioadă de individualizare permanentă.

Imaginile care s-au succedat dau sens existenței tînărului și îi prefigurează viitorul, el caută să afle sensul identității sale, se recunoaște prin comunicarea cu părinții și sămașii, își evaluează resursele și înțelege posibilitățile sale.

După cum e lesne de observat, comunicarea reprezintă un proces continuu, care se desfășoară în orice moment al vieții. Defini-

torie rămîne axa ce străbate locul de pornire a omului și aspirația acestuia construită prin autoevaluare și autoeducație, axă marcată de esența și conținutul relațiilor familiale, care sunt decisive anume în această ipostază.

Responsabilitatea valorificării pozitive a relațiilor familiale părinți – copii revine principalilor și naturalilor educatori – părinților. Această stare a lucrurilor a fost reflectată de popor în zicala înțeleaptă *cei șapte ani de acasă*.

Respectarea eticii relațiilor familiale ar permite consolidarea competențelor parentale și ar asigura unitatea acțiunilor educative.

Abordarea problemelor de etică familială presupune analiza structurilor de gândire distorsionată a adulților, ce se manifestă în relațiile părinți – copii ca niște **blocaje de comunicare**, pe care părinții deseori nici nu le observă.

Literatura de specialitate și studiile empirice ne-au permis să evidențiem următoarele **blocaje de comunicare**:

1. Exagerarea sau minimalizarea se observă foarte frecvent în conduita ambilor părinți. Adulții exagerează unele evenimente sau, invers, este evidentă tendința lor de a minimaliza importanța și valoarea unor fapte, lucruri, calități de ale copilului. Deseori părinții exagerează greșelile propriilor copii și achizițiile, succesele altora. Tendința de a exagera evenimentele este proprie mai mult mamelor, iar tații deseori le minimalizează. Această stare a lucrurilor se poate explica prin particularitățile sferei afectiv-volitive și modelul comportamental însușit în propria familie.

2. Supergeneralizarea reprezintă tendința de a observa și evidenția un singur eveniment cu caracter negativ ca fiind reprezentativ pentru întreaga activitate a copilului, ceea ce presupune crearea situațiilor de insucces în continuare.

3. Gîndirea de tipul *tot sau nimic* provoacă fenomenul cînd lucrurile sunt văzute în categoriile *alb-negru*. Dacă scopurile nu sunt atinse de copii în totalitate, părinții au tendința de a constata apariția unui eșec total, care mai apoi îi formează copilului variate fobii.

4. Descalificarea pozitivului se manifestă prin respingerea experiențelor infantile pozitive, insistând asupra faptului *că ele nu contează, nu sunt serioase*. În acest fel se menține o convingere negativă vizavi de valoarea acțiunilor realizate de copil, ceea ce contribuie la apariția anxiozității și neîncrederii în forțele proprii.

5. Desconsiderarea viziunii infantile se observă în tendința părinților de a ignora sau a desconsidera opinia copilului. Acest tip de gândire distorsionată se observă mai frecvent în familiile unde predomină stilul autoritar al relațiilor interpersonale.

6. Saltul direct spre concluzii presupune efectuarea unor sinteze, interpretări negative pripite, chiar dacă nu există fapte sigure ce ar susține convingător concluzia respectivă.

Acest blocaj se mai manifestă ca o eroare a presupunerii. Uneori părinții consideră că evenimentele vor lua o întorsătură negativă, în baza unei concluzii arbitrare, și trăiesc anticipat convingerea, de parcă această predicție este deja un fapt stabilit.

Blocajul dat subminează înțelegerea reciprocă între membrii familiei și creează nervozitate, tensionare și stări frustrante.

7. Filtrul mental presupune selectarea unui singur detaliu, care deseori poate fi negativ, și insistarea exclusivă asupra acestuia, ceea ce diminuează reflectarea obiectivă și de ansamblu a realității. Cercetările ne demonstrează un lucru curios: părinții nu au elaborat anumite criterii de selectare a detaliilor de conduită infantilă, ele depinzând mai frecvent de dispoziția părinților, de influența altor persoane sau de poziția copilului între frați și în familie.

8. Raționamentul afectiv de tip negativ rezidă în presupunerea că emoțiile negative reflectă în mod sigur lucrurile așa cum sunt. Esența acestui blocaj este deseori redat prin fraza: *Dacă simt așa, înseamnă că este adevărat*.

9. Afirmările categorice se manifestă prin încercarea părinților de a se automotiva cu *trebuie și nu trebuie* sau motivarea copiilor în direcția respectivă, ca și cum ar organiza pedeapsa înainte de a încerca să întreprindă ceva.

Figura 19. Floarea conflictelor familiale părinți – copii

Activitatea de consiliere a părinților a demonstrat că cunoașterea și conștientizarea structurilor de gândire distorsionată, privind comunicarea și exercitarea rolurilor parentale, reprezintă un pas cert, real și eficient al adulților în direcția dirijării relațiilor părinți-copii și profilaxiei conflictelor familiale.

În acest scop se poate propune părinților un joc intelectual imaginativ, pe care l-am numit **floarea conflictelor familiale**, unde fiecare petală reprezintă o structură de gândire distorsionată. Înțelegerea și conștientizarea fiecărei structuri de acest tip presupune lichidarea ei în interacțiunea sa cu copilul și, deci, presupune *smulgerea*, anularea petalei respective (Figura19).

6.5. PROFILUL MORAL AL EDUCAȚIEI FAMILIALE

Din punct de vedere pedagogic morala familială reprezintă fondul pe care se desfășoară acțiunea educativă parentală și intercomunicarea familială. Profilul moral al familiei depinde de sistemul moral al societății cu care familia interacționează permanent.

Pentru a pătrunde în esența profilului moral al relațiilor familiale este necesar să efectuăm unele precizări conceptuale.

Morala ca fenomen social reflectă relațiile ce se stabilesc între oameni. Ca formă a conștiinței sociale morala include într-un tot întreg **următoarele componente: idealul, valorile, normele, regulile morale**, care împreună constituie structura sistemului moral.

Idealul moral reprezintă nucleul acestui sistem, axa în jurul căreia gravitează toate componentele enumerate anterior.

Esența idealului moral se manifestă prin valorile, normele și regulile morale. Acesta ne apare ca o imagine a perfecțiunii umane, ca un model virtual ce reflectă esența morală a personalității.

Prezentăm valorile morale incluse în programul-cadru elaborat de experții UNESCO, interiorizarea cărora ar contribui la formarea profilului moral uman în contextul educației interculturale.

Valorile morale reprezintă anumite cerințe și exigențe generale care se impun comportamentului uman în concordanță cu idealul moral. Ele se referă la o arie vastă de situații și manifestări

comportamentale, pe cînd normele și regulile se referă numai la situațiile concrete.

Să urmărim procesul formării morale a individului sau, mai bine zis, procesul de *umanizare* a copilului în familie.

Pentru a accepta și respecta normele și regulile morale este necesar să realizăm consecvent educația morală a copilului în direcția formării reprezentărilor, competențelor, sentimentelor, conștiinței și a conduitei morale.

Acest proces complex, multidimensional, contradictoriu și interdependent începe în familie de la cea mai fragedă vîrstă a copilului, continuă în grădinița de copii, școală și alte instituții sociale, prioritară, însă, rămînînd familia ca un prim și firesc mediu de socializare și umanizare a copilului.

Dacă ne amintim că psihologii consideră vîrsta preșcolară drept perioadă sensibilă, deosebit de eficientă în vederea interiorizării cunoștințelor și a experienței comportamentale, apoi ne dăm seama că nu în zădar pedagogia populară evidențiază insistent **cei șapte ani de acasă**.

Este foarte important ca toți membrii familiei să respecte normele și regulile morale. Aceasta ar permite o asimilare a lor mai eficientă.

În sens psihopedagogic, **asimilarea** nu este altceva decît **interiorizarea normelor și regulilor morale**, care presupune un transfer (prin antrenarea factorilor subiectivi: vîrstă, experiență de viață, capacitate de înțelegere, interese, trebuințe, stări afective etc.) **în reprezentări morale**, ce se materializează în acțiuni, fapte, comportament.

Reprezentările morale, la rîndul lor, sunt prelucrate prin intermediul gîndirii, ceea ce creează condiții favorabile de înțelegere și diferențiere a notelor esențiale, auxiliare și tangențiale ale împrejurărilor, acțiunilor și faptelor. Prin operațiile gîndirii, individul ajunge la **noțiunea morală**, care, de fapt, reprezintă o sinteză complexă ce reflectă esențialul și generalul proprii pentru întreaga clasă de manifestări morale.

Noțiunea morală mai posedă și un caracter apreciativ, evidențiat de judecata morală.

Așadar, **noțiunea morală se asociază cu judecata morală**, interacționând și completându-se reciproc. Trecerea de la reprezentări la noțiunile morale și integrarea acestora într-un sistem se înfăptuiește treptat cu susținerea continuă din partea cunoștințelor, emoțiilor și sentimentelor. Corelația dintre componentul cognitiv și cel afectiv nu este suficientă pentru declanșarea actului moral. Realizarea acestuia necesită și un efort volitiv, care ar permite învingerea obstacolelor de ordin intern și extern.

Am putea menționa obstacole interne de tipul dorințelor, intențiilor, intereselor neadecvate, sentimentelor negative. Dintre obstacolele externe am putea evidenția anumite atracții bogate în satisfacții momentane sau unele împrejurări nefavorabile.

Pentru a învinge obstacolele, copilul are nevoie de un șir de calități volitive, așa ca: spiritul de disciplină, perseverența, stăpânirea de sine, independența, curajul, bărbăția, etc.

Integrate în structura caracterului, aceste calități devin componente stabile, fiind implicate în reglarea conduitei, ele capătă o nuanță morală.

Din îmbinarea componentelor: cognitiv, afectiv și volitiv, ia naștere convingerea morală, considerată de savanți ca *nucleu al conștiinței morale* a individului, *adevărate trebuințe spirituale de comportare morală* (A. Chircev, 1991; I. Nicola, 1993).

Interacțiunea acestor componente în cadrul convingerii poate fi exprimată astfel, **copilul**:

- cunoaște și înțelege norma morală;
- manifestă adeziune față de ea;
- acționează în conformitate cu cerințele pe care aceasta le prescrie.

În structura morală a personalității, convingerile se plasează la intersecția dintre conștiință și conduită, asigurând astfel condițiile psihologice necesare transferului convingerilor în conduită.

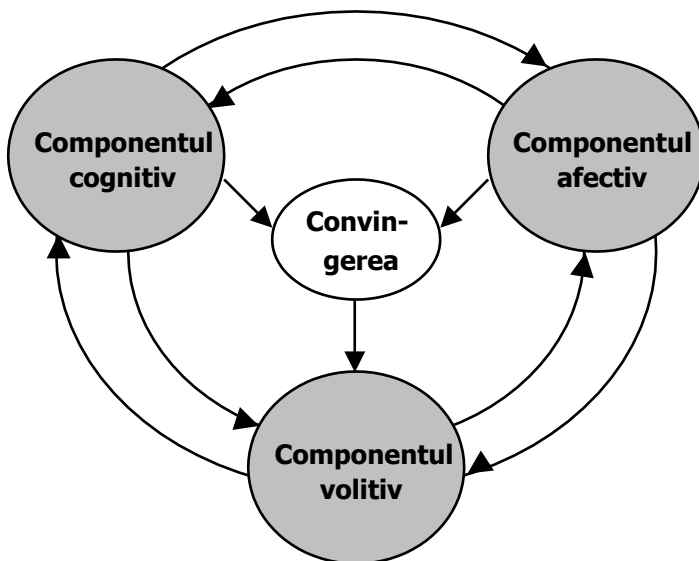

Figura 20. Formarea convingerii

Conduita morală este interpretată ca fiind o convingere obiectivă în fapte și acțiuni de natură morală (I. Nicola, 1993).

Din punct de vedere psihopedagogic conduita morală a copilului presupune formarea deprinderilor și obișnuințelor de comportare morală. Părinții trebuie să știe că deprinderile morale reprezintă elementele automatizate ale conduitei copilului, care se formează în rezultatul repetării unor acțiuni în condiții relativ identice, iar obișnuințele morale includ deprinderile ce se transformă treptat în trebuințe interne.

Profilul moral al relațiilor și al educației familiale se reflectă în preocupările cotidiene ale părinților, în comunicare și comportament, în strategiile educative parentale și strategiile comportamentale ale copiilor.

Părinții sunt datori să controleze și reevalueze sistematic conduita copilului și propria conduită, deoarece se știe că la o anumită vârstă copiii imită adulții. În acest context, ținem să subliniem că

imitația, completată cu stimulii verbali adecvați, oferă părinților posibilități suplimentare de cizelare a conduitei copilului.

Dacă opinia părinților este susținută și completată de opinia altor persoane apropiate copilului (învățători, bunici, frați, etc.), eficiența exersării și a controlului sporește.

Aici e cazul să menționăm că spre deosebire de deprinderi și obișnuințe, ce se manifestă în condiții relativ identice și sunt legate de un șir de situații concrete, calitățile de caracter sunt niște forme constante și stabile de comportament, care la fel se cultivă prin educația morală a copilului. Așa calități importante ca: cinstea, sinceritatea, onestitatea, bunătatea, altruismul, modestia, cooperarea, etc., se formează printr-o muncă asiduă, sistematică cu copiii și se manifestă în relațiile acestora cu adulții, sămașii, consolidându-se pe parcursul vieții.

6.6. PROFILUL INTELECTUAL AL COMUNICĂRII PĂRINȚI – COPII

În relațiile părinți-copii momentul-cheie de care depinde educația familială este dialogul comunicativ, care se manifestă în două ipostaze: în profilul intelectual și cel moral.

Profilul moral al comunicării adult – copil îl aflăm în etica creștină, el este elucidat multiaspectual în literatura de specialitate și-i frecvent vehiculat de familie, școală și mass-media, pe când profilul intelectual al comunicării rămîne în umbră (chiar și specialiștii îl discută episodic).

Investigațiile efectuate au confirmat acest fapt, astfel 74% din părinții lotului investigat au arătat că în comunicarea și relațiile cu copiii, cel mai mult îi interesează amabilitatea, supunerea, ascultarea acestora; 5% din părinți au evitat răspunsul și numai 21% au menționat că ar dori ca schimbul de mesaje cu copiii să fie mai variat, mai interesant și mai inteligent; să corespundă particularităților de

vîrstă ale copiilor și normelor lingvistice. Viziunile copiilor (8-18 ani) sunt opuse. Profilul moral îi interesează pe aceștia mai puțin și doar în limitele colaborării cu părinții, pe cînd profilul intelectual îi interesează pe 92% din copiii intervievați.

În pofida opiniilor preconceptuate despre scăderea interesului copiilor față de comunicarea cu adulții, lenea și indiferență acestora, am constatat interesul stabil al copiilor față de conținutul mesajelor recepționate. Majoritatea copiilor și-ar dori o intercomunicare sinceră, interesantă cu părinții nu numai după conținut, ci și după formă, esență.

Comunicarea, înțelegerea între oameni depinde în mare măsură de modul în care aceștia gîndesc, adică depinde de tipul intelectului.

Fiecare individ este înzestrat cu un anumit tip de intelect, deci părinții și copiii pot avea același tip de intelect, însă pot avea și unul deosebit, ceea ce creează anumite dificultăți în relațiile interpersonale, pe care le-am numit convențional **bariere intelectuale de comunicare**.

Am vrea să menționăm că tipul intelectului este o formațiune psihică complexă, destul de stabilă, determinată atît genetic, cît și de experiențele interiorizate, începînd cu cea mai fragedă vîrstă. Comunicarea interpersonală va fi mai eficientă dacă adulții vor cunoaște particularitățile fiecărui tip de intelect.

Deosebim șase tipuri de intelect: **teoretic, analitic, pragmatic, sintetizator, social și artistic** (W. Grant, 1997; B. A. Сухарев, 1993).

1. Tipul teoretic posedă capacitatea de a opera cu idei, simboluri, cifre, argumente logice. Printre acești indivizi putem găsi mulți idealiști, care sunt interesați mai mult de valori decît de acțiuni, ei abordează idei, soluții *bune pentru toți*, elaborează teorii, proiecte. Sunt sensibili, maleabili, intuitivi, ideile și teoriile deseori rămîn nerealizate, deoarece dezamăgindu-se în realitatea dură, acești indivizi se decepționează și nu finalizează lucrurile.

2. Tipul analitic preferă problemele raționale, logice; sunt extrem de atenți la detalii, analizîndu-le minuțios. Indivizii res-

pectivi sunt previzibili, preferă situațiile care le solicită gândirea, evită totul ce le pare subiectiv, dar deseori generează conflicte din cauza atitudinii lor inflexibile și a judecăților pripite ce le fac.

În fond sunt persoane responsabile, de nădejde, dar cam rigide.

3. Tipul pragmatic posedă capacitatea de a percepe, a înțelege și realiza în practică diverse idei, mecanisme în domeniile de activitate concretă.

Modalitatea de gândire a pragmaticilor este flexibilă, sunt înclinați spre inovație, experimentează, însă sunt deseori incapabili să-și proiecteze activitatea, să creeze niște structuri fundamentale; nu întotdeauna țin cont de necesitățile altora, pot fi foarte influențabili.

4. Tipul sintetizator produce permanent idei noi, căutând modalități de a face ca totul să se îmbine, să se potrivească într-o configurație complexă. Încearcă să asocieze lucrurile în moduri neobișnuite, originale, militând pentru schimbări fără a se gândi asupra consecințelor. Sintetizatorii sunt sceptici, deseori provoacă conflicte din cauza atitudinii sarcastice față de persoanele care gândesc altfel.

5. Tipul social se manifestă prin capacitatea de a stabili rapid relații cu alte persoane, de a crea o atmosferă favorabilă în socium, de a negocia și a consilia, fiind deschiși permanent pentru colaborare. Dacă individul de acest tip este prost educat poate deveni sîcîitor.

6. Tipul artistic posedă o sensibilitate, receptivitate și emoțivitate deosebite, care le asigură o cunoaștere și o reflectare artistică, integră a lumii. Artistul poate fi înclinat spre idealism sau pragmatism, spre analiză sau sinteză, pot fi sociabili, retrași și izolați. Printre aceștia aflăm multe persoane ce posedă aptitudini speciale: literare, artistice, plastice, muzicale, etc.

Cunoașterea și conștientizarea particularităților propriei gândiri și tipul gândirii / intelectului copiilor săi, va permite adulților să se înțeleagă mai bine pe sine și pe semenii săi, să-și coreleze acțiunile, să le argumenteze și să comunice mai eficient.

Tipurile de intelect, identificate, nu exclud și existența unor tipuri intermediare.

Este necesar să menționăm importanța proceselor gândirii pentru comunicare, începând cu vârsta micii școlarități (6-8 ani), când la copii apar și se consolidează construcțiile logice, mediate și reversibile, care înlocuiesc procedeele empirice și intuitive. Această stare a lucrurilor îl face capabil pe copil să explice, să argumenteze, să dovedească adevărul judecăților sale pe cale deductivă, ceea ce presupune restructurarea propriei conduite și a comportamentului parental în aspect intelectual.

Analizând profilul intelectual al comunicării ținem să amintim și de cultura vorbirii, care vizează nu numai utilizarea normelor lingvistice în vorbire, ci și tempoul ei, claritatea pronunțării, intonația. Oamenii gândesc și vorbesc cu viteză diferită.

Dacă individul pronunță mai mult de 2,5 cuvinte pe secundă, interlocutorul n-are șanse să-l înțeleagă.

La fel creează dificultăți în comunicare și vorbirea prea lentă. Dacă individul vorbește repede, atunci tempoul lent al interlocutorului îl irită și invers, dacă persoana vorbește lent, tempoul rapid al vorbitorului îi creează disconfort. Cea mai optimală variantă este formarea deprinderii de a vorbi într-un tempou intermediar.

Mai mult de jumătate din adulți nu prind esența mesajului, dacă fraza conține mai mult de 13 cuvinte.

Copiii de 7 ani cu greu percep frazele ce conțin opt-nouă cuvinte.

Nu întâmplător savanții recomanda părinților să dea indicații copiilor într-o formă accesibilă și concisă.

Cercetările efectuate au demonstrat că dificultăți de comunicare apar frecvent și în cazul când masajul nu este interesant sau nu corespunde trebuințelor și aspirațiilor interlocutorului. Situația în cauză am numit-o **barieră motivațională de comunicare**.

Un alt aspect al profilului intelectual al comunicării părinți – copii, ce se impune a fi cunoscut și conștientizat de individ, este capacitatea de a conversa, a asculta și a întreține o discuție.

În acest context e necesar să reținem că orice conversație presupune un efort volitiv, capacitatea de a te oferi partenerului orientându-i mesajul preconizat și capacitatea de a primi, de a recepta mesajul de răspuns printr-o armonizare comportamentală adecvată, care include: ținuta, mimica, pantomimica, gestică, tactul, timbrul, tonul, ritmul vorbirii și pauza.

Realizarea competențelor și aptitudinilor de comunicare în familie trebuie să se bazeze pe modelul comportamental pozitiv al părinților.

Mai întâi părinții trebuie să înțeleagă și să convingă copiii *că comunicarea interpersonală începe prin comunicarea cu sine. Ceilalți constituie o oglindă în măsura în care știi să privești în ea, privind, mai întâi, în tine* (L. Șoitu, 1996).

În acest scop învățăm copilul, dar ne antrenăm și noi, părinții, în arta de a asculta și a întreține o conversație prin intermediul însușirii și interiorizării următoarelor strategii de comunicare:

- identificarea gândurilor proprii;
- surprinderea esenței mesajului adresat;
- diferențierea posibilității de *a asculta* și de *a auzi*;
- motivarea propriilor acțiuni;
- argumentarea ideilor;
- controlarea emoțiilor, dar concomitent transpunerea expresivă a gândurilor;
- aprecierea argumentării partenerului;
- manifestarea flexibilității în abordarea subiectelor;
- cunoașterea și aplicarea modalităților potrivite de adresare, invitații, scuze, de a emite și primi complimente.
- transformarea situațiilor dificile, conflictuale în dialog.

Formarea calităților afectiv-relaționale ale comunicării la copii vizează atât profilul intelectual, cât și cel moral al comunicării. Adulții trebuie să se învețe a transforma discursul monologat în dialog cu copiii lor, într-o conversație cordială și eficientă.

6.7. SPECIFICUL EDUCAȚIEI ELEVULUI, CRIZELE DE VÂRSTĂ ȘI CONFLICTELE

Vârsta școlarului mic începe cu trecerea și inserția copilului într-un mediu social nou – școala.

Disponibilitățile fizice se integrează treptat dinamicii solicitărilor psihice. Continuă procesele de creștere și maturizare la nivelul sistemului nervos, are loc diminuarea egocentrismului, crește sociabilitatea, care încă nu este diferențiată; se dezvoltă constructivismul, ce își caută tot mai multe prilejuri de a se exercita și de a se impune ca dominantă (M. Zlate, 1992).

Mediul școlar aduce cu sine un climat mai rece, distanțat și mai puțin protector decât cel familial și cel din grădiniță. Acest fapt stă la baza apariției multor conflicte de ordin intern și, desigur, de ordin extern – la nivel interpersonal.

Progrese importante de-a lungul micii școlarități realizează percepția, memoria, gândirea, imaginația, voința. Se consolidează construcțiile logice, devenind mediate, reversibile; se dezvoltă operațiile gândirii, se formează capacitățile citit-scrisului, ceea ce susține progresele limbajului. Statutul de școlar al copilului îi schimbă poziția și în familie. Această perioadă, înscrisă în limite cronologice asemănătoare, de facto, poate decurge variat la diferiți copii.

O categorie de copii denotă interes pentru activitățile intelectuale, le transpun în joc, sunt activi, preferă să citească, să deseneze, construiască, pe când altă categorie de copii, au nivel scăzut de activitate, sunt nedisciplinați, capricioși, cu greu își concentrează atenția.

Tablourile externe ale conduitelor descrise denotă o necoincidență a nivelurilor constituirii premiselor necesare pentru începerea noii forme de activitate – învățătura.

Schimbarea modului de viață, noul regim de activitate, produc copilului și familiei multe griji, neazuri, dificultăți; ceea ce poate deveni și un *teren favorabil* pentru un șir de conflicte părinți – copii. Anume în această perioadă complicată pentru copil și familie învă-

țătorul trebuie să fie atent, acordându-le ajutor ambelor părți pentru a le ușura și a face mai eficientă adaptarea lor la cerințele școlii.

Aici concepem rolul prioritar al serviciului psihologic din școală, care ar trebui să învețe adulții a acționa împreună în direcția cultivării intereselor cognitive și a capacității de reglare a manifestărilor comportamentale negative, pentru ca copiii să îndrăgească din tot sufletul învățătura, școala și să poată însuși conținutul noțiunilor și normelor care stau la baza sentimentelor morale.

Vîrsta pubertară marchează încheierea copilăriei propriu-zise și începutul adolescenței, de aceea în tabloul ei psihologic întâlnim îmbinări curioase ale unor particularități ce țin de mica școlaritate cu acelea ce prefigurează ținuta adolescentină.

Puberul este încă un copil, dar un copil care *din cînd în cînd tinde să-și depășească copilăria și care mai mult decît în oricare din perioadele precedente prelungeste această copilărie spre viitor* (P. Osterrieth).

Deși activitatea dominantă rămîne învățarea, aceasta se modifică, devenind mai conștientă, amplă, diferențiată.

Viața familială și școlară a puberului este completată de viața lui socială, manifestată prin intermediul inserției sale în grupul de similitudine (de egali) și a contactului mai direct cu lumea adulților.

Puberul are nevoie de independență, de relații în grup, el asimilează competențe de comunicare în baza normelor de conduită moral-etică. Deși se începe a detașa de familie, puberul mai simte acut nevoia de afecțiune, ocrotire și atenție din partea părinților.

Formațiunea nouă a acestei vîrste o constituie tendința spre maturitate, formarea conștiinței morale, începutul autoaprecierii și autodeterminării.

Considerăm drept particularitate deosebită a puberului nevoia de împlinire, care se manifestă în așteptarea unui lucru ce pînă acum nu a avut loc.

Puberul așteaptă *să fie mai repede mare, să devină cineva, să devină el însuși, să fie personal*. De aici se observă o neîncredere, o nesatisfacție; oscilații între impulsivitate și nehotărîre, o contradicție internă.

În pofida acestor fenomene, puberul dispune de un instrument psihic, deosebit de important, care îl va ajuta să-și satisfacă necesitatea de împlinire – **Eul** propriu, ce a devenit un factor rațional, deoarece îi oferă copilului forța de a stăpîni emoțiile și acțiunile, de a reflecta asupra acestora (G. Allport, 1981; P. Osterrieth etc.).

Dezvoltarea marcantă a gândirii și a tuturor proceselor psihice cognitive îl fac pe puber mai inteligent, evidențiindu-i tendința de a comenta și interpreta cele observate, de a crea ceva nou în raport cu trăirile proprii și experiența de viață.

La vârsta aceasta un conținut nou capătă și relațiile dintre sexe, fiind legate de maturizarea sexuală. La prima vedere relațiile dintre băieți și fete rămîn încă reci, de ignorare reciprocă, însă o analiză mai amănunțită a conduitei puberilor demonstrează apariția interesului față de sexul opus, ceea ce se manifestă printr-o grijă deosebită pentru exteriorul său, ținuta vestimentară, maniere etc.

Toate particularitățile puberului la care ne-am referit denotă importanța stimei din partea adulților față de personalitatea lui, înțelegerea și stimularea autodeterminării și autocunoașterii sale.

Adolescența reprezintă o perioadă deosebită în viața omului, cu o dinamică excepțională în timp, în procesul căreia apar așa formațiuni noi ca: interesele și idealurile morale, convingerile și concepția despre lume, autoconștiința; se constituie autodeterminarea profesională și socială.

Considerînd vârsta adolescentină deosebit de importantă pentru formarea personalității, i-am dedicat un capitol separat

La finele analizei fenomenului *copil – factor*, este necesar să menționăm că trecerea de la o vîrstă la alta poate avea loc brusc, critic sau treptat, lent.

Consecutivitatea perioadelor de vîrstă e determinată de succesiunea perioadelor stabile și critice.

E important ca adulții să cunoască particularitățile distinctive ale perioadelor critice.

În primul rînd, e bine să știm că criza poate începe pe neașteptate, brusc, iar agravarea ei se produce pe la mijlocul acestei perioade.

Perioadele critice decurg diferit, la adolescenți se constată o mare variabilitate a manifestărilor comportamentale.

Crizele de la **un an** și cele de **la trei ani** se pot manifesta prin capricii frecvente ale copiilor, îndărătnicia lor, tendința de a cerceta, cunoaște mediul ambiant. Un indice important al crizei de 3 ani reprezintă conștientizarea propriei personalități, care se manifestă prin tendința copilului de a acționa de unul singur și aplicarea frecventă a sintagmei ***eu singur***. **Psihologii consideră ca la vârsta de 3 ani se naște personalitatea pentru prima dată** [54; 59; 83; 147; 189; 201].

Criza de la 7 ani se manifestă prin dereglarea echilibrului psihologic, prin instabilitatea dispoziției, a voinței, concomitent observându-se și o independență crescândă a copilului.

Criza de la 10/11 ani se poate manifesta prin încăpăținare, negativism; **cea de la 14/15 ani** – prin micșorarea productivității intelectuale, deoarece are loc trecerea la o formă mai superioară a activității mintale, bazată pe înțelegere și deducție.

Criza de la 17/18 ani ține de detașarea adolescentului de familie și se poate manifesta printr-o *izolare* de părinți, tendințe exagerate spre autonomie și independență; conduite exaltate sau originale (Vezi 4.2).

În concluzie, scoaterea în relief a particularităților esențiale a primului factor va contribui la conștientizarea acestora și formarea competențelor și eficienței parentale.

Factorul parental (*părinte-factor*) reprezintă un fenomen complex comportamental ce reflectă atitudinea emoțională a părinților față de copil, care se poate manifesta în trei ipostaze:

- în stilul comunicării adultului cu copilul;
- în tendința și orientarea adultului spre cunoașterea personalității copilului;
- în capacitatea și dorința de a înțelege copilul.

Indiferent de gradul manifestării primului factor în diada relațională părinte – copil, situația care i-a impus pe părinți să se adreseze psihologului a fost sesizarea neeficienței sale în comunicarea cu copilul.

În acest context, evidențiem **patru cauze principale ale atitudinii parentale neeficiente:**

1. Incompetența psihologică și pedagogică a părinților;
2. Axarea pe stereotipuri distorsionate în educația copiilor;
3. Problemele, dificultățile și conflictele personale ale părinților prin prisma cărora se comunică cu copiii;
4. Relații dezarmonioase, conflictuale și comunicarea neeficientă cu alți membri ai familiei.

În scopul înțelegerii scenariului și a mecanismului derulării conflictelor familiale părinți – copii, ilustrăm cauzele nominalizate mai sus cu câteva exemple din activitatea de consiliere a familiei.

Studiul de caz nr.1

Mama unui copil de 8 ani s-a adresat după ajutor psihologic, formulând dificultățile apărute în relația cu copilul astfel: *Mihai nu învață, este lipsit de voință, responsabilitate, e încăpăținat.*

Analiza detaliată a situației a scos la iveală următoarele: ambii părinți lucrează, iar copilul după școală rămâne singur acasă. Mama îl educă prin intermediul sunetelor telefonice, cerându-i ca copilul să-și facă lecțiile, să facă ordine în odaie, să mănânce etc.

Mihai îndeplinea însărcinările sporadic sau nu le îndeplinea deloc, luându-se cu joaca. Mama a ascuns jucăriile, copilul a început să se joace cu obiectele de uz casnic, pe care deseori le strica.

Nici o convorbire și convingere de a mamei nu și-a atins scopul, copilul continua să se *încăpățineze*, manifestând *lipsă de voință*.

Analiza situației:

Singurătatea îl stresa pe copil, creîndu-i o stare de neliniște, frică, pe care acesta se străduia s-o recupereze printr-o activitate plăcută, accesibilă – jocul, uitînd de celelalte obligațiuni.

Activitatea de joc în acest caz reprezintă o modalitate de alinare, securizare psihologică. Plecînd de la faptul că relațiile interpersonale, în fond, reprezintă un șir de tranzacții, am stabilit că conduita mamei era influențată de opiniile preconcepute și stereotipurile interiorizate în familia de origine.

Astfel, putem conchide că mama nu cunoaște particularitățile de vîrstă ale copilului, nu înțelege starea și trăirile acestuia și nici nu tinde să le înțeleagă. În educația copilului se conduce de stereotipurile asimilate în familia sa, pe care le considera eficiente.

Studiul de caz nr.2

Tata s-a adresat la psiholog, deoarece considera că fiul său, în vîrstă de 14 ani, este timid, fricos și nehotărît.

Investigația ne-a permis să depistăm un șir de incompetențe și greșeli în comportarea tatălui. Dorind să-l facă pe copil curajos, adultul aplica așa metode de călire a voinței ca: aruncarea acestuia în lac la locuri adînci, trimiterea seara în curte sau la vecini după anumite obiecte etc.

Tata era convins că numai astfel de metode vor asigura formarea bărbăției, curajului la copil (prietenul său anume așa l-a făcut îndrăzneț pe fiul lui).

Cazul descris ne permite să detectăm incompetența parentală și explorarea stereotipurilor greșite de educație.

Studiul de caz nr.3

Mama a venit la consultație, fiindcă considera că fiica ei, în vîrstă de 10 ani, e lipsită de inițiativă, n-are interese stabile, nu învață și e neascultătoare.

Investigațiile efectuate n-au stabilit dereglări de comportament din partea fetei, mai mult ca atît, plîngerile mamei s-au dovedit a fi lipsite de teme.

În realitate fetița era activă, citea mult, învață bine, frecventa un cerc de dans, se ocupa cu muzica, însă mama dorea ca aceasta să se ocupe de matematica și să învețe o limbă modernă.

Observațiile realizate au permis să determinăm un repertoriu scund al mijloacelor de comunicare al mamei cu fetița, chiar o doză de nervozitate, distanțare în relații, contactul tactil insuficient cu copilul.

Continuând investigațiile, am aflat că mama are o dificultate care o *macină* neconținut (încercarea ei de a-și reface familia a eșuat). Relațiile cu fostul soț au traumatizat-o psihologic, i-au lăsat o amprentă negativă – o fobie, se credea contaminată de o maladie periculoasă).

Ocotindu-și fiica, mama evita să se atingă de ea (temându-se să nu o molipsească), astfel treptat evenimentul neplăcut a fost uitat, iar acest comportament s-a consolidat.

Desigur, acesta este un caz foarte complicat, când avem de a face nu numai cu incompetența parentală, ci și cu un adult neurotizat, la care dificultatea personală a fost inclusă în comunicarea cu copilul. În acest caz se mai observă tendința adultului de a impune copilului ambițiile nerealizate de el însuși.

Studiul de caz nr.4

După o viață plină de conflicte, certuri, părinții lui Andrei au divorțat. Tata și-a creat o altă familie, iar mama a rămas cu feciorul.

S-a adresat la psiholog cu întrebarea: *Ce să facă ca Andrei să nu-i semene tatălui?*

Femeia considera că băiatul este prost, leneș și încapăținat ca și tatăl lui; deseori îl ceartă fără motiv, uneori îl bate. Copilul a început să învețe slab, să fugă de la lecții, de acasă, nu asculta de mama.

În acest caz avem o situație extrem de dificilă, femeia nu-și dădea seama că relația negativă cu soțul a influențat atitudinea ei și comportamentul față de copil.

Este evident că mama nu era obiectivă; în persoana fiului ea de fapt, îl *vedea* pe fostul soț și continua să se *certe și să conflicteze cu el*, mai bine zis, cu fantoma acestuia.

Prin urmare, avem un caz tipic de transfer al relațiilor negative cu un membru al familiei asupra comunicării cu altul – copilul.

Spre regret, această influență nefastă a relațiilor negative dintre adulți asupra comunicării cu copilul o putem depista și în familiile complete.

Soluționarea acestor situații cere nu numai competență profesională, ci și timp, răbdare, minuțiozitate.

Remediile cele mai eficiente ale psihoterapiei familiale sunt: convorbirile și discuțiile cu părinții și copiii (individuale și în grup), modelarea și soluționarea situațiilor de conflict, analiza situațiilor respective, jocurile corecționale, asimilarea cunoștințelor în domeniul psihopedagogiei familiale etc.

Metodele interactive se aplică concomitent cu studierea unui program special și organizarea trainingurilor de intercomunicare în grupuri mixte. Pe parcurs învățăm părinții a folosi aprobarea, dezaprobarea, a se juca, a asculta copilul etc.

Relațiile familiale se corectează într-o anumită consecutivitate.

La prima etapă ne centrăm pe copil, dându-i posibilitatea să-și exteriorizeze toate necazurile, dificultățile, sentimentele și să-și expună opiniile sale privind relațiile cu părinții.

In etapa a doua lucrăm cu părinții și copiii concomitent, asigurându-le poziția de parteneri egali.

Etapa a treia presupune centrarea asupra relațiilor în diada soț – soție (mamă – tată).

Pe parcursul întregii activități se cere efectuarea unei analize funcționale de tip tranzacțional a acțiunilor în raportul părinți–copii (E. Berne, 1967), ceea ce ajută să înțelegem etiologia conflictului și sporește eficiența dirijării acestuia.

În procesul conflictelor interpersonale putem observa la indivizi diverse reacții.

Reacțiile depind în mare măsură de particularitățile individual-tipologice (de vîrstă, gen, temperament, afectivitate, etc.), însă abilitățile și deprinderile, care presupun conștientizarea acțiunilor și comportamentului, formate prin intermediul educației, ocupă o poziție prioritară în procesul corecției și reducerii acestora.

Experimentele efectuate (în cîteva instituții de învățămînt cu copiii și părinții), ne-au convins că familia are nevoie de un ajutor profesionist în direcția armonizării relațiilor părinți – copii.

Dacă părinții recunosc și conștientizează dificultățile de înțelegere și influențare a copilului și sunt antrenați împreună cu aceștia prin intermediul unor activități speciale, orientate spre armonizarea

comunicării, se reduc reacțiile negative și se ameliorează evident climatul relațional al familiei.

În vederea optimizării relațiilor părinți – copii se impun cu prioritate următoarele cerințe:

- utilizarea tehnologiilor educaționale moderne în scopul pregătirii psihopedagogice a părinților și a copiilor, mai cu seamă a adolescenților, pentru a lichida consecvent atitudinile preconcepute ale acestora.
- implicarea serviciului psihologic al instituțiilor de învățământ în elaborarea și realizarea unui program complex de psihopedagogie familială;
- pregătirea practică a părinților și a copiilor, adolescenților în scopul formării abilităților de elaborare a strategiilor și tacticilor de învingere a dificultăților de intercomunicare și de comportare;
- pregătirea părinților și a copiilor în direcția profilaxiei conflictelor familiale și a familiarizării lor cu particularitățile de vîrstă ale puberului și ale adolescentului, cu calitățile de personalitate, temerile acestora și principiile de educație;
- prezența unui comportament didactic (în instituțiile de învățământ) și familial, orientat spre lichidarea blocajelor și opiniilor preconcepute despre vîrsta dată și despre relațiile adolescenți – părinți, prin conștientizarea rolului mobilizator al sugestiei și al convingerii;
- propagarea cunoștințelor de psihopedagogie familială pe diverse căi: adunări de părinți, cercuri, ateliere cu caracter formativ, consultații pentru adolescenți și părinți etc.

Analizînd și comparînd formele reacțiilor copiilor și a părinților pînă și după instruire, observăm ameliorarea situației:

- unele forme de reacții negative au dispărut, altele s-au redus;
- atît copiii, cît și părinții au început mai frecvent să experimenteze, să-și încerce șansele, să se identifice cu alte persoane, să-și atingă scopul, să accepte situația, etc.

6.8. OPTIMUL FAMILIAL, FORMAREA PERSONALITĂȚII COPILULUI ȘI CONDUITA PARENTALĂ

Pentru a evidenția importanța familiei în educația copilului am realizat o sinteză privind esența familiei și tipurile de conduită ale părinților. **Caracteristicile esențiale ale familiei ce influențează dezvoltarea și formarea personalității copilului sunt:**

- reprezintă primul grup social în care născuște copilul și este un prim instrument de reglare a interacțiunilor și raporturilor dintre copil și mediul social;
- asigură mediul firesc de creștere și dezvoltare neuro-psihică și fizică, intelectuală, moral-volitivă, afectivă, estetică și de formare a deprinderilor de muncă;
- constituie fundamentul învățării relațiilor de familie și este cadrul de formare a individualității copilului;
- reprezintă primul mediu social în care copilul învață sentimentul social și exersează abilitățile și priceperile comportamentului social;
- oferă copilului posibilități de autodescoperire, autoformare și autoeducație;
- oferă un climat favorabil de siguranță afectivă pentru formarea tuturor structurilor personalității copilului și posibilități de consiliere cu semenii;
- reprezintă primul model relațional și comportamental ce oferă posibilități de interiorizare a experienței relaționale și a celei de gen.

Analizând relațiile părinți – copii, savantul **P. Osterreich** o face prin prisma a două atitudini esențiale ale acestora: acceptarea și neacceptarea. **Acceptarea** este premisa dezvoltării unor copii liberi și implică mai frecvent un stil educativ familial charismatic (controlul și relația sunt echilibrate) și o autoritate parentală de tip persuasiv sau structurant, care mizează pe colaborare și parteneriat.

Neacceptarea poate avea mai multe fațete. Ea poate include atât respingerea, cât și supratutelarea sau supraprotecția copilului, un

stil educativ familial sever, dur, unde predomină controlul; stilul educativ anomic (nici o tehnică nu se aplică sistematic) și unul de dictat, care presupune o autoritate parentală de tip coercitiv, ce mizează pe forță, frică față de adult, supunere imediată și necondiționată din partea copilului.

Caracteristicile copilului acceptat:

este creativ, liber, denotă spontanietate, inventivitate și originalitate;
posedă independență și amor propriu, este deschis spre comunicare și relații;
are capacități de lider, se poate impune semenilor;
manifestă perseverență și curaj în acțiunile interesante, de valoare și indiferență față de cele neinteresante;
posedă autoritate, forță de concentrare, capacități de autoapărare și chiar o anumită doză de agresivitate;
posedă o individualitate evidentă și caută activ să se autoafirme în mediul social apropiat lui;
preferă jocurile creative: la computer; construcții; de imaginație;
manifestă dorința de a fi mai mare, de a cunoaște lumea și de a ține piept anumitor dificultăți.

Caracteristicile copilului neacceptat:

este închis, necomunicativ, se joacă mai mult singur, frecvent se izolează de semenii;
nu este partener eficient de joacă și în acțiuni comune cu adulții sau semenii;
trăiește sentimente de anxietate și frustrare, este nesigur în propriile forțe;
caută simpatia semenilor pe diverse căi (uneori neadecvate: o face pe bufonul sau eroul);
este respins de colegi, nu-i ordonat, atent: poate fi agresiv și brutal;
poate avea devieri de limbaj, comportament;

se teme de părinți, considerându-i duri, ostili, severi; frecvent se îmbolnăvește, manifestă tristețe, disperare, sarcasm și pesimism.

În literatura de specialitate există o multitudine de tipologii ale mamelor și taților, elaborate de psihologi și medici (A. Varga, 1989; A. Zaharov, 1998; A. Barcan, 2000 etc.).

În baza analizei literaturii consacrate tipologiei parentale, a observațiilor studiilor empirice am elaborat o clasificare convențională a mamelor și taților. Criteriile pe care ne-am axat sunt tendința esențială și specificul conduitei parentale.

Tipuri de conduită parentală ale mamelor și taților

Nr. d/o	Tipul conduite	Tendința esențială	Specificul conduitei
1	2	3	4
1.	Mamă <i>cloșcă</i>	Atașament și tutelă exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare permisivă (liberală) - securizare excesivă: anticipă orice dificultate, duce copilul de mână peste tot, lipsindu-l de autonomie, independență; - alintă copilul, îi permite orice; - empatie exagerată
2.	<i>Ileana Cosînzeană</i>	Atașament stabilitate și valorizare a tuturor membrilor familiei	<ul style="list-style-type: none"> - comportare și autoritate structurantă, axată pe parteneriat - normele și regulile de viață se stabilesc la <i>sfatul familiei</i> - este ascultat și apreciat fiecare membru al familiei (adultii și copiii) - orientată spre colaborare și parteneriat
3.	Mamă <i>genera-lisimus</i>	Autoritarism; lider-însuflătorilor	<ul style="list-style-type: none"> - comportare autoritară, dură - generează idei, strategii, planuri pe care nu le discută sau negociază, dar cere să fie realizate - normele și regulile de viață a familiei le stabilește singură și cere îndeplinirea lor strictă

Nr. d/o	Tipul conduite	Tendința esențială	Specificul conduitei
1	2	3	4
1.	Mamă <i>cloșcă</i>	Atașament și tutelă exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare permisivă (liberală) - securizare excesivă: anticipă orice dificultate, duce copilul de mână peste tot, lipsindu-l de autonomie, independență; - alintă copilul, îi permite orice; - empatie exagerată
2.	<i>Ileana Cosînzeană</i>	Atașament stabilitate și valorizare a tuturor membrilor familiei	<ul style="list-style-type: none"> - comportare și autoritate structurantă, axată pe parteneriat - normele și regulile de viață se stabilesc la <i>sfatul familiei</i> - este ascultat și apreciat fiecare membru al familiei (adulții și copiii) - orientată spre colaborare și parteneriat
3.	Mamă <i>generalisimus</i>	Autoritarism; lider-însuflătorilor	<ul style="list-style-type: none"> - comportare autoritară, dură - generează idei, strategii, planuri pe care nu le discută sau negociază, dar cere să fie realizate - normele și regulile de viață a familiei le stabilește singură și cere îndeplinirea lor strictă
1	2	3	4
4.	Mamă – <i>tată</i>	Asumarea funcțiilor tatei. Strictete și exigență exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare în care se manifestă două extreme: blîndețe și severitate - axată pe valorizarea independenței și responsabilității - aplicarea metodelor autoritare de educație în îmbinare cu controlul strict
5.	Mamă – <i>Regina zăpezilor</i>	Axată pe interes și dragoste de la distanță	<ul style="list-style-type: none"> - manifestă un atașament de tip <i>distanțat</i>, poate să se afle mult timp la distanță de familie - comportare ce denotă rațiune și o doză de egoism
6.	Frumoasa Adamiță	Trăiește într-o lume	- comportament și stil anomic (inconsecvent)

Nr. d/o	Tipul conduite	Tendința esențială	Specificul conduitei
1	2	3	4
1.	Mamă <i>cloșcă</i>	Atașament și tutelă exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare permisivă (liberală) - securizare excesivă: anticipă orice dificultate, duce copilul de mână peste tot, lipsindu-l de autonomie, independență; - alintă copilul, îi permite orice; - empatie exagerată
2.	<i>Ileana Cosînzeană</i>	Atașament stabilitate și valorizare a tuturor membrilor familiei	<ul style="list-style-type: none"> - comportare și autoritate structurantă, axată pe parteneriat - normele și regulile de viață se stabilesc la <i>sfatul familiei</i> - este ascultat și apreciat fiecare membru al familiei (adulții și copiii) - orientată spre colaborare și parteneriat
3.	Mamă <i>generalisimus</i>	Autoritarism; lider-însuflătorilor	<ul style="list-style-type: none"> - comportare autoritară, dură - generează idei, strategii, planuri pe care nu le discută sau negociază, dar cere să fie realizate - normele și regulile de viață a familiei le stabilește singură și cere îndeplinirea lor strictă
1	2	3	4
4.	Mamă – <i>tată</i>	Asumarea funcțiilor tatei. Strictete și exigență exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare în care se manifestă două extreme: blîndețe și severitate - axată pe valorizarea independenței și responsabilității - aplicarea metodelor autoritare de educație în îmbinare cu controlul strict
5.	Mamă – <i>Regina zăpezilor</i>	Axată pe interes și dragoste de la distanță	<ul style="list-style-type: none"> - manifestă un atașament de tip <i>distanțat</i>, poate să se afle mult timp la distanță de familie - comportare ce denotă rațiune și o doză de egoism

Nr. d/o	Tipul conduite	Tendința esențială	Specificul conduitei
1	2	3	4
1.	Mamă <i>cloșcă</i>	Atașament și tutelă exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare permisivă (liberală) - securizare excesivă: anticipă orice dificultate, duce copilul de mână peste tot, lipsindu-l de autonomie, independență; - alintă copilul, îi permite orice; - empatie exagerată
2.	<i>Ileana Cosînzeană</i>	Atașament stabilitate și valorizare a tuturor membrilor familiei	<ul style="list-style-type: none"> - comportare și autoritate structurantă, axată pe parteneriat - normele și regulile de viață se stabilesc la <i>sfatul familiei</i> - este ascultat și apreciat fiecare membru al familiei (adulții și copiii) - orientată spre colaborare și parteneriat
3.	Mamă <i>generalisimus</i>	Autoritarism; lider-însuflătorilor	<ul style="list-style-type: none"> - comportare autoritară, dură - generează idei, strategii, planuri pe care nu le discută sau negociază, dar cere să fie realizate - normele și regulile de viață a familiei le stabilește singură și cere îndeplinirea lor strictă
1	2	3	4
4.	Mamă – <i>tată</i>	Asumarea funcțiilor tatei. Strictete și exigență exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare în care se manifestă două extreme: blîndețe și severitate - axată pe valorizarea independenței și responsabilității - aplicarea metodelor autoritare de educație în îmbinare cu controlul strict
5.	Mamă – <i>Regina zăpezilor</i>	Axată pe interes și dragoste de la distanță	<ul style="list-style-type: none"> - manifestă un atașament de tip <i>distanțat</i>, poate să se afle mult timp la distanță de familie - comportare ce denotă rațiune și o doză de egoism
6.	Frumoasa Adamiță	Trăiește într-o lume	- comportament și stil anomic (inconsecvent)

Nr. d/o	Tipul conduite	Tendința esențială	Specificul conduitei
1	2	3	4
1.	Mamă <i>cloșcă</i>	Atașament și tutelă exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare permisivă (liberală) - securizare excesivă: anticipă orice dificultate, duce copilul de mână peste tot, lipsindu-l de autonomie, independență; - alintă copilul, îi permite orice; - empatie exagerată
2.	<i>Ileana Cosînzeană</i>	Atașament stabilitate și valorizare a tuturor membrilor familiei	<ul style="list-style-type: none"> - comportare și autoritate structurantă, axată pe parteneriat - normele și regulile de viață se stabilesc la <i>sfatul familiei</i> - este ascultat și apreciat fiecare membru al familiei (adulții și copiii) - orientată spre colaborare și parteneriat
3.	Mamă <i>generalisimus</i>	Autoritarism; lider-însuflătorilor	<ul style="list-style-type: none"> - comportare autoritară, dură - generează idei, strategii, planuri pe care nu le discută sau negociază, dar cere să fie realizate - normele și regulile de viață a familiei le stabilește singură și cere îndeplinirea lor strictă

6.9. FAMILIA TEMPORAR DEZINTEGRATĂ: EDUCAȚIA COPIILOR ȘI CONDUITA PĂRINȚILOR

Într-o societate democratică politicile educaționale de dezvoltare și ocrotire, de asistență socială a familiei se pot realiza printr-o colaborare complexă în baza **principiului abordării sistemice**, prin implicarea instituțiilor sociale (familie, școală, biserică, justiția) și a comunității [55].

Redescoperirea și redefinirea rolului familiei în viața omului, a calității de familist și părinte competent și eficient solicită o tratare responsabilă, asemenea unei profesii ce trebuie învățată.

Personalitatea umană se formează prin mecanismul complex al socializării primare și secundare, părinții fiind persoanele ce mijlocesc procesul transformării ființei biologice într-o ființă socială.

Primul univers social al copilului, familia, reprezintă micromediul care-i oferă întâia experiență de viață, formându-i **Eu-l** social și **Supra-eu-l** prin care acesta va primi, prelucra și estima informația ulterioară. Primele persoane de care se atașează copilul și pe care le iubește necondiționat, cu adevărat, sînt părinții. Primul model comportamental, prima autoritate semnificativă în relațiile de gen și în relațiile familiale este oferită de părinți. În acest context familiile dezintegrate influențează nefast asupra copilului. Problemele comportamentale și emoționale identificate la copiii din familiile dezintegrate:

- iritabilitate, hiperreactivitate;
- comportamente deviante;
- anxietate, fobii;
- negativism, refuz de a merge la școală;
- tulburări de somn, tulburări de concentrare a atenției etc.
- agresivitate față de frați, colegi de școală, părintele rămas;
- stări preneurotice și neurotice (enurezis, encoprezis, cefalee, grețuri);
- complexul inferiorității.

Consecințele dezintegrării familiei:

- destrămarea relațiilor conjugale și implicarea în relații extraconjugale;
- alcoolizarea membrilor familiei, în special a bărbaților rămași acasă;
- îmbolnăvirea membrilor familiei, în special a celor plecați (stresul separării de cei dragi se suprapune stresului inadapării la condițiile noi de viață și activitate.
- Distrugerea relației părinți – copii sau distanțarea.

Factorii ce țin *de părinte* în depășirea stresului provocat de despărțirea de părinți:

- inteligența;
- frecvența comunicării cu copilul și calitatea acesteia;
- empatia;
- atitudinea față de copil și stilul educațional;
- sănătatea fizică și psihică.

Condiții de diminuare a stresului provocat de plecarea părinților de acasă:

- relația bună mamă-copil în cazul când pleacă tatăl;
- relația bună tată-copil în cazul când copilul rămîne cu tata;
- interesul copilului față de un domeniu de activitate sau un hobby;
- succesul școlar;
- aprobarea copilului pentru merite școlare sau activități extrafamiliale;
- relații bune cu frații;
- relații bune cu un adult din afara familiei;
- relația de prietenie cu un coleg.

Să încercăm a înțelege situația copilului lăsat de părinți, indiferent de vîrstă, chiar și în grija unor persoane versate în educație. Este evident faptul că apar întrebări de tipul:

- Cum se dezvoltă copilul în lipsa părinților? Ce simte el?
- Ce domenii ale vieții de familie sunt afectate de lipsa părinților?
- Putem aborda problema unei etici comportamentale copii – părinți care ar diminua consecințele negative și ar ameliora climatul moral al familiei în dificultate?

Investigațiile efectuate în ultimii doi ani privind familia temporar dezintegrată (unul sau ambii părinți plecați la munci peste hotare) au permis să evidențiem **12 domenii ale vieții de familie influențate de lipsa părinților și sa elaboram un ansamblu de strategii comportamentale cu caracter educativ:**

Nr. d/o	Tipul conduite	Tendința esențială	Specificul conduitei
1	2	3	4
1.	Mamă <i>cloșcă</i>	Atașament și tutelă exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare permisivă (liberală) - securizare excesivă: anticipă orice dificultate, duce copilul de mână peste tot, lipsindu-l de autonomie, independență; - alintă copilul, îi permite orice; - empatie exagerată
2.	<i>Ileana Cosînzeană</i>	Atașament stabilitate și valorizare a tuturor membrilor familiei	<ul style="list-style-type: none"> - comportare și autoritate structurantă, axată pe parteneriat - normele și regulile de viață se stabilesc la <i>sfatul familiei</i> - este ascultat și apreciat fiecare membru al familiei (adulții și copiii) - orientată spre colaborare și parteneriat
3.	Mamă <i>generalisimus</i>	Autoritarism; lider-însuflătorilor	<ul style="list-style-type: none"> - comportare autoritară, dură - generează idei, strategii, planuri pe care nu le discută sau negociază, dar cere să fie realizate - normele și regulile de viață a familiei le stabilește singură și cere îndeplinirea lor strictă
1	2	3	4
4.	Mamă – <i>tată</i>	Asumarea funcțiilor tatei. Strictete și exigență exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare în care se manifestă două extreme: blîndețe și severitate - axată pe valorizarea independenței și responsabilității - aplicarea metodelor autoritare de educație în îmbinare cu controlul strict
5.	Mamă – <i>Regina zăpezilor</i>	Axată pe interes și dragoste de la distanță	<ul style="list-style-type: none"> - manifestă un atașament de tip <i>distanțat</i>, poate să se afle mult timp la distanță de familie - comportare ce denotă rațiune și o doză de egoism
6.	Frumoasa	Trăiește	- comportament și stil anomic

Nr. d/o	Tipul conduite	Tendința esențială	Specificul conduitei
1	2	3	4
1.	Mamă <i>cloșcă</i>	Atașament și tutelă exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare permisivă (liberală) - securizare excesivă: anticipă orice dificultate, duce copilul de mână peste tot, lipsindu-l de autonomie, independență; - alintă copilul, îi permite orice; - empatie exagerată
2.	<i>Ileana Cosînzeană</i>	Atașament stabilitate și valorizare a tuturor membrilor familiei	<ul style="list-style-type: none"> - comportare și autoritate structurantă, axată pe parteneriat - normele și regulile de viață se stabilesc la <i>sfatul familiei</i> - este ascultat și apreciat fiecare membru al familiei (adulții și copiii) - orientată spre colaborare și parteneriat
3.	Mamă <i>generalisimus</i>	Autoritarism; lider-însuflătorilor	<ul style="list-style-type: none"> - comportare autoritară, dură - generează idei, strategii, planuri pe care nu le discută sau negociază, dar cere să fie realizate - normele și regulile de viață a familiei le stabilește singură și cere îndeplinirea lor strictă
1	2	3	4
4.	Mamă – <i>tată</i>	Asumarea funcțiilor tatei. Strictete și exigență exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare în care se manifestă două extreme: blîndețe și severitate - axată pe valorizarea independenței și responsabilității - aplicarea metodelor autoritare de educație în îmbinare cu controlul strict
5.	Mamă – <i>Regina zăpezilor</i>	Axată pe interes și dragoste de la distanță	<ul style="list-style-type: none"> - manifestă un atașament de tip <i>distanțat</i>, poate să se afle mult timp la distanță de familie - comportare ce denotă rațiune și o doză de egoism
6.	Frumoasa	Trăiește	- comportament și stil anomic

Nr. d/o	Tipul conduite	Tendința esențială	Specificul conduitei
1	2	3	4
1.	Mamă <i>cloșcă</i>	Atașament și tutelă exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare permisivă (liberală) - securizare excesivă: anticipă orice dificultate, duce copilul de mână peste tot, lipsindu-l de autonomie, independență; - alintă copilul, îi permite orice; - empatie exagerată
2.	<i>Ileana Cosînzeană</i>	Atașament stabilitate și valorizare a tuturor membrilor familiei	<ul style="list-style-type: none"> - comportare și autoritate structurantă, axată pe parteneriat - normele și regulile de viață se stabilesc la <i>sfatul familiei</i> - este ascultat și apreciat fiecare membru al familiei (adulții și copiii) - orientată spre colaborare și parteneriat
3.	Mamă <i>generalisimus</i>	Autoritarism; lider-însuflătorilor	<ul style="list-style-type: none"> - comportare autoritară, dură - generează idei, strategii, planuri pe care nu le discută sau negociază, dar cere să fie realizate - normele și regulile de viață a familiei le stabilește singură și cere îndeplinirea lor strictă
1	2	3	4
4.	Mamă – <i>tată</i>	Asumarea funcțiilor tatei. Strictete și exigență exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare în care se manifestă două extreme: blîndețe și severitate - axată pe valorizarea independenței și responsabilității - aplicarea metodelor autoritare de educație în îmbinare cu controlul strict
5.	Mamă – <i>Regina zăpezilor</i>	Axată pe interes și dragoste de la distanță	<ul style="list-style-type: none"> - manifestă un atașament de tip <i>distanțat</i>, poate să se afle mult timp la distanță de familie - comportare ce denotă rațiune și o doză de egoism
6.	Frumoasa	Trăiește	- comportament și stil anomic

Nr. d/o	Tipul conduitei	Tendința esențială	Specificul conduitei
1	2	3	4
1.	Mamă <i>cloșcă</i>	Atașament și tutelă exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare permisivă (liberală) - securizare excesivă: anticipă orice dificultate, duce copilul de mână peste tot, lipsindu-l de autonomie, independență; - alintă copilul, îi permite orice; - empatie exagerată
2.	<i>Ileana Cosînzeană</i>	Atașament stabilitate și valorizare a tuturor membrilor familiei	<ul style="list-style-type: none"> - comportare și autoritate structurantă, axată pe parteneriat - normele și regulile de viață se stabilesc la <i>sfatul familiei</i> - este ascultat și apreciat fiecare membru al familiei (adulții și copiii) - orientată spre colaborare și parteneriat
3.	Mamă <i>generalisimus</i>	Autoritarism; lider-însuflătorilor	<ul style="list-style-type: none"> - comportare autoritară, dură - generează idei, strategii, planuri pe care nu le discută sau negociază, dar cere să fie realizate - normele și regulile de viață a familiei le stabilește singură și cere îndeplinirea lor strictă
1	2	3	4
4.	Mamă – <i>tată</i>	Asumarea funcțiilor tatei. Strictete și exigență exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare în care se manifestă două extreme: blîndețe și severitate - axată pe valorizarea independenței și responsabilității - aplicarea metodelor autoritare de educație în îmbinare cu controlul strict
5.	Mamă – <i>Regina zăpezilor</i>	Axată pe interes și dragoste de la distanță	<ul style="list-style-type: none"> - manifestă un atașament de tip <i>distanțat</i>, poate să se afle mult timp la distanță de familie - comportare ce denotă rațiune și o doză de egoism
6.	Frumoasa	Trăiește	- comportament și stil anomic

Nr. d/o	Tipul conduite	Tendința esențială	Specificul conduitei
1	2	3	4
1.	Mamă <i>cloșcă</i>	Atașament și tutelă exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare permisivă (liberală) - securizare excesivă: anticipă orice dificultate, duce copilul de mână peste tot, lipsindu-l de autonomie, independență; - alintă copilul, îi permite orice; - empatie exagerată
2.	<i>Ileana Cosînzeană</i>	Atașament stabilitate și valorizare a tuturor membrilor familiei	<ul style="list-style-type: none"> - comportare și autoritate structurantă, axată pe parteneriat - normele și regulile de viață se stabilesc la <i>sfatul familiei</i> - este ascultat și apreciat fiecare membru al familiei (adulții și copiii) - orientată spre colaborare și parteneriat
3.	Mamă <i>generalisimus</i>	Autoritarism; lider-însuflătorilor	<ul style="list-style-type: none"> - comportare autoritară, dură - generează idei, strategii, planuri pe care nu le discută sau negociază, dar cere să fie realizate - normele și regulile de viață a familiei le stabilește singură și cere îndeplinirea lor strictă
1	2	3	4
4.	Mamă – <i>tată</i>	Asumarea funcțiilor tatei. Strictete și exigență exagerate	<ul style="list-style-type: none"> - comportare în care se manifestă două extreme: blîndețe și severitate - axată pe valorizarea independenței și responsabilității - aplicarea metodelor autoritare de educație în îmbinare cu controlul strict
5.	Mamă – <i>Regina zăpezilor</i>	Axată pe interes și dragoste de la distanță	<ul style="list-style-type: none"> - manifestă un atașament de tip <i>distanțat</i>, poate să se afle mult timp la distanță de familie - comportare ce denotă rațiune și o doză de egoism
6.	Frumoasa	Trăiește	- comportament și stil anomic

În încheiere, propunem un set de recomandări ce vor fi utile instituțiilor de învățământ (grădiniță, școală generală, liceu etc.) pentru a le aplica în practica educațională. Acestea presupun:

- crearea unor grupuri de consiliere profilactică pentru părinți în problemele care pot apărea în legătură cu plecarea lor din familie pe o perioadă de timp îndelungată;
- instituirea unui microconsiliu responsabil de evidența și activitățile formative cu părinții și copiii în scopul depășirii dificultăților generate de plecarea părinților (unele instituții au organizat asociații obștești, care întrețin relații cu părinții plecați, aceștia acordând un suport financiar pedagogilor implicați activ și sistematic în munca cu copiii lor);
- respectarea drepturilor copilului;
- implicarea activă a copiilor în diverse activități extrașcolare pentru a-i învăța să-și organizeze corect timpul liber;
- orientarea copiilor spre respectarea unui mod sănătos și rațional de viață;
- organizarea unui ciclu de ședințe de formare, cu caracter psihopedagogic și etic, pentru părinții care au decis să plece la munci peste hotare;
- desfășurarea unor activități cu părinții privind cultura comportării și etica relațiilor în cadrul familiei.

CAPITOLUL VII

ETICA RELAȚIILOR ADOLESCENȚI – PĂRINȚI

7.1. ȘTIINȚA PSIHOPEDAGOGICĂ DESPRE RELAȚIA ADOLESCENȚI – PĂRINȚI

Studiul adolescenței, ca etapă distinctă în viața omului, cu o dinamică excepțională în timp, a cunoscut în ultimele decenii o amploare fără precedent, grație diversității și complexității modificărilor ce au loc în organism sub raport fizic, psihic și social; cu atât mai mult că adolescența ocupă un loc important în evoluția ființei umane, constituind vârsta marilor prefaceri, vârsta autodeterminării morale, sociale și profesionale.

Analizînd studiile de psihopedagogie adolescentină ce vizează relațiile adolescenți – părinți, se impune trecerea în revistă a teoriilor despre maturizarea personalității ca să conștientizăm principalele direcții de studiere a problemei:

a) Abordarea biogenetică pune la bază procesele dezvoltării biologice, considerînd celelalte procese o urmare sau manifestare a primelor. Unul din cei mai remarcabili reprezentanți ai teoriei biogenetice **St. Hall** (1916), susținea că legea esențială a dezvoltării este cea *a recapitulării*, conform căreia *ontogeneza constituie o repetare a etapelor filogenezei, afirmînd că pruncia se aseamănă cu stadiul animalic al dezvoltării; copilăria este manifestarea ontogenetică a perioadei vînătorii și pescuitului; preadolescența – începutul dezvoltării civilizației, adolescența fiind considerată o analogie a epocii romantismului în dezvoltarea umanității.*

Abordarea biogenetică a psihologiei adolescente este caracteristică și pentru *psihologia constituțională* (E. Kretschmer, 1930), care consideră că la baza dezvoltării personalității adolescentului se află tipul biologic al individului.

Adeptii ai abordării biogenetice sunt și savanții **O. Kroh** (1952) și **H. Werner** (1953), care pretindeau că maturizarea omului este programată biologic și se desfășoară conform unui *plan determinat genetic*, cu unica diferență: primul afirmă că dezvoltarea are loc pe etape și faze care sunt delimitate de crize, iar celălalt savant pune accentul pe dezvoltarea ontogenetică (împrumut din embriologie), menționînd că evoluția întotdeauna are loc de la un tot întreg și difuz spre o mai mare diferențiere și ierarhizare.

b) Abordarea psihanalitică a maturizării se bazează pe teoria lui **S. Freud** (1924), care susține că perioada maturizării sexuale și începutul maturității se caracterizează prin eliberarea (în legătură cu transformările biologice din organism) a unei cantități enorme de *energie libido* sub influența căreia cade tînărul ce se învață treptat a dirija această forță. Ca urmare se declanșează *mecanismele de securitate* la nivelul subconștientului, ce acționează și asupra relațiilor adolescentului cu adulții.

Această teză a fost continuată și completată de către savanții **P. Bloss** (1973), **A. Freud** (1936), **N. Haan** (1977).

Dacă încercăm să aducem la un numitor comun teoriile psihanalitice clasice, putem conchide că conținutul esențial al procesului de maturizare constă în adaptarea funcțiilor **Eu**-lui, adică a personalității la trăsăturile înnăscute, mai precis, la echilibrarea acestor componente.

Se poate afirma că teoriile nominalizate au și rădăcini biologice. De aspectul social se ține cont doar atunci cînd alte persoane devin pentru adolescent obiecte de transfer a *energiei libido*.

c) Abordarea sociogenetică constă în încercarea de a explica caracterul psihicului la adolescent pornind de la structurile sociale, modul de socializare și tipul relațiilor interumane, inclusiv cele familiale.

În acest context putem menționa *teoria cîmpului* (K. Lewin, 1963), conform căreia comportamentul și dezvoltarea omului este determinată pe de o parte de factorii de personalitate, iar pe de altă parte – de particularitățile mediului social, care se află într-o cone-

xiune inversă. Totalitatea factorilor în care este plasat individul este apreciată de **K. Lewin** ca *spațiu vital* sau *cîmp psihologic*. Savantul afirmă că maturizarea personalității constă în extinderea acestui spațiu prin lărgirea relațiilor interpersonale ale adolescentului. Trăsăturile individuale se explică prin particularitățile mediului social în care s-a dezvoltat individul. Vorbind despre procesul maturizării, autorul explică că *copilul în perioada creșterii iese din spațiul său vital aproape și cunoscut, dar spațiul vital al adultului încă nu este cucerit de el. În așa mod adolescentul se trezește într-un spațiu intermediar, care-i sporește neliniștea, neîncrederea în puterile sale și incertitudinea. Prin urmare, adolescentul nu aparține nici lumii copiilor, dar nici lumii adulților, ci este o personalitate marginală, un outsider, un reprezentat al minorității sociale*. Anume prin acest fenomen savantul explică declanșarea mecanismelor de adaptare la mediul social și formele deviante de conduită ale adolescenților (protest, agresivitate, timiditate etc.), care provoacă situații de conflict.

De abordarea sociogenetică țin și teoriile lui **G. Elder** (1968) și **U. Bronfenbrenner** (1977). Primul susține că maturizarea constă în formarea unui repertoriu de roluri sociale, iar celălalt savant propune o *concepție socioecologică*, conform căreia *asupra formării personalității umane influențează diverse niveluri ale sistemelor ecologice: microsistemul (familia, școala), miezosistemul (corelația între familie și școală), exosistemul (instituțiile administrative de stat), macrosistemul (normele culturii, ideologia etc.)*. Teoria lui **U. Bronfenbrenner** are un caracter general și cere o completare și desăvîrșire.

d) Abordarea psihogenetică se caracterizează prin accentuarea dezvoltării psihice propriu-zise a individului. Din mulțimea teoriilor respective se evidențiază concepția lui **E. Erickson** (1965). Savantul demonstrează că fiecare fază a dezvoltării psihice se caracterizează prin apariția unor noi fenomene și însușiri psihice inexistente la etapa precedentă.

În adolescență se formează simțul individualității, începe a se contura imaginea **Eu**-lui, se disting rolurile sociale și se intensifică relațiile interumane, dar acest proces este încă confuz.

Savantul american include în circuitul științelor psihopedagogice o categorie nouă, specifică: *identitatea psihologică*, ce se referă la variantele maturizării personalității umane. Fenomenul central, evidențiat de Erickson, prin prisma căruia se cercetează structurarea întregii personalități la vârsta adolescenței, este reprezentat prin conceptul de *criză normativă a identității*.

Termenul de criză este explicat de autor ca un punct de cotitură, un moment critic în dezvoltarea personalității umane, când în egală măsură se acutizează atât sensibilitatea, cât și potențialul personalității în creștere, iar adolescentul se pomenește în fața dilemei de alegere a două posibilități, dintre care una determină orientarea pozitivă, iar alta – orientarea negativă a personalității. Noțiunea de *normativ* comportă aici un sens aparte, fiindcă, pînă la un anumit moment, ne demonstrează că condițiile necesare filosofice, cognitive, personale, sociale sunt abia reliefate, iar formarea ulterioară a personalității adolescentului va depinde de orientarea ei. Dacă personalitatea adolescentului va căpăta o orientare pozitivă, apoi semnele crizei dispar fără urme, iar dacă personalitatea tînrului capătă o orientare negativă – semnele crizei se vor adînci și se vor consolida, devenind calități specifice personalității lui (caractere accentuate).

Din șirul formațiunilor psihice noi, autorul evidențiază necesitatea, capacitatea și abilitatea de intimitate și comunicare spirituală a adolescenților cu alți oameni, precum și conținutul izolării și singurătății extrem de frecvent răspîndite la această vîrstă.

De abordarea psihogenetică țin: teoria elaborată de **Л. С. Выготский** (1931), care susține că funcțiile psihice superioare sunt constituite din două niveluri, dezvoltîndu-se în două planuri: mai întîi în plan social interpsihic, apoi în plan psihologic intrapsihic; teoria elaborată de **Ed. Spranger** (1926), care menționează că principalele formațiuni psihice la această vîrstă sunt: apariția capacității de autoanaliză, aspirațiile și conceperea viitorului, tendința de a-și organiza în mod conștient viața și direcția biograficodescriptivă, reprezentantul de bază fiind **H. Thomae** (1984).

De formarea personalității adolescentului țin și cercetările lui **Л. И. Божович** (1968), care sunt importante atît din punct de vedere psihologic, cît și din punct de vedere pedagogic, deoarece savantul analizează nu numai apariția formațiunilor noi în structura psihicului și personalității adolescentului, dar și constituirea lor sub influența educației, mai cu seamă sub influența familiei.

O încercare de sinteză a rezultatelor investigațiilor interdisciplinare în problema maturizării umane, în context fiziologic, psihologic, a științelor sociale, istoriei, etnografiei, pedagogiei, psihiatriei și psihoterapiei, găsim la **H. Remschmidt** (1994) în lucrarea sa *Vîrsta pubertară și adolescența. Problemele devenirii personalității*.

Operă actuală și amplă, nici ea nu contribuie la soluționarea multor întrebări ce continuă să apară referitor la viața adolescenților, la integrarea lor socială și la intercomunicarea adolescenților cu părinții, mai mult ca atît, autorul menționează *că fiecare individ matur a fost cîndva tînăr, însă rămîne să ne uimim cît de puțin completează acest fapt cunoștințele noastre despre vîrsta dată, considerată unanim de către savanți ca cea mai importantă etapă a maturizării umane* [261].

Studiul literaturii psihopedagogice (Л. И. Божович, 1968; U. Bronfenbrenner, 1977; M. Debesse, 1962; E. Erickson, 1965; A. Freud, 1936; S. Freud, 1924; St. Hall, 1916; И. С. Кон, 1989; С. В. Ковалёв, 1991; E. Kretschmer, 1930; K. Lewin, 1963; O. Kroh, 1952; H. Remschmidt, 1994; P. Golu, 1992; Ed. Spranger, 1926; U. Șchiopu, 1962; Л. С. Выготский, 1931; V. Vlas, 1992; H. Thomae, 1984; B. Zazzo, 1966; M. Zlate, 1992 etc.) și analiza observațiilor empirice ne permite să conchidem următoarele:

- dezvoltarea somato-fiziologică a organismului adolescentului tinde spre stabilizare, spre echilibru, iar dezvoltarea lui psihică cunoaște cel mai intens ritm al său, fiind însoțită de conflicte, tensionări, dezarmonii. Spre deosebire de etapele anterioare ale vieții, cînd între maturizarea biologică și cea socială există decalaje destul de pronunțate în adolescență asistăm la echilibrarea lor;

- evoluția biologică se asociază cu dezvoltarea psihică și se sprijină pe maturizarea socială a tînrului. Aflîndu-se într-o permanentă căutare și descoperire de sine, adolescentul se individualizează continuu, diferențiindu-se de alții, își confirmă propria identitate, se afirmă ca personalitate;
- în pofida diverselor opinii contradictorii, adolescența e tratată ca o etapă calitativă a dezvoltării individuale, caracterizată de schimbări profunde în psihicul și personalitatea omului. Această vîrstă este perioada conturării definitive a personalității, a stabilizării principalelor structuri psihice, a constituirii liniilor de perspectivă ale vieții și e începutul formării conduitei adulte.

Dezvoltarea psihicului și formarea personalității sunt determinate nu numai de procesele de maturizare biologică, ci și de noua situație socială a adolescentului, de relațiile lui cu adulții.

Relațiile și comunicarea adolescentului cu adulții constituie una dintre cele mai complexe, controversate și actuale probleme ale psihopedagogiei contemporane. Starea și conținutul relațiilor dintre generații permit a înțelege mai profund integrarea socială a adolescentului.

Relațiile dintre generații au fost complicate în toate timpurile, datorită faptului că fiecare generație este purtătoarea unor valori spirituale (cultură, morală), care au devenit stabile și, chiar, rigide, schimbîndu-se mai încet decît condițiile de viață. Generațiile tinere manifestă impulsivitate, revoltă față de această situație, creîndu-și noi valori, în cele mai dese cazuri neînțelese și neacceptate de generațiile mai în vîrstă.

Aprecierea diferențiată a valorilor din societate constituie motivul conflictelor dintre generații, manifestîndu-se în toate relațiile adolescenților cu adulții.

Se vorbește chiar de o *ruptură*, de o *absență completă a interesului adolescenților pentru lumea adulților*, de *spiritul de contradicție, opoziție*, de o *luptă continuă, cînd surdă, cînd deschisă* (P. Bărbulesu, 1970; J. Ellul, 1969; R. Fau, 1968; T. Popescu, 1942; C. Ștefănescu, 1970; B. Zazzo, 1966; Șt. Zisulescu, 1942).

Raporturile adolescenților cu părinții, ca parte integrantă a intercomunicării dintre adolescenți și adulți, merită o atenție deosebită și o examinare minuțioasă la nivel interdisciplinar.

Cu toate că influența familiei scade simțitor în perioada maturizării, caracterul relațiilor familiale influențează direct dezvoltarea psihicului, formarea personalității, autodeterminarea și integrarea socială a adolescentului.

Atitudinea adolescentului față de părinți în procesul maturizării evoluează și se schimbă în modul următor:

- maturizarea funcțiilor cognitive și a sferei emoționale a adolescenților se reflectă frecvent în relațiile lor cu părinții, încorporând forme de atitudine critică, conflicte, situații dubioase, uneori chiar de opoziție față de valorile morale și comportamentul acestora;
- în procesul integrării sociale adolescentul se apropie tot mai mult de grupul semenilor care în mare măsură îi înlocuiește relațiile cu părinții;
- transferul din familie în grupul semenilor provoacă slăbirea relațiilor afective cu părinții și substituirea lor cu un șir de relații noi, influența căroră, deși este în întregime mai redusă, contribuie, totuși, la formarea noilor modalități de comportament la adolescenți.

Elementele subculturii adolescente (ținuta, manierele, vestimentația, frizura) și alte particularități de conduită devin tot mai conturate și mai importante. Elementele menționate și conformismul specific primei faze de maturizare pot provoca conflicte între adolescenți și părinți prin faptul că:

- detașarea adolescentului de familie nu se reflectă asupra tuturor formelor de comportament al acestora și nici asupra sistemului de reprezentări, opinii, opțiuni, convingeri;
- teza despre *negația absolută* a valorilor și a tradițiilor familiale nu corespunde realității;

- rolul și însemnătatea familiei în perioada maturizării scade, însă familia continuă să rămână pentru adolescent drept cea mai importantă grupă de referință;
- izolarea adolescenților de părinți în majoritatea cazurilor este temporară și parțială. Ea se sfârșește odată cu satisfacerea necesității de autonomie (I. Dumitrescu, 1980; U. Engel, 1989; K. Hurrellmann, 1989; F. Neidhardt, 1970; H. Renschmidt, 1994; L. Rosenmeyr, 1963; M. Rutter, 1976; H. Stierlin, 1980).

Începutul detașării adolescentului de familie îl sesizează mai întâi părinții. Apropierea adolescentului de grupul de referință al semenilor se reflectă asupra contactelor cu părinții. Adolescenții încep a lipsi tot mai frecvent de acasă, tot mai rar însoțesc părinții în diverse locuri publice, devine extrem de joasă gătinta de a-i asculta, de a le îndeplini cerințele, are loc substituirea idealurilor, depersonificarea lor. Deseori se observă o diminuare a autorității și influenței părinților. Relativ stabile rămân doar relațiile afectiv-simpatetice.

Comportamentul părinților se schimbă și el în funcție de mulți factori: vîrstă, sex, temperament, caracter, experiența proprie în problema dată, cunoștințele respective și reprezentările lor despre procesul detașării adolescentului de familie.

Forța și gradul de exteriorizare a acestor reprezentări sunt foarte importante pentru accelerarea sau frînarea detașării adolescentului de familie.

Cercetînd această sferă, **H. Stierlin**, (1980) a stabilit trei aspecte ale reprezentărilor și așteptărilor parentale, care se manifestă în:

- a) capacitatea adolescentului de a fi independent;
- b) capacitatea de a stabili noi relații interpersonale;
- c) capacitatea de a întreține relații cu familia după detașarea de ea.

În concluzie putem remarca următorul moment: dacă părinții îl consideră pe adolescent incapabil de autonomie, atunci ei se opun și încep a frîna procesul de detașare a acestuia de familie pe diverse căi, ceea ce provoacă un lanț de conflicte, fapt menționat de savanții

I. Dumitrescu (1980); **И. С. Кош** (1959); **H. Renschmidt** (1994); **H. Stierlin** (1980).

Aceasta nu explică, desigur, toate cazurile de dificultăți care pot apărea în raporturile adolescenților cu părinții și nu confirmă inevitabilitatea divergențelor în procesul autodeterminării adolescentului, dar constituie un accent important pentru înțelegerea mai profundă a relațiilor adolescenți-părinți.

Savanții nominalizați au studiat și reprezentările adolescenților privind problema autonomizării lor. În acest context menționăm *trei forme de conciliere* practicate de către adolescenți și evidențiate de **H. Stierlin** în relațiile adolescenți-părinți.

- 1. Concilierea de integrare** – care include atât integrarea, cât și diferențierea sentimentelor, motivelor, declanșând mecanismele de securitate și identitate.
- 2. Concilierea de adaptare** – care asigură conștientizarea contradicțiilor, transformarea și includerea lor în structura personalității, producând autoreglarea și autorealizarea adolescentului.
- 3. Concilierea reparativă** – care contribuie la orientarea adolescentului spre învingerea dificultăților legate de despărțirea lor cu părinții și asigură mai apoi reînnoirea relațiilor familiale.

Pentru a elucidă esența relațiilor adolescenți-părinți trebuie luate în considerare condițiile social-economice, particularitățile individuale și cele de vîrstă ale adolescenților.

Tendința spre autonomie, autoafirmare și sentimentul de stimă față de sine îl fac pe adolescent să se detașeze de familie, iar neîncrederea în forțele proprii, nesiguranța, neliniștea și frămîntările căutării **Eu**-lui, îl fac să găsească în persoana părinților un ajutor, o susținere.

Această situație produce un conflict interior în sufletul adolescentului.

Dacă conflictul se completează cu o dură neînțelegere, cu neatenție sau cu niște izbucniri afective din partea părinților, în îmbinare cu un stil nefast al educației familiale (de dominare, despotice, de neamestec etc.) și/sau incompetența parentală nerespectarea particu-

larităților individuale sau a celor mai elementare principii de educație, putem deveni martori a celor mai grave consecințe.

Diapazonul lor poate fi destul de vast, începînd cu încăpățînarea, negativismul, fuga de acasă și terminînd cu conduitele deviante, poate fi prezentă chiar și conduita de suicid.

În corelație cu aceste momente menționăm faptul: pentru o mare parte de adolescenți, în procesul detașării de familie, există riscul de a nimeri sub influența grupurilor antisociale, ceea ce ridică responsabilitatea părinților și poate fi încă o cauză a conflictelor familiale.

F. Neidhardt (1970) subliniază că procesul de clarificare a relațiilor devine foarte acut spre sfîrșitul maturizării, desfășurîndu-se pe trei căi posibile: *aparitia unei rupturi îndelungate; restabilirea și consolidarea relațiilor cu părinții; păstrarea unor relații ambivalente (care de fapt continuă divergențele dintre adolescenți și părinți).*

Savantul conchide că între părinți și copiii care se maturizează se pot păstra următoarele tipuri de relații interpersonale: de colaborare în sfera comunicării, de control normativ din partea părinților, de relații afectiv-simpatetice și păstrarea coeziunii familiei, de dependență sau independență economică.

Concludem că comunicarea și colaborarea cu adolescenții nu trebuie numai asigurată, ci și dezvoltată prin toate modalitățile și pe toate căile cunoscute în psihopedagogie.

Problema relațiilor adolescenți – părinți nu poate fi elucidată obiectiv fără a analiza un alt aspect important, coeziunea familiei. *Coeziunea familiei* se manifestă prin prezența următoarelor elemente:

- ajutorul părinților acordat tineretului (material și spiritual, mai cu seamă în timpul studiilor);
- traiul în comun (în casa părintească se stabilesc și se respectă anumite tradiții, obiceiuri);
- relațiile de intercomunicare (se dezvoltă tot mai mult relațiile de colaborare, cooperare, însă pot persista și relațiile de dominare, de tutelare, de neamestec ș.a.);
- atașamentul față de părinți, mai ales față de mamă (părinții rămîn pentru adolescenți persoane de încredere).

Printre cauzele păstrării coeziunii familiale savanții menționează: transformările social-economice și modificările ce au loc în structura internă a familiei, schimbarea nivelului intelectual și cultural al membrilor familiei, noile concepții și tendințe ce țin de domeniul educației copiilor (K. Allerbeck, 1979; I. Dumitrescu, 1980; U. Engel, 1989; E. Erickson, 1965; K. Hurrelmann, 1989 ș.a.).

Schimbarea condițiilor social-economice și noile tendințe ale procesului educațional permit să observăm că perioada de autonomie a adolescenților poate începe nu numai după detașarea și separarea materială a acestora de familie, ci poate avea loc și în cadrul familiei. Acest fenomen este menționat de mai mulți cercetători (I. Dumitrescu, 1980; U. Engel, 1989; K. Hurrelmann, 1989; I. Ionescu, 1996 etc.).

7.2. CONȚINUTUL RELAȚIILOR ADOLESCENȚI – PĂRINȚI

Pe parcursul a mai multor ani am desfășurat un program de activitate ce viza studierea climatului familial și protecția relațiilor adolescenți – părinți.

Convorbirile, discuțiile cu adolescenții și cu părinți, observațiile proprii ne-au oferit posibilitatea să pătrundem în esența dificultăților ce apar în raporturile respective și să elaborăm un program de pregătire psihopedagogică a adolescenților și a părinților.

Investigațiile au început de la un șir de convorbiri cu adolescenții și părinții cu privire la învingerea dificultăților ce apar în comunicarea și relațiile adolescenți – părinți. Metoda observației pe care am aplicat-o în toate etapele cercetării, ne-a permis acumularea datelor suplimentare despre conținutul raporturilor dintre adolescenți și părinți în diverse situații, schimbarea lor pe parcursul activității de pregătire psihopedagogică. Discuțiile cu adolescenții și cu părinții ne-au sugerat ideea întocmirii unui chestionar despre relațiile familiale. Chestionarul a fost aplicat fiecărui adolescent în parte.

Investigația efectuată a demonstrat că între adolescenți și părinți se mențin legături profunde de ordin afectiv. În pofida faptului că detașarea de familie a început deja, familia continuă să rămână un micromediu social important pentru tînăr.

Adolescenții nu resping universul adulților, cu atît mai mult, al părinților.

Acest fapt este confirmat de următoarele cifre:

- 94% din adolescenți își iubesc părinții;
- 90,2% îi stimează pe ambii părinți;
- 84,1% din subiecții investigați nu consideră familia drept piedică în dezvoltarea și devenirea personalității, în orientarea profesională, ci dimpotrivă văd în ea un sprijin moral și material;
- 62,2% din adolescenți ar dori să comunice mai mult cu părinții, iar jumătate din lotul investigat preferă să-și petreacă timpul liber în familie, ceea ce confirmă, încă odată, atașamentul adolescenților față de părinți.

Din aceeași investigație am determinat că mama este persoana cea mai apropiată de adolescenți – 59,7%, că, anume, ea reprezintă ființa care-i înțelege mai bine.

Acest moment nu este de loc nou, el a mai fost consemnat prin diverse cercetări realizate de savanții: I. Dumitrescu (1980); U. Engel (1989); K. Hurrelmann (1989).

La întrebarea *Cine este educatorul principal?* subiecții investigați au răspuns astfel:

- ambii părinți – 50,6% din adolescenți;
- mama – 40,3% din adolescenți;
- tata – 3% din adolescenți;
- alte rude – 6,1% din adolescenți.

Aici considerăm necesară o completare importantă referitoare la familiile unde mama este educatorul principal. Convorbirile individuale ne-au permis să precizăm că tata participă în educația adolescenților, dar la el se apelează în cazuri rare și dificile, ieșite din comun, ca la o ultimă instanță.

Mama este cea mai apropiată ființă, ea înțelege mai bine copiii și îndeplinește funcția unui mediator esențial între adolescenți și tată. Funcția dată corespunde rolului biopsihosocial al femeii, însă, se face sesizată solicitarea tatălui în educația copiilor începînd de la vârsta fragedă.

Observațiile efectuate demonstrează, că rădăcinile infantilismului adolescentin, manifestat prin lipsă de voință, subapreciere, neîncredere în forțele proprii, timiditatea excesivă, sunt prezente la adolescenții educați mai mult de mame (cauzele sunt de natură diferită). Pedagogul și psihologul rus **П. Ф. Каптерев** menționa în acest sens:

Pentru organizarea corectă a educației în familie la gradul cel mai înalt este important și chiar direct necesar ca tatăl și mama să participe, pe măsura posibilităților, egal în educația copiilor. Tipul bărbătesc și cel feminin se deosebesc prin calitățile lor fizice și spirituale. Participarea ambilor părinți în educație asigură armonizarea influențelor exercitate asupra copilului [237].

Este semnificativ faptul că 73,2% de adolescenți se percep stimați de părinți.

Acest moment este foarte important, deoarece, numai atunci, cînd există stimă și aprecierea din partea adulților, adolescenții devin mai siguri, se pot autoaprecia, autodepăși și autodetermina în plan moral, profesional și social.

Pentru a stabili dacă este sau nu prezentă dorința de evadare din cadrul familiei am inclus întrebarea ce vizează contactele adolescentului cu părinții.

La întrebarea *Ai dori să comunici mai mult cu părinții?* adolescenții au răspuns:

- da – 62,2%;
- comunică suficient – 12,2%.

Analiza rezultatelor sondajului, dezbaterile și observațiile realizate vizavi de această problemă confirmă interesul ambelor părți pentru intercomunicare. 50% din adolescenții lotului investigat preferă să-și petreacă timpul liber în familie, le plac discuțiile despre

viitorul lor, profesia aleasă, despre dragoste și amintirile părinților din tinerețe.

Relațiile cu semenii ocupă, de asemenea, un loc important în viața adolescenților, deoarece constituie un teren de autocomparare, autorealizare, o sursă suplimentară de informație și de comunicare intimă.

Astăzi, când mulți părinți sunt plecați peste hotarele țării, adolescenții percep acut lipsa acestora. Astfel, satisfăcuți de educație sunt numai 47,6% de adolescenți (aproape jumătate din lotul investigat); pe când ceilalți 52,4% de adolescenți, sunt nesatisfăcuți de educația primită în familie, ceea ce va face mai dificilă autodeterminarea și inserția socială a acestora. 38% de adolescenți admit lipsa părinților în cazuri excepționale, însă cu condiția că durata acesteia nu va depăși 6-12 luni.

Răspunsurile primite de la adolescenți la întrebarea *Ce ai vrea să schimbi în relațiile tale cu părinții?* au confirmat faptul că ei au încă mare nevoie de atenția acestora.

Aici opiniile s-au divizat, după cum urmează:

- 45,1% de adolescenți au optat pentru *înțelegere*;
- 26,2% de subiecți caută susținere morală;
- 23,6% adolescenți așteaptă sfaturile părinților;
- 17,3% subiecți ar dori ca între părinți să fie mai multă stimă;
- 28% doresc mai multă căldură, dragoste părintească;
- 12,8% nu doresc să schimbe nimic;
- 37% de adolescenți doresc ca părinții să fie acasă.

Aplicarea chestionarului a fost însoțită de convorbiri individuale și dezbateri în cadrul cărora adolescenții și-au exprimat opiniile sale privind cultura relațiilor familiale.

O mare parte din subiecții investigați au dorit să scrie compoziții tematice, alții au prezentat introspecții, iar 5 dintre ei ne-au oferit notițele proprii și jurnalele intime. Studiarea tuturor materialelor acumulate și observațiile proprii ne-au permis să

stabilim că conținutul relațiilor dintre adolescenți și părinți se datorează influenței combinate a mai multor factori și multiplelor condiții, care interacționează.

În virtutea faptului că acutizarea sau optimizarea relațiilor adolescenți-părinți depind de anumiți factori și multe condiții, am elaborat *Modelul teoretic al condițiilor interne și externe ce influențează conținutul relațiilor adolescenți-părinți*, în scopul evidenței și analizei acestora (Figura 21).

Astfel, în rîndul *condițiilor interne* pot fi enumerați *factorii biologici* (ereditate, vîrstă, sex, starea sănătății) și cei *psihologici* (potențial genetic intelectual, nivel de dezvoltare intelectuală, inteligență, aptitudini, voință etc.).

În calitate de *condiții externe* o mare însemnătate o au *factorii socioculturali* (mediul socioeconomic, mediul local, mediul cultural-educățional) și *aspectele ce țin de organizarea familiei* (personalitatea părinților, componența familiei, starea materială, repartizarea obligațiilor etc.).

În concluzie, prin documentarea efectuată și investigațiile realizate, putem să menționăm faptul că nu se poate vorbi de o *ruptură cu părinții* și o absență completă a interesului adolescenților față de lumea adulților. Relațiile dintre ambele părți se complică mai mult din cauza că părinții nu cunosc particularitățile de vîrstă ale copiilor, nu țin cont în educație de noile posibilități, aptitudini și activitate a adolescenților. Nu analizează temerile lor și puțin conștientizează faptul că comportamentul acestora nu întotdeauna corespunde trăirilor interne (care se sprijină pe atașamentul afectiv profund față de familie). Pentru a-i face mai eficienți pe părinți propunem să se cunoască cu principalele temeri ale adolescenților și remediile educative (Tabelul 7). Am observat că detașarea de familie începe lent, în continuare se produce o accelerare la 16-17 ani, apoi, după cucerirea unei autonomii bine conturate, procesul se stabilizează, dispar majoritatea conflictelor cu caracter distructiv.

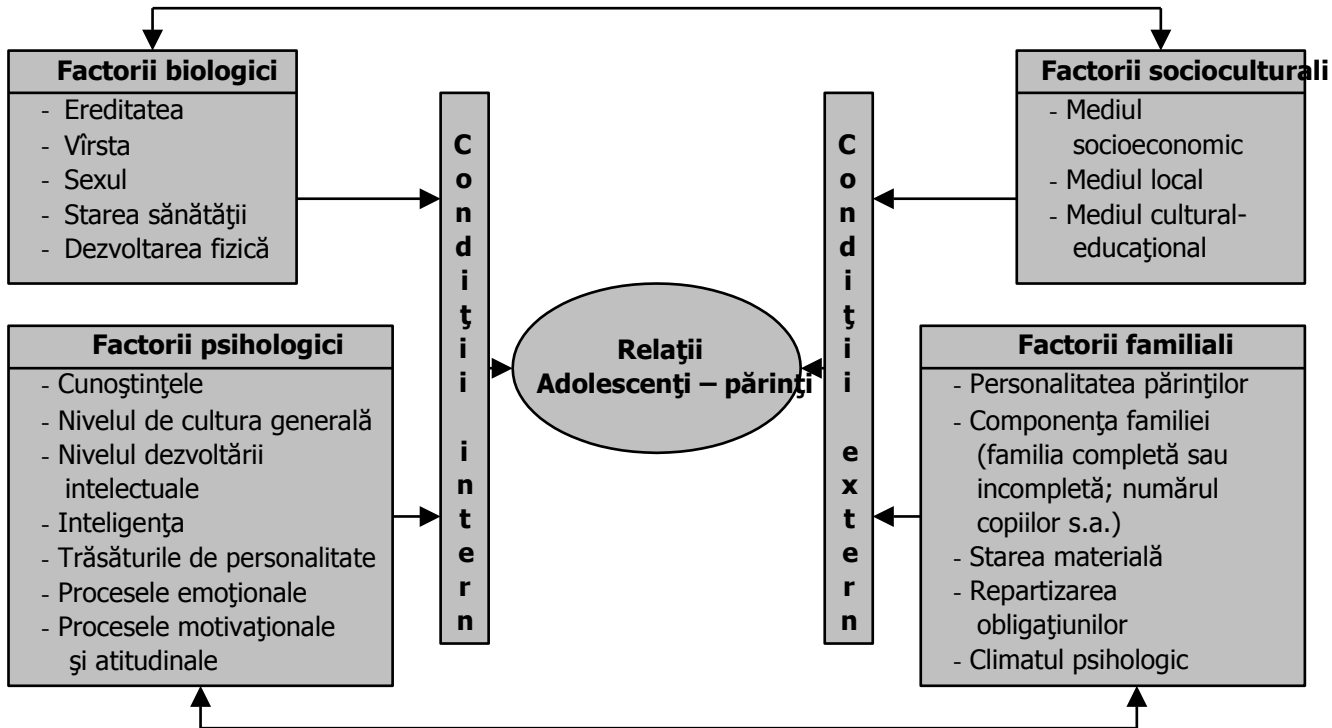

Figura 21. Modelul teoretic al condițiilor interne și externe ce influențează relațiile adolescenți – părinți

La fel nu putem afirma că relațiile dintre adolescenți și părinți sunt stabile, calme, însă se poate menționa cu siguranță că dorința de evadare din cadrul familiei nu predomină.

Este cert faptul că în familie nu se observă o stare de tensiune cu caracter general și persistent, o stare de revoltă a adolescenților împotriva părinților și indiferența părinților față de copiii lor care se maturizează.

Tabelul 7

**Principalele temeri ale adolescenților
și remediile educative**

Principalele temeri	Conținutul temerilor	Remedii educative
1	2	3
- Teama de a nu fi înțeleș	Adolescentul se teme să nu fie minimizat, repezit, luat „în rîș”	- Dialogul deschis și sincer cu adolescentul - Sprijinirea confidențelor astfel încît copilul să devină un aliat în educație - Studiarea minuțioasă și tratarea individuală a adolescentului
- Teama de a nu fi luat în seamă (de a fi desconsiderat)	Adolescentul se teme să fie considerat mic, se teme că nu va fi suficient apreciat sau observat	- Cea mai eficientă cale este crearea unor modalități practice prin care adolescentul se va afirma (expoziții, concerte ș.a.); - Încredințarea unor sarcini cu valoare socială - Sprijinirea inițiativelor - Antrenarea adolescentului în propria lui formare
- Teama de a nu se cunoaște, de a nu se autodetermina	Adolescentul nu se cunoaște bine de aceea se observă tendințe de supraapreciere sau subapreciere	- Este necesar să-i oferim cît mai multe posibilități de autocunoaștere, de confruntare cu sine, de comparare cu alții, de verificare a imagini de sine - Antrenarea în diverse activități: sport, pictură, grafică, muzică, dans etc.) - Analiza și discutarea rezultatelor obținute; - Aplicarea unor mici probe (teste psihologice)

Principalele temeri	Conținutul temerilor	Remedii educative
1	2	3
- Teama de a nu fi înțeles	Adolescentul se teme să nu fie minimalizat, repezit, luat „în rîs”	- Dialogul deschis și sincer cu adolescentul - Sprijinirea confidențelor astfel încît copilul să devină un aliat în educație - Studierea minuțioasă și tratarea individuală a adolescentului
- Teama de a nu fi luat în seamă (de a fi desconsiderat)	Adolescentul se teme să fie considerat mic, se teme că nu va fi suficient apreciat sau observat	- Cea mai eficientă cale este crearea unor modalități practice prin care adolescentul se va afirma (expoziții, concerte ș.a.); - Încredințarea unor sarcini cu valoare socială - Sprijinirea inițiativelor - Antrenarea adolescentului în propria lui formare
- Teama de a nu se cunoaște,	Adolescentul nu se cunoaște bine de aceea	- Este necesar să-i oferim cît mai multe posibilități de autocunoaștere, de confruntare cu sine, de comparare cu alții,

7.3. CONFLICTELE ADOLESCENȚII – PĂRINȚI

Atitudinile psihologice ale personalității reprezintă un sistem integrat de fenomene individuale, selective, conștiente, despre diverse aspecte ale realității.

Din diversitatea atitudinilor personalității pot fi evidențiate câteva dominante care caracterizează orientarea individuală și socială a omului (Т. Н. Мясищев, 1960).

Analizînd atitudinile dominante, **T. Н. Мясищев** evidențiază următoarele:

- a) atitudinea omului față de alți oameni;
- b) atitudinea omului față de sine;
- c) atitudinea față de obiectele lumii exterioare.

Categoria atitudinii individului față de alte persoane este decisivă și determinantă, purtând un caracter de corelație.

Sistemul corelațiilor cu cei din jur determină situația obiectivă a copilului și a adultului în mediul social ambiant, atitudinea și rolul lor diferit în cadrul lui.

Personalitatea, formându-se în interacțiune cu alți indivizi, nu numai își satisface trebuințele, ci își reglează și comportamentul (G. Allport, 1937; A. Berge, 1967; E. Berne, 1962; Л. И. Божович, 1986; А. Г. Ковалёв, 1991; С. Л. Рубинштейн, 1986).

Atitudinile și comportamentul personalității sunt interdependente. Fiind determinate de adecvanța sistemului de reprezentări ale individului, se formează și se consolidează pe parcursul maturizării sale sub influența decisivă a educației și a mediului.

În acest context, conflictul se consideră ca element constitutiv a ființei umane, fie că este vorba de raportul dintre individ și societate, fie că analizăm relațiile copii-părinți.

Se știe că un copil care trăiește într-un mediu familial organizat, structurat, valorizat pozitiv, cu influențe educative, are toate șansele să-și formeze o personalitate autentică, echilibrată, valoroasă.

Dimpotrivă, un alt copil care trăiește într-un mediu relațional vicios, cu influențe nocive își va forma o personalitate fragilă, cu trăsături instabile și cu dificultăți de adaptare la mediul social.

Importanța primordială a studierii problemelor vârstei adolescente și, mai cu seamă, a relațiilor adolescenței – adulți a remarcat-o savantul **E. Spranger** (1920) menționând că *...la nici o vîrstă omul nu are nevoie de atîta înțelegere ca în adolescență. Se creează impresia că a fi înțeles profund de alții constituie condiția principală pentru formarea personalității, dar în pofida acestui fapt, întotdeauna apar diverse circumstanțe care fac dificilă sau chiar imposibilă înțelegerea.* Lucrările lui **E. Spranger** au pus începutul investigațiilor sistematice asupra fenomenelor relaționale în perioada maturizării individului.

Urmînd această direcție a cercetărilor **M. Debesse** (1926) evidențiază un număr mare de conflicte cu adulții, inclusiv cu părinții caracteristice pentru o etapă deosebită în viața adolescentului, numi-

tă de autor *criza de originalitate*, prin care după convingerea savan-
tului trece fiecare individ în perioada maturizării.

Analiza literaturii de specialitate ne-a permis să observăm că
cele mai studiate aspecte ale intercomunicării adolescenți – părinți
sunt cauzele și temele tipice ale conflictelor (I. Dumitrescu, 1980;
E. Erickson, 1965; K. Garrison, 1975; D. Offer, 1984; H. Remschmidt,
1994; A. Silvestru, 1984). Există mai multe cercetări în care
conflictele adolescenți – părinți s-au reflectat tangențial în corelație
cu problema autodeterminării sociale și profesionale a adolescenți-
lor (И. Л. Божович, 1968; M. Debesse, 1936; E. A. Донченко, 1989;
И. В. Дубровина, 1995; И. С. Кон, 1989; K. Lewin, 1963;
Т. М. Титаренко, 1989;). Am observat că detașarea de familie începe
lent, în continuare se produce o accelerare la 16-17 ani, apoi, după
cucerirea unei autonomii bine conturate, procesul se stabilizează,
dispar majoritatea conflictelor cu caracter distructiv.

Conflictul în relațiile adolescenți – părinți este cercetat în psi-
hopedagogia contemporană doar în contextul detașării adolescen-
tului de familie (I. Adelson, 1966; P. Bărbulescu, 1970; E. Donvan,
1966; U. Engel, 1989; M. Rutter, 1976; H. Stierlin, 1980 ș.a.).

Aspectul dat este reflectat și de teoria psihanalitică (A. Freud,
1936), unde se menționează rolul adolescentului în conflictele care
provoacă detașarea acestora de familie, exprimând conduita
părinților săi, interiorizată anterior prin *introiecție, reliefată și de
către teoria tranzațională* (E. Berne, 1962), ce elucidează rolul
părinților care prin intermediul reprezentărilor lor despre adolescent
exteriorizate în conduită, influențează apariția și evoluția conflictelor
familiale.

Caracterul conflictelor familiale în perioada detașării adoles-
centului de familie, reprezentările și așteptările acestora sunt relevate
în lucrările savanților: **F. Neidhardt** (1970) și **H. Stierlin** (1980), care
consideră că îmbinarea ambelor teorii ne permite a înțelege mai
profund natura acestor conflicte. Științele educației au acumulat o
experiență considerabilă în elaborarea bazelor teoretice și practice ale
educației copiilor în familie (Ș. A. Amonaşvili, 1982; E. A. Аркин,

1961; И. П. Азаров, 1985; I. A. Comenius, 1982; П. Ф. Каптерев, 1913; С. Карташев, 1996; И. С. Кон, 1989; I. Korciak, 1983; P. F. Lesgaft, 1890; J. Locke, 1693; A. С. Кон, 1937; I. H. Pestalozzi, 1965; С. Л. Рубинштейн, 1986; В. А. Сухомлинский, 1978; U. Şchiuru, 1962; И. С. Выготский, 1931; M. Zlate, 1992).

Au apărut un şir de lucrări în domeniul profilaxiei conflictelor copii – părinți, care tangențial reflectă și problema aplanării conflictelor adolescenți – părinți (E. Berne, 1962; U. Ginott, 1965; И. В. Гребенников, 1986; R. Driekurs, 1950; В. Рахматшаева, 1995; H. Remschmidt, 1994; А. Г. Шмелёв, 1986; Т. М. Титаренко, 1989; H. Thomae, 1984).

Studierea literaturii consacrate ne-a permis să constatăm că există un şir de strategii parentale de educație a copiilor, verificate științific și validate practic dintre care se impun a fi menționate:

- **Strategia democratică a educării copilului** (R. Driekurs, 1950);
- **Strategia lui Gordon, bazată pe tehnica *nimic de pierdut***.
- **Strategia lui А. Г. Шмелёв** (1986), care nu ține direct de relațiile adolescenți – părinți, ci se referă în general la intercomunicarea familială. Conform opiniei savantului, conflictele în familie depind de sistemele reprezentărilor formate în acest micromediu social la fiecare membru (soți, copii etc.).

Problema profilaxiei conflictelor adolescenți – părinți în literatura de specialitate este reflectată în corelație cu dezvoltarea și maturizarea individului, fiind inclusă în procesul de adaptare constructivă, consemnată prin termenul englez *coping – strategie de învingere a dificultăților* (E. Olbrich, 1984).

Teoria cognitivă (J. Piaget, 1973) explică esența ei prin feedback-ul componentelor de asimilare și acomodare, care presupun percepția și integrarea experienței sociale, apoi transformarea, diferențierea și extinderea acesteia în funcție de potențialul și structurile intelectuale ale individului și condițiile mediului sociocultural.

Studiile empirice, sondajele și documentarea efectuate ne permit să conchidem următoarele:

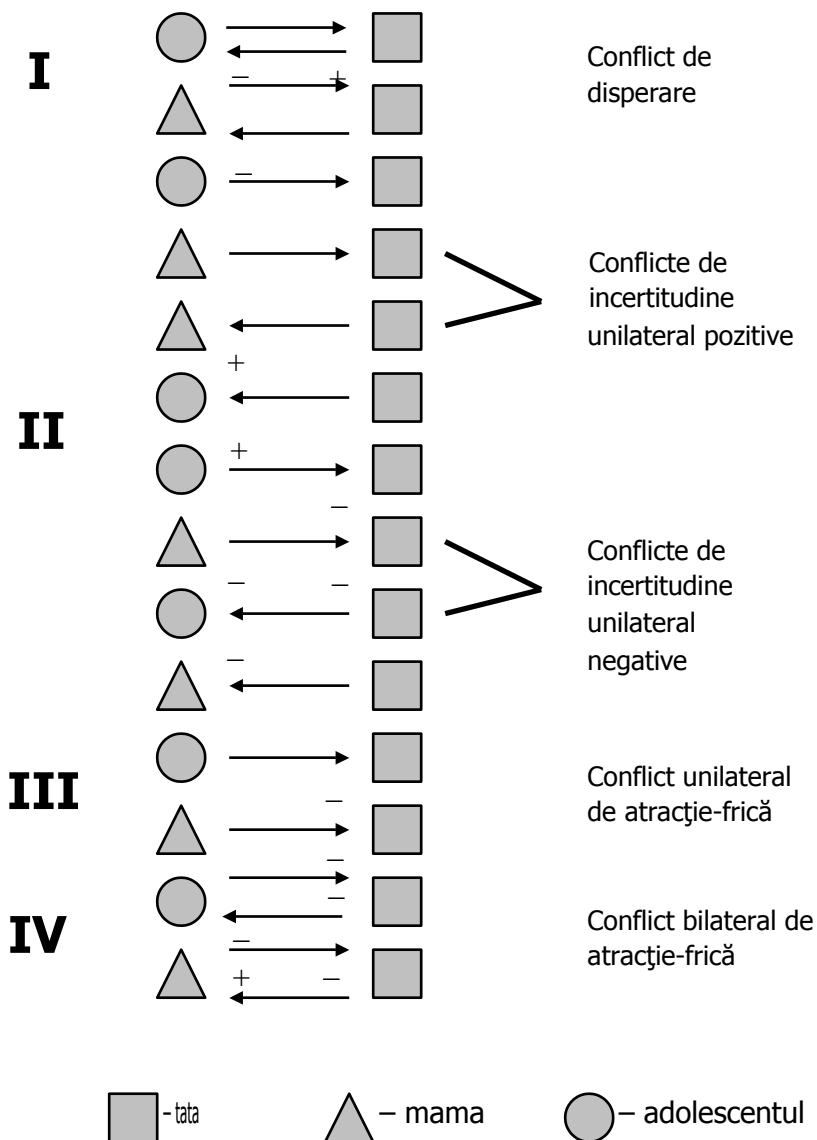
- majoritatea conflictelor adolescenți – părinți apar din cauza contradicțiilor provocate de tensionările ce țin de autodeterminarea socială, morală, și profesională a adolescenților și tendința lor spre independență și autonomie sesizată de ei foarte acut;
- emoțiile și sentimentele slab controlate de către adulți în legătură cu conștientizarea responsabilității crescînde a părinților pentru viitorul copiilor săi;
- complicarea situației din cauza incompetenței și ineficienței vizavi de dirijarea conflictului.

Analiza comparativă a diverselor aspecte ce vizează problema optimizării relațiilor adolescenți – părinți ne permite să facem următoarele constatări:

- în pofida faptului că în științele educației sunt multe cercetări ce vizează dezvoltarea și educația copiilor în familie, problema optimizării relațiilor adolescenți – părinți este elucidată insuficient;
- majoritatea lucrărilor reflectă strategii de soluționare a conflictelor copii – părinți, atingînd doar tangențial vîrsta adolescentină fără a elucida problema concretă în funcție de autodeterminarea socială și profesională a adolescentului;
- nu a fost stabilită interdependența și interrelația dintre tipul familiei și stilul comunicării adolescenți – părinți.

La adolescenții care nu erau satisfăcuți de educație (52,4% din lotul investigat) am analizat tipul conflictelor cu părinții și am încercat să le reprezentăm prin următoarea schemă (Figura 22).

Conflictele de disperare se caracterizează prin relații contradictorii. Unul din părinți sau adolescentul se referă la altul pozitiv, iar celălalt – negativ, și dacă nici unul, nici altul nu vor dori să-și schimbe atitudinea, atunci raporturile lor reciproce se vor afla permanent într-o stare de tensionare, confruntare.

**Figura 22. Tipurile de conflicte familiale
adolescenți – părinți**

În plan psihologic conflictul de disperare poate fi trăit mai acut de acel membru care are atitudine pozitivă față de partenerul său, însă întâmpină din partea acestuia o atitudine negativă.

Anume acest tip de conflicte cere mari eforturi moral-volitive atât din partea părinților, cât și din partea adolescenților, deoarece ele pot fi soluționate pe două căi: ruperea completă a relațiilor sau găsirea unui compromis. Activitatea de cercetare și experiența pedagogică demonstrează că evitarea acestor conflicte se obține în rezultatul unei pregătiri psihopedagogice care include un anumit antrenament ale ambelor părți.

Conflictul de incertitudine apare în cazul când relațiile pozitive sau negative nu sunt clar determinate (a unui partener față de altul).

Mai des părinții au o atitudine nedeterminată față de adolescenții care au procedat într-un anumit mod (straniu pentru ei) sau nu sunt siguri de faptul ce poziție ar trebui să ocupe, atunci când observă începutul detașării adolescentului de familie.

Conflictul de atracție-frică poate fi unilateral sau bilateral. Se caracterizează prin faptul că una și aceeași persoană provoacă concomitent față de sine raporturi pozitive și negative.

Deseori intențiile de a se apropia de persoana dată se stopează și atunci poate apărea reacția de evadare. Psihologic acest moment se poate explica prin aceea că unul din parteneri încearcă un sentiment ambivalent față de altul (concomitent tinde spre el și se teme de el). Analizând reacțiile adolescenților în diverse dificultăți de comunicare cu părinții, am înregistrat starea de frustrație la 6,7% din lotul investigat. Am vrea să menționăm că la adolescenții studiați frustrația se manifestă mai frecvent prin tendința spre izolare, decepție sau acțiuni ce țin de activitatea plastică, muzicală, cu excepția unei singure tendințe de suicid (care a fost conștientizată la timp de adolescent). Am observat că adolescenții ce își fac studiile în domeniul artelor plastice, muzică sunt foarte sensibili, receptivi, posedând totodată și un sistem nervos labil. Cauzele conflictelor dintre adolescenți și părinți sunt foarte variate și diferă de la caz la caz.

Temele tipice ale dezacordului dintre adolescenți și părinți sunt:

- dorința adolescenților de a comunica mai frecvent cu semenii;
- dorința de a-și satisface mai întâi interesele proprii;
- controlul strict din partea părinților;
- exteriorul extravagant;
- însușita școlară;
- erotizarea comportamentului și problemele sexului.

Principalele sfere de conflict rămân a fi: ajutorul în activitatea de menaj casnic, igiena personală și însușita adolescentului.

Conform opiniei savantului german **H. Remschmidt** (1994), fumatul, lipsa de acasă, vestimentația excentrică au devenit sfere de conflict mai puțin importante.

Credem că această concluzie poate fi justă pentru alte state din Occident, deoarece cercetările efectuate recent în condițiile noastre demonstrează că fumatul și lipsa de acasă, persistă printre principalele neînțelegeri dintre adolescenți și părinți.

Investigațiile efectuate în ultimii doi ani permit să evidențiem lărgirea sferelor de conflict dintre adolescenți și părinți, însă nu și aprofundarea lor, ceea ce confirmă că adolescenții nu resping *lumea adulților* și nici părinții nu rămân indiferenți față de lumea acestora.

La ora actuală mai putem adăuga la sferele de conflict următoarele:

- modul de viață;
- interesul pentru Internet și activitățile exagerate la computer;
- relațiile soț – soție (mulți adolescenți nu sunt satisfăcuți de relațiile dintre părinți și deseori iau apărarea unei părți);
- lipsa de lungă durată a părinților din familie;
- profesia și viitorul loc de muncă;
- relațiile cu rudele și vecinii;
- îndepărtarea de la tradițiile poporului, familiei;
- vizitele frecvente a teraselor / barurilor;
- insuficiența și diapazonul îngust al lecturilor.

Profunzimea și frecvența conflictelor este variată și diferă de la o familie la alta, dar nu constituie esența relațiilor adolescenți – părinți, în opinia ambelor părți.

Cauzele ce provoacă conflictele sunt:

- decalajul dintre experiența de viață a tinerilor și a adulților;
- diferențele psihosociale dintre părinți și adolescenți;
- suprasolicitările și tensionările ca rezultat al transformărilor socioculturale;
- indefinirea etapelor de trecere ale adolescentului de la tutela părintească la autonomie;
- lipsa unor principii care ar viza autoritatea și conduita eficientă a părinților în relația cu adolescenții.

Termenul englez *coping* presupune un proces de adaptare constructivă în urma căruia persoana dată se dovedește a fi capabilă să facă față cerințelor, astfel dificultățile sunt depășite și apare sentimentul încrederii în forțele proprii, ceea ce asigură autoaprecierea pozitivă.

Procesul învingerii dificultăților se desfășoară în felul următor; mai întâi are loc *analiza și estimarea primară a situației, apoi individul își apreciază posibilitățile și eventualul ajutor din partea altor persoane, elaborând strategii de învingere a obstacolelor.*

Etapă finală include o nouă analiză / a treia, care se efectuează în baza eșecurilor precedente sau informației apărute recent, presupunând o altă proiectare a sarcinilor și noi alternative comportamentale.

Strategiile de învingere a dificultăților, **H. Thome** (1953) le mai numește **tehnicile de existență**, diferențiindu-le în **tehnicile de performanță, de adaptare, de securizare, de evadare, de agresie.**

Investigațiile noastre au demonstrat că adolescenții apelează frecvent la strategiile / tehnicile de performanță, de adaptare și de securizare – 75%.

Strategiile enumerate deseori se îmbină organic și au un caracter constructiv.

Jurnalul intim, ținut la vârsta adolescenței, constituie un exemplu tipic de strategie constructivă a învingerii dificultăților, cu toate că acesta poate fi substituit prin niște introspecții notate în scris. Am observat că atît jurnalele intime, cît și notarea introspecțiilor realizate îndeplinesc aceleași funcții:

- de fixare a trăirilor afective și a evenimentelor din viața adolescentului;
- de autocunoaștere și studiere de sine;
- de autoevaluare și autoeducație;
- de stimulare a creației;
- de înlocuire a partenerului și, în sfîrșit, asigură catharsisul persoanei.

Realizînd o sinteză a celor expuse, putem menționa că optimizarea relațiilor adolescenți-părinți depinde în special de doi factori esențiali: **unul constă în atitudinea adulților față de adolescenți, iar celălalt – în capacitatea lor de a organiza și a susține dezvoltarea formațiunilor noi în structura psihicului și personalității adolescentului.**

Factorul esențial care este mai puțin sesizat, orientat spre protecția și optimizarea relațiilor adolescenți – părinți, constă în atitudinea adulților față de adolescenți, față de problemele lor și capacitatea acestora de a-i orienta spre învingerea dificultăților prin realizarea obiectivelor dezvoltării la vârsta dată.

Literatura de specialitate (Л. И. Божович, 1968; M. Debesse, 1962; E. Erickson, 1968; A. Ghebos, 1986; И. С. Кон, 1989; С. В. Ковалёв, 1991; U. Şchiopu, 1967; V. Vlas, 1992 ș.a.) evidențiază **următoarele obiective** în dezvoltarea adolescenților:

- acceptarea propriului exterior și a particularităților constituției psihofizice;
- autodeterminarea de sex și de roluri. Alegerea imaginii și conduitei personale;
- stabilirea relațiilor noi cu semenii de ambele sexe;
- maturizarea relațiilor interumane și apariția grupului de referință;

- obținerea autonomiei și detașarea afectivă de părinți și alți adulți;
- pregătirea profesională (include instruirea profesională);
- pregătirea către viața de familie (include pregătirea psihosocială pentru crearea familiei și armonizarea relațiilor familiale);
- consolidarea profilului moral, conștientizarea responsabilităților morale și sociale;
- constituirea și consolidarea sistemului de valori morale ce asigură imaginea adolescentului stilul comportamental și autonomia deplină a tînărului.

Investigațiile privind relațiile adolescenților cu părinții, impun revizuirea atitudinii preconcepute a părinților, a cadrelor didactice și a adolescenților în lumina realizării obiectivelor enumerate anterior.

Stilul relațiilor interumane și conduitele pot fi învățate, controlate și dirijate, de aceea se face simțită necesitatea pregătirii adecvate atât a cadrelor didactice, a părinților, cît și a adolescenților.

Toate cuceririle științifice ale științelor educației nu vor putea pătrunde în școală, dacă educatorii nu și le vor însuși și aplica permanent.

În vederea cultivării familiei, considerăm că cererea acută de a optimiza relațiile adolescenți – părinți își poate găsi rezolvarea prin accentuarea și diversificarea direcțiilor de propagare a cunoștințelor din domeniul pedagogiei, psihologiei și pedagogiei adolescente.

7.4. OPTIMIZAREA COMUNICĂRII ADOLESCENȚI – PĂRINȚI

Știința pedagogică are în permanență ca scop elaborarea unor norme care reflectă anumite legități, obiective. Fiind atestate și confirmate practic, aceste legități capătă valoarea unor linii orientative în activitatea educațională.

La baza educației stau diferite mecanisme neuropsihice și pedagogice. Aceste mecanisme sunt supuse unor legități naturale complexe: legi ale cunoașterii, legi ale comunicării și informației, ale educației și învățării, legi ale comportamentului uman, ale dezvoltării individuale, ale activității eficiente etc.

Pentru ca acțiunea acestor legi să contribuie la obținerea efectului scontat în conformitate cu obiectivele educației, trebuie să fie respectate anumite cerințe, norme, care cu timpul sunt sintetizate în exigențe cu caracter generalizat, devenind esențiale pentru diverse laturi ale procesului educațional.

Dintre multiplele norme elaborate de pedagogie cunoaștem principiile generale ale educației, principiile de organizare a activității educaționale (Ю. К. Бабанский, W. Okon, S. Cristea, V. Guțu), principiile educației în spiritul moralei (I. Nicola, C. Cucuș, N. Bujor, V. Mândăcanu,), care ne-au servit drept fundament teoretic pentru deducerea unui ansamblu de principii, orientat spre optimizarea intercomunicării familiale adolescenței – părinți.

Principiile au fost deduse nu numai din logica interioară a științei psihopedagogice, ci și din logica andragogiei, deoarece adolescentul în majoritatea parametrilor psihofiziologici și sociali atinge constituția adultului.

Fundamentul practic care a servit la elaborarea principiilor se constituie dintr-un bloc de elemente importante: particularitățile psihoindividuale, tendințele, aspirațiile, conduitele, temerile, reprezentările, capacitățile și atitudinile adolescenților și părinților acestora.

Aplicarea principiilor în practică a demonstrat că ele constituie niște puncte de reper pe care se întemeiază și se structurează procesul educațional în direcția optimizării intercomunicării familiale.

Cunoscute și aplicate în mod adecvat, principiile creează adulților posibilități de a restrânge sfera intervențiilor subiective și coercitive; asigură construirea adecvată a relațiilor familiale, dirijând situațiile de conflict.

După cum am mai menționat, principiile exprimă legitățile structurii și funcționării procesului de intercomunicare și educație familială. Legitățile reflectă legăturile esențiale necesare și stabile între diverse aspecte ale procesului de intercomunicare după cum urmează:

- orientarea educației și capacitățile de autoeducație;
- ajutorul în direcția orientării profesionale și prioritatea intereselor;
- crearea condițiilor favorabile și stima, exigența față de adolescent;
- respectarea particularităților individuale și sprijinirea pe calitățile pozitive;
- formarea atitudinii pozitive față de viață și dialogul deschis și sincer cu adultul;
- continuitatea, consecvența și unitatea cerințelor; etc.

În funcție de aceste legături, legile selectate din domeniile psihopedagogiei și pedagogiei adolescente, experiența de intercomunicare cu adolescenții, părinții și investigațiile speciale efectuate ne-au permis să elaborăm **principiile intercomunicării optime familiale adolescente – părinți:**

1. *Principiul orientării intercomunicării familiale spre formarea personalității adolescentului și a capacității lui de autoeducație* presupune asigurarea unității dintre educația etnoculturală, multiculturală cu autoeducația adolescentului.
2. *Principiul priorității intereselor personale și acordarea ajutorului în direcția orientării profesionale* presupune colaborarea membrilor familiei cu adolescentul, crearea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea diverselor interese și susținerea hotărârii adolescentului în direcția alegerii profesiei; renunțarea familiei la tutelarea sau dominarea excesivă a adolescentului.
3. *Principiul individualizării comunicării și formării conduitei empatice* presupune evidența particularităților de personalitate, vîrstă, gen, starea sănătății, formarea capacității de amplasare

în interiorul sistemelor de gândire ale partenerului și formarea reprezentărilor sociocentrice.

4. *Principiul asigurării ajutorului în direcția autocunoașterii și conștientizării particularităților fiziologice și psihologice* se exprimă prin orientarea adolescentului în direcția autocunoașterii și autodeterminării sale.
5. *Principiul formării atitudinii pozitive față de viață* presupune crearea unui climat familial calm, optimist, binevoitor care ar echilibra intercomunicarea adolescenței – părinți și ar forma un model pozitiv de comportament.
6. *Principiul creării unui mediu familial favorabil pentru un dialog sincer și deschis cu adulții* implică o ambianță familială bazată pe colaborare, stimă și respect reciproc.
7. *Principiul sprijinirii pe calitățile pozitive ale personalității și interesul sincer al adulților față de activitatea adolescentului* presupune stimularea creativității adolescentului și echilibrarea rațiunii, sentimentelor, intuiției cu calitățile pozitive de personalitate (altruism, bunătate, onestitate etc.).
8. *Principiul pregătirii active a adolescentului pentru viața de familie* presupune formarea reprezentărilor, tendințelor și atitudinilor empatică, sănătoasă față de crearea familiei, creșterea și educația copiilor, grija față de generațiile mai în vârstă.
9. *Principiul asigurării continuității, consecvenței, unității cerințelor în procesul intercomunicării familiale* reglează cultura comunicării în integritatea ei.
10. *Principiul evitării atitudinilor extreme în intercomunicarea familială* presupune conștientizarea și dirijarea pozițiilor și a atitudinilor extreme ale adulților în interrelațiile cu adolescenței. Combaterea situațiilor de tipul: când la un pol se observă indiferență, neangajarea față de copii, bazate pe ideea că comportamentul adolescenților mai cu seama a celor dotați poate fi deosebit, ciudat, neînțeles, iar la celălalt pol, observăm o atitudine de tutelare sau dominare excesivă, amestec brutal în viața lor.

Fiecare principiu se caracterizează prin aplicarea anumitor cerințe, aflându-se într-o interdepență funcțională.

În consecință, prin respectarea unui principiu se creează condiții favorabile pentru respectarea celorlalte.

Asimilarea și interiorizarea de către părinți (educatori, profesori) ale acestor principii fac posibilă integrarea lor într-un cod pedagogic personal al adulților, ce face parte din sistemul de idei, reprezentări, interese, motivații, atitudini, concepții, speranțe de intercomunicare cu adolescentul, numit în pedagogia modernă **ethos pedagogic**, în cazul dat al părinților, care va stimula și va contribui la dezvoltarea capacităților educaționale și comunicative ale părinților.

7.5. STRATEGII DE DIRIJARE A CONFLICTELOR ADOLESCENȚI – PĂRINȚI

Propunem un ansamblu de recomandări orientat spre optimizarea relațiilor adolescenți – părinți. Condiția esențială: să fie aplicate sistematic de toți membrii familiei.

1. Intercomunicarea va fi mai eficientă dacă adultul va ocupa poziția *alături de adolescent*.

2. Relațiile de colaborare trebuie să predomină în familie, deoarece ele înlesnesc formarea sistemului de reprezentări și comportamentul sociocentric al părinților și al adolescenților. E necesar a aplica consecvent în activitatea și viața familiei formulele de tipul: *Noi acționăm, Noi decidem, Noi dorim, Noi așteptăm, Noi realizăm, Noi vrem, Noi credem..., Noi tindem, Noi continuăm, Noi analizăm, Noi ambii nu avem dreptate, Noi planificăm* etc.

3. În intensificarea autocontrolului și combaterea fermă a emoțiilor și sentimentelor astenice cu caracter distructiv (în prim plan, eliminarea sau transformarea celor mai nocive emoții invidia, răzbunarea și gelozia) s-au dovedit a fi efective următoarele remedii:

- a) afirmațiile pozitive (autosugestiile) de tipul: *Eu sunt bun, calm, obiectiv, Eu mă stimez, fiindcă nu doresc și nu fac la nimeni nici un rău, Eu vreau ca toți să fie fericiți, Eu sunt marinimos, Eu sunt atent, Eu admit numai colaborarea, fiindcă și eu sunt în stare să fac multe lucruri bune, consider răzburarea drept act impulsiv, negîndit și nu răspund la ea, nu sunt gelos(-oasă), deoarece Eu-l meu este generos, înțelept și se confirmă numai prin fapte frumoase etc.*
- b) dezvoltarea capacității de control și autocontrol prin însușirea exercițiului **stop-acțiune**, ce constă în stoparea *mintală* a lanțului de evenimente, acțiuni în corelație cu sine, estimarea lor minuțioasă prin intermediul autochestionării (adică singuri ne punem un șir de întrebări) de tipul: *Ce faci?, Cum faci?, De ce?, Faci bine?, Ești satisfăcut?, Cum reacționează cei din jurul tău?, Nu ți-i rușine de vorbele sau faptele tale?, Cum ar proceda o altă persoană în locul tău?, Ce simte partenerul?* etc.
- c) formarea capacității de a te privi de la o parte, „cu ochi străini”, în scopul autodeterminării în acțiuni și comportament.

4. Însușirea căilor psihofiziologice de canalizare a stării de tensionare afectivă prin intermediul culturii fizice / training-ul fizic: alergări ușoare, plimbări, jocuri în grup sau perechi: ping-pong, fotbal, volei etc.

Este necesar să știm că mișcarea, activitatea fizică nu numai că este fundamentul sănătății somatice, ci provoacă relaxarea emoțională. Sub influența exercițiilor fizice, mișcării active se produce în creier o anumită cantitate de substanță ce acționează asupra tonusului vital, făcîndu-ne calmi, vioi, energici, rezistenți, și, deci, canalizează iritarea. Totodată trebuie să reținem că iritarea nu poate fi lichidată numai prin intermediul autoreglării fiziologice, cum cred acei care-și concentrează toate forțele numai asupra perfecționării fizice.

5. Cizelarea sentimentului de empatie, orientîndu-l spre formarea unui climat familial cordial, binevoitor și stabil.

6. Studiarea literaturii speciale în scopul asimilării cunoștințelor respective.

7. Organizarea rațională și interesantă a vieții de familie, ce include următoarele exigențe (foarte concis):

- stima și ajutorul reciproc;
- repartizarea obligațiilor (ținând cont de starea sănătății, vîrstă, gen, tradiții, ocupații, interese și aspirațiile membrilor familiei);
- organizarea sărbătorilor, voiajurilor familiale (în natură, la teatru, expoziții etc.);
- relaxarea emoțională prin intermediul exteriorizării emoțiilor și sentimentelor stenice (zîmbet, bucurie, umor, veselie etc.) în baza apelării la procedeele cunoscute: glume, bancuri, scamatorii (uneori), diminuări sau exagerări speciale;
- formarea atitudinii pozitive față de viață.

8. Diferențierea **situației de conflict** ce constă în necoordonarea sau necoincidența intereselor, de **conflictul** propriu-zis, care conține reproșuri, jignirea, cearta etc.

9. Cunoașterea și conștientizarea structurii și mecanismului de declanșare a conflictelor.

10. De reținut că inițiatorul concilierii este persoana ce posedă bărbăție și curaj spiritual și acela la care sistemul de reprezentări sociocentrice deja funcționează, exteriorizîndu-se într-un comportament sociocentric, constructiv, socio-afectiv.

11. Dezvățați-vă a căuta vinovatul în situațiile dificile atît în intercomunicare, cît și în alte acțiuni și evenimente familiale.

12. Concilierea poate avea loc prin două căi:

- a) directă-presupune o discuție deschisă, sinceră;
- b) indirectă – prin utilizarea diverselor pretexte (întrebări cu caracter practic, invitație).

- De reținut că egalitatea în familie este întotdeauna relativă, deoarece omul este o ființă biopsihosocială, ce posedă particularitățile individuale care influențează funcțiile activitatea lui. Căminul familial și colaborarea adevărată se poate realiza numai datorită eforturilor tuturor membrilor familiei.
- Debarasarea de diferite structuri de gândire distorsionate, privitoare la exercitarea rolului de părinte de tipul: *tot sau nimic*, când lucrurile sunt văzute în categoria *alb-negru*. Dacă scopurile acțiunilor nu sunt atinse în totalitate, există tendința de a considera apariția unui eșec total.
- Evitarea generalizărilor exagerate: tendința de a vedea un singur eveniment negativ ca fiind reprezentativ pentru întreg comportamentul individului .
- Accentuarea elementelor pozitive, evitînd descalificarea individului și a comportamentului acestuia.
- Evitarea salturilor directe spre concluzii, evitarea interpretărilor negative, chiar dacă nu există fapte sigure care să susțină convingător o anumită concluzie sau decizie.

13. Debarasarea de etichetare și etichetarea eronată, care este o formă extremă de generalizări exagerate. În locul explicației proprii erori se atașează o etichetă negativă de tipul: *Sunt un pierdut, Sunt un fricos, Sunt un învins* etc.

14. Este necesar ca și părinții și adolescenții să țină minte:

- că comportamentul este orientat spre un scop, este motivat și trebuie să fie înțeles în contextul său social;
- apartenența la grupurile sociale este o necesitate a individului, atît a adolescenților, cît și a părinților care trebuie să fie stimată;
- adolescenții își dezvoltă un plan al vieții care ghidează deciziile lor comportamentale și care deseori nu corespunde cu viziunea părinților.

Sugestii pentru optimizarea comunicării adolescenți – părinți:

- Evitați să vă comportați cu superioritate.
- Nu faceți promisiuni pe care nu intenționați să le respectați.
- Respectați permanent drepturile semenilor la opinie și la valori personale.
- Încercați să fiți un părinte, bunic, fiu / fiică bun.
- Fiți politicos.
- Atunci când apare o situație conflictuală, analizați subiectul, nu persoana care are dreptate sau nu.
- Tratați subiectul impersonal – nu veți fi considerat că realizați un atac la persoană, ci vă ocupați de faptul ce s-a întâmplat.
- Recunoașteți momentul când o discuție se transformă într-o ceartă și propuneți s-o amânați pe altă dată.
- Când știți că ați greșit, recunoașteți situația și scuzați-vă.
- Ascultați punctul de vedere al celuilalt și încercați să înțelegeți motivul comportării.

15. De reținut că comportamentul negativ și conflictele pot fi dirijate mai eficient discutând problema, ceea ce presupune familiarizarea adolescenților și părinților cu un ansamblu de cunoștințe ce vizează cultura intercomunicării:

Analiza relațiilor adolescenți – părinți au permis depistarea a trei aspecte importante ce trebuie de reținut:

- a) atât părinții cât și adolescenții nu posedă cultura discuției și nu delimitează hotarul dintre discuție și ceartă.
- b) fiecare parte se consideră nevinovată în declanșarea conflictului.
- c) la baza conflictelor familiale se observă unul și același mecanism pe care l-am numit **generalizarea și reactualizarea trecutului** care nu este conștientizat la timp de ambele părți.

Primul aspect ne obligă să diferențiem discuția de ceartă.

Discuția se prezintă ca un schimb reciproc constructiv de informații, impresii, opinii, aprecieri critice, propuneri orientate spre realizarea unui scop.

Deci, discuția vizează procedeele de atingere a unui scop comun pentru părinți și adolescenți, constituind doar un detaliu al intercomunicării; o eficientă modalitate de a influența gândurile, atitudinile și conduita partenerilor.

Cearța constituie o ciocnire din cauza scopurilor, aici se pun în discuție interesele, valorile și calitățile altei persoane.

Discuția evită aprecierile negative, pe când cearta include acușările, desconsiderarea și chiar înjosirea persoanei.

Cultivarea abilităților și deprinderilor de intercomunicare începe în familie.

Analiza discuțiilor înregistrate ne demonstrează că schimbul reciproc de opinii, convingeri se desfășoară într-o formă amabilă chiar și în cazul prezenței controverselor; pe când cearta denotă o contestare a motivelor, scopurilor, valorilor partenerului.

În situațiile tensionate, însoțite de izbucniri ale emoțiilor egocentrice, oamenii își concentrează atenția asupra lor, uitând de partener. Nici părinții și nici adolescenții în astfel de situații nu prezintă excepții. În situațiile conflictuale ambele părți se gîndesc numai la sine, observa numai dificultățile proprii, nu iau în seamă starea și emoțiile partenerului.

Adulții (pedagogii și părinții) trebuie să țină minte că forma, stilul și conținutul relațiilor familiale influențează formarea unor trăsături de caracter.

Cercetările efectuate, sinteza observațiilor noastre, permite să menționăm că atât părinții, cât și adolescenții, percep acut necesitatea de a cunoaște arta comunicării, de a se antrena în dialoguri, discuții.

Ambele părți au înțeles că:

- capacitatea de a se menține în limitele discuției nu poate substitui structura complexă a culturii comunicării și că

adevărata artă a intercomunicării presupune susținerea partenerului în direcția respectării acestor limite;

- spiritul de observație, atenția, reținerea și tactul reprezintă calitățile umane ce determină eficiența și confortul comunicării, constituind totodată baza psihoprofilaxiei conflictelor;
- este necesar de conștientizat mecanismul conflictului în scopul dirijării lui (evitării, soluționării și transformării caracterului distructiv al acestuia în unul constructiv);
- asimetria relațiilor interpersonale diminuează simțitor capacitatea partenerilor de a se asculta, de a se auzi și de a se înțelege reciproc;
- procedeul cedărilor se bazează pe un sistem de imagini monocentrice și nu duce la rezultate stabile, fiindcă partea care cedează consideră că a făcut totul pentru a evita conflictul și nu se învață a înțelege partenerul; iar partea care se folosește de cedare – se deprinde a ține cont numai de emoțiile și sentimentele proprii;
- relațiile afective, mecanismul și scenariul situațiilor conflictuale se repetă și se consolidează pe parcursul anilor.

Prin urmare, părinții și adolescenții obțin rezultate pozitive în cultura comunicării numai dacă înțeleg și conștientizează necesitatea de a refuza elementele, mecanismul și scenariul conflictelor, de a cunoaște și a practica un nou stil de intercomunicare, bazat pe stimă reciprocă și empatie.

Propunem un model de dirijare a conflictelor adolescenți – părinți care conține cinci elemente esențiale: cauza, comportarea greșită a părinților, comportarea corectă a părinților, strategii de conduită pentru părinți, comportarea corectă a adolescentului (Tabelul 8).

Modelul continuă cu tabelul 9, ce reflectă situații familiale care prezintă mare dificultăți psihologice.

Tabelul 8**Modalități de dirijare a conflictelor adolescenți – părinți**

Principalele temeri	Conținutul temerilor	Remedii educative
1	2	3
- Teama de a nu fi înțeleș	Adolescentul se teme să nu fie minimizat, repezit, luat „în rîș”	- Dialogul deschis și sincer cu adolescentul - Sprijinirea confidențelor astfel încît copilul să devină un aliat în educație - Studierea minuțioasă și tratarea individuală a adolescentului
- Teama de a nu fi luat în seamă (de a fi desconsiderat)	Adolescentul se teme să fie considerat mic, se teme că nu va fi suficient apreciat sau observat	- Cea mai eficientă cale este crearea unor modalități practice prin care adolescentul se va afirma (expoziții, concerte ș.a.); - Încredințarea unor sarcini cu valoare socială - Sprijinirea inițiativelor - Antrenarea adolescentului în propria lui formare
- Teama de a nu se cunoaște, de a nu se	Adolescentul nu se cunoaște bine de aceea se observă	- Este necesar să-i oferim cît mai multe posibilități de autocunoaștere, de confruntare cu sine, de comparare cu alții, de verificare a imagunii de sine

1	2	3	4	5
<ul style="list-style-type: none"> - Alegerea profesiei 	<ul style="list-style-type: none"> - Presează moral adolescentul - Îl „pun” în fața faptului – luînd hotărîri în lipsa acestuia, fără a ține cont de opinia lui - Îl „forțează” (prin diverse metode) 	<ul style="list-style-type: none"> - Analizează toate posibilitățile - Analizează dorințele, aptitudinile adolescentului - Discută cu adolescentul 	<ul style="list-style-type: none"> - Să discute deschis, sincer - Să asculte atent opinia adolescentului - Să nu hotărască ceva în lipsa lui - Orientarea profesională să se înceapă de timpuriu (8-10 ani) 	<ul style="list-style-type: none"> - Să asculte opinia adulților - Să se intereseze de instituția în care ar dori să învețe Să dovedească părinților seriozitatea alegerii prin acțiuni concrete: lectura specială, diverse activități etc.
<ul style="list-style-type: none"> - Atitudinea neserioasă față de sănătatea sa 	<ul style="list-style-type: none"> - Nu țin cont de starea sănătății lor și a altor membri ai familiei - Indiferența față de sănătatea lor și a copiilor - Nu respectă regulile igienei personale, alimentației corecte, etc. 	<ul style="list-style-type: none"> - Organizarea condițiilor normale - Respectarea unui regim stabil și rațional de viață de către toți membrii familiei - Discuții, convorbiri despre modul sănătos de viață - Consultarea specialiștilor (în caz de necesitate) 	<ul style="list-style-type: none"> - Să fie exemplu - Chiar de la început să organizeze o atmosferă binevoioare în familie - Să insufle copiilor grija față de păstrarea sănătății - Să familiarizeze copiii cu însemnătatea regimului, culturii fizice, alimentației corecte etc. 	<ul style="list-style-type: none"> - Să liniștească părinții - Să promită că o să se îngrijească de sănătatea lui - Să înceapă a dovedi acest lucru prin acțiuni concrete (sport, călire, alimentație corectă, debarasare de obișnuințe negative etc.)

1	2	3	4	5
<ul style="list-style-type: none"> - Fumatul 	<ul style="list-style-type: none"> - Cad în panică, țipă, învinuiesc, brutali-zează și înjosesc adolescenții - Interzic categoric, apelînd la pedepse corporale, amenințări 	<ul style="list-style-type: none"> - Să discute calm și sincer despre problema în cauză - Să-i explice consecințele - Să-i propună literatura respectivă 	<ul style="list-style-type: none"> - Să afle precis de cînd fumează adolescentul, ce l-a făcut să înceapă a fuma - Să discute cu el convingîndu-1 prin exemple concrete că fumatul este foarte periculos - Să-i propună ajutor concret 	<ul style="list-style-type: none"> - Să se străduie să înțeleagă și să conștientizeze dauna fumatului - Să lase fumatul și să-și găsească alte ocupații interesante - Să evite anturajul fumătorilor - Să se adreseze la adulți după ajutor în caz de necesitate (sau la specialiști)
<ul style="list-style-type: none"> - Din cauza prietenului (sau prietenei) - 	<ul style="list-style-type: none"> - Ceartă, înjosiri, amenințări - Cerința să nu se mai întîlnească - Interzicerea de a comunica - Pedepse corporale 	<ul style="list-style-type: none"> - Să se descurce în situație - Să discute cu adolescentul deschis despre relațiile și prietenia lui 	<ul style="list-style-type: none"> - Să ia o atitudine obiectivă - Să se comporte calm, cu stimă - Să ajungă la înțelegerea cu adolescentul că prietenia nu-1 va sustrage de la învățătură 	<ul style="list-style-type: none"> - Să se rețină de la acțiuni negîndite - Să explice și să convingă părinții prin fapte că prietenia - Aceasta este foarte importantă pentru el

1	2	3	4	5
		<ul style="list-style-type: none"> - Să conștientizeze nevoia de afectivitate a fiicei (feciorului), a atașamentului unuia față de altul 	<ul style="list-style-type: none"> - Să continue observarea (foarte delicat, atent) în scopul orientării de mai departe 	
<ul style="list-style-type: none"> - Lipsa îndelungată de acasă 	<ul style="list-style-type: none"> - Pedepse corporale. - Interzicerea plimbărilor sau aflarea în anturajul sămașilor - Tutelarea adolescentului - Indiferența totală față de adolescent 	<ul style="list-style-type: none"> - Să afle cauza - Să discute calm, sincer - Să explice consecințele acestor fapte 	<ul style="list-style-type: none"> - Părinții trebuie să explice adolescentului situația în care nimeresc ei (pot apela la organele speciale, ceea ce este de ne dorit) - Cer o comportare atentă din partea adolescentului 	<ul style="list-style-type: none"> - Să recunoască comportarea greșită și să-și ceară scuze - Să-și dea cuvântul că nu se va mai întâmpla așa ceva - Să se țină de cuvânt - Să fie mai atent cu părinții
<ul style="list-style-type: none"> - Plimbări pînă tîrziu 	<ul style="list-style-type: none"> - Ceartă, țipete reproșuri - Pedepse corporale - Interzicere fără a studia cazul - Indiferență completă 	<ul style="list-style-type: none"> - Să afle de la adolescent unde s-a reținut, cu ce s-a ocupat - Discuție calmă, binevoitoare 	<ul style="list-style-type: none"> - Să explice adolescentului cît de mult se îngrijesc părinții de el - Să-1 convingă ca procedează negîndit (pripit) 	<ul style="list-style-type: none"> - Să-și ceară scuze și să explice situația - Să nu repete - Să dovedească părinților că se ține de cuvînt

1	2	3	4	5
<ul style="list-style-type: none"> - Frizura, vestimentația extravagantă 	<ul style="list-style-type: none"> - Îl iau „peste picior”, batjocoresc adolescentul - Îl critică față de prieteni, rude, cunoscuți - Îl ascund sau îi distrug hainele - Pedepse corporale - Amenințări - Refuză să-i dea bani de cheltuială 	<ul style="list-style-type: none"> - Să-l convingă că nu-i stă bine - Să-l ajute în alegerea vestimentației - Să se sfătuiască cu specialiștii 	<ul style="list-style-type: none"> - Îl propun să studieze reviste speciale - Discută despre modă, cultura exteriorului - Îi dovedesc absurditatea unor elemente ale „portului” său 	<ul style="list-style-type: none"> - Ascultă atent și încearcă să se privească pe sine „de la o parte” - Consultă specialiștii - Consultă literatură specială - Caută să se sfătuiască cu prietenii, cu părinții
<ul style="list-style-type: none"> - Vorbirea și comportamentul șocant (uneori chiar vulgar) 	<ul style="list-style-type: none"> - Ceartă, țipete, învinuiri, amenințări - Pedepse corporale - Indiferență totală - Batjocorirea adolescentului 	<ul style="list-style-type: none"> - Conversează calm și sincer - Explică consecințele 	<ul style="list-style-type: none"> - Explicarea categoriilor morale, estetice - Acordarea ajutorului în „găsirea stilului propriu” - Propunerea de a-și analiza și de a-și regla vorbirea și comportamentul 	<ul style="list-style-type: none"> - Caută să se autoregleze și să depună efort pentru a se izbăvi de deprinderile negative - Convinge părinții și le dovedește că este în stare să se perfecționeze

**Situații familiale de comunicare
care prezintă mari dificultăți psihologice**

Situații familiale dificile	Comportarea copilului care a însușit abilitățile și deprinderile	Comportarea părinților care posedă cultura condiției	Exemple de adresare verbală corectă a copilului față de părinți	Exemple de răspunsuri ale părinților (comunicarea)
1	2	3	4	5
- Adresarea către părinți cu o rugă-minte	- Adresare amabilă, directă, argumentată, comportare calmă, privește interlocutorul în ochi.	- Ascultă atent pînă la sfîrșit, fără a întrepruce. Refuzul trebuie argumentat fără învinuiri și reproșuri.	- Voi fi foarte bucuros, dacă mă veți ajuta să soluționez problema. - Ași fi cel mai fericit, dacă mă veți ajuta.	- Bine, te vom ajuta neapărat... - Îți vom explica și o să te descurci singur ... Te înțelegem, dar nu avem posibilitatea acum să te ajutăm. Ne pare rău că acum nu putem să facem nimic, însă la prima ocazie poți conta pe noi...

1	2	3	4	5
- Exprimarea opiniei proprii	- Exprimare deschisă, directă, argumentată Comportare calmă, expresie binevoitoare, voce lină, sigură	- Ascultă pînă la sfîrșit fără a întrerupe adolescentul. Ținuta și poziția trebuie să exprime atenție, interes	- Ascultă-mă. te rog și pe mine... - Eu vreau să-mi expun opinia referitor	- Te-am ascultat atent și am înțeles că ești matur... - Ne putem mîndri cu tine, judeci ca un adult... - Ești bravo, te rugăm mai des să-ți expui opinia...
- Exprimarea protestului (referitor la careva situații, fapte)	- Exprimare directă, clară, pe cît se poate de calmă și argumentată - Poza și vocea trebuie să exprime hotărîre, însă să nu fie sfidătoare	- Ascultă fără a întrerupe interlocutorul. Comportare calmă, binevoitoare, privire deschisă	- Îmi pare rău, dar eu nu sunt de acord... - Eu protestez, fiind că nu-mi convine, nu sunt de acord...	- Noi înțelegem protestul tău, dar... - Ne pare că te grăbești exprimînd acest protest... - Bine, fie așa cum dorești...
- Dezaprobarea, critica, carea părinților	- Declarație directă, unvocă, dar amabilă, ce indică concret faptul dezaprobării sau criticii	- Comportare calmă, ascultă atent, fără a întrerupe. Poza și ținuta sigure, cu demnitate	- Nu aprob comportarea... - Nu sunt de acord fiindcă...	- Noi înțelegem dezamăgirea ta ... - Nu ai dreptate, fiindcă nu cunoști situația...

1	2	3	4	5
	Voce expresivă, sigură, comportare calmă, fără răutate, agresivitate		- Îmi pare rău, dar vreau să spun că n-ați procedat frumos...	- Da, eu n-am dreptate, critica e obiectivă...
- Exprimarea uimirii referitor la unele fapte ale părinților	- Exprimare clară, deschisă, argumentată, fără careva presupuneri, voce expresivă, comportare calmă	- Ascultă fără a întrerupe sau a se îndreptăți îndată.	- Eu vă stimez și vă iubesc, dar m-a uimit faptul... - Sunt uimit de comportarea... - M-ați uimit, mă mândresc cu voi... - Nu m-am așteptat la așa ceva, sunteți de laudă.	- Nu trebuie să te uimească acest lucru, gândește-te bine și ai să înțelegi... - Noi am vrut să te uimim
- Exprimarea nemulțumirii	- Adresare directă, deschisă, clară, fără reproșuri, urmată de explicație	- Comportare calmă, după ce au ascultat atent fără a întrerupe, pot concretiza unele fapte	- Regret, dar nu doresc... - Din păcate, nu sunt mulțumită...	- Ne-ai convins ... - Am înțeles, ești nemulțumit, dar trebuie să faci acest lucru
- Adresarea întrebărilor privitor la	- Adresare amabilă, întrebările trebuie să fie formulate clar.	- Ascultă atent. Comportare binevoitoare, cu demnitate.	- Spuneți-mi vă rog ce s-a întâmplat...	- Îți vom spune mai pe urmă...

1	2	3	4	5
conflictele dintre părinți	Comportare calmă, voce lină. Poza binevoitoare, privește în ochii interlocutorului	Nu se admit lacrimile, țipetele, acuizarea tuturor. Refuzul de a explica situația trebuie argumentat	- Eu vă iubesc pe ambii, vă rog explicați-mi cauza conflictului ...	- Fii liniști, nu s-a întâmplat nimic... - Ambii nu am avut dreptate... - Am obosit de atâtea conflicte, o să hotărîm împreună...
- Exprimarea dorințe de a petrece timpul liber cu sămașii	- Exprimare deschisă amabilă, convingătoare	- Ascultă atent - Comportare binevoitoare, zîmbet, exprimarea interesului	- Eu vreau să plec cu colegii la odihnă... - Mi-i interesant cu colegii și doresc să plec... - Dați-mi voie să plec cu colegii la lac... - Cred că a venit timpul să aveți încredere în mine și să-mi permiteți să..	- Da, du-te împreună cu colegii... - Ar fi foarte bine să te înveți a comunica cu sămașii... - Îți permitem, însă nu uita cu totul de noi, de casă...
- Prezentarea amicilor	- Părinții au fost preîntîmpinați în prealabil. - Adresare directă, cu prezentarea prietenilor	- Părinții ascultă și primesc amicii copilului. Privire binevoitoare, zîmbet, fața exprimă interes, atenție, stimă	- Iată prietenii mei, de-mulț doream să-i prezint... - că o să vă placă...	- Foarte plăcut... - Bucuroși de cunoștință, în sfîrșit o să știm amicii fiului (fiicei)... - Ce tineri plăcuți...

1	2	3	4	5
	Însoțită de o mică caracterizare	- Bărbații pot da mîna cu tinerii, pot face niște constatări	- Am niște amici foarte interesanți, cred	- Cred că sunteți amici adevărați...
- Exprimarea tendinței de autonomie	- Exprimare directă, deschisă, amabilă, argumentată	- Părinții ascultă cu interes și atenție - Comportare calmă, înțeleghătoare	- Eu vreau să hotărăsc singur... - Nu mai vreau să mă tutelați la tot pasul... - Vă iubesc mult, dar trebuie singur să hotărăsc...	- Da, a venit timpul să fii de sine stătător... - Hotărăște singur ești în stare... - Noi putem să-ți dăm un sfat, dar gîndește-te mai bine singur...
- Exprimarea sentimentelor față de părinți	- Sentimentele pot fi exprimate nu numai prin limbaj, ci și prin fapte, privire. Exprimare deschisă, sinceră, însoțită de gesturi delicate. Voce expresivă, duioasă, liniștită	- Exteriorul părinților exprimă plăcere, dragoste, calmitate - Părinții pot cuprinde copiii	- Vă iubesc mult... - Da, cu adevărat am niște părinți excelenți. - Țin mult la voi... - Cred că mi-ar fi greu fără voi...	- Ești cel (cea) mai scump(-ă)... - Te iubim și noi foarte mult... - Vedem că meriți dragostea noastră... - Nu afișăm tot timpul sentimentele noastre, dar să știi că te iubim...

7.6. SUPORT APLICATIV DE AUTOEDUCAȚIE ȘI REFLECȚIE

1. Testul celor douăzeci de propoziții

Testul constă în completarea a 20 de propoziții ce încep cu *Eu sunt*.

Subiectul răspunde timp de 10-12 min. la întrebarea *Cine sunt eu? / de 20 de ori/*, adică formulează 20 de propoziții care încep cu sintagma *Eu sunt...*

Răspunsurile se dau în ordinea în care ele apar în gândirea subiectului, fără a se ține cont de logică, consecutivitate sau gramatică. Lista propozițiilor se analizează conform următoarei scheme:

tip A. / propoziții ce conțin caracterizări generale și particulare de ordin fizic.

tip B. / propoziții ce se referă la statutul social al subiectului.

tip C. / propoziții ce redau caracteristici de ordin psihologic.

tip D. / propoziții ce cuprind identificări complexe de ordin filosofic.

Predominarea unora dintre aceste propoziții / idei din ansamblul celorlalte denotă prezența anumitor tendințe psihocomportamentale.

2. Chestionarul de opinii pentru copii *Familia mea*

(L. Cuznețov)

I

1. Îți iubești părinții?
2. Stimezi părinții?
3. De cine ești mai aproape?
4. Cine este educatorul principal în familie?
5. Consideri familia *drept o frână* în realizarea personalității tale?
6. Cine te înțelege mai bine?
7. Îți place să petreci timpul liber în familie?
8. Ai dori să-ți crezi o familie ca a ta?
9. Te stimează părinții?
10. Ai dorință să comunici mai mult cu părinții?
11. Dorești să petreci timpul liber mai mult cu sămașii?

12. O să educi copiii tăi așa cum te-au educat părinții pe tine?
13. Pot să-ți servească părinți drept model de conduită?
14. Cine este *capul* familiei?
15. Vrei să schimbi ceva în relațiile tale cu părinții?

Stilul intercomunicării familiale

II

1. Ce atitudine aveți față de familia Dvs?
 - a) pozitivă;
 - b) indiferență;
 - c) negativă;
2. Cum luați deciziile în cadrul familiei?
 - a) la *sfatul familiei*;
 - b) separat;
 - c) numai o persoană (*capul* familiei);
3. Cum credeți, ce stil de intercomunicare predomină în relațiile familiale?
 - a) permisiv, deschis;
 - b) nivel înalt de exigențe, prescriptiv;
 - c) liberal, de neamestec;
4. Cum este climatul familial?
 - a) echilibrat, binevoitor;
 - b) instabil, vulcanic;
 - c) distant, *rece*;
5. Ce relații domină în diada copii – părinți?
 - a) de tutelare;
 - b) de colaborare;
 - c) de dominare;
 - d) de confruntare;
 - e) de neamestec;
6. Ce conflicte predomină în familie?
 - a) de incertitudine;
 - b) de atracție-frică;
 - c) de disperare;

7. Cine cedează mai frecvent în situațiile dificile?
 - a) mama (soția);
 - b) tata (soțul);
 - c) eu (adolescentul);
8. Cine utilizează mai frecvent în limbaj îmbinările: *Eu am spus..., Eu vreau..., Eu am hotărât..., Eu cer... etc.*?
 - a) mama (soția);
 - b) tata (soțul);
 - c) eu (adolescentul);
9. Cine este inițiatorul în consolidarea eforturilor pentru atingerea unui scop?
 - a) mama (soția);
 - b) tata (soțul);
 - c) eu (adolescentul);
10. Cum credeți, are nevoie familia de o instruire specială în direcția optimizării intercomunicării?
 - a) da;
 - b) în unele aspecte;
 - c) nu.

NOTĂ: Chestionarul se poate aplica de către diriginți, serviciul psihologic din școală în scopul studierii relațiilor adolescenței – părinți și studierii rolului familiei în autodeterminarea adolescentului.

3. Inventar de reflecții valorice privind relațiile familiale (IRVRF)

(L. Cuznețov)

Vă prezentăm 20 de enunțuri cu referință la diverse valori umane ce vizează relațiile familiale.

Luîndu-și originea în sfera trebuințelor și tradițiile popului atitudinile privind raporturile familiale dețin un loc extrem de important în contextul vieții de familie.

Conținînd o mulțime de implicații de ordin etnocultural, moral / spiritual, ele reprezintă principalul reper critic în funcție de care se formează reprezentările, sentimentele și conduita noastră.

Vă rugăm să citiți cu atenție enunțurile propuse și să răspundeți prin:

- **Da**
- **Uneori**
- **Nu știu**
- **Nu**

Vă atragem atenția că la întrebările propuse nu există răspunsuri pozitive sau negative, ci numai răspunsuri sincere, obiective sau false. Este foarte important să vă pronunțați sincer, puteți rămâne anonimi.

Așadar sunteți de părerea că în viața de familie este important:

1. Să iubești și să fii iubit.
2. Să știi că ești acceptat de către soț (soție).
3. Să ai un soț / soție devotat.
4. Să te iubească copiii.
5. Să te agreeze rudele apropiate / părinții,
6. Să respectți drepturile omului.
7. Să fii *capul* familiei.
8. Să *hotărăști unipersonal* toate problemele apărute.
9. Să te sfătui cu partenerul.
10. Să implicii și copiii în rezolvarea unor probleme.
11. Să poți ierta greșelile partenerului.
12. Să poți ceda (cînd n-ai dreptate).
13. Să respectți opinia partenerului.
14. Să fie repartizate obligațiunile între membrii familiei.
15. Să iubești și să protejezi copiii.
16. Să ajuți copiii să învețe.
17. Să educi copiii în așa mod ca ei să-și formeze un stil sănătos de viață.
18. Să ajuți copiii să-și creeze o familie durabilă.
19. Să știi că semenii sunt fericiți.
20. Să contribui la fericirea copiilor.
21. Să ai cunoștințe în domeniul educației, organizării relațiilor familiale.

4. Training

11 pași spre autoafirmare

Pasul 1

- Stabiliți motivele comportamentului Dvs în contextul situației concrete.

Pasul 2

- Totul este relativ. Rețineți: oricând se poate găsi o alternativă. Gîndînd astfel, veți fi mai înțelegător și tolerant cu cei din jur.

Pasul 3

- Nu vorbiți despre o persoană rău și categoric.
 - Nu etichetați pe nimeni
- Rețineți:
Cuvintele au forță de materializare!

Pasul 4

- Nu permiteți nimănui să critice calitățile Dvs. de personalitate.
- Drept obiect de discuții pot servi doar faptele și comportamentul Dvs.

Pasul 5

- Eșecurile sunt tot un beneficiu. Uneori ele ne învață și ne ajută să evităm niște decepții.

Pasul 6

- Evitați situațiile și persoanele care vă provoacă disconfort. Nu le permiteți să dezvolte în Dvs. elementele de subapreciere și inferioritate.

Pasul 7

- Comunicați cu sine. În programul de activitate zilnică lăsați-vă loc pentru odihnă, relaxare și dialog cu sine.

Pasul 8

- Gîndiți-vă cum ați putea ajuta și pe alte persoane în necazurile, temerile, problemele lor.

Pasul 9

- Nu comiteți greșeli, exagerând protejarea **sine**-lui, el este mult mai durabil decât credeți. Proiectați-vă pozitiv; trăiți plăcerea de a savura natura, comunicarea și relațiile cu alte persoane etc.

Pasul 10

- Determinați-vă în scopurile / obiectivele maxime și selectați-le minuțios pe cele minime.
- Elaborati un plan real de realizare a acestora.
- Pe măsura realizării planului nu ratați șansa de a vă aprecia pozitiv: chiar lăudându-vă un pic.

Pasul 11

Rețineți:

- Sunteți în stare a schimba întregul mers al vieții, dacă doriți mult acest lucru.
- Aveți încredere în forțele proprii și veți triumfa.

Autoafirmarea se constituie ca o condiție esențială a existenței umane.

Abordarea problemelor educației familiale cere familiari-zarea tinerilor părinți cu un minim de tehnici de autoeducație, ceea ce va spori coeziunea familiei și se va reflecta benefic în educația copiilor.

5. Recunoașterea semnelor de pericol pentru a evita conflictele

Atunci când vă dați seamă că interlocutorul Dvs. își pierde controlul:

- Evitați acuzațiile directe.
- Nu folosiți un limbaj agresiv.
- Folosiți cuvintele ce arată că-l ascultați.
- Dați un pas înapoi. Admiteți că ambii sunteți nervoși și întrebați-l cum vede el soluționarea problemei.
- Fiți de acord în privința unor deosebiri.
- Fiți conștient de autojustificarea interioară.
- Ascultați punctul de vedere al celuilalt.
- Întrebați-vă dacă merită cu adevărat să vă enervați în asemenea măsură.
- Recunoașteți propria rezistență.
- Nu folosiți amenințările, acușările și reproșurile.
- Concentrați-vă asupra felului în care puteți să rezolvați problema.

... Cel mai cuminte lucru este să se păstreze familiei dreptul pe care în mod natural îl are, lucrînd la educația părinților, așa încît statul să ajungă a avea în ei un bun sfătuitoare și chiar o opoziție puternică, dar luminată...

Constantin Narby

VOLUMUL III

CONȚINUTUL EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE
CURRICULUM INTEGRAT

CAPITOLUL 8

EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL PREȘCOLAR

8.1. CADRU CONCEPTUAL

Odată cu nașterea copilului survin schimbări importante în viața părinților și a familiei. Familia, comportamentul părinților și interrelațiile din familie se reflectă integral asupra copiilor, asupra dezvoltării personalității lor.

Viața cotidiană a familiei și anturajul adecvat, condițiile socio-culturale și psihopedagogice, asigurate de părinți și de colaboratorii instituțiilor preșcolare influențează asupra formării moral-spirituale a copiilor, asupra dezvoltării și maturizării lor intelectuale, psihofizice și socio-afective.

Vârsta preșcolară aduce schimbări importante nu numai în planul dezvoltării comportamentului cognitiv, motor, socio-afectiv, cât și în comportamentul relațional.

Copiii încadrați în învățămîntul preșcolar depășesc orizontul restrîns al familiei, se dezvoltă armonios, avînd posibilități mai mari de descoperire a realității socio-culturale. Extinderea cadrului relațional constituie una dintre cele mai importante premise pentru dezvoltarea psihică de mai departe a copilului în toate aspectele ei. Deși, jocul rămîne activitatea dominantă a acestei vârste, el începe să fie completat și corelat cu sarcinile de ordin instructiv-educativ.

Ca urmare asistăm la cizelarea comportamentului socio-afectiv, la aprofundarea proceselor de cunoaștere, la schimbarea atitudinii copilului față de mediul ambiant, la perfecționarea comportamentului adulților și la optimizarea relațiilor copilului cu semenii și adulții.

Cercetările efectuate în acest domeniu al parteneriatului educațional și studiul empiric demonstrează că eficiența integrării

copilului în colectivitatea de semeni și rata educabilității lui crește odată cu implicarea familiei în sprijinirea influențelor educative din partea grădiniței și a eforturilor depuse de copil în direcția interiorizării experienței sociale și a comportamentului inteligent.

În temeiul celor relatate, și ***din perspectiva învățămîntului formativ și a educației cognitive, care cere a învăța să știi, a învăța să faci, a învăța să trăiești împreună cu alții și a învăța să fii [30] a deschiderii spre noile educații, ne-am propus să elaborăm un Curriculum al EF, care ar asigura realizarea educației copiilor și a părinților în domeniul vizat prin prisma problematicii lumii contemporane.*** „Noile educații” reflectă această problematică prin obiectivele sale și conferă denumire fiecărei structuri de conținut conceput strategic ca modul în cadrul educației pentru familie.

În compartimentul consacrat părinților s-au luat în considerare particularitățile instruirii adulților [99].

Definirea obiectivelor privind educația pentru familie a copiilor de vîrstă preșcolară

Obiectivele curriculumului EF rezultă la fel ca și obiectivele curriculumului obișnuit, din idealul educațional și finalitățile sistemului de învățămînt.

Obiective generale:

- formarea reprezentărilor privind viața de familie și relațiile de gen în cadrul acesteia;
- formarea atitudinii pozitive față de familie, viața familială și realizarea rolurilor familiale;
- dezvoltarea achizițiilor cognitive, psihofizice și socio-afective privind perceperea, cunoașterea și stăpînirea unui mod de viață familial sănătos;
- formarea conceptului de sine în corelație cu atitudinea față de membrii familiei (mama, tata, frate, soră etc.);
- formarea trebuințelor și interesului pentru autorealizarea permanentă în cadrul mediului familial;

- identificarea și conștientizarea particularităților de gen / sex și rol în cadrul relațiilor familiale;
- formarea abilităților și deprinderilor de comunicare eficientă și de comportare civilizată în mediul familial și societate;
- cultivarea valorilor moral-spirituale prin prisma relațiilor familiale armonioase.

8.2. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE A COPIILOR DE 3-4 ANI. GRUPA MICĂ

Modulul ***Familia și educația pentru familie*** face parte din conținutul activităților umanistice.

Obiectivul major: formarea reprezentărilor elementare despre familie, membrii ei, cultivarea deprinderilor de comportare civilizată, a sentimentelor de stimă și dragoste față de părinți, bunici, frați, surori.

În acest context la finele anului copiii vor fi capabili să atingă următoarele niveluri optime / standarde.

La nivel de cunoaștere:

- să cunoască numele său și prenumele;
- să cunoască numele și prenumele părinților, fraților, bunicilor;
- să cunoască regulile elementare de comportare în familie și societate;
- să distingă genul său (fetiță / băiețel) și a altor persoane;
- să descrie chipul mamei (harnică, frumoasă, tandă, grijulie etc.);
- să descrie chipul tatălui (bărbat puternic, harnic, grijuliu etc.);

- să numească ocupațiile mamei, tatălui, bunicii;
- să recunoască în imagini sărbătorile de Anul Nou, Sfintele Paști.

La nivel de aplicare:

- să aplice corect noțiunea *acasă*;
- să determine particularitățile adulților și ale copiilor (adulții sunt mari, lucrează, au copii, familie, iar copiii sunt mici, frecventează grădinița de copii, ascultă părinții etc.);
- să stabilească deosebirile între mamă și tată, bunică și bunic, frate și soră;
- să utilizeze în comunicare cuvintele de politețe, formulele: mulțumesc, vă rog etc.;
- să folosească corect adresările, salutul, rugămintea;
- să participe la jocurile cu subiect, (realizând rolurile mamei, tatălui, copilului, bunicii);
- să respecte regulile de comportare în familie și în locurile publice;
- să manifeste empatie, dragoste, respect față de părinți, frați, bunici și alte rude;
- să participe la activitățile și muncile elementare de menaj casnic (aranjarea mesei, curățenia curentă etc.).

La nivel de integrare:

- să imite în jocurile sale acțiunile părinților, bunicii;
- să se încadreze în ajutorul mamei, tatălui, bunicii cu acțiuni elementare de menaj;
- să se încadreze în pregătirea familiei către sărbători;
- să respecte regulile de conviețuire în familie;
- să posede priceperi de a mîngîia, a compătimi, a stima toți membrii familiei.

Plan – program de EF

	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor • Să identifice obiectele din casă și funcția lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele și prenumele bunicilor • Să distingă localitatea unde locuiesc bunicii (oraș / sat) • Să enumere ocupațiile bunicilor • Să imite unele personaje din poveștile bunicilor 	<p>În ospete la bunici Bunicul și bunica. Nepoții. Relațiile de dragoste și stimă față de bunici. Cu bunica la biserică. Ocupațiile bunicilor. Poveștile bunicilor. În curte la bunici.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini semnele distincte ale sărbătorii de Anul Nou • Să descrie chipul lui Moș Crăciun, al Albei ca Zăpada • Să numească câteva jucării de brad 	<p>Anul Nou în familie Pregătirea familiei de Anul Nou. Bradul de Anul Nou. Jucăriile de brad. Moș Crăciun și Alba ca Zăpada. Cadourile de Anul Nou.</p>

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospo-</p>

8.3. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE A COPIILOR DE 4-5 ANI. GRUPA MIJLOCIE

Modulul ***Familia și educația pentru familie*** face parte din conținutul activităților umanistice.

Obiectivul major: Însușirea unui sistem amplu de cunoștințe privind familia, relațiile familiale și rolul familiei în viața omului.

În acest context la finele anului copiii vor fi capabili să atingă următoarele niveluri optime / standarde.

La nivel de cunoaștere:

- să identifice numele și prenumele său și al părinților;
- să distingă particularitățile de gen / sex al oamenilor;
- să descrie exteriorul (chipul) părinților, bunicilor etc.;
- să descrie ocupațiile mamei și ale tatălui;

- să interpreteze relațiile cu bunicii, moșii, mătușele, verișorii;
- să cunoască principalele reguli pe care le respectă un creștin;
- să relateze despre sentimentele pe care le manifestă membrii familiei unul față de altul;
- să descrie sărbătorile tradiționale marcate în familie;
- să reproducă regulile de comportare civilizată în familie și în afara ei.

La nivel de aplicare:

- să folosească adecvat formulele de politețe: *vă rog mult, poftim, mulțumesc mult, vă rog să mă scuzați, am greșit și-mi pare rău* etc.;
- să utilizeze în comunicare diverse formule de salut, binețe, adresări, rugăminți;
- să compare ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor, fraților;
- să interpreteze regulile de conviețuire în familie privind respectarea regimului zilei și ocrotirea sănătății;
- să exprime prin cuvinte și atitudine sentimentele de dragoste, stimă, grijă față de apropiații săi;
- să acorde ajutor mamei și tatălui în pregătirea familiei pentru sărbători, întâlnirea oaspeților;
- să compare particularitățile comportamentale de gen la fetițe și băieței; mama și tata; frați și surori;
- să aplice obiectele de uz casnic în efectuarea unor acțiuni și activități domestice (a mătura, a servi masa, a aranja hainele).

La nivel de integrare:

- să aplice corect și adecvat adresările, salutul, răspunsul la salut, rugămintea, salutul și răspunsul la salut de sărbătorile Sfințelor Paști;
- să formuleze o felicitare de Ziua nașterii mamei, tatălui, bunicilor etc.;

- să deosebească faptele sale pozitive de cele negative;
- să respecte normele și regulile de conviețuire și comportare în familie;
- să manifeste priceperi de a ajuta, mîngîia, consola, liniști persoanele apropiate;
- să se încadreze în munca de menaj, de pregătire către sărbători sau primire a oaspeților;
- să formuleze destinația familiei, părinților, casei / locuinței pentru om.

Model

Plan – program de EF

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor • Să identifice obiectele din casă și funcția lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele și prenumele bunicilor 	<p>În ospete la bunici Bunicul și bunica. Nepoții.</p>

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor • Să identifice obiectele din casă și funcția lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele și prenumele bunicilor • Să distingă localitatea unde locuiesc bunicii (oraș / sat) • Să enumere ocupațiile bunicilor • Să imite unele personaje din poveștile bunicilor 	<p>În ospete la bunici Bunicul și bunica. Nepoții. Relațiile de dragoste și stimă față de bunici. Cu bunica la biserică. Ocupațiile bunicilor. Poveștile bunicilor. În curte la bunici.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini semnele distincte ale sărbătorii de Anul Nou • Să descrie chipul lui Moș Crăciun, al Albei ca Zăpada • Să numească câteva jucării de brad 	<p>Anul Nou în familie Pregătirea familiei de Anul Nou. Bradul de Anul Nou. Jucăriile de brad. Moș Crăciun și Alba ca Zăpada. Cadourile de Anul Nou.</p>
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască semnele distincte ale sărbătorii de Sfintele Paști 	<p>Sfintele Paști în familie Pregătirea familiei de Sfintele</p>

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor • Să identifice obiectele din casă și funcția lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele și prenumele bunicilor • Să distingă localitatea unde locuiesc bunicii (oraș / sat) • Să enumere ocupațiile bunicilor • Să imite unele personaje din poveștile bunicilor 	<p>În ospete la bunici Bunicul și bunica. Nepoții. Relațiile de dragoste și stimă față de bunici. Cu bunica la biserică. Ocupațiile bunicilor. Poveștile bunicilor. În curte la bunici.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini semnele distincte ale sărbătorii de Anul Nou • Să descrie chipul lui Moș Crăciun, al Albei ca Zăpada • Să numească câteva jucării de brad 	<p>Anul Nou în familie Pregătirea familiei de Anul Nou. Bradul de Anul Nou. Jucăriile de brad. Moș Crăciun și Alba ca Zăpada. Cadourile de Anul Nou.</p>
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască semnele distincte ale 	<p>Sfintele Paști în familie</p>

8.4. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE A COPIILOR DE 5-6 ANI. GRUPA MARE

Modulul ***Familia și educația pentru familie*** face parte din conținutul activităților umanistice.

Obiectivul major: completarea și aprofundarea cunoștințelor copiilor de vîrstă preșcolară mare privind familia și etica relațiilor de familie.

În acest context la finele anului copiii vor fi capabili să atingă următoarele niveluri optime / standarde.

La nivel de cunoaștere:

- să cunoască particularitățile de gen și de rol al membrilor familiei, particularitățile adulților și ale copiilor;
- să relateze despre ocupațiile mamei și ale tatălui;
- să cunoască numele de familie și prenumele părinților;
- să relateze despre relațiile familiei cu rudele;
- să explice normele și regulile de conviețuire în familie;
- să interpreteze noțiunea „casa părintească”;
- să cunoască activități de muncă la domiciliu (de autoservire, prepararea bucatelor, curățenia și amenajarea locuinței);
- să distingă sărbătorile tradiționale ale neamului și ale familiei;
- să descrie chipul mamei, tatălui, bunicilor, fraților, străbunicilor, verișorilor etc.;
- să descrie calitățile umane pe care le posedă membrii familiei sale (bunătate, hărnicie, respect, grijă etc.);
- să descrie în eveniment important din cadrul vieții familiei sale.

La nivel de aplicare:

- să determine particularitățile adulților și copiilor, deosebirile de gen și de rol a membrilor familiei;

- să stabilească legăturile dintre părinți, părinți – copii și bunici – nepoți; rude – părinți;
- să compare ocupațiile mamei și ale tatălui;
- să modeleze situații de comportare și relații familiale în jocurile sale;
- să analizeze comportarea părinților față de copii și ale copiilor față de părinți;
- să participe la activități și acțiuni de organizare a unui joc de rol *de-a familia / casa părintească*;
- să confecționeze obiecte, jucării pentru împodobirea bradului de Anul Nou, a unei mese de sărbătoare;
- să posede abilități de autoservire și ajutorare a celor adulți;
- să se folosească de regulile etice de comportare în familie, natură, locurile publice;
- să aplice acțiuni de ocrotire a naturii, în mediul din jurul locuinței (a faunei și florei);
- să descrie relațiile de dragoste, prietenie, ajutor reciproc observate din propria familie;
- să explice însemnătatea familiei, funcțiile fiecărui membru al ei;
- să compare regulile de comportare civilizată cu poruncile lui Dumnezeu.

La nivel de integrare:

- să se încadreze în respectarea regimului și a regulilor de conviețuire în familie;
- să determine însemnătatea regimului și modului sănătos de viață în familie; a respectării igienei personale;
- să participe la respectarea obiceiurilor și tradițiilor de familie;
- să se autoevalueze – să observe greșelile comise în comportarea sa cu mama, tata, bunicii, frații etc.;

- să participe în amenajarea locuinței, ungherașului său;
- să participe la pregătirea către sărbători, aranjarea unei mese de sărbătoare;
- să manifeste empatie, atenție, dragoste, bunătate, înțelegere, ascultare în comportarea cu părinții, bunicii, frații;
- să reproducă în jocurile sale acțiunile și activitățile părinților, bunicii vizavi de ocrotirea și îngrijirea copilului, aproapelui, naturii etc.;
- să folosească adecvat și corect formulele de politețe: salutul, rugămintea, adresările, scuzele etc.

Model

Plan – program de EF

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebiri de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicii; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicii. Ocupația părinților, bunicii. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul</p>

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor • Să identifice obiectele din casă și funcția lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele și prenumele bunicilor • Să distingă localitatea unde locuiesc bunicii (oraș / sat) • Să enumere ocupațiile bunicilor • Să imite unele personaje din poveștile bunicilor 	<p>În ospete la bunici Bunicul și bunica. Nepoții. Relațiile de dragoste și stimă față de bunici. Cu bunica la biserică. Ocupațiile bunicilor. Poveștile bunicilor. În curte la bunici.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini semnele distincte ale sărbătorii de Anul Nou • Să descrie chipul lui Moș Crăciun, al Albei ca Zăpada • Să numească câteva jucării de brad 	<p>Anul Nou în familie Pregătirea familiei de Anul Nou. Bradul de Anul Nou. Jucăriile de brad. Moș Crăciun și Alba ca Zăpada. Cadourile de Anul Nou.</p>
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască semnele distincte ale 	<p>Sfintele Paști în familie</p>

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor • Să identifice obiectele din casă și funcția lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele și prenumele bunicilor • Să distingă localitatea unde locuiesc bunicii (oraș / sat) • Să enumere ocupațiile bunicilor • Să imite unele personaje din poveștile bunicilor 	<p>În ospete la bunici Bunicul și bunica. Nepoții. Relațiile de dragoste și stimă față de bunici. Cu bunica la biserică. Ocupațiile bunicilor. Poveștile bunicilor. În curte la bunici.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini semnele distincte ale sărbătorii de Anul Nou • Să descrie chipul lui Moș Crăciun, al Albei ca Zăpada • Să numească câteva jucării de brad 	<p>Anul Nou în familie Pregătirea familiei de Anul Nou. Bradul de Anul Nou. Jucăriile de brad. Moș Crăciun și Alba ca Zăpada. Cadourile de Anul Nou.</p>
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască semnele distincte ale sărbătorii de Sfințele Paști 	<p>Sfințele Paști în familie Pregătirea familiei de Sfințele</p>

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor • Să identifice obiectele din casă și funcția lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele și prenumele bunicilor • Să distingă localitatea unde locuiesc bunicii (oraș / sat) • Să enumere ocupațiile bunicilor • Să imite unele personaje din poveștile bunicilor 	<p>În ospete la bunici Bunicul și bunica. Nepoții. Relațiile de dragoste și stimă față de bunici. Cu bunica la biserică. Ocupațiile bunicilor. Poveștile bunicilor. În curte la bunici.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini semnele distincte ale sărbătorii de Anul Nou • Să descrie chipul lui Moș Crăciun, al Albei ca Zăpada • Să numească câteva jucării de brad 	<p>Anul Nou în familie Pregătirea familiei de Anul Nou. Bradul de Anul Nou. Jucăriile de brad. Moș Crăciun și Alba ca Zăpada. Cadourile de Anul Nou.</p>
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască semnele distincte ale sărbătorii de Sfintele Paști 	<p>Sfintele Paști în familie Preațirea familiei de Sfintele</p>

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor • Să identifice obiectele din casă și funcția lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele și prenumele bunicilor • Să distingă localitatea unde locuiesc bunicii (oraș / sat) • Să enumere ocupațiile bunicilor • Să imite unele personaje din poveștile bunicilor 	<p>În ospete la bunici Bunicul și bunica. Nepoții. Relațiile de dragoste și stimă față de bunici. Cu bunica la biserică. Ocupațiile bunicilor. Poveștile bunicilor. În curte la bunici.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini semnele distincte ale sărbătorii de Anul Nou • Să descrie chipul lui Moș Crăciun, al Albei ca Zăpada • Să numească câteva jucării de brad 	<p>Anul Nou în familie Pregătirea familiei de Anul Nou. Bradul de Anul Nou. Jucăriile de brad. Moș Crăciun și Alba ca Zăpada. Cadourile de Anul Nou.</p>
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască semnele distincte ale sărbătorii de Sfintele Paști 	<p>Sfintele Paști în familie Pregătirea familiei de Sfintele</p>

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicii; • Să manifeste atașament. dragoste. 	<p>Familia mea</p> <p>În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicii. Ocupația părinților, bunicii. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>

8.5. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE A COPIILOR DE 6-7 ANI. GRUPA PREGĂTITOARE

Modulul ***Familia și educația pentru familie*** face parte din conținutul activităților umanistice.

Obiectivul major: aprofundarea cunoștințelor despre familie, formarea atitudinii pozitive față de valorile moral-spirituale naționale, valorile și etica familială.

În acest context la finele anului copiii vor fi capabili să atingă următoarele niveluri optime / standarde.

La nivel de cunoaștere:

- să identifice particularitățile de gen și de rol al tuturor membrilor familiei;
- să cunoască numele și prenumele părinților, bunicii și rudelor apropiate;
- să reproducă istoria iubirii și căsătoriei părinților săi (a întemeierii familiei și istoria apariției sale);
- să descrie ocupațiile părinților și copiilor în familie;
- să identifice naționalitatea sa și a părinților săi, Patria sa și simbolică ei;

- să identifice rudele mamei și rudele tatălui;
- să cunoască istoria vieții bunicilor și ocupațiile acestora pînă la pensionare și în prezent;
- să cunoască normele și regulile de conviețuire în familie;
- să enumere sărbătorile tradiționale și naționale care se marchează în familie și particularitățile acestora;
- să descrie calitățile membrilor familiei sale: onestitate, dragoste, umor, patriotism, responsabilitate.

La nivel de aplicare:

- să descrie relațiile familiale și climatul familiei;
- să descrie o zi din viața familiei sale;
- să explice însemnătatea regimului zilei, disciplinei pentru viața familiei;
- să interpreteze noțiunea de *casă părintească*, descriind așezarea casei, interiorul ei, curtea;
- să caracterizeze valorile general-umane: Binele, Frumosul, Sacrul, Adevărul.
- să compare obligațiunile membrilor familiei: a mamei, a tatălui, bunicilor, copiilor;
- să aplice regulile de comportare civilizată în familie, locurile publice;
- să compare particularitățile de gen și funcțiile bărbatului (tatălui) și a femeii (mamei) în familie;
- să se încadreze în diverse forme și activități de muncă în gospodărie (autoservire, curățenie generală și curentă, reparație, înverzirea curții, îngrijirea animalelor etc.);
- să argumenteze necesitatea participării sale la unele acțiuni și activități familiale.

La nivel de integrare:

- să utilizeze în comunicare formulele de politețe: (Vă rog; cer scuze, mulțumesc mult etc.), salutul, adresările, rugămintea, răspunsul la salut;

- să argumenteze faptele sale privind luarea unei decizii (să ajute fratelui mai mic; să meargă la bunici etc.);
- să dispună de priceperi de a asculta, a colabora cu frații, părinții și bunicii;
- să-și proiecteze acțiunile sale în contextul realizării unei activități de autoservire, de menaj;
- să participe la respectarea regimului și a regulilor de conviețuire a familiei;
- să participe la pregătirea și amenajarea locuinței pentru sărbătorile tradiționale: Crăciunul, Anul Nou, Mărțișorul, Sfintele Paști, Hramul;
- să confecționeze un cadou cu o anumită ocazie pentru mama, tata, bunici, frați;
- să interpreteze urări, felicitări, dedicații cu ocazia diferitor sărbători;
- să stabilească legătura genealogică a relațiilor de rudenie străbunici – bunici – părinți – nepoți.

Model

Plan – program de EF

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului.</p>

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor • Să identifice obiectele din casă și funcția lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele și prenumele bunicilor • Să distingă localitatea unde locuiesc bunicii (oraș / sat) • Să enumere ocupațiile bunicilor • Să imite unele personaje din poveștile bunicilor 	<p>În ospete la bunici Bunicul și bunica. Nepoții. Relațiile de dragoste și stimă față de bunici. Cu bunica la biserică. Ocupațiile bunicilor. Poveștile bunicilor. În curte la bunici.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini semnele distincte ale sărbătorii de Anul Nou • Să descrie chipul lui Moș Crăciun, al Albei ca Zăpada • Să numească câteva jucării de brad 	<p>Anul Nou în familie Pregătirea familiei de Anul Nou. Bradul de Anul Nou. Jucăriile de brad. Moș Crăciun și Alba ca Zăpada. Cadourile de Anul Nou.</p>
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască semnele distincte ale sărbătorii de Sfintele Paști 	<p>Sfintele Paști în familie Pregătirea familiei de Sfintele</p>

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor • Să identifice obiectele din casă și funcția lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele și prenumele bunicilor • Să distingă localitatea unde locuiesc bunicii (oraș / sat) • Să enumere ocupațiile bunicilor • Să imite unele personaje din poveștile bunicilor 	<p>În ospete la bunici Bunicul și bunica. Nepoții. Relațiile de dragoste și stimă față de bunici. Cu bunica la biserică. Ocupațiile bunicilor. Poveștile bunicilor. În curte la bunici.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini semnele distincte ale sărbătorii de Anul Nou • Să descrie chipul lui Moș Crăciun, al Albei ca Zăpada • Să numească câteva jucării de brad 	<p>Anul Nou în familie Pregătirea familiei de Anul Nou. Bradul de Anul Nou. Jucăriile de brad. Moș Crăciun și Alba ca Zăpada. Cadourile de Anul Nou.</p>
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască semnele distincte ale sărbătorii de Sfintele Paști 	<p>Sfintele Paști în familie Preațirea familiei de Sfintele</p>

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor • Să identifice obiectele din casă și funcția lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele și prenumele bunicilor • Să distingă localitatea unde locuiesc bunicii (oraș / sat) • Să enumere ocupațiile bunicilor • Să imite unele personaje din poveștile bunicilor 	<p>În ospete la bunici Bunicul și bunica. Nepoții. Relațiile de dragoste și stimă față de bunici. Cu bunica la biserică. Ocupațiile bunicilor. Poveștile bunicilor. În curte la bunici.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini semnele distincte ale sărbătorii de Anul Nou • Să descrie chipul lui Moș Crăciun, al Albei ca Zăpada • Să numească câteva jucării de brad 	<p>Anul Nou în familie Pregătirea familiei de Anul Nou. Bradul de Anul Nou. Jucăriile de brad. Moș Crăciun și Alba ca Zăpada. Cadourile de Anul Nou.</p>
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască semnele distincte ale 	<p>Sfintele Paști în familie</p>

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor • Să identifice obiectele din casă și funcția lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele și prenumele bunicilor • Să distingă localitatea unde locuiesc bunicii (oraș / sat) • Să enumere ocupațiile bunicilor • Să imite unele personaje din poveștile bunicilor 	<p>În ospete la bunici Bunicul și bunica. Nepoții. Relațiile de dragoste și stimă față de bunici. Cu bunica la biserică. Ocupațiile bunicilor. Poveștile bunicilor. În curte la bunici.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini semnele distincte ale sărbătorii de Anul Nou • Să descrie chipul lui Moș Crăciun, al Albei ca Zăpada • Să numească câteva jucării de brad 	<p>Anul Nou în familie Pregătirea familiei de Anul Nou. Bradul de Anul Nou. Jucăriile de brad. Moș Crăciun și Alba ca Zăpada. Cadourile de Anul Nou.</p>
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască semnele distincte ale 	<p>Sfintele Paști în familie</p>

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicii; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicii. Ocupația părinților, bunicii. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei • Să identifice odăile și destinația lor • Să identifice obiectele din casă și funcția lor 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama – gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele și prenumele bunicii • Să distingă localitatea unde locuiesc bunicii (oraș / sat) 	<p>În ospete la bunici Bunica și bunicul. Neptoții. Relațiile de dragoste și stimă față de bunici. Cu bunica la biserică.</p>

8.6. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE A PĂRINȚILOR ÎN CADRUL INSTITUȚIEI PREȘCOLARE

Orientarea spre formarea unei societăți democratice în contextul unei epoci care tinde spre globalizare impune insistent trecerea de la pedagogia autoritară, axată pe asimilarea docilă a cunoștințelor, pe observații și muștrări inhibitorii, la pedagogia umanistă, orientată spre schimbare, deschidere, colaborare, comportament empatic, dezvoltarea potențialului creativ al individului.

Pentru a evita perpetuarea relațiilor coercitive, a celor de lamentare și sfaturile depășite din cultura postfigurativă a societății noastre este necesar ca fiecare adult să se orienteze spre redimensionarea relației sale cu copilul și cu întreaga familie.

Complexitatea și intensitatea factorilor de influență asupra copilului și asupra familiei în ultimele decenii s-a amplificat, ceea ce necesită o pregătire specială a adulților și a copiilor pentru a deveni actori eficienți ai propriei educații.

Deschiderea spre *noile educații*, experiența avansată a altor state și însuși logica procesului și a acțiunii educaționale, ne confirmă faptul că numai înglobând într-un tot unitar efortul instituțiilor formale, a celor nonformale și informale, vom obține ce ne dorim: o societate civilizată cu adevărat democratică, umană, orientată spre inovații, a cărei educație și cultură va corespunde imperativelor lumii contemporane.

Important este ca familia să fie ajutată a-și îndeplini funcțiile sale firești, naturale, a-și optimiza potențialul său moral, spiritual, intelectual, creativ.

Analiza programelor, proiectelor și recomandărilor UNESCO, (mai cu seamă, după 1980) a permis să observăm că plasarea instituției preșcolare / școlii în lumina nouă de perfecționare a activității instructiv-educative se efectuează într-o strânsă corelație cu valorizarea părinților. Funcțiile de familist și părinte sunt abordate ca adevărate profesii, deoarece ambele cer competențe de un grad înalt, ambele se asimilează sistematic, consecvent, se deprind și se perfecționează treptat, presupunând un efort continuu și amplu de autoinstruire, autoperfecționare, vocație, dragoste și interes pentru educația și formarea personalității copilului.

Potrivit cercetărilor realizate în domeniul vizat, competența și eficiența familiei se poate evalua pozitiv dacă părinții:

- studiază și cunosc particularitățile de vîrstă și de gen ale copilului, etapele dezvoltării lui;
- asigură copiilor cadrul material pentru o viață decentă;

asigură copiilor condiții etice și psihopedagogice necesare pentru dezvoltarea armonioasă a personalității (climat relațional, comunicare empatică, colaborare, regim optim de viață etc.);
orientează și determină copiii să se manifeste pozitiv în cadrul familiei, asumându-și responsabilități pe măsura puterilor lor;
formulează cerințe unice față de copil și se implică ambii în educația acestuia;
colaborează sistematic cu grădinița de copii / școala, urmărind în permanență dezvoltarea și evoluția copilului (comportament, ținută, anturaj, îndeplinire a sarcinilor etc.).

Obiectivul major: formarea unității dintre conștiința și conduita educativă a părinților privind viața de familie și dezvoltarea armonioasă a copilului.

Obiectivele generale:

- Formarea atitudinii pozitive față de parteneriatul educațional familie – grădiniță de copii – școală.
- Umanizarea și democratizarea educației prin participarea și pregătirea părinților la luarea deciziilor și realizarea acestora privind educația copiilor lor.
- Optimizarea comunicării copii – părinți prin prisma armonizării relațiilor familiale.
- Informarea părinților în problemele fundamentale de îngrijire, educație a copilului și în domeniul armonizării relațiilor familiale.
- Asistarea psihopedagogică a familiei în care apar situații conflictuale și de criză.
- Familiarizarea părinților cu conținutul și metodele educației familiale și a educației pentru familie a copiilor de vîrstă preșcolară.

- Formarea și cizelarea competențelor parentale privind educația de gen / sex a copiilor de vîrstă preșcolară.
- Formarea competențelor privind cultivarea unui mod sănătos de viață la copii.
- Formarea priceperilor și deprinderilor de autoperfecționare, autoactualizare și autoevaluare a comportamentului familial.
- Consolidarea motivării și deschiderii pentru învățarea / interiorizarea modelului comportamental de familist și părinte eficient.

Strategii de educație a părinților

Metodistul și educatorul poate implica părinții în alegerea strategiei. Acestea pot fi: inductive, deductive, aplicative, euristice, teoretico-aplicative etc.

Formele de organizare:

- ședințe;
- conferințe;
- ateliere de formare;
- training-uri;
- *mese rotunde*;
- adunări cu părinții;
- consultații individuale și în grup etc.

Metode:

- lectura;
- prelegerea;
- exersarea;
- studiul de caz;
- explicația;
- discuția;
- portofoliul familiei;
- comunicări;
- conversații etc.

I. Activități cu părinții, copiii cărora frecventează grupa mică și mijlocie

Model

Plan – program de EF al părinților

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii) • Să distingă deosebirile de gen (dintre mamă și tată, bunică – bunic; frate – soră) • Să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • Să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei 	<p>Familia mea În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele și prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinților, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraș, sat) • Să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei 	<p>Acasă lângă mama și lângă tata Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama, tata, copiii</p>

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice prietenia și dragostea • să compare diverse tipuri de dragoste • să interpreteze dragostea maternă, paternă, fraternală, corelându-le cu etica creștină și formarea calităților morale • să elaboreze un plan de acțiuni pentru realizarea eficientă a funcțiilor familiei 	<p>2. Familia o școală a dragostei Dragostea și prietenia. Dragostea și căsătoria. Apariția copilului. Dragostea maternă. Dragostea paternă. Dragostea fraternală. Familia și climatul familial. Rolul soților în realizarea eficientă a funcțiilor familiei. Familia și credința. De ce în etica creștină familia este numită „biserica mică”.</p>	<p>Strategia deductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Discursul • Analiza și comentarea diferitor cazuri (din presa periodică sau literatura de specialitate) • Training-ul • Portofoliul familiei
<ul style="list-style-type: none"> • Să interpreteze particularitățile de vârstă a preșcolarului mic • să identifice calitățile de personalitate • să elaboreze un regim al zilei pentru preșcolarul mic • să estimeze metodele de educație a preșcolarului mic 	<p>3. Familia și preșcolarul mic (3-4ani) Particularitățile de vârstă și de personalitate a preșcolarului mic. Regimul zilei. Principii și metode de educație. Importanța jocului în educație. Formarea priceperilor și deprinderilor cultural-igienice la copiii de 3-4 ani în cadrul familiei.</p>	<p>Strategia expozitiv- euristică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Comunicări • Conversații • Training-ul • Portofoliul familiei • Teste • Agenda cu notițe paralele
<ul style="list-style-type: none"> • Să interpreteze particularitățile de vârstă ale preșcolarului mijlociu • să elaboreze un regim al zilei pentru preșcolarul mijlociu 	<p>4. Familia și preșcolarul mijlociu (4-5 ani) Particularitățile de vârstă și de personalitate ale preșcolarului mijlociu.</p>	<p>Strategia expozitiv- euristică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Comunicări • Discursul

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • să elaboreze strategii de educație a copiilor de 4-5 ani în familie 	<p>Regimul zilei. Strategii de formare a comportamentului socio-afectiv (civilizat) în familie. Cultura și etica relațiilor familiale și educația în familie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Portofoliul familiei • Teste • Training-ul • Agenda cu notițe paralele
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice particularitățile modului sănătos de viață; • să analizeze elementele constitutive ale modului sănătos de viață • să argumenteze însemnătatea igienei, călirii organismu-lui, alimentației corecte • să deducă însemnătatea respectării eticii creștine • să elaboreze un plan de acțiuni (corecție a modului de viață în familie pentru a optima sănătatea acesteia 	<p>4. Educația pentru sănătate în familie</p> <p>Modul sănătos de viață. Alimentația rațională. Călirea organismului. Igiena personală și igiena locuinței. Natura și sănătatea. Regimul zilei. Somnul. Igiena vestimentației. Însemnătatea vaccinelor. Profilaxia maladiilor infecțioase. Respectarea eticii creștine ca factor al sănătății psihofizice în familie</p>	<p>Strategia deductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Conferința. Tematică • Training-ul • Discursul • Comunicările • Exercițiul • Brainstorming-ul • Portofoliul familiei
<ul style="list-style-type: none"> • Să distingă valorile general-umane și cele naționale • să argumenteze principiile educației morale în familie • să demonstreze legătura dintre comportarea părinților și conduita copiilor 	<p>5. Educația morală în familie</p> <p>Morala și credința. Valorile general-umane și cele naționale. Principii de educație morală în familie. Comportarea părinților și educația morală.</p>	<p>Strategia deductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Conferința metodico-practică. • Portofoliul familiei • Training-ul • Discursul

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • să estimeze metodele de formare a comportamentului civilizat și respectarea drepturilor omului și a copilului în cadrul familiei 	<p>Metode eficiente de formare a comportamentului civilizat. Voința și morala. Drepturile omului și ale copilului.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lectura comentată • Discuția "Panel"
<ul style="list-style-type: none"> • Să relateze despre însemnătatea educației pentru timpul liber • să identifice modalitățile de petrecere și organizare a timpului liber în familie • să elaboreze un scenariu al unei acțiuni (șezători, sărbători, ieșire în natură) în cadrul familiei/cu familia 	<p>6. Educația pentru timpul liber în familie Șezătorile. Sărbătorile. Familia în natură, la plimbare, la teatru etc. Odihna în familie. în oșpeție la rude. Familia primește oaspeți. Lectura în familie. Jocuri și jucării. Sfatul familiei.</p>	<p>Strategia experimentală</p> <ul style="list-style-type: none"> • șezătoarea • Comunicarea tematică • Discursul • Conversația • Discuția • Lectura comentată • Testele
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască noțiunea de ecologie • să identifice acțiunile pe care le poate întreprinde familia pentru ocrotirea naturii și educația ecologică a copiilor • să elaboreze strategii de educație ecologică a copilului de 3-4-5 ani în familie 	<p>7. Educația ecologică în familie Ocrotirea naturii și educația moral-civică. Natura și sănătatea omului. Implicarea copiilor în îngrijirea florilor de casă. Antrenarea copiilor în activități de ocrotire a naturii. Învățăm copiii a observa și iubi natura.</p>	<p>Strategia experimentală</p> <ul style="list-style-type: none"> • Concursurile (de echibană, lucrări executate cu material din natură: castani, pănuși, pae etc.) • Comunicările • Discuțiile • Chestionarele • Masa rotundă

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască particularitățile de gen / sex • să conștientizeze diferențele masculin / feminin • să interpreteze particularitățile de rol/sex în relațiile familiale 	<p>8. Educația sexuală și de gen în familie</p> <p>Particularități de rol / sex în cuplu. Diferențele masculin / feminin (biologice, fizice, psihologice, comportamentale). Feminitatea și bărbăția. Educația de gen în cadrul familiei.</p>	<p>Strategia expozitiv- euristică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Dezbaterile • Brainstorming-ul. Portofoliul familiei • Întâlnirile cu specialiști în domeniu
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice cauzele conflictelor familiale • să cunoască elementele constitutive ale conflictelor familiale • să formuleze un șir de cerințe față de membrii familiei care vor preîntîmpina conflictele • să distingă legătura dintre conflictul interior al persoanei și conflictele interpersonale • să elaboreze un program de profilaxie al conflictelor pentru familia sa 	<p>9. Conflictelor familiale și arta dirijării lor</p> <p>Cauza conflictelor familiale. Elementele constitutive ale conflictului. Conflictul interior și conflictele interpersonale. Conflictele copii – părinți. Cultura și arta dirijării conflictelor familiale.</p>	<p>Strategia inductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Comunicarea • Conversațiile • Discuțiile • Training-ul • Jocul de rol • Testarea • Portofoliul familiei • Agenda cu notițe paralele

II. Activități cu părinții, copiii cărora frecventează grupa mare și cea pregătitoare

Model

Plan – program de EF

Obiective de referință	Conținuturi	Activități educative
1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să conștientizeze propria valoare și importanța respectului față de sine pentru autoperfecționare și auto-educație • să interpreteze drepturile esențiale ale omului și ale copilului • să recomande modalități și remedii educative pentru propria perfecționare și pentru cultivarea respectului de sine a responsabilității și onestității la membrii familiei 	<p>1. Respectul de sine și respectul față de alte persoane – fundamentul umanismului și al toleranței</p> <p>Cunoașterea de sine și respectul de sine. Autoactualizarea și autoperfecționarea. Personalitatea umană și respectarea drepturilor omului. Drepturile copilului. Autoeducația și partenerii familiali. Respectul de sine, responsabilitatea și onestitatea în cadrul familiei.</p>	<p>Strategia expositiv- euristică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Comunicarea • Prelegerea-discuție • Convorbirea • Portofoliul familiei • Lectura comentată • Brainstorming-ul • Discursul • Chestionarea • Explicația și demonstrarea materialului intuitiv (schema

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice condițiile unei comunicări familiale eficiente • să determine blocajele de comunicare în familie • să distingă stilurile de comunicare în familie • să interpreteze regulile comunicării eficiente • să elaboreze un plan de acțiuni pentru armonizarea comunicării și a relațiilor familiale 	<p>2. Comunicarea și relațiile în familie Comunicarea și viața de familie. Blocaje / distorsiuni de comunicare în familie. Dragostea – factor important al comunicării familiale eficiente. Stiluri de comunicare în familie. Regulile comunicării intrafamiliale: soț – soție; părinți – copii; bunici – nepoți etc. Armonizarea comunicării familiale.</p>	<p>Strategia inductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Comunicările • Schimbul de opinii • Completarea fișei familiei • Brainstorming-ul • Training-ul • Explicațiile • Lectura ghidată, independentă • Portofoliul familiei
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice funcțiile familiei și rolul ei în educația copilului • să caracterizeze dragostea maternă, dragostea paternă și cea fraternă • să distingă diferite tipuri de relații, stiluri de comportamente și tipuri de familii • să stabilească locul copilului în cadrul familiei și contribuția părinților în educația lui 	<p>3. Familia și copiii Funcțiile familiei. Familia o școală a dragostei. Dragostea maternă. Dragostea paternă. Dragostea fraternă. Relațiile familiale eficiente. Rolul tatălui în familie și relația lui cu copiii. Rolul mamei în familie și relațiile ei cu copiii. Diferite tipuri de familii și locul copiilor în cadrul acestora. Educația copiilor în familie.</p>	<p>Strategia deductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Conferința tematică • Concursul eseurilor părinților și desenelor copiilor la tema familiei • Comunicările • Schimbul de experiență • Portofoliul familiei • Brainstorming-ul • Completarea fișei părintelui eficient • Explicația

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să cunoască factorii și condițiile educației eficiente a copiilor de 5-7 ani în familie • să identifice stilurile și strategiile de educație a copiilor de vîrstă preșcolară mare în familie • să analizeze aplicarea metodelor de educație din perspectiva respectării drepturilor copilului 	<p>4. Parteneriatul familial și educația copiilor în familie</p> <p>Educația copiilor de vîrstă preșcolară mare. Parteneriatul familial – factor de stabilizare a relațiilor familiale. Stiluri și strategii de educație familială. Metode de educație aplicate în familie. Respectarea drepturilor copilului în educația familială.</p>	<p>Strategia experimentală</p> <ul style="list-style-type: none"> • Schimbul de experiență • Comunicările • Lectura comentată • Brainstorming-ul • Sinectica • Portofoliul familiei • Training-ul • Concursul eseurilor părinților și desenelor copiilor "Eu și familia mea" • Demonstrarea materialului intuitiv și explicația.
<ul style="list-style-type: none"> • să cunoască finalitățile educației (ideal, scop, obiective) • să distingă dimensiunile educației • să conștientizeze că realizarea dimensiunilor educației vor contribui la formarea culturii copilului și la cultivarea comportamentului civilizat al întregii familii 	<p>5. Educația prin și pentru cultură și civilizație</p> <p>Formarea atitudinii pozitive față de viață și cultură. Dimensiunile educației:</p> <ul style="list-style-type: none"> - educația morală; - educația intelectuală; - educația tehnologică; - educația estetică; 	<p>Strategie expositiv- euristică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Comunicările • Prelegerea-discuție • Brainstormingul • Portofoliul familiei • Lectura comentată • Sinectica • Explicația

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • să distingă elementele de bază ale culturii individului: patriotism, libertate personală, responsabilitate • să elaboreze un program de educație pentru cultură și civilizație a propriei familii 	<p>- educația psihofizică. Libertatea personală și responsabilitatea socială. Patriotismul și cultura individului. Educația prin valori și pentru valori. "Noile educații" și conținutul educației familiale și pregătirea copilului pentru viață. Educația cognitivă în cadrul familiei.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Comentarea unor secvențe din periodice • Agenda cu notițe paralele • Controversele constructive
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice componentele unui mod sănătos de viață • să interpreteze sănătatea din diverse perspective: morală, ecologică etc. • să elaboreze un regim al zilei pentru copilul de 5-6-7 ani • să elaboreze un meniu alimentar pentru o zi și o săptămână • să elaboreze un program de sănătate pentru familie 	<p>6. Educația pentru sănătate în familie Modul sănătos de viață. Educația ecologică și sănătatea. Cultura și morala – fundamente ale sănătății omului. Regimul zilei. Somnul. Alimentația rațională. Căli-rea organismului. Igiena personală și igiena locuinței. Profilaxia maladiilor infecțioase și a celor transmisibile sexual SIDA.</p>	<p>Strategie deductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discursul • Discuția dirijată • Chestionarea • Masa rotundă • Portofoliul familiei • Expunerea și instructajul • Exercițiul • Controversele constructive • Agenda cu notițe paralele

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să interpreteze importanța organizării timpului liber în familie • să enumere modalitățile de petrecere a timpului liber în familie • să descrie tradițiile familiei în ceea ce privește timpul liber, odihna, sărbătorile • să elaboreze un program de odihnă a familiei pentru o zi, o săptămână, concediu etc. 	<p>7. Educația pentru timpul liber Cultura odihnei în familie. Implicarea copiilor în organizarea sărbătorilor, plimbărilor, șezătorilor etc. TV și organizarea timpului liber. Lectura în familie. Discuțiile în familie. Sfatul familiei în elaborarea unui plan de odihnă; de schimbare a unor aspecte ale vieții de familie.</p>	<p>Strategie expositiv-euristică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Comunicarea • Povestirea • Explicația • Masa rotundă • Brainstorming-ul • Discuția "Panel" • Lectura selectivă • Controversele constructive
<ul style="list-style-type: none"> • Să interpreteze noțiunea de fericire • să distingă valorile general-umane și cele naționale • să interpreteze însemnătatea familiei, a părinților în formarea personalității copilului • să explice sentimentul dragostei în maturitate și tinerețe • să elaboreze un program de armonizare ale relațiilor interpersonale în familie 	<p>8. Educația pentru familie în cadrul familiei Însemnătatea familiei pentru om. Familia – curea de transmisie a valorilor naționale. Cultura bunicilor și părinților în contextul vieții de familie. Familie armonioasă. Modelul familiei armonioase. Familist eficient. Fericirea și dragostea în familie.</p>	<p>Strategie deductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Comunicarea • Discursul • Tehnica: formulează-comunică-ascultă-crează • Exercițiul • Chestionarea • Brainstorming-ul • Păianjenul • Agenda cu notițe paralele • Graficul T • Masa rotundă

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să explice importanța credinței pentru om • să interpreteze fenomenul credinței prin prisma culturii proprii familiei • să stabilească legături între poruncile biblice și regulile de comportare morală • să distingă sărbătorile religioase principale • să reproducă rugăciunile destinate copiilor și să explice însemnătatea lor în educația copiilor 	<p>9. Educația prin credință și formarea calităților moral-spirituale</p> <p>Credința și educația moral-spirituală. Vizitarea lăcașelor sfinte (biserici, mănăstiri), educația moral-spirituală și civică. Sărbătorile religioase și însemnătatea lor în educația preșcolarului. Biblia pentru copii. Rugăciunile pentru copii.</p>	<p>Strategie expositiv- euristică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discursul • Discuția • Lectură comentată • Tehnica "Gîndește-perechi-prezintă" • Agendă cu notițe paralele • Graficul T • Portofoliul familiei • Masa-rotundă
<ul style="list-style-type: none"> • Să distingă cauzele conflictelor interioare • să stabilească legătura dintre conflictele interioare și cele interpersonale • să elaboreze un program de profilaxie a conflictelor în familie 	<p>10. Cultura dirijării conflictelor familiale</p> <p>Conflictul interior și conflictul interpersonal. Cauzele conflictelor intra-familiale. Conflictul soț – soție, copii-părinți. Cultura conduitei și profilaxia conflictelor familiale.</p>	<p>Strategie inductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Studiul de caz • Brainstorming-ul • Comunicarea • Analiza situațiilor din viață • Training-ul • Portofoliul familiei • Agenda cu notițe paralele

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să argumenteze rolul grădiniței de copii în pregătirea copilului pentru școală • să identifice principalele compartimente ale Curriculumului Educației Copiilor de 5-6-7 ani • să descrie rolul familiei în pregătirea copilului pentru școală 	<p>11. Pregătirea pentru școală a copilului Rolul grădiniței de copii în pregătirea copilului pentru școală. Curriculumul Educației Copiilor de 5-7 ani. Tehnologii didactice. Contribuția familiei în pregătirea copilului pentru școală.</p>	<p>Strategie deductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chestionarea • Comunicarea • Studiul de caz • Brainstorming-ul • Analiza produselor activității copiilor • Lectura selectată • Portofoliul familiei • Masa rotundă
<ul style="list-style-type: none"> • Să distingă partenerii principali cu care trebuie să colaboreze familia • să estimeze funcțiile familiei și a grădiniței de copii în colaborarea familie-instituție preșcolară • să interpreteze codul deontologic al parteneriatului educativ • să elaboreze un plan de acțiuni al familiei pentru optimizarea colaborării cu grădinița și școala 	<p>12. Parteneriatul familie – grădiniță – școală Colaborarea familiei cu grădinița de copii. Funcțiile familiei și a instituției preșcolare. Codul deontologic al parteneriatului grădiniță-familie. Regimul de lucru al grădiniței de copii și respectarea lui de către părinți. Adunările de părinți, Consiliul părinților, școli pentru părinți.</p>	<p>Strategie expozitiv- euristică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chestionarea • Masa rotundă • Brainstorming-ul • Discursul • Dezbaterile • Portofoliul familiei • Convorbirea • Agenda cu notițe paralele

CAPITOLUL IX

EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE LA TREAPTA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI PRIMAR

9.1. CADRU CONCEPTUAL

Educația pentru familie la vârsta școlară mică, trebuie să fie prezentă în toate conținuturile destinate copiilor și adulților.

Educația pentru familie a copiilor și a adulților poate fi susținută atât de motivația externă cât și de cea internă. Întreaga familie, părinții și copiii devin preocupați de exigențele lansate de procesul educațional, devenind treptat deschiși spre colaborare, cogniție, informare, documentare; spre explorarea noilor posibilități de integrare socială (pentru copii) și optimizare a competențelor parentale și a relațiilor familiale (pentru cei adulți).

În această ipostază **învățătorul claselor primare conștient de rolul de educator al copiilor și părinților își proiectează activitatea în felul următor:**

- studiază copiii și familiile acestora (începe activitatea respectivă de la studierea documentației de tipul dosarelor personale, fișelor de caracterizare psiho-pedagogică realizate în instituțiile preșcolare; formează bănci de date despre copii, părinți etc.);
- organizează colectivul de părinți (selectează părinții disponibili de a participa la viața clasei, alege un consiliu / comitet de părinți, repartizează responsabilitățile în conformitate cu doleanțele și posibilitățile părinților etc.);
- stabilește un program de activități cu familia (proiectează întâlnirile individuale și colective, consultațiile, adunările de părinți, seminarele, mesele rotunde etc.);

- propune și discută tematica adunărilor colective cu părinții și a școlii pentru părinți (elaborată în baza sugestiilor și propunerilor părinților);
- pregătește și conduce adunările și ședințele din cadrul școlii pentru părinți (antrenează părinții, invită diferiți specialiști, învață părinții cum să-și creeze și să-și completeze un portofoliu al familiei, care le-ar fi de un real folos în educația copilului etc.);
- menține permanent relații cu toți părinții (prin intermediul telefonului, invitațiilor etc.);
- realizează consilierea copiilor și părinților în situații dificile;
- inițiază și conduce programul de EF a copiilor și părinților clasei sale (elaborează comunicări, selectează informații și materiale pentru portofoliul familiei, mapa transmisibilă și ungherașul familiei, întocmește orarul ședințelor cu părinții etc.).

EF în clasele primare. Definirea obiectivelor

Educația pentru familie concepută în sensul pregătirii elevilor pentru viața de familie, îndeplinirii rolurilor sociale de cetățean, părinte, soț, soție sunt prevăzute de Concepția educației în Republica Moldova.

Deschiderea spre *noile educații* (ca răspunsuri adecvate la problematica lumii contemporane) imprimă un aspect nou, complex și variat EF la diferite niveluri strategice, toate, însă, fiind raportate la conținuturile de bază ale activității de formare – dezvoltare morală, intelectuală, psihofizică, tehnologică, estetică a personalității elevului.

La elaborarea Curriculumului s-au luat în considerare cercetările realizate în domeniul vizat și *teoria deșcolarizării* care concepe educația nonformală, ca o *rețea de cunoaștere*, flexibilă, orientată spre experiment și inovație, dependentă de afecțiunile

elevilor, părinților întregii comunități. Componenta reglatoare vizează finalitățile EF, care definește orientările axiologice, asumate subiectiv la nivel de sistem prin ideal și scopuri, iar la nivel de proces – prin obiective.

Pornind de la ideile științifice fundamentale, caracteristice învățămîntului formativ și educației cognitive, ale deschiderii spre *noile educații*, obiectivul major al educației pentru familie în ciclul primar rezidă în formarea atitudinii pozitive față de valorile familiei, viața în familie și pentru familie. EF vine în completarea și eficientizarea educației din cadrul familiei.

Realizarea scopului va fi ghidată de formarea abilităților de autoeducație a elevilor și de cizelare a competențelor parentale privind educația copiilor și relațiile copii-părinți. EF reperează pe un conținut structurat logic, racordat la curriculumul disciplinar și particularitățile de vîrstă ale elevilor. Elevul și părinții vor fi plasați în situații de problemă, de cercetare și descoperire, conștientizare a valorilor familiale în corelație cu cele general-umane, cu cele naționale și a culturii relațiilor intergeneraționale: bunici – părinți – copii.

Obiectivele generale:

- Stimularea copilului în vederea perceperii, cunoașterii și stăpînirii valorilor familiale.
- Familiarizarea cu o abordare multiaspectuală a culturii vieții de familie (modul sănătos de viață, ocrotirea mediului, educația economică, atitudinea civică etc.).
- Formarea competențelor de a aplica în practica vieții cotidiene) strategiile și tehnicile de optimizare a relațiilor familiale.
- Conștientizarea importanței și valorii familiei pentru om.
- Formarea conceptului de sine în corelație cu familia și neamul.
- Formarea reprezentărilor moral-spirituale privind dragostea, onestitatea și responsabilitatea în relațiile de familie.

- Cultivarea abilităților și priceperilor de comportare civilizată în cadrul curții, căsniciei și familiei.
- Dezvoltarea interesului pentru armonizarea relațiilor familiale.

9.2. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE A ELEVILOR DE VÂRSTĂ ȘCOLARĂ MICĂ (7-8 ANI)

Obiectivul major: formarea reprezentărilor etice și moral-spirituale privind cultura vieții de familie.

În acest context la sfârșitul programului elevii vor fi capabili:

La nivel de cunoaștere:

- să descrie particularitățile copilului și a membrilor adulți ai familiei;
- să definească noțiunile de personalitate, familie;
- să distingă particularitățile de vârstă, gen / sex, ocupații a membrilor familiei;
- să descrie casa părintească, casa bunicii, rudelor sale;
- să descrie relațiile dintre membrii familiei (părinții, copii, frații etc.);
- să relateze despre cultura comunicării, cultura relațiilor familiale;
- să identifice calitățile unui om credincios care-i vor permite să-și creeze o familie durabilă și armonioasă;
- să relateze despre relația familie – neam – Patrie;
- să distingă condițiile și elementele unui mod sănătos de viață în familie;
- să identifice formele de muncă realizate în cadrul familiei și calitățile de personalitate necesare pentru a munci eficient;

- să relateze despre semnificația frumosului în viața omului și viața familiei;
- să identifice drepturile omului / copilului care trebuie să se respecte în cadrul familiei.

La nivel de aplicare:

- să determine locul său în cadrul familiei și în arborele genealogic al familiei;
- să interpreteze relațiile și sentimentele dintre membrii familiei;
- să scoată în evidență particularitățile comportamentului civilizat;
- să stabilească greșelile și neajunsurile observate în cadrul comunicării familiale;
- să compare preceptele biblice cu normele și regulile comportamentului civilizat;
- să explice condițiile modului sănătos de viață;
- să argumenteze necesitatea și folosul muncii pentru om, familie;
- să compare valorile personale cu valorile familiei și valorile poporului său;
- să explice relația dintre frumos, cultură și morală;
- să comenteze prin ce este importantă familia pentru om.

La nivel de integrare:

- să elaboreze o scală a valorilor personale și a valorilor familiale;
- să elaboreze un grafic / calendar al muncilor realizate în cadrul familiei;
- să evalueze respectarea normelor morale / preceptelor biblice în cadrul familiei;
- să elaboreze un regim al zilei pentru sine, familie;
- să restructureze funcțiile părinților pentru a le face mai eficiente;

- să elaboreze un plan de ajutorare al bunicilor;
- să elaboreze scenariul unei sărbători în cadrul familiei;
- să elaboreze un cod de reguli privind cultura conduitei și comunicarea în familie;
- să elaboreze o listă de fapte, evenimente frumoase din cadrul familiei;
- să elaboreze codul unui copil, părinte și familist exemplar / eficient.

Strategii de educație a școlarului mic

Învățătorul sau psihologul școlar alege strategia în funcție de vârsta elevilor, nivelul dezvoltării intelectuale al clasei și opțiunile copiilor. Acestea pot fi explicative, euristice, aplicative, inductive, deductive etc.

Formele de organizare:

- ședințe teoretice;
- ateliere de aplicație și formare;
- mese rotunde;
- serate tematice;
- victorine și concursuri;
- jocuri de rol / înscenări.

Metode:

- lectura ghidată;
- studiul de caz;
- portofoliul elevului;
- explicația;
- povestirea;
- exercițiul;
- testul;
- discuții dirijate etc.

Plan – program de EF

	Conținuturi	Activități educative
1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să descrie particularitățile familiei sale • să definească noțiunea de identitate umană în corelație cu familia • să interpreteze istoria / legenda creării familiei sale 	<p>1. Eu și familia mea</p> <p>Eu ca om și personalitate în universul familiei mele. Casa părintească. Familia cea mai veche instituție socială. Viața și relațiile în familie. Istoria / legenda creării familiei mele. Maturitatea omului și necesitatea creării familiei.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Discuțiile dirijate • Lecturile comentate • Studiul de caz • Analiza propriei experiențe • Masa rotundă • Conversațiile • Portofoliul elevului
<ul style="list-style-type: none"> • Să interpreteze relațiile și sentimentele dintre membrii familiei • să distingă particularitățile de vîrstă, gen / sex, ocupații a membrilor familiei • să restructureze funcțiile părinților pentru a le face mai eficiente 	<p>2. Părinții și copiii</p> <p>Personalitatea părinților mei. Relații și sentimente ce ne fac fericiți. Părinții – persoane adulte cu experiență de viață. Copiii – persoane în curs de dezvoltare. Particularitățile de gen / sex în viața familiei.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Povestirea • Explicația • Brainstorming-ul • Studiul de caz • Masa rotundă • Păianjenul • Discuțiile dirijate

1	2	3
	<p>Mama – femeia pe care o iubește tata. Tata – bărbatul drag al mamei. Relațiile de dragoste între părinți, între părinți și copii. Mama și tata sunt educatorii principali ai copiilor. Sentimentele de atașament și dragoste. Stima. Cordialitate în relațiile părinți – copii.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Să exprime prin cuvinte sentimentele față de bunici • să determine locul său în cadrul familiei și în arborele genealogic al familiei • să descrie casa bunicii, ocupațiile lor • să elaboreze un plan de ajutorare ale bunicii 	<p>3. Bunicii mei</p> <p>Bunicii – părinții mamei și tatălui meu. Străbunicii – părinții bunicii mei. Relația bunicii-nepoți. Locul meu în arborele genealogic al familiei. În ospetie la bunici. Casa bunicii. Sfaturile și poveștile bunicii. Activitatea bunicii până la pensionare. Bucuria comunicării cu bunicii.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Conversațiile • Discuțiile dirijate • Graficul T • Demonstrarea modelului / schemei structurii familiei, neamului (arborelui genealogic) • Masa rotundă

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să descrie relațiile dintre frați / surori • să determine condițiile unei comunicări eficiente în fratrie • să elaboreze scenariul unei relații pozitive cu fratele / sora 	<p>4. Dragostea fraternală</p> <p>Fratia: frați, surori. Relațiile dintre frați (surori). Comportarea fratelui mai mare. Sora mai mare. Fratele mai mic. Sora mai mică. Comunicarea în fratrie. Sentimentele de dragoste fraternală, stimă, ajutor reciproc. Jocurile cu frații și surorile.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Relatările • Explicațiile • Lecturile ghidate • Masa rotundă • Ora de dirigenție • Conversațiile • Discuția dirijată
<ul style="list-style-type: none"> • Să relateze despre cultura comportării fiecărui membru în cadrul familiei • să determine condițiile creării familiei • să formuleze de ce familia se numește „școală a dragostei” 	<p>5. Familia o școală a dragostei</p> <p>Familia se creează din stimă și dragoste reciprocă. Prietenia și dragostea. Grija, onestitatea și responsabilitatea în dragoste. Curtea și căsnicia. Familia apare odată cu nașterea copilului. Familia – un colectiv în care unul răspunde de celălalt și toți – răspund de fiecare. Albumul familiei – istoria familiei, neamului.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eseul • Relatările • Discuțiile dirijate • Masa rotundă • Jocul de rol • Conversațiile

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să relateze despre cultura comunicării adulților în familie • să scoată în evidență particularitățile comportamentului civilizat și civic • să stabilească greșelile și neajunsurile observate în cadrul comunicării familiale • să elaboreze un cod de reguli privind cultura conduitei și comunicarea în familie 	<p>6. Cultura comunicării și comportamentul civilizat în familie</p> <p>Cultura comunicării familiale. Vorbim corect și amabil. Ne învățăm a asculta interlocutorul. Regulile comunicării eficiente.</p> <p>Comportamentul civilizat și manierele frumoase. Norme de comportament etic în cadrul familiei.</p> <p>Politețea în viața cotidiană.</p> <p>Morala familiei și cultura în societate.</p> <p><i>Educația pentru democrație</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Ora de dirigiență • Training-ul • Studiul de caz • Dezbaterile • Păianjenul • Concursul indivizilor amabili
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice calitățile care vor ajuta omul să-și creeze o familie durabilă și armonioasă • să relateze despre însemnătatea credinței pentru om • să compare preceptele biblice cu normele și regulile comportamentului civilizat 	<p>7. Etica creștină și familia</p> <p>Biblia – cartea cărților. Preceptele biblice – cod de comportare etică în familie și societate. Sfânta Cruce. Omul credincios este un om blajin și mărinimos.</p> <p>Biblia pentru copii ne vorbește despre Dumnezeu.</p> <p>Însemnătatea rugăciunilor.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lecturile speciale • Discuția dirijată • Brainstorming-ul • Relatările • Masa rotundă • Eseul

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • să interpreteze semnificația Sfintei Cruci 	<p>Sărbătorile religioase. Sfintele Paști și Crăciunul în familie. Frecventarea bisericii.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Să distingă elementele constitutive ale sănătății omului și ale modului sănătos de viață • să explice condițiile modului sănătos de viață • să explice însemnătatea factorilor naturali (soare, aer, apă) pentru călirea organismului uman • să elaboreze un regim al zilei pentru vârsta sa, pentru familie • să scoată în evidență deprinderile negative și consecințele lor 	<p>8. Sănătatea – valoarea întregii familii</p> <p>Sănătatea omului – patrimoniu personal, familial și social.</p> <p>Viața familiei și regimul zilei. Alimentația rațională și sănătoasă. Somnul și odihna în familie.</p> <p>Cultura fizică și sănătatea. Natura și sănătatea. Călirea organismului și gimnastica. Plimbarea la aer liber. Igiena personală și igiena locuinței. Igiena muncii și sănătatea.</p> <p>Fumatul, alcoolul și drogurile. Nocivitatea lor pentru organismul uman.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lectura dirijată • Masa rotundă • Eseul • Training-ul • Studiul de caz • Dezbaterile • Chestionarele • Brainstorming-ul
<ul style="list-style-type: none"> • să identifice formele de muncă realizate în cadrul familiei și calitățile de personalitate necesare pentru a munci eficient 	<p>9. Munca și cultura economică în familie</p> <p>Munca în cadrul familiei casnic. Munca de menaj. Obligațiuni și responsabilități.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Conversațiile • Discuțiile dirijate • Lectura dirijată

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • să identifice formele de muncă realizate în cadrul familiei și calitățile de personalitate necesare pentru a munci eficient • să argumenteze necesitatea și folosul muncii • să elaboreze un grafic/calendar al muncilor realizate în cadrul familiei • să argumenteze necesitatea formării culturii economice la membrii familiei 	<p>Munca în familiile din localitățile rurale și cele urbane.</p> <p>Munca fizică și cea intelectuală. Cultura economică a familiei. Bugetul familiei. Coșul minim de consum al familiei. Părinții în cadrul activității profesionale.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Studiul de caz • Exercițiul • Training-ul • Discuția "Panel" • Brainstorming-ul
<ul style="list-style-type: none"> • Să relateze despre relația familie – neam - Patrie • să compare valorile personale cu valorile familiei și valorile poporului căruia îi aparține • să elaboreze o scală a valorilor sale privind familia și relațiile familiale 	<p>10. Patria mea începe de la familia mea</p> <p>Familia mea este o părticică din Patria mea. Limba maternă o învățăm în familie. Valorile poporului meu sunt și valorile mele. Sărbătorile naționale și istoria neamului sunt onorate în familia mea. Tradiții populare: claca, șezătoarele. Nunta – bucuria creării unui început de familie. Botezul, cumătria – bucuria nașterii unui om.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Conversațiile • Lectura dirijată • Brainstorming-ul • Studiul de caz • Exercițiul • Eseul • Training-ul • Dezbaterile

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să relateze despre semnificația frumosului în viața omului, familiei • să explice relația dintre frumos, cultură și morală • să elaboreze o listă de fapte, evenimente frumoase din viața familiei 	<p>11. Frumosul începe din familie</p> <p>Morala și cultura omului – valori supreme. Familia mă învață a observa frumosul din jur. Dragostea pentru aproapele tău – frumosul relațiilor umane. Frumosul în natură și artă. Casa părintească cel mai frumos loc din lume.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Conversațiile • Comunicările • Studiul de caz • Lectura dirijată • Eseul • Exercițiul • Dezbaterile
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice drepturile omului și ale copilului care se respectă în cadrul vieții de familie • să interpreteze însemnătatea familiei pentru om • să compare comportamentul bărbaților și al femeilor în cadrul familiei și societății • să elaboreze codul unui familist și părinte exemplar (eficient) 	<p>12. Familia și drepturile omului</p> <p>Familia și drepturile omului. Cunoaștem și respectăm drepturile copilului. Copilul se simte fericit în familie. Fiecare om visează la o familie armonioasă. Fericirea împlinirii omului-familia. Băieții și fetele – familiștii de mâine. Relațiile de gen / sex în familie. A fi părinte înseamnă a îndruma copilul spre bine și fericire. Fenomenele negative din societate („copiii străzii”, criminalitate, terorism etc.) și rolul familiei în educația omului.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Discuția “Panel” • Eseul • Concursul “Viitorul familist exemplar” • Concursul “Viitorul părinte eficient” • Dezbaterile • Training-ul • Exercițiul • Chestionarele • Lectura dirijată

9.3. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE A ELEVILOR DIN CLASELE A III- IV-a

La finele programului elevii vor fi capabili:

La nivel de cunoaștere:

- să definească noțiunea de identitate umană în corelație cu familia, neamul și societatea;
- să relateze despre particularitățile familiei, relațiile interpersonale și climatul familial;
- să identifice noțiunile de pace, toleranță, democrație în corelație cu familia și societatea;
- să relateze despre însemnătatea organizării timpului liber, odihnei pentru om și familie;
- să comenteze noțiunea de frumos și crearea acestuia în cadrul familiei;
- să identifice drepturile omului și ale copilului care trebuie să se respecte în cadrul familiei;
- să relateze despre dragoste, responsabilitate și colaborare ca piloni de bază ai armoniei și înțelegerii în familie;
- să identifice esența particularităților și a rolurilor de gen / sex în familie;
- să determine condițiile creării familiei;
- să distingă elementele constitutive ale modului sănătos de viață în cadrul familiei.
- să deducă de ce familia se numește *scoală a dragosteii*;

La nivel de aplicare:

- să compare valorile personale cu valorile familiale și valorile naționale, general-umane;
- să argumenteze importanța conduitei civilizate și a relațiilor familiale pentru formarea personalității omului;
- să determine importanța factorilor naturali pentru sănătatea individului și a familiei;

- să stabilească greșelile comise în comunicarea și comportamentul familial;
- să estimeze completarea bugetului familial;
- să determine particularitățile familiei democratice;
- să analizeze condițiile ce asigură membrilor familiei un mod sănătos de viață;
- să compare comportamentul bărbaților și al femeilor în cadrul familiei și societății;
- să argumenteze necesitatea și folosul muncii pentru viața familiei;
- să determine condițiile unei comunicări eficiente în familie;
- să restructureze funcțiile și responsabilitățile membrilor familiei pentru a le eficientiza;
- să determine locul său în familie și în structura arborelui genealogic al familiei.

La nivel de integrare:

- să explice rostul autoeducației în cadrul vieții de familie;
- să formuleze necesitatea cunoașterii culturii poporului său și culturii altor popoare;
- să argumenteze de ce familia unui adevărat credincios este armonioasă;
- să elaboreze un cod de reguli privind comunicarea și cultura conduitei familiale;
- să elaboreze un program de sănătate pentru familie;
- să elaboreze un plan de acțiuni pentru amenajarea festivă a locuinței (pentru sărbătorile de iarnă, Sfintele Paști, Mărțișor etc.).
- să elaboreze modelul / portretul unui copil, adult – familist și părinte eficient;
- să elaboreze arborele genealogic al familiei sale;
- să elaboreze o scală a valorilor familiale;

- să întocmească o listă a faptelor și a evenimentelor frumoase în viața familiei;
- să elaboreze un plan de odihnă a familiei;
- să elaboreze un scenariu al relației pozitive cu mama, tata, fratele / sora, bunicul / bunica;
- să elaboreze un plan de ajutorare a bunicii;
- să proiecteze strategii de comportare amabilă și adecvată pentru bărbat / femeie, băieți și fete în cadrul familiei.

Sugestii educative:

În procesul educațional la disciplinele prevăzute în planul de învățământ se va urmări realizarea obiectivelor specifice în corelație cu formarea atitudinii pozitive față de familie, orientarea spre valorile moral-spirituale, cele naționale și cultivarea unui mod sănătos și demn de viață în calitate de familist, profesionist și cetățean al țării sale și lumii.

Experimentul pedagogic a demonstrat că în educația pentru familie a elevilor de vîrstă școlară mică sunt eficiente următoarele metode și forme:

- compozițiile tematice axate pe redarea unui eveniment din cadrul familiei;
- jocul de rol cu participarea părinților și copiilor;
- analiza / studiul de caz a unei situații dificile;
- sociodrama cu comentariu;
- testele de personalitate;
- portofoliul personal al copilului;
- elaborarea portofoliului familiei împreună cu părinții;
- eseul;
- pregătirea seratelor, sărbătorilor cu participare părinților;
- șezătorile cu participare părinților și bunicii;
- expoziții ale lucrărilor dedicate familiei;
- concursuri cu participarea familiei.

Plan – program de EF

Obiective de referință	Conținuturi	Activități educative
1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să evidențieze apartenența sa la familie, neam, popor • să argumenteze importanța relațiilor familiale pentru formarea personalității omului • să compare calitățile copiilor, părinților, bunicilor • să elaboreze arborele genealogic al propriei familii 	<p>1. Universul familiei</p> <p>Omul și familia sunt purtătorii unui nume. Eu și familia mea facem parte din poporul meu. Specificul neamului meu și familia. Părinții: mama și tata. Bunicii: bunica și bunicul. Străbunicii. Străbunica și străbunicul. Arborele genealogic și istoria / legenda întemeierii familiei mele. Eu – purtător al culturii familiei mele și al neamului meu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Conversațiile • Discuțiile dirijate • Brainstorming-ul • Exercițiul • Chestionarele • Comunicările • Portofoliul elevului • Eseul • Concursul placatelor „Ocroțiți familia”
<ul style="list-style-type: none"> • Să comenteze importanța respectului de sine pentru viața familială și cea socială • să relateze despre dragoste, responsabilitate și colaborare ca piloni de bază ai înțelegerii în familie 	<p>2. Familia – școală a dragostei</p> <p>Respectul de sine și sentimentul propriei valori vine din familie. Învață din familie: a te respecta, a respecta pe alții și a te face respectat. Dragostea, responsabilitatea și colaborarea – trei piloni de bază ai familiei.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Comunicările • Conversațiile • Lectura dirijată • Eseul • Portofoliul elevului • Discuția “Panel”

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • să argumenteze importanța cultivării conduitei civilizate la membrii familiei • să elaboreze un plan de acțiuni pentru a armoniza relațiile de gen 	<p>Cultura conduitei bărbaților în familie. Cultura conduitei femeilor în familie. Dragostea și prietenia. Grija și onestitatea în dragoste. Copilul trebuie să se nască din dragostea adevărată (matură, înțeleptă) a părinților. Armonia și fericirea în familie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Păianjenul • Concursul eseurilor și al desenelor "Familia mea" • Dezbaterile
<ul style="list-style-type: none"> • Să determine valorile transmise de către familie generației tinere • să scoată în evidență interdependența dintre identitatea umană, etnică și culturală • să compare elementele constituente ale culturii neamului și ale familiei • să întocmească un cod de comportare etică pentru familia sa • să elaboreze un album de schițe / modele de vestimentație pentru întreaga familie 	<p>3. Cultura familiei – patrimoniul spiritual al țării</p> <p>Identitatea umană, etnică și culturală. Familia – curea de transmisie a valorilor din generație în generație. Familia o verigă de legătură dintre cultura omului și cultura societății. Valorile, credința, tradițiile, datinile, folclorul –patrimoniul spiritual al familiei și al poporului meu. Demnitatea de om o învățăm în familie. Respectarea drepturilor omului și a copilului reprezintă nucleul culturii unei națiuni. Cultura comunicării și conduita civilizată în familie. Eticheta și ținuta. Cultura vestimentației (acasă și în societate). Climatul moral și inteligența.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eseul • Comunicările • Mini-referatele • Portofoliul elevului • Brainstorming-ul • Dezbaterile • Masa rotundă • Păianjenul • Concursul albumurilor "Moda și familia" • Conversațiile • Lectura dirijată

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice calitățile pe care trebuie să le posede un creștin • să povestească despre respectarea poruncilor biblice în propria familie • să argumenteze de ce familia unui adevărat credincios este armonioasă 	<p>4. Familia și etica creștină</p> <p>Familia reprezintă o valoare importantă pentru diverse credințe.</p> <p>Preceptele biblice exprimă esența eticii creștine.</p> <p>Omul credincios trăiește în pace cu sine și cu semenii săi.</p> <p>Familia omului credincios este armonioasă și durabilă.</p> <p>Cununia în căsnicie și nănașii de cununie.</p> <p>Nănașii de botez – părinții spirituali ai copiilor.</p> <p>Familia și însemnătatea rugăciunilor și a altor tradiții creștine. Copiii copiilor – cununa bătrânilor.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lectura dirijată • Conversațiile • Comunicările • Discuția "Panel" • Portofoliul elevului • Mapa transmisibilă • Brainstorming-ul • Studiul de caz • Eseul
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice noțiunile: sănătate și mod sănătos de viață; • să determine importanța factorilor naturali pentru sănătatea omului • să analizeze condițiile ce asigură membrilor familiei un mod sănătos de viață • să elaboreze un regim al zilei • să scoată în evidență impactul negativ al fumatului, alcoolismului, narcomaniei 	<p>5. Sănătatea și modul de viață al familiei</p> <p>Sănătatea ca valoare umană și socială.</p> <p>Factorii naturali și sociali care influențează sănătatea omului.</p> <p>Condițiile familiale ce contribuie la ocrotirea sănătății.</p> <p>Părinți sănătoși – copii sănătoși. Baza sănătății se pune în familie. Familia și modul sănătos de viață.</p> <p>Combaterea viciilor și sănătatea.</p> <p>Regimul de viață al familiei și sănătatea.</p> <p>Fumatul, alcoolismul și narcomania – vicii sociale.</p> <p>SIDA – maladie incurabilă.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Discuția "Panel" • Conversațiile • Chestionarele • Training-ul • Exercițiul • Concursul placatelor • Natura și ecologia sufletului • Dezbaterele • Masa rotundă

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să relateze despre rolul muncii în viața omului • să delimiteze munca intelectuală de cea fizică în cadrul familiei • să elaboreze o listă a responsabilităților și activităților de muncă a membrilor familiei 	<p>6. Munca în viața familiei</p> <p>Munca – activitatea de bază a omului. Munca intelectuală și cea fizică. Igiena muncii. Rolul muncii în autoaprecierea persoanei. Tăticul meu este un specialist bun. Mama mea este o personalitate stimată la serviciu. Munca părinților mei determină starea economică a familiei. Munca de menaj în familia mea este o ocupație pentru toți. Munca familiei în mediul naturii (grădină, livadă, vie etc.).Munca îți permite să te realizezi ca personalitate. Armonia în familie te face creativ în muncă.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dezbaterile • Lectura dirijată • Studiul de caz • Masa rotundă • Exercițiul • Chestionarele • Portofoliul elevului • Mapa transmisibilă
<ul style="list-style-type: none"> • Să relateze despre bugetul familiei și coșul minim de consum al familiei • să explice importanța bugetului familial • să estimeze formarea bugetului familial • să întocmească lista de cheltuieli a familiei 	<p>7. Cultura economică a familiei</p> <p>Părinții – principalii actori economici ai familiei. Coșul de consum al familiei. Bugetul familiei. Rolul mamei și al tatălui în formarea bugetului familial. Completarea bugetului familial. Participarea copiilor la completarea veniturilor familiei. Gestionarea bugetului familial. Cheltuieli planificate și accidentale. Există oameni economi și oameni risipitori. Cultura financiară a familiei.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Comunicările • Lectura dirijată • Brainstorming-ul • Masa rotundă • Dezbaterile • Conversațiile • Exercițiul

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice noțiunile de pace, toleranță, democrație • să distingă particularitățile unei familii democratice • să argumenteze necesitatea cunoașterii propriei culturi și a culturii altor popoare 	<p>8. Toleranța; egalitatea și complementaritatea culturilor</p> <p>Educația pentru pace și cooperare în familie. Cultivarea capacităților de înțelegere și de aplicare a democrației la nivelul relațiilor familiale vine de la părinți.</p> <p>Familia mea se interesează de cultura etniilor care locuiesc în Moldova. Cultura relațiilor familiale. Cultura popoarelor Europei. Toleranța ne permite să ne cunoaștem și să ne înțelegem mai bine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Comunicările • Masa rotundă • Dezbaterile • Eseul • Conversațiile • Jocul de rol • Sinectica • Brainstorming-ul
<ul style="list-style-type: none"> • Să relateze despre însemnătatea odihnei pentru om • să compare diverse forme de odihnă, în cadrul familiei • să elaboreze un plan de odihnă al familiei (iarna, vara) 	<p>9. Cultura odihnei și a timpului liber în familie</p> <p>Odihna activă. Odihna familiei în mijlocul naturii. Odihna la mare. Excursiile și turismul familial. Familia în fața ecranului azuriu. Igiena și cultura recepționării emisiunilor TV.</p> <p>Familia în vizită la prieteni, rude. Lectura în familie. Șezătorile în cadrul familiei. Ocupația preferată a familiei mele (hobby-ul).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Comunicările • Masa rotundă • Lectura independentă • Conversațiile • Păianjenul • Brainstorming-ul • Dezbaterile • Concursul proiectelor de odihnă a familiei

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice rolurile sociale ale adulților și copiilor în cadrul familiei și în afara ei • să povestească despre rolul și importanța familiei / baștinei pentru formarea personalității • să analizeze calitățile: demnitate și onoare; • să argumenteze rostul auto-educației 	<p>10. „Cei 7 ani de acasă” (învăț a fi personalitate în familie)</p> <p>Omul trebuie să se cunoască pe sine. Eu devin personalitate. Trebuiețe și interese. Eu și părinții mei. Eu și Patria mea.</p> <p>Onestitatea și responsabilitatea. Eu și faptele mele. Onoarea și demnitatea bărbatului. Onoarea și demnitatea femeii. Imaginea persoanei.</p> <p>Onoarea familiei. Autoeducația – cea mai interesantă și dificilă, dar necesară activitate.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lectura dirijată • Jocul de rol • Sinectica • Portofoliul elevului • Masa rotundă • Brainstorming-ul • Eseul • Exercițiul • Conversațiile
<ul style="list-style-type: none"> • Să comenteze noțiunea de frumos • să compare frumosul din natură și artă • să compare frumusețea bărbatului și a femeii • să scoată în evidență particularitățile culturii interioare și a celei exterioare ale omului • să elaboreze un plan de amenajare a locuinței de sărbători 	<p>11. Frumosul începe în familie</p> <p>Valorile morale constituie frumosul absolut. Casa părintească – izvor nesecat de frumos.</p> <p>Frumosul în jurul nostru: natura și arta. Frumusețea omului. Frumusețea femeii și frumusețea bărbatului.</p> <p>Crearea frumosului în viața familiei. Gustul estetic și amenajarea locuinței. Cultura exteriorului în viața familiei. Adulții și moda. Copiii și moda. Sărbătorile în familie. Părinții și copiii învață frumosul.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Conversațiile • Portofoliul elevului • Mapa transmisibilă • Training-ul • Jocul de rol • Sinectica

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice esența particularităților și rolurilor de gen / sex • să distingă particularitățile prieteniei și a dragostei • să descrie modele de relații eficiente fete – băieți • să elaboreze strategii de comportare amabilă și adecvată pentru băieți și fete • să elaboreze modelul unui familist și părinte eficient 	<p>12. Vreau să devin un familist exemplar și un părinte eficient</p> <p>Băieții și fetele – viitorii familisti și părinți. Cultura comunicării față – băiat. Prietenia și relațiile față – băiat în prietenie. Dragostea – sentiment uman superior. Băiatul – viitorul bărbat, soț și tată. Fetița – viitoarea femeie, soție și mamă. Dragostea și curtea. Toți tindem spre o căsnicie fericită. Modele de relații eficiente în familie. Vreau să fiu un tată adevărat. Vreau să fiu o mamă adevărată. Învățăm a fi familisti buni. Învățăm a fi părinți eficienți. Imaginea familiei.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Brainstorming-ul • Sinectica • Graficul T • Lectura dirijată • Concursul portretelor „Familist și părinte eficient” • Dezbaterile

9.4. ACTIVITĂȚI PRIVIND EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE CU PĂRINȚII ELEVILOR DIN ÎNVĂȚĂMÎNTUL PRIMAR

Obiective generale / standarde

La nivel de cunoaștere:

- să cunoască particularitățile de vîrstă, gen /sex și particularitățile individual-psihologice ale copilului de 7-10 ani;
- să identifice condițiile, conținutul și metodele educației pentru familie a copiilor de vîrstă școlară mică;
- să interpreteze funcțiile familiei și rolurile sociale ale membrilor adulți în corelație cu formarea abilităților și deprinderilor necesare pentru un familist și părinte eficient.

La nivel de aplicare:

- să aplice regulile de comportare civilizată în familie;
- să modifice condițiile și strategiile de comportare, de organizare a modului de viață familial;
- să evalueze realizarea obligațiunilor și a responsabilităților familiale;
- să argumenteze nevoia de educație pentru familie a copiilor și părinților.

La nivel de integrare:

- să modeleze diverse situații cu caracter formativ / educativ în cadrul familiei;
- să planifice acțiunile sale în contextul optimizării comunicării și relațiilor familiale;
- să elaboreze diverse programe de eficientizare a relațiilor familiale, a autoeducației și educației copiilor.

Plan – program de EF

Obiective de referință	Conținuturi	Activități educative
1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să conștientizeze propria valoare și importanța respectului față de sine pentru autoperfecționare și auto-educație • să interpreteze drepturile esențiale ale omului și ale copilului • să elaboreze modalități și remedii educative pentru propria perfecționare și pentru cultivarea respectului de sine a responsabilității și onestității la membrii familiei 	<p>1. Respectul de sine și respectul față de alte persoane – fundamentul umanismului și al toleranței</p> <p>Cunoașterea de sine și respectul de sine. Cultura umană și autoperfecționarea. Autoactualizarea și autoperfecționarea. Personalitatea umană și respectarea drepturilor omului. Drepturile copilului. Autoeducația și partenerii familiali. Respectul de sine, responsabilitatea și onestitatea în cadrul familiei. Formarea caracterului și familia.</p>	<p>Strategia expozitiv- euristică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Comunicările • Prelegerea-discuție • Convorbirile • Portofoliul familiei • Lectura comentată • Brainstorming-ul • Discursul • Chestionarea • Explicația și demonstrarea materialului intuitiv (schemă structurii personalității)
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice condițiile unei familii eficiente privind educația copiilor • să elaboreze modelul unui părinte eficient (mamă / tată) 	<p>2. Familia și copiii</p> <p>Familia și funcțiile familiei. Familia și dinamica dezvoltării ei. Relația părinți – copii.</p>	<p>Strategia deductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brainstorming-ul • Masa rotundă • Training-ul

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • să elaboreze un program de armonizare ale relațiilor părinți – copii 	<p>Personalitatea copilului și educația lui la diferite vârste. Crizele de vârstă ale părinților și crizele de vârstă ale copiilor. Rolul mamei în familie și relațiile ei cu copiii. Rolul tatălui în familie și relațiile lui cu copiii. Diferite tipuri de familii și locul copiilor în cadrul acestora. Educația copiilor în familie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Completarea fișei și portofoliul familiei • Lectura independentă • Schimbul de opinii
<ul style="list-style-type: none"> • Să distingă particularitățile și posibilitățile dragostei umane • să analizeze elementele constitutive ale comportamentului civilizat în dragoste • să elaboreze un program de acțiuni pentru optimizarea imaginii familiei 	<p>3. Familia o școală a dragostei Dragostea, curtea, căsnicia și familia. Dragostea și relațiile civilizate soț-soție – fundamentul etic al culturii copiilor. Dragostea maternă și dragostea paternă. Sentimentul propriei demnități și dragostea. Iubirea de sine și dăruirea iubirii altor persoane. Imaginea propriei persoane și imaginea familiei.</p>	<p>Strategia experimentală</p> <ul style="list-style-type: none"> • Schimbul de experiență • Brainstorming-ul • Lectură comentată • Training-ul • Completarea portofoliului familiei
<ul style="list-style-type: none"> • Să distingă finalitățile și dimensiunile educației • să promoveze valorile general-umane / universale și valorile naționale 	<p>4. Educația pentru cultură și civilizație în cadrul familiei Educația morală și formarea comportamentului civilizat la micii școlari. Modalități de formare la copii a atitudinii pozitive față de cultura poporului nostru.</p>	<p>Strategia deductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuția • Brainstorming-ul • Masa rotundă • Controversele constructive

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • să elaboreze un program de educație a propriei familii 	<p>Dimensiunile educației: educația morală, intelectuală, estetică, tehnologică, psihofizică. Educația prin valori și pentru valori. Patriotismul și educația civică. Educația ecologică în familie. Educația pentru democrație și familie. Valorile neamului și valorile familiei</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Agenda cu notițe paralele
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice componentele unui mod sănătos de viață • să interpreteze sănătatea din diverse perspective: morală, ecologică, economică, psihologică, estetică etc. • să elaboreze un program de sănătate pentru familie. 	<p>5. Educația pentru sănătate în cadrul familiei</p> <p>Familia și modul sănătos de viață. Educația pentru sănătate a copiilor de 7-10 ani. Regimul zilei ale elevului din clasele a I-a, a II-a, a III-a, a IV-a. Igiena muncii intelectuale a micului școlar.</p> <p>Alimentația rațională și somnul. Igiena personală și igiena locuinței. Profilaxia maladiilor infecțioase.</p> <p>Educația sexuală și de gen în familie. Combaterea și profilaxia viciilor (tabagism, narcomanie etc.).</p> <p>Ocrotirea sănătății – element esențial al culturii umane.</p>	<p>Strategia deductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Comunicările • Discuțiile • Chestionarul • Graficul T • Agenda cu notițe paralele • Mapa transmisibilă • Portofoliul familiei. • Brainstorming-ul. • Masa rotundă.

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să analizeze modalitățile de petrecere a timpului liber în familie (adultii, copii) • să descrie tradițiile familiei privind organizarea odihnei • să elaboreze un program complex de organizare a odihnei în familie (vara, iarna) 	<p>6. Educația pentru timpul liber Cultura odihnei în familie. Odihna activă. În ospeție la bunici și rude. Sărbătorile tradiționale și cele naționale. Plimbarea și excursia. Odihna la mare. Emisiunile TV și odihna. Discuțiile familiale. Lectura în familie. Sfatul familiei și odihna.</p>	<p>Strategia inductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Studiul de caz • Discuția "Panel" • Chestionarul • Controversele constructive • Exercițiul • Brainstorming-ul • Masa rotundă
<ul style="list-style-type: none"> • Să comenteze despre importanța credinței prin prisma culturii proprii familii • să distingă corelația între preceptele biblice și normele, regulile de comportare morală • să-și expună propria părere despre însemnătatea religiei în educația copilului 	<p>7. Educația prin credință și formarea calităților moral-spirituale Biblia – Cartea Cărților. Credința și educația moral-spirituală. Preceptele biblice și educația școlarului mic. Rugăciunile pentru copii. Credința și morala – fundamentul culturii omului. Sărbătorile religioase și rolul lor în educația</p>	<p>Strategia expozitiv-eruristică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lectura comentată • Explicația • Comunicările / referatele • Discuția "Panel" • Masa rotundă • Portofoliul familiei • Agenda cu notițe paralele
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice condițiile și posibilitățile educației estetice în cadrul familiei 	<p>8. Frumosul începe din familie Dezvoltarea gustului estetic în cadrul familiei. Natura și arta – izvor nesecat al frumosului. Moda și stilul vestimentar.</p>	<p>Strategia deductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Comunicările • Referatele • Expoziția obiectelor confecționate în cadrul familiei

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • să descrie aspectul estetic al casei, vestimentației, mesei de sărbătoare din propria familie • să elaboreze un program de educație estetică a copiilor 	<p>Cultivarea gustului și simțului estetic în cadrul familiei. Amenajarea locuinței. Pregătirea pentru sărbători: locuința, masa, vestimentația. Frumosul se poate crea cu mâinele proprii.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Demonstrarea diapozitivelor • Comentariul • Brainstorming-ul
<ul style="list-style-type: none"> • Să interpreteze conținutul și modalitățile educației sexuale a copiilor de 7-10 ani • să determine condițiile creării unei familii armonioase • să elaboreze modele comportamentale eficiente pentru soț, soție, copii 	<p>9. Educația pentru familie în cadrul familiei Particularități de gen / sex și educația pentru familie. Familia armonioasă este o construcție a ambilor parteneri și a tuturor membrilor ei. Însemnătatea familiei pentru om. Familia monoparentală și educația pentru familie. Familia tradițională și noi tipuri de familii. Modelul egalitar și complementar al familiei.</p>	<p>Strategia deductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Conferința tematică • Comunicările • Completarea portofoliului familiei • Explicația • Brainstorming-ul • Schimbul de experiență • Training-ul
<ul style="list-style-type: none"> • Să expună diverse strategii, modalități de repartizare și îndeplinire a obligațiilor de muncă în familie; • să identifice condițiile de educație prin muncă a copiilor de 7-10 ani; 	<p>10. Educația prin muncă în cadrul familiei Obligațiuni și responsabilități în cadrul familiei. Repartizarea și îndeplinirea obligațiilor și sarcinilor de muncă: strategii morale, mecanisme, modalități. Cultivăm copiii un spirit creator și</p>	<p>Strategia expozitiv-euristică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuțiile • Controversele constructive. • Comunicările • Explicația. • Exercițiul. • Demonstrarea

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • să elaboreze un program de eficientizare a educației prin muncă a copiilor. 	<p>Igiena muncii în familie. Ajutorul reciproc: claca, șezătoarea. Orientarea profesională în cadrul familiei.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • diapozitivelor • Masa rotundă. • Completarea portofoliului familiei
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice condițiile educației intelectuale eficiente în cadrul familiei • să determine barierele / blocajele intelectuale de comunicare în familie • să elaboreze un program de stimulare a intereselor cognitive (pentru copiii de 7-10 ani) 	<p>11. Dezvoltarea intelectuală a copilului și familia Tipurile de intelect și educația familială. Barierele intelectuale de comunicare în familie. Profilul intelectual al comunicării părinți – copii și educația copilului. TV și educația intelectuală. Biblioteca familiei și biblioteca copilului. Învățăm a învăța. Cum să învățăm mai eficient. Lectura în cadrul familiei.</p>	<p>Strategia expozitiv-euristică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Comunicările • Explicația • Povestirea • Lectura comentată • Brainstorming-ul • Sinectica • Masa rotundă
<ul style="list-style-type: none"> • Să determine eficiența gestionării bugetului familial • să evalueze funcțiile fiecărui membru al familiei privind completarea bugetului acesteia • să elaboreze un program de educație economică a copiilor de 7-10 ani 	<p>12. Cultura economică a familiei Gospodăria familiei și gestionarea ei. Bugetul familiei: constituirea, planificarea și administrarea acestuia. Coșul minim de consum al familiei. Strategii de realizare a funcțiilor de „gospodar” / „gospodină” în cadrul familiei. Sfatul familiei și funcția lui economică.</p>	<p>Strategia deductivă</p> <ul style="list-style-type: none"> • Studiul de caz • Analiza comparativă • Jocul de rol • Brainstorming-ul • Portofoliul familiei • Controversa constructivă

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să distingă cauzele conflictelor interioare • să interpreteze cauzele conflictelor familiale • să elaboreze un program de dirijare a conflictelor familiale 	<p>Educația copiilor și problema "banilor de buzunar". Suntem economi, dar nu zgîrciți.</p> <p>13. Cultura și arta dirijării, aplanării conflictelor familiale Autocunoașterea și conflictul interior. Conflictul interpersonal în cadrul familiei. Dificultăți de înțelegere și influențare a copilului. Reacții conflictuale posibile la micul școlar. Modalități de dirijare a conflictului soț – soție și părinți – copii.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Comunicările <p>Strategia experimentală</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brainstorming-ul • Sinectica • Jocul de rol • Graficul T • Controverta constructivă • Masa rotundă
<ul style="list-style-type: none"> • Să determine coordonatele unui parteneriat familie – școală • să identifice formele și modalitățile unei colaborări eficiente familie – școală • să elaboreze un cod deontologic privind parteneriatul educațional 	<p>14. Parteneriatul educațional familie – școală – comunitate Coordonatele unei colaborări eficiente a familiei cu școala. Codul deontologic al parteneriatului familie – școală. Forme și modalități de colaborare familie – școală – comunitate. Asociațiile părinților. Consiliul părinților. Adunările de părinți. Școli pentru părinți.</p>	<p>Strategia expozițiv-euristică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Comunicările • Convorbirile • Lectura ghidată • Demonstrarea modelelor • Brainstorming-ul • Explicația • Portofoliul partenerului eficient • Graficul T

CAPITOLUL X

EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE A ELEVILOR ȘI PĂRINȚILOR ÎN GIMNAZIU ȘI LICEU

10.1. CADRU CONCEPTUAL

Educația pentru familie în gimnaziu și liceu are ca scop formarea și dezvoltarea conștiinței morale a personalității elevului privind viața de familie, valorile familiale și optimizarea relațiilor sale cu părinții, familia, cu sine și lumea.

Obiectivele Curriculumului EF în ambele cicluri rezultă, la fel ca și obiectivele curriculumului obișnuit, din idealul educațional și finalitățile sistemului de învățământ. Idealul educațional presupune formarea unei personalități armonioase, creative, adaptabile la condițiile de schimbare continuă, capabile de inițiativă și responsabilitate. Plecând de la această premisă, concretizăm aspectul specific al educației pentru familie prin următoarele momente esențiale:

- **educația cognitivă** – prin intermediul dobândirii instrumentelor cunoașterii; dezvoltarea prioritară a abilităților și competențelor cognitive prin formarea instrumentelor de rezolvare a problemelor privind viața familială și relațiile de gen;
- **valorificarea *noilor educații*** prin fiecare dimensiune a educației (morală, intelectuală, tehnologică, estetică, psihofizică) în dependență de particularitățile și ciclurile vieții individului și a familiei;
- educația paralelă a elevilor și a familiei / părinților.

Finalitățile educației pentru familie vor determina obiectivele generale la un prim nivel de percepere, vizînd în esență:

- stimularea elevilor în vederea cunoașterii, și stăpînirii competențelor de conviețuire familială;

- descoperirea propriilor aspirații, interese, aptitudini, valori privind constituirea unei imagini pozitive de sine în calitate de prieten, iubit, familist și părinte;
- evaluarea ciclului de creștere a omului și înțelegerea importanței familiei, părinților pentru fiecare etapă de vîrstă;
- cunoașterea și înțelegerea relațiilor de gen, a relațiilor sexuale și a fiziologiei reproductive;
- dezvoltarea capacității de a comunica eficient cu persoanele de sex opus.

La un al doilea nivel de concretizare, obiectivele generale vor viza:

- φ formarea responsabilității pentru propria dezvoltare și sănătate;
- φ înțelegerea autocontrolului ca bază a respectului față de sine, a maturității și construirii cu succes a relațiilor de gen / sex în căsnicie și familie;
- φ formarea priceperilor și competențelor de a deosebi manifestările unui sentiment de iubire matură și pripită;
- φ formarea competențelor de comunicare intra-familială, de armonizare a relațiilor familiale și implementare a valorilor moral-spirituale în viața personală și viața propriei familii.

**10.2. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE A ELEVILOR
DIN CLASELE A V-VI-a**

Obiective generale / standard

La finele studierii programului EF elevii vor fi capabili:

La nivel de cunoaștere:

- să identifice funcțiile familiei și avantajele vieții în familie;

- să identifice calitățile moral-etice pe care trebuie să le posedă și să le manifeste un creștin în cadrul familiei;
- să identifice valorile morale pe care se bazează viața familiei;
- să identifice particularitățile de gen / sex și rolurile sociale ale membrilor familiei;
- să determine condițiile unui mod sănătos de viață în cadrul familiei;
- să descrie tradițiile familiei moldovenești privind organizarea gospodăriei, amenajarea casei / locuinței;
- să relateze despre importanța naturii și a artei în viața moral-spirituală a familiei;
- să identifice condițiile creării climatului intelectual și moral în cadrul familiei;
- să relateze despre importanța dragostei în relațiile și viața de familie;
- să relateze despre cultura economică a familiei.

La nivel de aplicare:

- să compare calitățile umane acceptate în comportamentul social cu cele din etica creștină și tradiția culturii poporului nostru;
- să demonstreze prin exemple concrete că familia la toate popoarele lumii pune baza culturii omului;
- să compare drepturile de bază ale omului / copilului cu obligațiunile cetățeanului, familistului;
- să determine legătura dintre cultura familiei și comportarea, inteligența, cunoașterea și morală individului;
- să argumenteze necesitatea planificării cheltuielilor familiei;
- să demonstreze prin exemple concrete în ce caz fericirea și armonia se consideră valori și în ce caz se consideră virtuți;

- să explice importanța și valoarea prieteniei în cadrul familiei.

La nivel de integrare:

- să elaboreze arborele genealogic al familiei sale;
- să elaboreze un cod de reguli privind comportarea moral-etică pentru propria familie;
- să elaboreze o agendă de sănătate cu sfaturi pentru întreaga familie;
- să elaboreze un program de odihnă pentru întreaga familie;
- să elaboreze o agendă ce conține sfaturi practice privind dirijarea resurselor materiale și financiare în cadrul familiei;
- să elaboreze o agendă ce ar conține sfaturi privind propria exersare în virtuți;
- să elaboreze un cod de reguli privind cultura conduitei pentru băieți și fete – viitorii parteneri de cuplu;
- să proiecteze un model de amenajare a locuinței / casei și a „casei mari” la moldoveni;
- să elaboreze un program de activități intelectuale pentru o zi / săptămână / de odihnă;
- să aplice probe simple pentru a se cunoaște mai bine pe sine;
- să distingă și să caracterizeze particularitățile de personalitate ce vor contribui la crearea unei familii armonioase;
- să promoveze normele moral-etice în grupul de referință;
- să estimeze nivelul culturii în propria familie și să determine condițiile de optimizare al acestuia.

Strategiile, modalitățile și metodele de educație pentru familie pot fi selectate de pedagogi, diriginți, psihologul școlar în colaborare cu elevii și părinții.

Plan – program de EF

	Conținuturi	Activități educative
1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să interpreteze formarea respectului față de sine și a sentimentului propriei valori în familie • să relateze despre importanța dragostei în viața și relațiile de familie • să elaboreze arborele genealogic al familiei sale 	<p>1. Eu și universul familiei mele</p> <p>Respectul față de sine și sentimentul propriei valori se formează concomitent cu "cei 7 ani de acasă".</p> <p>Dragostea și viața de familie.</p> <p>Viața, copiii și relațiile în familie.</p> <p>Dragostea maternă și dragostea paternă.</p> <p>Arborele genealogic al familiei.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lecturile comentate • Analiza propriei experiențe • Chestionarele • Păianjenul • Discuțiile dirijate • Discursurile • Masa rotundă • Training-ul
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice calitățile moral-etice pe care trebuie să le posede și să le manifeste un creștin în cadrul familiei • să compare calitățile umane prevăzute de codul normelor morale cu cele prevăzute de etica creștină și tradițiile culturii noastre 	<p>2. Comportamentul civilizat, etica creștină și familia</p> <p>În sînul familiei primim primele îndrumări moral-etice.</p> <p>Politețea, bunul simț și buna - cuviință încep în casa părintească.</p> <p>Cu rău spre bine nu ajungi...</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lecturile comentate • Studiul de caz • Comunicarea/monolog • Dezbaterile • Discuția "Panel" • Eseul • Portofoliul elevului

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • să elaboreze un cod de reguli privind comportarea moral-etică pentru propria familie 	<p>Codul moralității creștine și cultura interioară a omului. Tradițiile culturii etice la moldoveni.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice valorile morale pe care se bazează viața familiei; • să relateze despre rolul părinților și bunicilor în formarea comportamentului civilizat la copii; • să demonstreze că familia la toate popoarele lumii pune baza culturii omului. 	<p>3. Educația pentru cultură, civilizație Etica și eleganța în familie. Educația prin valori și pentru valori. Patriotismul și patrimoniul spiritual al neamului și familiei mele. Igiena gândului și a cuvântului. Cultura comunicării în familie. Manierele frumoase și comportamentul civilizat în cadrul familiei. Familia și pluralismul cultural. Familia și virtuțile morale etice la popoarele lumii.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lecturile comentate • Dezbaterile • Masa rotundă • Brainstorming-ul • Păianjenul • Eseul • Discuția "Panel"
<ul style="list-style-type: none"> • Să determine condițiile unui mod sănătos de viață în cadrul familiei • să elaboreze un program de odihnă pentru întreaga familie • să elaboreze o agendă de sănătate ce conține sfaturi pentru întreaga familie 	<p>4. Sănătatea-patrimoniu familial și social Modul sănătos de viață. Educația ecologică și sănătatea. Regimul zilei și sănătatea omului / elevului. Anotimpul și alimentația rațională. Somnul și odihna. Cultura odihnei în familie. Igiena personală și</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Exercițiul • Studiul de caz • Convorbirea • Brainstorming-ul • Atelierul de creație • Discuția • Analiza • Portofoliul elevului

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să descrie tradițiile familiei moldovenești privind celebrarea căsătoriei, nașterii copiilor • să elaboreze un poster care ar conține elementele distinctive ale sărbătorilor familiale • să compare drepturile de bază ale omului / copilului cu obligațiunile cetățeanului, familistului 	<p>5. Valorile poporului meu sunt și valorile familiei mele</p> <p>Tradițiile familiilor moldovenești. Sărbătorile tradiționale și cele naționale în familia mea. Familia noastră este o părticică din Patria mea. Drepturile omului și drepturile copilului noi le corelăm cu obligațiunile și responsabilitățile familiale.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Brainstorming-ul • Lectura selectivă • Eseul • Posterul • Portofoliul elevului • Discuțiile
<ul style="list-style-type: none"> • Să relateze despre frumusețea naturii plaiului natal • să distingă genurile și speciile artei care pot fi aplicate la înfrumusețarea casei • să elaboreze schițe / modele de vestimentație pentru sine • să proiecteze un model de amenajare al locuinței / casei; „casei mari” la moldoveni 	<p>6. Frumosul începe în sînul familiei</p> <p>Natura și arta în viața familiei. Frumusețea personalității umane se reflectă în comportament.</p> <p>Amenajarea locuinței și gustul estetic al gospodinei. Eticheta și manierele frumoase. Frumosul și sublimul.</p> <p>Moda și cultura vestimentației. Casa mare la moldoveni.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lectura • Exercițiul • Brainstorming-ul • Masa rotundă • Proiectul / schița • Posterul • Portofoliul elevului

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să determine legătura dintre inteligență, cogniție și morală • să identifice condițiile creării climatului intelectual și moral în cadrul familiei • să elaboreze un program de activități intelectuale pentru o zi de odihnă 	<p>7. Profilul intelectual al familiei Inteligența, cogniția și morală. Lectura în familie. Cultura familiei și inteligența. Munca intelectuală și tehnologiile informaționale. Igiena muncii intelectuale. Instruirea în școală și dezvoltarea intelectuală. Cunoștințele și aptitudinile.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Comunicările • Discursurile • Brainstorming-ul • Păiangenu • Masa rotundă • Posterul • Portofoliul elevului.
<ul style="list-style-type: none"> • Să relateze despre cultura economică a familiei sale • să argumenteze necesitatea planificării cheltuielilor familiale • să elaboreze o agendă de sfaturi practice privind dirijarea / economia resurselor materiale și bănești în familie 	<p>8. Munca și cultura economică a familiei Munca și bunăstarea familiei. Hărnicia încă nu înseamnă bunăstare. Bugetul familiei, planificarea și cultura cheltuielilor. Repartizarea bugetului la sfatul familiei. Coșul minim de consum al familiei.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Exercițiul • Analiza • Studiul de caz • Posterul • Portofoliul elevului
<ul style="list-style-type: none"> • Să explice de ce familia se consideră o școală a dragostei • să demonstreze prin exemple când fericirea și armonia se consideră valori și virtuți • să elaboreze o agendă ce ar conține sfaturi privind propria exersare în virtuți 	<p>9. Familia – școală a dragostei Prietenia și dragostea se nasc în familie. Dragostea fraternă. Fericirea și armonia – valori și virtuți umane. Onestitatea, grija, responsabilitatea și demnitatea – se învață de la părinți.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Discuțiile • Brainstorming-ul • Training-ul • Atelierul de creație (cu părinții) • Portofoliul familiei

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice particularitățile de gen / sex și rolurile membrilor familiei • să explice importanța și valoarea prieteniei fată – băiat 	<p>10.Comportarea și relațiile de gen Copilăria și preadolescența: băiat, fată. Relații și comportamente în preadolescență. Prietenia băiat – fată. Cultura relațiilor în grupul de referință. Valoarea prieteniei fată – băiat și sexualitatea responsabilă.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Discursul • Sinectica • Jocul de rol • Posterul • Masa rotundă • Eseul

10.3. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE A ELEVILOR DIN CLASELE A VII-A

Obiectivele generale / standard

La finele studierii programului EF elevii vor fi capabili:

La nivel de cunoaștere:

- să identifice interdependența propriei valori cu valoarea personalităților din mediul familial;
- să distingă valorile – scop și valorile – mijloace care ar contribui la formarea unei familii armonioase;
- să interpreteze necesitatea respectării preceptelor biblice în viața de familie;
- să identifice factorii ce contribuie la menținerea sănătății în cadrul familiei;
- să identifice particularitățile sexualității umane;
- să descrie particularitățile pasiunii și dragostei adevărate;
- să relateze despre etica curțării, prieteniei și a relațiilor în dragoste;
- să interpreteze însemnătatea familiei pentru om.

La nivel de aplicare:

- să clasifice calitățile de personalitate care pot fi formate în familie (în dependență de vîrstă, gen);
- să compare valorile general-umane pentru a deduce sistemul de valori al propriei familii;
- să scoată în evidență rolul căsătoriei / familiei din perspectiva sănătății spirituale a omului și a eticii creștine;
- să determine condițiile ce ar optimiza sănătatea tuturor membrilor familiei;
- să determine particularitățile relației băiat – fată la vîrsta pubertară;
- să determine rolul tatălui și al mamei în familie;

- să determine calitățile caracteriale ale părinților ce contribuie la formarea unui comportament civilizată al copiilor;
- să determine particularitățile comunicării eficiente în cadrul familiei;
- să stabilească legături între exigențele educației cognitive și dimensiunile educației familiale.

La nivel de integrare:

- să elaboreze un program de perfecționare pentru sine și părinți;
- să estimeze valorile instrumentale ale familiei sale;
- să estimeze relațiile familiale prin prisma normelor și preceptelor eticii creștine;
- să elaboreze un program familial de fortificare a sănătății pentru copii și adulți;
- să formuleze consecințele nefaste ale relațiilor sexuale timpurii;
- să elaboreze strategii de canalizare a impulsurilor sexuale (activități interesante, sport, artă);
- să elaboreze strategii relaționale adecvate pentru sine în cadrul familiei și grupului de referință;
- să elaboreze un cod comportamental în relația băiat – fată;
- să elaboreze un program de profilaxie a conflictelor familiale;
- să elaboreze un plan de acțiuni pentru a-și dirija autoperfecționarea morală, intelectuală și cea psihofizică
- să distingă și să caracterizeze particularitățile de personalitate ce vor contribui la crearea unei familii armonioase;
- să promoveze normele moral-etice în grupul de referință;
- să estimeze nivelul culturii în propria familie.

Plan – program de EF

Obiective de referință	Conținuturi	Activități educative
1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice interdependența propriei valori cu mediul familial • să clasifice calitățile de personalitate care pot fi formate în familie (după vîrstă, gen) • să elaboreze un program de auto-perfecționare pentru sine și părinți 	<p>1. Respectul față de sine și sentimentul propriei valori începe din familie Cunoașterea de sine și respectul de sine – baza relațiilor familiale eficiente. Respectul de sine, responsabilitatea și onestitatea în cadrul familiei și a societății. Autoeducația și autoactualizarea în mediul familial.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Brainstorming-ul • Lectura ghidată • Studiul de caz • Eseul • Masa rotundă • Posterul • Portofoliul elevului
<ul style="list-style-type: none"> • Să distingă valorile – scop și valorile – mijloc la formarea unei familii armonioase • să compare valorile general-umane pentru a deduce sistemul de valori al familiei • să estimeze valorile instrumentale ale familiei sale 	<p>2. Eu sunt o personalitate – purtător al valorilor familiale Familia și sistemul de valori. Valorile general-umane: Adevărul, Sacrul, Binele și Frumosul reprezintă fundamentul familiei armonioase și fericite. Valorile neamului meu sunt și valori ale familiei mele.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Discuția dirijată • Chestionarul • Brainstorming-ul • Păianjenul • Dezbaterile • Eseul • Lectură aleasă

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să interpreteze necesitatea respectării preceptelor biblice în cadrul familiei • să scoată în evidență rolul căsătoriei ca ritual sacru și cel al nașilor de cununie • să explice de ce credința în Dumnezeu se consideră pilon al armonizării relațiilor familiale 	<p>3. Credința, etica creștină și familia Credința în Dumnezeu ca pilon al armonizării relațiilor familiale. Respectarea preceptelor biblice în cadrul familiei. Căsătoria ca ritual sacru. Cununia și obligațiunile soților. Nașii de cununie. Dragostea și relațiile familiale la creștini. Familia și dragostea în alte religii.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lectura selectivă • Dezbaterile • Comentariul • Brainstorming-ul • Discuția "Panel" • Descriere • Masă rotundă • Posterul • Mapa transmisibilă
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice factorii ce mențin sănătatea omului și depind de familie • să determine condițiile ce ar optimiza sănătatea tuturor membrilor familiei • să elaboreze un program de fortificare a sănătății copiilor în familie 	<p>4. Viața de familie și sănătatea omului Familia – factor important de menținere a sănătății. Modul sănătos de viață îl învățăm de la părinți. Alimentația rațională și sănătatea omului. Călirea organismului. Rezervele organismului uman și sănătatea. Profilaxia maladiilor ce se transmit pe cale sexuală.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Masa rotundă • Discuția dirijată • Studiul de caz • Lectura selectivă • Portofoliul elevului • Eseul • Exercițiul
<ul style="list-style-type: none"> • Să argumenteze de ce familia se consideră o școală a dragostei • să determine particularitățile prieteniei băiat – fată • să elaboreze strategii relaționale adecvate pentru sine în cadrul familiei și în grupul de referință 	<p>5. Dragostea și prietenia o învățăm în familie Familia o școală a dragostei. Dragostea și altruismul. Prietenia și colaborarea în cadrul familiei. Prietenia dintre un băiat și o fată. Prietenia masculină. Prietenia feminină.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sinectica • Brainstorming-ul • Discuția "Panel" • Masa rotundă • Portofoliul elevului • Posterul • Eseul

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să relateze despre etica curtării • să determine calitățile caracteriale ale părinților ce contribuie la formarea unui comportament civilizat la băieți / fete • să elaboreze strategii de comportare între băiat – fată în adolescență 	<p>6. Etica curtării și dragostea Învață să devii un cavalier adevărat. Comportarea și manierele domnișoarei. Cum se face curte. Curtea și prietenia. Elementele constitutive ale curtării. Etica curtării în adolescență. Educația morală.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Brainstorming-ul • Discuția dirijată • Chestionarul • Păiangenul • Masa rotundă • Posterul • Mapa transmisibilă
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice particularitățile sexualității umane • să determine elementele constitutive ale autocontrolului • să formuleze consecințele nefaste ale relațiilor sexuale timpurii 	<p>7. Sexualitatea umană și relațiile dintre sexe Particularități de gen / sex și rol. Integritatea sexuală și avantajele ei. Autocontrolul ca o exersare în dirijarea corpului prin spirit. Autodisciplina și sexualitatea umană. Fiziologia și psihologia sexualității.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Convorbirea euristică • Lectura specială • Comentariul • Brainstorming-ul • Masa rotundă • Posterul • Chestionarul • Training-ul
<ul style="list-style-type: none"> • Să descrie pasiunea sexuală și dragostea adevărată; • să determine rolul tatălui și al mamei în cadrul familiei; • să compare anatomia reproductivă feminină cu cea masculină 	<p>8. Anatomia și fiziologia reproductivă Anatomia reproductivă (feminină). Anatomia reproductivă (masculină). Pasiunea sexuală și dragostea adevărată. Avantajele dragostei mature. Consecințele relațiilor sexuale de pînă la căsătorie. Copilul are nevoie de familie; atenția și grija mamei și al tatălui.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lectura specială • Comentariul • Comunicarea • Păianjenul • Studiul de caz • Chestionarul • Portofoliul elevului • Brainstorming-ul

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să determine particularitățile comunicării eficiente în familie; • să compare etica comunicării/conduitei cu părinții, frații, bunicii, rudele; • să proiecteze un program de preîntâmpinare a conflictelor familiale 	<p>9. Cultura relațiilor familiale</p> <p>Etica relațiilor familiale (soț-soție; părinți-copii, bunici-nepoți). Cultura comunicării familiale. Cultura comunicării cu bunicii. Etica relațiilor cu rudele.</p> <p>Preîntâmpinarea conflictelor familiale.</p> <p>Toleranța și onestitatea în relațiile familiale.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Expunerea liberă • Lectură selectivă • Comentariul • Păianjenul • Masa rotundă • Posterul
<ul style="list-style-type: none"> • Să interpreteze însemnătatea familiei pentru om • să stabilească legături între dimensiunile educației cognitive și dimensiunile educației familiale • să elaboreze un plan de acțiuni pentru a-și ghida autoperfecțiunea morală, intelectuală și cea psihofizică 	<p>10. Familia, copiii și lumea în permanentă schimbare</p> <p>Familia te învață să trăiești împreună cu alții.</p> <p>Scopul familiei – formarea "comorii lăuntrice" a copilului. Învățăm "a fi" în familie prin cele trei dimensiuni:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a învăța să știi; - a învăța să faci; - a învăța să trăiești împreună cu alții. <p>Roluri noi ale părinților pentru realizarea și susținerea educației cognitive.</p> <p>Familia pregătește copilul pentru a-și construi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Brainstorming-ul • Discuția „Panel” • Exercițiul • Eseul • Comunicarea • Portofoliul clasei • Portofoliul elevului • Training-ul

10.4. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE A ELEVILOR DIN CLASELE A VIII-IX-a

Obiectivele generale / standard

La finele studierii programului de EF elevii vor fi capabili:

La nivel de cunoaștere:

- să definească noțiunile de bază: dragostea, căsătoria, familia;
- să definească importanța familiei în formarea respectului de sine, imaginii de sine, sentimentului demnității;
- să enumere calitățile de personalitate care au fost cultivate adolescentului de părinți;
- să interpreteze cultura relațiilor de gen în familie din perspectiva eticii creștine;
- să identifice manifestările pasiunii sexuale și a dragostei adevărate;
- să distingă particularitățile anatomiei și fiziologiei reproductive feminine și masculine;
- să relateze despre apariția căsătoriei și a familiei din perspectivă istorică.

La nivel de aplicare:

- să determine elementele constitutive ale respectului de sine și calitățile de personalitate pe care le-a dobândit adolescentul în familie;
- să interpreteze cultura relațiilor familiale și de gen prin prisma eticii creștine;
- să determine calitățile de personalitate pe care ar dori adolescentul să le posede viitorul partener de cuplu;
- să explice rolul tinereții în ciclul vieții omului;
- să relateze despre cultura și principalele reguli ale igienei relațiilor intime;
- să determine cauzele conflictelor familiale;

- să argumenteze legătura dintre „cei 7 ani de acasă” cu educația cognitivă;
- să determine funcțiile familiei;
- să compare relațiile sale cu tata / mama și așteptările acestora;
- să argumenteze de ce familia în etica creștină se numește „biserica mică”.

La nivel de integrare:

- să scoată în evidență raportul dintre respectul de sine, și responsabilitatea vizavi de relațiile familiale;
- să elaboreze un proiect de optimizare a relațiilor sale cu părinții;
- să elaboreze un cod comportamental pentru familie: soți, copii, bunici;
- să elaboreze scala propriilor valori privind viața de familie;
- să manifeste stăpînire de sine, autocontrol în relațiile cu sexul opus;
- să elaboreze o agendă cu sfaturi și recomandări privind modul sănătos de viață;
- să elaboreze un program de optimizare a relațiilor familiale;
- să elaboreze un program de autoeducație orientat spre formarea competențelor de soț, familist și părinte;
- să distingă și să caracterizeze particularitățile de personalitate ce vor contribui la crearea unei familii armonioase;
- să promoveze normele moral-etice în grupul de referință;
- să estimeze nivelul culturii în propria familie și să determine condițiile de optimizare al acestuia;
- să comunice inteligent în relațiile de gen.

Plan – program de EF

Obiective de referință	Conținuturi	Activități
1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să definească noțiunile de bază: dragostea, căsătoria, familia • să determine funcțiile familiei • să compare familia la moldoveni cu familiile din alte etnii • să elaboreze un model al familiei armonioase 	<p>1. Familia și societatea Dragostea, căsătoria și familia în societatea contemporană. Familia: funcții, tipuri de familii și comportamente familiale. Familia – școală a dragostei. Familia armonioasă - fundamentul culturii societății. Familia într-o epocă a schimbării. Familia în S.U.A. Familia în Europa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Notițele de reper • Analiza • Studiul de caz • Sinectica • Eseul • Masă rotundă • Portofoliul elevului
<ul style="list-style-type: none"> • Să definească importanța familiei în formarea respectului de sine, a imaginii pozitive, sentimentului de demnitate • să determine calitățile de personalitate care au fost cultivate adolescentului de părinți • să scoată în evidență raportul dintre respectul de sine și responsabilitate 	<p>2. Acceptarea de sine și sentimentul demnității începe în familie Respectul de sine și dragostea de aproapele tău. Respectul de sine – imaginea pozitivă a propriei persoane. Sentimentul datoriei și al responsabilității îl învățăm de la părinții noștri. Respectul de sine și sentimentul propriei valori înseamnă implicare, competență capacitate de a te</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Studiul de caz • Analiza • Masa rotundă • Păianjenul • Discuțiile • Eseul • Portofoliul elevului • Chestionarul • Exercițiul

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să determine calitățile de personalitate pe care le-ar dori adolescentul să fie prezente la viitorul său partener de cuplu • să compare relațiile sale cu tata și cu mama; • să elaboreze un proiect de optimizare a relațiilor sale cu părinții 	<p>3. Familia și adolescentul</p> <p>Rolul familiei în devenirea personalității adolescentului.</p> <p>Adolescența: autocunoaștere și auto-comunicare.</p> <p>Adolescența – „vîrsta oglinzii”.</p> <p>Relația adolescenți – părinți. Relația: tată – fiu, mamă – fiică, tată – fiică și mamă – fiu.</p> <p>Cultura relațiilor adolescenți – părinți.</p> <p>Adolescentul și criza detașării de familie.</p> <p>Dragostea, prietenia și pasiunea în adolescență.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Brainstorming-ul • Lectura ghidată • Discuția “Panel” • Portofoliul elevului • Training-ul • Eseul • Mapa transmisibilă • Masa rotundă
<ul style="list-style-type: none"> • Să interpreteze cultura relațiilor de gen din perspectiva eticii creștine • să argumenteze de ce familia în etica creștină se numește „biserica mică” • să elaboreze un cod comportamental pentru familie (soț, copii) în baza eticii creștine 	<p>4. Dimensiunea de gen în etica creștină</p> <p>Familia – „biserica mică”. Biblia despre familie.</p> <p>Dimensiunea de gen în etica creștină.</p> <p>Biblia despre etica relațiilor bărbat-femeie.</p> <p>Bărbatul - protector al femeii și familiei.</p> <p>Femeia alături de bărbat pe drumul vieții.</p> <p>Cununia – ritual sacru.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lectura selectivă • Comentariul • Discuția dirijată • Jocul de rol • Eseul • Training-ul

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să argumenteze de ce familia este numită „curea de transmisie a valorilor culturale” • să ierarhizeze valorile spre care tinde familia din care face parte adolescentul • să elaboreze scala propriilor valori și a valorilor familiale 	<p>5. Familia – curea de transmisie a valorilor culturale din generație în generație</p> <p>Valoarea – credință durabilă asupra unui mod de existență.</p> <p>Adevărul, Binele, Frumosul și Sacrul – încep în familie.</p> <p>Familia – valoare ce a trecut proba timpului.</p> <p>Valorile părinților și valorile copiilor.</p> <p>Adolescentul și sistemul de valori.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Brainstorming-ul • Sinectica • Eseul • Lectura dirijată • Rezumatul • Masa rotundă
<ul style="list-style-type: none"> • Să distingă particularitățile unui sentiment matur de dragoste și a unui sentiment pripit • să identifice particularitățile pasiunii sexuale • să explice rolul tinereții în ciclul vieții omului • să manifeste stăpânire de sine în relațiile cu sexul opus 	<p>6. Dragostea și sexualitatea</p> <p>Integritatea ființei umane și sexualitatea. Integritatea sexuală și avantajele ei.</p> <p>Dragostea și capacitatea de a deosebi manifestările unui sentiment adevărat de unul iluzoriu.</p> <p>Pasiunea și apropierea sexuală sunt doar un component al dragostei.</p> <p>Sexualitatea responsabilă.</p> <p>Dragostea romantică. Relațiile sexuale de pînă la căsătorie prin prisma eticii creștine. Cultura vestimentației și sexualitatea.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Brainstorming-ul • Masa rotundă • Portofoliul elevului • Discuția “Panel” • Lectura selectivă • Eseul

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • să distingă particularitățile anatomiei și fiziologiei reproductive la bărbat și femeie • să relateze despre cerințele și regulile principale ale igienei relațiilor intime • să elaboreze o agendă cu sfaturi și recomandări privind planificarea familiei 	<p>7. Familia și sănătatea Anatomia și fiziologia reproductivă (masculină, feminină). Respectarea principiilor moral-etice în sfera relațiilor intime. Igiena relațiilor intime. Profilaxia maladiilor sexual-transmisibile. Planificarea familiei. Sarcina și nașterea. Comportarea soților în perioada sarcinii.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Brainstorming-ul • Păianjenul • Masa rotundă • Studiul de caz • Training-ul • Sinectica • Posterul • Eseul
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice calitățile moral-spirituale ale personalității ce vor contribui la armonizarea relațiilor familiale • să determine cauzele conflictelor familiale • să elaboreze un program de optimizare a relațiilor familiale 	<p>8. Cultura relațiilor familiale Personalitatea partenerilor familiari: demnitate, onestitate, responsabilitate. Dragoste, cultură și compatibilitate. Cultura comunicării în familie. Etica relațiilor familiale și formarea caracterului. Conflictele familiale și strategiile de dirijare a acestora. Autoactualizarea personalității și cultura relațiilor interpersonale în cadrul familiei.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Referatul • Notițele paralele • Lectura selectivă • Comentariul • Exercițiul • Masa rotundă • Discuția "Panel"

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Să interpreteze noțiunea de fericire • să argumenteze legătura dintre sintagma „cei 7 ani de acasă” cu educația cognitivă • să elaboreze un program de autoeducație și formare a competențelor de soț, familist și părinte 	<p>9. Educația cognitivă și cei 7 ani de acasă Fericirea omului rezidă în sănătate, familie și profesie. Familia te învață să trăiești împreună cu alții. Familia pregătește omul pentru a-și construi cunoașterea. Învățăm „a fi” mai întâi de la părinți.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eseul • Notițele paralele • Portofoliul elevului • Lectura dirijată • Păianjenul • Posterul
<ul style="list-style-type: none"> • Să relateze despre apariția căsătoriei și a familiei • să compare familia (dinamica evoluției ei) în diverse etape istorice • să formuleze caracteristicile esențiale ale familiei contemporane 	<p>10. Căsătoria și familia din perspectiva istorică Apariția căsătoriei și importanța ei. Etica creștină despre căsătorie și familie. Familia în perioada preistorică. Familia în antichitate (Grecia antică, Roma antică, Iudeea etc.) Familia în epoca medievală. Căsătoria și familia în epoca Reformei și Renașterii. Familia în epoca modernă. Familia contemporană.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Referatul • Comunicările • Lectura selectivă • Discuția “Panel” • Masa rotundă • Eseul • Rezumatul • Posterul

10.5. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE ÎN CLASELE DE LICEU / CLASELE A X–XII-a

Obiectivele generale / standard

La finele studierii programului EF elevii vor fi capabili:

La nivel de cunoaștere:

- Să descrie propria percepție și stările afective interioare privind imaginea de sine;
- să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării / deosebirii cu părinții săi;
- să definească termenii: dragoste, curte, căsătorie, familie;
- să caracterizeze schimbările psihofiziologice și comportamentale ce au loc în organism în legătură cu maturizarea sexuală la fete și băieți;
- să definească termenii: sex și sexualitate;
- să distingă particularitățile anatomiei și fiziologiei reproductive feminine / masculine;
- să caracterizeze esența și funcțiile familiei în societatea contemporană;
- să cunoască elementele constitutive ale modului sănătos de viață la nivelul individului și al familiei;
- să definească termenii HIV și SIDA;
- să caracterizeze maladiile transmisibile sexual și modalitățile de prevenire a acestora;
- să descrie modalitățile de preîntâmpinare a conflictelor familiale cu caracter distructiv;
- să distingă crizele de vîrstă și crizele vieții de familie;
- să analizeze condițiile și metodele educației eficiente a copiilor în familie.

La nivel de aplicare:

- Să aplice tehnici de autocunoaștere și autoexprimare, de luare a deciziilor privind relația sa cu sexul opus;

- să determine condițiile optime de socializare sexuală a personalității;
- să argumenteze de ce adevărata libertate sexuală rezultă din dreptul de a refuza relațiile sexuale timpurii;
- să compare schimbările fiziologice ce au loc în organismul feminin cu cele ce se produc în organismul masculin în perioada maturizării sexuale;
- să deducă elementele distinctive ale culturii interioare și ale culturii exterioare pe care ar trebui să le posede o personalitate și un familist eficient;
- să evedențieze prin comparație particularitățile familiei armonioase și a celei dezarmonioase;
- să analizeze relațiile familiale în diadele copii – părinți, soț-soție, bunici-nepoți etc.;
- să explice corelația autoactualizare-autorealizare în calitate de prieten / prietenă; iubit / iubită; familist, părinte;
- să aplice strategii de dirijare a conflictelor familiale;
- să explice corelația sănătate-mod sănătos de viață și igiena personală / igiena locuinței;
- să explice corelația complementaritate – egalitate vizavi de relațiile și comportamentul familial;
- să deducă condițiile optime familiale de educație moral-civică, (pentru pace și cooperare, pentru timpul liber, pentru familie etc.);
- să compare dimensiunile și conținuturile generale ale educației cu cele ale educației familiale;
- să realizeze practic un test / chestionar de evaluare a atitudinii adolescentului față de căsătorie și familie.

La nivel de integrare:

- să elaboreze un cod de reguli comportamentale privind relațiile de dragoste, în curte, căsătorie și familie;

- să elaboreze un cod personal de conduită, inclusiv de luare a deciziilor în comportamentul dintre sexe;
- să elaboreze o agendă cu sfaturi și recomandări privind igiena relațiilor sexuale;
- să elaboreze un set de recomandări pentru tinerii părinți privind sarcina și îngrijirea copilului;
- să elaboreze un cod etic de comportare pentru copii și părinți;
- să elaboreze o agendă pentru familie privind practicarea modului sănătos de viață;
- să proiecteze Modelul unei căsnicii / familii armonioase și a unui familist competent și eficient;
- să elaboreze un plan de acțiuni pentru a-și antrena (exersa) sfera moral-volitivă privind dificultățile vieții de familie;
- să elaboreze „Agenda viitorului familist” (recomandări cu caracter aplicativ) pentru adolescenți;
- să elaboreze un proiect de educație a copiilor în familie.

Model

Plan – program de EF

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să descrie percepțiile și stările afective privind imaginea de sine • să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării / deosebirii cu părinții săi • să aplice tehnici de autocunoaștere și autoexprimare 	<p>1. Nimeni nu-și dorește o viață fără a se cunoaște pe sine</p> <p>Eu și universul meu. Eu și autocunoașterea. Imaginea de sine și autoexprimarea. Valori și virtuți. Eu și „umbra” mea (trăsăturile negative). Sentimentul propriei valori. Propria imagine și încrederea în sine. Luarea deciziilor și responsabilitatea o învățăm de la părinți. Educația și cultura de gen.</p>

Obiective de referință	Conținuturi
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Să descrie percepțiile și stările afective privind imaginea de sine • să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării / deosebirii cu părinții săi • să aplice tehnici de autocunoaștere și autoexprimare 	<p>1. Nimeni nu-și dorește o viață fără a se cunoaște pe sine</p> <p>Eu și universul meu. Eu și autocunoașterea. Imaginea de sine și autoexprimarea. Valori și virtuți. Eu și „umbra” mea (trăsăturile negative). Sentimentul propriei valori. Propria imagine și încrederea în sine. Luarea deciziilor și responsabilitatea o învățăm de la părinți. Educația și cultura de gen.</p>
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • să demonstreze procesul și algoritmul luării deciziilor privind relația sa cu sexul opus 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>Respectul de sine: implicare, competență și capacitate de a te aprecia. Integritatea personalității și sentimentul demnității. Respectul de sine – imaginea pozitivă a propriei persoane începe în familie.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să definească noțiunile: dragoste, curte, căsnicie, familie • să distingă manifestările pasiunii sexuale de cele ale dragostei adevărate • să elaboreze un cod de reguli comportamentale privind relațiile în dragoste, curte și familie 	<p>2. Dragostea, curtea, căsătoria și familia</p> <p>Dragostea – sentiment uman complex. Dragostea – realitate sau iluzie. Miturile dragostei. Dragostea la vârsta tânără. Dragostea și compatibilitatea partenerilor. Etica creștină despre dragoste. Dragostea în cultura civilizației. Dragostea, curtea, logodna și căsătoria. Formarea caracterului, virtuțile umane feminine / masculine și dragostea. Fericit după propria dorință. Căsătoria și familia. Etapele vieții de familie. Familia tradițională. Tendințe în dezvoltarea familiei contemporane.</p>

Obiective de referință	Conținuturi
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Să descrie percepțiile și stările afective privind imaginea de sine • să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării / deosebirii cu părinții săi • să aplice tehnici de autocunoaștere și autoexprimare 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>1. Nimeni nu-și dorește o viață fără a se cunoaște pe sine</p> <p>Eu și universul meu. Eu și autocunoașterea. Imaginea de sine și autoexprimarea. Valori și virtuți. Eu și „umbra” mea (trăsăturile negative). Sentimentul propriei valori. Propria imagine și încrederea în sine. Luarea deciziilor și responsabilitatea o învățăm de la părinți. Educația și cultura de gen.</p>
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • să demonstreze procesul și algoritmul luării deciziilor privind relația sa cu sexul opus 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>Respectul de sine: implicare, competență și capacitate de a te aprecia. Integritatea personalității și sentimentul demnității. Respectul de sine – imaginea pozitivă a propriei persoane începe în familie.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să definească noțiunile: dragoste, curte, căsnicie, familie • să distingă manifestările pasiunii sexuale de cele ale dragostei adevărate • să elaboreze un cod de reguli comportamentale privind relațiile în dragoste, curte și familie 	<p>2. Dragostea, curtea, căsătoria și familia</p> <p>Dragostea – sentiment uman complex. Dragostea – realitate sau iluzie. Miturile dragostei. Dragostea la vârsta tânără. Dragostea și compatibilitatea partenerilor. Etica creștină despre dragoste. Dragostea în cultura civilizației. Dragostea, curtea, logodna și căsătoria. Formarea caracterului, virtuțile umane feminine / masculine și dragostea. Fericit după propria dorință. Căsătoria și familia. Etapele vieții de familie. Familia tradițională. Tendințe în dezvoltarea familiei contemporane.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să utilizeze corect în limbaj 	<p>3. Sex, sexualitate și</p>

Obiective de referință	Conținuturi
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Să descrie percepțiile și stările afective privind imaginea de sine • să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării / deosebirii cu părinții săi • să aplice tehnici de autocunoaștere și autoexprimare 	<p>1. Nimeni nu-și dorește o viață fără a se cunoaște pe sine</p> <p>Eu și universul meu. Eu și autocunoașterea. Imaginea de sine și autoexprimarea. Valori și virtuți. Eu și „umbra” mea (trăsăturile negative). Sentimentul propriei valori. Propria imagine și încrederea în sine. Luarea deciziilor și responsabilitatea o învățăm de la părinți. Educația și cultura de gen.</p>
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • să demonstreze procesul și algoritmul luării deciziilor privind relația sa cu sexul opus 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>Respectul de sine: implicare, competență și capacitate de a te aprecia. Integritatea personalității și sentimentul demnității. Respectul de sine – imaginea pozitivă a propriei persoane începe în familie.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să definească noțiunile: dragoste, curte, căsnicie, familie • să distingă manifestările pasiunii sexuale de cele ale dragostei adevărate • să elaboreze un cod de reguli comportamentale privind relațiile în dragoste, curte și familie 	<p>2. Dragostea, curtea, căsătoria și familia</p> <p>Dragostea – sentiment uman complex. Dragostea – realitate sau iluzie. Miturile dragostei. Dragostea la vârsta tânără. Dragostea și compatibilitatea partenerilor. Etica creștină despre dragoste. Dragostea în cultura civilizației. Dragostea, curtea, logodna și căsătoria. Formarea caracterului, virtuțile umane feminine / masculine și dragostea. Fericit după propria dorință. Căsătoria și familia. Etapele vieții de familie. Familia tradițională. Tendințe în dezvoltarea familiei contemporane.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să utilizeze corect în limbaj 	<p>3. Sex, sexualitate și</p>

Obiective de referință	Conținuturi
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Să descrie percepțiile și stările afective privind imaginea de sine • să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării / deosebirii cu părinții săi • să aplice tehnici de autocunoaștere și autoexprimare 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>1. Nimeni nu-și dorește o viață fără a se cunoaște pe sine</p> <p>Eu și universul meu. Eu și autocunoașterea. Imaginea de sine și autoexprimarea. Valori și virtuți. Eu și „umbra” mea (trăsăturile negative). Sentimentul propriei valori. Propria imagine și încrederea în sine. Luarea deciziilor și responsabilitatea o învățăm de la părinți. Educația și cultura de gen.</p>
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • să demonstreze procesul și algoritmul luării deciziilor privind relația sa cu sexul opus 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>Respectul de sine: implicare, competență și capacitate de a te aprecia. Integritatea personalității și sentimentul demnității. Respectul de sine – imaginea pozitivă a propriei persoane începe în familie.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să definească noțiunile: dragoste, curte, căsnicie, familie • să distingă manifestările pasiunii sexuale de cele ale dragostei adevărate • să elaboreze un cod de reguli comportamentale privind relațiile în dragoste, curte și familie 	<p>2. Dragostea, curtea, căsătoria și familia</p> <p>Dragostea – sentiment uman complex. Dragostea – realitate sau iluzie. Miturile dragostei. Dragostea la vârsta tânără. Dragostea și compatibilitatea partenerilor. Etica creștină despre dragoste. Dragostea în cultura civilizației. Dragostea, curtea, logodna și căsătoria. Formarea caracterului, virtuțile umane feminine / masculine și dragostea. Fericit după propria dorință. Căsătoria și familia. Etapele vieții de familie. Familia tradițională. Tendințe în dezvoltarea familiei contemporane.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să utilizeze corect în limbaj 	<p>3. Sex, sexualitate și</p>

Obiective de referință	Conținuturi
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Să descrie percepțiile și stările afective privind imaginea de sine • să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării / deosebirii cu părinții săi • să aplice tehnici de autocunoaștere și autoexprimare 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>1. Nimeni nu-și dorește o viață fără a se cunoaște pe sine</p> <p>Eu și universul meu. Eu și autocunoașterea. Imaginea de sine și autoexprimarea. Valori și virtuți. Eu și „umbra” mea (trăsăturile negative). Sentimentul propriei valori. Propria imagine și încrederea în sine. Luarea deciziilor și responsabilitatea o învățăm de la părinți. Educația și cultura de gen.</p>
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • să demonstreze procesul și algoritmul luării deciziilor privind relația sa cu sexul opus 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>Respectul de sine: implicare, competență și capacitate de a te aprecia. Integritatea personalității și sentimentul demnității. Respectul de sine – imaginea pozitivă a propriei persoane începe în familie.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să definească noțiunile: dragoste, curte, căsnicie, familie • să distingă manifestările pasiunii sexuale de cele ale dragostei adevărate • să elaboreze un cod de reguli comportamentale privind relațiile în dragoste, curte și familie 	<p>2. Dragostea, curtea, căsătoria și familia</p> <p>Dragostea – sentiment uman complex. Dragostea – realitate sau iluzie. Miturile dragostei. Dragostea la vârsta tânără. Dragostea și compatibilitatea partenerilor. Etica creștină despre dragoste. Dragostea în cultura civilizației. Dragostea, curtea, logodna și căsătoria. Formarea caracterului, virtuțile umane feminine / masculine și dragostea.</p>

10.6. ACTIVITĂȚILE CU PĂRINȚII PRIVIND EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE

Tematica EF în munca cu părinții trebuie să fie abordată din perspectiva a patru poziții în care pot fi îmbinate:

I. influențele din partea administrației instituției și comitetului părintesc;

II. influențele din partea serviciului psihologic al instituției;

III. influențele din partea dirigintelui;

IV. influențele din partea profesorilor în cadrul predării disciplinelor prevăzute în planul de învățământ.

Una dintre cele mai eficiente modalități de informare / formare a părinților privind problemele vieții de familie este Universitatea / Școala pentru părinți; Consiliul care este ales (apoi aprobat prin ordinul administrației) de către colectivul pedagogic și cel părintesc. În calitate de conducător poate fi numit psihologul instituției sau profesorul de *Etică și psihologie a vieții de familie*. Membri ai Consiliului respectiv pot fi câțiva diriginți versați în problemă, 2-3 părinți propuși din partea comitetului părintesc, medicul, 2-3 elevi din clasele de liceu și un membru al administrației.

Obiectivul major al activităților cu părinții rezidă în aprofundarea cunoștințelor și cizelarea competențelor privind optimizarea culturii relațiilor familiale și a educației copiilor.

Obiectivele generale:

- Umanizarea și democratizarea educației prin participarea și pregătirea părinților la luarea deciziilor privind educația copiilor lor.
- Optimizarea comunicării și a relațiilor familiale din perspectiva consolidării culturii psihopedagogice a adulților (părinților).
- Consolidarea unității dintre conștiința educativă a părinților și conduita adecvată privind propria viață de familie și educația pentru familie a copiilor săi.

- Informarea părinților în problemele esențiale privind pregătirea adolescenților pentru viața de familie.
- Cunoașterea climatului familial, al comportamentului parental și al relațiilor adolescenți – părinți.
- Asistarea psihopedagogică a familiei în care apar situații dificile / conflictuale cu adolescenții.
- Formarea competențelor privind cultivarea unui mod sănătos de viață la adolescenți.
- Cizelarea competențelor parentale privind educația de gen / sex și formarea atitudinii pozitive față de viața de familie.
- Informarea părinților privind educația pentru familie a adolescenților.
- Consolidarea motivării și deschiderii pentru învățarea / interiorizarea modelului comportamental de familie și părinte eficient.

În acest context la finele programului părinții vor fi capabili:

La nivel de cunoaștere:

- să identifice funcțiile familiei / părinților privind educația copilului;
- să cunoască particularitățile dragostei mature ca factor de întemeiere a unei familii durabile;
- să cunoască particularitățile de vîrstă și de personalitate ale preadolescentului și ale adolescentului;
- să conștientizeze faptul că sentimentul propriei demnități va contribui la formarea respectului față de sine la copil;
- să identifice factorii și componentele unui mod sănătos de viață a individului și a familiei;
- să relateze despre importanța religiei, a eticii creștine pentru armonizarea relațiilor familiale;
- să distingă valorile și virtuțile pe care le transmite urmașilor săi familia;

- să descrie competențele și funcțiile unui familist și părinte eficient;
- să enumere calitățile pe care trebuie să le dezvolte un viitor familist.

La nivel de aplicare:

- să deducă factorii, condițiile, strategiile și modalitățile de educație a preadolescentului și a adolescentului în cadrul familiei;
- să stabilească scala valorilor și a virtuților copilului său;
- să determine condițiile armonizării relațiilor familiale;
- să analizeze căsătoria și familia din perspectiva eticii creștine;
- să determine greșelile și erorile modului de viață practicat în propria familie;
- să deducă avantajele și limitele stilurilor și strategiilor comportamentale în propria familie;
- să demonstreze copiilor prin exemple și cazuri concrete importanța și avantajele vieții de familie;
- să inventarieze trăsăturile de personalitate necesare unui bărbat și unei femei pentru a-și întemeia o familie armonioasă și durabilă.

La nivel de integrare:

- să-și elaboreze un program de acțiuni privind optimizarea imaginii de sine în corelație cu familia;
- să elaboreze o agendă cu sfaturi pentru băieți / fete privind cultura relațiilor în prietenie, dragoste, curte;
- să formuleze un set de recomandări privind autoeducația moral-etică, cea de gen / sex și de luare a deciziilor;
- să puncteze elementele de bază ale unei convorbiri despre gen / sex și etica conduitei cu preadolescentul / adolescentul;
- să-și perfecționeze cunoștințele și competențele privind familia și educația copiilor din perspectiva eticii creștine;

- să elaboreze un cod de reguli moral-etice pentru sine și întreaga familie;
- să elaboreze un program amplu de sănătate pentru familie (regim de viață al zilei, alimentar, de odihnă etc.);
- să proiecteze strategii de dirijare și soluționare a conflictelor familiale (copii – părinți, soț – soție, bunici – nepoți etc.);
- să-și completeze Portofoliul familiei cu un program de educație și pregătire a preadolescentului / adolescentului pentru viața de familie;
- să elaboreze un program de autoperfecționare (ca familist și părinte);
- să elaboreze o agendă cu recomandări, sfaturi pentru copiii săi privind viața de familie (în prezent și de perspectivă).

Model

Plan – program de EF

Obiective de referință	Conținuturi
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Să descrie percepțiile și stările afective privind imaginea de sine • să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării / deosebirii cu părinții săi • să aplice tehnici de autocunoaștere și autoexprimare 	<p>1. Nimeni nu-și dorește o viață fără a se cunoaște pe sine</p> <p>Eu și universul meu. Eu și autocunoașterea. Imaginea de sine și autoexprimarea. Valori și virtuți. Eu și „umbra” mea (trăsăturile negative). Sentimentul propriei valori. Propria imagine și încrederea în sine. Luarea deciziilor și responsabilitatea o învățăm de la părinți. Educația și cultura de gen.</p>
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • să demonstreze procesul și algoritmul luării deciziilor privind relația sa cu sexul opus 	<p>Respectul de sine: implicare, competență și capacitate de a te aprecia. Integritatea personalității și sentimentul demnității</p>

Obiective de referință	Conținuturi
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Să descrie percepțiile și stările afective privind imaginea de sine • să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării / deosebirii cu părinții săi • să aplice tehnici de autocunoaștere și autoexprimare 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>1. Nimeni nu-și dorește o viață fără a se cunoaște pe sine</p> <p>Eu și universul meu. Eu și autocunoașterea. Imaginea de sine și autoexprimarea. Valori și virtuți. Eu și „umbra” mea (trăsăturile negative). Sentimentul propriei valori. Propria imagine și încrederea în sine. Luarea deciziilor și responsabilitatea o învățăm de la părinți. Educația și cultura de gen.</p>
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • să demonstreze procesul și algoritmul luării deciziilor privind relația sa cu sexul opus 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>Respectul de sine: implicare, competență și capacitate de a te aprecia. Integritatea personalității și sentimentul demnității. Respectul de sine – imaginea pozitivă a propriei persoane începe în familie.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să definească noțiunile: dragoste, curte, căsnicie, familie • să distingă manifestările pasiunii sexuale de cele ale dragostei adevărate • să elaboreze un cod de reguli comportamentale privind relațiile în dragoste, curte și familie 	<p>2. Dragostea, curtea, căsătoria și familia</p> <p>Dragostea – sentiment uman complex. Dragostea – realitate sau iluzie. Miturile dragostei. Dragostea la vârsta tânără. Dragostea și compatibilitatea partenerilor. Etica creștină despre dragoste. Dragostea în cultura civilizației. Dragostea, curtea, logodna și căsătoria. Formarea caracterului, virtuțile umane feminine / masculine și dragostea. Fericit după propria dorință. Căsătoria și familia. Etapele vieții de familie. Familia tradițională. Tendințe în dezvoltarea familiei contemporane.</p>

Obiective de referință	Conținuturi
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Să descrie percepțiile și stările afective privind imaginea de sine • să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării / deosebirii cu părinții săi • să aplice tehnici de autocunoaștere și autoexprimare 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>1. Nimeni nu-și dorește o viață fără a se cunoaște pe sine</p> <p>Eu și universul meu. Eu și autocunoașterea. Imaginea de sine și autoexprimarea. Valori și virtuți. Eu și „umbra” mea (trăsăturile negative). Sentimentul propriei valori. Propria imagine și încrederea în sine. Luarea deciziilor și responsabilitatea o învățăm de la părinți. Educația și cultura de gen.</p>
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • să demonstreze procesul și algoritmul luării deciziilor privind relația sa cu sexul opus 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>Respectul de sine: implicare, competență și capacitate de a te aprecia. Integritatea personalității și sentimentul demnității. Respectul de sine – imaginea pozitivă a propriei persoane începe în familie.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să definească noțiunile: dragoste, curte, căsnicie, familie • să distingă manifestările pasiunii sexuale de cele ale dragostei adevărate • să elaboreze un cod de reguli comportamentale privind relațiile în dragoste, curte și familie 	<p>2. Dragostea, curtea, căsătoria și familia</p> <p>Dragostea – sentiment uman complex. Dragostea – realitate sau iluzie. Miturile dragostei. Dragostea la vârsta tânără. Dragostea și compatibilitatea partenerilor. Etica creștină despre dragoste. Dragostea în cultura civilizației. Dragostea, curtea, logodna și căsătoria. Formarea caracterului, virtuțile umane feminine / masculine și dragostea. Fericit după propria dorință. Căsătoria și familia. Etapele vieții de familie. Familia tradițională. Tendințe în dezvoltarea familiei contemporane.</p>

Obiective de referință	Conținuturi
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Să descrie percepțiile și stările afective privind imaginea de sine • să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării / deosebirii cu părinții săi • să aplice tehnici de autocunoaștere și autoexprimare 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>1. Nimeni nu-și dorește o viață fără a se cunoaște pe sine</p> <p>Eu și universul meu. Eu și autocunoașterea. Imaginea de sine și autoexprimarea. Valori și virtuți. Eu și „umbra” mea (trăsăturile negative). Sentimentul propriei valori. Propria imagine și încrederea în sine. Luarea deciziilor și responsabilitatea o învățăm de la părinți. Educația și cultura de gen.</p>
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • să demonstreze procesul și algoritmul luării deciziilor privind relația sa cu sexul opus 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>Respectul de sine: implicare, competență și capacitate de a te aprecia. Integritatea personalității și sentimentul demnității. Respectul de sine – imaginea pozitivă a propriei persoane începe în familie.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să definească noțiunile: dragoste, curte, căsnicie, familie • să distingă manifestările pasiunii sexuale de cele ale dragostei adevărate • să elaboreze un cod de reguli comportamentale privind relațiile în dragoste, curte și familie 	<p>2. Dragostea, curtea, căsătoria și familia</p> <p>Dragostea – sentiment uman complex. Dragostea – realitate sau iluzie. Miturile dragostei. Dragostea la vârsta tânără. Dragostea și compatibilitatea partenerilor. Etica creștină despre dragoste. Dragostea în cultura civilizației. Dragostea, curtea, logodna și căsătoria. Formarea caracterului, virtuțile umane feminine / masculine și dragostea. Fericit după propria dorință. Căsătoria și familia. Etapele vieții de familie. Familia tradițională. Tendințe în dezvoltarea familiei contemporane.</p>

Obiective de referință	Conținuturi
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Să descrie percepțiile și stările afective privind imaginea de sine • să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării / deosebirii cu părinții săi • să aplice tehnici de autocunoaștere și autoexprimare 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>1. Nimeni nu-și dorește o viață fără a se cunoaște pe sine</p> <p>Eu și universul meu. Eu și autocunoașterea. Imaginea de sine și autoexprimarea. Valori și virtuți. Eu și „umbra” mea (trăsăturile negative). Sentimentul propriei valori. Propria imagine și încrederea în sine. Luarea deciziilor și responsabilitatea o învățăm de la părinți. Educația și cultura de gen.</p>
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • să demonstreze procesul și algoritmul luării deciziilor privind relația sa cu sexul opus 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>Respectul de sine: implicare, competență și capacitate de a te aprecia. Integritatea personalității și sentimentul demnității. Respectul de sine – imaginea pozitivă a propriei persoane începe în familie.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Să definească noțiunile: dragoste, curte, căsnicie, familie • să distingă manifestările pasiunii sexuale de cele ale dragostei adevărate • să elaboreze un cod de reguli comportamentale privind relațiile în dragoste, curte și familie 	<p>2. Dragostea, curtea, căsătoria și familia</p> <p>Dragostea – sentiment uman complex. Dragostea – realitate sau iluzie. Miturile dragostei. Dragostea la vârsta tânără. Dragostea și compatibilitatea partenerilor. Etica creștină despre dragoste. Dragostea în cultura civilizației. Dragostea, curtea, logodna și căsătoria. Formarea caracterului, virtuțile umane feminine / masculine și dragostea. Fericit după propria dorință. Căsătoria și familia. Etapele vieții de familie. Familia tradițională. Tendințe în dezvoltarea familiei contemporane.</p>

Obiective de referință	Conținuturi
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Să descrie percepțiile și stările afective privind imaginea de sine • să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării / deosebirii cu părinții săi • să aplice tehnici de autocunoaștere și autoexprimare 	<p>1. Nimeni nu-și dorește o viață fără a se cunoaște pe sine</p> <p>Eu și universul meu. Eu și autocunoașterea. Imaginea de sine și autoexprimarea. Valori și virtuți. Eu și „umbra” mea (trăsăturile negative). Sentimentul propriei valori. Propria imagine și încrederea în sine. Luarea deciziilor și responsabilitatea o învățăm de la părinți. Educația și cultura de gen.</p>
<p style="text-align: center;">1</p> <ul style="list-style-type: none"> • să demonstreze procesul și algoritmul luării deciziilor 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>Respectul de sine: implicare, competență și capacitate de a te aprecia.</p>

CAPITOLUL XI

EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE ÎN CADRUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI UNIVERSITAR

11.1. PRELIMINARII

Importanța familiei în formarea și devenirea personalității umane este incontestabilă. *Cei șapte ani de acasă* își lasă amprenta pentru toată viața omului, deschizându-i calea spre producerea sinelui prin interiorizarea valorilor familiale, valorilor naționale și a celor general-umane. Familia ne învață a iubi, a prieteni, a colabora, a munci, a crea frumosul, a perpetua tradițiile spiritualității, eticii și moralei creștine. În familie copilul învață a fi om, personalitate, un bun soț sau o bună soție, un părinte eficient și un bunic sau bunică înțeleptă.

În esență familia constituie pilonul de bază al culturii societății.

Antropologul britanic **John D. Unwin** a efectuat un șir de cercetări profunde privind apariția, dezvoltarea și dispariția a 80 de civilizații pe parcursul a 4 mii de ani. El a descoperit un fenomen interesant pe care-l consideră legitate. În toate civilizațiile se debuta cu un ansamblu de norme morale conservatoare, familia avînd un rol central în consolidarea acestora.

Mai apoi, afectată de poluarea și liberalizarea valorilor, familia pierdea din statutul ei de odinioară, iar civilizația intra într-un declin care accelera dispariția ei [65, 18].

Sondajul realizat recent în rîndurile adolescenților, tinerilor și adolescenților (15-25 ani) și pedagogilor debutanți a demonstrat că 92% din subiecții investigați au plasat *familia* printre primele trei valori importante pentru ei. Familia ca valoare a concurat cu *sănătatea* și *profesia*, iar 83% din subiecți susțin necesitatea studierii

disciplinelor sau cursurilor ce țin de problematica vieții de familie, etica și psihologia relațiilor familiale.

Un viitor specialist cu studii universitare (pedagog, medic, psiholog, inginer etc.) și cetățean al statului nostru trebuie să fie apt să-și întemeieze și dirijeze o familie durabilă, să-și educe copiii în conformitate cu valorile autentice și să promoveze cunoștințele în domeniul eticii, psihologiei și pedagogiei familiale.

Oportunitatea studierii cursurilor ce țin de problematica familiei în învățământul universitar rezultă din necesitatea formării competențelor respective, și, deci, de modificare a comportamentelor privind cultura relațiilor intra- și intergeneraționale în cadrul familiei.

Comportamentul studentului conștient de rolul său de actor al propriei formări moral-spirituale, intelectuale, psihofizice, responsabil de organizarea vieții sale și a vieții celor apropiați se va manifesta printr-o cultură elevată, creativitate și onestitate în toate sferile de formare / realizare a ființei umane: în familie, profesie, societate.

Obiectivele generale:

- Formarea abilităților și priceperilor, competențelor de creare a condițiilor care vor asigura funcționalitatea familiei.
- Consolidarea culturii comportamentale.
- Implementarea strategiilor și tehnologiilor de optimizare / armonizare a educației și a relațiilor familiale.
- Conștientizarea obligativității educației permanente și prospective la nivelul personalului didactic, factorilor de decizie a unităților de învățământ și la nivelul viitorului familist / părinte.
- Formarea convingerii că pregătirea temeinică în domeniul educației pentru familie e posibilă numai în condițiile unei autoeducații și autoperfecționării moral-spirituale sistematice.

11.2. CURRICULUMUL CURSULUI

EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE

I. Cadru conceptual

Istoria culturii civilizației ne permite să afirmăm că familia constituie baza societății, nucleul instrumental fundamental al structurii sociale ce asigură continuitatea și prosperitatea unui popor. O societate devine puternică, stabilă și sănătoasă prin integritatea, coeziunea și adaptabilitatea familiei; prin posibilitatea acesteia de a conserva și perpetua valorile și tradițiile moral-spirituale, relațiile dintre genuri și generații.

Oportunitatea cursului derivă din necesitatea eficientizării competențelor profesionale, a optimizării relațiilor parteneriale școală – familie, copii – părinți și pregătirea tinerei generații pentru viața de familie.

Elaborarea cursului a fost realizată în baza unui sistem de principii și criterii de natură pedagogică, psihologică, logică, axiologică și ergonomică.

Principiul esențial de constituire a cursului rezidă în îmbinarea caracterului informativ și formativ cu realizarea interdisciplinarității.

II. Obiective generale / standarde disciplinare

Disciplina *Educația pentru familie* face parte din sistemul științelor educației și este orientată spre formarea cunoștințelor și competențelor privind consilierea familiei, proiectarea și desfășurarea educației și pregătirii tinerilor pentru viața de familie, eficientizarea relațiilor intrafamiliale și a parteneriatului educațional familie-grădiniță – școală – comunitate.

În acest context la sfârșitul studierii disciplinei studenții vor fi capabili:

La nivel de cunoaștere:

- să identifice bazele teoretice și metodologice ale educației pentru familie;
- să reproducă conceptele cheie, teoriile de bază ce reflectă dezvoltarea cuplului și a familiei;
- să cunoască principalele teorii privind educația pentru familie;
- să identifice problemele cuplului și a familiei contemporane;
- să identifice particularitățile iubirii materne, paterne, fraterne și a iubirii dintre două persoane de gen opus;
- să identifice factorii, funcțiile, principiile și valorile ce asigură funcționalitatea cuplului și familiei în contextul emancipării de gen;
- să cunoască strategii și tehnologii de educație familială și educație pentru familie;
- să identifice tendințele moderne în domeniul dezvoltării cuplului, familiei și educației pentru familie.

La nivel de aplicare:

- să determine restructurările contemporane care vizează familia;
- să analizeze paradigmele esențiale de studiere / cercetare a cuplului și familiei;
- să compare paradigmele de educație pentru familie;
- să generalizeze tipurile de relații intrafamiliale, stilurile comportamentale în corelație cu tipul familiei;
- să analizeze dinamica funcțională a familiei;
- să elaboreze un proiect de cercetare a familiei;
- să elaboreze strategii și tehnologii de educație pentru familie;
- să modeleze situații de dirijare (soluționare, aplanare, evitare, anticipare) a conflictelor familiale;

- să determine avantajele educației pentru familie în contextul emancipării de gen;
- să determine factorii ce destabilizează viața familiei;
- să elaboreze un plan de acțiuni de armonizare a familiei (din ipostaza de partener conjugal, diriginte, psiholog etc.);
- să demonstreze că educația în familie și educația familiei reprezintă factori importanți ai schimbărilor sociale.

La nivel de integrare:

- să estimeze caracterul relațiilor familiale în dependență de structura și tipul familiei;
- să cerceteze diverse aspecte ale vieții de familie;
- să elaboreze programe de corecție / armonizare a relațiilor familiale;
- să aplice strategii și tehnologii de educație în familie, pentru familie din perspectivă parentală și a instituției de învățământ (școală, liceu etc.);
- să elaboreze seturi de recomandări privind educația pentru familie (pentru copii de diferite vârste și tineri);
- să acționeze eficient în echipă privind organizarea și desfășurarea educației pentru familie;
- să promoveze valorile culturii familiale, orientându-se spre studierea și propagarea experienței progresiste în domeniul vizat
- să distingă și să caracterizeze particularitățile de personalitate ce vor contribui la crearea unei familii armonioase;
- să promoveze normele moral-etice în grupul de referință;
- să estimeze nivelul culturii în propria familie și să determine condițiile de optimizare al acestuia;
- să comunice inteligent în relațiile de gen.

IV. Tematica și repartizarea orelor

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostică și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și perspectivă a educației pentru familie.	2	2	2
	Total	30	20	10

V. Obiective de referință și conținuturi

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostică și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și prospectivă a educației pentru familie.	2	2	2
	Total	30	20	10
Obiective de referință		Conținuturi		

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și prospectivă a educației pentru familie.	2	2	2
Total		30	20	10
Obiective de referință		Conținuturi		
1		2		

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și perspectivă a educației pentru familie.	2	2	2
Total		30	20	10
Obiective de referință		Conținuturi		
1		2		
• Să identifice noțiunile: cuplu.		1. Problemele introductive. Familia		

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și perspectivă a educației pentru familie.	2	2	2
Total		30	20	10
Obiective de referință		Conținuturi		
1		2		
• Să identifice noțiunile: cuplu.		1. Problemele introductive. Familia		

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și perspectivă a educației pentru familie.	2	2	2
Total		30	20	10
Obiective de referință		Conținuturi		
1		2		
• Să identifice noțiunile: cunlu.		1. Problemele introductive. Familia		

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și perspectivă a educației pentru familie.	2	2	2
Total		30	20	10
Obiective de referință		Conținuturi		
1		2		
• Să identifice noțiunile: cuplu.		1. Problemele introductive. Familia		

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și perspectivă a educației pentru familie.	2	2	2
Total		30	20	10
Obiective de referință		Conținuturi		
1		2		
Să identifice noțiunile de cuplu		1. Problemele introductive. Familia		

VI. Activități practice

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	

VII. Evaluarea

Forme: evaluare sistematică / formativă; evaluare sumativă, colocviu.

Metode și tehnici: chestionare orală, lucrări scrise, lucrări practice, scări de opinii, teste docimologice și sociometrice, proiecte.

Sugestii aplicative

Realizarea obiectivelor stabilite și a conținutului cursului este posibilă prin aplicarea metodelor clasice și a strategiilor de tip expozitiv-euristic, algoritmatizat, evaluativ-situativ.

Accentul se va pune pe îmbinarea adecvată a metodelor clasice cu cele moderne.

Modalitățile de realizare a interacțiunii profesor-student vor fi: brainstorming-ul, sinectica, dialogul, reflexia, prelegerile clasice, prelegerile cu oponenți, prelegerile-dezbateri și aplicațiile practice, *graficul T*, agenda cu notițe paralele, lectura, secvențele contradictorii, scrierea liberă, graficul conceptual, discuțiile ghidate, controversa constructivă etc. Unele aplicații practice vor fi desfășurate în grădinițele de copii, școlile și liceele municipiului.

Evaluarea formativă de progres și cea sumativă se vor realiza prin intermediul variatelor metode: orale, scrise, practice.

În procesul studierii disciplinei respective se pot aplica probe de control de tipul eseurilor, schițelor, modelelor, tezelor.

11.3. CURRICULUMUL CURSULUI

ETICA RELAȚIILOR FAMILIALE

I. Cadru conceptual

Cursul opțional *Etica relațiilor familiale* are menirea de a completa și aprofunda cunoștințele studenților privind cultura și valorile etice ale familiei.

La finele cursului studenții vor ști:

- să identifice factorii și valorile ce contribuie la formarea culturii moral-etice în relațiile familiale și educația copiilor;
- să determine blocajele în comunicarea și relațiile familiale;
- să proiecteze perspectiva funcționalității cuplului și a familiei din perspectiva etică.

II. Obiective generale / standarde-disciplinare

Cursul opțional „Etica relațiilor familiale” are caracter aplicativ și valorifică în mod preponderent interdependența dintre pedagogie, sociologie, etică și cultură.

Obiectivul major: formarea sistemului de valori, norme comportamentale și promovarea lor în viața și relațiile familiale (de gen, intra- și intergeneraționale).

În acest context la finele studierii cursului studenții vor fi capabili:

La nivel de cunoaștere:

- să definească conceptele de bază ale eticii familiale;
- să caracterizeze valorile culturii postfigurative, prefigurative și cofigurative ale familiei;
- să descrie tradițiile privind cultura relațiilor familiale la moldoveni;
- să identifice elementele constitutive ale moralei familiale;
- să descrie elementele autoactualizării personalității prin prisma eticii și educației familiale;
- să identifice esența, cauzele, scenariul și mecanismele de declanșare a conflictelor familiale;
- să reprezinte instrumentele de profilaxie și dirijare a conflictelor familiale;
- să identifice coordonatele parteneriatului educațional și regulile de comportare a agenților / actorilor implicați în procesul vizat: copii, părinți, pedagogi, manageri etc.

La nivel de aplicare:

- să utilizeze adecvat termeni din domeniul eticii familiale;
- să realizeze transferuri interdisciplinare pentru analiza culturii relațiilor familiale;
- să interpreteze formarea unității dintre conștiința și conduita morală în cadrul familiei;

- să deducă condițiile optimizării comportării adulților și copiilor în cadrul familiei și în afara ei;
- să compare cerințele cotidiene și cerințele eticii creștine față de conduita și relațiile familiale;
- să argumenteze necesitatea respectării normelor moral-etice în colaborarea familie – școală – comunitate;
- să alcătuiască un plan de acțiuni pentru a învăța copiii să respecte normele moral-etice în cadrul familiei;
- să stabilească legături de tip logic și axiologic între dimensiunile educației familiale și conținuturile „noilor educații”;
- să analizeze competențele parentale privind educația copiilor în familia contemporană din perspectivă moral-etică;
- să determine cauzele, tipul și mecanismul derulării conflictelor cu caracter distructiv în diada familie – școală.

La nivel de integrare:

- să elaboreze scala valorilor personale cu privire la viața de familie;
- să elaboreze o agendă cu recomandări pentru părinți privind formarea moral-spirituală a copiilor;
- să elaboreze un cod de reguli privind comportarea etică a familiei;
- să întocmească un cod al bunelor maniere pentru copii privind cultura intergenerațională;
- să elaboreze un proiect de autoperfecționare privind cultura vieții de familie;
- să aplice strategii de preîntâmpinare a conflictelor cu caracter distructiv în cadrul familiei;
- să elaboreze un proiect de educație a familiei privind formarea moral-spirituală a membrilor acesteia;

- să elaboreze un set de recomandări vizavi de comportarea partenerilor educaționali: familie, școală, comunitate;
- să realizeze cercetări științifice cu tematica de cultură și etică familială;
- să promoveze valorile culturii familiale în diverse medii de viață: cotidian, educațional.

III. Tematica și repartizarea orelor

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostic și corecția relațiilor fa-	4	4	2

IV. Obiective de referință și conținuturi

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și prospectivă a educației pentru familie.	2	2	2
	Total	30	20	10

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și perspectivă a educației pentru familie.	2	2	2
Total		30	20	10
Obiective de referință		Conținuturi		
1		2		
• Să identifice noțiunile: cuplu.		1. Problemele introductive. Familia		

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și perspectivă a educației pentru familie.	2	2	2
Total		30	20	10
Obiective de referință		Conținuturi		
1		2		
• Să identifice noțiunile: cuplu.		1. Problemele introductive. Familia		

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și perspectivă a educației pentru familie.	2	2	2
Total		30	20	10
Obiective de referință		Conținuturi		
1		2		
• Să identifice noțiunile: cuplu.		1. Problemele introductive. Familia		

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
-	Profilul moral al relațiilor in-	-	-	-

Ore practice

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației	2	2	2

Evaluarea

Exigențe:

- să cunoască teoriile, concepțiile, problemele teoretice și metodologice ale eticii familiale;
- să elaboreze modelul moral al familiei și părinților;
- să prezinte proiectul de studiere și cercetare a familiei contemporane;
- să prezinte un cod deontologic al familistului eficient;
- să prezinte un cod deontologic al părintelui eficient,

Forme: evaluare sistematică / formativă; evaluare sumativă colocviu.

Metode și tehnici: portofoliul studentului, chestionarele orale, lucrările scrise, lucrările practice, scările de opinii, testele docimologice și sociometrice.

11.4. CURRICULUMUL CURSULUI

PSIHOPEDAGOGIA

FAMILIEI

I. Cadru conceptual

Psihopedagogia familiei este o disciplină specializată în studiul aspectelor psihologice și pedagogice ale familiei. Din perspectiva epistemologică psihopedagogia familiei se poate considera:

- știință umană (alături de celelalte științe care are ca obiect de studiu omul, activitățile lui), școala (studiază comunitatea umană la nivel microstructural);
- știință a comunicării (interacțiunea în cuplu, a membrilor familiei etc.);
- știință socială analitică (studiază procesul întemeierii cuplului, familiei, formarea personalității umane în cadrul acesteia etc.);

- știință a educației (studiază teorii, principii, metode, modele ce vizează structura, dinamica și armonizarea relațiilor familiale).

II. Obiective generale / standarde disciplinare

Disciplina *Psihopedagogia familiei* face parte din sistemul științelor educației.

Se propune studierea disciplinei nominalizate la profilul *Pedagogie și psihologie*.

Psihopedagogia familiei ca disciplină are menirea să formeze la studenți competențe privind realizarea asistenței psihopedagogice în problemele legate de educația copiilor prin optimizarea relațiilor intrafamiliale și a celor ce țin de parteneriatul educațional familie – școală – comunitate.

În acest context la sfârșitul studierii disciplinei studenții vor fi capabili:

La nivel de cunoaștere:

- să reproducă conceptele cheie și definițiile de bază ale psihopedagogiei familiei;
- să identifice particularitățile și funcțiile cuplului și a familiei;
- să analizeze teoriile de bază privind dezvoltarea cuplului și a familiei;
- să determine problemele și dificultățile cuplului și a familiei contemporane;
- să descrie particularitățile de gen /sex în corelație cu rolurile de soț, soție;
- să interpreteze tendințele și perspectivele dezvoltării cuplului și a familiei contemporane;
- să analizeze condițiile și complexitatea factorilor ce influențează dezvoltarea familiei în Republica Moldova.

La nivel de aplicare:

- să compare familia tradițională (patriarhală) cu familia contemporană;
- să analizeze funcțiile familiei;
- să compare diverse tipuri de familie (după structură, stil, relațional etc.);
- să stabilească particularitățile familiei armonioase;
- să stabilească cauzele și particularitățile familiei dezarmioase;
- să analizeze / compare dinamica funcțională a relațiilor conjugale și etapele dezvoltării familiei;
- să modeleze / soluționeze conflicte familiale;
- să conștientizeze unicitatea și complexitatea cuplului și a familiei;
- să elaboreze strategii de diagnosticare și consiliere a familiei dezarmioase.

La nivel de integrare:

- să elaboreze programe / strategii de educație a familiei;
- să elaboreze strategii și tehnologii de consiliere a familiei;
- să aplice strategii și tehnologii de diagnosticare și corecție a relațiilor familiale;
- să realizeze cercetări științifice în domeniul relațiilor de familie, funcționalității cuplului, familiei;
- să aplice metodologia cercetării cuplului și familiei;
- să proiecteze planuri de acțiune și modele de educație și optimizare a relațiilor familiale;
- să promoveze valorile etern-umane și cele naționale prin prisma educației familiale.

IV. Tematica și repartizarea orelor

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostică și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și prospectivă a educației pentru familie.	2	2	2
	Total	30	20	10

V. Obiective de referință și conținuturi

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostică și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și perspectivă a educației pentru familie.	2	2	2
	Total	30	20	10

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și perspectivă a educației pentru familie.	2	2	2
Total		30	20	10
Obiective de referință		Conținuturi		

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și prospectivă a educației pentru familie.	2	2	2
Total		30	20	10
Obiective de referință		Conținuturi		

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și perspectivă a educației pentru familie.	2	2	2
Total		30	20	10
Obiective de referință		Conținuturi		

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia și copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educației adulților.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia și societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică și perspectivă a educației pentru familie.	2	2	2
	Total	30	20	10
	Obiective de referință		Continuturi	

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relațiilor interpersonale de gen și căsătoria.	2	2	2
4	Particularitățile familiei în contextul emancipării de gen și educația pentru familie.	4	2	
5.	Familia și etapele dezvoltării ei	4	2	

Unele aplicații practice vor fi desfășurate în grădinițele de copii, școlile și liceele municipiului.

Evaluarea formativă de progres și cea sumativă se vor realiza prin intermediul variatelor metode: orale, scrise, practice.

În procesul studierii disciplinelor respective se pot aplica probe de control de tipul eseurilor, schițelor, modelelor, tezelor, portofoliilor.

CAPITOLUL XII

EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE: EVALUAREA COMPETENȚELOR DE FAMILIST

12.1. PERSONALITATEA PROFESORULUI SPECIALIZAT ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

La etapa actuală o mare atenție se acordă atât activității de instruire, cât și celei extradidactice, deoarece anume corelarea lor permite cadrelor didactice să ridice eficiența întregului proces educațional.

Pentru realizarea la un înalt nivel de performanțe și optimizarea activității sale complexe profesorul trebuie să dispună de un mecanism care i-ar permite să se autoevalueze pentru a-și continua formarea sa în corespundere cu cerințele societății și a învățămîntului contemporan. În acest context ținem să menționăm că personalitatea și cultura profesorului este rezultatul educației, pregătirii și autoperfecționării sale.

Componentele culturii profesorului sunt:

- Cultura generală și filosofică;
- Cultura psihopedagogică;
- Cultura de specialitate.

Cultura generală și filosofică include un larg orizont cultural, cuprinzînd cunoștințe din diverse domenii ale științei, tehnicii și culturii, axat pe o bază filosofică menită să-i asigure o viziune de ansamblu asupra lumii și devenirii ei.

Cultura psihopedagogică se compune din cunoștințe din domeniile: psihologiei generale, pedagogiei generale, metodicilor particulare; din totalitatea cunoștințelor teoretice privind educația și personalitatea umană și dintr-un ansamblu de priceperi și deprinderi practice, competențe solicitate de desfășurare a acțiunii educaționale.

Cultura de specialitate prevede pregătirea de specialitate. Profesorul trebuie să fie la curent cu cele mai recente descoperiri, cu noutățile din domeniul profesat. Pregătirea de specialitate reprezintă suportul principal al autorității și prestigiului său în fața elevilor. Cultura de specialitate a profesorului ce va ține cursul de ***etică și psihologia vieții de familie*** trebuie să fie vastă. Ea va include cunoștințe, abilități, priceperi și competențe din mai multe domenii: etică, psihologie, pedagogie, biologie, anatomie și fiziologie, istorie, pedagogie familială, psihologie socială, psihologie a vîrstelor, pedagogie socială, etnopedagogie etc.

Profesorul ce se specializează în domeniul *eticii și psihologiei vieții de familie* și al *Educației pentru familie* ar trebui să posede următoarele calități:

- ***Umanismul și dragostea pentru oameni.*** Afîndu-se față în față cu discipolii săi profesorul trebuie să dea dovadă de multă sensibilitate, atașament și respect față de aceștia. O expresie concretă a umanismului în ipostaza dată este dragostea pentru om și bineînțeles, pentru elevii săi, respectarea personalității și drepturilor lor.
- ***Calități atitudinale de natură moral-spirituală.*** Din această categorie fac parte bunătatea, spiritualitatea, mărinimia, altruismul, onestitatea, cinstea, demnitatea, corectitudinea, modestia, fermitatea, răbdarea, stăpînirea de sine. Ele își lasă amprenta asupra comportamentului și în relațiile pedagogului cu cei din jur.

Este foarte important ca profesorul să conștientizeze responsabilitatea misiunii sale. Profesorul ce se ocupă cu educația pentru familie își asumă responsabilitatea față de elevii săi, față de părinți și față de întreaga comunitate. În mîinile sale se află nu numai sănătatea morală și viitorul copilului, ci și viitorul societății al cărei membru este.

Pedagogul trebuie să posede și să-și cizeleze permanent atitudinile profesionale, ce asigură îndeplinirea cu succes a activității

complexe de instruire, educație și modelare a cetățeanului și viitorului familist.

- ***Aptitudinile de comunicare empatică*** care includ: bunăvoința; capacitatea de a iniția și a susține o conversație, o relație; capacitatea de a asculta activ; empatia, sensibilitatea și receptivitatea (aptitudini de a cunoaște și înțelege particularitățile psihicului celui educat), de a intuit, de a copătrunde și sesiza rapid fiecare mișcare sufletească a individului.

Empatia oferă profesorului posibilitate de a analiza influența sa prin prisma celor cărora li se adresează aceasta și de a anticipa unele situații dificile.

- ***Aptitudinile manageriale*** care constau în capacitățile de organizare, planificare, pregătire, monitorizare și desfășurare a lecției, a acțiunilor educative.
- ***Aptitudinile de transmitere a cunoștințelor*** care includ: dinamismul, aptitudinile creative; capacitatea de a proiecta, structura și doza cunoștințele care urmează a fi transmise; de a implica elevii în consolidarea și sistematizarea materiei de studiu.
- ***Activitatea de instruire în cadrul Eticii și psihologiei vieții de familie plasează profesorul în diverse situații de problemă. În acest context el trebuie să fie capabil:***
 - a) a convinge elevii în necesitatea și posibilitatea creării unei familii durabile;
 - b) a modela diverse relații familiale, a fi în stare să anticipeze și prognozeze conflictele din cadrul familiei;
 - c) a aplica tehnologiile moderne în procesul de învățământ.

Profesorul trebuie să facă față unor nenumărate probleme tipice sau mai puțin tipice care cer o rezolvare rapidă, creativitate, capacitatea de a găsi soluții originale, imaginație, inițiativă, curaj.

Specialist în domeniul vizat trebuie să posede priceperi și capacități de:

- proiectare și structurare a conținuturilor;
- selectare și precizare a unor obiective ce trebuiesc realizate;
- elaborare a strategiilor și tehnologiilor de predare – învățare – evaluare;
- elaborare și aplicare a unor seturi de probe speciale de evaluare pentru controlul cunoștințelor în domeniul eticii familiale și a educației pentru familie.

Un rol important în organizarea și desfășurarea eficientă a procesului instructiv-educativ îl are măiestria pedagogică a profesorului. **Măiestria pedagogică** se formează ca rezultat al pregătirii de specialitate și al muncii sistematice desfășurate în cadrul procesului de învățămînt și al cizelării competențelor și aptitudinilor pedagogice. Măiestria pedagogică reprezintă rezultatul acumulării unei bogate experiențe educaționale de stăpînire a tehnologiilor eficiente, ceea ce asigură posibilitatea de aplicare diferențiată, promptă, variată și optimă a acestora. Farmecul și charisma la fel se cizelează. **Charisma** reprezintă chintesența următoarelor calități: bunătate, onestitate, exigență, voință, empatie, dinamism, capacități analitice, imaginație, creativitate, încredere în sine și în elevi, competență, măiestrie, artistism, farmec, responsabilitate și un aspect morfopsihologic plăcut. Procesul relațional profesor – elev și procesul de predare – învățare – evaluare efectuat de un pedagog de tip charismatic se bazează pe forța convingerii acestuia, ceea ce este foarte important pentru un profesor de *etică și psihologie a vieții de familie*.

Măiestria pedagogică reprezintă un aliaj de trăsături de personalitate, aptitudini și competențe profesionale care îi permit pedagogului să realizeze eficient procesul de învățămînt.

Măiestria pedagogică include următoarele elemente:

Orientarea umanistă a personalității pedagogului ce rezidă în valorile, idealul, interesele, motivele, aspirațiile, convingerile, concepția pedagogului.

Competența profesională include cunoștințele, abilitățile, priceperile, deprinderile și obișnuințele. Cunoștințele și priceperile în domeniul pedagogiei, eticii, psihologiei, trebuie să fie îmbinate organic cu cunoștințele în domeniul metodicilor particulare; capacitățile de actualizare a cunoștințelor, evaluare, consolidare, proiectare, structurare și elaborare a strategiilor și tehnologiilor educaționale.

Aptitudini pedagogice: comunicabilitatea; dinamismul; empatia; receptivitatea; creativitatea; tactul pedagogic; echilibrul emoțional; capacități didactice; capacități manageriale; optimismul pedagogic (prognoze optimiste).

Tehnica pedagogică ce include abilități și priceperi de elaborare și aplicare a strategiilor și tehnologiilor educaționale; abilități de autocontrol și autodirijare (voința dezvoltată, capacitatea de a controla și regla emoțiile, stăpânirea de sine, capacitatea de a te relaxa); abilități ce țin de intercomunicarea cu elevii și dirijarea activității acestora: limbaj, ținută, gestică, poză, comportament.

Orientarea personalității și competența pedagogului reprezintă fundamentul profesionalismului, iar aptitudinile pedagogice determină rapiditatea și eficiența autoperfecționării acestuia. Astfel, elementele constitutive ale măiestriei pedagogice interacționează, se află într-o relație de feed-back și contribuie la armonizarea tuturor componentelor activității pedagogice.

În concluzie, putem menționa că măiestria pedagogică mai reprezintă și o expresie a unor aptitudini sau vocații speciale pentru munca de instruire și educație, iar calitățile descrise reprezintă, de fapt, **Profesiograma profesorului de Etică familială.**

Experiența de predare a disciplinelor:

„Educația pentru viața de familie și sănătate”, „Etica și psihologia relațiilor familiale”, „Psihopedagogia familiei” etc. și a cursurilor opționale privind educația pentru familie în diverse instituții de învățământ a permis să ne convingem în eficiența îmbinării metodelor euristice, a metodelor interactive cu cooperarea didactică.

Structura activității în comun a elevilor și profesorului în procesul studierii disciplinelor ce vizează etica relațiilor familiale și educația pentru familie poate fi sistematizată conform funcțiilor psihopedagogice a acestora în felul următor:

Formele de activitate în comun

Funcția psihopedagogică

Introducerea în activitate

Acțiuni distribuite între profesor – elev

Acțiuni simultane

Acțiuni autodeterminate

Acțiuni autodirijate

Stimularea acțiunii

Acțiuni autoreglative

Parteneriat

Asigură introducerea elevilor în realizarea noilor sarcini didactice prin prisma actualizării sensurilor și scopurilor adecvate activității ce va urma.

Implică elevii în realizarea și soluționarea unor acțiuni necesare pentru atingerea obiectivelor, acțiuni care vor conduce la obținerea produsului final al activității. Profesorul dirijează, susține, evaluează activitatea elevilor.

Dirijează elevii spre elaborarea și realizarea unui plan în comun.

Influențează corelarea conștientă a obiectivelor, precum și îmbinarea formelor și metodelor de instruire, evaluare, consolidare etc.

Vizează promovarea și experimentarea procedeelelor de colaborare și comunicare constructivă între toți participanții soluționării sarcinilor didactice.

Lărgeste și variază inițiativa elevilor, incluzând sfera evaluării, susținerii deciziilor luate de elevi pentru realizarea obiectivelor lansate.

Stimulează elaborarea conștientă a obiectivelor, conținuturilor, precum și de reducere a formelor și metodelor de evaluare exterioară.

Se caracterizează prin trecerea la relații calitativ noi, de colaborare, cooperare cu profesorul și semenii în baza tuturor componentelor expuse.

Pe măsura avansării de la formele de activitate în comun la dialogul partenerial, are loc consolidarea unui comportament adecvat în situațiile de problemă. Se cizelează modurile de concepere a situației și procedeele de comunicare, crește libertatea și independența elevului nu numai în acceptarea, dar și în reformularea scopurilor și obiectivelor activității, alegerii modalităților de realizare a acestora. Elevul dirijat de la început se transformă pe parcurs într-un partener creativ și eficient, într-un emițător de inițiative.

Cooperarea didactică în procesul studierii disciplinelor ce vizează educația pentru familie asigură cultivarea individualității, cristalizarea ei în situații etice dificile, ceea ce contribuie la dezvoltarea capacităților de autoorganizare, autonomie a personalității, autoperfecționare înzestrînd-o cu o viziune proprie, deprinderi de analiză, reflecție asupra situațiilor legate de viața familială, cultivă creativitatea și imaginația.

Studierea literaturii de specialitate [106;108] și propria experiență ne-a permis să conștientizăm că în scopul eficientizării procesului de învățămînt, la disciplina *Etica și psihologia vieții de familie*, profesorul trebuie să exercite un ansamblu de influențe, realizînd mai multe roluri. Astfel, cadrul didactic care se ocupă de educația pentru familie îl percepem:

- ***în calitate de manager***, care dirijează procesul de învățămînt și asigură consensul cu elevii, cu ceilalți profesori și cu părinții;
- ***în calitate de profesionist reflexiv*** ce se străduie să analizeze fundamentele etice și psihopedagogice din viața de familie și cele cu care se confruntă în contextul procesului instructiv-educativ;
- ***în calitate de model comportamental*** trebuie să se manifeste ca o personalitate armonios dezvoltată ce posedă calități moral-spirituale deosebite (onestitate, bunăvoință, exigență, creativitate etc.). Deosebit trebuie menționat faptul că *în predarea disciplinei respective performanțe evidente obțin profesorii care cunosc viața de*

familie nu numai din sursele bibliografice, ci posedă experiență proprie și sunt capabili să îmbine organic experiența proprie, teoria și capacitatea de analiză a relațiilor familiale; diagnosticare și corecție a situațiilor dificile și controversate din domeniul vizat.

- **în calitate de consilier** al elevilor este un observator sensibil, un îndrumător persuasiv, orientat spre colaborare cu elevii, părinții elevilor și colegii săi;
- **în calitate de actor și partener / agent motivator și educativ**, declanșează și susține interesul elevilor, curiozitatea și dorința de a cunoaște și studia diverse fenomene ce țin de viața familială;
- **în calitate de agent și partener educațional** derulează procesul de predare – învățare – evaluare în baza tehnologiilor educaționale moderne, aplicînd activ metodele euristice și de cooperare didactică, care asigură plasarea elevilor în ipostaza de cercetător, experimentator, colaborator, stimulînd autoperfecționarea acestora;
- **în calitate de lider** conduce un grup / colectiv de elevi în baza principiilor învățămîntului formativ și democratic;
- **în calitate de confident** al elevilor și obiect de afecțiune, oferă sprijin în ameliorarea stărilor de anxietate; preîntîmpinare a unor conflicte, situații frustrante;
- **în calitate de informator** trebuie să fie la curent cu toate noutățile din domeniul vizat, corelîndu-le cu obiectivele și conținuturile disciplinei date;
- **în calitate de improvizator și tehnolog** proiectează, elaborează, variază strategiile educaționale, modelînd procesul de învățămînt prin aplicarea diferitor forme, metode, procedee și mijloace.

Analiza comportamentului mai multor pedagogi de *Etică și psihologie a vieții de familie*, și a profesionalismului acestora ne-a permis să concentrăm cele expuse într-un **Model pedagogic al profesorului specializat în domeniul educației pentru familie** (Figura 23).

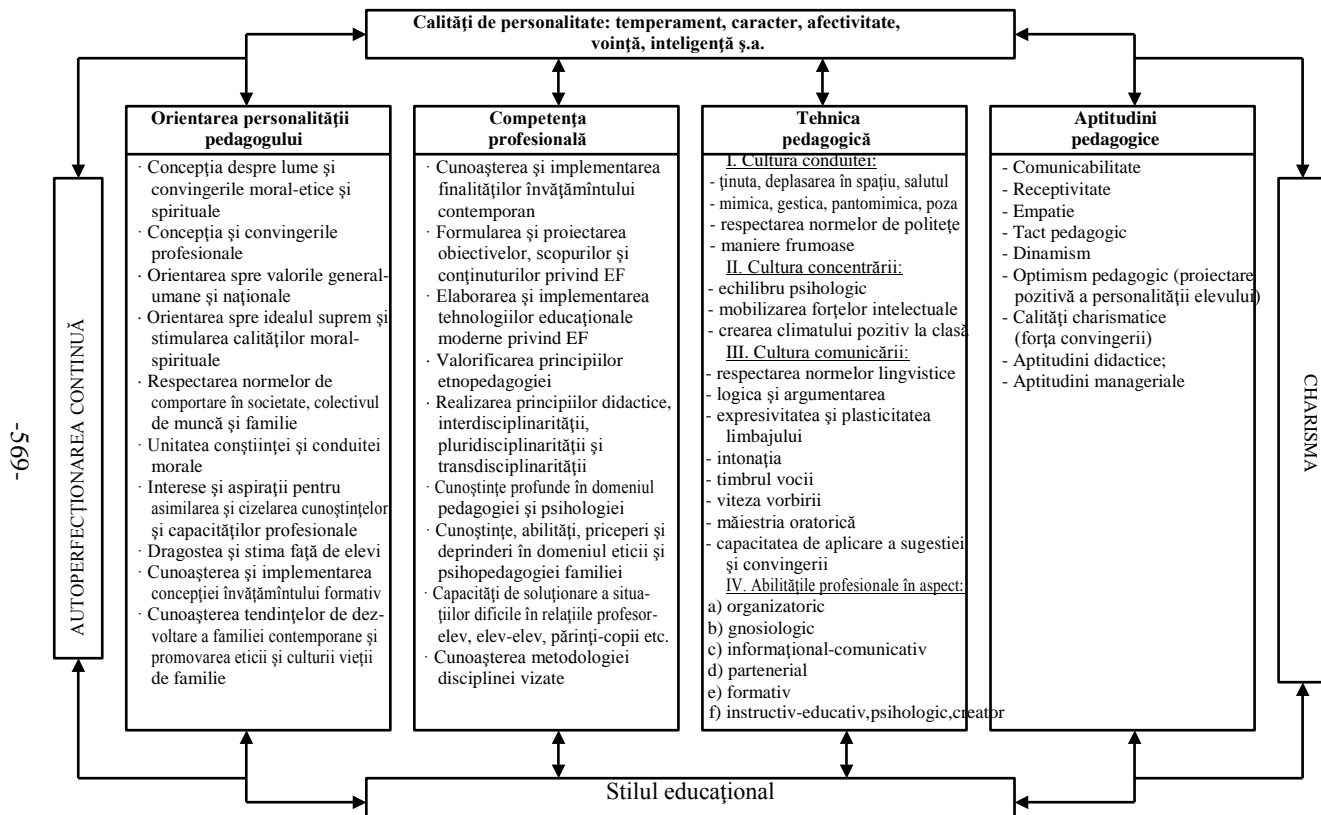

Figura 23. Modelul pedagogic al profesorului specializat în domeniul EF

Afirmarea de roluri complexe pentru actorii angajați, pregătirea și realizarea de acțiuni multiple în sistem, urmărirea de scopuri și obiective, utilizarea de mijloace și instrumente specifice, modelarea și dirijarea situațiilor cu caracter formativ, evaluarea și reglarea continuă, raportarea la normele și criteriile de eficiență și calitate – toate aceste elemente, se cer realizate de către profesor în corelație cu factorii externi: sociali, economici, culturali și științifici. Dacă cursurile de *Educație pentru familie* sau *Etica și psihologia vieții de familie* vor pierde valoarea lor teoretică și practică, legătura lor cu viața reală, atunci ele nu vor fi eficiente și interesante elevilor.

Conținutul detaliat al componentelor diferențiate în cadrul modelului pedagogic vizat reflectă complexitatea fenomenului pedagogic al educației pentru familie și denotă necesitatea conștientizării caracterului formativ, informativ, logic, axiologic, normativ și sistemic al tuturor acțiunilor care vor fi derulate în scopul realizării obiectivelor proiectate.

RECOMANDĂRI

Dat fiind faptul că EF este un domeniu complex și foarte delicat, activitatea de implementare a curriculumului ne-a permis să proiectăm strategiile de formare a cadrelor didactice din perspectiva EF

Considerăm că EF reprezintă o direcție de evoluție a activității de formare – dezvoltare a personalității umane în contextul educației permanente, deoarece, conform viziunii cercetătorului român S. Cristea, educația permanentă presupune *integrarea funcțional-structurală a tuturor conținuturilor și a formelor generale ale educației, pe tot parcursul și în fiecare moment al existenței omului, pe coordonata verticală și orizontală a sistemului și a procesului de învățămînt* [49].

În măsura în care educația permanentă include atât formarea inițială cât și cea continuă vom contura în linii generale strategiile de formare a cadrelor didactice ce vor valoriza domeniul educației pentru familie.

• **Formarea inițială** a cadrelor didactice prin intermediul studierii disciplinelor psihopedagogice, a cursurilor speciale și opționale, prin intermediul seminariilor / activităților practice și orelor de laborator în instituțiile cu profil pedagogic.

• Propunem trei curriculumuluri disciplinare pentru învățămîntul universitar, care pot fi aplicate și în pregătirea profesorilor de educație pentru familie.

• **Formarea continuă** a cadrelor didactice în domeniul EF poate fi realizată prin următoarele modalități:

- masterate și doctorate (module de studii postuniversitare de specializare în domeniul psihopedagogiei și pedagogiei familiei);
- stagii de documentare și schimb de experiență;
- participarea la diverse cercetări în domeniul vizat în cadrul laboratoarelor științifice de pe lângă universități sau IȘE;
- școli / academii de vară cu tematica respectivă;
- ateliere de creație și formare personală în domeniul EF;
- seminarii – conferințe-întruniri metodice care propun *Educația pentru familie*, realizată ca un modul de perfecționare continuă pe parcursul unui trimestru / semestru / an.
- activitatea școlilor-pilot (pe baza instituțiilor de învățămînt în care se realizează programul EF).

În virtutea faptului că educația permanentă include și diverse forme de autoinstruire și autoperfecționare, cadrele didactice mai pot practica următoarele:

- selectarea și colectarea materialelor prevăzute de Curriculumul EF (pentru o anumită vîrstă a elevilor) și elaborarea unui Portofoliu specializat în EF și a unei Mape transmisibile de EF pentru cadrele didactice (care ar putea avea funcții duble pentru propria formare și autoperfecționare și pentru părinți);
- antrenarea elevilor și părinților în selectarea, colectarea și discutarea materialelor vizate la o masă rotundă îmbinată cu organizarea unei biblioteci a clasei sau a unui portofoliu pentru elevi în domeniul EF.

12.2. CODUL DEONTOLOGIC AL PARTENERIATULUI EDUCATIV. COMUNICAREA ȘI COMPORTAMENTUL AGENȚILOR EDUCATIVI

1. Respectați Drepturile Copilului. Protejați și susțineți copilul, ocrotiți-l de nedreptați și stimați personalitatea lui.
2. Accentuați calitățile pozitive ale copilului. Mizați pe ele, dezvoltați-le, pentru a le neutraliza pe cele negative.
3. Fiți corecți, toleranți, flexibili și răbdători. Nu uitați regula de aur a comportării: *purtați-vă cu partenerul precum ai dori să se comporte el cu tine.*
4. Nu dăunați procesului educațional. Dați dovadă de tact, empatie, dinamism, competență și veți câștiga respectul și stima partenerului.
5. Studiați-vă reciproc. Axați acest proces pe autoevaluare și autoeducație ca elemente esențiale de cunoaștere și reglare a comportamentului.
6. Ascultați atent și străduiți-vă să înțelegeți partenerul. Împărtășiți interesele partenerilor și susțineți inițiativele acestora.
7. Fiți creativi. Variați conținutul, modalitățile și mijloacele de colaborare cu partenerii.
8. Fiți deschiși spre colaborare, fiți atenți, cordiali și obiectivi.
9. Nu contrapuneți copiii și partenerii, aveți încredere în ei.
10. Nu etichetați copiii și partenerii. Nu emiteți judecăți pripite sau aproximative, care ar ofensa partenerul și copilul.
11. Dacă ați comis o greșală sau o nedreptate, aveți curajul a vă cere scuze de la partener și străduiți-vă ca situația să nu se repete.
12. Respectați promisiunile și realizați la timp ceea ce vi s-a încredințat.

13. Analizați situațiile dificile împreună, pentru a fi în stare a le dirija mai eficient. Nu fiți părtinitori când apreciați partenerul.
14. Organizați și participați sistematic la discuții privind educația copilului și agenților educaționali, perfecționarea competențelor.
15. Rețineți: copilul are nevoie de dragoste, stimă și colaborare. Fiți binevoitor și exigent, dar nu vă purtați ca un comandant, ci ca un consilier, nu ordonați, ci îndemnați, convingeți și rugați.

Nota: *Ritmul accelerat al schimbărilor socio-economice stresează permanent omul, care, la rândul său, încearcă să optimizeze relațiile socioumane, ceea ce ar diminua consecințele nefaste ale tensionărilor cronice. Acesta ar fi motivul renașterii deontologiei profesionale. În R. Moldova deontologia pedagogică a fost abordată de către V. Mândăcanu. Savantul a elaborat jurământul și codul deontologic al pedagogului în baza principiilor esențiale ce reflectă problematica lumii contemporane (UNESCO). În continuare ne vom referi la ele.*

Principiul I. Principala datorie a pedagogului este de a informa, dezvolta și educa personalitatea copilului la nivelul potențialului maxim, în spiritul democratic și în baza idealului educațional modern.

Principiul II. Pedagogul și părinții au sarcina de a modela idealul fiecărui elev în conformitate cu idealul educațional ales de societate și în conformitate cu moralitatea etică, civică, spirituală, bazată pe valorile autentice.

Principiul III. În activitatea profesională, pedagogul ocupă o poziție pozitivă, implementând moralitatea și etica profesională, asigurând interacțiunea profesor – elev – părinți.

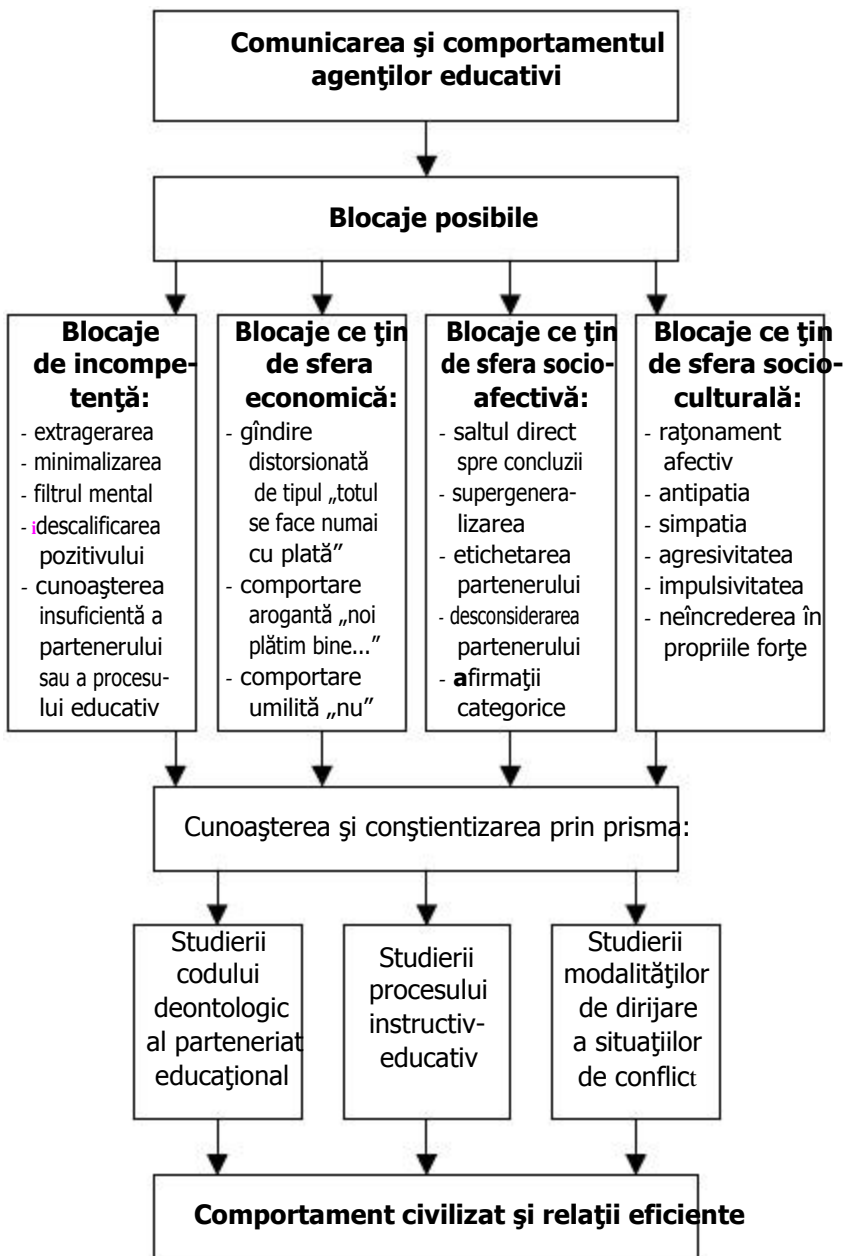

Figura 24. Modelul de eficientizare a parteneriatului educativ

Schița de pregătire pentru elaborarea planificării parteneriatului educativ

ETAPELE:

- ANALIZA REZULTATELOR COLABORĂRII PRECEDENTE CU AGENȚII EDUCATIVI
- ANALIZA POSIBILITĂȚILOR COLABORĂRII
- CERCETAREA OBIECTIVELOR ȘI A SARCINILOR PRIORITARE ÎN RAPORT CU PARTICULARITĂȚILE ȘI POSIBILITĂȚILE PARTENERILOR EDUCATIVI
- DETERMINAREA CONȚINUTULUI ACTIVITĂȚII DE COLABORARE
- DETERMINAREA CONȚINUTULUI ACTIVITĂȚII DE COLABORARE
- ALEGEREA FORMELOR DE COLABORARE
- ALEGEREA METODELOR DE COLABORARE
- STABILIREA PERSOANELOR RESPONSABILE ȘI DELIMITAREA TIMPULUI
- ORDONAREA LOGICĂ A ACȚIUNILOR ȘI A ACTIVITĂȚILOR
- ELABORAREA PLANULUI DE COLABORARE PARTENERIALĂ

12.3. ENUNȚURI-OPINII PRECONCEPUTE CE DEVIN BLOCAJE ÎN EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE

I. Relația soț – soție

- ești sub călcâiul nevastei;
- nu te implica în viața mea personală;
- eu am viața mea, tu o ai pe-a ta și nu te amesteca;
- tu ești un om greoi, iată soțul prietenei mele...;
- tu ești o soție capricioasă, uite la soția vecinului (prietenului meu)...;
- nu suntem compatibili...;
- eu te iubesc, dar tu îți bați joc de mine...;
- în propria familie nu poți fi fericit;
- vreau să mai trăiesc și pentru mine...;
- femeia trebuie să se supună;
- jupâneasa ține casa, iar jupânul – drumul;
- mai bine e să fii singur...;
- nu-i numaidecât să-ți iubești soțul...;
- nu mai spune totul soțului / soției sau *ce știe stânga – să nu știe dreapta*;
- bărbații sunt mai impertinenți;
- femeile sunt mai tandre;
- dragostea bărbaților trece prin stomacul lor;
- femeia trebuie să-și știe locul;
- ce te mai *gătești* (dichisești), de-acum te-ai măritat;
- dacă ești prea bun, ți se suie în cap;

II. Relația părinți – copii

- mai bine te împaci cu străinii, decât cu rudele proprii;
- copiilor le trebuiești atâta timp, cât le oferi / dai bani;
- părinților nu le mai trebuie nimic, ei și-au trăit deja viața... oare ce mai vor?;
- uite la colegul tău de clasa cât îi de cuminte...;

- copiii sunt de nedirijat;
- bate copilul cât încape de-a curmezișul patului;
- trăiește pentru tine însuși, copiilor nu le mai poți intra în voie;
- cum m-au educat părinții – așa educ și eu;
- fata trebuie pregătită pentru a fi soție;
- lasă școala să-i educe, noi suntem ocupați la serviciu;
- mie mi-a fost greu, vreau măcar copiilor mei să le fie mai ușor.

Notă: *Enunțurile respective au fost selectate din convorbirile cu adulții tinerii și adolescenții.*

Este evident faptul că repetate deseori ele acționează ca blocaje ce împiedică educația pentru familie.

Sarcina noastră constă în a ne controla permanent când comunicăm cu alte persoane pentru a evita montajul și proiectarea psihologică negativă.

Chestionar de evaluare și autoevaluare

Proba de evaluare *Familia noastră posedă cultura toleranței?*

1. Te consideri o personalitate tolerantă? De ce? (argumentează)
2. Enumără formele de manifestare a toleranței în cadrul familiei.
3. Numește trăsăturile care țin de cultura toleranței.
4. Cine din părinți este mai tolerant?
5. Care sunt criteriile unui comportament tolerant în cadrul familiei?
6. Ce manifestări a ființei umane nu pot fi tolerate? De ce?
7. De ce cultura moral-etică a familiei servește drept fundament al formării personalității tolerante?
8. Ce atitudine au părinți față de alte naționalități / culturi?
9. Poți spune ferm că părinții tăi posedă cultura toleranței? Argumentează.
10. Există în familia ta un cod etic ce include cultura toleranței, care se respectă de toți membrii familiei?

12.4. PROBE DE STUDIERE A FAMILIEI,
COMPETENȚELOR DE FAMILIST ȘI PĂRINTE

**Demersul investigativ patru-unitar de studiere a familiei
(autor Larisa Cuznețov)**

Notă:	Conținutul aplicațiilor
1	2
<p>I. Fiți obiectivi și finalizați cât mai rapid propozițiile propuse atenției dvs.</p>	<p>I. Finalizați rapid propozițiile:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Cred că familia mea..... 2. Îmi iubesc..... 3. Valorile familiei mele sunt..... 4. Mă comport în familie..... 5. Sunt un familist / familistă..... 6. Rudele mă cred un familist / familistă..... 7. Atitudinea mea față de rude..... 8. Sunt o fiică / mamă..... 9. Copiii mă..... 10. Capul familiei este..... 11. Rolul meu în familie este..... 12. Rolul soțului / soției îl consider..... 13. Cred că educ copiii..... 14. În familie nu suport.....
<p>II. Determinați tipul relațiilor familiale, selectînd cîte trei stiluri comportamentale din cele propuse, ierarhizîndu-le în funcție de predominarea acestora în familia dvs.</p>	<p>II. a) Stiluri comportamentale: cordial; empatic; deschis spre colaborare; orientat spre armonizarea relațiilor; axat pe egalitate; axat pe complementaritate; axat pe autoritarism (dictat); axat pe liberalism, axat pe rigorism tradițional, echilibrat; axat pe conservatorism; axat pe toleranță; distanțare, indiferență, încăpăținare; axat pe ajutor reciproc și susținere; solidaritate; indiferență; viclenie; răceală; axat pe constrîngeri (coercitiv); pașnic; conflictuoas; calm etc.</p>

Notă:	Conținutul aplicațiilor
1	2
<p>I. Fiți obiectivi și finalizați cît mai rapid propozițiile propuse atenției dvs.</p>	<p>I. Finalizați rapid propozițiile:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Cred că familia mea..... 2. Îmi iubesc..... 3. Valorile familiei mele sunt..... 4. Mă comport în familie..... 5. Sunt un familist / familistă..... 6. Rudele mă cred un familist / familistă..... 7. Atitudinea mea față de rude..... 8. Sunt o fiică / mamă..... 9. Copiii mă..... 10. Capul familiei este..... 11. Rolul meu în familie este..... 12. Rolul soțului / soției îl consider..... 13. Cred că educ copiii..... 14. În familie nu suport.....
<p>II. Determinați tipul relațiilor familiale, selectînd cîte trei stiluri comportamentale din cele propuse, ierarhizîndu-le în funcție de predominarea acestora în familia dvs.</p>	<p>II. a) Stiluri comportamentale: cordial; empatic; deschis spre colaborare; orientat spre armonizarea relațiilor; axat pe egalitate; axat pe complementaritate; axat pe autoritarism (dictat); axat pe liberalism, axat pe rigorism tradițional, echilibrat; axat pe conservatorism; axat pe toleranță; distanțare, indiferență, încăpăținare; axat pe ajutor reciproc și susținere; solidaritate; indiferență; viclenie; răceală; axat pe constrîngeri (coercitiv); pasiv; conflictuos; calm etc.</p>

Notă:

Această probă se poate aplica împreună cu chestionarul pentru studierea competențelor de familist de părinte și fișa familistului eficient, care vor urma. Itemii din probele propuse pot servi drept axe și strategii de autoeducație și autop perfecționare.

II. Chestionar pentru studierea competențelor de familist și părinte

Notă:	Conținutul aplicațiilor
1	2
<p>I. Fiți obiectivi și finalizați cît mai rapid propozițiile propuse atenției dvs.</p> <p style="text-align: center;">Cunoașter</p>	<p>I. Finalizați rapid propozițiile:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Cred că familia mea..... 2. Îmi iubesc..... 3. Valorile familiei mele sunt..... 4. Mă comport în familie..... 5. Sunt un familist / familistă..... 6. Rudele mă cred un familist / familistă..... 7. Atitudinea mea față de rude..... 8. Sunt o fiică / mamă..... 9. Copiii mă..... 10. Capul familiei este..... 11. Rolul meu în familie este..... 12. Rolul soțului / soției îl consider..... 13. Cred că educ copiii..... 14. În familie nu suport.....
<p>II. Determinați tipul relațiilor familiale, selectînd cîte trei stiluri comportamentale din cele propuse, ierarhizîndu-le în funcție de predominarea acestora în familia dvs.</p> <p style="text-align: center;">Integar</p>	<p>II. a) Stiluri comportamentale: cordial; empatic; deschis spre colaborare; orientat spre armonizarea relațiilor; axat pe egalitate; axat pe complementaritate; axat pe autoritarism (dictat); axat pe liberalism, axat pe rigorism tradițional, echilibrat; axat pe conservatorism; axat pe toleranță; distanțare, indiferență, încăpăținare; axat pe ajutor reciproc și susținere; solidaritate; indiferență; viclenie; răceală; axat pe constrîngeri (coercitiv); pașnic; conflictuoas; calm etc.</p>
1	2
<p>III. Selectați cinci tră-</p>	<p>b) Trăsături de personalitate: bun, altruist,</p>

III. Fișa familistului eficient (pentru părinți)

Nr. d/o	Conținutul itemilor	1,2,3,4,5
1.	Atitudine pozitivă față de sine (respect față de sine, autoactualizare)	
2.	Atitudine pozitivă și deschidere față de persoanele apropiate;	
3.	Orientare de principiu (atitudini valorice, scopuri conștientizate)	
4.	Tendință spre autoperfecționare	
5.	Respectarea unui mod sănătos de viață	
6.	Cultură generală	
7.	Cultura privind managementul familial	
8.	Competențe și capacități de coordonare funcțională a rolurilor și responsabilităților familiale: - responsabil de asigurarea economică - responsabil de managementul resurselor financiare și materiale - responsabil de asigurarea condițiilor de trai/cultural-igienice (construcție, reparație, curățenie, alimentație etc.) - responsabil de menținerea relațiilor cu rudele - responsabil de organizarea odihnei, timpului liber, distracțiilor etc. - competențe-inițiative privind relația intimă - rolul de psiholog/psihoterapeut familial - responsabil de îngrijirea copiilor - responsabil de educația copiilor - responsabil de asigurarea monitoringului general familial	

Notă: Interpretați explicația, esențializând caracteristicile. Fiecare element se notează cu un punct de la 1-5. De exemplu: la primul item ați specificat 2 caracteristici, vă notați cu 2 puncte, la al 3-lea item ați specificat patru elemente – aveți 4 puncte ș.m.d.

Apoi punctele se sumează și se compară cu 3 niveluri:

1. Normativ (cum este situația): 75-90 p.;
2. Suficient: 45-74 p.;
3. Insuficient mai jos de 45 p.

Elaborat de autor (în baza tehnologiei de studiere a familiei după Ковалёв С. В.).

IV. Partenerul de cuplu / familie în viziunea unui pragmatic

Nr. d/o	Conținutul itemilor	1,2,3,4,5
1.	Atitudine pozitivă față de sine (respect față de sine, autoactualizare)	
2.	Atitudine pozitivă și deschidere față de persoanele apropiate;	
3.	Orientare de principiu (atitudini valorice, scopuri conștientizate)	
4.	Tendință spre autoperfecționare	
5.	Respectarea unui mod sănătos de viață	
6.	Cultură generală	
7.	Cultura privind managementul familial	
8.	Competențe și capacități de coordonare funcțională a rolurilor și responsabilităților familiale: <ul style="list-style-type: none"> - responsabil de asigurarea economică - responsabil de managementul resurselor financiare și materiale - responsabil de asigurarea condițiilor de trai/cultural-igienice (construcție, reparație, curățenie, alimentație etc.) - responsabil de menținerea relațiilor cu rudele - responsabil de organizarea odihnei, timpului liber, distracțiilor etc. 	

Notă: Ierarhizați calitățile nominalizate și le notați cu puncte de la 1-7.

12.5. PROBE-APLICAȚII DE EVALUARE A EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

II. Test-aplicație *Atitudini valorice în EF*

I. Aveți posibilitate să comunicați mai mult timp cu:	II.
<ol style="list-style-type: none"> 1. O persoană interesantă; 2. O persoană bogată; 3. O persoană ce se ocupă eficient de business; 4. O persoană ce practică un mod sănătos de viață; 5. O persoană care este fericită în familie (ca familist și părinte); 6. Un profesionist excelent; 7. O persoană credincioasă (aspectul religios); 8. O persoană versată în etica și cultura relațiilor familiale; 9. O persoană cu experiență bogată în ceea ce privește aventurile sexuale; 10. O persoană preocupată de artă; 11. O persoană preocupată de politică; 12. O persoană preocupată de știință. 	<p>A – Valori terminale / scopuri:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 – Poziție civică activă; 2 – Înțelepciune; 3 – Sănătate; 4 – Activitate / profesie interesantă; 5 – Frumosul în natură și artă; 6 – Dragoste / atașament spiritual și fizic; 7 – Viața asigurată din punct de vedere economic; 8 – Prieteni credincioși sau prieteni bogați; 9 – Pace; 10 – Stimă / respect din partea oamenilor; 11 – Cunoaștere; 12 – Egalitate; 13 – Autonomie; 14 – Libertate; 15 – Creație / creativitate; 16 – Familie durabilă; 17 – Încredere în forțele proprii; 18 – Plăcere... <p>B – Valori instrumentale / mijloace:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 – practicism; 2 – maniere frumoase; 3 – orientare de principiu; 4 – sentimentul umorului, vivacitate; 5 – spirit de disciplină; 6 – independență; 7 – orientare spre autoperfecționare; 8 – inteligență; 9 – responsabilitate; 10 – raționalism; 11 – autocontrol; 12 – bărbăție, curaj; 13 – voință, perseverență; 14 – răbdare, toleranță; 15 – empatie, bunătate; 16 – sinceritate; 17 – hărnicie, eficiență în activitate; 18 – receptivitate... <p style="text-align: center;">Metodica studierii orientărilor valorice (Ковалёв С.В., 1991)</p>
<p>Legenda: Imaginați-vă că comunicarea vizată va fi de un real folos pentru a învăța deprinderi de viață și crearea unui mod de viață demn de Om.</p> <p>Selecționați 3 posibilități din cele nominalizate în funcție de importanța lor pentru construirea vieții dvs.</p>	<p>Legendă: Selecționați valorile importante pentru dvs. și creați o axiogramă sau o scală a valorilor proprii, apoi conturați portretul de personalitate spre care tindeți. Puteți completa valorile.</p>

I. GRILA DE EVALUARE A EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

I. Competențe

I. Aveți posibilitate să comunicați mai mult timp cu:	II.
<ol style="list-style-type: none"> 1. O persoană interesantă; 2. O persoană bogată; 3. O persoană ce se ocupă eficient de business; 4. O persoană ce practică un mod sănătos de viață; 5. O persoană care este fericită în familie (ca familist și părinte); 6. Un profesionist excelent; 7. O persoană credincioasă (aspectul religios); 8. O persoană versată în etica și cultura relațiilor familiale; 9. O persoană cu experiență bogată în ceea ce privește aventurile sexuale; 10. O persoană preocupată de artă; 11. O persoană preocupată de politică; 12. O persoană preocupată de știință. 	<p>A – Valori terminale / scopuri:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 – Poziție civică activă; 2 – Înțelepciune; 3 – Sănătate; 4 – Activitate / profesie interesantă; 5 – Frumosul în natură și artă; 6 – Dragoste / atașament spiritual și fizic; 7 – Viața asigurată din punct de vedere economic; 8 – Prieteni credincioși sau prieteni bogați; 9 – Pace; 10 – Stimă / respect din partea oamenilor; 11 – Cunoaștere; 12 – Egalitate; 13 – Autonomie; 14 – Libertate; 15 – Creație / creativitate; 16 – Familie durabilă; 17 – Încredere în forțele proprii; 18 – Plăcere... <p>B – Valori instrumentale / mijloace:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 – practicism; 2 – maniere frumoase; 3 – orientare de principiu; 4 – sentimentul umorului, vivacitate; 5 – spirit de disciplină; 6 – independență; 7 – orientare spre autoperfecționare; 8 – inteligență; 9 – responsabilitate; 10 – raționalism; 11 – autocontrol; 12 – bărbăție, curaj; 13 – voință, perseverență; 14 – răbdare, toleranță; 15 – empatie, bunătate; 16 – sinceritate; 17 – hărnicie, eficiență în activitate; 18 – receptivitate... <p style="text-align: center;">Metodica studierii orientărilor valorice (Kovalëv C.B., 1991)</p>
<p>Legenda: Imaginați-vă că comunicarea vizată va fi de un real folos pentru a învăța deprinderi de viață și crearea unui mod de viață demn de Om.</p> <p>Selecționați 3 posibilități din cele nominale</p>	<p>Legendă: Selectați valorile importante pentru dvs. și creați o axiogramă sau o scală a valorilor proprii, apoi conturați portretul de personalitate spre care tindeți. Puteți completa valorile.</p>

I. Aveți posibilitate să comunicați mai mult timp cu:	II.
<ol style="list-style-type: none"> 1. O persoană interesantă; 2. O persoană bogată; 3. O persoană ce se ocupă eficient de business; 4. O persoană ce practică un mod sănătos de viață; 5. O persoană care este fericită în familie (ca familist și părinte); 6. Un profesionist excelent; 7. O persoană credincioasă (aspectul religios); 8. O persoană versată în etica și cultura relațiilor familiale; 9. O persoană cu experiență bogată în ceea ce privește aventurile sexuale; 10. O persoană preocupată de artă; 11. O persoană preocupată de politică; 12. O persoană preocupată de știință. 	<p>A – Valori terminale / scopuri:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 – Poziție civică activă; 2 – Înțelepciune; 3 – Sănătate; 4 – Activitate / profesie interesantă; 5 – Frumosul în natură și artă; 6 – Dragoste / atașament spiritual și fizic; 7 – Viața asigurată din punct de vedere economic; 8 – Prieteni credincioși sau prieteni bogați; 9 – Pace; 10 – Stimă / respect din partea oamenilor; 11 – Cunoaștere; 12 – Egalitate; 13 – Autonomie; 14 – Libertate; 15 – Creație / creativitate; 16 – Familie durabilă; 17 – Încredere în forțele proprii; 18 – Plăcere... <p>B – Valori instrumentale / mijloace:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 – practicism; 2 – maniere frumoase; 3 – orientare de principiu; 4 – sentimentul umorului, vivacitate; 5 – spirit de disciplină; 6 – independență; 7 – orientare spre autoperfecționare; 8 – inteligență; 9 – responsabilitate; 10 – raționalism; 11 – autocontrol; 12 – bărbăție, curaj; 13 – voință, perseverență; 14 – răbdare, toleranță; 15 – empatie, bunătate; 16 – sinceritate; 17 – hărnicie, eficiență în activitate; 18 – receptivitate... <p style="text-align: center;">Metodica studierii orientărilor valorice (Kovalëb C.B., 1991)</p>
<p>Legenda: Imaginați-vă că comunicarea vizată va fi de un real folos pentru a învăța deprinderi de viață și crearea unui mod de viață demn de Om. Selectați 3 posibilități din cele nominalizate în funcție de importanța lor pentru construirea vieții dvs.</p>	<p>Legendă: Selectați valorile importante pentru dvs. și creați o axiogramă sau o scală a valorilor proprii, apoi conturați portretul de personalitate spre care tindeți. Puteți completa valorile.</p>
Variabile	Item – sarcină
1	2

12.6. LECTURI ALESE PENTRU DISCUȚII ÎN FAMILIE

Crezul

Crez într-unul **Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul**, făcătorul cerului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele.

Și într-unul **Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu**, unul născut, carele din **Tatăl** s-a născut mai nainte de toți vecii. **Lumină de Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat**, născut, nu făcut; cel de o ființă cu **Tatăl**, prin carele toate s-au făcut. Carele pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din ceruri și s-a întrupat de la **Duhul Sfînt** și din **Maria Fecioara**, și s-a făcut om. Și s-a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont și a pătimit și s-a îngropat și a înviat a treia zi, după Scripturi. Și s-a suit la ceruri și șade de-a dreapta **Tatălui**. Și iarăși va să vie cu slavă, să judece viii și morții, a căruia împărăție nu va avea sfîrșit.

Și întru **Duhul Sfînt, Domnul** de viață făcătorul, carele din **Tatăl** purcede, ceea ce împreună cu **Tatăl** și cu **Fiul** este închinat și slăvit, carele a grăit prin **Proci**.

Într-una sfîntă, sobornicească și apostolească **Biserică**. Mărturisesc un **Botez**, întru iertarea păcatelor. Aștept învierea morților și viața veacului ce să fie. **Amin**.

(Carte de Rugăciuni, Museum, 2002)

Tatăl nostru

Tatăl nostru, Carele ești în ceruri! **Sfîntească-se numele Tău**; Vie împărăția Ta; Fie voia Ta, precum în cer, așa și pre pământ; Pâinea noastră cea de toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi. Și ne iartă nouă păcatele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri. Și nu ne duce pre noi în ispită, ci ne izbăvește de cel rău. În numele **Tatălui** și al **Fiului** și al **Sfântului Duh. Amin**.

(Carte de Rugăciuni, Museum, 2002)

Meditație

Am putea să fim mai buni
De-am începe chiar de **Luni**.
Să-nțîlnim ziua de **Marți**
Mai atenți, mai cumpătați.
Să ne lecuim de certuri
Cînd intrăm în zi de **Miercuri**.
Să lucreze-n zi de **Joi**
Chiar și sufletul din noi.
Prea cuminte **Vinerea**
Să ne-nvețe a ierta.
Sîmbătă să fim curați
Și cu toate împăcați.
Duminica tot anul
Este așteptat de **Domnul**.

Despre dragoste

- Poți da fără iubire, dar nu poți iubi fără dăruire...
- Iubirea nu e doar un zîmbet, nu e doar o floare, iubirea e un suflet rănit și apoi vindecat de altul...
- Iubirea trebuie învățată, încercată și experimentată... prima atingere nu reprezintă niciodată expresia ei desăvîrșită...
- O iubire pe care ești nevoit s-o păzești nu reprezintă nimic. Dar tocmai asta n-au să înțeleagă niciodată oamenii cu adevărat geloși. Gelozia ia naștere odată cu dragostea, dar nu moare odată cu ea...
- Cine iubește și este iubit nu va mai fi niciodată același om ca înainte...
- Nu uita: lângă cel mai înalt punct al fericirii se află cea mai adîncă prăpastie a durerii...

- Fericirea nu înseamnă să ai ceea ce dorești, ci să dorești ceea ce ai.
- Nu rupe firul unei prietenii, căci chiar dacă îl legi din nou, nodul rămîne...
- Să nu crezi că poți stabili cursul iubirii, căci ea, dacă te consideră vrednic, îți va dirija cursul...
- Dragostea nu este numai flori, zîmbete, iubire, ci înseamnă și lacrimi, onestitate, responsabilitate și răbdare...
- Cine are capacitatea de a se îndrăgosti, poate avea mereu încredere în iubire și în valoarea omului de care s-a îndrăgostit...
- Dragostea e la fel ca o boală pe care dacă nu o tratezi se agravează... și ca orice floare pe care dacă nu o îngrijești o zi – se ofilește...
- Nu iubești o femeie pentru că este frumoasă, ci este frumoasă pentru că o iubești tu...
- Iubirea e tot ce dorim, iar în final e tot ce-am avut.
- Dacă există un sens al vieții, atunci el înseamnă iubire.
- Fără dragoste suntem orfani de toate...
- În iubire se simte mai mult decît e nevoie, se suferă mai mult decît se cugetă, se visează mai mult decît se trăiește...
- Fericirea noastră rezidă în ceea ce-l determină pe om să-și dea seama că este om și să rămînă așa.
- Numai o mare nenorocire ne poate arăta cît de mărunte sunt nemulțumirile, pe care le considerăm insuportabile.
- Parfumul reprezintă sentimentele florilor. Adevărata prietenie – sentimentele amicilor, iar dragostea înseamnă completare și pasiune.
- Atinge steaua de neatins și nu-i uita pe cei ce au crezut în tine. Iubirea este o creație în doi, care cere dăruire și o muncă asiduă de înțelegere și creație în doi...
- O dragoste generoasă își are întotdeauna testamentul pregătit din timp.

Octavian Paller

„ ...Îmi pare așa ciudat
Că avem atîta vreme pentru ură
Cînd viața nu-i decît o picătură.
Între acest moment și celălalt
Și e neînțeles de trist,
Că nu culegem flori,
Că nu privim la cer mai des,
Că nu iubim,
Noi, care-atît de repede murim...”

Autor necunoscut

O poveste despre mărinimie și pomul de Crăciun

Cîndva, toți copacii își păstrau frunzele la apropierea iernii.
Astăzi, numai, bradul, rămîne verde la venirea anotimpului
rece.

În preajma Crăciunului, o mică pasăre nu a mai putut să plece
în țările calde, pentru că avea o aripă ruptă. Cum să reziste vitregiei
iernii?

Tremurînd de frig, se adăpostește în frunzișul unui mare stejar.
Acesta refuză s-o primească, gonind-o:

„Pleacă de aici! Îmi vei rupe crengile!”

...Tristă, pasărea părăsi copacul, pentru a se refugia între
ramurile unui ulm stufos.

„Nu rămînea aici! Îmi vei boți frunzele”, spuse el.

Speriată, micuța pasăre se retrase pentru a se ascunde într-un
tufiș, care însă o alungă fără zăbavă:

„Nu te vreau aici! Îmi vei murdări crengile!”

Respinsă de toți copacii, păsărica se tupili în zăpadă
nemaiașteptînd altceva decît să moară.

Deodată, văzu la cîțiva pași de ea un brad care îi făcea semn.

Cu aripile crispate de frig, se tîrî înspre brad.

„Aici nu trebuie să te temi de nimic, voi avea eu grijă de tine”,
spuse el.

În seara de Crăciun, un vînt puternic sufla peste pădure. Toți copacii își pierdură frunzele...

Numai bradul și le-a păstrat, pentru că adăpostise micuța pasăre bolnavă.

Iată de ce bradul este astăzi pomul de Crăciun, generos și protector, în jurul căruia ne strîngem cu toții...

Autor necunoscut

Tată-I uită ...

Ascultă-mă, feciorașule, te rog eu cînd tu dormi, ținînd mînuța sub obrăjorul rumăn, moleșit de somn.

- Eu m-am strecurat în camera ta pe neobservate, de unul singur. Cîteva clipe în urmă, cînd citeam în bibliotecă m-au împotmolit emoțiile: jalea, rușinea, părerea de rău ...

- Cu un sentiment puternic de vină am venit la pătucul tău, Iată ce mă frămîntă și mă doare, feciorașule! Eram supărat pe tine azi dimineață și te-am certat urît de tot, deoarece în loc să te speli pe față cum se cuvine – te-ai udat un pic și ți-ai șters fața, am strigat pentru că nu ți-ai curățat ghetetele, te-am numit „gură – cască” și am țipat iritat cînd ai scăpat ceva pe jos.

...La dejun ți-am citit o întregă notație, deoarece mîncai prea repede, puneai coatele pe masă, ungeai prea mult unt pe pîine ...

Cînd plecam la serviciu mi-ai făcut din mîină și mi-ai spus: „La revedere, tată!”.

- Eu m-am încruntat și ți-am ordonat respicat „Nu te gîrbovi!”.

...După prînz totul a început din nou. Apropiindu-mă de casă, te-am văzut jucîndu-te. Te-am certat și înjosit față de prietenii tăi, te-am impus să mergi acasă de parcă ai fi fost arestat. În timp ce

mergeai vinovat sub escorta mea, eu te cicăleam: „pantalonii scump costă și dacă ar trebui să ți-i cumperi tu, ai fi mai atent, dar așa ... dacă noi te îmbrăcăm, tu poți să-ți permiți a merge în genunchi...

Să auzi așa ceva de la propriul tău tată?!

- ...Mai târziu, când citeam în bibliotecă – tu ai intrat încet, ochii tăi reflectau dragoste și căldură, iar eu supărat te-am privit pe de asupra ziarului și te-am întrebat: „Ce mai vrei?”

Nu mi-ai răspuns nimic, ci te-ai aruncat în brațele mele, m-ai cuprins strâns, apoi m-ai sărutat tandru pe obraz și ai fugit.

- ...Feciorașule! Îndată după aceasta ziarul m-ai căzut din mâini și m-a cuprins o frică îngrozitoare, un sentiment puternic de vină.

Ce a făcut cu mine deprinderea mea urită – de ai învinui pe toți, de a ordona și a face observații!?

Toate acestea le făceam doar deatît că ești mic, neputincios și neîndemnatic. Nu deatît că țin prea puțin la tine sau nu te iubesc, dar deatît că așteptam prea multe de la tine.

Făceam aceasta, uitînd că ești doar copil, un copil micuț care nu știe și nu poate multe. Sufletul tău, însă, este atît de mare și bun, curat, fin și inocent. Am înțeles acest lucru, cînd în pofida cicălelilor mele, tu m-ai sărutat.

Acum nimic nu mai are importanță, feciorașule, eu stau în genunchi, la pătucul tău și-mi cer iertate. Te rog să mă crezi că de mîne o să mă schimb. Sunt rușinat și amărît, dar ferm convins că am să-mi schimb comportamentul față de tine, am să-ți fiu un tată adevărat!

Am să fiu cu tine un bun prieten, am să vorbesc calm, am să te stimez și am să te iubesc cu adevărat; am să rîd – cînd rîzi tu, am să sufăr – cînd suferi tu!

Mă voi controla, îmi voi „mușca” limba, cînd pe ea o să apară cuvinte urîte și supărate.

Voi repeta tot timpul: „El este un copil, este un mic băiețel, iar eu sunt un adult și vreau să-i fiu un tată adevărat!”

Livingston Larnd

Omagiu mamelor

Îndrumările tale pline de tandrețe au influențat nemăsurat de mult tot ce am făcut pînă acum, tot ce fac și tot ce voi face vreodată.

Spiritul tău plin de delicatețe este întipărit pe veci în tot ceea ce am fost, sunt și voi fi vreodată.

Astfel tu ești partinică din tot ce am realizat și am ajuns să fiu.

Așa se face că atunci cînd îmi ajut aproapele, și mîna ta este de ajutor acolo.

... Cînd potolesc durerea unui prieten, acesta și ție îți rămîne dator.

Cînd îi arăt unui copil o cale mai bună, fie prin vorbă, fie prin faptă, tu, de fapt, ești învățătorul al cărui loc l-am luat.

Totul ce fac eu oglindește valorile cu care tu m-ai educat.

Oricare rău pe care-l corectez, orice suflet pe care îl tămăduiesc, orice am și dăruiesc cuiva; orice povară pe care o fac mai ușoară, este, în felul său mărunț, dar reprezintă un omagiu adus ție, MAMĂ!

Pentru că tu ești cea care mi-a dat viață, și, mai presus de asta, m-ai învățat cum să trăiesc, tu ești izvorul tuturor lucrurilor bune pe care le voi realiza atît cît voi trăi pe pămînt.

Pentru tot ce ești și pentru tot ce sunt, MAMĂ, îți mulțumesc.

David L. Weatherford

Rugăciune pentru mama

Dragă Doamne,

Acum, cînd nu mai sunt tînără, am prieteni ale căror mame au murit. I-am auzit – fii și fiice – spunînd că nu și-au apreciat niciodată mamele așa cum ar fi trebuit decît atunci cînd era deja, prea tîrziu.

M-ai binecuvîntat cu o mamă care trăiește încă. O apreciez în fiecare zi tot mai mult. Mama nu se schimbă, dar eu, da. Pe măsură ce îmbătrînesc și devin mai înțeleaptă, îmi dau seama ce persoană extraordinară este mama mea. Cît e de trist că nu pot să rostesc aceste cuvinte în prezența ei, dar ele iese cu ușurință de sub condeiul meu.

Cum poate începe o fiică să-i mulțumească mamei pentru însuși darul vieții? Pentru dragostea, răbdarea și efortul imens de a crește un copil? Pentru grija permanentă față de copilul care abia începe să meargă, pentru înțelegerea adolescenței țifnoase, pentru tolerarea studentei care le știe pe toate? Pentru așteptarea zilei în care fiica își dă seama cât de înțeleaptă este, de fapt, mama ei?

Cum poate o femeie matură mulțumi mamei sale pentru că îi este, și acum, mamă? Pentru că este gata să-i dea un sfat (când i se cere) sau să rămână tăcută când simte că tăcerea e mai de folos? Pentru că nu spune „ți-am spus eu...” când ar fi fost îndreptățită să rostească aceste cuvinte de nenumărate ori? Pentru că este, tot timpul, ea însăși – iubitoare, grijulie, răbdătoare și iertătoare?

Nu știu cum s-o fac, dragă Doamne, decît rugându-te s-o binecuvîntezi cu dărnicia cu care merită și să mă ajuți să mă ridic la înălțimea exemplului ei. Mă rog la Tine ca propriii mei copii să mă privească cu aceeași ochi cu care îmi privesc eu mama.

O fiică

Ann Landers

Transmisă spre publicare de Lynn Kalinowski

Despre calitatea de a fi mamă

Dragostea mamei e ca un cerc, nu are nici început și nici sfîrșit. Merge de jur împrejur și crește mereu, atingînd pe oricine vine în contact cu ea. Îi învăluie pe toți, precum ceața dimineții, îi încălzește precum soarele amiezii și îi înveșmîntează precum o mantie de stele, seara. Dragostea mamei e ca un cerc, fără început, fără sfîrșit.

Art Urban

Iubirea de bunică

Dacă bebelușul tău este „perfect, frumos, nu plînge niciodată, nu se foiește, doarme după program și se trăzește la comandă, este un înger toată ziua” ... atunci tu ești bunică.

Tereza Bloomingdale

Femeia și bărbatul...

Femeia și bărbatul,
tandem de gen și sex opus,
dar foarte aproape...
Cîntat de întreaga omenire,
Considerat de la începuturi
pînă în prezent,
un mare și faimos miracol,
Care mai este încă2n devenire! ...
Ce se perindă în eternitate,
Prin dăruire, dragoste, feminitate, bărbăție, curaj, maternitate,
Perpetuarea genului uman și a sublimului roman!
... Romanul veșnic pămîntesc de la Adam și Eva a pornit,
Și, mare zarvă2n cer și lume a stîrnit...
Dar țineți minte:
Dumnezeu femeia a creat
Nu din capul acestui bărbat pentru ca să-l stăpînească,
Nu din membrele inferioare pentru a fi călcată în picioare,
Ci dinspre inimă, cu onoare,
Dintr-o coastă, o parte de sub brațul puternic, protector,
Încît să meargă iubitori alături amîndoi,
Pe drumul vieții plin de surprize, amor, dar și de multe nevoi,
Bucurîndu-se de clipele plăcute în doi...

Cultura umană este de neconceput
Fără acest roman misterios și tandru de la început...

Istoria civilizației

reflectă cultura emancipației
de la matriarhat, patriarhat, mitul lui Platon despre
androgine,
spre chipul cunoscutelor regine, a Afroditei cu spuma
mării înrudită,
pînă la modelul cel mai temperat de azi;
Unde femeia și bărbatul deja s-au împăcat,
nu luptă, ci se completează, în drepturi ei se egalează,
reciproc se studiază;
unul pe altul se direcționează
spre Bine, Sacru, Frumos și Adevăr,
armonios copii crescînd și viața pe Terra susținînd!

Și cît n-ar fi de drastici unii în comentariile lor:

că totul este rău,
urît și trecător – le mori de fapt de jale...

Viața trebuie trăită activ, din plin, privind spre viitor;
Fără învidie, venin, cu bucurie, optimism în suflet,
dar nu mergînd agale, căzînd în unele extreme sau
cotilindu-te la vale!

Să ținem deci minte2nvățătura, tradiția bunicilor, cultura lor,
ce ne îndeamnă spre amor, stabilitate, bunăvoință, modestie;

Să ne privim fără mînie,

Să venerăm femeia,

Să respectăm bărbații,

Să tindem spre onestitate,

Să nu dorim cu orice preț *cei epoleți de comandant*,

Căci grei sunt ei:

necesită un șir de obligații

de tip cam aspru, militant...

Să ascultăm cu toții de Univers și de Natură,
Să fim alături de aleșii noștri,
Bărbații – bărbați!
Femeile, să fim flexibile, cu intuiție și nu în amuniție de
general!
Să fim frumoase, iubitoare,
Căldură să elucidăm,
Să naștem, creștem și să educăm bărbați adevărați!

Larisa Cuznețov

Joaca e esența

Iartă-mă, Doamne,
Pentru toate treburile
Lăsate pentru mine, azi.
Dar, când puiul meu azi-dimineață
Veni pîș-pîș și zice: „Joacă, mama?”
Doar „da” putem răspunde.
Și printre jocuri-ghicitoare, mașini
Și cuburi și păpuși, printre vechi pălării
Și cărți și chicoteli,
Am împărțit o mie de gânduri ale noastre,
Speranțe-o sută, și vise și îmbrățișări.
Iar astă-seară, la vremea rugăciunii
Cînd cu mînuțele împreunate șopti încetisor
„Doamne-Doamne, Îți mulțumesc
pentru Mami și Tati și
pentru jucării, pentru cartofii pai, dar mai ales
pentru că Mami s-a jucat cu mine”,
Am știut că n-am pierdut ziua în van
și-am mai știut că Tu ai să-nțelegi.

Jayne Jaudon Ferrer

Se trage din familie

O tînără pe nume Mary dădu naștere primului ei copil și, pentru că soțul ei își satisfăcea stagiul militar, ea petrecu cîteva săptămîni, după naștere, cu părinții ei.

Într-o zi Mary îi spune mamei ei că o surprinde faptul că părul bebelușului e roșu, deoarece și ea și soțul ei erau blonzi.

– Ei, Mary, amintește-ți că tatăl tău avea părul roșu, îi spune mama.

– Mama, dar asta nu are nici-o importanță, pentru că voi m-ați înfiat.

Cu un zîmbet ștregăresc pe față, mama rosti cele mai frumoase cuvinte pe care le auzise vreodată fiica ei:

– Întotdeauna uit.

The Best of & Bits Pieces

Ocazia de a fi Om...

Prietena mea a scos din dulapul mamei sale o eșarfă frumoasă de dantelă, a examinat finețea ei, a netezit-o și a spus printre lacrimi:

– Aceasta eșarfă i-am dăruit-o mamei mele cu cîțiva ani în urmă. Îi plăcea mult, deseori o scotea din dulap, o admira, o netezea duios, dar o păstra pentru o ocazie deosebită.

– Da, ... cît de scurtă este viața omului! S-a apropiat de fotoliu și a pus eșarfa alături de celelalte lucruri pregătite pentru înmormîntare. Mama ei abia murise... Murise subit, cu un zîmbet vinovat pe buze, de parcă își cerea scuze pentru faptul că nu a dovedit să mai facă ceva...

Eu am reținut pentru toată viața cuvintele rostite de prietena mea îndurerată. Și acum, după mulți ani mă mai gîndesc la cuvintele ei. Ele mi-au schimbat radical viața. Acum eu citesc mai mult, plec la teatru, mă plimb mai des, petrec mai multă vreme cu familia și

prietenii, admir totul ce este frumos, savurez viața, fiecare clipă. Am înțeles că viața trebuie trăită ca un cumul de experiențe și nu ca o supraviețuire. Acum eu nu mai păstrez nimic pentru o anumită ocazie, folosesc paharele de cristal în fiecare zi, îmbrac sacoul cel mai bun și mă duc la piață, dacă așa doresc. Nu păstrez cel mai bun parfum pentru sărbători, ci-l folosesc când vreau.

Sintagmele „*intro bună zi*”, „*cu o ocazie deosebită / specială*” au dispărut treptat din vocabularul mei. Dacă observ ceva interesant, ceva ce trebuie văzut, auzit, făcut, imediat, fără nici o amânare, văd, aud, fac.

Eu nu știu ce ar fi făcut mama prietenei mele dacă ar fi aflat că pentru ea nu v-a mai fi mîine, acel banal mîine, față de care noi cu toții avem o atitudine neserioasă... Bănuiesc că și-ar fi chemat rudele și prietenii, s-ar fi împăcat cu cei certați, ar fi făcut acele mici și neînsemnate lucruri pe care le amîna mereu. Acele lucruri pentru care s-ar fi întristat dacă ar fi știut că zilele-i sunt numărate ...

Ce aș face eu?

Aș fi spus de mai multe ori și la mai mulți oameni – te iubesc.

Acum mă străduiesc să nu întîrzii acasă, să nu renunț la nimic din ceea ce s-ar putea transforma în bucurie și plăcere. În fiecare zi îmi spun că aceasta este o zi deosebită pe care o aștept cu nerăbdare.

REȚINE CÎTEVA REGULI care te vor ajuta să-ți trăiești viața din plin:

- Ține minte cei trei „*R*”: ***respectă-te, respectă-i pe alții, fă-te respectat;***
- Crede în Dumnezeu și ocrotește Natura;
- Dăruiește oamenilor ceea ce așteaptă cel mai mult de la tine și fă acest lucru cu plăcere;
- Nu crede tot ceea ce auzi;

- Când spui „te iubesc”, spune-o cu seriozitate;
- Când spui „îmi pare rău”, privește omul în ochi;
- Realizează visurile și idealurile tale, nu rîde de idealurile altora;
- Iubește profund și cu pasiune;
- Nu judeca oamenii din cauza rudelor, rudele sunt de la Dumnezeu;
- Vorbește lent dar gîndește repede;
- Contactează-ți permanent mama;
- Când pierzi ceva, ține bine minte lecția și învață din ea;
- Fii responsabil în toate acțiunile tale;
- Căsătorește-te cu o persoană cărei îi place comunicarea, cînd vei îmbătrîni, mai important va fi „sfatul”;
- Trăiește-ți viața în mod onorabil, vei fi pomenit de bine;
- Fă tot posibilul ca în casa ta să domine armonia;
- Fii amabil cu oamenii și grijuliu cu Pămîntul;
- Dacă cîștigi mulți bani. Folosește o parte din ei pentru a-i ajuta pe alții. Aceasta este cea mai mare satisfacție pe care ți-o pot da banii.
- **Nu trăi viața de parcă ai scrie ceva pe maculatură cu gîndul *voi copia apoi și voi corecta ceva dacă va fi necesar...* Gîndește-te și fii conștient de faptul că poți să nu dovedești.**

Larisa Cuznețov

GLOSAR

Actor – concept corelativ de ordine socială, instituție socială, interacțiune socială; în științele educației desemnează un individ capabil de comportamente relativ stabile, previzibile, al căror principiu relațional este dobândit în cadrul societății. Actorul reprezintă un individ care poate fi abordat ca subiect al cunoașterii, capabil de receptare, producere, prelucrare și transmitere a informației, valorilor (E. Stănculescu, 1996; T. Cozma, 200).

Adaptabilitatea familiei – capacitatea sistemului familial de a-și reechilibra modul de viață, de a-și modifica sau schimba structurile de putere, rolurile sociale, regulile de conviețuire în funcție de situațiile sociale concrete.

Agent educativ – concept ce desemnează orice actor/individ sau colectivitate, care participă în educație contribuind la formarea personalității acestuia. Deseori se utilizează ca sinonim al educatorului (E. Durkheim, 1922; Ph. Ariès, 1973; E. Stănculescu, 2002; M. Călin, 2003 et.al.).

Antropologie (pedagogică, socială, culturală, filosofică) – *o știință a convergenței și unității* (P. Erny, 1991); realizează un al doilea nivel de sinteză, procedând la comparații între diferite moduri de viață ale colectivităților umane pentru a desprinde principiile comune și constante. **Antropologia pedagogică** compară modalitățile de educație aplicate în colectivitățile umane, delimitând strategiile și principiile comune și constante (К. Д. Ушинский, 1948; Е. Н. Степанов, Л. М. Лузина, 2003).

Atitudine – fel de a se comporta, de a fi care reprezintă o anumită concepție. Poziția personalității față de un eveniment sau față de un aspect al realității. Stare de predispoziție pentru a acționa, a se comporta în diverse situații de viață în calitate de familist, părinte, cetățean.

Atitudini educative – *concept ce desemnează o stare mentală și neurofiziologică, constituită în experiență, care exercită o influență dinamică asupra individului, pregătindu-l să reacționeze într-un anumit mod la diverse situații și influențe* (P. Durning, 1995, p.108; G. Allport, 1981). P. Durning denotă faptul că mulți cercetători utilizează noțiunea într-o accepțiune apropiată de cea a conceptului *valoare educativă* (acesta posedă aceleași trei dimensiuni: evaluativă, afectivă, conotivă).

Asumpție – premisă minoră; act de asumare a unei responsabilități.

Coeziunea familiei – concept definit de D. M. Olson (1979) ce desemnează relațiile și legătura emoțională între membrii familiei.

Competența reprezintă *o contextualizare a achizițiilor de tipul cunoștințelor, priceperi și deprinderilor, acestea fiind utilizate într-un context anume* (P. Perrenoud, 1998; De Ketele J.-M., 1989; X. Roegiers, 1998; 2001).

Competențele parentale presupun mobilizarea unui ansamblu de resurse: cunoștințe, abilități, priceperi, experiențe, scheme, capacități ce-i permit părintelui să-și realizeze eficient rolurile sale în raport cu copilul.

Concept – idee generală care reflectă just realitatea.

Conceptie – ansamblu de reprezentări, de idei, care tind să îmbrățișeze toate fenomenele acestuia.

Conceptualizare – transpunerea unei teorii în concepte.

Copil-actor – concept utilizat frecvent în științele educației pentru a evidenția faptul că copilul nu este un *obiect pasiv*, pe care îl formează acțiunea educativă, ci reprezintă un *subiect*, apt de interacțiuni eficiente cu adulții, semenii și autoeducației.

Dilemă raționament ce plasează două alternative, dintre care trebuie aleasă numai una (deși ambele pot duce la un rezultat pozitiv).

Eclectism în educație – în cultura umană se cunoaște filosofia eclectică a lui Cicero, Școala filosofică fondată de V. Cousin; eclecticismul în psihoterapie presupune depășirea limitelor impuse de adevărul strictă la o școală (C. B. Opan, 1997; M. Zlate, 2001). În accepțiunea noastră – îmbinarea într-un sistem coerent a unor teze, idei obiective, metode de formare-educare, provenite și selectate din diferite sisteme de gândire, educație, pe care le-am structurat într-o nouă organizare.

Enculturație – reprezintă în esență un proces educativ prin care un grup uman cultivă generațiilor în creștere – valori, virtuți în scopul integrării sociale. Enculturația se desfășoară în cadrul formal-nonformal-informal.

Ethos pedagogic – concept cuprinzător care desemnează ansamblul valorilor, atitudinilor educative pe care actorii le utilizează în practicile educative cotidiene (P. Bourdieu, J. Passeron, 1964; E. Stănculescu, 2003).

Etnografia – termen utilizat frecvent în științele educației; el denotă stadiul inițial al cercetării, care se realizează prin contactul direct cu realitatea, realizându-se interviuri, înregistrări audio-vizuale, pe baza cărora se elaborează descrieri, clasificări, monografii.

Etnologia – termenul a fost utilizat pentru prima dată de Chavanes (1787) într-un eseu cu privire la educația intelectuală și dezvoltarea științei, apoi a fost preluat de C. Lèvi-Strauss (1958), care considera etnografia, etnologia și antropologia drept 3 niveluri succesive de sinteză și de abstractizare ale aceluiași domeniu în cadrul unei științe. În accepțiunea noastră, un prim nivel al sintezei ce urmează refacerea, reconstruirea vieții familiale.

Habitus primar – concept ce desemnează caracteristicile unui individ sau grup obținut printr-o muncă pedagogică primară, fără antecedente. Familia reprezintă *agentul unei acțiuni pedagogice primare, care fixează în individ habitusul primar* (Bourdieu Passeron, 1970, p.197-198). *Habitus* reprezintă traducerea latină a termenului

grec *hexis*, aplicat de Aristotel pentru a desemna *dispozițiile dobândite ale corpului și sufletului*, prezent în multe concepții filosofice (d'Aquino, Hegel, Husserl etc.), acest concept a fost adus în științele educației (sociologia educației de E. Durkheim și M. Mauss pentru a explica caracterul sistematic, coerent și continuu al acțiunilor individului socializat (E. Stănculescu, 1996).

Organigramă – reprezentare schematică, redare grafică a structurii organizatorice a unui fenomen, instituții.

Paradigmă educațională – model, exemplu (din lat. paradigma). Științele educației se consideră știință a paradigmatelor (C. Bîrzea, 1998). Cercetătorii în domeniul științelor educației consideră că *paradigmele pot exista pentru toate problemele-cheie ale educației: mijloacele, relațiile educative, metode, funcțiile educației, raportul natură-cultură etc.* [14, p.103] și desigur în educația pentru familie.

Reechilibrarea stilului de viață – sintagma a fost aplicată de A. Marlaft, D. Gordon (1985) și S. George (1988) pentru a desemna schimbarea stilului de viață într-o direcție benefică. În lucrare utilizăm sintagma *reechilibrarea modului de viață*.

Toleranța culturală, etnică și religioasă reprezintă manifestări definitorii ale conștiinței identității și proprietății în raport cu alteritatea, definită în baza principiului fundamental al educației moderne, ce rezidă în înțelegerea lumii ca unitate și a omului ca entitate integralizată în lume; relația omului cu Natura și Cosmosul cu Divinitatea și cu Sine însuși (VI. Pâslaru, 2004).

Tratat – lucrare cu caracter special, în care sunt expuse metodic problemele fundamentale ale unei discipline (DEX, p.1107).

Sistem – ansamblu de elemente interdependente ce constituie un întreg organizat, care stabilește ordinea într-un domeniu; mod de organizare a unui proces.

Structură arhitectonică în sens de îmbinare artistică a elementelor constitutive ale unei construcții [66, p.61].

Valori familiale – standard de evaluare/apreciere a propriului comportament în cadrul familiei și față de familie; valorile familiale pot fi spirituale și materiale. Resursele umane părinții, bunicii, copiii, de asemenea, reprezintă valori umane.

ANNOTATION

Treatise of education for family. Pedagogics of family

The treatise consists of three volumes:

- I. Theoretical and methodological bases of education for family
- II. Pedagogics of family
- III. Content of education for family.

The present research is dedicated to one of the most actual problems of contemporaneity – formation of the family culture through education for family (EF).

Theoretical and methodological bases of EF are presented in the book, worked out in the accordance with the principles of postmodernist, interactive pedagogies also system – role theory of formation of the personality on the basis of synergetic mechanism of optimization of the family upbringing through the education of children, pupils and parents.

The work summerizes pedagogical, ethico-philosophical epistemological and historico-anthropological bases of family development, family upbringing, preparation of the rising generation for the family life, showing the possibilities of fulfillment of philosophic and axiological education in the organic unity of the formation of the personality of the future competent family man and effective parent.

On this basis the author systemizes and develops the peculiarities, regularities and principles of EF, substantiates and works out pedagogical classification of the family, paradigm of EF conditions and principles of democratization of family relationship, the model of the family, based on the culture of tolerant interrelation.

In this connection the role of the family, school and society is being recomprehended, the definition to such notions as family, family upbringing, the culture in the family, pedagogical ethos of the family, education for the family have been given.

The results got in the process of research and theoretical modeling having experimental verification are instilled in the pedagogical activity of educational institutions, public organizations of the Republic also elaborating the curriculum of EF for all the stages of the system of education (elementary, primary, gymnasium, lyceum, University) and for parents; technologies of upbringing, formation, assessment of the competence and valuable orientations of children-pupils-students-parents.

The analysis and comparison of the elements of pedagogical culture of the family with the process of EF, which is realized on the basis of the given curriculum, has let us determine the importance of interrelation of these three generations and the three cultures (postfigurative, cofigurative, prefigurative) in the harmonization of the way of human life, which is founded in the family.

Key words: family, marriage education for family, family education, sense of family, sense of childhood, effective family man, effective parent, problems of modern life, new trends in education, behavioral model, interfamily midst, family culture, pedagogical ethos of the family, prefigurative culture, cofigurative culture, postfigurative culture, value, valuable orientation, deontology cooperation, formal-nonformal-informal education, social integration, curriculum object-subject-partner, the culture of tolerance, pedagogical model, conceptual bases, parent competence, competent family man, system of EF, theoretical and methodological bases.

BIBLIOGRAFIE

1. **Allport, G.** *Structura și dezvoltarea personalității.* – București: EDP, 1981, 580 p.
2. **Andrei, P.** *Filosofia valorii. Opere sociologice.* – București: Ed. Academiei, 1973, 187 p.
3. **Antonesei, L.** *O introducere în pedagogie. Dimensiunile axiologice și transdisciplinare ale educației.* – Iași: Polirom, 2002, p.29-53.
4. **Arhip, A., Papuc, L.** *Noile educații – imperative ale lumii contemporane.* – Chișinău: „Tipografia centrală”, 1996, 142 p.
5. **Ariès, Ph.** „*L'Évolution des rôles parentaux*” in *Famille d'aujourd'hui, Actes du colloque consacré à la Sociologie de la Famille.* – Bruxelles: Éditions de l'Institut de Sociologie, Université Libre de Bruxelles, 1963 (17,18,19 mai), p.4-17.
6. **Ariès, Ph.** *L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien.* Régime 2-ème édition. – Paris: Éditions de l'Institut de Sociologie, 1973 (prima ed.), 1960, 305 p.
7. **Aristotel.** *Metafizica.* – București: Editura IRI, 1996, p.17-34.
8. **Babanski I.K.** *Optimizarea procesului instructiv-educativ.* (tr. de A. Comerzan). – Chișinău: Lumina, 1984, 200 p.
9. **Ballion, R.** *Les Consommateurs d'école. Stratégies éducatives des familles.* – Paris: Strock, 1982, p.215-263.
10. **Berge, André.** *Profesiunea de părinte.* – București: EDP, 1977, 192 p.
11. **Berger, G.** *Omul modern și educația sa.* – București: EDP, 1973, p.29-34; 43-45.
12. **Biblia.** *Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament.* – Minsk: Picorp, 1994, 1223 p.
13. **Bîrzea, Cezar.** *L'éducation dans un monde en transition: entre postcomunisme et postmodernisme //* în *Perspectives*, vol.XXVI, nr.4, décembre. – Paris, 1996, p.721-730.
14. **Bîrzea, Cezar.** *Arta și știința educației, R.A.* – București: EDP, 1998, 218 p.

15. **Bochenski, J.M.** *Ce este autoritatea?* – București: Humanitas, 1992, 214 p.
16. **Bodrug, V., Saca, S. et. al.** *Gender și educație: Note de curs.* – Chișinău: CEP USM, 2001, p.20-27.
17. **Bodrug-Lungu, V.** *Violența prin prisma gender.* – Chișinău: CEP USM, 2003, 105 p.
18. **Bogdea, D.** *Educația pentru familie* // Revista Didactica-Pro. – Chișinău, 2002, aprilie, Nr.2(12), 2002, p.13-19.
19. **Bourdieu, P., Passeron, J.C.** *Les Héritiers. Les étudiants et la culture.* – Paris: Les Éditions de Minuit, 1964, p.17-56.
20. **Bronfenbrenner, U.** *The Ecology of Human Development.* – Cambridge: Harvard University Press, 1979, p.2-21.
21. **Bontaș, I.** *Pedagogie (ediția a III-a).* – București: EDP, 1997, 315 p.
22. **Brière, P.** *La Pensée féministe sur la maternité.* – Institut Québécois de la Recherche sur la Culture, 1987, p.63-67.
23. **Bucun, N. Musteață, S., Guțu, Vl., Rudic, Gh.** *Bazele științifice ale dezvoltării învățământului în Republica Moldova.* – Chișinău: Prometeu, 1997, 397 p.
24. **Bujor, N.M.** *Comorile sufletesti.* – Chișinău: Lyceum, 1996, 190 p.
25. **Bunescu, Gh.** (coord.). *Educația părinților – strategii și programe.* – Chișinău: Lumina, 1995, 174 p.
26. **Cantemir, Dm.** *Descrierea Moldovei.* – București: Ed. „I. Creangă”, 1978, p.20-47.
27. **Capra, F.** *The Web of Life.* – Londra: Harper Collins, 1996, p.3-12; 29-43.
28. **Catechism.** *Învățătură de credință creștină ortodoxă.* – Cluj, 1993, 447 p.
29. **Călin, Marin.** *Filosofia educației. Antologie.* – București: Aramis, 2001, 287 p.
30. **Călin, Marin.** *Teoria și metateoria acțiunii educative.* – București: Aramis, Print. S.R.L., 2003, 207 p.
31. **Cemortan, S.** *Teoria și metodologia educației verbal-artistice a copiilor.* – Chișinău: CEP „I. Creangă”, 2001, 202 p.

32. **Cemortan, S.** *Curriculumul educației copiilor în instituțiile preșcolare de diferite tipuri.* – Chișinău: Lyceum, 1997, 270 p.
33. **Cemortan, S.** *Evaluarea la debutul școlarității.* – Chișinău: I.Ș.E., 2003, 129 p.
34. **Cerghit, I.** *Metode de învățământ.* – București: EDP, 1980, p.17-38; p.220-223.
35. **Cerghit, I.** *Mijloace de învățământ și strategii didactice. Curs de pedagogie.* – București: EDP, 1988, 189 p.
36. **Cernichevici, S.** *Educație și eros (ghid pentru educatori, părinți și tineri).* – Iași: Polirom, 2001, 143 p.
37. **Chihaiia, L., Cifor, L. et.al.** *Dicționar enciclopedic.* – București: Cartier, 2003, 1674 p.
38. **Ciofu, C.** *Interacțiunea părinți – copii.* – București: Editura Medicală Amaltea, 1998, 218p.
39. **Clarke, P.** *Comunități de învățare: școli și sisteme.* – București: Arc, 2002, 189 p.
40. **Clement, E.** *Filosofia de la A – Z, Dicționar enciclopedic de filosofie.* – București: All, 2000, 571 p.
41. **Codul familiei al Republicii Moldova.** – Chișinău, 2003, 78p.
42. *Coordonatele social-politică, cultural-istorică și normativ-pedagogică ale educației pentru toleranță în Republica Moldova, Pâslaru VI.* În suplimentul revistei de teorie și practică educațională „Didactica Pro...”. – Chișinău, 2004, p.3-11.
43. **Cosma, T.** *Ședințele cu părinții în gimnaziu.* – Iași: Polirom, 2001, 173 p.
44. **Crețu, V., Avornic, Gh. et. al.** *Bazele Statului și Dreptului Republicii Moldova.* – Chișinău: Cartier, 1997, 352 p.
45. **Crețu, C.** *Curriculum diferențiat și personalizat.* – Iași: Polorom, 1998, p.5-29.
46. **Crișan, Al., Guțu, Vi.** *Proiectarea curriculumului de bază / ghid metodologic.* – Cimișlia, 1997, 127 p.
47. **Cristea, S.** *Dicționar de pedagogie.* – Chișinău-București: Litera, 2000, 398 p.

48. **Cristea, S.** *Conceptele-cheie în pedagogie.* – Chișinău: Revista Didactica-Pro, nr.1(5), II, 2001, p.13-21.
49. **Cristea, S.** *Fundamentele științelor educației.* – Chișinău: Litera Educațional, 2003, 240 p.
50. **Cucoș, C.** *Pedagogie.* – Iași, Polirom, 1996, 230 p.
51. **Cucoș, C.** *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice.* – Iași: Polirom, 1999.
52. *Culegerea „Tu și corpul tău”, Pentru un nou secol. O carte despre și pentru femei.* – Chișinău: Litera, 2001, 356 p.
53. **Curriculum Național.** *Planurile de învățămînt (pentru învățămîntul primar, gimnazial, mediu general și liceal), anul de studii 2003-2004.* – Chișinău: Lyceum, 2003, 75 p.
54. **Cuznețov, Larisa.** *Etica educației familiale.* – Chișinău: CEP ASEM, 2000, 297 p.
55. **Cuznețov, Larisa.** *Dimensiuni psihopedagogice și etice ale parteneriatului educațional.* – Chișinău: CEP UPS „I. Creangă”, 2002, 107 p.
56. **Cuznețov, Larisa.** *Curriculum Educația pentru familie.* – Chișinău: Museum, 2004, 280 p.
57. **Cuznețov, Larisa; Banuh, N.** *Filosofia educației.* – Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2004, 230 p.
58. **Cuznețov, Larisa.** *Jocul copilului și cultura educației familiale.* – Chișinău: CEP USM, 2007, 184 p.
59. **Dafinoiu, I.** *Personalitatea.* – Iași: Collegium, Polirom, 2002, 244 p.
60. **Debesse, M.** *L'adolescent in Enciclopedy de psihologie, vol.1.* – Paris, 1962, 231 p.
61. **Dewey, John.** *Democrație și educație.* – București: EDP, 1980, p.17-49; 81-92.
62. **Dewey, John** *Fundamente pentru o știință a educației.* – București: EDP R.A., 1992, p.38-48; 117-129.
63. **De Ketele, J.-M.** *Les compétences en première candidature.* (Rapport de la journée de l'enseignement secondaire du 15 octobre 1997). – Louvain-la-Neuve: IPM, 16-25.

64. **De Landsheere, V.**, *L'éducation et la formation*, Presses Universitaires de France. – Paris, 1992, p.119-121.
65. **Delors, J.** (coord.). *Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în sec.XXI.* – Iași: Polirom, 2000, p.68-75.
66. *Dicționar explicativ al limbii române*, Univers enciclopedic, Academia Română – Institutul de Lingvistică „Iorgu-Iordan”, Ediția a II-a. – București, 1998, 1192 p.
67. **Didier, J., Larousse.** *Dicționar de Filosofie. Univers Enciclopedic.* – București, 1998, 371 p.
68. **Dolean, I.; Dolean, D.D.** *Meseria de părinte.* – București: Aramis, 2002. p.96.
69. **Donzelot, J.** *La Police de familles.* – Paris: Les Éditions de Minuit, 1977, p.37-49.
70. **Durning, P.** *Éducation familiale* în F. Champy și Chr. Etévé (dir), Dictionnaire encyclopédique de l'education et de la formation. – Paris: Nathan, 1994, p.331-334.
71. **Durning, P.** *Éducation familiale. Acteurs, processus et enjeux.* – Paris: PUF, 1995.
72. **Durkheim, E.** *Educație și sociologie.* – București: EDP, 1980, p.109-145.
73. **Enăchescu, C.** *Psihosexologie.* – București: Universal DALSJ, 2000, p.17-38.
74. **Engels, Fr.**, *Originea familiei, a proprietății private și a statului; Marx, K., Engels, Fr., Opere alese*, vol.21.
75. **Engels, Fr.** *Opere alese*. Vol.3. – Chișinău, 1979, p.263-312.
76. **Espinoza, O.; Le Camus, J.** *Les Relations interpersonnelles précoces, în H. Malewska-Peyre și P.Tap (dir). La Socialisation de l'enfance à l'adolescence.* – Paris: PUF, 1991, p.15-23.
77. *Femeile și Bărbații în Republica Moldova /Culegere statistică.* – Chișinău: Tipografia S.A. Crio, 2004, 98 p.
78. **Flandrin, J.-L.** *Famille, parenté, maison, sexualité dans l'ancienne société.* – Paris: Hachette, 1976, p.17-19.

79. **Fromm, E.** *Texte alese. Arta de a iubi.* – București: EDP, 1983, p.17-59.
80. **Galli, N.,** *Educazione familiare e sollicita compressa.* – Milano: Vita e Pensiero, 1991, p.7-20.
81. **Ghibu, O.** *Despre educație.* – București: Ed. M.Preda, ediția a III-a, 1995, p.78.
82. **Gîlcă, B.** (coord.) (adaptat **Bodrug V., Gorceag L.,** et. al.). *Manual de educație pentru viața de familie,* Universitatea „J. Hopkins”, SUA. – Chișinău, Ediția a II-a, 2002, 365 p.
83. **Golu, P., Verza, E., Zlate, M.** *Psihologia copilului.* – București: EDPRA, 1992, 210 p.
84. **Granaci, L., Granaci, M., Cuznețov, Larisa et. al.** *Dragostea, Viața, Familia.* – Chișinău: Epigraf, 2000, 309 p.
85. **Grebennikov, I.V.** *Etica și psihologia vieții de familie.* – Chișinău: Lumina, 1986, 280 p.
86. **Guțu, Vi., Silistraru N., Platon C.** et. al. *Teoria și metodologia curriculumului universitar.* – Chișinău: CEP USM, 2003, 234 p.
87. **Guțu, Vi.** *Obiectivele educaționale: clarificări conceptuale și metodologice.* – Chișinău: Revista Didactica-PRO, nr.6, 2001, p.34-42.
88. **Grant, Wendy.** *Rezolvarea conflictelor.* – București: Teora, 1997, 133 p.
89. **Holban, I., Haguiman, A.** *Puncte de sprijin în cunoașterea individualității elevilor.* – București: EPF, 1972, 181 p.
90. **Illich, Ivan.** *Une société sans école.* – Seuil – Paris, 1971, p.76-83; 83-92.
91. **Ionescu, A.** *Psihologia familiei. Normalitatea și psihopatologia familială.* – București: EDP, 1985, p.21-43.
92. **Isambert-Jamati, V.** *Solidarité fraternelle et réussite sociale.* – Paris: Éditions L'Harmattan, 1995, p.70-93.
93. **Joita, E.** *Eficiența instruirii.* – București: EDPRA, 298 p.
94. **Joita, E.** *Management educațional. Profesorul – manager: rolul și metodologie.* – Iași: Polirom, 2000, 232p.

95. **Joia, E.** *Educația cognitivă, Collegium.* – Iași: Polirom, 2002, 243 p.
96. **Jude, I.** *Psihologie școlară și optim educațional.* – București: EDPRA, 2002, 362 p.
97. **Kant, Im.,** *Tratat de pedagogie.* – Iași: Agora, 1992, p.14-117.
98. **Kellerhals, J., Roussel, L.** *Les Sociologies face aux mutations de la famille; in L'Année sociologique, vol.37, 1987, p.15-44.*
99. **Knowles, M.S.** *The art and Science of helping Adults learning.* – San Francisco: Jossey bass, 1984.
100. **Kotarbinski, T.** *Tratat despre lucrul bine făcut.* – București: EDP, 1976, p.31-71.
101. **L uis Lavelle.** *Traite de valeurs, v.1, PUF, 1951, 631 p.*
102. **Lemieux, D.** *Les Petits innocents, L'enfance en Nouvelle – France, Québec, Institut Québécois de Recherche sur la Culture, 1985, p.51-83.*
103. **Levi-Strauss, C.** *Antropologie structurale.* – București: Politică, 1997, p.31-49.
104. **Mause, L. De.** *The History of Childhood.* – New York, 1974, p.17-38.
105. **Mândăcanu, V. Banuh, N.** (coord.), *Filosofia educației – imperative, căutări, orientări.* – Chișinău: Catamix, 1997, 365 p.
106. **Mândăcanu, V.** *Etica pedagogică.* – Chișinău: Lyceum, 2001, 243 p.
107. **Mândăcanu, V.** *Bazele tehnologiei și măiestriei pedagogice.* – Chișinău: Lyceum, 1997, 358 p.
108. **Mândăcanu, V.** *Arta comportamentului moral.* – Chișinău: Baștina-Radog S.R.L., 2004, 203 p.
109. **Maslow, A.H.** *Motivation and personality, 2nd. Ed. New-York-Londonm 1970, 386 p.*
110. **Mead, M.** *Le Fossé des generations (tr. fr.).* – Paris: Denoël, 1970,1971, p.49-83.
111. **Merton, R.K.** *Élements de theorie et de methode sociologique (tr. fr. 1949).* – Paris: Plon, 1965, p.92-120.
112. **Mija, V., Parlicov, E., Pâslaru, V.** *Curriculum la dirigenție.* – Chișinău: Lyceum, 2003, 35 p.

113. **Mimoum, S.; Étienne, R.** *Dragostea și sexualitatea adolescenților*. Ed. Lucman, 2001, 175 p.
114. **Miroiu, M.** *Gen și educație*. – București, 2001, p.17-19; p.29-38.
115. **Montandon, C.** *L'École dans la vie des familles*. – Genève: Département de l'instruction Publique, 1991, p.47-63.
116. **Morval, M.V.G., Biron, G.** *Éducation et famille*, Bruxelles, De Boeck – Wesmael, 1994, p.86-103.
117. **Mitrofan, I., Mitrofan, N.** *Familia de la A ... la Z. Mic dicționar al vieții de familie*, București, 1991, p.3-79.
118. **Mitrofan, I.** *Terapia unificării: o nouă psihoterapie experiențială, în Psihologia la răspîntia mileniilor*. Flate M. (coord.). – București: Polirom, p.390-431.
119. **Narly, C.** *Texte pedagogice (Antologie)*. – București: EDP, 1980, p.17-29, 34-43.
120. **Narly, C.** *Pedagogie generală*. – București: EDP, 1996, 528 p.
121. **Nicola, I., Fărcaș, D.** *Teoria educației și noțiuni de cercetare pedagogică*. – București: EDP, 1993, 131 p.
122. **Nicola, I.** *Tratat de pedagogie școlară*. – București: EDP, R.A., 1996, 485 p.
123. **Niskier, A.** *Filosofia educației*. – București: Ed. Economică, 2000, 368 p.
124. **Neacșu, I.** *Instruire și învățare*. – București: EDP, 1999, 282 p.
125. **Neculau, A.** *26 de teste pentru cunoașterea celuilalt*. – Iași: Polirom, 1997.
126. **Negură, A., Papuc, L., Pâslaru, VI.** *Curriculum psihopedagogic universitar de bază*. – Chișinău, 2000, p.17-49.
127. **Nemov, R.S.** *Psihologie*. – Chișinău, 1993, 300 p.
128. **Noica, C.** *Devenirea întru ființă*. – București: EDP, 1981, 317 p.
129. **Not, L. et. al.** *Une science spécifique pour l'éducation?* – Toulouse, Université de Toulouse, Le Mirail, 1984 a, p.155-159.
130. **Olson, D.H.; Sprenkle, D.H.; Russell, C.S.** „*Circumplex Model of Marital and Family Systems: Cohesion and Adaptability Dimensions, Family Types, and Clinical Applications*” || Family Process, nr.18, 1979, p.3-28.

131. **Parsons, T., Bales, R.F. et.al.** *Family, Socialization and Interaction Process*. – Illinois, The Free Press, Ghencoe, 1995, p.17-21.
132. **Patrașcu, D.; Ursu, A.; Jinga, I. et. al.** *Managementul educațional preuniversitar*. – Chișinău: Arc, 382 p.
133. **Patrașcu, D., Patrașcu, L. et. al.** *Metodologia cercetării și creativității psihopedagogice*. – Chișinău: Știința, 2003, 251 p.
134. **Pănișoară, Ion-Ovidiu.** *Comunicarea eficientă*. – Iași: Polirom, 2003, 219 p.
135. **Pâslaru, V., Draguțan, A. et. al.** *Atitudini fundamentale*. – Chișinău: Cartier Educațional, 1998. 40 p.
136. **Pâslaru, Vi.** *Principiul pozitiv al educației*. – Chișinău: Civitaș, 2003, 320 p.
137. **Percheron, A.** *Le Domestique et le politique*. // *Revue Francaise de Science Politique*, vol.1, 1985, p.5-35.
138. **Peters, R.S.** *Etica și educația*. – București: EDP, 1997, p.7-27; 105-111.
139. **Piajet, J.** *Psihologie și pedagogie*. – București: EDP, 160 p.
140. **Piajet, J.** *Înțelepciunea și iluziile filosofiei*. – București: Ed. Științifică, 1970, 254 p.
141. **Piajet, J.** *L'epistemologie de relations interdisciplinaires*. // *L'interdisciplinarite*. – Paris: OCDE, 1972 b, p.130-146.
142. **Piajet, J.** *Psihologia inteligenței*. – București: Ed. Științifică, 1984, 264 p.
143. **Platon, C.** *Serviciul psihologic școlar*. – Chișinău: Epigraf, 2001, 167 p.
144. **Popescu-Neveanu, P.** *Dicționar de psihologie*. – București: Albatros, 1978, p.119-251.
145. **Popescu-Neveanu, P.** *Psihologie*. – București: EDP, 1994, p.23-129.
146. **Pourtois, J.-P.** *L'Éducation familiale // în Revue Française de Pédagogie*. – Paris, 1989, p.65-101.
147. **Pospai, A.** (coord.). *Schițe din istoria psihologiei*. – Chișinău: Lumina, 1994.

148. *Programa pentru școala medie. Etica și psihologia vieții de familie.* – Chișinău: Lumina, 1987, 35 p.
149. **Rășcanu, R.** *Psihologia sănătății: de la credințe și explicații la sisteme de promovare a ei // culeg. Psihologia la răspîntia mileniilor.* – Polirom, 2001, p.200-229.
150. **Roegiers, H.** *Manualul școlar și formarea competențelor în învățămînt.* – Chișinău: Revista Didactica-Pro, nr.2 (6) aprilie, 2001, p.29-37.
151. **Rocheach, M.** *The nature of Human Values.* – New-York: Free Press, 1973, p.31-45.
152. **Rollet, C.** *L'Enfance – un bien national? Approche historique,* în Fr. de Singly (dir). – Éditions La Découverte, 1991, p.310-319.
153. **Rousseau, J.-J.** *Emil sau despre educație* (tr. Gh. Adămescu). – București: EDP, 1956, p.29-57.
154. **Rudică, T.** *Familia în fața conduitelor greșite a copilului.* – București: EDP, 1981, 229 p.
155. **Savater, F.** *Întrebările vieți.* – Chișinău: ARC, 2000, p.3-31.
156. **Segalen, M.** *Sociologie de la famille.* – Paris: Armand Colin, 1981, p.23-104.
157. **Segalen, M.** *Sociologie de la famille.* – Paris: Armand Colin, 1996, 292 p.
158. **Senge, P.** *The Fifth Discipline.* – Londra: Century Business, 1990, p.17-29.
159. **Silistraru, N.** *Dinamica și funcționalitatea dimensiunilor educației.* – Chișinău: CEP UPS „I. Crenagă”, 2001, 226 p.
160. **Silistraru, N.** *Etnopedagogia.* – Chișinău: USM, 2003, 267p.
161. **Silistraru, N.** *Vademecum în pedagogie.* – Chișinău: USM, 2004, 167 p.
162. **Singly, P.** *La Famille: L'Etat de davoit.* – Paris: Editions La Deconverte, 1991, p.311-318.
163. **Slavici, I.** *Educațiunea rațională.* – București, Biblioteca „Minerva” nr.45, 1999, p.36-38.
164. **Slavici, I.** *Despre educație și învățămînt.* – București: EDP, 1967, 263 p.

165. **Spătaru, T.** *Probleme ale dezvoltării durabile în societatea tranzitivă.* – Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2003, 195 p.
166. **Spătaru, T.** *Ecologie socială.* – Iași: Pan Europe, 2003, p.211.
167. **Spencer, H.** *Eseuri despre educație, (tr. de M.Rădulescu).* – București: EDP, 1973, p.10-29.
168. **Stanciu, I.Gj.** *Istoria pedagogiei.* – București: EDP, 1993, p.162.
169. **Stănciulescu, E.** *Teorii sociologice ale educației.* – Iași: Collegium, Polirom, 1996, p.215.
170. **Stănciulescu, E.** *Sociologia școlii.* – Iași: Collegium, Polirom, 1997, p.202.
171. **Stănciulescu, E.** *Sociologia educației familiale.* – Iași: Collegium, Polirom, 1997, p.268.
172. **Stănciulescu, E.** *Sociologia educației familiale.* – Iași: Collegium, Polirom, 2002, vol.1, 268 p.
173. **Stănciulescu, E.** *Sociologia educației familiale.* – Iași: Collegium, Polirom, 2002, vol.2, 415 p.
174. **Stern, M.** *Educarea părinților în lume.* – București: EDP, 1995, p.7-17.
175. **Stoica, C.** *Educație și comportament.* – București: EDP, R.A., 1998, 146 p.
176. **Stoica, M.** *Pedagogie și psihologie.* – Craiova: Gh.Alexandru, 2002. 279 p.
177. **Șoitu, L.** *Comunicare și acțiune.* – Iași: E.I.E., 1997, 169 p.
178. **Șuteu, T.; Fărcaș, V.** *Aprecierea persoanei.* – București: Albatros, 1982, 237 p.
179. **Terrisee, B.; Trottier, E.** *Atitudes educatives, origines ethniques et classes sociales.* – Paris: Sorbonne, 1994, p.4-13.
180. **Telleri, F.** *Pedagogia familiei.* – București: EDPRA, 2003, 98p.
181. **Văideanu, Gh.** *Modernizarea învățământului superior.* – București: Șt. Pedag., 1973, 300p.
182. **Văideanu, Gh.** *Ghid pentru profesorii.* – București: EDP, 1982, 356p.
183. **Văideanu, Gh.** *Educația la frontiera dintre milenii.* – București: Ed. Politică, 1988, p.217-235.

184. **Vlas, V. G.** *Psihologia vîrstelor și pedagogică.* – Chișinău: Lumina, 1992, 224 p.
185. **Vlăsceanu, L.** *Decizie și inovație în învățămînt.* – București: EDP, 1989, 322 p.
186. **Wolfolk, E.A.** *Educational Psychology.* – New York, 1990, p.5-21; 29-38.
187. **Zani Bruna; Palmonari A.** (coord.). *Manual de psihologia comunității.* – Collegium: Polirom, 2003, 420 p.
188. **Ziglar, Z.** *Secretul căsniciei fericite.* – București: Curtea Veche, 2001, p.9-11, 17-20, 34-43.
189. **Zlate, M.** *Psihologia la răspîntia mileniilor.* – București: Polirom, 201, 431p.
190. **Айзенк, Ганс.** *Язык счастья.* – Москва: Эксмо-Пресс, 2002, 312 с.
191. **Анастаси А.** *Психологическое тестирование.* – Москва: Педагогика, 1982 в 2-х томах, 1 т., 316 с.
192. **Андреева Г.М.** *Социальная психология.* – Москва: МГУ, 1980, 415 с.
193. **Андреева Г.М.** *Психология социального познания.* – Москва: Аспект Пресс, 2000, 288 с.
194. **Азаров Ю.Т.** *Искусство воспитания.* – Москва: Просвещение, 1985, 225 с.
195. **Азаров Ю.Т.** и др. *Методика воспитательной работы: Учебное пособие для студентов педагогического института (ред. Л.И. Рувинского).* – Москва: Просвещение, 1989, 335 с.
196. **Ананьев Б.Г.** *Человек как предмет познания.* – Москва, 1968, 339 с.
197. **Ананьев Б.Г.** *О проблемах современного человекознания.* – Москва: Наука, 1979, 380 с.
198. **Афанасьева Т.Н.** *Семья.* – Москва: Просвещение, 1984, 192 с.
199. **Ахмеджанов Э.П.** *Психологические тесты.* – Москва: Лист, 1996, 318 с.
200. **Бабанский Ю.К.** *Проблемы повышения эффективности педагогических исследований.* – Москва: Педагогика, 1982, 192 с.

201. **Баркан А.** *Практическая психология для родителей.* – Москва: Аст-Пресс, 2000, 429 с.
202. **Белозуб Г.** *Брак. От рассвета до заката.* – Санкт-Петербург: Питер, 2002, 187.
203. **Берн Э.** *Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений. (перевод с англ.).* – Ленинград: Лениздат, 1992, 399 с.
204. **Берн Э.** *Транзакционный анализ и психотерапия.* – Санкт-Петербург: Братство, 1994, 220 с.
205. **Бим-Бад Б.М., Днепров Э.Д., Корнетов Г.Б.** *Мудрость воспитания.* 2-ое дополн. изд. – Москва: Педагогика, 1989, 298 с.
206. **Бим-Бад Б.М.** *Педагогическая антропология.* – Москва: Педагогика, 1998, с.38-56.
207. **Блонский П.И.** *Избранные педагогические произведения.* – Москва: Просвещение, 1964, 547 с.
208. **Бодалев А.А.** *Восприятие и понимание человека человеком.* – Москва: МГУ, 1982, 200 с.
209. **Болбочану А., Бен Цви Литан Роза.** *Путь к родительской успешности.* – Кишинэу, UPS „I. Creangă”, 2003, 64 с.
210. **Божович Л.И.** *Личность и ее формирование в детском возрасте. Психологическое исследование.* – Москва: Просвещение, 1968, 464 с.
211. **Волков К.Н.** *Психологи о педагогических проблемах.* – Москва: Просвещение, 1981, 127 с.
212. **Варга А.Я.** *Системная семейная психотерапия: Краткий лекционный курс.* – Москва: Речь, 2001, 144 с.
213. **Выготский Л.С.** *Собрание сочинений в 6-ти томах.* – Москва: Педагогика, 1984, т.4, 431 с.
214. **Выготский Л.С.** *Собрание сочинений в 6-ти томах.* – Москва: Педагогика, 1998, т.3, 365 с.
215. **Выготский Л.С.** *Собрание сочинений в 6-ти томах.* – Москва: Педагогика, 1998, т.6, 396 с.

216. **Газман О.С.** *Потери и обретения. Воспитание в школе после 10 лет перестройки* || *Первое сентября*. 1995, 21 ноября.
217. **Гальперин П.Я.** *Введение в психологию*. – Москва: МГУ, 1976, 150 с.
218. **Гамезо М.В., Домашенко И.А.** *Атлас по психологии*. – Москва: Просвещение, 1986, 270 с.
219. **Гребенников И.В.** *Основы семейной жизни*. – Москва: Просвещение, 1991, 156 с.
220. **Гребенников И.В., Ковинько Л.В.** *Хрестоматия по этике и психологии семейной жизни*. – Москва: Просвещение, 1987, 271 с.
221. **Гитин В.Г.** *Мужчина, Антология*. – Москва: Торсинг, 2002, 557 с.
222. **Гитин В.Г.** *Женщина, Антология*. – Москва: Торсинг, 2002, 540 с.
223. **Гуревич К.М.** *Психологическая диагностика: проблемы и исследования*. – Москва: Педагогика, 1981, 231 с.
224. **Джайнотт Х.Д.** *Родители и дети* | Пер. с англ. – Москва, 1986, с.38-52.
225. **Джешевская, М.А.** *Установки коммуникативного поведения*. – Москва: Мысль, 2000, 191 с.
226. **Добрынин Н.Ф.** *Возрастная психология*. – Москва: Просвещение, 1965, 296 с.
227. **Донцов И.Л.** *Самовоспитание личности*. – Москва, 1984, 284 с.
228. **Донченко Е.А., Титаренко Т.М.** *Личность. Конфликт. Гармония*. – Киев: Украина, 1989, 173 с.
229. **Дубровина И.В.** *Школьная психологическая служба*. – Москва: Педагогика, 1991, 357 с.
230. **Дюбуа, Жан.** *Педагогика*. – Варшава, 1998, 102 с.
231. **Жуковская В.И.** *Беседы о воспитании*. – Минск: Народная асвета, 1975, 141 с.

232. **Зацепин В.И.** *Брак и семья в хрестоматии Психология семьи (ред. Райгородского Д.Я.).* – Самара: Бахрах-М, с.3-35, 2002.
233. **Збаровский В.С., Рудик Г.А.** *Андрагогика. Учебное пособие.* – Санкт-Петербург, 1991, 103 с.
234. **Зидер Р.** *Европейская семья в хрестоматии Психология семьи (ред. Райгородского Д.Я.).* – Самара: Бахрах-М, 2002, с.169-213.
235. **Зязюн И.А.** *Основы педагогического мастерства.* – Москва: Просвещение, 1988, 299 с.
236. **Кан-Калик В.А.** *Учителю о педагогическом общении.* – Москва: Просвещение, 1987, 190 с.
237. **Каптерев П.Ф.** *Задачи и основы семейного воспитания.* – Москва: Просвещение, 1989, с.21-29, 37-43.
238. **Карп С.** *Величие здравого смысла. Человек Эпохи Просвещения.* – Москва: Просвещение, 1992, 287 с.
239. **Коменский Я.А.** *Избранные педагогические сочинения.* – Москва: Просвещение, 1975, 374 с.
240. **Ковалев С.В.** *Подготовка старшеклассников к семейной жизни.* – Москва: Просвещение, 1991, 142 с.
241. **Кон И.С.** *Психология юношеского возраста.* – Москва: Просвещение, 1979, 175 с.
242. **Кон И.С.** *Психология старшеклассника.* – Москва, 1980, 193с.
243. **Корчак Януш.** *Избранные.* – Киев: Радянська школа, 1983, 626 с.
244. **Кратохвил С.** *Основные типы семейных проблем и их решение в хрестоматии „Психология семьи“ под ред. Райгородского Д.Я.* – Самара: Бахрах-М, 2002, с.639-721.
245. **Курпатов А.** *Что хочет женщина. Что может мужчина.* – Санкт-Петербург, 2003, 541с.
246. **Леви Вл.** *Травматология любви.* – Москва: Метаморфоза, 2002, 183 с.
247. **Леви Вл.** *Семейные войны.* – Москва: Метаморфоза, 2003, 220 с.

248. **Леонтьев А.М.** *Избранные психологические произведения в 2-х томах.* – Москва: Педагогика, 1989, 389 с.
249. **Лесгафт П.Ф.** *Семейное воспитание ребенка и его значение.* / Избр. пед. соч. в 2-х томах). – Москва, 1951, с.221-230.
250. **Лихачев Б.Т.** *Философия воспитания.* – МПГУ: Прометей, 1995, 280 с.
251. **Лузина Л.М.** *Теория воспитания: философско-антропологический подход.* – Псков, 2000, 2-7 с.
252. **Макаренко А.С.** *Избранные сочинения в 4-х томах.* – Москва: Правда, т.4, с.573.
253. **Материалы X научно-практической конференции „Формирование самостоятельности, творческой личности в условиях непрерывного образования“.** – Харьков, 2004, 131 с.
254. **Пиз Алан, Пиз Барабара.** *Язык взаимоотношений. Мужчина и женщина.* – Москва: Эксмо-Пресс, 2000, 236 с.
255. **Пискунов А.И.** *Хрестоматия по зарубежной педагогике (уч. пособие для студентов пед. инст.).* – Москва: Просвещение, 1981, 528 с.
256. **Петровский А.В.** (под ред.), *Социальная психология.* – Москва: Просвещение, 1987, 222 с.
257. **Подласый И.П.** *Педагогика. Новый курс.* – Москва: Владос, 2002, 255 с.
258. **Поттер В.Р.** *Биоэтика. Мост в будущее (перев. с англ.).* – Киев, 2002, 214 с.
259. **Райгородский Д.Я.** (сост.). *Психология семьи (хрестоматия).* – Изд. дом. „Бахрах-М“, 2002, 749 с.
260. **Рахматшаева В.** *Грамматика общения. Семья и школа.* – Москва, 1995, 187 с.
261. **Ремшмидт Х.** *Подростковый и юношеский возраст. Проблемы становления личности.* – Москва: Мир, 1994, 317 с.
262. **Рогов Е.И.** *Настольная книга практического психолога в 2-х томах.* – Москва: Владос, 2001, с.102-119.
263. **Рогов Е.И.** *Настольная книга практического психолога. В 2-х томах (3-е изд.).* – Москва: Владос, 2001, 476 с.

264. **Рубинштейн С.Л.** *Основы общей психологии.* – Москва: Просвещение, 1940, 596 с.
265. **Садохин, А.П.** *Этнология: Учеб. пособие для вузов /* А. П. Садохин, Т. Г. Грушевицкая. – Москва: Академия, 2001, 304 с.
266. **Синица Е.И.** *Педагогический такт: Методы воспитания учителя.* – Москва: Педагогика, 1983, 248 с.
267. **Сермягина О.С.** *Эмоциональные отношения в семье.* – Кишинев: Штиинца, 1991, 85 с.
268. **Скворцов П.В.** *Гипотетический эзотеризм и гуманитарное самосознание.* – Москва: РАНИНИОН, 2000, с.163.
269. **Сухомлинский В.А.** *О воспитании.* Изд. 2-ое дополн. – Москва, 1975, 271 с.
270. **Сухомлинский В.А.** *Сердце отдаю детям.* 5-ое изд. – Киев, 1974, 288 с.
271. **Сухомлинский В.А.** *Как воспитать настоящего человека.* – Минск: Народная асвета, 1978, 287 с.
272. **Степанов Е.Н., Лузина Л.М.** *Педагогу о современных подходах и концепциях воспитания.* Москва: Творческий Центр, 2003, 158 с.
273. **Стефаненко, Т.Г.** *Энциклопедия.* – Москва: ИПРАН, Академический проект, 2000, 320 с.
274. **Стреляу Я.** *Роль темперамента в психическом развитии (перев. С польского В. Н. Лоруса),* ред. И. В. Равеля-Щерба. – Москва Прогресс, 1982, 231 с.
275. **Столяренко Л.Д.** *Педагогика.* – Ростов-на-Дону, 2000, 444 с.
276. **Таланчук Н.М.** *Архитектоника воспитательного процесса: современная концепция и теория воспитания;* в двух частях. – Казань, 1999, 290 с.
277. **Ушинский К.Д.** *Человек как предмет воспитания (Опыт педагогической антропологии),* т.1-2. – Москва: Просвещение, 1948.
278. **Фрейд З.** *О клиническом психоанализе (Избр. Соч.).* – Москва: Медицина, 1991, 285 с.

279. **Шмелев А.Т.** *Острые углы семейного круга* / Пед. факультет №96. – Москва: Знание. 1986, 93 с.
280. **Шнейдер, Л.Б.** *Психология семейных отношений*: Курс лекций. – Москва: Эксмо-пресс, 2000, 512 с.
281. **Щуркова Н.Е.** *Образ жизни, достойной Человека и его формирование у школьника*. – Смоленск, 1995, 29-47 с.
282. **Хоментаскас Г.Т.** *Семья глазами ребенка*. – Москва: Педагогика, 1989, 155 с.
283. **Эйдемиллер Э.Г., Юстицкас В.** *Психология и психотерапия семьи*. – Санкт-Петербург – Харьков – Москва – Минск: Питер, 1999, 651 с.
284. **Языкова В.С.** *Мир семьи: ожидания и реальность*. – Москва: Профиздат, 1987, 141 с.
285. *Этнопсихологические и социокультурные процессы в современном обществе* // материалы Международной конференции 18.20.09 2003 г. – Балашов, 402 с.

Larisa Cuznețov

TRATAT DE EDUCAȚIE PENTRU FAMILIE.
PEDAGOGIA FAMILIEI

Semnat pentru tipar

Formatul 60 × 84 1/16. Coli de autor . Coli de tipar .

Comanda _____. Tirajul 500 ex.

Tipografia CEP USM
Chișinău, str. A. Mateevici, 60
tel.57-74-45